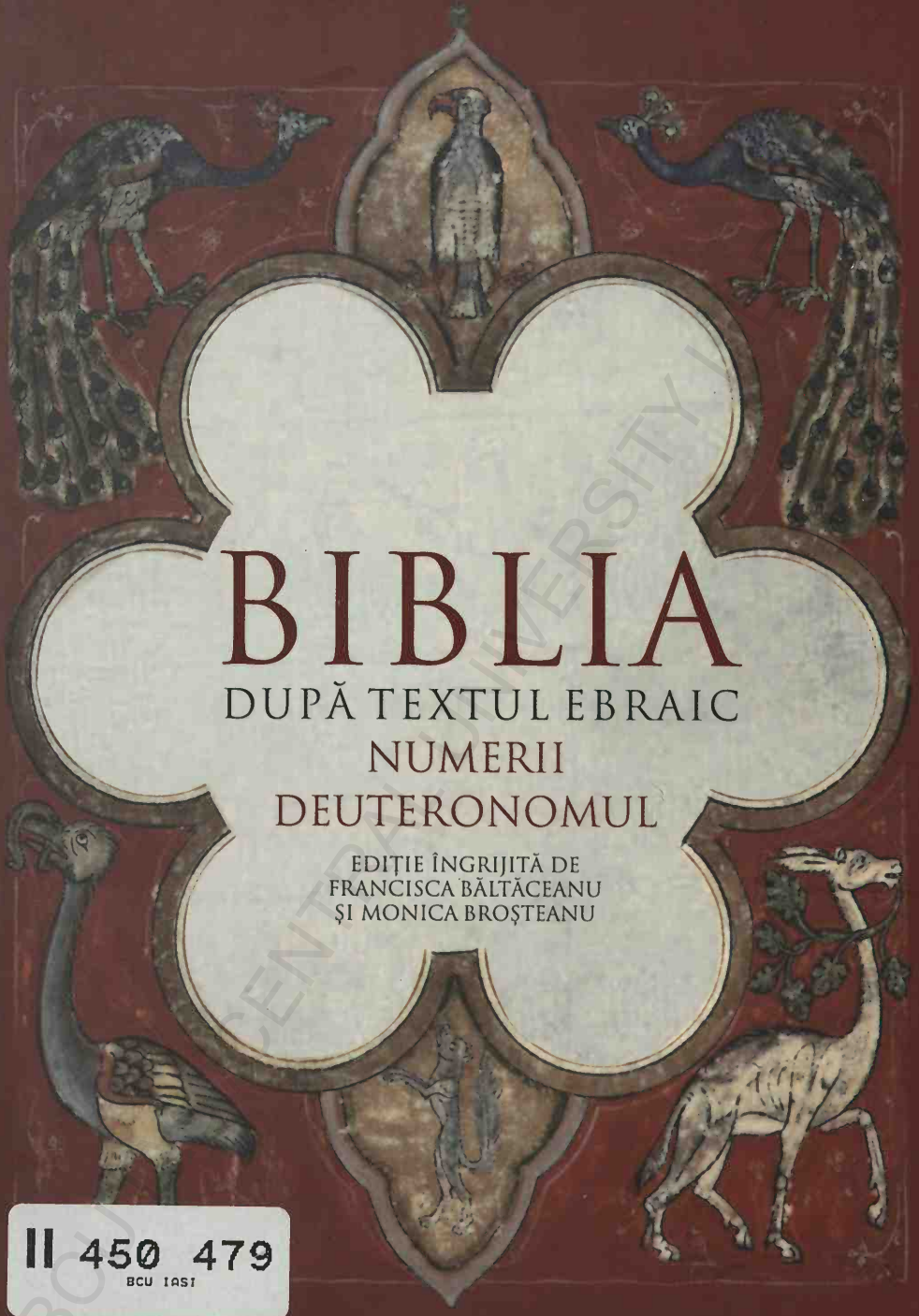

BIBLIA

DUPĂ TEXTUL EBRAIC

NUMERII
DEUTERONOMUL

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE
FRANCISCA BĂLTĂCEANU
ȘI MONICA BROȘTEANU

II 450 479
BCU IASI

HUMANITAS

Evenimentele relatate în Cartea Numerilor urmează imediat după revelarea Legii pe Muntele Sinai. Poporul a luat act de voința lui Dumnezeu și a încheiat un Legământ, obligându-se să-l respecte în schimbul ocrotirii divine. Istorie a traversării pustiului către Pământul Făgăduinței, Numerii se remarcă printr-o mare diversitate la nivel de formă și de conținut. Se perindă pe scenă: generația exodului – oamenii care în ciuda binecuvântărilor primite nu au ajuns la destinație, fiindcă au privit cu scepticism făgăduința intrării în Canaan – și generația celor care, menționați în recensămintele („numerii") făcute de Moise în capitolul 26, vor duce campania de cucerire a țării Făgăduinței sub o nouă conducere, în încercarea de a-și crea o viață nouă pe baza Legii revelate pe Sinai. Cea de-a cincea și ultima carte a Pentateuhului poartă în Biblia ebraică numele „Cuvintele", iar în Septuaginta e intitulată Deuteronómion, „a doua Lege", „copie a Legii". Partea centrală cuprinde cuvintele Legământului pe care Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să-l restatornicească după Legământul încheiat cu fiii lui Israel pe muntele Sinai. Prin poziția sa în canonul Bibliei ebraice, Deuteronomul e înfățișat ca o încununare a Torei, cu discursurile lui Moise care, rostite de acesta într-o singură zi, ultima a vieții sale, recapitulează și fixează conținutul cărților precedente și totodată privesc înainte, interpelând toate generațiile viitoare și avându-i în vedere pe toți „fiii lui Israel", până astăzi.

II 450 479
BCU IASI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NUMERII
DEUTERONOMUL

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIA

DUPĂ TEXTUL EBRAIC

NUMERII
DEUTERONOMUL

816 227
[VOL 3] 867 226

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE
MARIA FRANCISCA BĂLTĂCEANU
ȘI MONICA BROȘTEANU

TRADUCERE, STUDII INTRODUCTIVE ȘI NOTE DE
MARIA FRANCISCA BĂLTĂCEANU, MONICA BROȘTEANU,
MELANIA BĂDIC, ȘTEFAN COLCERIU, EMANUEL CONȚAC,
OCTAVIAN FLORESCU, VICTOR-LUCIAN GEORGESCU,
CRISTINEL IATAN, ALEXANDRU MIHĂILĂ,
DELIA MIHĂILĂ, OVIDIU PIETRĂREANU,
TARCIZIU-HRISTOFOR ȘERBAN, SILVIU TATU

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ "M. EMINESCU" • IAȘI •
2 3. IUN. 2021
ACU

0 000011 13665 BCU IAȘI

HUMANITAS
BUCUREȘTI

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

© HUMANITAS, 2021, pentru prezenta ediție

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINS

Abrevieri și sigle 7
Transliterări din ebraică 17
Notă asupra ediției 19

NUMERII 23
Introducere la Numeri 25
Numerii 43
Note la Numeri 127

DEUTERONOMUL 239
Introducere la Deuteronom 241
Deuteronomul 271
Note la Deuteronom 347

Bibliografie 471

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ABREVIERI ȘI SIGLE

CĂRȚILE BIBLICE

VT	**Vechiul Testament**
Gen	Geneză
Ex	Exod
Lev	Levitic
Num	Numeri
Deut	Deuteronom
Ios	Iosua
Jud	Judecători
1Sam	1 Samuel
2Sam	2 Samuel
1Rg	1 Regi
2Rg	2 Regi
Is	Isaia
Ier	Ieremia
Iez	Iezechiel
Os	Osea
Ioel	Ioel
Am	Amos
Ob	Obadia
Iona	Iona
Mih	Miheia
Nah	Nahum

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Hab	Habacuc
Țef	Țefania
Hag	Hagai
Zah	Zaharia
Mal	Maleahi
Ps	Psalmi
Iov	Iov
Prov	Proverbe
Rut	Rut
Cânt	Cântarea Cântărilor
Qoh	Qohelet (Ecleziastul)
Plâng	Plângerile lui Ieremia
Est	Estera
Dan	Daniel
Ezra	Ezra
Neh	Nehemia
1Cron	1Cronici
2Cron	2Cronici

CĂRȚI TRANSMISE NUMAI ÎN LXX

1Esd	1 Esdras
Est LXX	Estera (adaosuri din LXX)
Idt	Iudita
Tob	Tobit
1Mac	Cartea întâi a Macabeilor
2Mac	Cartea a doua a Macabeilor
3Mac	Cartea a treia a Macabeilor
4Mac	Cartea a patra a Macabeilor
Od	Ode
Înț	Înțelepciunea lui Solomon

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Sir	Înţelepciunea lui Ben Sira (Sirah LXX)
PsSol	Psalmii lui Solomon
Bar	Baruh
EpIer	Epistola lui Ieremia
Sus	Susana
Bel	Bel şi balaurul
NT	**Noul Testament**
Mt	Evanghelia după Matei
Mc	Evanghelia după Marcu
Lc	Evanghelia după Luca
In	Evanghelia după Ioan
Fp	Faptele Apostolilor
Rom	Epistola către Romani
1Cor	Epistola întâi către Corinteni
2Cor	Epistola a doua către Corinteni
Gal	Epistola către Galateni
Ef	Epistola către Efeseni
Fil	Epistola către Filipeni
Col	Epistola către Coloseni
1Tes	Epistola întâi către Tesaloniceni
2Tes	Epistola a doua către Tesaloniceni
1Tim	Epistola întâi către Timotei
2Tim	Epistola a doua către Timotei
Tit	Epistola către Tit
Flm	Epistola către Filemon
Evr	Epistola către Evrei
Iac	Epistola lui Iacob
1Pt	Epistola întâi a lui Petru
2Pt	Epistola a doua a lui Petru
1In	Epistola întâi a lui Ioan
2In	Epistola a doua a lui Ioan

BCU IAŞI BIBLIOTECA UNIVERSITY LIBRARY

3In	Epistola a treia a lui Ioan
Iuda	Epistola lui Iuda
Apoc	Apocalipsa lui Ioan

*

ABD	*Anchor Bible Dictionary*, ed. David Noel Freedman, 6 vol., Doubleday, New York, 1992
ad loc.	lat. *ad locum* (referitor la locul respectiv)
akk.	akkadiană
Alter	*The Five Books of Moses. A Translation with Commentary* by Robert Alter, Norton, New York – London, 2004
ANET	*Ancient Near Eastern Texts Related to the Old Testament*, ed. James Pritchard, Princeton University Press, Princeton, ^{3}1969
apud	„la"
aram.	aramaică
BDB	F. Brown, S.R. Driver, C. A. Briggs, *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1906
BEThL	Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovanensium
BHS^{5}	*Biblia Hebraica Stuttgartensia*, eds K. Elliger, W. Rudolph, editio quinta emendata opera A. Schenker, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1997
BHQ	*Biblia Hebraica Quinta: Deuteronomy*, eds Carmel McCarthy, Adrian Schenker, quinta editione cum apparatu critico novis curis elaborato, vol. 5, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2007
BJ	*La Bible de Jérusalem*, nouvelle édition entièrement revue et augmentée, Éditions du Cerf, Paris, 1998

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BS	*Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2019
BTEGen	*Biblia după textul ebraic: Geneza*, ediție îngrijită de Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, Humanitas, București, 2017
BTE Ex-Lev	*Biblia după textul ebraic: Exodul. Leviticul*, ediție îngrijită de Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, Humanitas, București, 2019
CE	Cahiers Évangile, Éditions du Cerf, Paris
cf.	lat. *confer*, „compară (cu)“
CEB	Common English Bible, Nashville, TN, 2011
CJB	The Complete Jewish Bible, David H. Stern, 1998
Cornilescu	*Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, trad. Dumitru Cornilescu, revizuită ortografic, Societatea Biblică din România, București, 2016
COS	*The Context of Scripture*, eds William W. Hallo, K. Lawson Younger, 3 vol., Leiden, Brill, 2003
DCH	*Dictionary of Classical Hebrew*, ed. David. J.A. Clines, 8 vol. + vol. index, Sheffield Academic Press, Sheffield, 2011
DISB	Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (eds), *Dicționar de imagini și simboluri biblice*, trad. S. Tatu *et al.*, Casa Cărții, Oradea, 2011
ebr.	ebraică
EDSS	Lawrence H. Schiffman, James C. VanderKam (eds), *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls*, 2 vol., Oxford University Press, Oxford, 2000
e.g.	lat. *exempli gratia*, „de exemplu“

BCU IAȘI - DIGITAL LIBRARY

EI	*Enciclopedia iudaismului* (red. coord. G. Wigoder, trad. Radu Lupan și G. Weiner), Hasefer, București, 2006
EJ	*Encyclopaedia Judaica, second edition*, ed. Fred Skolnik, 22 vol., Thompson Gale, Detroit – Keter, Jerusalem, 2007
ESV	*Holy Bible: English Standard Version*, Crossway Bibles, Wheaton, IL, 2001
EÜ	*Die Bibel. Einheitsübersetzung* (Revidierte Einheitsübersetzung 2016), Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 2017
FFB	Committee on Translations of the United Bible Societies, *Fauna and Flora of the Bible* (Helps for Translators), United Bible Societies, London, ^{2}1980
GCS	Griechische Christliche Schriftsteller
HALOT	Ludwig Koehler, Walter Baumgartner, *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, subsequently revised by Walter Baumgartner and Johann Jakob Stamm, Brill, Leiden, 1994–2000
i.e.	lat. *id est*, „adică“
î.H., d.H.	„înainte de Hristos“, „după Hristos“
JANT	*The Jewish Annotated New Testament* (*NRSV*), Amy-Jill Levine, Marc Zvi Brettler (eds), Oxford University Press, Oxford, 2011
JBL	*Journal of Biblical Literature*
JPS	*Jewish Publication Society* translation of the Hebrew Bible, 1917
JSB	Adele Berlin, Marc Zvi Brettler, Michael Fishbane, *The Jewish Study Bible*, Oxford University Press, Oxford, 2014
JSOT	*Journal for the Study of the Old Testament*

BCU IAȘI/CENTRUL UNIVERSITAR LIBRARY

Jubilee	Cartea Jubileelor
KAI	Herbert Donner, Wolfgang Röllig, *Kanaanäische und aramäische Inschriften*, ed. V, Wiesbaden, Harrassowitz Verlag, 2002
KJV	King James Version, 1769
LXX *NEC*	*Septuaginta*, Colegiul Noua Europă–Polirom, 2004–2011
LXX	*Septuaginta*, ed. Alfred Rahlfs, Stuttgart, 2006
M.	*Mișna*. Trad. engl. *The Mishnah*, trans. from the Hebrew with introduction and brief explanatory notes by Herbert Danby, Oxford University Press, Oxford, 1933
NAB	New American Bible, Confraternity of Christian Doctrine, 2007
NABRE	*New American Bible revised edition*, Confraternity of Christian Doctrine, 2011
NEB	*New English Bible*, Oxford University Press, 1970
NET	*New English Translation*, Biblical Studies Press, L.L.C, 2005
NJPS	*Tanakh* (New Jewish Version), Jewish Publication Society, 1985
NRSV	*New Revised Standard Version*, ed. Bruce M. Metzger, 1989
OAA	Orientul Apropiat Antic
OBO	Orbis Biblicus et Orientalis
PenS	Pentateuhul Samaritean
PL	*Patrologia Latina*
RB	*Revue Biblique*
REB	*The Revised English Bible*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996
RINAP 1	Hayim Tadmor, Shigeo Yamada (eds), *The Royal Inscriptions of Tiglath-pileser III (744–727 BC), and*

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

	Shalmaneser V (726–722 BC), Kings of Assyria, coll. The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period, vol. 1, Eisenbrauns, Winona Lake, 2011
RINAP 3.1	A. Kirk Grayson, Jamie Novotny (eds), *The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria (704–681 BC), Part 1*, coll. The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period, vol. 3/1, Eisenbrauns, Winona Lake, 2012
RSV	*The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition*, New York – London, Collins, 1973
SAA 2	Simo Parpola, Kazuko Watanabe, *Neo-Assyrian Treaties and Loyalty Oaths* (States Archives of Assyria 2), Helsinki University Press, Helsinki, 1988
SBAB	Stuttgarter biblische Aufsatzbände
SChr	*Sources Chrétiennes*
Segond	*La Sainte Bible, Qui comprend L'Ancien et Le Nouveau Testament, traduits sur les textes originaux hébreu et grec par Louis Segond*, Imprimerie de l'Université, Oxford, 1880
s.u.	lat. *sub uerbum*, „sub/la cuvântul..."
Syr.	Peșitta
și par.	și [locurile] paralele
Targ.	Targum (*Onqelos, Pseudo-Ionatan/Yerușalmi, Neofiti*)[1]

1. Targumurile sunt traduceri „interpretative" în limba aramaică ale cărților biblice, pentru evreii care, în urma exilului babilonian, nu mai cunoșteau limba ebraică. Ele nu tind doar să echivaleze, ci și să faciliteze înțelegerea, și de aceea folosesc adesea parafraze dezvoltate până la comentariu. Secole de-a rândul, s-au transmis pe cale orală, însă manuscrisele de la Qumran și povestea targumului după Iov, pe care Raban Gamaliel al II-lea l-a zidit la temelia Templului (Șab 115a), dovedesc că versiuni scrise existau din vremuri foarte vechi, fiind folosite fie pentru studiul individual, fie chiar pentru pregătirea slujbei sinagogale.

T.bab.	*Talmudul babilonian.* Trad. engl. *The Babylonian Talmud*, 20 vols., trans. and edited by Michael Rodkinson and Dr. Isaac Wise, Amity EBooks, 2016. *The Babylonian Talmud: A Translation and Commentary*, trans. Jacob Neusner, Hendrickson Publishers, Peabody, 2011
T.ier.	*Talmudul ierusalimitean.* Trad. engl. *The Jerusalem Talmud. A Translation and Commentary*, trans. Jacob Neusner and Tzvee Zahavy, Hendrickson Publishers, Peabody, 2008
TM	*Textul Masoretic*
TOB	*La Bible: Notes intégrales, traduction œcuménique*, Éditions du Cerf & Bibli'O – Société Biblique Française, Paris, 2010
Vg.	Vulgata – *Biblia sacra iuxta Vulgatam versionem*, Stuttgart, 1983
N.Vg.	*Nova Vulgata: Bibliorum Sacrorum Editio*, Libreria Editrice Vaticana, 1986
vs.	lat. *versus*, „față de", „în opoziție cu"

Talmudul babilonian autorizează Targumul Pentateuhului, atribuit prozelitului Onqelos (sec. al II-lea d.H.). Targumul *Onqelos* își are originea în Palestina, dar a fost finalizat în Babilon, spre sfârșitul sec. al V-lea d.H. Este scris în dialectul aramaic palestinian (occidental), folosit în Mesopotamia. Al doilea grup de targumuri este reprezentat de targumurile palestiniene. Targumul *Yerușalmi/Ierusalimitean* sau *Pseudo-Ionatan* (s-a crezut multă vreme că este același autor cu cel care a scris Targumul *Ionatan* la profeți) aparține sec. al VII-lea d.H. și a fost scris în Palestina. Targumul *Neofiti* a fost descoperit în 1956 de A. Díez-Macho în Muzeul Vaticanului. Acest manuscris, care păstrează întreg Pentateuhul, este foarte târziu (începutul secolului al XVI-lea d.H. sau puțin mai devreme), de aceea este considerat, în general, cel mai bun reprezentant al grupului targumurilor palestiniene (MacRae 2009, pp. 693–695).

BCU CLUJ BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

XLD Xavier Léon-Dufour (coord.), *Vocabulaire de Théologie Biblique*, Éditions du Cerf, Paris, ^{7}1991. Trad. rom. *Vocabular de teologie biblică*, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2001

ZÜR *Zürcher Bibel*, Theologischer Verlag, Zürich, 2007

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TRANSLITERĂRI DIN EBRAICĂ

א alef = ’
בּ, ב bet = b, b̲
ג ג ghimel = g, ḡ
ד ד dalet = d, d̲
ה he = h (la final, fără mappiq^{h})
ו waw = w
ז zain = z
ח het = ḥ
ט tet = ṭ
י yod = y
כּ כ kaf = k, k̲
ל lamed = l
מ mem = m
נ nun = n
ס sameh = s
ע ain = ‘
פּ פ pe = p, p̄
צ ṭade = ṭ
ק qof = q
ר reș = r
שׂ sin = ś
שׁ șin = ș
תּ ת taw = t, t̲

Vocale lungi

ָ qameț = ā
ֵ țere = ē
ֹ holem = ō
ִי hireq gad̲ol = ī
וּ șureq = ū
וֹ holem waw = ō

Vocale scurte

ֶ segol = e
ִ hireq = i
ַ patah = a
ָ qameț hatuf = o
ֻ qibuț = u
ְ ș^{e}va = ^{e}

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Traducerea de față urmează textul masoretic din Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS), *editio quinta emendata* (1997) și Biblia Hebraica Quinta (BHQ) pentru Deuteronom (fascicul apărut în 2007) – ediții critice realizate după *Codex Leningradensis*.

Participanții la acest proiect aparțin mai multor confesiuni: ortodoxă, catolică, baptistă și penticostală, încercându-se astfel realizarea unui text acceptabil pentru toți. Domeniile de expertiză ale participanților sunt teologie, științe biblice, filologie clasică, orientalistică, istorie, arheologie, iudaism.

Traducătorii și-au propus să realizeze o versiune cât mai apropiată de textul ebraic, pe cât permite limba română. Registrul stilistic și lexical ales a urmărit păstrarea legăturii dintre prezenta versiune și alte traduceri care fac parte din tradiția biblică românească. Dacă în limba română veche nu există termeni care să denumească în mod adecvat realitățile din Orientul Apropiat Antic biblic sau concepte specifice universului biblic, traducătorii au recurs, în ultimă instanță, și la neologisme (de ex., consacrare, jubileu, libație, nazireat, sabat, sanctuar, siclu, semnal).

S-au păstrat expresiile specifice (de ex. „preoții unși cărora le-a plinit mâna spre a fi preoți", „a afla trecere", „cei care deschid

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

pântecele"), inclusiv unele redundanțe caracteristice (de ex. „Rogu-te, nu ne împovăra cu păcatul pe care l-am făcut în chip nesăbuit și cu care am păcătuit!"; „Până când această adunare rea va tot cârti împotriva mea? Cârtirile fiilor lui Israel, cu care cârtesc împotriva mea, le-am auzit").

S-a urmărit menținerea metaforelor, chiar dacă uneori ar putea suna mai neobișnuit pentru omul modern (de ex. „Acesta este legământ de sare veșnic înaintea Domnului pentru tine și pentru semințiа ta împreună cu tine"; „fă-ți un [șarpe] înfocat și pune-l pe un stâlp; oricine este mușcat să se uite la el și va trăi"; „În ziua următoare Paștelui au ieșit fiii lui Israel cu braț înalt sub ochii tuturor egiptenilor"; „iar fiii voștri vor fi păstori prin pustiu patruzeci de ani și vor purta desfrânările voastre până ce leșurile voastre se vor sfârși în pustiu").

S-a dat o atenție deosebită topicii – factor important de accentuare, dar și de conferire a unei anume muzicalități textului (de ex. „Fiii lui Israel să facă Paștele la sorocul lui. În a paisprezecea zi, în luna aceasta, în amurg, să-l faceți la sorocul lui; după toate rânduielile lui și după toate hotărârile lui să-l faceți"). În unele cazuri, au fost păstrate structurile anacolutice din original: „Însă omul care este curat și nu este pe drum, dar nu are grijă să facă Paștele, sufletul acela să fie tăiat din poporul său, căci n-a adus ofranda Domnului la sorocul ei."

Textele care au valențe poetice speciale au fost puse în pagină de o manieră care face ușor de recunoscut registrul stilistic diferit al acestor texte. Cititorul știe, de bună seamă, că poezia ebraică nu are la bază rima, ci diverse construcții paralele și asonanțe sau aliterații, ultimele două procedee nefiind de obicei traductibile în limba-țintă. Un exemplu de structură cu valențe poetice: „Când este un profet între voi, / [Eu], Domnul, în vedenie mă fac cunoscut lui, / în vis îi grăiesc. / Nu așa e cu slujitorul meu Moise; / el este credincios în toată casa

mea. / Gură către gură îi grăiesc, / aievea, și nu în cimilituri, / și înfățișarea Domnului o privește."

S-a respectat textul masoretic, chiar și în acele versete despre care există indicii clare că nu păstrează cea mai veche lecțiune. De exemplu, secvența masoretică „fiii lui Israel" din Deut 32:8 are un caracter secundar. Manuscrise mai vechi, descoperite la Qumran, conțin lecțiunea *bᵉnēʸ 'elōhīm* „fiii lui Dumnezeu", confirmată și de Septuaginta. Variațiile textuale de felul acesta, precum și „expandările" hermeneutice din targumuri, sunt semnalate și comentate în aparatul de note care însoțește traducerea. De asemenea, în unele locuri „disperate", echivalările paralele din versiunile antice ne-au oferit o soluție, pe care am semnalat-o și în note (de ex. în cazul unor hapaxuri, ca *yᵉzannēq*, din Deut 33:22).

S-a ținut seama de cazurile în care, față de textul scris (*ketiv* – de la *KTB* „a scrie"), textul masoretic însuși propune o emendare (*qere* – de la *QR'* „a citi"). Dacă uneori au fost necesare completări pentru înțelegerea textului, acestea au fost puse între paranteze drepte.

Privitor la așezarea în pagină, s-a păstrat în general împărțirea în paragrafe din ediția originală.

Notele explicative însoțesc textul traducerii la sfârșitul fiecărei cărți. Ele oferă atât variantele semnificative din Pentateuhul Samaritean, Septuaginta, Vulgata și Peșitta, cât și comentarii care ajută la mai buna înțelegere a textului: explicarea anumitor *realia*, lămurirea unor concepte specific biblice, evidențierea unor paralele cu alte texte biblice sau cu literatura/istoria Orientului Apropiat antic, posibile emendări ale textului sau redarea sensului literal atunci când unele emendări foarte probabile au fost acceptate în traducere.

Numele proprii au fost redate într-o transliterare simplă (urmând ca în note să apară o transliterare cât mai exactă).

Conform principiilor ortografice generale, numele deja intrate în limbă au fost redate așa cum sunt ele tradițional cunoscute (de ex. Moise, nu Moșe; Iosua, nu Yehoșua).

Traducerea se adresează unui grup larg de cititori, profilul de bază al destinatarului fiind omul interesat de probleme biblice, fără să dețină o pregătire specializată în domeniu.

Ținând seama că este vorba de un text care provine dintr-un trecut îndepărtat, că există o tradiție îndelungată a traducerii Bibliei în limba română, că textul rămâne contemporan cu toate generațiile, s-a urmărit echivalarea lui într-o limbă actuală, firească, evitând atât arhaismele devenite aproape de neînțeles, cât și neologismele stridente și lipsite de conotații poetice.

Am dorit astfel să ne apropiem, pe cât posibil, de frumusețea originalului: pentru omul credincios ea este „semnătura" Duhului lui Dumnezeu.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NUMERII

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INTRODUCERE LA NUMERI

DENUMIRE

Denumirea „Numerii" a cărții a patra din Pentateuh, corespunzând titlului grecesc *Arithmoí* din LXX, este rezultatul dublei influențe exercitate de Septuaginta, respectiv Vulgata, asupra spațiului cultural românesc. Inițial s-a folosit titlul *Numerile* (Biblia de la București, 1688), înlocuit ulterior cu secvența *Cartea Numerilor* (Biblia de la Blaj, 1795) sau *Numerii*, folosit de I.H. Rădulescu în *Biblia sacra tradusă din hellenesce după a quellor septedeci*, Paris, 1858. Termenul „numeri" (forma veche de plural al lui „număr") evocă recensămintele efectuate de Moise la porunca lui Dumnezeu și descrise la începutul și în ultima parte a cărții.

Rabinii timpurii au făcut referire la cartea *Numerilor* cu ajutorul primelor cuvinte din 1:1, numind-o *Sēpēr wa-yeḏabber*, „Cartea «Și a spus»". În perioada talmudică este atestat și titlul *Ḥōmeš happiqūḏīm*, adică „Cincimea Numerilor" (*T. bab.* Sota 36b). Termenul *ḥōmeš*, lit. „a cincea parte", era folosit de rabini pentru a denumi o secțiune dintr-un întreg literar format din cinci părți (de ex., o secțiune din Pentateuh sau o secțiune din cartea Psalmilor). Ulterior, în iudaism s-a impus titlul *Bᵉ-miḏbar* (sau *Bammiḏbār*), „În pustie", după al cincilea cuvânt din versetul care deschide cartea.

BCU "LUCIAN BLAGA" UNIVERSITY LIBRARY

TRADIȚIILE TEXTUALE ALE NUMERILOR

Cartea Numerilor are un statut privilegiat din punctul de vedere al mărturiilor textuale. Cel mai vechi fragment biblic descoperit până astăzi conține părți din această carte: este vorba despre așa-numitele „amulete de argint" (sec. VII–VI î.H.), două la număr, descoperite în anul 1979 la Ketef Hinnom, dar descifrate abia în 1983 de o echipă de profesioniști de la West Semitic Research Project, University of Southern California, din cauza fragilității foiței de argint din care erau făcute[1]. Mărimea uneia nu depășește 10 cm pe 2,5 cm, iar a celeilalte este de 1,25 cm pe 3,75 cm. Au fost scrise în alfabetul paleo-ebraic și conțin o formă prescurtată a binecuvântărilor preoțești din Numeri 6:24-26, dar și o mică rugăciune de alungare a răului; cel mai probabil erau purtate în jurul gâtului, cu rol protector. Tot în „amulete" întâlnim pentru prima oară într-un context arheologic din Ierusalim menționarea numelui divin *YHWH*. Amuletele au aparținut unui israelit pe nume Benayahu sau Șebanyahu[2].

În peșterile din jurul Mării Moarte au fost descoperite zece manuscrise biblice din cartea Numerilor scrise în limba ebraică. Șapte dintre acestea au fost descoperite în trei peșteri din jurul Wadi Qumranului[3], două dintre ele la Naḥal Ḥever și Wadi

1. Pentru dificultățile întâmpinate și tehnicile care au permis depășirea lor se poate consulta articolul „The Challenges of Ketef Hinnom: Using Advanced Technologies to Reclaim the Earliest Biblical Texts and Their Contexts", G. Barkay, B. Zuckerman, K. Zuckerman, M.J. Lundberg, *Near Eastern Archaeology*, 66.4 (2004), pp. 162–171.

2. Paul D. Wegner, *A Student's Guide to Textual Criticism of the Bible: Its History, Methods & Results*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2006, p. 144.

3. Unul în peștera 1: 1Q3 (1QpaleoLev-Num), patru în peștera 2: 2Q6 (2QNum^{a}), 2Q7 (2QNum^{b}), 2Q8 (2QNum^{c}), 2Q9 (2QNum^{d}) (posibil un fragment din 2Q7) și două în peștera 4: 4Q23 (4QLev-Num^{a}), 4Q27 (4QNum^{b}).

Seiyal (Naḥal Ṭe'elim)[1] și un manuscris la Wadi Murabba'at[2]. Fragmentele datează din perioada 150 î.H.–125 d.H. Cel mai important ca întindere este 4Q27 (4QNum^{b}), deoarece conține aproape nouă la sută din cartea Numerilor, cu fragmente din cap. 11 până la finalul ei[3].

Alte manuscrise descoperite la Qumran conțin citate sau aluzii[4]. Manuscrisele non-biblice fac referire la teme precum romanii/Kittim și fiii lui Qorah (4Q423), vaca roșie, legile purității și contactul cu cei morți (4Q251, 4Q276-277, 4Q284, 4Q394-399, 4Q512, 11Q19), ofrande, sărbători și juruințe (11Q19), dar și la formule de binecuvântare și profeții (1Q28, 1Q33, 4Q175, 4Q374 și 1QS)[5].

În ceea ce privește mărturia codexurilor, textul Numerilor a supraviețuit în codexul din Leningrad B19^{A} (1008 d.H.), în Pentateuhul din Damasc (sec. IX–X d.H.), în Codexul oriental 4445 (850 sau 950 d.H.) și în Codexurile din Erfurt (Codices Erfurtenses – sec. XI-XIV d.H.).

1. Adică 5/6 Naḥal Ḥever 1a (5/6Ḥev 1a), numit și 5/6 Hev Num^{a} sau XḤev/S e 1 sau XḤev/SeNum^{a} și XḤev/Se 2, numit și XḤev/SeNum^{b}.

2. Adică Mur 1:6-7 Numbers.

3. Nathan Jastram, „Book of Numbers", in Lawrence H. Schiffman, James C. VanderKam (eds), *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls*, vol. 1, pp. 615–619.

4. De ex., manuscrisele 4Q364, numit și 4QRP^{b} sau 4QReworked Pentateuch^{b}, cu porțiuni din cap. 14 și 33, 4Q365, numit și 4QRP^{c} sau 4QReworked Pentateuch^{c}, cu porțiuni din cap. 1, 3, 4, 7–9, 13, 15, 17 și 27, 4Q365^{a}, numit și 4QTemple? sau 4QReworked Pentateuch^{c} și 4Q366, numit și 4QRP^{d} sau 4QReworked Pentateuch^{d}, cu porțiuni din cap. 29.

5. F. García Martínez, E.J.C. Tigchelaar, *The Dead Sea Scrolls Study Edition (Transcriptions)*, vol. 2, Brill, Leiden/New York, 1997–1998, pp. 719–724.

STRUCTURĂ ȘI CONȚINUT

Structura de mai jos reia, cu unele adaptări, schița propusă de Mark Hamilton (*A Theological Introduction to the Old Testament*, 2018). Împărțiri alternative pot fi găsite în comentariile exegetice din bibliografia volumului.

A. Pregătirea pentru călătoria prin pustiu (1:1–10:10)
   1. Perimetrul exterior al taberei lui Israel: cele douăsprezece triburi (1:1–2:34)
   2. Perimetrul interior al taberei lui Israel: preoții și leviții (3:1–4:49)
   3. Legi și rânduieli pentru perimetrul exterior (5:1–6:27)
   4. Legi și rânduieli pentru perimetrul interior (7:1–10:10)

B. Întâmplări din peregrinarea prin pustie (10:11–36:13)
   1. O încercare nereușită de a intra în Țara Făgăduinței. Conflicte (10:11–14:45)
   2. Peregrinarea propriu-zisă (15:1–36:13)
      a. Sfârșitul generației exodului (15:1–20:29)
      b. Așezări dincolo de Iordan (21:1-35)
      c. Narațiunea despre Balaam (22:1–24:25)
      d. Incidentul de la Baal Peor (25:1-18)
      e. Împărțirea pământului din Țara Făgăduinței (25:19–36:13)

Cartea *Numerilor* se remarcă printr-o mare diversitate atât la nivel de formă, cât și la nivel de conținut, fapt care face dificilă detectarea unei teme dominante. Dacă avem în vedere macrostructura cărții, putem împărți conținutul în funcție de cele două generații care se perindă pe scenă: generația exodului și generația care va intra în Țara Făgăduinței. Cea dintâi este alcătuită din oamenii care, în cuvintele Apostolului Pavel, „au fost sub nor, au trecut prin mare, au fost botezați în nor și în mare

întru Moise, au mâncat aceeași mâncare duhovnicească și au băut aceeași băutură duhovnicească" (1Cor 10:1-4), dar care, în ciuda tuturor acestor binecuvântări, nu au ajuns la destinație, fiindcă au privit cu scepticism făgăduința intrării în Canaan. Dispariția acestei generații este relatată succint la finalul capitolului 26 din Numeri. Singurii israeliți exceptați de la sentința „Negreșit vor muri în pustiu" (26:65) au fost Caleb și Iosua. În mod neașteptat, nici măcar conducătorii, Moise și Aron, nu vor face experiența intrării în Pământul Făgăduinței.

A doua generație este menționată odată cu recensământul făcut de Moise în capitolul 26. Membrii ei sunt cei care vor duce campania de cucerire a Țării sub o nouă conducere. Fiindcă la vremuri noi este nevoie de oameni noi, o secțiune biblică importantă este rezervată descrierii transferului de autoritate de la Aron către Eleazar și de la Moise către Iosua. Evidențiindu-se încă din Exod 17:8-14 (confruntarea fiilor lui Israel cu amaleciții), Iosua, „bărbat în care este Duhul" (Num 27:18), primește acum dificila sarcină de a-i conduce pe fiii lui Israel în Țara Făgăduinței și de a le împărți triburilor israelite pământul conform unui plan stabilit de mai înainte.

Firul acțiunii din Numeri presupune nu doar o axă temporală (de-a lungul căreia are loc schimbul de generații), ci și o axă geografică, ce sugerează o schemă tripartită. Aproximativ o treime din carte se desfășoară în Pustiul Sinai (1:1–10:10). După primele capitole, în care Moise face mai multe recensăminte (cap. 1–4), sunt enumerate legile menite să asigure puritatea taberei (5:1–6:27), respectiv a sanctuarului (7:1–10:10), acesta din urmă fiind nucleul din care „iradiază" sfințenia către marginile taberei.

În secțiunea de mijloc a Numerilor, fundalul geografic se schimbă. Israeliții își continuă peregrinarea, plecând din Sinai spre Paran (10:11–22:1), și înaintează către destinația pe care, în

cele din urmă, nu o vor mai atinge. Cauza eșecului lor masiv este „omenescul, prea omenescul" căruia îi cad frecvent pradă în pustiu. Cărțile din această secțiune se țin lanț, după cum indică și dispunerea lor sub forma unei *inclusio* care începe cu nemulțumirea de la „Taverá" (11:3) și se încheie cu vociferările „împotriva lui Dumnezeu și împotriva lui Moise" (21:5) în apropiere de Edom. Criticile față de conducătorul poporului, descris ca „bărbat foarte smerit, mai mult decât toți oamenii de pe fața pământului" (Num 12:3), vin inclusiv din interiorul familiei sale, după cum o dovedește incidentul în care sunt implicați Miriam și Aron. Tot în această secțiune sunt menționate acțiunea de spionare a țării (13:1–14:45) și răzvrătirea lui Qorah, Datan și Aviram (cap. 16). După reconfirmarea miraculoasă a vocației sacerdotale a lui Aron (episodul „toiagului de migdal înflorit", cap. 17), sunt trecute în revistă responsabilitățile preoților și ale leviților (cap. 18–19). Capitolul 20 consemnează moartea a doi reprezentanți ai generației exodului (Miriam și Aron), anticipând astfel soarta rezervată tuturor celor care au ieșit din Egipt sub conducerea lui Moise. În ultimul capitol (21) al acestei secțiuni mediane sunt trecute în revistă izbânzile militare ale israeliților (îndeosebi cele asupra regilor transiordanieni Sihon și Og).

În a treia parte a cărții (22:1–36:13) îi găsim pe israeliți „în șesurile Moabului", în apropierea Iordanului, nu departe de Ierihon. Același loc geografic va servi ca punct de legătură între Numeri și Deuteronom („dincolo de Iordan, în țara Moabului, a început Moise să tâlcuiască Legea", Deut 1:5). Cea mai cunoscută subsecțiune îl are ca erou (sau antierou?) pe Balaam, personaj profund ambiguu, ale cărui puteri magic-divinatorii sunt reconvertite temporar, prin suveranitate divină, în beneficiul israeliților. Dispariția generației vechi și apariția noii generații

necesită diverse precizări legale, mai ales de „drept succesoral" (*cf.* cazul fiicelor lui Țelofhad, Num 27:1-11). Tot aici întâlnim diverse prescripții despre jertfe (cap. 28–29) sau juruințe (cap. 30). La nivelul acțiunii, Israel repurtează o biruință strălucită asupra midianiților și încheie socotelile cu Balaam, devenit între timp geniul rău al învinșilor și cauza dureroasei înfrângeri morale suferite de israeliți la Peor (Num 31:16; *cf.* Apoc 2:14). Ultimele capitole ale cărții anticipează problemele pe care le pune împărțirea teritoriului situat la răsărit de Iordan (cap. 32), recapitulează etapele călătoriei prin pustiu (cap. 33) și compartimentează ținutul care urmează să fie cucerit după traversarea Iordanului (cap. 34). În penultimul capitol (Num 35) sunt discutate probleme de „drept penal" (de ex. amnistia de care poate beneficia cel care a comis omor „din culpă", adică fără intenție). În fine, „cazul fetelor lui Țelofhad" este din nou pus pe tapet, formând o nouă *inclusio* începută în capitolul 27.

Cele două scheme (bipartită și tripartită) sunt menite să-l ajute pe cititor să aibă o perspectivă de ansamblu asupra cărții și nu trebuie transformate în grile hermeneutice procustiene. Consultarea comentariilor biblice specializate va scoate la iveală structuri și împărțiri diverse, rezultate în urma aplicării altor criterii tematice.

REPERELE GEOGRAFICE DIN CARTEA NUMERILOR

Geografia cărții Numerilor sau, în sens mai larg, a periplului în urma căruia fiii lui Israel au ajuns din Egipt în Țara Făgăduinței provine dintr-o epocă în care informația, transmisă cel mai adesea prin viu grai, se fixează în memoria colectivă a israeliților și ajunge să le consolideze identitatea cu fiecare anamneză a ieșirii din casa robiei și a pribegiei prin pustiu.

Macrogeografia cărții Numerilor este relativ simplă: acțiunea din primele nouă capitole se desfășoară „în pustiul Sinai", acolo unde au loc două evenimente fundamentale: primul recensământ și sărbătoarea Paștelui. Din Sinai israeliții se îndreaptă către Țara Făgăduinței, stabilindu-se temporar în pustiul Paran, unde are loc evenimentul care constituie, din punct de vedere narativ, pivotul cărții. Descurajați și îngroziți de raportul înfricoșător adus de iscoadele trimise în Canaan, fiii lui Israel iau hotărârea de a se întoarce în Egipt (14:4) și sunt pe punctul de a-i ucide cu pietre pe Moise și Aron (14:10). Condamnați apoi să pribegească patruzeci de ani prin Sinai, ajung în cele din urmă în pustiul Țin (20:1), care constituie hotarul sudic al ținutului făgăduit lui Israel (34:3). Nu este deci întâmplător că, începând cu Numeri 20, frecvența toponimelor în textul biblic crește semnificativ. Întâlnim nume precum Edom, Neghev, Arnon, Iordan, Ierihon, Bașan sau Moab. Mai ales acesta din urmă va juca un rol important, fiindcă în „șesurile Moabului" are loc al doilea recensământ al poporului. Țara Moabului este și locul în care are loc înnoirea legământului (Deut 28:69), ca o reactualizare a evenimentului fondator de la Sinai/Horeb.

Din mulțimea toponimelor menționate în Numeri, doar câteva pot fi identificate în mod riguros, după exigențele geografiei moderne. Un călător modern care ar dori să „reediteze" exodul ar avea dificultăți să identifice, pe o hartă modernă, itinerarul sinuos parcurs de israeliți din Egipt până în Țara Făgăduinței, fiindcă reperele furnizate de autorul biblic au la bază memoria colectivă a unei comunități, nu jurnalul științific al unei ample expediții arheologice. Rămâne însă un fapt că autorul biblic dovedește un interes remarcabil pentru refacerea periplului obștii israelite. Capitolul 33 este format aproape integral dintr-un „catalog" amănunțit al „peregrinărilor", adică al

etapelor de călătorie, respectiv al popasurilor făcute de israeliți în drumul lor.

Nu este surprinzător că multe dintre locurile menționate nu pot fi identificate cu certitudine. Ce vestigii arheologice se pot păstra de pe urma unor tabere de nomazi? Anumite fragmente ale narațiunii reflectă imprecis mediul peninsulei Sinai: stoluri periodice de prepelițe (11:31-35), suprafețe instabile și periculoase (16:31-33), izvoare țâșnind din stâncă (20:11). Unele toponime sunt create ad-hoc, în urma unor incidente cu valoare „memorial-pedagogică". Episodul în care israeliții se bucură de carne de prepeliță primește numele Qivrot-Hataava, „Mormintele poftei" (11:34), fiindcă acolo au fost îngropați cei pe care îi cuprinsese pofta de carne. Nu departe de Qadeș sunt „apele de la Meriba", în al căror nume intră termenul ebr. *mᵉrîḇāʰ*, „ceartă" sau „dispută", menit să le amintească celor din generațiile următoare că acolo „s-au certat fiii lui Israel cu Domnul" (20:13). Este limpede că identificarea acestor locuri nu este posibilă.

Dintre cetățile menționate în Numeri, cea mai importantă este, fără îndoială, Ierihonul, care este prima cetate cucerită de israeliți în Țara Făgăduinței, potrivit cărții lui Iosua. O absență notabilă este Ierusalimul, la care se face totuși o referire indirectă în 13:29, verset în care sunt pomeniți iebusiții, locuitorii vechi ai Ierusalimului. Pe ei i-a găsit David acolo când a cucerit cetatea (2Sam 5:5-9) și de la unul din ei a cumpărat locul pentru viitorul Templu din Ierusalim (2Sam 24:21).

Chiar dacă sunt pomeniți o singură dată în Numeri (13:29), amaleciții vor avea de jucat un rol important în relația cu Israel, mai cu seamă în perioada timpurie a monarhiei. Potrivit datelor biblice, triburile nomade ale lui „Amalec" erau situate între Neghev (în sudul Iudeii) și peninsula Sinai. Potrivit Gen 36:12.16, Amalec era descendent al lui Esau, deci se înrudea cu edomiții.

Amaleciții i-au atacat pe fiii lui Israel în vremea călătoriei prin pustiu (*cf.* Ex 17:8-16, Deut 25:19). Din Num 24:20 se poate înțelege că fuseseră cândva tribul dominant din acea regiune. David a repurtat o victorie răsunătoare împotriva lor (1Sam 30:17-19), iar ultima dată când sunt menționați (1Cron 4:41-43) erau sedentari și ocupau zona din jurul muntelui Seir din Transiordania.

Tot în 13:29 sunt pomeniți și hitiții, populație indo-europeană care a ocupat în principal regiunea Anatolia, Turcia de astăzi, absorbind o populație mai veche, *ḫatti*. Deși hitiții au fost nimiciți în jurul anului 1200 î.H., cultura și limba lor au supraviețuit, prin intermediul sclavilor hitiți, în partea de nord a Siriei și în Canaan vreme de încă 500 de ani. Din acest motiv, asirienii au făcut referire la Siria de nord cu ajutorul toponimului *Ḫatti*, pe care, de altfel, l-au aplicat și Canaanului, atunci când și-au extins hegemonia spre sud și Marea Mediterană (*cf.* Iez 16:3.45).

Ultimul etnonim din 13:29 face referire la amoriți, pe care în sursele cuneiforme mesopotamiene, începând cu a doua jumătate a mileniului al III-lea î.H., îi găsim sub numele *Amurru* („vest"). Termenul denumea teritoriul păstorilor semiți din stepa siriană, de la vest de Eufrat. În textele de la Mari (sec. al XVIII-lea î.H.), Amurru era teritoriul și regatul din centrul Siriei. Aceeași utilizare o găsim în izvoarele egiptene și mesopotamiene din secolele al XIV-lea și al XIII-lea î.H., când granițele ținutului amorit sunt definite clar, de la Marea Mediterană (vest) la fluviul Orontes (est) și Canaan (sud).

În Biblie, „amoriții" sunt doar o denumire etnică generică și nu se referă *stricto sensu* la regatul Amurru, care a dispărut din istorie în jurul anului 1200 î.H. „Amoriții" sunt enumerați printre popoarele care ocupau Canaanul (Gen 15:21), dar apar și ca populația totală a Canaanului (Gen 15:16; Deut 1:7.27), așa

cum îi întâlnim și în sursele mesopotamiene. Mai precis, „amoriții" sunt localizați în Transiordania, în regatele lui Sihon și Og (Num 21:21.33), care sunt numite „cele două regate ale amoriților" (Deut 3:8). Ulterior Solomon i-a robit pe „amoriți" (1Rg 9:20-21).

Canaanul era, potrivit textelor de la Tel El-Amarna din secolul al XIV-lea î.H., o provincie egipteană condusă de căpetenii egiptene și căpetenii locale, care se întindea de la cetatea Sile (astăzi El-Qantara, lângă canalul Suez) până la granița cu imperiul hitit, lângă izvorul fluviului Orontes, adică Levo-Hamat (Labu al Hamatului). De fapt, provincia egipteană Canaan se suprapunea, la nivel teritorial, peste Țara Făgăduinței (34:1-12), însă avea centrul administrativ la Gaza, al cărei statut special era pus în evidență de titlul pe care i-l acordaseră egiptenii: „[cetatea] Canaanului". Însă aici, ca și în alte pasaje (14:25, Ios 11:3), canaaniții sunt doar unul dintre popoarele autohtone care locuiesc în acest teritoriu. În alte pasaje, „canaanit" se referă la o tagmă de negustori (Is 23:8, Iez 17:4). *Kinaḫḫu*, echivalentul akkadian al Canaanului, înseamnă „purpură", deoarece acest colorant provenea de pe malul estic al Mediteranei și era comercializat doar de canaaniți, astfel că aceștia au ajuns să fie identificați cu produsul lor (Milgrom, 1990, 105–106).

TEOLOGIA CĂRȚII NUMERILOR

Evenimentele relatate în cartea Numerilor urmează imediat după revelarea Legii pe muntele Sinai, Lege prezentată în secțiuni compacte în a doua parte a cărții Exodului (întrerupte totuși de mai multe secvențe narative) și îndeosebi în cartea Leviticului. Poporul a luat act de voința lui Dumnezeu exprimată prin aceste legi și a încheiat un Legământ, obligându-se să respecte cu fidelitate această voință în schimbul ocrotirii divine.

În urma revelării Legii, în cartea Numerilor este pus în evidență, în primele capitole (1–10), procesul de conformare la voința divină prin numărătoarea și prin organizarea poporului în funcție de triburile cărora le aparțin membrii lui, precum și prin precizarea statutului leviților și al nazireilor. Organizarea presupune îmbogățirea cadrului legislativ cu noi precizări de ordin liturgic ori penal, la nivel comunitar ori familial.

După celebrarea solemnă a Paștelui, poporul pornește *spre locul despre care Domnul a spus că li-l va da* (*cf.* Num 10:29). Dacă la ieșirea din Egipt poporul se deplasase într-o ordine incipientă (în cete de 50 – Ex 13:18), acum lucrurile s-au schimbat total: israeliții călătoresc mult mai ordonat, formând o procesiune la care ia parte tot Israelul. Ideea de fond în acest caz este că Legea divină transformă poporul dintr-o mulțime atomizată într-o comunitate ordonată și disciplinată, caracterizată de o nouă identitate.

În ciuda acestei schimbări survenite în viața comunității israelite, membrii ei încă sunt ispitiți de vechile lor năravuri. Partea a doua a cărții (cap. 11–25) ne prezintă imaginea unei comunități dezorientate și răzvrătite față de Dumnezeu și față de reprezentanții lui. Seria de conflicte relatate începând cu cap. 11 stârnește mânia și pedeapsa divină, pedeapsă care uneori ia forme drastice. Contestarea făcută de popor cu privire la ieșirea din Egipt pare să-l aducă pe Dumnezeu în situația de a dori nimicirea întregii obști pentru a începe o eră nouă cu Moise (14:11-12), așa cum o făcuse deja cu Noe (Gen 6–9). Mijlocirea lui Moise potolește mânia divină și atenuează pedeapsa.

Revoltele poporului (Num 11–12; 14; 16; 17; 20; 21; 25) sunt, până la un anumit punct, asemănătoare cu cele din prima parte a călătoriei prin pustiu către muntele Sinai (Ex 16–17). Diferența fundamentală constă în aceea că poporul se află în perioada de după încheierea Legământului. Din acest motiv, comporta-

mentul poporului indică nu doar neîncrederea în Dumnezeu și în conducătorii stabiliți de El, ci și contestarea indirectă a Legământului. Această atitudine atrage după sine consecințe grave: generația ieșită din Egipt piere în pustiu și nu mai poate să intre și să se bucure de Pământul Făgăduinței. Mijlocirea lui Moise (Num 14:13-35) și binecuvântarea rostită de Dumnezeu prin intermediul lui Balaam (Num 23–24) fac posibilă intrarea doar a noii generații în acest pământ. În prealabil, are loc o nouă numărătoare (Num 26), este rânduit succesorul lui Moise la conducerea poporului (Num 27) și sunt reluate principalele jertfe și sărbători ce urmau să fie celebrate ori modul corect în care ar fi să fie rostite juruințele (Num 28–30). Atmosfera în carte se înseninează pe măsură ce în prim-plan se instalează a doua generație, cea care, sub conducerea lui Iosua, se pregătește să intre în Țara Făgăduinței (Num 31–36).

Putem afirma, așadar, că schimbarea de generație joacă un rol important în cartea Numerilor. O întrebare teologică de bază care se profilează este următoarea: în ce măsură noua generație trebuie să sufere de pe urma greșelilor părinților ei? Această problemă va fi ridicată și de urmașii generației care a cunoscut exilul. Ei ajung să invoce, pe un ton de reproș, un proverb din epocă: „Părinții au mâncat aguridă, iar fiilor li s-au strepezit dinții" (Ier 31:29). În cartea Numerilor se va răspunde că, deși *noua generație nu trebuie să fie idealizată, ea are tot dreptul să intre în pământul făgăduit și să înceapă o viață nouă.*

Cadrul în care se desfășoară călătoria poporului spre Țara Făgăduinței are trăsături mai degrabă negative. Dacă în discursurile profeților pustiul este conotat pozitiv, de exemplu ca loc privilegiat al logodnei lui Dumnezeu cu poporul (Ier 2:2 sau Os 2:16-17), aici el e descris în culori sumbre, îndeosebi în secțiunea răzvrătirilor (Num 11–25). Călătoria prin pustiu e prezentată

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

nu ca un marș triumfător, ci ca o pribegie, un itinerar confuz și complicat.

Nu în ultimul rând, trebuie subliniat modul în care este descrisă în cartea Numerilor relația lui Israel cu celelalte popoare. Unele texte interzic orice contact cu locuitorii altor țări (Num 33:52) și pun apostazia din cap. 25 pe seama seducției exercitate asupra poporului de către moabiți și midianiți. Alte texte, în schimb, sunt favorabile deschiderii față de străini: Moise s-a căsătorit cu o străină (Num 12) și l-a invitat pe Hobab să-l însoțească în Țara Făgăduinței (Num 10:29-32). În plus, Balaam ajunge să-l considere pe Dumnezeul lui Israel drept Dumnezeul său (Num 23:12) etc.

Așadar, noua generație a poporului trebuie să-și creeze o viață nouă pe baza Legii revelate pe Sinai, lucru care se dovedește dificil. Călătoria prin istorie este departe de a fi triumfătoare, dar sub călăuzirea lui Dumnezeu ea este posibilă.

RECEPTAREA CĂRȚII NUMERILOR ÎN NOUL TESTAMENT

Deși cartea Numerilor nu are o receptare neotestamentară la fel de bogată precum Deuteronomul, anumite episoade din istoria traversării pustiului au devenit parte din repertoriul teologic folosit de autorii Noului Testament.

Din lista celor cinci contraexemple date de Apostolul Pavel în 1 Corinteni 10, patru provin din Numeri. De exemplu, episodul prepelițelor (Num 11:4.34), în care „adunătura" din sânul poporului „s-a aprins de poftă" și a cerut carne, este o lecție pentru creștinii din Corint care insistau să li se îngăduie să mănânce din carnea sacrificată idolilor. Urmările desfrâului colectiv de la Șittim (Num 25:1-9), soldat cu 24 000 de victime,

este un avertisment pentru creștinii care clamau „totul este permis" și care considerau că relația cu o prostituată ar fi neutră din punct de vedere moral. Îndoiala israeliților față de bunele intenții ale lui Dumnezeu, urmată de apariția șerpilor veninoși (Num 21:5-9), este rău prevestitoare pentru acei corinteni care pun la încercare limitele răbdării divine printr-un comportament libertin. Nu în ultimul rând, creștinilor nemulțumiți și puși pe harță Apostolul le reamintește de soarta unei întregi generații care, printr-un comportament similar, și-a sabotat șansele de a intra în moștenirea promisă (Num 14:2.36; *cf.* Evr 2:2; 4:1-5; 12:25). Deși o bună parte din cei care formau Biserica din Corint se convertiseră de la păgânism, deci nu se puteau considera continuatori ai Israelului etnic, Pavel nu ezită să afirme că istoria sacră din Cartea Numerilor este în egală măsură istoria creștinilor: israeliții eliberați din Egipt sunt „părinții noștri" (1Cor 10:1), adică ai întregii Biserici creștine.

Evanghelia după Ioan, cap. 3, conține o remarcabilă aluzie la Numeri, în contextul discuției dintre Isus și Nicodim: „După cum Moise a înălțat șarpele în pustiu, tot astfel trebuie să fie înălțat și Fiul Omului" (In 3:14). În limbaj ioaneic „înălțarea" se referă la răstignire. Episodul veterotestamentar la care se face referire este descris în Numeri 21:5-9, iar enunțul-cheie care face posibilă comparația se găsește în v. 9: „Când un șarpe mușca pe cineva, *acela privea* la șarpele de aramă *și trăia*." Relatarea conform căreia Moise a înălțat pe stâlp un șarpe de aramă capătă adâncime teologică și devine o cheie hermeneutică a răstignirii lui Isus Hristos. Paralela teologică dintre cele două episoade poate fi deconcertantă, dar nu este arbitrară. Atât șarpele, cât și crucea (văzută strict ca simbol al unei morți infamante) stârnesc un simțământ de oroare în privitor. Totuși, după cum șarpele, simbol al răului aducător de moarte, se face, printr-o tainică iconomie, sursa vindecării pentru răzvrătiții

care *privesc* spre el, tot astfel Cel înălțat pe cruce devine punctul de fugă al istoriei (*cf.* In 12:32) și izvor de *viață veșnică* pentru cei care, prin credință, își ațintesc privirile asupra lui (*cf.* In 1:14: „noi am *privit* slava lui").

Paradoxal, statutul privilegiat al lui Moise – Dumnezeu însuși îl descrie ca fiind „credincios în toată casa mea" (12:7) – devine, în lectura autorului Epistolei către Evrei (3:5), un argument cu privire la inferioritatea fundamentală a „slujitorului", fie el și credincios, în raport cu „fiul" – anume Hristos –, care este „moștenitorul a toate". Tot în Epistola către Evrei, membrii seminției levitice, care aveau privilegiul de a primi zeciuială de la frații lor (Num 18:21-24), sunt comparați cu Hristos, a cărui preoție corespunde unui precedent biblic mai important: cel al lui Melchisedec. Nu doar instituția zeciuielii este folosită pentru a arăta care este relația dintre preoția lui Hristos și cea levitică, ci și ceremonia care are în centru vaca roșie (Num 19:1-22). Despre acest ritual există informații numai în Numeri. Epistola către Evrei (9:13) nu contestă virtuțile purificatoare ale ritualului din Vechiul Legământ, dar subliniază că jertfa lui Hristos are o eficiență mai mare, fiindcă se adresează conștiinței omului, curățind-o de „faptele moarte" (9:14).

Cartea Numerilor este relevantă pentru autorii neotestamentari și fiindcă pe paginile ei figurează personaje care sunt, de fapt, antieroi. Unul dintre ele, vrăjitorul din Petor, a rămas în memoria biblică în sintagme precum „rătăcirea lui Balaam" (Iuda 11), „calea lui Balaam" (2Pt 2:15) sau „învățătura lui Balaam" (Apoc 2:14). Deși în narațiunea veterotestamentară Balaam a plecat cu mâna goală (Num 24:10-11), disponibilitatea sa de a se pune, machiavelic, în slujba unui comanditar puternic l-a transformat în exponentul tuturor celor care au iubit „plata nelegiuirii" (2Pt 2:15). Autorii biblici continuă să facă referire la el fiindcă îl consideră „cap de serie" pentru un șir de învă-

ţători falşi a căror învăţătură afectează comunităţile creştine timpurii. Din aceleaşi motive este menţionat, tot în context polemic, Qorah, capul revoltei împotriva lui Moise (Iuda 11). Contextul rebeliunii conduse de Qorah, Datan şi Aviram este evocat de Apostolul Pavel cu ajutorul unei propoziţii – „Domnul i-a cunoscut pe cei ce sunt ai Lui" (Gal 4:9; 2Tim 2:19) – care urmează textul Septuagintei (în TM: „Domnul îl va face cunoscut pe cel care este al Lui"; Num 16:5). Chiar şi fără indicarea numelor, decupajul septuagintal este suficient pentru a-i sugera cititorului că Imeneu şi Filet (opozanţii lui Timotei – 2Tim 2:17) sunt asemenea rebelilor care au organizat puciul împotriva lui Moise (Num 16).

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NUMERII

1 [1]Și a grăit Domnul către Moise în pustiul Sinai, la Cortul
Întâlnirii, în prima [zi] a lunii a doua, în al doilea an de la ieșirea
lor din țara Egiptului, zicând: [2]„Faceți numărătoarea întregii
adunări a fiilor lui Israel, pe familiile lor și pe casele părinților
lor, după numele lor, pe toți cei de parte bărbătească, unul câte
unul, [3]de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste din
Israel. Să-i numărați, tu și Aron, după cetele lor. [4]Împreună cu
voi să fie câte un bărbat pentru fiecare trib – căpetenie a casei
părinților săi. [5]Acestea sunt numele bărbaților care să stea
alături de voi:

pentru Ruben – Elițur, fiul lui Ședeur,
[6]pentru Simeon – Șelumiel, fiul lui Țurișaddai,
[7]pentru Iuda – Nahșon, fiul lui Amminadav,
[8]pentru Isahar – Netanel, fiul lui Țuar,
[9]pentru Zabulon – Eliav, fiul lui Helon,
[10]pentru fiii lui Iosif: pentru Efraim – Elișama, fiul lui
Ammihud,
pentru Manase – Gamliel, fiul lui Pedahțur,
[11]pentru Beniamin – Avidan, fiul lui Ghideoni,
[12]pentru Dan – Ahiezer, fiul lui Ammișaddai,
[13]pentru Așer – Paghiel, fiul lui Ohran,
[14]pentru Gad – Eliasaf, fiul lui Deuel,
[15]pentru Neftali – Ahira, fiul lui Enan.

BCU BABEȘ-BOLYAI UNIVERSITY LIBRARY

16Aceștia sunt cei aleși ai adunării, mai-marii triburilor părinților lor – căpetenii peste miile lui Israel."

17Moise și Aron i-au luat pe acești bărbați, înscriși pe nume, 18și au strâns întreaga adunare în prima [zi] a lunii a doua, iar aceia s-au trecut după spițe, pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, unul câte unul, 19precum i-a poruncit Domnul lui Moise; și i-a numărat în pustiul Sinai.

20Și au fost: fiii lui Ruben, întâiul-născut al lui Israel, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, unul câte unul, toți cei de parte bărbătească, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 21cei numărați din tribul lui Ruben – patruzeci și șase de mii cinci sute.

22Dintre fiii lui Simeon, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, numărați după numele lor, unul câte unul, toți cei de parte bărbătească, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 23cei numărați din tribul lui Simeon – cincizeci și nouă de mii trei sute.

24Dintre fiii lui Gad, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 25cei numărați din tribul lui Gad – patruzeci și cinci de mii șase sute cincizeci.

26Dintre fiii lui Iuda, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 27cei numărați din tribul lui Iuda – șaptezeci și patru de mii șase sute.

28Dintre fiii lui Isahar, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 29cei numărați din tribul lui Isahar – cincizeci și patru de mii patru sute.

30Dintre fiii lui Zabulon, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în

sus, toți cei care ies la oaste 31cei numărați din tribul lui Zabulon – cincizeci și șapte de mii patru sute.

32Dintre fiii lui Iosif: dintre fiii lui Efraim, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 33cei numărați din tribul lui Efraim – patruzeci de mii cinci sute.

34Dintre fiii lui Manase, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 35cei numărați din tribul lui Manase – treizeci și două de mii două sute.

36Dintre fiii lui Beniamin, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 37cei numărați din tribul lui Beniamin – treizeci și cinci de mii patru sute.

38Dintre fiii lui Dan, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 39cei numărați din tribul lui Dan – șaizeci și două de mii șapte sute.

40Dintre fiii lui Așer, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 41cei numărați din tribul lui Așer – patruzeci și una de mii cinci sute.

42Fiii lui Neftali, spițele lor pe familiile lor și pe casele părinților lor, după numele lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste 43cei numărați din tribul lui Neftali – cincizeci și trei de mii patru sute.

44Aceștia au fost cei numărați, pe care i-au numărat Moise și Aron și mai-marii lui Israel, doisprezece bărbați – câte unul pentru casa părinților săi. 45Toți cei numărați dintre fiii lui Israel, pe casele părinților lor, de la douăzeci de ani în sus, toți cei care ies la oaste în Israel, 46așadar toți cei numărați au fost

șase sute trei mii cinci sute cincizeci. 47Leviții, însă, după tribul părinților lor, nu au fost numărați printre aceștia.

48Domnul a grăit către Moise, zicând: 49„Numai tribul lui Levi să nu-l numeri și capetele lor să nu le pui la socoteală printre fiii lui Israel, 50ci tu rânduiește-i pe leviți pentru Lăcașul Mărturiei, pentru toate lucrurile lui și pentru tot ce ține de el. Ei să poarte Lăcașul și toate lucrurile lui, ei să-l slujească și în jurul Lăcașului să-și așeze tabăra. 51La pornirea Lăcașului, leviții să-l dea jos, și la așezarea taberei Lăcașului, leviții să-l ridice, iar oricine altcineva care se apropie să fie omorât. 52Fiii lui Israel să-și așeze tabăra, fiecare cu tabăra sa și fiecare lângă steagul său, după cetele lor, 53dar leviții să-și așeze tabăra în jurul Lăcașului Mărturiei, ca să nu vină mânie peste adunarea fiilor lui Israel, iar leviții să se îngrijească de îndatoririle de la Lăcașul Mărturiei.“ 54Fiii lui Israel au făcut întocmai cum i-a poruncit Domnul lui Moise; așa au făcut.

2 1Domnul a grăit către Moise și către Aron, zicând: 2„Fiecare lângă steagul său, cu însemnele casei părinților lor să-și așeze tabăra fiii lui Israel; de jur împrejur, cu fața spre Cortul Întâlnirii să-și așeze tabăra.

3Cei ce își așază tabăra la răsărit, înspre soare-răsare, să fie [cei de sub] steagul taberei lui Iuda, după cetele lor, iar mai-marele fiilor lui Iuda este Nahșon, fiul lui Amminadav, 4și oastea celor numărați ai lor: șaptezeci și patru de mii șase sute. 5Cei care își așază tabăra lângă el să fie tribul lui Isahar, iar mai-marele fiilor lui Isahar este Netanel, fiul lui Țuar, 6și oastea celor numărați ai lui: cincizeci și patru de mii patru sute; 7[și] tribul lui Zabulon, iar mai-marele fiilor lui Zabulon este Eliav, fiul lui Helon, 8și oastea celor numărați ai lui: cincizeci și șapte de mii patru sute. 9Toți cei numărați din tabăra lui Iuda: o sută optzeci și șase de mii patru sute, după cetele lor. Ei să pornească cei dintâi.

10Steagul taberei lui Ruben să fie spre miazăzi, după cetele
lor, iar mai-marele fiilor lui Ruben este Elițur, fiul lui Ședeur,
11și oastea celor numărați ai lui: patruzeci și șase de mii cinci
sute. 12Cei care își așază tabăra lângă el să fie tribul lui Simeon,
iar mai-marele fiilor lui Simeon este Șelumiel, fiul lui Țuri-
Șaddai, 13și oastea celor numărați ai lui: cincizeci și nouă de mii
trei sute; 14și tribul lui Gad, iar mai-marele fiilor lui Gad este
Eliasaf, fiul lui Reuel, 15și oastea celor numărați ai lor: patruzeci
și cinci de mii șase sute cincizeci. 16Toți cei numărați din tabăra
lui Ruben: o sută cincizeci și una de mii patru sute cincizeci,
după cetele lor. Ei să pornească în al doilea rând.

17Apoi va porni Cortul Întâlnirii, tabăra leviților în mijlocul
taberelor. Precum și-au așezat tabăra, așa să pornească, fiecare
la rândul său, după steagurile lor.

18Steagul taberei lui Efraim, după cetele lor, să fie spre apus,
iar mai-marele fiilor lui Efraim este Elișama, fiul lui Ammihud,
19și oastea celor numărați ai lor: patruzeci de mii cinci sute.
20Lângă el să fie tribul lui Manase, iar mai-marele fiilor lui
Manase este Gamliel, fiul lui Pedahțur, 21și oastea celor numă-
rați ai lor: treizeci și două de mii două sute; 22și tribul lui Beni-
amin, iar mai-marele fiilor lui Beniamin este Avidan, fiul lui
Ghideoni, 23și oastea celor numărați ai lor: treizeci și cinci de
mii patru sute. 24Toți cei numărați din tabăra lui Efraim: o sută
opt mii o sută, după cetele lor. Ei să pornească în al treilea rând.

25Steagul taberei lui Dan să fie spre miazănoapte, după
cetele lor, iar mai-marele fiilor lui Dan este Ahiezer, fiul lui
Ammișaddai, 26și oastea celor numărați ai lor: șaizeci și două
de mii șapte sute. 27Cei care își așază tabăra lângă el să fie tribul
lui Așer, iar mai-marele fiilor lui Așer este Paghiel, fiul lui
Ohran, 28și oastea celor numărați ai lor: patruzeci și una de mii
cinci sute; 29[și] tribul lui Neftali, iar mai-marele fiilor lui
Neftali este Ahira, fiul lui Enan, 30și oastea celor numărați ai

lor: cincizeci și trei de mii patru sute. 31Toți cei numărați din tabăra lui Dan: o sută cincizeci și șapte de mii șase sute. Ei să pornească cei din urmă, după steagurile lor.

32Aceștia sunt cei numărați dintre fiii lui Israel pe casele părinților lor, toți cei numărați din tabere, pe oștile lor: șase sute trei mii cinci sute cincizeci. 33Leviții însă nu au fost numărați printre fiii lui Israel, precum i-a poruncit Domnul lui Moise. 34Fiii lui Israel au făcut întocmai cum i-a poruncit Domnul lui Moise; așa și-au așezat tabăra, după steagurile lor, și așa au pornit, fiecare pe familiile lui și pe casele părinților lui.

3 1Iar aceștia sunt urmașii lui Aron și ai lui Moise în ziua când Domnul a vorbit cu Moise în muntele Sinai. 2Acestea sunt numele fiilor lui Aron: întâiul-născut, Nadav, apoi Avihu, Eleazar și Itamar. 3Acestea sunt numele fiilor lui Aron, preoții unși cărora le-a plinit mâna spre a fi preoți. 4Nadav și Avihu au murit în fața Domnului, când au adus foc străin în fața Domnului în pustiul Sinai, și nu au avut fii. Eleazar și Itamar au slujit ca preoți în fața lui Aron, tatăl lor.

5Domnul a grăit către Moise, zicând: 6„Apropie tribul lui Levi și pune-l să stea înaintea lui Aron, preotul, ca ei să-l slujească, 7să se îngrijească de îndatorirea lui și de îndatorirea întregii adunări față de Cortul Întâlnirii, îndeplinind slujirea Lăcașului, 8să se îngrijească de toate lucrurile Cortului Întâlnirii și de îndatorirea fiilor lui Israel, îndeplinind slujirea Lăcașului. 9Să-i dai pe leviți lui Aron și fiilor lui; dintre fiii lui Israel, ei să fie dați lui întru totul. 10Iar pe Aron și pe fiii lui să-i rânduiești ca ei să se îngrijească de preoția lor. Oricine altcineva se apropie să fie omorât.“

11Domnul a grăit către Moise, zicând: 12„Eu, iată, i-am luat pe leviți din mijlocul fiilor lui Israel în locul tuturor celor întâi-născuți, care deschid pântecele, dintre fiii lui Israel; ai mei vor fi leviții, 13căci ai mei sunt toți cei întâi-născuți – în ziua când

i-am lovit pe toți cei întâi-născuți din țara Egiptului, am pus deoparte pentru mine pe toți cei întâi-născuți din Israel, de la om până la dobitoc; ai mei vor fi. Eu sunt Domnul!"

14Și Domnul a grăit către Moise în pustiul Sinai, zicând:
15„Numără-i pe fiii lui Levi pe casele părinților lor, pe familiile lor; pe toți cei de parte bărbătească de la o lună în sus să-i numeri." 16Moise i-a numărat după cuvântul Domnului, precum i s-a poruncit. 17Aceștia au fost fiii lui Levi pe numele lor: Gherșon și Qehat și Merari. 18Acestea sunt numele fiilor lui Gherșon, pe familiile lor: Livni și Șimi; 19și fiii lui Qehat, pe familiile lor: Amram și Ițhar, Hebron și Uzziel; 20și fiii lui Merari, pe familiile lor: Mahli și MușI.

Acestea sunt familiile leviților, pe casele părinților lor. 21Ale lui Gherșon sunt familia livniților și familia șimiților. Acestea sunt familiile gherșoniților. 22Cei numărați ai lor, după numărul tuturor celor de parte bărbătească, de la o lună în sus, cei numărați ai lor, au fost șapte mii cinci sute. 23Familiile gherșoniților aveau să-și așeze tabăra în spatele Lăcașului, spre apus. 24Mai-marele casei părintelui la gherșoniți era Eliasaf, fiul lui Lael. 25Îndatorirea fiilor lui Gherșon la Cortul Întâlnirii privea Lăcașul și Cortul: învelitoarea lui și perdeaua de la intrarea Cortului Întâlnirii, 26și draperiile curții, și perdeaua de la intrarea în curtea din jurul Lăcașului și al altarului, și funiile, și toată slujirea legată de el.

27Ale lui Qehat sunt familia amramiților, familia iț haritilor, familia hebroniților și familia ozzieliților. Acestea sunt familiile qehatiților. 28După numărul tuturor celor de parte bărbătească de la o lună în sus – opt mii șase sute, care se îngrijesc de îndatoririle la Sfântul Lăcaș. 29Familiile fiilor lui Qehat aveau să-și așeze tabăra lângă latura dinspre miazăzi a Lăcașului. 30Mai-marele casei părintelui la familiile qehatiților era Eliț afan, fiul lui Uzziel. 31Îndatorirea lor privea Chivotul, și Masa,

și Sfeșnicul, altarele, și lucrurile Sfântului Lăcaș cu care slujeau, și perdeaua, și toată slujirea legată de ea.

32Mai-marele peste căpeteniile leviților era Eleazar, fiul lui Aron, preotul, supraveghetor al celor care se îngrijesc de îndatoririle la Sfântul Lăcaș.

33Ale lui Merari erau familia mahliților și familia mușiților. Acestea sunt familiile lui Merari. 34Cei numărați ai lor, după numărul tuturor celor de parte bărbătească de la o lună în sus, au fost șase mii două sute. 35Mai-marele casei părintelui la familiile lui Merari era Țuriel, fiul lui Avihail. Aceștia aveau să-și așeze tabăra lângă latura dinspre miazănoapte a Lăcașului. 36Îndatorirea încredințată fiilor lui Merari privea scândurile Lăcașului, și drugii lui, și stâlpii lui, și tălpigele lui, și toate lucrurile lui, și toată slujirea legată de el, 37și stâlpii curții împrejmuitoare, și tălpigele lor, și țărușii lor, și funiile lor.

38Cei care aveau să-și așeze tabăra în fața Lăcașului, spre răsărit, în fața Cortului Întâlnirii, spre soare-răsare, erau Moise, Aron și fiii lui, care se îngrijeau de îndatoririle de la sanctuar, îndatoriri ale fiilor lui Israel. Oricine altcineva s-ar fi apropiat avea să fie omorât.

39Toți cei numărați ai leviților, pe care i-au numărat Moise și Aron, după cuvântul Domnului, pe familiile lor, toți cei de parte bărbătească de la o lună în sus erau douăzeci și două de mii.

40Și Domnul i-a spus lui Moise: „Numără pe toți întâii-născuți de parte bărbătească dintre fiii lui Israel, de la o lună în sus, fă numărătoarea după numele lor. 41Și ia-i pe leviți pentru mine – Eu sunt Domnul – în locul tuturor celor întâi-născuți dintre fiii lui Israel, iar dobitoacele leviților, în locul tuturor celor întâi-născuți dintre dobitoacele fiilor lui Israel.“ 42Moise i-a numărat, precum i-a poruncit Domnul, pe toți cei întâi-născuți dintre fiii lui Israel. 43Iar toți întâii-născuți de parte

bărbătească, după numele lor, de la o lună în sus, cei numărați ai lor, au fost douăzeci și două de mii două sute șaptezeci și trei.

44Și Domnul a grăit către Moise, zicând: 45„Ia-i pe leviți în locul tuturor întâilor-născuți dintre fiii lui Israel și dobitoacele leviților în locul dobitoacelor lor, iar leviții vor fi ai mei. Eu sunt Domnul. 46Preț de răscumpărare pentru cei două sute șaptezeci și trei rămași dintre întâii-născuți ai fiilor lui Israel peste [numărul] leviților 47să iei întocmai cinci sicli pentru fiecare; după siclul sanctuarului să iei, un siclu având douăzeci de ghere. 48Să dai argintul lui Aron și fiilor lui, prețul răscumpărării celor rămași dintre ei."

49Moise a luat argintul răscumpărării de la cei rămași peste [numărul celor] răscumpărați de leviți, 50a luat argintul de la întâii-născuți ai fiilor lui Israel, adică o mie trei sute șaizeci și cinci [de sicli], după siclul sanctuarului. 51Moise le-a dat argintul răscumpărării lui Aron și fiilor lui, după cuvântul Domnului, precum i-a poruncit Domnul lui Moise.

4 1Și Domnul a grăit către Moise și către Aron, zicând: 2„Faceți numărătoarea fiilor lui Qehat din mijlocul fiilor lui Levi, pe familiile lor și pe casele părinților lor, 3de la treizeci de ani în sus, până la cincizeci de ani, pe toți cei care intră în serviciu ca să lucreze la Cortul Întâlnirii.

4Aceasta este slujirea fiilor lui Qehat la Cortul Întâlnirii: lucrurile cele mai sfinte. 5La pornirea taberei, Aron și fiii săi să intre, să coboare vălul despărțitor și să acopere cu el Chivotul Mărturiei. 6Să pună peste el o învelitoare din piele bine argăsită, să întindă deasupra ei o îmbrăcăminte în întregime violetă și să-i pună drugii. 7Peste Masa Înfățișării să întindă o îmbrăcăminte violetă și să pună pe ea blidele, cupele, urcioarele, vasele pentru libații, iar pâinea necurmată să fie peste ea. 8Peste ele să întindă o îmbrăcăminte stacojie, să o acopere cu o învelitoare

din piele bine argăsită și să-i pună drugii. 9Să ia o îmbrăcăminte
violetă și să acopere sfeșnicul luminător, candelele lui, cleștii
lui, cenușarele lui și toate vasele lui de untdelemn cu care îi
slujesc. 10Să-l pună împreună cu toate lucrurile lui într-o înve-
litoare din piele bine argăsită și să-l pună pe targă. 11Peste Alta-
rul de aur să întindă o îmbrăcăminte violetă, să-l acopere cu o
învelitoare din piele bine argăsită și să-i pună drugii. 12Să ia
toate lucrurile slujirii cu care slujesc la Sfântul Lăcaș, să le pună
într-o îmbrăcăminte violetă, să le acopere cu o învelitoare din
piele bine argăsită și să le pună pe targă. 13Să curețe de cenușă
altarul, să întindă peste el o îmbrăcăminte purpurie, 14să pună
peste el toate lucrurile lui cu care îi slujesc: cenușarele, și furcu-
lițele, și lopețile, și vasele pentru stropit, și toate lucrurile altaru-
lui, să întindă peste el o învelitoare din piele bine argăsită și să-i
pună drugii.

15După ce Aron și fiii lui vor isprăvi de acoperit lucrurile
sfinte, toate lucrurile Sfântului Lăcaș, la pornirea taberei, fiii
lui Qehat [pot] să se ducă să le ia, ca să nu se atingă de lucrurile
sfinte și să moară. Acestea sunt poverile fiilor lui Qehat la Cor-
tul Întâlnirii. 16Cele încredințate lui Eleazar, fiul lui Aron, preo-
tul: untdelemnul luminătorului, și tămâia înmiresmată, și
prinosul neîncetat, și untdelemnul ungerii; i s-a încredințat tot
Lăcașul, și tot ce este în el, în Sfântul Lăcaș, și lucrurile lui."

17Domnul a grăit către Moise și către Aron, zicând: 18„Luați
seama să nu fie tăiat din mijlocul leviților tribul familiilor
qehatiților, 19ci așa să faceți, ca ei să trăiască și să nu moară când
se apropie de lucrurile cele mai sfinte: Aron și fiii lui să intre și
să pună pe fiecare la lucrul lui și la datoria lui. 20Dar [qehatiții]
să nu intre și să nu vadă nici o clipă cele sfinte, ca să nu moară."

21Domnul a grăit către Moise, zicând: 22„Fă și numărătoa-
rea fiilor lui Gherșon pe casele părinților lor, pe familiile lor;

23să-i numeri pe cei de la treizeci de ani în sus până la cincizeci
de ani, pe toți cei care intră în serviciu să săvârșească lucrarea
la Cortul Întâlnirii. 24Aceasta este slujirea familiilor gherșo-
niților pe care să o săvârșească și să o poarte: 25să poarte perde-
lele Lăcașului, Cortul Întâlnirii cu învelitoarea lui, învelitoarea
din piele bine argăsită, care este deasupra ei, și perdeaua de la
intrarea Cortului Întâlnirii, 26și draperiile curții, și perdeaua
intrării de la poarta curții care este împrejurul Lăcașului și
altarului, și funiile lor, și toate lucrurile slujirii lor. Tot ceea ce
trebuie făcut cu privire la acestea, să facă. 27După cuvântul lui
Aron și al fiilor lui să fie toată slujirea fiilor gherșoniților, în tot
ceea ce au de purtat și în tot ceea ce au de slujit. Să le încre-
dințați ca îndatorire tot ce trebuie să poarte. 28Aceasta este
slujirea familiilor fiilor gherșoniților la Cortul Întâlnirii, iar
îndatorirea lor să fie sub supravegherea lui Itamar, fiul lui
Aron, preotul.

29Pe fiii lui Merari să-i numeri pe familiile lor și pe casele
părinților lor; 30pe cei de la treizeci de ani în sus până la cinci-
zeci de ani să-i numeri, pe toți cei care intră în serviciu să
săvârșească lucrarea la Cortul Întâlnirii. 31Aceasta este îndato-
rirea sarcinii lor în toată slujirea lor la Cortul Întâlnirii: scând-
urile Lăcașului, și traversele lui, și stâlpii lui, și tălpigele lui,
32și stâlpii curții de jur împrejur, și tălpigele lor, și țărușii lor, și
funiile lor, și toate cele ale lor, și toată slujirea lor. Să înscrieți
pe nume lucrurile pe care sunt rânduiți să le poarte. 33Aceasta
este slujirea familiilor fiilor lui Merari, toată slujirea lor la Cortul
Întâlnirii, sub supravegherea lui Itamar, fiul lui Aron, preotul.

34Moise, Aron și mai-marii adunării i-au numărat pe fiii
qehatiților după familiile lor și după casele părinților lor, 35de
la treizeci de ani până la cincizeci de ani, toți cei care intră în
serviciu să slujească la Cortul Întâlnirii. 36Cei numărați ai lor

au fost, pe familiile lor, două mii șapte sute cincizeci. 37Aceștia sunt cei numărați din familiile qehatiților, toți cei care slujeau la Cortul Întâlnirii, pe care i-au numărat Moise și Aron, după cuvântul Domnului [dat] prin Moise.

38Cei numărați ai fiilor lui Gherșon pe familiile lor, și pe casele părinților lor, 39de la treizeci de ani până la cincizeci de ani, toți cei care intră în serviciu să slujească la Cortul Întâlnirii, 40cei numărați ai lor au fost, pe familiile lor și pe casele părinților lor, două mii șase sute treizeci. 41Aceștia sunt cei numărați din familiile fiilor lui Gherșon, toți cei care slujeau la Cortul Întâlnirii, pe care i-au numărat Moise și Aron, după cuvântul Domnului.

42Iar cei numărați ai fiilor lui Merari pe familiile lor și pe casele părinților lor, 43de la treizeci de ani până la cincizeci de ani, toți cei care intră în serviciu să slujească la Cortul Întâlnirii, 44cei numărați ai lor au fost, pe familiile lor, trei mii două sute. 45Aceștia sunt cei numărați din familiile fiilor lui Merari, pe care i-au numărat Moise și Aron, după cuvântul Domnului [dat] prin Moise.

46Toți leviții numărați, pe care i-au numărat Moise, Aron și mai-marii lui Israel, pe familiile lor și pe casele părinților lor, 47de la treizeci de ani până la cincizeci de ani, toți cei care intră să săvârșească slujba slujirii și slujba purtării poverilor la Cortul Întâlnirii, 48cei numărați ai lor au fost opt mii cinci sute optzeci. 49După cuvântul Domnului [dat] prin Moise i-a numărat, fiecare pentru slujirea și povara lui. Au fost numărați de el, după cum îi poruncise Domnul lui Moise.

5 1Domnul a grăit către Moise, zicând: 2„Poruncește fiilor lui Israel să scoată din tabără pe orice lepros, pe oricine are o scurgere, sau pe oricine este necurat din pricina vreunui mort, 3fie bărbat, fie femeie, să-i scoateți; în afara taberei să-i scoateți,

ca să nu întineze tabăra lor, căci Eu locuiesc în mijlocul lor."
4Fiii lui Israel au făcut așa, i-au scos în afara taberei. Precum a
grăit Domnul către Moise, așa au făcut fiii lui Israel.

5Domnul a grăit către Moise, zicând: 6„Vorbește către fiii
lui Israel: «Când un bărbat sau o femeie a săvârșit vreun păcat
omenesc, lepădând credincioșia față de Domnul și făcându-se
astfel vinovat, 7să-și mărturisească păcatul făcut și să dea despă-
gubire pentru întreaga vină, la care să adauge o cincime și să o
dea celui față de care s-a făcut vinovat. 8Dacă omul [păgubit]
nu are o rudă apropiată căruia să i se dea despăgubire pentru
vină, aceasta să se întoarcă la Domnul, pentru preot, pe lângă
berbecul împăcării, cu care se face împăcarea pentru el. 9Tot
darul, toate cele sfinte ale fiilor lui Israel pe care le aduc preo-
tului, ale lui să fie. 10Cele sfinte ale fiecăruia sunt ale lui: ce a
dat fiecare preotului, este al lui.»"

11Domnul a grăit către Moise, zicând: 12„Vorbește către fiii
lui Israel și spune-le: «[Dacă] un bărbat are o femeie care a
rătăcit și a călcat strâmb față de el 13și un [alt] bărbat s-a culcat
cu ea, [având] relații trupești pe ascuns de ochii bărbatului ei,
iar ea a tăinuit, deși s-a pângărit, fără să existe martor împotriva
ei, căci n-a fost prinsă în fapt, 14dacă vine peste el un duh de
gelozie și este gelos pe femeia lui, care s-a pângărit, sau vine
peste el un duh de gelozie și este gelos pe femeia lui, care nu s-a
pângărit, 15atunci bărbatul să o ducă pe femeia lui la preot și să
aducă ofranda pentru ea: o zecime de efă de făină de orz – să
nu toarne peste ea untdelemn și să nu pună peste ea tămâie,
căci aceasta este prinos de gelozie, prinos de aducere aminte,
care amintește vina. 16Preotul s-o apropie și s-o înfățișeze înain-
tea Domnului. 17Preotul să ia apă sfințită într-un vas de lut
și din praful care va fi pe podeaua Lăcașului să ia preotul și
să-l pună în apă. 18Preotul să o pună pe femeie să stea în fața
Domnului, să despletească părul femeii, să pună în palmele ei

prinosul de aducere aminte, prinos de gelozie, iar în mâna preotului să fie apa amărăciunii, aducătoare de blestem.

[19]Preotul să o pună să jure și să spună femeii: «Dacă nu s-a culcat vreun [alt] bărbat cu tine și dacă, fiind sub [puterea] bărbatului tău, nu ai rătăcit în necurăție, nevătămată să fii de această apă a amărăciunii, aducătoare de blestem. [20]Dar dacă tu ai rătăcit, deși erai sub [puterea] bărbatului tău, și te-ai pângărit, și un bărbat, altul decât bărbatul tău, s-a culcat cu tine, [21]– preotul să o pună pe femeie să jure un jurământ de blestem și preotul să zică femeii – Domnul să te facă de blestem și de pomină în mijlocul poporului tău, Domnul făcând să se usuce coapsa ta și să se umfle pântecele tău, [22]iar apa aceasta aducătoare de blestem să intre în măruntaiele tale, să-ți umfle pântecele și să-ți usuce coapsa.» Femeia să zică: «Amin! Amin!» [23]Preotul să scrie blestemele acestea pe un sul și să îl șteargă în apa amărăciunii [24]ca să-i dea femeii să bea apa amărăciunii, aducătoare de blestem, iar apa aducătoare de blestem să intre în ea spre amărăciune. [25]Preotul să ia din mâna femeii prinosul geloziei, să legene prinosul înaintea Domnului și să-l aducă la altar. [26]Preotul să ia o mână din prinos, partea pentru pomenire, să o pună să fumege pe altar, după care să dea femeii să bea apa.

[27]După ce i-a dat să bea apa, va fi așa: dacă s-a întinat și a călcat strâmb față de bărbatul ei, când va intra în ea apa aducătoare de blestem spre amărăciune pântecele i se va umfla și coapsa i se va usca, iar femeia va fi de blestem în mijlocul poporului ei; [28]iar dacă femeia nu s-a întinat, ci este curată, va rămâne teafără și va putea zămisli sămânța. [29]Aceasta este rânduiala geloziei pentru femeia care rătăcește, deși se află sub [puterea] bărbatului ei, și se întinează, [30]sau pentru bărbatul peste care vine un duh de gelozie și este gelos pe femeia lui: să o pună pe femeie să stea în fața Domnului și preotul să-i facă toată această

rânduială. 31[Dacă femeia este vinovată,] bărbatul va fi fără vină,
însă femeia aceea își va purta vina.»"

6 1Domnul a grăit către Moise, zicând: 2„Vorbește către fiii
lui Israel și spune-le: «[Dacă] un bărbat sau o femeie ia hotă-
rârea deosebită să facă făgăduință de nazireu, ca să se pună
deoparte pentru Domnul, 3de vin și de băutură tare să se țină
departe, oțet din vin și oțet din băutură tare să nu bea, nimic
stors din struguri să nu bea, nici struguri proaspeți sau uscați
să nu mănânce. 4În toate zilele nazireatului său, nimic din ce
se face din vița-de-vie, de la sâmburi la coji, să nu mănânce. 5În
toate zilele făgăduinței sale de nazireu, briciul să nu treacă peste
capul său. Până se vor împlini zilele în care s-a pus deoparte
pentru Domnul, va fi sfânt; să-și lase părul capului său să
crească în plete. 6În toate zilele în care s-a pus deoparte pentru
Domnul, să nu se apropie de nici un mort, 7nici pentru tatăl
său, nici pentru mama sa, nici pentru fratele său, nici pentru
sora sa; să nu se întineze din pricina lor, la moartea lor, căci
nazireatul Dumnezeului său este asupra capului său. 8În toate
zilele nazireatului său este sfânt pentru Domnul. 9Când moare
cineva în preajma lui cu totul pe neașteptate și el își întinează
capul de nazireu, să-și radă capul în ziua curățirii sale: în a
șaptea zi să și-l radă. 10În ziua a opta să aducă preotului două
turturele sau doi pui de porumbel la intrarea Cortului Întâlnirii.
11Preotul să-l facă pe unul jertfă pentru păcat, iar pe celălalt
ardere-de-tot; să facă împăcare pentru el, căci a păcătuit din
pricina mortului, și să-și sfințească capul în ziua aceea. 12Să
pună deoparte pentru Domnul zilele nazireatului său și să
aducă un miel de un an ca jertfă pentru vină, dar zilele de până
atunci nu i se vor socoti, pentru că i s-a întinat nazireatul.

13Aceasta este rânduiala nazireului: în ziua când se vor
împlini zilele nazireatului său să fie dus la intrarea Cortului

Întâlnirii. [14]Să înfățișeze ofranda sa Domnului: un miel de un an fără meteahnă pentru arderea-de-tot, și o mielușea de un an fără meteahnă ca jertfă pentru păcat, și un berbec fără meteahnă pentru jertfa de pace, [15]și un coș cu azime din făină aleasă frământate cu untdelemn, lipii nedospite unse cu untdelemn, și prinoasele lor, și libațiile lor. [16]Preotul să [le] înfățișeze înaintea Domnului și să aducă jertfa lui pentru păcat și arderea lui de-tot, [17]berbecul să-l aducă Domnului ca jertfă de pace pe lângă coșul cu azime; apoi preotul să aducă prinosul lui și libația lui. [18]Nazireul să-și radă capul său de nazireu la intrarea Cortului Întâlnirii, să ia părul capului său de nazireu și să-l pună pe focul de sub jertfa de pace. [19]Preotul să ia spata fiartă a berbecului, și o azimă din coș, și o lipie nedospită, și să le pună pe palmele nazireului, după ce și-a ras [capul său de] nazireu. [20]Preotul să le legene, ca dar de legănare înaintea Domnului; să fie un lucru sfânt pentru preot, alături de pieptul legănării și alături de pulpa ridicării. Apoi nazireul va putea să bea vin. [21]Aceasta este rânduiala nazireului care a făgăduit ofranda sa Domnului pentru nazireatul său, și peste aceasta – ce îi dă mâna. Așa să facă, după cuvântul făgăduinței pe care a făcut-o, peste rânduiala nazireatului său.»"

[22]Domnul a grăit către Moise, zicând: [23]„Grăiește către Aron și fiii lui, zicând: «Așa să-i binecuvântați pe fiii lui Israel. Spuneți-le:

[24]'Domnul să te binecuvânteze și să te păzească!

[25]Domnul să-și lumineze fața asupra ta și să se îndure de tine!

[26]Domnul să-și înalțe fața asupra ta și să-ți dăruiască pace!'»

[27]Să pună Numele meu peste fiii lui Israel, iar Eu îi voi binecuvânta."

7 [1]Și a fost [așa]: în ziua când Moise a isprăvit de ridicat
Lăcașul, l-a uns și l-a sfințit pe el și toate lucrurile lui și altarul
cu toate lucrurile lui, le-a uns și le-a sfințit, [2]s-au apropiat
mai-marii lui Israel, căpeteniile caselor părinților lor, anume
mai-marii triburilor, cei care au supravegheat numărătoarea,
[3]și au adus ofrandele lor înaintea Domnului: șase care acoperite
și doisprezece boi, un car la doi dintre mai-marii [poporului] și
câte un bou de fiecare. Le-au adus înaintea Lăcașului.

[4]Domnul a spus către Moise: [5]„Ia-le de la ei ca să fie în slujba
Cortului Întâlnirii; să le dai leviților, fiecăruia după slujba lui."
[6]Și a luat Moise carele și vitele și le-a dat leviților: [7]două care și
patru vite le-a dat fiilor lui Gherșon, după slujba lor, [8]patru care
și opt vite le-a dat fiilor lui Merari, după slujba lor, sub supra-
vegherea lui Itamar, fiul lui Aron, preotul, [9]dar fiilor lui Qehat
nu le-a dat, pentru că a lor era slujba la lucrurile sfinte care
trebuiau cărate pe umăr.

[10]Mai-marii [poporului] au înfățișat ofrandele de consacrare
a altarului în ziua ungerii lui; mai-marii și-au înfățișat ofran-
dele în fața altarului. [11]Domnul i-a spus lui Moise: „Câte unul
pe zi să-și înfățișeze mai-marii ofranda pentru consacrarea
altarului."

[12]Și a fost [așa]: cel care și-a adus ofranda în ziua întâi a fost
Nahșon, fiul lui Amminadav, din tribul lui Iuda. [13]Ofranda lui:
o tipsie din argint de o sută treizeci de sicli, un vas pentru stro-
pit din argint de șaptezeci de sicli după siclul sanctuarului,
amândouă pline cu făină aleasă frământată cu untdelemn ca
prinos, [14]o cupă din aur de zece [sicli] plină cu tămâie, [15]un
tăuraș, un berbec și un miel de un an ca ardere-de-tot, [16]un țap
ca jertfă pentru păcat, [17]iar ca jertfă de pace, două vite, cinci
berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an. Aceasta a fost ofranda
lui Nahșon, fiul lui Amminadav.

18În ziua a doua a adus [ofranda] Netanel, fiul lui Țuar, mai-
marele [tribului] lui Isahar. 19El și-a adus ofranda: o tipsie din
argint de o sută treizeci de sicli, un vas pentru stropit din argint
de șaptezeci de sicli după siclul sanctuarului, amândouă pline
cu făină aleasă frământată cu untdelemn ca prinos, 20o cupă
din aur de zece [sicli] plină cu tămâie, 21un tăuraș, un berbec și
un miel de un an ca ardere-de-tot, 22un țap ca jertfă pentru
păcat, 23iar ca jertfă de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi,
cinci miei de un an. Aceasta a fost ofranda lui Netanel, fiul
lui Țuar.

24În ziua a treia – mai-marele fiilor lui Zabulon, Eliav, fiul
lui Helon. 25Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută treizeci de
sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de sicli după
siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă frământată
cu untdelemn ca prinos, 26o cupă din aur de zece [sicli] plină
cu tămâie, 27un tăuraș, un berbec și un miel de un an ca ardere-
de-tot, 28un țap ca jertfă pentru păcat, 29iar ca jertfă de pace,
două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an. Aceasta
a fost ofranda lui Eliav, fiul lui Helon.

30În ziua a patra – mai-marele fiilor lui Ruben, Elițur, fiul
lui Ședeur. 31Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută treizeci
de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de sicli
după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă
frământată cu untdelemn ca prinos, 32o cupă din aur de zece
[sicli] plină cu tămâie, 33un tăuraș, un berbec și un miel de un
an ca ardere-de-tot, 34un țap ca jertfă pentru păcat, 35iar ca jertfă
de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an.
Aceasta a fost ofranda lui Elițur, fiul lui Ședeur.

36În ziua a cincea – mai-marele fiilor lui Simeon, Șelumiel,
fiul lui Țurișaddai. 37Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută
treizeci de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de
sicli după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă

frământată cu untdelemn ca prinos, [38]o cupă din aur de zece
[sicli] plină cu tămâie, [39]un tăuraș, un berbec și un miel de un
an ca ardere-de-tot, [40]un țap ca jertfă pentru păcat, [41]iar ca
jertfă de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de
un an. Aceasta a fost ofranda lui Șelumiel, fiul lui Țurișaddai.

[42]În ziua a șasea – mai-marele fiilor lui Gad, Eliasaf, fiul lui
Deuel. [43]Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută treizeci de
sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de sicli după
siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă frământată
cu untdelemn ca prinos, [44]o cupă din aur de zece [sicli] plină
cu tămâie, [45]un tăuraș, un berbec și un miel de un an ca ardere-
de-tot, [46]un țap ca jertfă pentru păcat, [47]iar ca jertfă de pace,
două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an. Aceasta
a fost ofranda lui Eliasaf, fiul lui Deuel.

[48]În ziua a șaptea – mai-marele fiilor lui Efraim, Elișama,
fiul lui Ammihud. [49]Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută
treizeci de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de
sicli după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă
frământată cu untdelemn ca prinos, [50]o cupă din aur de zece
[sicli] plină cu tămâie, [51]un tăuraș, un berbec și un miel de un
an ca ardere-de-tot, [52]un țap ca jertfă pentru păcat, [53]iar ca jertfă
de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an.
Aceasta a fost ofranda lui Elișama, fiul lui Ammihud.

[54]În ziua a opta – mai-marele fiilor lui Manase, Gamliel, fiul
lui Peda-țur. [55]Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută treizeci
de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de sicli
după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă fră-
mântată cu untdelemn ca prinos, [56]o cupă din aur de zece [sicli]
plină cu tămâie, [57]un tăuraș, un berbec și un miel de un an ca
ardere-de-tot, [58]un țap ca jertfă pentru păcat, [59]iar ca jertfă de
pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an.
Aceasta a fost ofranda lui Gamliel, fiul lui Pedahțur.

60În ziua a noua – mai-marele fiilor lui Beniamin, Avidan,
fiul lui Ghideoni. 61Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută
treizeci de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de
sicli după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă
frământată cu untdelemn ca prinos, 62o cupă din aur de zece
[sicli] plină cu tămâie, 63un tăuraș, un berbec și un miel de un
an ca ardere-de-tot, 64un țap ca jertfă pentru păcat, 65iar ca jertfă
de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an.
Aceasta a fost ofranda lui Avidan, fiul lui Ghideoni.

66În ziua a zecea – mai-marele fiilor lui Dan, Ahiezer, fiul
lui Ammișaddai. 67Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută
treizeci de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de
sicli după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă
frământată cu untdelemn ca prinos, 68o cupă din aur de zece
[sicli] plină cu tămâie, 69un tăuraș, un berbec și un miel de un
an ca ardere-de-tot, 70un țap ca jertfă pentru păcat, 71iar ca jertfă
de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an.
Aceasta a fost ofranda lui Ahiezer, fiul lui Ammișaddai.

72În ziua a unsprezecea – mai-marele fiilor lui Așer, Paghiel,
fiul lui Ohran. 73Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută treizeci
de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de sicli
după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă fră-
mântată cu untdelemn ca prinos, 74o cupă din aur de zece [sicli]
plină cu tămâie, 75un tăuraș, un berbec și un miel de un an ca
ardere-de-tot, 76un țap ca jertfă pentru păcat, 77iar ca jertfă de
pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an.
Aceasta a fost ofranda lui Paghiel, fiul lui Ohran.

78În ziua a douăsprezecea – mai-marele fiilor lui Neftali,
Ahira, fiul lui Enan. 79Ofranda sa: o tipsie din argint de o sută
treizeci de sicli, un vas pentru stropit din argint de șaptezeci de
sicli după siclul sanctuarului, amândouă pline cu făină aleasă
frământată cu untdelemn ca prinos, 80o cupă din aur de zece

[sicli] plină cu tămâie, [81]un tăuraș, un berbec și un miel de un an ca ardere-de-tot, [82]un țap ca jertfă pentru păcat, [83]iar ca jertfă de pace, două vite, cinci berbeci, cinci țapi, cinci miei de un an. Aceasta a fost ofranda lui Ahira, fiul lui Enan.

[84]Aceasta a fost ofranda de consacrare a altarului în ziua ungerii lui, de la mai-marii lui Israel: douăsprezece tipsii de argint, douăsprezece vase pentru stropit din argint, douăsprezece cupe de aur – [85]fiecare tipsie avea o sută treizeci [de sicli] de argint, iar fiecare vas pentru stropit avea șaptezeci [de sicli] de argint, cu totul, argintul vaselor fiind de două mii patru sute [de sicli], după siclul sanctuarului; [86]douăsprezece cupe de aur umplute cu tămâie, fiecare avea zece [sicli], după siclul sanctuarului, cu totul, aurul cupelor fiind o sută douăzeci [de sicli]. [87]Toate vitele ca ardere-de-tot au fost doisprezece tăurași, doisprezece berbeci, doisprezece miei de un an, și cu prinosul lor. Doisprezece țapi au fost ca jertfă pentru păcat. [88]Toate vitele ca jertfă de pace au fost douăzeci și patru de vite, șaizeci de berbeci, șaizeci de țapi, șaizeci de miei de un an. Aceasta a fost ofranda de consacrare a altarului după ungerea lui.

[89]Când Moise se ducea la Cortul Întâlnirii ca să-i vorbească, auzea glasul care grăia către el de deasupra Acoperământului Împăcării, care este pe Chivotul Mărturiei, dintre cei doi heruvimi; și grăia către el.

8 [1]Domnul a grăit către Moise, zicând: „[2]Grăiește către Aron și spune-i: «Când vei așeza candelele, cele șapte candele să lumineze în fața sfeșnicului!»“ [3]Aron a făcut așa: a așezat candelele [să arunce lumina] în fața sfeșnicului, precum i-a poruncit Domnul lui Moise. [4]Aceasta a fost facerea sfeșnicului: aur lucrat din ciocan; de la piciorul său până la floarea sa era lucrat din ciocan. După înfățișarea pe care i-a arătat-o Domnul lui Moise, așa a făcut sfeșnicul.

5Domnul a grăit către Moise, zicând: 6„Ia-i pe leviți din
mijlocul fiilor lui Israel și curățește-i. 7Așa să le faci ca să-i
curățești: stropește-i cu apa [curățirii] de păcat; ei să-și treacă
briciul peste tot trupul, să-și spele hainele și să se curățească
[astfel]. 8Să ia un tăuraș și prinosul lui – făină aleasă frământată
cu untdelemn –, iar tu să iei un al doilea tăuraș ca jertfă pentru
păcat. 9Să-i înfățișezi pe leviți în fața Cortului Întâlnirii și să
strângi întreaga adunare a fiilor lui Israel. 10Să-i înfățișezi pe
leviți înaintea Domnului și fiii lui Israel să-și pună mâinile
pe leviți. 11Aron să-i ofere pe leviți ca dar de legănare în fața
Domnului de la fiii lui Israel și ei să fie spre slujire în slujba
Domnului. 12Leviții să-și pună mâinile pe capetele tăurașilor:
să-l faci pe unul jertfă pentru păcat, iar pe altul ardere-de-tot
Domnului, ca să facă împăcare pentru leviți. 13Să-i pui pe leviți
să stea în fața lui Aron și în fața fiilor lui și să-i oferi Domnului
ca dar de legănare. 14Să-i deosebești pe leviți din mijlocul fiilor
lui Israel și leviții vor fi ai mei. 15După aceea leviții să intre în
slujbă la Cortul Întâlnirii, după ce îi vei fi curățit și oferit ca dar
de legănare. 16Căci ei îmi sunt dați cu totul mie din mijlocul
fiilor lui Israel; în locul tuturor celor care deschid pântecele, al
întâilor-născuți ai tuturor dintre fiii lui Israel, i-am luat pen-
tru mine, 17căci al meu este orice întâi-născut dintre fiii lui
Israel, dintre oameni și dintre dobitoace. În ziua în care i-am
lovit pe toți cei întâi-născuți în țara Egiptului, i-am sfințit pe
aceia pentru mine. 18I-am luat pe leviți în locul tuturor întâilor-
născuți dintre fiii lui Israel. 19I-am dat pe leviți în dar lui Aron
și fiilor lui, din mijlocul fiilor lui Israel, ca să săvârșească slujirea
fiilor lui Israel la Cortul Întâlnirii și să facă împăcare pentru fiii
lui Israel, ca să nu fie nici o lovitură asupra fiilor lui Israel când
s-ar apropia fiii lui Israel de Sfântul Lăcaș."

20Moise, Aron și toată adunarea fiilor lui Israel au făcut cu
leviții întocmai cum i-a poruncit Domnul lui Moise pentru

leviți; așa au făcut cu ei fiii lui Israel. 21Leviții s-au curățit, și-au
spălat hainele, iar Aron i-a oferit ca dar de legănare în fața Dom-
nului și Aron a făcut împăcare pentru ei ca să-i curățească.
22După aceea leviții au intrat să săvârșească slujirea lor la Cortul
Întâlnirii, în fața lui Aron și în fața fiilor lui; precum a poruncit
Domnul lui Moise în privința leviților, așa au făcut cu ei.

23Domnul a grăit către Moise, zicând: 24„Aceasta este pentru
leviți: de la douăzeci și cinci de ani în sus să intre în serviciu la
slujirea Cortului Întâlnirii, 25iar de la cincizeci de ani să înceteze
săvârșirea slujirii și să nu mai slujească. 26Să-i ajute pe frații săi
la Cortul Întâlnirii să se îngrijească de îndatoriri, dar slujire
să nu săvârșească. Astfel să faci cu leviții în îndatoririle lor."

9 1Domnul a grăit către Moise în pustiul Sinai, în al doilea
an de la ieșirea lor din țara Egiptului, în luna întâi, zicând: 2„Fiii
lui Israel să facă Paștele la sorocul lui. 3În a paisprezecea zi, în
luna aceasta, pe înserat, să-l faceți la sorocul lui; după toate
rânduielile lui și după toate hotărârile lui să-l faceți." 4Și Moise
a grăit către fiii lui Israel ca să facă Paștele. 5Ei au făcut Paștele
în [luna] întâi, în a paisprezecea zi a lunii, pe înserat, în pustiul
Sinai; întocmai cum i-a poruncit Domnul lui Moise, așa au
făcut fiii lui Israel.

6Și a fost [așa]: niște bărbați, care erau necurați din pricina
leșului unui om, și nu au putut să facă Paștele în ziua aceea,
s-au apropiat în fața lui Moise și în fața lui Aron, în ziua aceea,
7și bărbații aceia i-au zis: „Noi suntem necurați din pricina
leșului unui om. De ce să fim împiedicați să aducem ofranda
Domnului la sorocul ei, în mijlocul fiilor lui Israel?" 8Moise le-a
spus: „Stați să aud ce poruncește Domnul cu privire la voi."

9Domnul a grăit către Moise, zicând: 10„Grăiește către fiii
lui Israel, zicând: «Dacă cineva dintre voi sau dintre urmașii
voștri va fi necurat din pricina unui leș sau va fi pe cale departe,

să facă [și el] Paștele Domnului: [11]în luna a doua, în a paisprezecea zi, pe înserat să-l facă; cu azime și cu ierburi amare să-l mănânce. [12]Să nu lase nimic din el până dimineață și nici un os să nu-i zdrobească; după toată rânduiala Paștelui să-l facă. [13]Însă omul care este curat și nu este pe drum, dar nu are grijă să facă Paștele, sufletul acela să fie tăiat din poporul său, căci n-a adus ofranda Domnului la sorocul ei. Omul acela își va purta păcatul. [14]Iar dacă un venetic va locui cu voi și [va vrea] să facă Paștele pentru Domnul, după rânduiala Paștelui și după hotărârea lui, așa să-l facă. O singură rânduială va fi pentru voi, pentru venetic și pentru cel de-al locului.»"

[15]În ziua ridicării Lăcașului, norul a acoperit Lăcașul, Cortul Mărturiei, iar pe seară era peste Lăcaș în chip de foc, până dimineață. [16]Așa era mereu: norul îl acoperea și avea chip de foc noaptea. [17]Când se ridica norul de peste Cort, după aceea porneau fiii lui Israel, iar în locul în care norul se așeza, acolo își așezau tabăra fiii lui Israel. [18]După cuvântul Domnului porneau fiii lui Israel, și după cuvântul Domnului își așezau tabăra: toate zilele în care norul stătea peste Lăcaș, ei rămâneau în tabără. [19]Când norul zăbovea peste Lăcaș multe zile, fiii lui Israel păzeau îndatorirea față de Domnul și nu porneau. [20]Uneori norul era puține zile peste Lăcaș. După cuvântul Domnului își așezau tabăra și după cuvântul Domnului porneau. [21]Uneori norul era de seara până dimineața, iar când norul se ridica dimineața, atunci porneau. Fie zi, fie noapte, când se ridica norul, atunci porneau. [22]Când norul zăbovea peste Lăcaș ca să rămână peste el, fie două zile sau o lună sau mai mult, fiii lui Israel rămâneau și ei în tabără și nu porneau; iar când [norul] se ridica, porneau. [23]După cuvântul Domnului își așezau tabăra și după cuvântul Domnului porneau; îndatorirea față de Domnul o păzeau după cuvântul Domnului [dat] prin Moise.

10 [1]Domnul a grăit către Moise, zicând: [2]„Fă-ți două trâmbițe din argint; lucrate din ciocan să le faci, și să-ți fie pentru chemarea adunării și pentru pornirea taberelor. [3]Când vor suna din ele, toată adunarea să se adune la tine, la intrarea Cortului Întâlnirii. [4]Când vor suna dintr-una singură, să se adune la tine mai-marii [poporului], căpeteniile peste miile lui Israel. [5]Când veți suna semnalul, să pornească taberele așezate spre răsărit. [6]Când veți suna semnalul a doua oară, să pornească taberele așezate spre miazăzi. Să se sune semnalul pentru pornire. [7]Pentru strângerea obștii să sunați, dar nu cu semnal. [8]Fiii lui Aron, preoții, să sune din trâmbițe și să vă fie rânduială veșnică, pentru urmașii voștri. [9]Dacă vă duceți la război în țara voastră împotriva asupritorului care vă asupărește, să sunați din trâmbițe și veți fi pomeniți înaintea Domnului, Dumnezeului vostru, și veți fi mântuiți de dușmanii voștri. [10]În ziua bucuriei voastre, și la soroacele voastre, și la începutul lunilor voastre, să sunați din trâmbițe peste arderile-de-tot ale voastre și peste jertfele de pace ale voastre, ca să vă fie spre pomenire înaintea Dumnezeului vostru. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru."

[11]Și a fost [așa]: în al doilea an, în luna a doua, în a douăzecea [zi] a lunii, norul s-a ridicat de peste Lăcașul Mărturiei [12]și fiii lui Israel au pornit din pustiul Sinai, după ordinea lor de pornire. Norul s-a așezat în pustiul Paran. [13]Au pornit prima oară, după cuvântul Domnului [dat] prin Moise: [14]steagul taberei fiilor lui Iuda a pornit la început, după oștile lor, iar peste oastea lui era Nahșon, fiul lui Amminadav, [15]peste oastea tribului fiilor lui Isahar era Netanel, fiul lui Țuar, [16]și peste oastea tribului fiilor lui Zabulon era Eliav, fiul lui Helon. [17]Lăcașul a fost desfăcut și au pornit fiii lui Gherșon și fiii lui Merari, purtătorii Lăcașului.

[18]Apoi a pornit steagul taberei lui Ruben, după oștile lor, iar peste oastea lui era Elițur, fiul lui Ședeur, [19]peste oastea tribului

fiilor lui Simeon era Șelumiel, fiul lui Țurișaddai, [20]și peste oastea tribului fiilor lui Gad era Eliasaf, fiul lui Deuel. [21]Și au pornit qehatiții, cei care purtau cele ale sanctuarului. Iar [gherșoniții și merariții] înălțau Lăcașul până când ajungeau ei.

[22]Apoi a pornit steagul taberei fiilor lui Efraim, după oștile lor, iar peste oastea lui era Elișama, fiul lui Ammihud, [23]peste oastea tribului fiilor lui Manase era Gamliel, fiul lui Peda-țur, [24]și peste oastea tribului fiilor lui Beniamin era Avidan, fiul lui Ghideoni.

[25]Și apoi a pornit steagul taberei fiilor lui Dan, cea din urmă dintre toate taberele, după oștile lor, iar peste oastea lui era Ahiezer, fiul lui Ammișaddai, [26]peste oastea tribului fiilor lui Așer era Paghiel, fiul lui Ohran, [27]și peste oastea tribului fiilor lui Neftali era Ahira, fiul lui Enan. [28]Aceasta era ordinea de pornire a fiilor lui Israel, după oștile lor; și au pornit.

[29]Moise i-a zis lui Hobab, fiul lui Reuel, midianitul, socrul lui Moise: „Noi pornim spre locul despre care Domnul a spus: «Vi-l voi da vouă.» Vino cu noi și-ți vom face bine, căci Domnul a grăit de bine despre Israel.“ [30]El i-a spus: „Nu voi merge, ci în țara mea și la ai mei voi merge.“ [31]El i-a spus: „Nu ne părăsi, rogu-te, căci știi unde să ne așezăm tabăra în pustiu și tu vei fi ochii noștri. [32]Dacă vei merge cu noi, binele acela pe care ni-l va face Domnul nouă ți-l vom face și noi ție.“

[33]Și au pornit de la muntele Domnului, cale de trei zile, iar Chivotul Legământului Domnului a pornit înaintea lor, cale de trei zile, ca să le caute loc de odihnă. [34]Norul Domnului era peste ei ziua, când porneau din tabără. [35]Și a fost [așa]: la pornirea Chivotului, Moise spunea: „Ridică-te, Doamne! Să se împrăștie dușmanii tăi și cei ce te urăsc să fugă din fața ta!“ [36]Iar când se oprea, [Moise] spunea: „Întoarce-te, Doamne, la mulțimea miilor lui Israel!“

11 [1]Și a fost [așa]: poporul se plângea rău în auzul Domnului. Domnul a auzit și s-a aprins mânia lui și a izbucnit între ei focul Domnului și a mistuit marginile taberei. [2]Poporul a strigat către Moise, iar Moise s-a rugat Domnului și focul s-a potolit. [3]Și i-a pus locului aceluia numele „Taverá", căci izbucnise între ei focul Domnului.

[4]Adunătura care era în mijlocul lui s-a aprins de poftă; ba chiar și fiii lui Israel au plâns iarăși și au zis: „Cine ne va da să mâncăm carne? [5]Ne amintim de peștele pe care îl mâncam fără plată în Egipt, de castraveți, de pepeni, de praz, de ceapă și de usturoi. [6]Și acum ni s-a uscat gâtlejul. Nu este nimic, doar mană e înaintea ochilor noștri." [7]Mana era ca sămânța de coriandru; la vedere era asemenea bdeliului. [8]Poporul cutreiera, o culegea, o măcina la râșniță sau o bătea în piuă, o fierbea în oală și făcea din ea turte, al căror gust era ca al celor frământate cu untdelemn. [9]Când cădea roua peste tabără noaptea, cădea și mana peste ea.

[10]Moise a auzit poporul plângând familie cu familie, fiecare la intrarea în cortul său. Mânia Domnului s-a aprins cumplit, și a fost rău în ochii lui Moise. [11]Și Moise i-a zis Domnului: „De ce i-ai făcut rău robului tău și de ce n-am aflat trecere în ochii tăi, de-ai pus povara acestui întreg popor asupra mea? [12]Oare eu am zămislit tot poporul acesta? Oare eu l-am născut, ca să-mi spui: «Poartă-l la pieptul tău cum își poartă dădaca sugarul» până în țara despre care te-ai jurat părinților lui? [13]De unde să am eu carne să dau la tot poporul acesta, căci mi se plâng, zicându-mi: «Dă-ne carne să mâncăm!» [14]Nu pot purta eu singur tot poporul acesta, căci este prea greu pentru mine! [15]Dacă îmi faci așa, ucide-mă de-a dreptul, rogu-te, dacă am aflat trecere în ochii tăi, să nu-mi văd nenorocirea!"

[16]Domnul i-a spus lui Moise: „Strânge-mi șaptezeci de bărbați dintre bătrânii lui Israel, despre care știi că sunt bătrâni ai

poporului și dregători ai lui, și ia-i la Cortul Întâlnirii să stea acolo cu tine. 17Voi coborî și voi grăi cu tine acolo, și voi lua din duhul care este peste tine și voi pune peste ei, și ei vor purta cu tine povara poporului, ca să n-o [mai] porți tu singur. 18Iar poporului spune-i: «Sfințiți-vă pentru mâine și o să mâncați carne, căci ați plâns în auzul Domnului, zicând: 'Cine ne va da carne să mâncăm, căci ne era bine în Egipt?' Domnul vă va da carne și veți mânca. 19Nu o zi veți mânca, nici două zile, nici cinci zile, nici zece zile, nici douăzeci de zile, 20ci până la o lună de zile, până vă va ieși pe nas și vă va fi scârbă, pentru că v-ați lepădat de Domnul care este în mijlocul vostru și ați plâns înaintea lui, zicând: 'La ce-am mai ieșit noi oare din Egipt?'»"

21Moise a spus: „Șase sute de mii de pedeștri, atât este poporul în mijlocul căruia sunt eu, iar Tu ai spus: «Carne le voi da să mănânce o lună de zile!» 22Oare turme și cirezi se vor înjunghia pentru ei încât să le fie de ajuns? Dacă toți peștii mării s-ar aduna pentru ei, le-ar fi de ajuns?" 23Domnul i-a spus lui Moise: „Oare mâna Domnului s-a scurtat? Acum vei vedea dacă se va întâmpla cu tine cuvântul meu sau nu."

24Moise a ieșit și a grăit către popor cuvintele Domnului. A strâns șaptezeci de bărbați dintre bătrânii poporului și i-a pus să stea în jurul Cortului. 25Domnul a coborât în nor și a grăit către el și a luat din duhul care era peste el și l-a pus peste cei șaptezeci de bătrâni. Când duhul s-a odihnit peste ei, au profețit; apoi n-au mai profețit. 26Însă doi bărbați au rămas în tabără: numele primului era Eldad și numele celui de-al doilea era Medad; și duhul s-a odihnit peste ei – ei erau dintre cei scriși, dar nu ieșiseră la Cort – și au profețit în tabără. 27Un tânăr a alergat și i-a dat de veste lui Moise și i-a zis: „Eldad și Medad profețesc în tabără!" 28Iosua, fiul lui Nun, servitorul lui Moise din tinerețile lui, a răspuns și a spus: „Stăpânul meu Moise, oprește-i!" 29Moise i-a spus: „Oare ești gelos pentru

mine? De-ar fi toți [cei din] poporul Domnului profeți! De și-ar pune Domnul duhul său peste ei!" 30Apoi Moise și bătrânii lui Israel s-au reîntors în tabără.

31Un vânt de la Domnul s-a iscat și a adus prepelițe dinspre mare și le-a împrăștiat peste tabără, cale de o zi de o parte și cale de o zi de cealaltă parte, de jur împrejurul taberei, ca la doi coți pe fața pământului. 32Poporul a stat treaz toată ziua aceea și toată noaptea, și toată ziua următoare, și a strâns prepelițe: cine a adunat cel mai puțin avea zece homeri; apoi și le-au întins peste tot împrejurul taberei. 33Pe când carnea le era abia între dinți, încă nemestecată, mânia Domnului s-a aprins împotriva poporului și Domnul a lovit în popor cu urgie foarte mare. 34I s-a pus locului aceluia numele Qivrot-Hataava, pentru că acolo i-au îngropat pe cei cuprinși de poftă din popor. 35De la Qivrot-Hataava poporul a pornit spre Hațerot și au ajuns la Hațerot.

12 1Miriam și Aron au grăit împotriva lui Moise din pricina femeii cușite pe care și-o luase – căci își luase o femeie cușită – 2și au zis: „Oare numai prin Moise grăiește Domnul? Oare nu și prin noi grăiește?" Și Domnul a auzit. 3Iar Moise era un bărbat foarte smerit, mai mult decât toți oamenii de pe fața pământului. 4Domnul a spus îndată către Moise, către Aron și către Miriam: „Ieșiți tustrei la Cortul Întâlnirii!" Și au ieșit tustrei. 5Domnul a coborât în stâlp de nor și a stat la intrarea Cortului. El i-a chemat: „Aron și Miriam!" Și au ieșit amândoi. 6El a zis:

„Ascultați, rogu-vă, cuvintele mele!
Când este un profet între voi,
[Eu], Domnul, în vedenie mă fac cunoscut lui,
în vis îi grăiesc.
7Nu așa e cu slujitorul meu Moise;
el este credincios în toată casa mea.

[8]Gură către gură îi grăiesc,
aievea, și nu în cimilituri,
și înfățișarea Domnului o privește.
De ce nu v-ați temut
să grăiți împotriva slujitorului meu, împotriva lui Moise?"

[9]Mânia Domnului s-a aprins împotriva lor și El a plecat. [10]Norul s-a îndepărtat de deasupra Cortului și, iată, Miriam era leproasă ca zăpada. Aron s-a întors înspre Miriam și, iată, era leproasă. [11]Aron i-a zis lui Moise: „Îngăduie, stăpâne! Rogu-te, nu ne împovăra cu păcatul pe care l-am făcut în chip nesăbuit și cu care am păcătuit! [12]Rogu-te, să nu fie ea ca un [prunc] mort la ieșirea din pântecele maicii sale, cu carnea sa pe jumătate mâncată!" [13]Moise a strigat către Domnul, zicând: „Dumnezeule, rogu-te, vindec-o!" [14]Domnul i-a spus lui Moise: „Dacă tatăl ei ar fi scuipat-o în față, nu ar fi fost oare de ocară timp de șapte zile? Să fie închisă șapte zile în afara taberei, după care să fie primită înapoi." [15]Și Miriam a fost închisă în afara taberei șapte zile, iar poporul nu a pornit până ce Miriam nu a fost primită înapoi.

[16]Apoi poporul a pornit de la Hațerot și și-a așezat tabăra în pustiul Paran.

13 [1]Domnul a grăit către Moise, zicând: [2]„Trimite bărbați să iscodească țara Canaanului, pe care Eu o dau fiilor lui Israel; câte un bărbat pentru fiecare trib al părinților lor să trimiteți, fiecare fiind căpetenie la ei." [3]Și i-a trimis Moise din pustiul Paran, după cuvântul Domnului; cu toții erau bărbați de frunte ai fiilor lui Israel.

[4]Acestea sunt numele lor:
pentru tribul lui Ruben – Șammua, fiul lui Zakkur,
[5]pentru tribul lui Simeon – Șafat, fiul lui Hori,

6pentru tribul lui Iuda – Caleb, fiul lui Iefunne,
7pentru tribul lui Isahar – Igal, fiul lui Iosif,
8pentru tribul lui Efraim – Hoșea, fiul lui Nun,
9pentru tribul lui Beniamin – Palti, fiul lui Rafu,
10pentru tribul lui Zabulon – Gadiel, fiul lui Sodi,
11pentru tribul lui Iosif, pentru tribul lui Manase – Gaddi, fiul lui Susi,
12pentru tribul lui Dan – Ammiel, fiul lui Ghemalli,
13pentru tribul lui Așer – Setur, fiul lui Mihael,
14pentru tribul lui Neftali – Nahbi, fiul lui Vofsi,
15pentru tribul lui Gad – Gheuel, fiul lui Mahi.
16Acestea sunt numele bărbaților pe care i-a trimis Moise să iscodească țara. Moise i-a pus lui Hoșea, fiul lui Nun, numele Iosua. 17Moise i-a trimis să iscodească țara Canaanului și le-a spus: „Luați-o prin Neghev și urcați în munte. 18Vedeți țara cum este și cum este poporul care locuiește în ea: oare este puternic sau slab? Oare este puțin sau numeros? 19Cum este țara în care locuiește el: oare este bună sau rea? Cum sunt așezările în care locuiește: tabere sau cetăți întărite? 20Cum e pământul: gras sau sterp? Oare sunt în el pomi sau nu sunt? Îmbărbătați-vă și luați din rodul țării.“ În zilele acelea se pârguiau strugurii.
21Ei au urcat și au iscodit țara de la pustiul Țin până la Rehov, la Levo-Hamat. 22Au urcat prin Neghev și au ajuns până la Hebron. Acolo erau Ahiman, Șeșai și Talmai, urmașii lui Anaq, iar Hebronul fusese zidit cu șapte ani înaintea Țoanului din Egipt. 23Și s-au dus până la valea Eșkol, și au tăiat de acolo o coardă cu un singur ciorchine de strugure – și l-au cărat pe o prăjină între doi [oameni] –, și din rodii și din smochine. 24Locului aceluia i s-a pus numele „valea Eșkol“, din pricina ciorchinelui pe care l-au tăiat de acolo fiii lui Israel. 25Și s-au întors de la iscodirea țării la capătul a patruzeci de zile. 26S-au

dus și au venit la Moise și la Aron și la toată adunarea fiilor lui Israel în pustiul Paran, la Qadeș. Au dat seamă în fața lor și în fața întregii adunări și le-au arătat roadele țării.

27I-au povestit lui [Moise] și i-au zis: „Am intrat în țara în care ne-ai trimis: șiroiește de lapte și miere, iar acestea sunt roadele ei, 28doar că poporul care locuiește în țară este puternic, iar cetățile sunt întărite și foarte mari. Chiar și pe urmașii lui Anaq i-am văzut acolo. 29Amalec locuiește în ținutul Neghev, hititul, iebusitul și amoritul locuiesc în munte, iar canaanitul locuiește lângă mare și pe malul Iordanului." 30Caleb a potolit poporul față de Moise și a spus: „Să urcăm numaidecât și să o luăm în stăpânire, căci sigur vom izbândi." 31Însă bărbații care urcaseră împreună cu el au zis: „Nu vom putea urca împotriva poporului, căci el este mai puternic decât noi." 32Și au scos înaintea fiilor lui Israel nume rău țării pe care o iscodiseră, zicând: „Țara prin care am trecut ca s-o iscodim este o țară care își mănâncă locuitorii, iar întregul popor pe care l-am văzut în mijlocul ei sunt bărbați înalți la stat. 33Și i-am văzut acolo pe *nefilimi*, fii ai lui Anaq, [care sunt] din *nefilimi*: în ochii noștri eram ca niște lăcuste; așa eram și în ochii lor."

14 1Atunci toată adunarea și-a ridicat glasul și poporul a plâns în noaptea aceea. 2Toți fiii lui Israel au cârtit împotriva lui Moise și împotriva lui Aron și toată adunarea le-a zis: „De-am fi murit în țara Egiptului; sau în pustiul acesta de-am fi murit! 3De ce ne duce Domnul în această țară, ca să cădem de sabie? Femeile noastre și pruncii noștri vor ajunge pradă. Oare n-ar fi mai bine pentru noi să ne întoarcem în Egipt?" 4Au spus unul către altul: „Să ne punem o căpetenie și să ne întoarcem în Egipt!"

5Moise și Aron au căzut cu fața la pământ înaintea întregii obști a adunării fiilor lui Israel, 6însă Iosua, fiul lui Nun, și Caleb, fiul lui Iefunne, dintre cei ce iscodiseră țara, și-au sfâșiat hainele 7și au vorbit întregii adunări a fiilor lui Israel, zicând:

„Țara prin care am trecut ca s-o iscodim este o țară foarte, foarte
bună. 8Dacă Domnul își găsește plăcerea în noi, ne va duce în
țara aceasta și ne-o va da, o țară care șiroiește de lapte și miere,
9numai să nu vă răzvrătiți față de Domnul. Voi să nu vă temeți
de poporul țării, căci ei sunt o pâine pentru noi. Umbra lor s-a
abătut de deasupra lor, însă Domnul este cu noi. Nu vă temeți
de ei!“ 10Întreaga adunare vorbea să-i omoare cu pietre, dar slava
Domnului s-a arătat la Cortul Întâlnirii tuturor fiilor lui Israel.

11Domnul i-a spus lui Moise: „Până când mă va disprețui
acest popor și până când tot nu vor crede în mine, cu toate
semnele pe care le-am făcut în mijlocul lor? 12Îl voi lovi cu
molimă și îl voi dezmoșteni, și te voi face pe tine un neam mai
mare și mai puternic decât el.“ 13Moise i-a spus Domnului:
„Când vor auzi egiptenii – căci ai scos cu puterea ta poporul
acesta din mijlocul lor –, 14le vor spune locuitorilor acestei țări.
Ei au auzit că Tu, Doamne, ești în mijlocul poporului acestuia,
că Tu, Doamne, ești văzut ochi în ochi, că norul tău stă asupra
lor și că în stâlp de nor mergi tu înaintea lor ziua și în stâlp de
foc noaptea. 15Dacă vei omorî poporul acesta ca pe un singur
om, neamurile care au auzit faima ta vor spune: 16«Pentru că
Domnul nu a putut să ducă poporul acesta în țara pentru care
li s-a jurat, i-a omorât în pustiu.» 17Acum, însă, să se preamă-
rească puterea Stăpânului meu precum ai grăit, zicând:

18«Domnul este zăbavnic la mânie, plin de bunăvoință;
iartă fărădelegea și răzvrătirea,
dar de dezvinovățit nu dezvinovățește:
cercetează vina părinților asupra fiilor
până la al treilea și al patrulea neam.»

19Iartă, rogu-te, vina poporului acestuia, după mărimea
bunăvoinței tale, precum ai iertat poporul acesta din Egipt și
până aici.“

20Domnul a spus: „Am iertat, după cuvântul tău, 21dar, [așa
cum] viu sunt Eu și slava Domnului va umple tot pământul,
22toți bărbații care au văzut slava mea și semnele mele pe care
le-am făcut în Egipt și în pustiu și m-au pus la încercare de zece
ori și n-au ascultat de glasul meu 23nu vor vedea țara pentru
care m-am jurat părinților lor; nimeni dintre cei care mă dispre-
țuiesc n-o va vedea. 24Cât despre slujitorul meu Caleb, întrucât
a fost alt duh cu el și m-a urmat pe deplin, îl voi duce în țara în
care a intrat și urmașii lui o vor stăpâni. 25Amalecitul și canaani-
tul locuiesc în vale; mâine să vă întoarceți și să porniți în pustiu
pe drumul către Marea de Trestii.“

26Apoi Domnul a grăit către Moise și către Aron, zicând:
27„Până când această adunare rea va tot cârti împotriva mea?
Cârtirile fiilor lui Israel cu care cârtesc împotriva mea le-am
auzit. 28Spune-le: «Viu sunt Eu – rostirea Domnului – dacă nu
vă voi face așa după cum ați grăit în auzul meu! 29În pustiul
acesta vor cădea leșurile voastre și toți cei numărați ai voștri,
după întregul lor număr, de la douăzeci de ani în sus, care ați
cârtit împotriva mea; 30nicidecum nu veți intra în țara pentru
care mi-am ridicat mâna ca să vă așez în ea, în afară de Caleb, fiul
lui Iefunne, și de Iosua, fiul lui Nun. 31Pe pruncii voștri, despre
care ați zis: 'Vor ajunge pradă!', îi voi duce și vor cunoaște țara
pe care voi ați lepădat-o, 32cât despre voi însă, leșurile voastre
vor cădea în pustiul acesta. 33Iar fiii voștri vor fi păstori prin
pustiu patruzeci de ani și vor purta desfrânările voastre până
ce leșurile voastre se vor sfârși în pustiu. 34După numărul zile-
lor în care ați iscodit țara – patruzeci de zile –, câte un an pen-
tru fiecare zi, veți purta fărădelegile voastre patruzeci de ani și
veți cunoaște îndârjirea mea. 35Eu, Domnul, am grăit! Astfel
voi face cu toată această adunare rea strânsă împotriva mea: în
pustiul acesta se vor sfârși și acolo vor muri!“

36Iar bărbații pe care Moise îi trimisese să iscodească țara și
s-au întors și au făcut toată adunarea să cârtească împotriva lui,
de au scos nume rău țării, 37bărbații care au scos nume rău țării
au murit de moarte năprasnică în fața Domnului. 38Dintre
bărbații aceia care au mers să iscodească țara, doar Iosua, fiul
lui Nun, și Caleb, fiul lui Iefunne, au rămas în viață. 39Moise a
grăit aceste cuvinte către toți fiii lui Israel, iar poporul a jelit
mult. 40S-au trezit dis-de-dimineață și au urcat pe culmea mun-
telui, zicând: „Iată-ne, urcăm spre locul despre care a spus Dom-
nul, căci am păcătuit." 41Moise le-a zis: „De ce călcați cuvântul
Domnului? Această [faptă] nu va izbândi. 42Nu urcați, ca să nu
fiți bătuți de vrăjmașii voștri, căci Domnul nu este în mijlocul
vostru. 43Căci amalecitul și canaanitul sunt acolo, în fața
voastră, și veți cădea de sabie. Întrucât nu-l mai urmați pe
Domnul, nici Domnul nu mai este cu voi." 44Ei au îndrăznit să
urce pe culmea muntelui, dar Chivotul Legământului Domnu-
lui și Moise nu s-au urnit din mijlocul taberei. 45Amalecitul și
canaanitul, care locuiau pe muntele acela, s-au coborât și i-au
lovit și i-au zdrobit până la Horma.

15 1Domnul a grăit către Moise: 2„Vorbește către fiii lui
Israel și spune-le: «Când veți intra în țara locuirii voastre pe
care v-o dau Eu 3și veți aduce jertfă-mistuită-în-foc pentru
Domnul – ardere-de-tot, ori jertfă pentru împlinirea unei făgă-
duințe, ori ca dar de bunăvoie, ori la sărbătorile voastre –, ca
să aduceți mireasmă plăcută Domnului, fie din cireadă, fie din
turmă, 4cel care își înfățișează ofranda pentru Domnul să înfă-
țișeze prinos o zecime [de efă] de făină aleasă frământată cu un
sfert de hin de untdelemn. 5La ardere-de-tot sau la jertfă să
aduci și vin pentru libație, un sfert de hin, pentru fiecare miel.
6Pentru berbec să aduci prinos două zecimi [de efă] de făină
aleasă frământată cu o treime dintr-un hin de untdelemn, 7iar

vin pentru libație, o treime dintr-un hin; să aduci [astfel] mireasmă plăcută Domnului.

[8]Dacă vei aduce Domnului un taur ca ardere-de-tot sau jertfă pentru împlinirea unei făgăduințe sau jertfă de pace, [9]la taur să [se] înfățișeze prinos trei zecimi de făină aleasă frământată cu o jumătate de hin de untdelemn, [10]iar vin să înfățișezi pentru libație o jumătate de hin: jertfă-mistuită-în-foc, mireasmă plăcută Domnului.

[11]Astfel să se facă pentru fiecare taur, pentru fiecare berbec și pentru fiecare pui de oaie sau capră. [12]După numărul celor pe care le aduceți, astfel să faceți pentru fiecare, oricare le-ar fi numărul. [13]Toți cei de-ai locului să facă astfel acestea când înfățișează jertfă-mistuită-în-foc, mireasmă plăcută Domnului. [14]Dacă un venetic care locuiește cu voi sau care va fi în mijlocul vostru din neam în neam [va vrea] să aducă jertfă-mistuită-în-foc, mireasmă plăcută Domnului, precum faceți voi, așa să facă. [15]Ca obște, o singură legiuire să aveți, atât pentru voi, cât și pentru veneticul care va locui cu voi, legiuire veșnică, din neam în neam; cum sunteți voi să fie și veneticul în fața Domnului. [16]O singură lege și o singură hotărâre să aveți și voi, și veneticul care va locui cu voi.»"

[17]Domnul a grăit către Moise: [18]„Vorbește către fiii lui Israel și spune-le: «Când veți intra în țara în care vă duc Eu [19]și veți mânca din pâinea țării, să aduceți un dar Domnului: [20]din primele aluaturi să aduceți în dar un colac, ca darul din aria de treierat, așa să îl aduceți. [21]Din primele aluaturi să dați Domnului un dar, din neam în neam.

[22]Dacă veți greși și nu veți înfăptui toate poruncile acestea pe care Domnul le-a grăit către Moise, [23]tot ceea ce v-a poruncit Domnul prin Moise, din ziua când a poruncit Domnul și, mai apoi, din neam în neam, [24]dacă s-a săvârșit o greșeală fără știrea

adunării, toată adunarea să aducă un taur ca ardere-de-tot, ca mireasmă plăcută Domnului, prinosul ei și libația ei, după hotărâre, și un țap ca jertfă pentru păcat. 25Preotul să facă împăcare pentru toată adunarea fiilor lui Israel și li se va ierta, căci este o greșeală, iar ei și-au adus ofranda, jertfă-mistuită-în-foc pentru Domnul, și jertfa pentru păcat înaintea Domnului pentru greșeala lor. 26Se va ierta atât întregii adunări a fiilor lui Israel, cât și veneticului care va locui în mijlocul lor, căci greșeala este a întregului popor.

27Iar dacă un singur om a păcătuit din greșeală, să aducă o iadă de un an ca jertfă pentru păcat. 28Preotul să facă împăcare pentru cel care a greșit păcătuind din greșeală înaintea Domnului; să facă împăcare pentru el și i se va ierta. 29Pentru cel de-al locului, dintre fiii lui Israel, și pentru veneticul care locuiește în mijlocul lor, o singură lege să aveți pentru cel care a săvârșit [păcatul] din greșeală.

30Dar cel care îl va săvârși cu mână ridicată, fie de-al locului, fie străin, pe Domnul însuși îl ocărăște; sufletul acela să fie tăiat din mijlocul poporului său. 31Întrucât Cuvântul Domnului l-a disprețuit și porunca lui a călcat-o, sufletul acela negreșit să fie tăiat; vina lui este asupra lui.»“

32Pe când fiii lui Israel erau în pustiu, au găsit un bărbat strângând lemne în zi de sabat. 33Cei care l-au găsit strângând lemne l-au adus la Moise, la Aron și la întreaga adunare 34și l-au pus sub pază, căci nu era încă hotărât ce trebuia făcut cu el. 35Domnul i-a spus lui Moise: „Bărbatul să moară negreșit: toată adunarea să-l bată cu pietre în afara taberei.“ 36Toată adunarea l-a scos în afara taberei, l-a bătut cu pietre până a murit, precum i-a poruncit Domnul lui Moise.

37Domnul i-a spus lui Moise, zicând: 38„Grăiește către fiii lui Israel și spune-le să-și facă ciucuri la poalele hainelor, din

neam în neam, și să-și pună în ciucurii de la poale un fir albastru. 39Ciucurii să vă fie ca să-i vedeți și să vă amintiți toate poruncile Domnului și să le înfăptuiți, să nu vă luați după inima voastră și după ochii voștri, pe urma cărora vă desfrânați; 40ca să vă amintiți să înfăptuiți toate poruncile mele și să fiți sfinți pentru Dumnezeul vostru. 41Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru, care v-am scos din țara Egiptului ca să vă fiu Dumnezeu. Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.»"

16 1Qorah, fiul lui Ițhar, fiul lui Qehat, fiul lui Levi, și Datan și Aviram, fiii lui Eliav, și On, fiul lui Pelet, [toți] fii ai lui Ruben, s-au apucat 2și s-au ridicat împotriva lui Moise, cu oameni dintre fiii lui Israel, două sute cincizeci, mai-mari ai obștii, aleși ai adunării, bărbați cu renume. 3Ei s-au adunat împotriva lui Moise și împotriva lui Aron și le-au zis: „Ajungă-vă! Toată adunarea, cu toții sunt sfinți și în mijlocul lor este Domnul. De ce vă ridicați deasupra obștii Domnului?"

4Când a auzit Moise, a căzut cu fața [la pământ] 5și a grăit către Qorah și către întreaga lui adunare, zicând: „Dimineață, Domnul îl va face cunoscut pe cel care este al lui, pe cel sfânt, și îl va aduce aproape de El. Pe acela pe care îl va alege El îl va aduce aproape de El. 6Așa să faceți: Qorah și toată adunarea lui, luați-vă cădelnițe, 7puneți foc în ele și puneți peste ele tămâie în fața Domnului mâine. Bărbatul pe care îl va alege Domnul – el este cel sfânt. Ajungă-vă, fii ai lui Levi!"

8Moise i-a zis lui Qorah: „Ascultați, rogu-vă, fii ai lui Levi! 9Oare este prea puțin pentru voi că Dumnezeul lui Israel v-a osebit de adunarea lui Israel, ca să vă apropie de El, să săvârșiți slujba Lăcașului Domnului, să stați în fața adunării ca să-i slujiți, 10că te-a apropiat pe tine și pe toți frații tăi, fiii lui Levi, împreună cu tine, de căutați și preoția? 11De aceea, tu și toată adunarea ta v-ați strâns împotriva Domnului. Iar Aron, ce este el de cârtiți împotriva lui?"

12Moise a trimis să-i cheme pe Datan și pe Aviram, fiii lui
Eliav, dar ei au zis: „Nu venim! 13Oare este puțin lucru că ne-ai
scos dintr-o țară care șiroiește de lapte și miere, ca să ne omori
în pustiu, de vrei să te și înstăpânești peste noi? 14Nu ne-ai dus
nicidecum în țara care șiroiește de lapte și miere și nu ne-ai dat
moștenire ogoare și vii. Oare vrei să le iei ochii bărbaților aces-
tora? Nu venim!"

15Moise s-a mâniat foarte tare și i-a zis Domnului: „Nu lua
aminte la prinosul lor! Nici [măcar] un asin n-am luat de la ei
și n-am făcut rău nici unuia dintre ei." 16Moise i-a zis lui Qorah:
„Tu și toată adunarea ta să fiți în fața Domnului mâine, tu și ei
și Aron. 17Să vă luați fiecare cădelnița, să puneți tămâie în ele
și să vă aduceți fiecare cădelnița în fața Domnului, două sute
cincizeci de cădelnițe [de toate]; și tu și Aron, fiecare cădelnița
lui." 18Și-au luat fiecare cădelnița și au pus în ele foc și au pus
în ele tămâie și au stat la intrarea Cortului Întâlnirii cu Moise
și Aron.

19Qorah a strâns împotriva lor toată adunarea la intrarea
Cortului Întâlnirii și slava Domnului s-a arătat întregii adunări.
20Domnul a grăit către Moise și către Aron, zicând: 21„Osebi-
ți-vă din mijlocul acestei adunări și îi voi mistui într-o clipă!"
22Ei au căzut cu fața [la pământ] și au zis: „Dumnezeule, Dum-
nezeul duhurilor a tot trupul, un singur om păcătuiește și pe
toată adunarea te mânii?"

23Domnul a grăit către Moise: 24„Vorbește către adunare
și spune-le: «Plecați din jurul locuinței lui Qorah, Datan și
Aviram.»" 25Moise s-a ridicat și s-a dus la Datan și Aviram. În
urma lui veneau bătrânii lui Israel. 26El a grăit către adunare,
zicând: „Îndepărtați-vă de lângă corturile acestor bărbați neme-
nici și nu vă atingeți de nimic din ce este al lor, ca nu cumva să
fiți măturați odată cu toate păcatele lor." 27Ei au plecat de lângă
locuința lui Qorah, Datan și Aviram, de jur împrejur. Datan și

Aviram au ieșit și au stat la intrarea corturilor lor împreună cu
femeile lor, cu fiii lor și cu pruncii lor. [28]Moise a zis: „Din
aceasta veți ști că Domnul m-a trimis să fac toate faptele acestea
și că nu [lucrez] din voia mea: [29]dacă aceștia vor muri cum
moare tot omul și soarta obișnuită le e sortită lor, nu Domnul
m-a trimis; [30]dar dacă Domnul va crea ceva nemaiauzit și
pământul își va căsca gura și îi va înghiți pe ei și tot ce au, încât
se vor coborî de vii în Locuința Morților, veți ști că bărbații
aceștia l-au disprețuit pe Domnul."

[31]Și a fost [așa]: pe când a isprăvit de grăit toate aceste cu-
vinte, pământul de sub ei s-a căscat: [32]pământul și-a deschis
gura și i-a înghițit pe ei și casele lor, pe orice om al lui Qorah și
tot avutul. [33]Ei, împreună cu tot ce aveau, au coborât de vii în
Locuința Morților; pământul s-a închis peste ei și au pierit din
mijlocul adunării. [34]Întreg Israelul care se afla împrejurul lor a
fugit la [auzul] strigătelor lor, căci ziceau: „Nu cumva să ne
înghită pământul!" [35]Și a ieșit foc de la Domnul și i-a mistuit
pe cei două sute cincizeci de bărbați care aduseseră tămâia.

17 [1]Domnul a grăit către Moise, zicând: [2]„Spune-i lui Elea-
zar, fiul lui Aron, preotul, să ridice cădelnițele dintre rămășiț-
ele arzânde, iar focul să-l împrăștii în afară, căci s-au sfințit.
[3]Cădelnițele păcătoșilor acestora [care au plătit] cu viața să le
bați cu ciocanul în foi pentru ferecarea altarului, căci au fost
aduse înaintea Domnului și s-au sfințit, și vor fi semn pentru
fiii lui Israel."

[4]Eleazar, preotul, a luat cădelnițele de aramă pe care le adu-
seseră cei arși și le-a bătut cu ciocanul în foi pentru ferecarea
altarului, [5]spre amintire pentru fiii lui Israel – ca nimeni care
nu este din stirpea lui Aron să nu se apropie să fumege tămâie
în fața Domnului, ca să nu fie precum Qorah și adunarea lui –
precum i-a grăit Domnul lui [Eleazar] prin Moise.

6Ziua următoare toată adunarea fiilor lui Israel a cârtit împotriva lui Moise și împotriva lui Aron, zicând: „Voi ați omorât poporul Domnului!“

7Pe când adunarea se strângea împotriva lui Moise și împotriva lui Aron și se îndrepta spre Cortul Întâlnirii, iată, norul l-a acoperit și s-a arătat slava Domnului. 8Moise și Aron s-au dus în fața Cortului Întâlnirii. 9Domnul a grăit către Moise, zicând: 10„Ridicați-vă din mijlocul acestei adunări și-i voi mistui într-o clipă.“ Ei au căzut cu fața [la pământ]. 11Moise i-a zis lui Aron: „Ia cădelnița, pune în ea foc de pe altar, pune tămâie, mergi degrabă la adunare și fă împăcare pentru ea, căci mânie a ieșit de la fața Domnului și a izbucnit nenorocirea.“

12Aron a luat, precum spusese Moise, și a alergat în mijlocul obștii, unde izbucnise nenorocirea în popor, a pus tămâia și a făcut împăcare pentru popor. 13Și a stat între cei morți și cei vii și urgia s-a oprit. 14Cei morți din pricina urgiei au fost paisprezece mii șapte sute, pe lângă cei morți din pricina lui Qorah. 15Aron s-a întors la Moise la intrarea Cortului Întâlnirii; urgia încetase.

16Domnul a grăit către Moise, zicând: 17„Vorbește către fiii lui Israel și ia de la ei câte un toiag pentru fiecare casă părintească, de la toți mai-marii lor, după casele părinților lor, douăsprezece toiege; să înscrii numele fiecăruia pe toiagul lui, 18iar numele lui Aron să-l înscrii pe toiagul lui Levi, pentru că va fi un singur toiag pentru fiecare căpetenie a casei părinților lor. 19Să le așezi în Cortul Întâlnirii, în fața Mărturiei, acolo unde mă întâlnesc cu voi. 20Și va fi [așa]: omul pe care-l voi alege Eu va fi cel al cărui toiag va înmuguri. Voi pune capăt dinaintea mea cârtirilor fiilor lui Israel cu care au cârtit împotriva voastră.“ 21Moise a grăit către fiii lui Israel și toți mai-marii lor i-au dat toiegele, câte un toiag de fiecare mai-mare pentru casele părinților lor, douăsprezece toiege, iar toiagul lui Aron era în

mijlocul toiegelor lor. 22Moise a așezat toiegele în fața Domnului în Cortul Mărturiei.

23Și a fost [așa]: în ziua următoare Moise a intrat în Cortul Mărturiei și, iată, toiagul lui Aron, pentru casa lui Levi, înmugurise: a scos muguri, a dat flori și a rodit migdale. 24Moise a scos toate toiegele din fața Domnului către toți fiii lui Israel, iar ei au văzut și și-a luat fiecare toiagul său. 25Domnul i-a spus lui Moise: „Pune înapoi toiagul lui Aron în fața Mărturiei, spre păstrare ca semn pentru cei răzvrătiți, și să pui capăt cârtelilor lor împotriva mea, ca să nu moară." 26Moise a făcut precum i-a poruncit Domnul; așa a făcut. 27Fiii lui Israel i-au spus lui Moise, zicând: „Vai, pierim, ne prăpădim, cu toții ne prăpădim! 28Tot cel ce se apropie cumva de Lăcașul Domnului moare. Oare ne paște pe toți pieirea?"

18 1Domnul i-a zis lui Aron: „Tu, și fiii tăi, și casa părintelui tău împreună cu tine, să purtați vinovăția [legată de] cele ale sanctuarului, iar tu și fiii tăi împreună cu tine să purtați vinovăția [legată de] preoția voastră. 2Să-i aduci cu tine și pe frații tăi, tribul lui Levi, tribul strămoșului tău, să ți se alăture și să-ți slujească, iar tu și fiii tăi împreună cu tine să fiți înaintea Cortului Mărturiei. 3Să se îngrijească de îndatorirea ta și de întreaga îndatorire la Cort, însă de lucrurile sfinte și de altar să nu se apropie, ca să nu moară, nici ei și nici voi. 4Ei să ți se alăture și să se îngrijească de îndatorirea la Cortul Întâlnirii, pentru toată slujirea la Cort, iar altcineva să nu se apropie de voi. 5Să vă îngrijiți de îndatorirea la Sfântul Lăcaș și de îndatoririle altarului, ca să nu mai fie mânie asupra fiilor lui Israel. 6Eu, iată, i-am luat pe frații voștri, leviții, din mijlocul fiilor lui Israel, să vă fie dăruiți ca un dar pentru Domnul, să săvârșească slujirea la Cortul Întâlnirii. 7Tu și fiii tăi împreună cu tine să vă păziți preoția în tot ce ține de altar și în ce este dincolo de

văl și să slujiți. Vă dau preoția ca slujbă de dar; însă altcineva care se apropie să fie omorât."

8Domnul a grăit către Aron: „Eu, iată, ți-am dat slujirea darurilor mele, și cele sfințite ale fiilor lui Israel. Ție și fiilor tăi vi le-am dat ca parte, ca legiuire pe vecie. 9Aceasta să fie pentru tine dintre cele preasfinte care nu sunt menite focului: toate ofrandele lor – toate prinoasele lor, toate jertfele lor pentru păcat, toate jertfele lor pentru vină – pe care mi le aduc mie. Preasfinte sunt pentru tine și pentru fiii tăi. 10Într-un loc preasfânt să le mănânci, tot omul de parte bărbătească să le mănânce; să fie ceva sfânt pentru tine. 11Aceasta să-ți fie ofranda darurilor lor, darurile de legănare ale fiilor lui Israel ție ți le dau și fiilor tăi și fiicelor tale care sunt cu tine, ca rânduială veșnică. Oricine este curat din casa ta să o mănânce. 12Ce e mai bun din untdelemn, ce e mai bun din vin și grâne, primele lor roade pe care le oferă Domnului, ție ți le dau. 13Pârga a tot ce este în țara lor, pe care o aduc Domnului, a ta să fie; oricine este curat din casa ta să o mănânce.

14Orice este pus sub anatemă în Israel, al tău să fie. 15Tot cel ce deschide pântecele, din orice făptură, pe care ei îl aduc Domnului, de la om și de la dobitoc, să fie al tău; totuși, să-l răscumperi negreșit pe întâiul-născut al omului și pe întâiul-născut al dobitocului necurat să-l răscumperi 16– la vârsta de o lună să-l răscumperi – iar [prețul] răscumpărării lor să-l socotești la cinci sicli de argint, după siclul sanctuarului, care este douăzeci de ghere. 17Însă întâiul-născut al vacii, întâiul-născut al oii sau întâiul-născut al caprei să nu-l răscumperi; sunt lucru sfânt. Sângele lor să-l împrăștii lângă altar și să fumegi grăsimea lor, jertfă-mistuită-în-foc, ca mireasmă plăcută Domnului. 18Carnea lor să fie a ta: precum pieptul legănării și precum pulpa dreaptă, a ta să fie. 19Toate darurile cele sfinte pe care le înfățișează fiii lui Israel Domnului ți le dau ție și fiilor tăi și fiicelor

tale împreună cu tine, ca rânduială veșnică. Acesta este legământ de sare veșnic înaintea Domnului pentru tine și pentru semința ta împreună cu tine."

20Domnul i-a spus lui Aron: „În țara lor nu vei avea moștenire și parte nu va fi pentru tine în mijlocul lor. Eu sunt partea ta și moștenirea ta în mijlocul fiilor lui Israel. 21Fiilor lui Levi, iată, le dau toată zeciuiala în Israel ca moștenire în schimbul slujirii lor cu care slujesc ei în slujba Cortului Întâlnirii, 22pentru ca fiii lui Israel să nu se mai apropie de Cortul Întâlnirii, ca nu cumva să se împovăreze cu păcat și să moară. 23Levitul, doar el va sluji slujba Cortului Întâlnirii; și ei vor purta vinovăția lor; rânduială pe veci să le fie, din neam în neam: în mijlocul fiilor lui Israel să nu moștenească moștenire, 24căci zeciuiala fiilor lui Israel pe care o înfățișează Domnului ca dar le-am dat-o leviților ca moștenire. De aceea le-am zis: «În mijlocul fiilor lui Israel nu vor moșteni moștenire.»"

25Domnul a grăit către Moise, zicând: 26„Să vorbești către leviți și să le spui: «Când luați de la fiii lui Israel zeciuiala pe care v-am dat-o de la ei ca moștenire a voastră, să înfățișați din ea ca dar Domnului a zecea parte din zeciuială. 27Vi se va socoti ca dar al vostru în locul grânelor de la arie și al preaplinului de la teasc. 28Așa să înfățișați și voi dar de ridicare pentru Domnul din toate zeciuielile voastre pe care le luați de la fiii lui Israel și să dați din ele dar pentru Domnul, lui Aron, preotul. 29Din tot ce primiți să înfățișați orice dar de ridicare pentru Domnul: din tot ce e mai bun din ele, și anume din ce e sfânt.» 30Să le spui: «Când oferiți ce e mai bun din ele, li se va socoti leviților precum recolta ariei și recolta teascului. 31Îl veți mânca în orice loc, voi și casele voastre, căci este răsplata voastră, plata slujirii voastre la Cortul Întâlnirii. 32Nu vă veți încărca de păcat pentru ele, dacă veți înfățișa ce este mai bun din ele. Nu întinați cele sfințite ale fiilor lui Israel și nu veți muri!»"

19 [1]Domnul a grăit către Moise și către Aron: [2]„Aceasta este
rânduiala legii pe care a poruncit-o Domnul, zicând: «Grăiește
către fiii lui Israel să-ți aducă o vacă roșie fără meteahnă, care
nu are cusur, peste care nu s-a pus jug. [3]Să i-o dați lui Eleazar,
preotul, să fie scoasă în afara taberei și înjunghiată în fața lui.
[4]Eleazar, preotul, să ia din sângele ei cu degetul, să stropească
din sângele ei de șapte ori înspre fața Cortului Întâlnirii. [5]Să fie
arsă vaca în fața lui; pielea ei, carnea ei, sângele ei, cu balega ei
să le ardă. [6]Preotul să ia lemn de cedru, isop și fir stacojiu și să
le arunce în mijlocul focului în care arde vaca. [7]Preotul să-și
spele hainele, să-și îmbăieze trupul în apă, iar apoi să se ducă
în tabără; preotul va fi necurat până seara. [8]Cel care a ars [vaca]
să-și spele hainele cu apă, să-și îmbăieze trupul în apă; va fi
necurat până seara. [9]Un bărbat curat să adune cenușa vacii și
să o așeze în afara taberei într-un loc curat. Să fie spre păstrare,
pentru adunarea fiilor lui Israel, pentru apa de curățire; este
jertfă pentru păcat. [10]Cel care strânge cenușa vacii să-și spele
hainele și va fi necurat până seara. Să fie pentru fiii lui Israel și
pentru veneticul care locuiește în mijlocul lor rânduială pe vecie.

[11]Cine se atinge de leșul vreunui om mort va fi necurat șapte
zile. [12]Să se curățească cu ea în ziua a treia și în ziua a șaptea, și
va fi curat. Dacă nu se curățește în ziua a treia și în ziua a șaptea,
nu va fi curat. [13]Cine se atinge de un mort, de leșul omului care
a murit, și nu s-a curățit, spurcă Lăcașul Domnului; sufletul
acela să fie tăiat din Israel. Pentru că nu a fost stropită peste el
apa de curățire, este necurat; necurăția lui e încă asupra lui.

[14]Aceasta este rânduiala pentru omul care moare în cort:
oricine intră în cort și oricine este în cort va fi necurat șapte zile.
[15]Orice vas deschis, care nu are capac legat peste el, va fi necurat.
[16]Oricine se atinge în câmp deschis de unul ucis de sabie, sau
de mort, sau de oase omenești, sau de mormânt va fi necurat
șapte zile. [17]Pentru cel necurat să se ia din cenușa jertfei pentru

păcat arse și să se pună peste ea apă de izvor în vas. [18]Un bărbat curat să ia isop, să-l înmoaie în apă, să stropească peste cort și peste toate vasele și peste toți cei care au fost acolo și peste oricine s-a atins de oase, de cel ucis, de mort sau de mormânt. [19]Cel curat să stropească peste cel necurat în ziua a treia și în ziua a șaptea ca [astfel] să-l curețe în ziua a șaptea, iar el să-și spele hainele, să se îmbăieze în apă, iar seara va fi curat.

[20]Dacă un om este necurat și nu se curățește, sufletul acela să fie tăiat din mijlocul obștii, pentru că a spurcat sanctuarul Domnului, iar apa de curățire nu a fost stropită peste el; este necurat. [21]Să le fie rânduială pe veci. Iar cel care stropește cu apa de curățire să-și spele hainele și cel care se atinge de apa de curățire va fi necurat până seara; [22]de orice lucru se atinge cel necurat va fi necurat, iar omul care îl atinge [pe cel necurat] va fi necurat până seara.»"

20 [1]Fiii lui Israel, toată adunarea, au ajuns în pustiul Țin în luna întâi și poporul s-a așezat la Qadeș. Acolo a murit Miriam și a fost înmormântată acolo.

[2]Adunarea nu avea apă și s-au strâns împotriva lui Moise și împotriva lui Aron. [3]Și poporul s-a certat cu Moise și spuneau: „De-am fi pierit când au pierit frații noștri în fața Domnului! [4]De ce ați adus obștea Domnului în pustiul acesta ca să murim aici noi și animalele noastre? [5]De ce ne-ați scos din Egipt ca să ne aduceți în acest loc rău? Nu este un loc pentru semănat, pentru smochine, vii și rodii, iar apă de băut nu este."

[6]Moise și Aron s-au dus din fața obștii la intrarea Cortului Întâlnirii și s-au aruncat cu fața la pământ, și s-a arătat slava Domnului asupra lor. [7]Domnul a grăit către Moise, zicând: [8]„Ia toiagul, strânge obștea, tu și Aron, fratele tău, și grăiți stâncii sub ochii lor și ea își va da apa; și le vei scoate apă din stâncă și vei adăpa obștea și animalele lor." [9]Moise a luat toiagul din fața

Domnului, precum i-a poruncit. [10]Moise și Aron au strâns obștea în fața stâncii și [Moise] le-a zis: „Ascultați, răzvrătiților, oare din stânca aceasta vă vom scoate noi apă?“ [11]Moise și-a ridicat mâna și cu toiagul a lovit stânca de două ori, și a ieșit apă multă și au băut obștea și animalele lor.

[12]Domnul le-a zis lui Moise și lui Aron: „Fiindcă nu ați crezut în mine ca să mă sfințiți în ochii fiilor lui Israel, nu veți duce obștea aceasta în țara pe care le-am dat-o.“ [13]Acestea sunt apele de la Meriba, unde s-au certat fiii lui Israel cu Domnul și El s-a sfințit întru ei.

[14]Și a trimis Moise soli din Qadeș la regele Edomului: „Așa zice fratele tău, Israel: «Tu știi toate greutățile care s-au abătut asupra noastră. [15]Părinții noștri au coborât în Egipt și am locuit în Egipt multe zile, dar egiptenii ne-au făcut rău nouă și părinților noștri. [16]Și am strigat către Domnul, iar El a auzit glasul nostru și a trimis un înger și ne-a scos din Egipt. Și iată, noi suntem la Qadeș, cetate de la marginea hotarului tău. [17]Lasă-ne să trecem prin țara ta. Nu vom trece prin ogoare și prin vii și nu vom bea apă din vreo fântână. Pe drumul regesc vom merge. Nu ne vom abate la dreapta sau la stânga, până vom trece de hotarul tău.»“ [18]Edom i-a zis: „Să nu treci pe la mine, ca nu cumva cu sabia să-ți ies în întâmpinare!“ [19]Fiii lui Israel i-au zis: „Vom merge pe drumul mare și, dacă vom bea din apa ta, eu și vitele mele, îți voi plăti. Numai să trec cu piciorul, nimic mai mult.“ [20]El a zis: „Să nu treci!“ Și i-a ieșit Edom în întâmpinare cu mult popor și cu mână tare. [21]Și n-a vrut Edom să-l lase pe Israel să treacă prin hotarul său, iar Israel a făcut cale întoarsă.

[22]Fiii lui Israel, toată adunarea, au pornit de la Qadeș și au ajuns la muntele Hor. [23]Domnul le-a spus lui Moise și lui Aron, la muntele Hor, la hotarul țării Edomului: [24]„Aron se va adăuga

la poporul său, căci nu va intra în țara pe care le-am dat-o fiilor lui Israel, din pricină că v-ați răzvrătit împotriva [poruncii] gurii mele la apele de la Meriba. 25Ia-i pe Aron și pe Eleazar, fiul său, și du-i sus, pe muntele Hor. 26Să dai jos de pe Aron hainele sale și să-l îmbraci cu ele pe Eleazar, fiul său. Aron se va adăuga [la poporul său] și va muri acolo." 27Și a făcut Moise precum a poruncit Domnul. Ei au urcat pe muntele Hor sub privirile întregii adunări. 28Moise a dat jos de pe Aron hainele lui și l-a îmbrăcat cu ele pe Eleazar, fiul lui. Și a murit Aron acolo, pe vârful muntelui, iar Moise și Eleazar s-au coborât de pe munte. 29Toată adunarea a văzut că Aron a pierit și toată casa lui Israel l-a plâns pe Aron treizeci de zile.

21 1Când canaanitul, regele Aradului, care locuia în Neghev, a auzit că Israel s-a dus pe calea Atarim, s-a războit cu Israel și a luat prinși dintre ei. 2Atunci Israel a făcut o făgăduință Domnului și a zis: „Dacă îl vei da cu adevărat pe poporul acesta în mâna mea, voi pune sub anatemă cetățile lui." 3Domnul a auzit glasul lui Israel și i-a dat pe canaaniți, iar [Israel] i-a pus sub anatemă pe ei și cetățile lor. Și locului i s-a pus numele „Horma".

4Și au pornit de la muntele Hor pe calea Mării de Trestii, ca să înconjoare țara Edomului, dar poporul și-a pierdut răbdarea pe drum. 5Poporul a vorbit împotriva lui Dumnezeu și împotriva lui Moise: „De ce ne-ați scos din Egipt ca să murim în pustiu, căci nu este pâine, nu este apă și ni s-a scârbit sufletul de hrana nesuferită." 6Atunci Domnul a trimis împotriva poporului șerpi înfocați: ei au mușcat poporul, astfel că a murit mult popor din Israel. 7Poporul s-a dus la Moise și i-a spus: „Am păcătuit când am vorbit împotriva Domnului și împotriva ta. Roagă-te Domnului să îndepărteze șerpii de la noi." Și Moise s-a rugat pentru popor. 8Domnul i-a spus lui Moise: „Fă-ți un [șarpe] înfocat și pune-l pe un stâlp; oricine este mușcat să se

uite la el și va trăi.“ 9Moise a făcut un șarpe din aramă și l-a pus
pe stâlp. Când un șarpe mușca pe cineva, acela privea la șarpele
de aramă și trăia.

10Fiii lui Israel au pornit și și-au așezat tabăra la Ovot. 11Au
pornit de la Ovot și și-au așezat tabăra la Iyye-Avarim, în
pustiul din fața Moabului, la soare-răsare. 12De acolo au pornit
și și-au așezat tabăra în valea Zeredului. 13De acolo au pornit și
și-au așezat tabăra dincolo de Arnon, care este în pustiul ce se
întinde din hotarul amoriților, căci Arnonul este hotarul
Moabului, cel dintre Moab și amoriți. 14De aceea se zice în
Cartea războaielor Domnului:

„Wahev în Sufa și văile,
Arnonul 15și povârnișul văilor,
care se pleacă spre așezarea Ar,
se întinde spre hotarul Moabului.“

16De acolo [s-au dus] la Beer, fântâna la care Domnul i-a zis
lui Moise: „Adună poporul și le voi da apă!“ 17Atunci Israel a
cântat cântarea aceasta:

„Țâșnește, fântână! Cântați-i!
18Fântâna, căpeteniile au săpat-o,
mai-marii poporului au adâncit-o,
cu sceptrul, cu toiegele lor.“

Din pustiu [s-au dus] la Mattana, 19de la Mattana la Nahaliel,
de la Nahaliel la Bamot, 20de la Bamot la valea care este în
Câmpia Moabului, [lângă] vârful Pisga, ce străjuiește pustiul.

21Israel a trimis soli la Sihon, regele amoriților, zicând:
22„Lasă-mă să trec prin țara ta. Nu ne vom abate pe ogoare și
prin vii, nu vom bea apă din vreo fântână. Pe drumul regesc
vom merge, până vom trece de hotarul tău.“ 23Sihon nu i-a
îngăduit lui Israel să treacă prin hotarul său. Sihon și-a strâns
tot poporul și a ieșit în întâmpinarea lui Israel în pustiu. S-a

dus la Iahaț și a luptat împotriva lui Israel. [24]Israel l-a lovit cu tăișul sabiei și a luat în stăpânire țara lui, de la Arnon până la Iaboq, până la fiii lui Amon, căci hotarul fiilor lui Amon era întărit. [25]Israel a luat toate cetățile acestea și Israel s-a așezat în toate cetățile amoriților, în Heșbon și în toate așezările ce țineau de ea. [26]Căci Heșbonul era cetatea lui Sihon, regele amoriților. El se luptase cu fostul rege al Moabului și luase toată țara din mâna lui până la Arnon. [27]De aceea zic poeții:

„Veniți la Heșbon!
Să fie zidită și întărită cetatea lui Sihon!
[28]Căci foc a ieșit din Heșbon,
flacără din cetatea lui Sihon
a mistuit Ar-ul Moabului,
stăpânii înălțimilor Arnonului.
[29]Vai de tine, Moab!
Ești nimicit, popor al lui Chemoș!
I-a dat pe fiii săi pradă fugii
și pe fiicele sale în robie,
regelui amorit, Sihon.
[30]I-am săgetat,
pierit-a Heșbonul până la Divon,
făcut-am prăpăd până la Nofah,
care se întinde până la Madaba."

[31]Deci Israel s-a așezat în țara amoriților. [32]Moise a trimis să iscodească Iazerul, și au cucerit așezările ce țineau de el și i-a izgonit pe amoriții care erau acolo. [33]S-au întors și au urcat pe calea Bașanului și a ieșit Og, regele Bașanului, în întâmpinarea lor, el și tot poporul lui, la război la Edrei. [34]Domnul i-a zis lui Moise: „Nu te teme de el, căci l-am dat în mâna ta pe el, tot poporul lui și țara lui, și o să-i faci precum i-ai făcut lui Sihon, regele amoriților, care locuia în Heșbon." [35]Și l-au lovit

pe el și pe fiii lui și tot poporul lui, până ce nu i-a mai rămas
nimeni în viață, și i-au luat în stăpânire țara.

22 [1]Fiii lui Israel au pornit și și-au așezat tabăra în șesurile
Moabului, dincolo de Iordan [în drept de] Ierihon.
[2]Balaq, fiul lui Țippor, a văzut tot ce le făcuse Israel amoriților. [3]Moabul s-a înfricoșat foarte tare de popor, căci acesta era
numeros, și Moabul s-a îngrozit de fiii lui Israel. [4]Moabul a zis
bătrânilor din Midian: „De bună seamă, gloata [asta] va rade
tot ce este împrejurul nostru, cum paște boul iarba de pe câmp."
Balaq, fiul lui Țippor, era rege al Moabului în vremea aceea. [5]El
a trimis soli la Balaam, fiul lui Beor, la Petor, care este lângă
Râu, în țara lui de baștină, ca să-l cheme, zicând: „Iată, un popor
a ieșit din Egipt, și, iată, a acoperit fața pământului și-mi stă
împotrivă. [6]Acum, rogu-te, vino să-mi blestemi acest popor,
căci este mai puternic decât mine. Poate că [așa] îl voi putea
bate și îl voi alunga din țară. Știu că pe cine binecuvântezi este
binecuvântat și pe cine blestemi este blestemat."

[7]Iar bătrânii Moabului și bătrânii Midianului au mers,
având în mâini [plata pentru] ghicit, au sosit la Balaam și i-au
spus cuvintele lui Balaq. [8][Balaam] le-a zis: „Poposiți aici peste
noapte și vă voi da răspuns după cum îmi va grăi Domnul." Și
mai-marii Moabului au rămas cu Balaam. [9]Dumnezeu s-a dus
la Balaam și [i-]a zis: „Cine sunt bărbații aceștia de la tine?"
[10]Balaam i-a răspuns lui Dumnezeu: „Balaq, fiul lui Țippor,
regele Moabului, a trimis la mine [zicând]: [11]«Iată, poporul care
a ieșit din Egipt acoperă fața pământului. Acum, vino de mi-l
leagă cu vrăji; poate voi izbuti să mă lupt cu el și să-l alung.»"
[12]Dumnezeu i-a spus lui Balaam: „Să nu mergi cu ei. Nu blestema poporul, căci este binecuvântat." [13]Balaam s-a sculat dimineață și le-a zis mai-marilor lui Balaq: „Mergeți în țara voastră,
căci Domnul nu-mi îngăduie să merg cu voi." [14]Mai-marii

Moabului s-au sculat, s-au dus la Balaq și i-au zis: „Balaam n-a vrut să vină cu noi."

15Balaq a trimis iarăși căpetenii, mai multe și mai cu vază decât acestea. 16Ei au sosit la Balaam și i-au spus: „Așa spune Balaq, fiul lui Țippor: «Rogu-te, nu pregeta să vii la mine, 17căci te voi cinsti cu mare cinste și tot ce îmi vei spune voi face. Așadar, rogu-te, vino de-mi leagă cu vrăji acest popor.»" 18Balaam a răspuns și a zis slujitorilor lui Balaq: „Și să-mi dea Balaq casa lui plină cu argint și cu aur, tot n-aș putea trece peste cuvântul Domnului, Dumnezeului meu, ca să fac vreun lucru, mic sau mare. 19Acum, rogu-vă, rămâneți și voi aici peste noapte, ca să știu ce-mi va mai grăi Domnul." 20Dumnezeu a venit la Balaam noaptea și i-a zis: „Dacă bărbații [aceștia] au venit să te cheme, scoală-te și du-te cu ei. Dar ceea ce voi grăi către tine, aceea să faci."

21Balaam s-a sculat dimineață, a înșeuat măgărița și a plecat împreună cu căpeteniile Moabului. 22Mânia lui Dumnezeu s-a aprins pentru că plecase; și îngerul Domnului i s-a pus în cale ca potrivnic al lui. Iar el călărea pe măgărița sa și doi slujitori ai săi erau cu el. 23Măgărița l-a văzut pe îngerul Domnului stând în cale, cu sabia scoasă în mână, și s-a abătut de pe cale și a luat-o pe câmp; atunci Balaam a lovit măgărița ca s-o întoarcă pe drum. 24Îngerul Domnului s-a oprit pe poteca dintre vii, cu împrejmuire de o parte și împrejmuire de cealaltă parte. 25Când măgărița l-a văzut pe îngerul Domnului, s-a tras către zid și i-a prins piciorul lui Balaam la zid, iar el a lovit-o din nou. 26Îngerul Domnului a trecut mai departe și s-a oprit într-un loc îngust, de unde nu mai era chip să te abați nici la dreapta, nici la stânga. 27Când măgărița l-a văzut pe îngerul Domnului, s-a culcat sub Balaam. Iar Balaam s-a aprins de mânie și a lovit măgărița cu toiagul. 28Atunci Domnul a deschis gura măgăriței și ea i-a spus lui Balaam: „Ce ți-am făcut de m-ai lovit de trei ori?"

29Balaam i-a spus măgăriței: „Pentru că ți-ai bătut joc de mine. De-aș avea o sabie în mână, acum te-aș ucide.“ 30Măgărița i-a spus lui Balaam: „Oare nu sunt eu măgărița ta, pe care ai călărit dintotdeauna până azi? Obișnuiesc eu să-ți fac așa ceva?“ El a zis: „Nu!“

31Atunci Domnul i-a deschis ochii lui Balaam și el l-a văzut pe îngerul Domnului stând pe cale, cu sabia scoasă în mână. El s-a plecat și s-a aruncat cu fața la pământ. 32Îngerul Domnului i-a zis: „De ce ți-ai lovit măgărița de trei ori? Iată, eu ți-am ieșit [în cale] ca potrivnic, căci alunecoasă e calea [ta] înaintea mea. 33Măgărița m-a văzut și s-a abătut din fața mea în trei rânduri. Dacă nu se abătea din fața mea, pe tine te-aș fi ucis pe loc, iar pe ea aș fi lăsat-o în viață.“ 34Balaam i-a zis îngerului Domnului: „Am greșit căci n-am știut că tu stăteai în întâmpinarea mea pe cale. Acum, dacă e rău în ochii tăi, mă voi întoarce.“ 35Îngerul Domnului i-a spus lui Balaam: „Mergi cu bărbații aceștia, dar numai cuvântul pe care-l voi grăi către tine, pe acela să-l grăiești.“ Atunci, Balaam a mers cu căpeteniile lui Balaq.

36Când a auzit Balaq că vine Balaam, i-a ieșit în întâmpinare la cetatea Moabului, care este la hotarul Arnonului, chiar la marginea hotarului. 37Balaq i-a spus lui Balaam: „Oare n-am trimis eu înadins după tine să te chem? De ce n-ai venit la mine? Oare nu sunt eu în stare să-ți dau cinste?“ 38Balaam i-a spus lui Balaq: „Iată, am venit la tine. Acum, îmi va fi oare cu putință să grăiesc ceva? Cuvântul pe care Dumnezeu mi-l va pune în gură, pe acela îl voi grăi.“ 39Balaam a mers împreună cu Balaq și s-au dus la Qiriat-Huțot. 40Balaq a tăiat boi și oi și le-a trimis lui Balaam și căpeteniilor care erau cu el.

41Și a fost [așa]: de dimineață Balaq l-a luat pe Balaam și l-a suit pe Bamot-Baal, de unde vedea un capăt al poporului.

23 1Balaam i-a zis lui Balaq: „Zidește-mi aici șapte altare și pregătește-mi aici șapte tauri și șapte berbeci.“ 2Balaq a făcut

precum a grăit Balaam. Balaq și Balaam au adus [câte] un taur și un berbec pe [fiecare] altar. 3Balaam i-a zis lui Balaq: „Stai lângă arderea-de-tot a ta și eu voi merge [deoparte]; poate că Domnul îmi va ieși în întâmpinare; și orice lucru îmi va arăta, ți-l voi vesti.“ Și s-a dus pe un deal golaș. 4Dumnezeu i-a ieșit în întâmpinare lui Balaam și el i-a zis: „Șapte altare am pregătit și am adus [câte] un taur și un berbec pe [fiecare] altar.“ 5Domnul a pus cuvânt în gura lui Balaam și i-a zis: „Întoarce-te la Balaq și astfel să-i vorbești!“ 6Și [Balaam] s-a întors la el și, iată, [Balaq] stătea lângă arderea-de-tot a lui, el și toate căpeteniile Moabului. 7[Balaam] a dat glas zicerii lui și a spus:

„Din Aram m-a adus Balaq,
regele Moabului, din munții Răsăritului:
«Vino, afurisește-mi-l pe Iacob,
vino, ocărăște-l pe Israel!»
8Cum să blestem eu ce n-a blestemat Dumnezeu?
Cum să ocărăsc ce n-a ocărât Domnul?
9De pe creasta stâncilor îl văd,
de pe dealuri îl privesc.
Iată, un popor locuiește deoparte,
între neamuri nu se socotește.
10Cine a socotit pulberea lui Iacob
și firele de praf ale lui Israel?
O, de-ar muri sufletul meu de moartea celor drepți,
și sfârșitul meu să fie ca al lor!“

11Balaq i-a zis lui Balaam: „Ce mi-ai făcut? Ca să mi-l blestemi pe dușman te-am luat și, iată, mult l-ai mai binecuvântat.“ 12El a răspuns și a zis: „Oare nu ceea ce îmi pune în gură Domnul trebuie să am grijă să grăiesc?“

13Balaq i-a spus: „Vino, rogu-te, cu mine într-un alt loc, de unde îl poți vedea [pe Israel]; doar un capăt al lui vei vedea, iar în întregime nu-l vei vedea, și mi-l vei blestema de acolo.“ 14Și

l-a luat în podișul Țofim, spre vârful Pisga, a zidit șapte altare
și a adus [câte] un taur și un berbec pe [fiecare] altar. 15[Balaam]
i-a spus lui Balaq: „Stai aici lângă arderea-de-tot a ta, iar eu îl
voi întâmpina [pe Domnul] dincolo.“ 16Și Domnul l-a întâm-
pinat pe Balaam, a pus cuvânt în gura lui și a zis: „Întoarce-te
la Balaq și astfel să-i vorbești!“ 17[Balaam] s-a dus la el și, iată-l,
acela stătea lângă arderea-de-tot a lui, iar căpeteniile Moabului
erau împreună cu el. Atunci Balaq i-a zis: „Ce a grăit Domnul?“
18El a dat glas zicerii lui și a spus:

„Ridică-te, Balaq, și ascultă,
pleacă-ți urechea la mine, fiul lui Țippor!
19Dumnezeu nu este om ca să mintă,
nici fiu de om ca să-și schimbe gândul.
Oare spus-a El și nu va face,
grăit-a și nu va împlini?
20Iată primit-am [poruncă] să binecuvântez:
El a binecuvântat și eu nu voi lua înapoi.
21Nu vede vină în Iacob
și nu zărește stricăciune în Israel.
Domnul, Dumnezeul său, este cu el,
primit în urale ca rege.
22Dumnezeu, care i-a scos din Egipt,
coarne de bivol este pentru ei.
23Nu este farmec împotriva lui Iaqob,
și nici ghicitorie împotriva lui Israel.
Să se spună acum lui Iacob,
lui Israel – «Uite ce a săvârșit Dumnezeu!»
24Iată un popor care se scoală ca o leoaică,
asemenea unui leu se ridică;
nu se va culca până nu va mânca prada
și sângele celor sfâșiați nu-l va bea.“

25Balaq a spus către Balaam: „Dacă tot nu-l blestemi, măcar
nu-l binecuvânta!“ 26Balaam i-a răspuns și i-a zis lui Balaq:
„Oare n-am grăit către tine, zicând: «Tot ce-mi va grăi Domnul,
aceea voi face»?“

27Balaq i-a spus lui Balaam: „Haide, rogu-te, să te iau în alt
loc. Poate Dumnezeu va găsi cu cale să mi-l blestemi de acolo.“
28Balaq l-a luat pe Balaam pe culmea Peor, ce străjuiește pustiul.
29Balaam i-a spus lui Balaq: „Zidește-mi aici șapte altare și
pregătește-mi aici șapte tauri și șapte berbeci.“ 30Balaq a făcut
precum i-a spus Balaam și a adus [câte] un taur și un berbec pe
[fiecare] altar.

24 1Balaam a văzut că este bine în ochii Domnului a-l bine-
cuvânta pe Israel și nu s-a mai apucat de făcut farmece ca în
celelalte dăți, ci și-a îndreptat fața spre pustiu. 2Când Balaam
și-a ridicat ochii și l-a văzut pe Israel așezat pe triburi, Duhul
lui Dumnezeu a venit peste el; 3iar el a dat glas zicerii lui și a
spus:

„Rostirea lui Balaam, fiul lui Beor,
rostirea bărbatului cu ochi deschiși.
4Rostirea celui ce aude spusele lui Dumnezeu,
care vedenia Celui Atotputernic o privește
prăvălit [la pământ], dar cu ochii descoperiți.
5Cât de plăcute sunt corturile tale, Iacobe,
sălașurile tale, Israele!
6Ca niște dumbrăvi se întind,
ca niște grădini pe [malul] râului,
ca [pâlcuri de] aloe sădite de Domnul,
ca niște cedri pe [malul] apei.
7Apă se va revărsa din gălețile lui,
și sămânța lui va fi pe ape multe.
Mai presus de Agag ridica-se-va regele lui,
și regatul lui se va înălța.

8 Dumnezeu, care l-a scos din Egipt,
coarne de bivol este pentru el.
El înghite neamurile, pe vrăjmașii săi,
oasele lor le zdrobește,
îi străpunge cu săgețile sale.
9 Se culcă, se tolănește ca un leu
și ca o leoaică; cine-l va scula?
Binecuvântați fie cei ce te binecuvântează,
și blestemați cei ce te blestemă."

10 Balaq s-a aprins de mânie împotriva lui Balaam și a plesnit din palme. Și Balaq i-a spus lui Balaam: „Ca să-mi blestemi dușmanii te-am chemat, dar, iată, tu i-ai binecuvântat de trei ori! 11 Acum, pleacă la locul tău! Am spus că îți voi da multă slavă, dar, iată, Domnul te-a lipsit de slavă."

12 Balaam i-a spus lui Balaq: „Oare nu și solilor tăi, pe care i-ai trimis la mine, le-am grăit, zicând: 13 «Și să-mi dea Balaq casa lui plină cu argint și cu aur, tot n-aș putea trece peste cuvântul Domnului, ca să fac vreun lucru, bun sau rău, după inima mea. Ceea ce va grăi Domnul, aceea voi grăi»? 14 Acum, iată, plec la poporul meu. Vino să-ți vestesc ce va face poporul acesta poporului tău în zilele din urmă." 15 El a dat glas zicerii lui și a spus:

„Rostirea lui Balaam, fiul lui Beor,
rostirea bărbatului cu ochi deschiși,
16 rostirea celui ce aude spusele lui Dumnezeu
și cunoaște ce știe Cel Preaînalt,
care vede vedenia Celui Atotputernic,
prăvălit [la pământ], dar cu ochii descoperiți.
17 Îl văd, dar nu acum,
îl privesc, dar nu de-aproape:
o stea se ivește din Iacob,

un toiag se ridică din Israel,
zdrobește marginile Moabului
și-i sfâșie pe toți fiii lui Set.
18Edom [îi] va fi moștenire,
Seirul, dușmanul lui, [îi] va fi moștenire:
Israel va face mari isprăvi.
19Din Iacob va ieși stăpânitor
și va nimici pe cel rămas din cetate."
20El l-a văzut pe Amalec, a dat glas zicerii lui și a spus:
„Cel dintâi dintre neamuri a fost Amalec,
dar sfârșitul lui va fi nimicirea."
21El i-a văzut pe qeniți, a dat glas zicerii lui și a spus:
„Trainică este locuința ta,
pe stâncă este pus cuibul tău.
22Totuși Qain va fi pustiit,
până ce Așur te va lua în robie."
23El a dat glas zicerii lui și a spus:
„Vai! Cine va mai ieși viu din ce-i rânduiește
Dumnezeu?
24Corăbii de pe coasta Kittimului
vor asupri Așurul și vor asupri Everul,
dar chiar și aceasta până la nimicire."
25Balaam s-a ridicat și a plecat ca să se întoarcă la locul său [de baștină], iar Balaq s-a dus și el în drumul său.

25 1Pe când Israel locuia la Șittim, poporul s-a întinat desfrânându-se cu fetele din Moab. 2Ele au chemat poporul la jertfele dumnezeilor lor, iar poporul a mâncat și s-a închinat dumnezeilor lor. 3Israel s-a alipit de Baal-Peor, iar mânia Domnului s-a aprins împotriva lui Israel. 4Domnul i-a spus lui Moise: „Ia-le pe toate căpeteniile poporului și spânzură-le înaintea Domnului în fața soarelui, ca să se abată aprига mânie

a Domnului de la Israel." 5Moise le-a spus judecătorilor lui
Israel: „Fiecare dintre voi să-i ucidă pe oamenii săi care s-au
alipit de Baal-Peor."
6Și, iată, unul dintre fiii lui Israel a venit și a înfățișat-o
fraților săi pe o midianită, sub ochii lui Moise și sub ochii
întregii adunări a fiilor lui Israel, pe când plângeau ei la intrarea
Cortului Întâlnirii. 7Când [i-]a văzut Pinhas, fiul lui Eleazar,
fiul lui Aron, preotul, s-a ridicat din mijlocul adunării, a luat o
suliță în mână, 8s-a dus după israelit în cort și i-a străpuns pe
amândoi, pe israelit și pe acea femeie, prin pântecele ei. Și s-a
oprit urgia de peste fiii lui Israel. 9Cei morți din pricina urgiei
au fost douăzeci și patru de mii.
10Domnul a grăit către Moise, zicând: 11„Pinhas, fiul lui
Eleazar, fiul lui Aron, preotul, a întors mânia mea de peste fiii
lui Israel; s-a arătat gelos cu gelozia mea în mijlocul lor, încât
nu i-am stârpit pe fiii lui Israel cu gelozia mea. 12De aceea, să
spui: «Iată, îi dăruiesc legământul meu de pace. 13Să fie cu el și
cu urmașii lui de după el legământ de preoție veșnică, pentru
că s-a arătat gelos pentru Dumnezeul său și a făcut împăcare
pentru fiii lui Israel.»" 14Iar numele israelitului lovit care a fost
ucis împreună cu midianita era Zimri, fiul lui Salu, mai-mare
al casei părintești a simeoniților. 15Numele femeii midianite
ucise era Kozbi, fiica lui Țur; acesta era căpetenie a unui neam,
a unei case părintești, în Midian.
16Domnul a grăit către Moise, zicând: 17„Să fiți vrăjmași
midianiților și să-i loviți, 18căci și ei v-au fost vrăjmași prin
înșelăciunile lor prin care v-au înșelat cu pățania de la Peor și
pățania cu Kozbi, fiica unui mai-mare din Midian, sora lor, cea
ucisă în ziua urgiei din pricina pățaniei de la Peor."
19Și a fost [așa]: după urgia aceasta, 26 1Domnul le-a spus
lui Moise și lui Eleazar, fiul lui Aron, preotul: 2„Faceți numără-
toarea întregii adunări a fiilor lui Israel, de la douăzeci de ani

în sus, pe casele părinților lor, a tuturor celor care ies la oaste în Israel." [3]Moise și Eleazar, preotul, le-au grăit în șesurile Moabului, pe malul Iordanului [în drept de] Ierihon, zicând: [4]„Cei de la douăzeci de ani în sus, precum i-a poruncit Domnul lui Moise!"

Fiii lui Israel care au ieșit din țara Egiptului au fost:

[5]Ruben, întâiul-născut al lui Israel; fiii lui Ruben: [din] Enoh, familia enohiților; din Palu, familia paluiților; [6]din Hețron, familia hețroniților; din Karmi, familia karmiților. [7]Acestea au fost familiile rubeniților, iar cei numărați au fost patruzeci și trei de mii șapte sute treizeci. [8]Fiii lui Palu: Eliav. [9]Fiii lui Eliav: Nemuel și Datan și Aviram – acel Datan și acel Aviram, aleși ai adunării, care s-au împotrivit lui Moise și lui Aron cu adunarea lui Qorah, când s-au împotrivit Domnului, [10]iar pământul și-a deschis gura și i-a înghițit pe ei și pe Qorah, când a pierit adunarea și când i-a mistuit focul pe cei două sute cincizeci de bărbați, ca să fie spre pildă; [11]fiii lui Qorah însă nu au murit.

[12]Fiii lui Simeon, după familiile lor: din Nemuel, familia nemueliților; din Iamin, familia iaminiților; din Iahin, familia iahiniților; [13]din Zerah, familia zerahiților; din Șaul, familia șauliților. [14]Acestea sunt familiile simeoniților, [iar cei numărați au fost] douăzeci și două de mii două sute.

[15]Fiii lui Gad, după familiile lor: din Țefon, familia țefoniților; din Haghi, familia haghiților; din Șuni, familia șuniților; [16]din Ozni, familia ozniților, din Eri, familia eriților; [17]din Arod, familia arodiților; din Areli, familia areliților. [18]Acestea sunt familiile fiilor lui Gad; cei numărați au fost patruzeci de mii cinci sute.

[19]Fiii lui Iuda: Er și Onan – și au murit Er și Onan în țara Canaanului. [20]Fiii lui Iuda, după familiile lor, au fost: din Șela, familia șelaniților; din Pereț, familia parțiților; din Zerah,

familia zerahiților. 21Fiii lui Pereț au fost: din Hețron, familia hețroniților; din Hamul, familia hamuliților. 22Acestea sunt familiile lui Iuda; cei numărați: șaptezeci și șase de mii cinci sute.

23Fiii lui Isahar, după familiile lor: [din] Tola, familia tolaiților; din Puva, familia puviților; 24din Iașuv, familia iașuviților; din Șimron, familia șimroniților. 25Acestea sunt familiile lui Isahar; cei numărați: șaizeci și patru de mii trei sute.

26Fiii lui Zabulon, după familiile lor: din Sered, familia serediților; din Elon, familia eloniților; din Iahleel, familia iahleeliților. 27Acestea sunt familiile zabuloniților; cei numărați: șaizeci de mii cinci sute.

28Fiii lui Iosif, după familiile lor: Manase și Efraim. 29Fiii lui Manase: din Mahir, familia mahiriților. Lui Mahir i s-a născut Ghilead: din Ghilead, familia ghileadiților. 30Aceștia sunt fiii lui Ghilead: [din] Iezer, familia iezeriților; din Heleq, familia heleqiților; 31și [din] Asriel, familia asrieliților; și [din] Șehem, familia șehemiților; 32și [din] Șemida, familia șemidaiților; și [din] Hefer, familia heferiților. 33Dar Țelofhad, fiul lui Hefer, nu a avut fii, ci numai fiice. Iar numele fiicelor lui Țelofhad sunt: Mahla și Noa, Hogla, Milca și Tirța. 34Acestea sunt familiile lui Manase, iar cei numărați: cincizeci și două de mii șapte sute.

35Aceștia sunt fiii lui Efraim, după familiile lor: din Șutelah, familia șutelahiților; din Beher, familia beheriților; din Tahan, familia tahaniților. 36Iar aceștia sunt fiii lui Șutelah: din Eran, familia eraniților. 37Acestea sunt familiile fiilor lui Efraim; cei numărați: treizeci și două de mii cinci sute. Aceștia sunt fiii lui Iosif, după familiile lor.

38Fiii lui Beniamin, după familiile lor: din Bela, familia belaiților; din Așbel, familia așbeliților; din Ahiram, familia ahiramiților; 39din Șefufam, familia șufamiților; din Hufam, familia hufamiților. 40Fiii lui Bela sunt: Ard și Naaman – familia ardiților

și, din Naaman, familia naamaniților. 41Aceștia sunt fiii lui Beniamin, după familiile lor, iar cei numărați au fost patruzeci și cinci de mii șase sute.

42Aceștia sunt fiii lui Dan, după familiile lor: din Șuham, familia șuhamiților. Acestea sunt familiile lui Dan, după familiile lor. 43Toate familiile șuhamiților, cei numărați au fost șaizeci și patru de mii patru sute.

44Fiii lui Așer, după familiile lor: din Imna, familia imnaiților; din Ișvi, familia ișviților; din Beria, familia beriiților. 45Din fiii lui Beria: din Hever, familia heveriților, din Malkiel, familia malkieliților. 46Iar numele fiicei lui Așer este Serah. 47Acestea sunt familiile fiilor lui Așer; cei numărați au fost cincizeci și trei de mii patru sute.

48Fiii lui Neftali, după familiile lor: din Iahțeel, familia iahțeeliților; din Guni, familia guniților; 49din Iețer, familia iețeriților; din Șillem, familia șillemiților. 50Acestea sunt familiile neftaliților, după familiile lor, iar cei numărați au fost patruzeci și cinci de mii patru sute.

51Aceștia sunt cei numărați ai fiilor lui Israel: șase sute una mii șapte sute treizeci.

52Domnul a grăit către Moise, zicând: 53„Acestora să le fie împărțită țara ca moștenire, după numărul numelor: 54pentru cel numeros, multă moștenire, pentru cel mic la număr, puțină moștenire; fiecăruia după cei numărați ai lui să-i fie dată moștenirea lui. 55Prin sorți să fie împărțită țara; după numele triburilor părinților lor să primească moștenire. 56Prin sorți să fie împărțită moștenirea fiecăruia, fie numeros, fie mic la număr."

57Aceștia sunt cei numărați ai leviților, după familiile lor: din Gherșon, familia gherșoniților; din Qehat, familia qehatiților; din Merari, familia merariților. 58Acestea sunt familiile lui Levi: familia livniților, familia hebroniților, familia mahliților, familia mușiților, familia qorahiților. Lui Qehat i s-a născut

Amram; [59]iar numele femeii lui Amram este Ioheved, fiica lui Levi, care i s-a născut lui Levi în Egipt. Ea i-a născut lui Amram pe Aron, pe Moise și pe Miriam, sora lor. [60]Lui Aron i s-au născut Nadab, Avihu, Eleazar și Itamar. [61]Nadab și Avihu au murit când au adus foc străin în fața Domnului. [62]Cei numărați ai lor au fost douăzeci și trei de mii, toți cei de parte bărbătească de la o lună în sus; căci ei n-au fost numărați în mijlocul fiilor lui Israel, pentru că nu li s-a dat moștenire în mijlocul fiilor lui Israel.

[63]Aceștia sunt cei numărați de Moise și Eleazar, preotul, când i-au numărat pe fiii lui Israel în șesurile Moabului, pe malul Iordanului [în drept de] Ierihon. [64]Iar între aceștia nu era nimeni dintre cei numărați de Moise și de Aron, preotul, când i-au numărat pe fiii lui Israel în pustiul Sinai, [65]căci Domnul spusese despre ei: „Negreșit vor muri în pustiu. Nu va rămâne dintre ei nici un bărbat, în afară de Caleb, fiul lui Iefunne, și Iosua, fiul lui Nun."

27 [1]Fiicele lui Țelofhad, fiul lui Hefer, fiul lui Galaad, fiul lui Machir, fiul lui Manase, după familiile lui Manase, fiul lui Iosif – iar acestea sunt numele fiicelor lui: Mahla, Noa și Hogla și Milka și Tirța –, s-au apropiat [2]și au stat în fața lui Moise și în fața lui Eleazar, preotul, și în fața mai-marilor și a întregii adunări, la intrarea Cortului Întâlnirii, zicând: [3]„Tatăl nostru a murit în pustiu, deși nu fusese în mijlocul adunării între cei care s-au strâns împotriva Domnului în adunarea lui Qorah, ci pentru păcatul său a murit, iar fii nu a avut. [4]De ce să dispară numele tatălui nostru din mijlocul familiei sale [doar] pentru că nu a avut nici un fiu? Dă-ne [și] nouă moșie în mijlocul fraților tatălui nostru."

[5]Moise a dus pricina lor înaintea Domnului, [6]iar Domnul i-a spus lui Moise: [7]„Drept grăiesc fiicele lui Țelofhad. Neapărat

să le dai moșie de moștenire în mijlocul fraților tatălui lor și să treci la ele moștenirea tatălui lor. [8]Iar către fiii lui Israel să grăiești, zicând: «Dacă moare vreun bărbat și nu are [nici un] fiu, să treceți moștenirea lui la fiica lui. [9]Și dacă nu are [nici] fiică, să dați fraților lui moștenirea lui. [10]Și dacă nu are frați, să dați moștenirea lui fraților tatălui lui. [11]Și dacă tatăl lui nu are frați, să dați moștenirea lui rudei lui celei mai apropiate din familia lui, și acela s-o ia în stăpânire. Să fie pentru fiii lui Israel dreaptă rânduială, precum i-a poruncit Domnul lui Moise.»"

[12]Domnul i-a spus lui Moise: „Urcă pe muntele acesta, Avarim, și privește țara pe care le-am dat-o fiilor lui Israel. [13]După ce o vei privi, te vei adăuga și tu la poporul tău, precum s-a adăugat Aron, fratele tău, [14]căci v-ați răzvrătit împotriva cuvântului meu în pustiul Țin, când s-a învrăjbit adunarea, și nu m-ați sfințit sub ochii lor când a fost cu apa." Acestea sunt apele de la Meriba Qadeșului, în pustiul Țin.

[15]Moise a grăit către Domnul, zicând: [16]„Domnul, Dumnezeul duhurilor a tot trupul, să rânduiască un bărbat peste adunare [17]care să iasă înaintea lor și care să intre înaintea lor, și care să-i ducă și să-i aducă: să nu fie adunarea Domnului precum o turmă care nu are păstor."

[18]Domnul i-a spus lui Moise: „Ia-ți-l pe Iosua, fiul lui Nun, bărbat în care este Duhul, pune-ți mâinile peste el, [19]și pune-l să stea în fața lui Eleazar, preotul, și în fața întregii adunări, și dă-i porunci sub ochii lor. [20]Și pune din măreția ta peste el, pentru ca toată adunarea fiilor lui Israel să asculte [de el]. [21]În fața lui Eleazar, preotul, să stea și [acesta] să întrebe pentru el hotărârea Urimului în fața Domnului. La [cuvântul] gurii lui să iasă și la [cuvântul] gurii lui să intre, el și toți fiii lui Israel împreună cu el, și toată adunarea." [22]Moise a făcut precum i-a poruncit Domnul: l-a luat pe Iosua și l-a pus să stea în fața lui

Eleazar, preotul, și în fața întregii adunări; 23și-a pus mâinile peste el și i-a poruncit precum a grăit Domnul prin Moise.

28 1Domnul a grăit către Moise, zicând: 2„Poruncește fiilor lui Israel și spune-le: «Ofranda mea, hrana mea, jertfa-mistuită-în-foc pentru mine, mireasmă plăcută mie, să aveți grijă să mi-o înfățișați la sorocul ei.» 3Să le spui:

«Aceasta este jertfa-mistuită-în-foc pe care să o înfățișați Domnului: miei de un an, fără meteahnă, câte doi pe zi, arderede-tot necontenită 4– pe primul miel să-l săvârșești dimineața, iar pe al doilea miel să-l săvârșești pe înserat –, 5și o zecime dintr-o efă de făină aleasă, ca prinos, frământată cu un sfert de hin de untdelemn de măsline zdrobite. 6Este ardere-de-tot necontenită [precum cea] săvârșită la muntele Sinai ca mireasmă plăcută, jertfă-mistuită-în-foc pentru Domnul. 7Libația ei: un sfert de hin pentru fiecare miel; în Sfântul Lăcaș să torni libație de băutură tare pentru Domnul. 8Al doilea miel să-l săvârșești pe înserat. Ca prinosul de dimineață și ca libația lui să faci; jertfă-mistuită-în-foc, mireasmă plăcută Domnului.

9În ziua de sabat: doi miei de un an, fără meteahnă, și două zecimi [de efă] de făină aleasă, ca prinos, frământată cu untdelemn, și libația ei. 10Aceasta este arderea-de-tot pentru fiecare zi de sabat, pe lângă arderea-de-tot necontenită și libația ei.

11La începuturile lunilor voastre să înfățișați ardere-de-tot Domnului: doi tăurași, un berbec și șapte miei de un an, fără meteahnă, 12trei zecimi [de efă] de făină aleasă, ca prinos, frământată cu untdelemn pentru fiecare tăuraș, două zecimi [de efă] de făină aleasă, ca prinos, frământată cu untdelemn pentru berbec 13și câte o zecime [de efă] de făină aleasă, ca prinos, frământată cu untdelemn pentru fiecare miel; ardere-de-tot, mireasmă plăcută, jertfă-mistuită-în-foc pentru Domnul. 14Libațiile lor să fie: o jumătate de hin pentru fiecare tăuraș, o treime de

hin pentru berbec, un sfert de hin de vin pentru fiecare miel. Aceasta este arderea-de-tot a lunii la începutul ei pentru lunile anului. 15Și un țap ca jertfă pentru păcat să fie săvârșit pentru Domnul, împreună cu libația lui, pe lângă arderea-de-tot necontenită.

16În luna întâi, în a paisprezecea zi a lunii, este Paștele Domnului. 17În a cincisprezecea zi a lunii acesteia este sărbătoare: șapte zile să se mănânce azime. 18În ziua întâi [să fie] o adunare sfântă; nici o muncă grea să nu faceți. 19Să înfățișați jertfă-mistuită-în-foc, ardere-de-tot pentru Domnul: doi tăurași, un berbec, șapte miei de un an – fără meteahnă să-i aveți – 20și prinoasele lor, făină aleasă frământată cu untdelemn: trei zecimi [de efă] pentru fiecare tăuraș și două zecimi pentru berbec să faceți; 21câte o zecime să faci pentru fiecare miel dintre cei șapte miei, 22și un țap ca jertfă pentru păcat, spre împăcare pentru voi. 23Pe lângă arderea-de-tot de dimineață, care este arderea-de-tot necontenită, să le săvârșiți pe acestea. 24Așa să faceți în fiecare zi, șapte zile: hrană, jertfă-mistuită-în-foc, mireasmă plăcută pentru Domnul – pe lângă arderea-de-tot necontenită să fie făcută –, și libația ei. 25În ziua a șaptea să aveți o adunare sfântă; nici o muncă grea să nu faceți.

26În ziua primelor roade, când înfățișați prinosul cel nou pentru Domnul la Sărbătoarea Săptămânilor voastre, să aveți o adunare sfântă; nici o muncă grea să nu faceți. 27Să înfățișați ardere-de-tot, mireasmă plăcută Domnului: doi tăurași, un berbec și șapte miei de un an, 28cu prinosul lor – făină aleasă frământată cu untdelemn: trei zecimi [de efă] pentru un tăuraș, două zecimi pentru un berbec, 29câte o zecime pentru fiecare miel dintre cei șapte miei; 30un țap, spre împăcare pentru voi. 31Pe lângă arderea-de-tot necontenită și prinosul ei să[-i] aduceți – fără meteahnă să-i aveți – cu libațiile lor.

29 [1]În luna a șaptea, în cea dintâi [zi] a lunii, să aveți o
adunare sfântă; nici o muncă grea să nu faceți; zi de sunat din
trâmbiță să fie pentru voi. [2]Să săvârșiți ardere-de-tot, mireasmă
plăcută pentru Domnul: un tăuraș, un berbec și șapte miei de
un an, fără meteahnă, [3]cu prinosul lor – făină aleasă frământată
cu untdelemn: trei zecimi [de efă] pentru tăuraș, două zecimi
pentru berbec, [4]câte o zecime pentru fiecare miel dintre cei
șapte miei; [5]să fie și un țap ca jertfă pentru păcat, ca să se facă
împăcare pentru voi; [6]pe lângă arderea-de-tot a lunii și prinosul
ei, arderea-de-tot necontenită și prinosul ei și libațiile lor, după
rânduiala lor, ca mireasmă plăcută, jertfă-mistuită-în-foc pen-
tru Domnul.

[7]În a zecea [zi] a acestei luni a șaptea să aveți o adunare
sfântă și să vă smeriți sufletele; nici o lucrare să nu faceți. [8]Să
aduceți Domnului ardere-de-tot, mireasmă plăcută: un tăuraș,
un berbec, șapte miei de un an – fără meteahnă să-i aveți, [9]cu
prinoasele lor – făină aleasă frământată cu untdelemn: trei
zecimi [de efă] pentru tăuraș, două zecimi pentru berbec, [10]câte
o zecime pentru fiecare miel dintre cei șapte miei; [11]un țap [ca]
jertfă pentru păcat; [toate acestea] pe lângă jertfa pentru păcat
din Ziua Împăcării și arderea-de-tot necontenită, cu prinosul
ei și libațiile lor.

[12]În a cincisprezecea zi a lunii a șaptea să aveți o adunare
sfântă; nici o muncă grea să nu faceți. Să prăznuiți o sărbătoare
pentru Domnul șapte zile. [13]Să aduceți ardere-de-tot, jertfă-
mistuită-în-foc, mireasmă plăcută pentru Domnul: treisprezece
tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an – să fie fără
meteahnă – [14]cu prinosul lor – făină aleasă frământată cu
untdelemn: trei zecimi [de efă] pentru fiecare tăuraș dintre cei
treisprezece tăurași, două zecimi pentru fiecare berbec dintre
cei doi berbeci [15]și câte o zecime pentru fiecare miel dintre cei

paisprezece miei; [16]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libația ei.

[17]În ziua a doua: doisprezece tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an, fără meteahnă, [18]cu prinosul lor și libațiile lor, pentru tăurași, pentru berbeci și pentru miei, după numărul lor și după rânduială; [19]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libațiile lor.

[20]În ziua a treia: unsprezece tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an, fără meteahnă, [21]prinosul lor și libațiile lor, pentru tăurași, pentru berbeci și pentru miei, după numărul lor și după rânduială; [22]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libația ei.

[23]În ziua a patra: zece tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an, fără meteahnă, [24]cu prinosul lor și libațiile lor, pentru tăurași, pentru berbeci și pentru miei, după numărul lor și după rânduială; [25]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libația ei.

[26]În ziua a cincea: nouă tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an, fără meteahnă, [27]cu prinosul lor și libațiile lor, pentru tăurași, pentru berbeci și pentru miei, după numărul lor și după rânduială; [28]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libația ei.

[29]În ziua a șasea: opt tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an, fără meteahnă, [30]cu prinosul lor și libațiile lor, pentru tăurași, pentru berbeci și pentru miei, după numărul lor și după rânduială; [31]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libațiile ei.

[32]În ziua a șaptea: șapte tăurași, doi berbeci, paisprezece miei de un an, fără meteahnă, [33]cu prinosul lor și libațiile lor, pentru tăurași, pentru berbeci și pentru miei, după numărul lor și după rânduiala lor; [34]și un țap ca jertfă pentru păcat, pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libația ei.

35În ziua a opta să aveți o adunare de sărbătoare; nici o
muncă grea să nu faceți. 36Să înfățișați ardere-de-tot, jertfă-mis-
tuită-în-foc, mireasmă plăcută pentru Domnul: un tăuraș, un
berbec, șapte miei de un an, fără meteahnă, 37cu prinosul lor și
libațiile lor, pentru tăuraș, pentru berbec și pentru miei, după
numărul lor și după rânduială; 38și un țap ca jertfă pentru păcat,
pe lângă arderea-de-tot necontenită, prinosul ei și libația ei.
39Acestea să le faceți pentru Domnul, la soroacele voastre,
pe lângă făgăduințele voastre și darurile voastre de bunăvoie:
arderile-de-tot ale voastre, prinoasele voastre, libațiile voastre
și jertfele voastre de pace.»“ 30 1Moise le-a spus fiilor lui Israel
întocmai cum îi poruncise Domnul lui Moise.

2Moise a grăit către căpeteniile triburilor fiilor lui Israel,
zicând: „Acesta este lucrul pe care l-a poruncit Domnul: 3Orice
bărbat care face Domnului o făgăduință sau săvârșește un jură-
mânt, luând asupra sa legătură, să nu-și calce cuvântul; întoc-
mai cu ceea ce i-a ieșit din gură să facă.
4Orice femeie care face Domnului o făgăduință și ia [asu-
pră-și] legătură în casa tatălui ei, în tinerețea ei: 5când tatăl
ei va auzi de făgăduința ei și de legătura pe care a luat-o asupra
ei, dar tatăl ei va tăcea față de ea, toate făgăduințele ei vor fi
statornicite și orice legătură pe care a luat-o asupra ei va fi sta-
tornicită; 6însă dacă tatăl ei o oprește în ziua când aude, nici o
făgăduință și nici o legătură pe care a luat-o asupra ei nu va fi
statornicită. Domnul o va ierta, căci tatăl ei a oprit-o.
7Dacă va fi dată unui bărbat pe când se afla sub făgăduințele
ei sau sub rostirea pripită a buzelor ei pe care și-a luat-o asu-
pră-și, 8iar bărbatul ei aude, dacă în ziua în care aude va tăcea
față de ea, vor fi statornicite făgăduințele ei și legăturile pe care
și le-a luat vor fi statornicite. 9Dar dacă, în ziua în care bărbatul
ei aude, o oprește, el zădărnicește astfel făgăduința care era

asupra ei și rostirea pripită a buzelor ei, pe care a luat-o asupra ei, și Domnul o va ierta.

10Făgăduința văduvei sau a femeii izgonite, tot ce a luat asupra ei, va rămâne asupra ei.

11Dacă, în casa bărbatului ei fiind, a făcut o făgăduință sau a luat asupra ei legătură prin jurământ, 12iar bărbatul ei aude, și tace față de ea, n-o oprește, toate făgăduințele ei vor fi statornicite și orice legătură pe care a luat-o asupra ei va fi statornicită. 13Dacă însă bărbatul ei le zădărnicește pe acestea în ziua în care aude, tot ce a ieșit de pe buzele ei, făgăduința și legătura pe care a luat-o asupra ei, nu va rămâne statornicit. Bărbatul ei le-a zădărnicit, iar Domnul o va ierta.

14Orice făgăduință și orice legare prin jurământ pentru smerirea sufletului, bărbatul ei le statornicește și bărbatul ei le zădărnicește. 15Dacă bărbatul ei va tăcea față de ea până în ziua următoare, el statornicește [astfel] toate făgăduințele ei sau toate legăturile care sunt asupra ei; el le-a statornicit, căci a tăcut față de ea în ziua când a auzit. 16Dar dacă le zădărnicește după [ziua în care] a auzit, el va purta vina ei." 17Acestea sunt rânduielile pe care Domnul le-a poruncit lui Moise între bărbat și femeia lui, între tată și fiica lui, la tinerețea ei [cât este] în casa tatălui ei.

31 1Domnul a grăit către Moise, zicând: 2„Împlinește răzbunarea fiilor lui Israel față de midianiți. Pe urmă te vei adăuga la poporul tău." 3Și Moise a grăit către popor, zicând: „Să se înarmeze dintre voi bărbați pentru luptă ca să meargă împotriva lui Midian și să înfăptuiască răzbunarea Domnului asupra lui Midian. 4Câte o mie de fiecare trib, din toate triburile lui Israel, să trimiteți la oaste." 5Astfel au fost luați, dintre miile lui Israel, câte o mie de fiecare trib, douăsprezece mii gata de luptă. 6Moise i-a trimis la oaste, câte o mie de fiecare trib, pe ei și pe

Pinhas, fiul lui Eleazar, preotul, la oaste, cu cele sfinte și trâmbițele răsunătoare în mână.

7Ei s-au luptat cu Midian, precum i-a poruncit Domnul lui
Moise, și i-au ucis pe toți cei de parte bărbătească, 8iar pe regii
Midianului i-au ucis laolaltă cu cei măcelăriți, pe Ewi și pe
Reqem și pe Țur și pe Hur și pe Reva, cei cinci regi ai Midianului, iar pe Balaam, fiul lui Beor, l-au ucis cu sabia. 9Fiii lui
Israel le-au luat în robie pe femeile midianiților și pe pruncii
lor, au luat pradă toate dobitoacele lor, toate vitele lor și toate
bunurile lor, 10iar toate cetățile lor din așezările lor și toate
ocoalele lor le-au ars cu foc. 11Și au luat toată prada și tot ce
jefuiseră – oameni și dobitoace, 12și i-au dus pe cei luați în robie,
ceea ce jefuiseră și prădaseră, la Moise și la Eleazar, preotul, și
la adunarea fiilor lui Israel, în tabără, în șesurile Moabului, la
Iordan [în drept de] Ierihon.

13Moise și Eleazar, preotul, și toți mai-marii adunării au ieșit
în întâmpinarea lor în afara taberei. 14Moise s-a înfuriat pe
conducătorii oștirii, mai-marii peste mii și mai-marii peste sute,
care veniseră de la bătălie. 15Moise le-a spus: „Ați lăsat în viață
tot ce e de parte femeiască? 16Iată, ele au fost cele care, la cuvântul lui Balaam, i-au făcut pe fiii lui Israel să fie necredincioși
față de Domnul, în cele de la Peor, și a izbucnit urgia în adunarea Domnului. 17Și acum, ucideți-i pe toți cei de parte bărbătească dintre prunci și pe orice femeie care a cunoscut bărbat
culcându-se cu el să o ucideți, 18dar pe toate fetele care n-au
cunoscut împreunare cu cineva de parte bărbătească să le lăsați
să trăiască pentru voi. 19Iar voi să ședeți în afara taberei șapte
zile; tot cel care a ucis pe cineva și tot cel care s-a atins de cel
ucis, [dintre] voi și prinșii voștri, să se curățească în ziua a treia
și în ziua a șaptea. 20Toate hainele și toate lucrurile din piele și
tot ce este făcut din păr de capră și toate lucrurile din lemn să
le curățiți."

21Eleazar, preotul, le-a spus ostașilor care se duseseră la război: „Aceasta este rânduiala legii pe care a poruncit-o Domnul lui Moise: 22doar aurul și argintul, arama, fierul, cositorul și plumbul, 23orice lucru care poate intra în foc, să-l treceți prin foc și va fi curățit; totuși și cu apa de curățire să îl curățiți. Iar orice lucru care nu poate intra în foc să îl treceți prin apă. 24Și să vă spălați hainele în ziua a șaptea și veți fi curățiți, iar apoi să intrați în tabără."

25Domnul i-a spus lui Moise, zicând: 26„Numără capetele celor jefuite, ale celor robiți, dintre oameni și dintre dobitoace – tu, Eleazar, preotul, și capii familiilor adunării, 27și împarte în două cele jefuite între războinicii care au ieșit la luptă și întreaga adunare. 28Să ridici o dare pentru Domnul de la bărbații de război care au ieșit la luptă, câte unul din cinci sute, dintre oameni, și dintre vite, și dintre măgari, și dintre oi. 29Să luați din jumătatea lor și să dai lui Eleazar, preotul, un dar ridicat pentru Domnul. 30Iar din jumătatea [care este a] fiilor lui Israel, să iei unul din cincizeci, dintre oameni, dintre vite, dintre măgari și dintre oi – dintre toate dobitoacele, și să dai leviților, care îndeplinesc îndatoririle Lăcașului Domnului. 31Moise și Eleazar, preotul, au făcut precum i-a poruncit Domnul lui Moise. 32Prada rămasă din jaful pe care l-au săvârșit oștenii a fost: șase sute șaptezeci și cinci de mii de oi, 33șaptezeci și două de mii de vite, 34șaizeci și una de mii de măgari, 35treizeci și două de mii de suflete de om dintre fetele care nu au cunoscut împreunare cu cineva de parte bărbătească, toate sufletele.

36Jumătatea [ce alcătuia] partea celor care ieșiseră la luptă a fost: numărul oilor a fost trei sute treizeci și șapte de mii cinci sute, 37și darea din oi pentru Domnul a fost șase sute șaptezeci și cinci; 38vitele au fost treizeci și șase de mii, iar darea din ele pentru Domnul a fost șaptezeci și două; 39măgari au fost treizeci de mii cinci sute, iar darea din ei pentru Domnul a fost

șaizeci și unul; 40suflete de om au fost șaisprezece mii, iar darea
din ele pentru Domnul a fost treizeci și două de suflete.
41Moise a oferit darea pentru Domnul lui Eleazar, preotul,
precum i-a poruncit Domnul lui Moise. 42Iar din jumătatea
pentru fiii lui Israel, pe care Moise a luat-o de la oșteni,
43jumătatea [cuvenită] adunării a fost: trei sute treizeci și șapte
de mii cinci sute de oi, 44și treizeci și șase de mii de vite, 45și
treizeci de mii cinci sute de măgari, 46și șaisprezece mii de su-
flete de om.
47Moise a luat din jumătatea [cuvenită] fiilor lui Israel unul
din cincizeci, dintre oameni și dintre dobitoace, și le-a dat
leviților, care îndeplinesc îndatoririle Lăcașului Domnului,
precum i-a poruncit Domnul lui Moise.
48Comandanții peste miile oștirii, căpetenii peste mii și
căpetenii peste sute, s-au apropiat de Moise 49și i-au zis lui
Moise: „Robii tăi i-au numărat pe bărbații de război care au
fost sub mâna noastră și nu lipsește dintre noi nici unul. 50Am
adus ofrandă Domnului, fiecare ce obiecte din aur a găsit:
lănțișoare, brățări, inele, cercei și colane, spre a face împăcare
pentru sufletele noastre înaintea Domnului." 51Moise și Eleazar,
preotul, au luat aurul de la ei, adică toate obiectele făurite. 52Tot
aurul darului pe care l-au oferit Domnului a fost de șaisprezece
mii șapte sute cincizeci de sicli, din partea căpeteniilor peste
mii și a căpeteniilor peste sute. 53Oștenii jefuiseră fiecare pentru
sine. 54Moise și Eleazar, preotul, au luat aurul de la căpeteniile
peste mii și peste sute și l-au dus la Cortul Întâlnirii, ca amintire
pentru fiii lui Israel în fața Domnului.

32 1Vite multe mai aveau fiii lui Ruben și fiii lui Gad, grozav
de multe! Ei s-au uitat la ținutul Iazerului și la ținutul Galaadu-
lui și, iată, locul era loc [prielnic] pentru vite. 2Fiii lui Gad și
fiii lui Ruben s-au dus și i-au spus lui Moise, și lui Eleazar,

preotul, și mai-marilor adunării, zicând: 3„Atarot și Divon și Iazer și Nimra și Heșbon și Elale și Sevam și Nebo și Beon, 4ținutul pe care Domnul l-a lovit în fața adunării lui Israel este ținut [prielnic] pentru vite, iar robii tăi au vite.“ 5Și au spus: „Dacă am aflat trecere în ochii tăi, să fie dat ținutul acesta robilor tăi ca moșie; nu ne trece Iordanul!“

6Moise le-a spus fiilor lui Gad și fiilor lui Ruben: „Oare frații voștri să se ducă la război și voi să stați aici? 7De ce abateți inima fiilor lui Israel ca să nu treacă spre țara pe care le-a dat-o Domnul? 8Astfel au făcut și părinții voștri, când i-am trimis de la Qadeș-Barnea să vadă țara: 9s-au urcat până la valea Eșkol, au văzut țara și au abătut inimile fiilor lui Israel ca să nu intre în țara pe care le-a dat-o Domnul. 10Mânia Domnului s-a aprins în ziua aceea și el s-a jurat, zicând: 11«Bărbații care au ieșit din Egipt, de la douăzeci de ani în sus, nicidecum nu vor vedea pământul pentru care m-am jurat lui Avraham, lui Isac și lui Iacob, căci nu m-au urmat pe deplin, 12afară de Caleb, fiul lui Iefunne, qenizitul, și de Iosua, fiul lui Nun, căci ei l-au urmat deplin pe Domnul.» 13Mânia Domnului s-a aprins împotriva lui Israel și i-a făcut de au rătăcit prin pustiu patruzeci de ani, până când s-a sfârșit toată generația care a făcut rău în ochii Domnului. 14Și iată, v-ați ridicat voi în locul părinților voștri, o mulțime de oameni păcătoși, să sporiți și mai mult mânia Domnului față de Israel. 15Dacă vă abateți de la urmarea lui, El îl va părăsi iarăși în pustiu și veți nimici tot poporul acesta.“

16Ei s-au apropiat de el și au zis: „Ocoale de turme vom zidi pentru vitele noastre aici și cetăți pentru pruncii noștri, 17iar noi ne vom sili gata de luptă în fruntea fiilor lui Israel până când îi vom duce la locul lor. Pruncii noștri vor sta în cetățile întărite, [feriți] de locuitorii țării. 18Nu ne vom întoarce la casele noastre până ce nu se vor înstăpâni fiii lui Israel, fiecare pe moștenirea sa, 19dar noi nu vom moșteni împreună cu ei dincolo de Iordan

și mai departe, pentru că moștenirea noastră ne-a venit dincoace de Iordan, spre răsărit."

20Moise le-a zis: „Dacă înfăptuiți cuvântul acesta, dacă vă înarmați în fața Domnului pentru război 21și toți cei înarmați treceți Iordanul în fața Domnului până ce îi va izgoni pe dușmanii săi din fața sa, 22iar țara va fi supusă în fața Domnului, și abia apoi vă veți întoarce, veți fi nevinovați față de Domnul și față de Israel, iar țara aceasta va fi a voastră ca moșie în fața Domnului. 23Însă dacă nu faceți așa, iată că păcătuiți împotriva Domnului și, să știți, păcatul vostru vă va găsi. 24Zidiți-vă cetăți pentru pruncii voștri și ocoale pentru turmele voastre, și înfăptuiți ceea ce v-a ieșit din gură."

25Fiii lui Gad și fiii lui Ruben i-au spus lui Moise, zicând: „Robii tăi vor face precum poruncește domnul meu. 26Pruncii noștri, femeile noastre, vitele noastre și toate dobitoacele noastre vor rămâne aici în cetățile Galaadului, 27iar robii tăi vor trece înarmați cu toții pentru luptă înaintea Domnului la război, precum grăiește domnul meu."

28Moise a poruncit pentru ei lui Eleazar, preotul, lui Iosua, fiul lui Nun, și căpeteniilor [caselor] părintești ale triburilor fiilor lui Israel, 29și le-a spus Moise: „Dacă fiii lui Gad și fiii lui Ruben vor trece Iordanul împreună cu voi, înarmați cu toții pentru război în fața Domnului, iar țara va fi supusă în fața voastră, să le dați ținutul Galaadului ca moșie. 30Dar dacă nu vor trece înarmați împreună cu voi, să primească moșie în mijlocul vostru, în țara Canaanului." 31Fiii lui Gad și fiii lui Ruben au răspuns, zicând: „Ceea ce a grăit Domnul către robii tăi, aceea vom face. 32Noi vom trece înarmați în fața Domnului în țara Canaanului, iar moșia moștenirii noastre ne va rămâne dincoace de Iordan."

33Moise le-a dat fiilor lui Gad și fiilor lui Ruben și jumătății de trib a lui Manase, fiul lui Iosif, regatul lui Sihon, regele

amoriților, și regatul lui Og, regele Bașanului, țara cu cetățile ei și cu ținutul din jurul cetăților țării. 34Fiii lui Gad au zidit: Divon și Atarot și Aroer 35și Atrot-Șofan și Iazer și Iogbeha 36și Bet-Nimra și Bet-Haran, cetăți întărite și ocoale pentru turme. 37Iar fiii lui Ruben au zidit: Heșbon și Elale și Qiriataim 38și Nebo și Baal-Meon – ale căror nume au fost schimbate – și Sivma. Ei au pus nume [noi] cetăților pe care le-au zidit. 39Fiii lui Machir, fiul lui Manase, s-au dus în Galaad și l-au cucerit și i-au izgonit pe amoriții care erau acolo. 40Moise a dat Galaadul lui Machir, fiul lui Manase, și el a locuit acolo. 41Iair, fiul lui Manase, a mers și a cucerit sălașele lor și le-a numit Havvot Iair. 42Iar Novah a mers și a cucerit Qenatul și [cetățile] care țineau de el și l-a numit Novah, după numele său.

33 1Acestea sunt peregrinările fiilor lui Israel, care au ieșit din țara Egiptului, după oștile lor, sub mâna lui Moise și a lui Aron. 2Moise a înscris ieșirile lor, așa cum porneau ei, după cuvântul Domnului. Acestea sunt peregrinările lor, așa cum ieșeau ei. 3Au pornit din Ramses în luna întâi, în a cincisprezecea zi a lunii întâi. În ziua următoare Paștelui au ieșit fiii lui Israel cu braț înalt sub ochii tuturor egiptenilor. 4Egiptenii îi îngropau pe aceia dintre ei pe care îi lovise Domnul, toți întâi-născuți; și împotriva dumnezeilor lor a făcut Domnul judecăți.

5Fiii lui Israel au pornit din Ramses și și-au așezat tabăra la Sucot. 6Au pornit din Sucot și și-au așezat tabăra în Etam, care este la marginea pustiului. 7Au pornit din Etam și s-au întors spre Pi-Hahirot, care este în fața Baal-Țefonului, și și-au așezat tabăra înaintea Migdolului. 8Au pornit din fața [Pi]-Hahirotului, au trecut prin mijlocul Mării spre pustiu, au mers cale de trei zile prin pustiul Etam și și-au așezat tabăra la Mara. 9Au pornit de la Mara și s-au dus la Elim – iar în Elim erau douăsprezece izvoare de apă și șaptezeci de palmieri – și și-au așezat

tabăra acolo. [10]Au pornit din Elim și și-au așezat tabăra lângă Marea de Trestii. [11]Au pornit de la Marea de Trestii și și-au așezat tabăra în pustiul Sin. [12]Au pornit din pustiul Sin și și-au așezat tabăra la Dofqa. [13]Au pornit de la Dofqa și și-au așezat tabăra la Aluș. [14]Au pornit de la Aluș și și-au așezat tabăra la Refidim; și acolo poporul nu avea apă de băut. [15]Au pornit de la Refidim și și-au așezat tabăra în pustiul Sinai. [16]Au pornit din pustiul Sinai și și-au așezat tabăra la Qivrot-Hataava. [17]Au plecat de la Qivrot-Hataava și și-au așezat tabăra la Hațerot. [18]Au pornit de la Hațerot și și-au așezat tabăra la Ritma. [19]Au pornit de la Ritma și și-au așezat tabăra la Rimon-Pereț. [20]Au pornit de la Rimon-Pereț și și-au așezat tabăra la Livna. [21]Au pornit de la Livna și și-au așezat tabăra la Rissa. [22]Au pornit de la Rissa și și-au așezat tabăra la Qehelata. [23]Au pornit de la Qehelata și și-au așezat tabăra la muntele Șefer. [24]Au pornit de la muntele Șefer și și-au așezat tabăra la Harada. [25]Au pornit de la Harada și și-au așezat tabăra la Maqhelot. [26]Au pornit de la Maqhelot și și-au așezat tabăra la Tahat. [27]Au pornit de la Tahat și și-au așezat tabăra la Terah. [28]Au pornit de la Terah și și-au așezat tabăra la Mitqa. [29]Au pornit de la Mitqa și și-au așezat tabăra la Hașmona. [30]Au pornit de la Hașmona și și-au așezat tabăra la Moserot. [31]Au pornit de la Moserot și și-au așezat tabăra la Bene-Iaaqan. [32]Au pornit de la Bene-Iaaqan și și-au așezat tabăra la Hor-Ghidgad. [33]Au pornit de la Hor-Ghidgad și și-au așezat tabăra la Iotvata. [34]Au pornit de la Iotvata și și-au așezat tabăra la Avrona. [35]Au pornit de la Avrona și și-au așezat tabăra la Ețion-Ghever. [36]Au pornit de la Ețion-Ghever și și-au așezat tabăra în pustiul Țin, în Qadeș. [37]Au pornit de la Qadeș și și-au așezat tabăra la muntele Hor, la marginea țării Edomului.

[38]Aron, preotul, a urcat în muntele Hor, după cuvântul Domnului, și a murit acolo în anul al patruzecilea de la ieșirea

fiilor lui Israel din țara Egiptului, în luna a cincea, în ziua întâi a lunii. 39Aron avea o sută douăzeci și trei de ani când a murit în muntele Hor.

40Canaanitul, regele Aradului, care locuia în Neghev, în țara Canaanului, a auzit de venirea fiilor lui Israel. 41Au pornit de la muntele Hor și și-au așezat tabăra la Țalmona. 42Au pornit de la Țalmona și și-au așezat tabăra la Punon. 43Au pornit de la Punon și și-au așezat tabăra la Ovot. 44Au pornit de la Ovot și și-au așezat tabăra la Iyye-Avarim, la hotarul Moabului. 45Au pornit de la Iyyim și și-au așezat tabăra la Divon-Gad. 46Au pornit de la Divon-Gad și și-au așezat tabăra la Almon-Divlataim. 47Au pornit de la Almon-Divlataim și și-au așezat tabăra în munții Avarim, în fața lui Nebo. 48Au pornit de la munții Avarim și și-au așezat tabăra în șesurile Moabului, lângă Iordan [în drept de] Ierihon. 49Și și-au așezat tabăra lângă Iordan, de la Bet-Ieșimot până la Avel-Șittim, în șesurile Moabului.

50Domnul a grăit către Moise în șesurile Moabului, lângă Iordan [în drept de] Ierihon, zicând: 51„Vorbește către fiii lui Israel și spune-le: «Când veți trece Iordanul spre țara Canaanului, 52să-i izgoniți dinaintea voastră pe toți locuitorii țării și să nimiciți toate [chipurile] cioplite ale lor; și toate chipurile lor turnate să le nimiciți și toate înălțimile lor să le dărâmați. 53Să luați în stăpânire țara și să locuiți în ea, căci vouă v-am dat țara să o luați în stăpânire. 54Să împărțiți ca moștenire țara prin sorți, după familiile voastre: celor mai numeroși să le dați multă moștenire, iar celor mai puțini să le dai puțină moștenire. Acolo unde i-au ieșit cuiva sorții, a lui să fie. După triburile părinților voștri să luați moștenire. 55Dacă însă nu-i izgoniți dinaintea voastră pe locuitorii țării, cei care rămân dintre ei vor fi ca niște spini în ochii voștri și niște ghimpi în șalele voastre și vă vor strâmtora în țara în care vă așezați 56și, precum aveam de gând să le fac lor, vă voi face vouă.»“

34 [1]Domnul a grăit către Moise, zicând: [2]„Poruncește fiilor
lui Israel și spune-le: «Când veți intra în țara Canaanului,
aceasta este țara care vă va cădea [la sorți] ca moștenire – țara
Canaanului după hotarele ei:
[3]Latura de miazăzi să vă fie de la pustiul Țin pe lângă Edom;
la răsărit, hotarul de miazăzi să vă fie de la marginea Mării
Sărate. [4]Hotarul vostru va coti din miazăzi spre urcușul Aqra-
vim și trece spre Țin, ajungând la miazăzi de Qadeș-Barnea; de
aici să o ia spre Hațar-Adar și să treacă spre Ațmon. [5]Hotarul
va coti de la Ațmon spre pârâul Egiptului, iar capătul lui să fie
la Mare.
[6]Hotarul de apus să vă fie Marea cea Mare. Acesta să vă fie
hotarul de apus.
[7]Și acesta să vă fie hotarul de miazănoapte: să vă însemnați
hotarul de la Marea cea Mare până la muntele Hor, [8]de la mun-
tele Hor să-l însemnați până la Levo-Hamat, iar capătul hotaru-
lui să fie la Țadad. [9]Hotarul să iasă spre Zifron și capătul lui să
fie pe la Hațar-Enan. Acesta să vă fie hotarul de miazănoapte.
[10]Hotarul de răsărit să vi-l însemnați de la Hațar-Enan până
la Șefam, [11]și hotarul să coboare de la Șefam spre Rivla, la
răsărit de Ain; hotarul să coboare mai departe pe lângă malul
Mării Kinneret, la răsărit, [12]apoi hotarul să coboare la Iordan,
și să ajungă la Marea Sărată. Aceasta să vă fie țara după hotarele
ei de jur împrejur.»“
[13]Moise le-a poruncit fiilor lui Israel, zicând: „Aceasta este
țara pe care o veți moșteni prin sorți și care Domnul a poruncit
să fie dată celor nouă triburi și jumătate, [14]căci tribul fiilor rube-
niților, după casa părinților lor, și tribul fiilor gadiților, după
casa părinților lor, și jumătate din tribul lui Manase și-au luat
moștenirea. [15]Cele două triburi și jumătate și-au luat moșteni-
rea dincolo de Iordan [în drept de] Ierihon, la răsărit, spre soare-
răsare.“

16Domnul a grăit către Moise, zicând: 17„Acestea sunt numele bărbaților care vă vor împărți ca moștenire țara: Eleazar, preotul, și Iosua, fiul lui Nun, 18și câte un mai-mare de la fiecare trib să luați ca să împartă țara. 19Iar acestea sunt numele bărbaților:

pentru tribul lui Iuda, Caleb, fiul lui Iefunne;

20pentru tribul fiilor lui Simeon, Samuel, fiul lui Ammihud;

21pentru tribul lui Beniamin, Elidad, fiul lui Kislon;

22pentru tribul fiilor lui Dan, ca mai-mare, Buqqi, fiul lui Iogli;

23pentru fiii lui Iosif, pentru tribul fiilor lui Manase, ca mai-mare, Hanniel, fiul lui Efod, 24și pentru tribul fiilor lui Efraim, ca mai-mare, Qemuel, fiul lui Șiftan;

25pentru tribul fiilor lui Zabulon, ca mai-mare, Elițafan, fiul lui Parnah;

26pentru tribul fiilor lui Isahar, ca mai-mare, Paltiel, fiul lui Azzan;

27pentru tribul fiilor lui Așer, ca mai-mare, Ahihud, fiul lui Șelomi;

28pentru tribul fiilor lui Neftali, ca mai-mare, Pedahel, fiul lui Ammihud.

29Aceștia sunt cei cărora Domnul le-a poruncit să împartă fiilor lui Israel moștenirea în Canaan.

35 1Domnul a grăit către Moise în șesurile Moabului, lângă Iordan [în drept de] Ierihon, zicând: 2„Poruncește fiilor lui Israel să le dea leviților din moștenirea moșiei lor cetăți de locuit, și pășunile din jurul cetăților să le dați leviților. 3Cetățile să fie ale lor, pentru locuit, iar pășunile lor să fie pentru dobitoacele lor, pentru avutul lor și pentru toate vietățile lor. 4Pășunile cetăților pe care le veți da leviților să fie de la zidul din afară al cetății de o mie de coți de jur împrejur. 5Să măsurați în afara

cetății latura dinspre răsărit, două mii de coți, latura dinspre miazăzi, două mii de coți, latura dinspre apus, două mii de coți și latura dinspre miazănoapte, două mii de coți, încât cetatea să fie la mijloc: atât să le fie pășunile cetăților. 6Cât despre cetățile pe care le veți da leviților, să fie șase cetăți de scăpare, pe care să le dați ca să fugă acolo ucigașul, iar pe lângă ele să le mai dați patruzeci și două de cetăți. 7Toate cetățile pe care le veți da leviților să fie patruzeci și opt de cetăți, ele și pășunile lor. 8Cetățile pe care le veți da din moșia fiilor lui Israel să fie mai multe de la cei numeroși și mai puține de la cei mai puțini; fiecare, după cum e moștenirea lui pe care i-au împărțit-o, să dea leviților din cetățile lui."

9Domnul a grăit către Moise, zicând: 10„Grăiește către fiii lui Israel și spune-le: «Când veți trece Iordanul spre țara Canaanului 11să vă rânduiți cetăți drept cetăți de scăpare, ca să poată fugi acolo orice ucigaș care a ucis pe cineva din greșeală. 12Să aveți cetăți pentru a scăpa de răzbunător, ca să nu moară ucigașul până nu stă în fața adunării la judecată. 13[Dintre] cetățile pe care le veți da [leviților], să aveți șase cetăți de scăpare: 14trei cetăți să dați dincolo de Iordan și trei cetăți să dați în țara Canaanului; ele să fie cetăți de scăpare. 15Atât pentru fiii lui Israel, cât și pentru veneticul și pentru cel ce locuiește vremelnic în mijlocul lor să fie aceste șase cetăți de scăpare, ca să fugă acolo oricine a ucis pe cineva din greșeală.

16Dacă l-a lovit cu o unealtă de fier și [acela] a murit, el este ucigaș; ucigașul să fie omorât negreșit. 17Dacă l-a lovit cu o piatră ce putea pricinui moartea și [acela] a murit, el este ucigaș; ucigașul să fie omorât negreșit. 18Dacă l-a lovit cu o unealtă de lemn ce putea pricinui moartea și [acela] a murit, el este ucigaș; ucigașul să fie omorât negreșit. 19Răzbunătorul sângelui însuși îl va omorî pe ucigaș; când îl întâlnește, el însuși îl va omorî. 20Dacă din ură l-a împins sau a azvârlit ceva asupra lui

pândindu-l, și [acela] moare, [21]sau din dușmănie l-a lovit cu mâna lui și [acela] moare, cel ce a lovit să fie omorât negreșit: el este ucigaș; răzbunătorul sângelui îl va omorî pe ucigaș când îl întâlnește.

[22]Dacă pe neașteptate și fără dușmănie l-a împins sau a aruncat asupra lui orice unealtă, fără a-l pândi, [23]sau orice piatră care putea pricinui moartea, dar fără a-l vedea, și aceea cade peste el, și [acela] moare, deși nu i-a fost dușman și nu i-a căutat răul, [24]adunarea să judece între cel ce a lovit și răzbunătorul sângelui, după aceste hotărâri. [25]Adunarea să-l scape pe ucigaș din mâna răzbunătorului sângelui și adunarea să-l întoarcă în cetatea de scăpare în care a fugit, iar el să locuiască în ea până la moartea marelui preot care este uns cu untdelemnul sfințeniei.

[26]Dacă ucigașul iese din hotarul cetății de scăpare în care a fugit, [27]și răzbunătorul sângelui îl găsește în afara hotarului cetății de scăpare, și răzbunătorul sângelui îl ucide pe ucigaș, nu va fi vinovat de sânge. [28]Căci în cetatea de scăpare trebuia să locuiască până la moartea marelui preot, iar după moartea marelui preot ucigașului îi este îngăduit să se întoarcă în ținutul moșiei lui. [29]Acestea să vă fie rânduiala judecății din neam în neam și în toate așezările voastre.

[30]Oricine ucide un om, ucigașul să fie ucis pe spusele martorilor. Să nu depună mărturie un singur martor pentru ca un om să fie omorât. [31]Să nu primiți răscumpărare pentru viața ucigașului care este vinovat de moarte, ci să fie omorât negreșit. [32]Să nu primiți răscumpărare pentru cel ce a fugit în cetatea de scăpare, ca să se poată întoarce să locuiască în ținutul [său] înainte de moartea preotului [cel mare]. [33]Să nu pângăriți țara în care sunteți, căci sângele pângărește țara, iar țării nu i se va putea face împăcare pentru sângele care a fost vărsat în ea decât cu sângele celui ce l-a vărsat. [34]Să nu întinați țara în care locuiți

voi, în mijlocul căreia locuiesc Eu, căci Eu, Domnul, locuiesc în mijlocul fiilor lui Israel.»"

36 [1]Capii [caselor] părintești ale familiei fiilor lui Galaad, fiul lui Machir, fiul lui Manase, dintre familiile fiilor lui Iosif, s-au apropiat și au grăit înaintea lui Moise și înaintea mai-marilor, capii [caselor] părintești ale fiilor lui Israel, [2]și au zis: „Domnul a poruncit stăpânului meu să dea țara ca moștenire, prin sorți, fiilor lui Israel și stăpânului meu i s-a poruncit de Domnul ca moștenirea lui Țelofhad, fratele nostru, să o dea fiicelor lui. [3]Dar dacă se vor mărita cu vreunul dintre fiii triburilor israelite, se va scoate moștenirea lor din moștenirea părinților noștri și se va adăuga la moștenirea tribului în care se vor mărita; astfel se va scoate din moștenirea rânduită nouă prin sorți. [4]Când va fi jubileul fiilor lui Israel, moștenirea lor se va adăuga la moștenirea tribului în care se vor mărita și din moștenirea tribului părinților noștri va fi scoasă moștenirea lor."

[5]Moise a poruncit fiilor lui Israel, după cuvântul Domnului, zicând: „Drept grăiește tribul fiilor lui Iosif. [6]Acesta este cuvântul pe care îl poruncește Domnul pentru fiicele lui Țelofhad, zicând: «Să se mărite cu cine e bine în ochii lor, numai să fie într-o familie din tribul părintelui lor. [7]Să nu treacă moștenirea de la trib la trib, la fiii lui Israel, ci să se alipească fiii lui Israel fiecare de moștenirea tribului părinților lui. [8]Orice fiică stăpânește moștenire în vreunul dintre triburile fiilor lui Israel, cu un bărbat din familia tribului părintelui ei să se mărite, ca fiii lui Israel să stăpânească fiecare moștenirea părinților săi [9]și să nu treacă moștenirea de la un trib la altul, ci triburile să se alipească fiecare de moștenirea sa.»"

[10]Precum i-a poruncit Domnul lui Moise, așa au făcut fiicele lui Țelofhad, [11]căci Mahla, Tirța și Hogla și Milka și Noa, fiicele lui Țelofhad, s-au măritat cu fii ai unchilor lor, [12]s-au măritat

cu bărbați din familiile fiilor lui Manase, fiul lui Iosif, și moștenirea lor a rămas la tribul familiilor părintelui lor.

13Acestea sunt poruncile și hotărârile pe care Domnul le-a poruncit fiilor lui Israel prin Moise, în șesurile Moabului, lângă Iordan [în drept de] Ierihon.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTE LA NUMERI

1–4 Această primă secțiune îl prezintă pe Israel ca pe o comunitate sfântă și bine orânduită, iar pe leviți, drept cei care organizează și coordonează viața socială și religioasă a poporului. Rolul proeminent jucat de preoți și leviți în organizarea vieții sociale și religioase este un indiciu că aceste texte emană dintr-un mediu sacerdotal.

1:1 Titlul ebraic al cărții este *bᵉmiḏbar* (sau, articulat, *bammiḏbār*), „în pustiu" (al patrulea cuvânt al acestui verset): indicație geografică, dar și spirituală. Se reia narațiunea de la sfârșitul Exodului, fapt indicat și de conjuncția copulativă de la începutul versetului. Este interesant că fiii lui Israel trebuie să treacă prin șapte pustiuri până să ajungă în Canaan: Șur (Ex 15:22), Etam (Ex 13:20; Num 33:8), Sin (Ex 16:1), Sinai (Ex 19:1; Num 1:1), Paran (Num 10:12), Țin (Num 13:21; 20:1) și Qadeș (Num 33:36; *cf.* Ps 29:8). ◆ „pustiul Sinai": partea sudică a peninsulei, unde se desfășoară toate evenimentele menționate între Ex 19:1 și Num 10:12. După acest moment evenimentele se vor desfășura în pustiul Paran. ◆ „Cortul Întâlnirii": LXX are de obicei „Cortul Mărturiei", iar Vg., „Cortul Legământului (*foederis*)". ◆ „în prima [zi]": prima zi a fiecărei luni era una de sărbătoare (Num 10:10; 28:11), moment în care poporul se aduna și era înștiințat totodată despre datele importante din

lună și despre evenimentele importante din popor (Num 9:1; Deut 1:3). ◆ „a lunii a doua", deci la o lună de la terminarea Lăcașului (*cf.* Ex 40:17). Cartea începe cu numărarea poporului în luna a doua, care însă cronologic se plasează după celebrarea celui de-al doilea Paște, în luna întâi (*cf.* Num 9:1-2).

1:2 „Faceți numărătoarea": lit. „ridicați capul". Porunca este repetată și în 4:2, cu privire la leviți, și în 26:2, pentru reluarea procedurii asupra noii generații (*cf.* Ex 30:12). Recensământul era făcut în scop militar (*cf.* 2Sam 24:1-9; 2Cron 14:7); Syr. are „primește socoteala numărului capetelor...". ◆ „familii... casele părinților lor": ebr. *mišpāḥāʰ* se referă la o unitate superioară familiei lărgite, la un grup de familii înrudite („gintă", „clan"), iar ebr. *bēʸṯ ʾāḇ*, lit. „casa părintelui", se referă la familia lărgită, sau extinsă pe trei sau chiar patru generații, formată din mai multe celule derivate din același „patriarh" (vezi familia lui Terah în Gen 11:27-31 și familia lui Iacob cu doisprezece fii având familii proprii). Structura deplină ar fi: ebr. *ṣeḇeṭ* sau *maṭṭeʰ* (trib/semințe) – *mišpāḥāʰ* – *bēʸṯ ʾāḇ* – *ʾîš* (individ). Diferența notabilă dintre „clan" (*mišpāḥāʰ*) și „familie extinsă" (*bēʸṯ ʾāḇ*) este că prima e endogamă, căsătoriile fiind în general încheiate în cadrul clanului (deși nu în mod obligatoriu), pe când a doua este exogamă, deci căsătoriile trebuiau încheiate în afara familiei extinse: *cf.* Ios 7:14; 1Sam 10:20-21 (*cf.* de ex. Bendor, 1996, 67–86). ◆ „după numele lor": lit. „după numărul numelor". Potrivit cu 10:11-12, recensământul s-a terminat în mai puțin de 20 de zile, un timp record, dacă avem în vedere că lui David, de exemplu, i-a luat 9 luni și 20 de zile (2Sam 24:8). ◆ „unul câte unul": lit. „pe capete", mai exact „pe căpățâni".

1:3 „De la douăzeci de ani": vârsta de recrutare în Israelul biblic (*cf.* 2Cron 25:5), dar și în Sparta. Atenienii recrutau la 18 ani, iar romanii la 17 ani (Milgrom 1990, 5). Aici nu este dată nici o limită de vârstă superioară (*cf.* și Ex 30:14). ◆ „să-i

numărați": verbul ebr. *pāqaḏ* este polisemantic: „a se preocupa", „a analiza cu atenție", dar cel mai adesea (îndeosebi când subiectul e Dumnezeu) „a cerceta" spre ajutor sau spre mustrare. În contextul de față ar însemna „a număra", „a trece în revistă". ◆ „după cetele lor": ebr. *ṣāḇā'* se referă la diferite grupări militare: trupă, oaste, armată etc.

1:4 „Căpetenie": ebr. *rō'š*, lit. „cap", în LXX *árchōn*. În 1:16 termenul echivalează ebr. *nāśî'*; la fel în 7:2.

1:5 Ordinea triburilor nu este aceeași ca în Ex 1:2-4, ci mai curând e cea din Gen 35:23-26, cu excepția totuși a ultimelor trei. În plus, ordinea se schimbă din nou începând cu v. 20, unde Gad trece în fața lui Iuda.

1:7 Nahșon ar putea fi, potrivit cu Ex 6:23, cumnatul lui Aron (Elisabeta, sora lui, a fost soția lui Aron), ceea ce ar însemna că neamul preoțesc al lui Aron se înrudea pe linie maternă și cu neamul regal al lui Iuda; după Rut 4:18-22 și 2Cron 2:10, el ar fi strămoșul lui David amintit în Mt 1:4 și Lc 3:32 în forma gr. *Naason*.

1:14 „Deuel", ebr. *Dᵉ'ū'ēl*: LXX are „Raguel", iar Syr. *Ra'ō'ēʸl*, în urma confuziei curente dintre literele *daleth* și *reș* (confuzie care apare la numele proprii în multe alte locuri).

1:16 „(Cei) aleși (ai adunării)", ebr. *qᵉrī'ēʸ* (*hā'ēḏāʰ*): lit. „strigați", „convocați". LXX are *epíklētoi*, „chemați", „convocați" (la fel la 26:9), iar Syr. are *qᵉrīḥē*, „cei de vază" (la fel la 26:9). Expresia ebraică este folosită și pentru cei chemați să participe la un ospăț sacrificial (1Sam 9:13.22) sau la încoronarea regelui (1Rg 1:41). ◆ „miile": vezi nota de la 1:46.

1:17 „Moise... Aron": ebr. *Mōšeʰ ... 'Aharōn* (vezi și BTE Ex-Lev, Nota asupra ediției p. 20). ◆ „înscriși pe nume", lit. „cu numele străpunse": sensul de bază al verbului ebraic *nāqaḇ* este „a străpunge", „a grava"; probabil numele erau încrustate pe pietre netede (*cf.* LXX la Num 1:18).

1:18 „În prima zi a lunii a doua": LXX are „în prima zi a lunii în anul al doilea". ◆ „s-au trecut după spițe": ebr. *yityal^{e}dū*, forma de *hitpael* care apare doar aici în Vechiul Testament, de la *YLD*, „a naște", are, după Rași, sensul specializat de „a orândui o genealogie", „a se trece pe o listă genealogică" (*cf.* Alter, *ad loc.*). LXX are „i-au înscris pe tăbliță", iar Syr. are „s-au numărat". ◆ „după numele lor": vezi nota la 1:2. La fel și în vv. 1:20.22.24.34, 3:43 și 26:53. ◆ „unul câte unul": vezi nota la 1:2. LXX are „pe toți cei de parte bărbătească, unul câte unul".

1:19 „I-a numărat": vezi nota la 1:3.

1:20 „Unul câte unul": vezi nota la 1:2. ◆ „toți cei care ies la oaste": Syr. are în plus „din Israel" (armonizare cu vv. 3, 45; la fel în multe alte locuri din cap. 1).

1:22 „Numărați", ebr. *p^{e}quḏā^{y}w*: lit. „cei numărați ai lui". Cuvântul lipsește în unele manuscrise, în LXX, Targ. *Pseudo-Ionatan* și Syr., dar și în relatările recensămintelor celorlalte triburi. PenS are sufixul pronominal la plural, „cei numărați ai lor" (*PQDYHM*). ◆ „unul câte unul": vezi nota la 1:2.

1:24 În LXX Gad se află aici după Beniamin (la vv. 36-37). ◆ „după numele lor": LXX adaugă „unul câte unul, toți cei de parte bărbătească" (*cf.* 1:22). La fel și în vv. 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40 și 42.

1:42 „Fiii": câteva manuscrise ebraice au un *lamed* înaintea acestui substantiv, ca în celelalte versete similare din capitol (22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40) – în trad. rom. ar fi „dintre fiii" –, la fel în PenS; lecțiune presupusă și de Syr. și Vg.

1:44 „Pentru fiecare casă a părinților săi": LXX și PenS au „câte unul pentru fiecare seminție, după semințiile caselor părinților lor".

1:45 „Pe casele părinților lor": LXX are „cu oastea lor", iar PenS are „după oastea lor".

1:46 „Șase sute trei mii cinci sute cincizeci" (603 550): număr identic cu cel din Ex 38:26. Un alt recensământ, efectuat în anul al patruzecilea al peregrinării prin Sinai, a avut ca rezultat numărul de 601 730 (26:51). Numărul este imens: ar presupune că în pustiu se aflau două-trei milioane de israeliți, dacă sunt socotiți și aparținătorii. Această estimare corespunde mai degrabă populației din Egipt în perioada Regatului Nou (1550–1069 î.H.). Armata egipteană avea cel mult 25 000 de luptători, iar populația Canaanului va fi fost sub un milion. Unii văd aici o hiperbolă în stil oriental, însă alții au observat că ebr. *'elep* poate însemna și „ceată" (militară), sau „clan", de ex. în Jud 6:15, 1Sam 10:19; atunci tribul lui Ruben (v. 21) ar avea 46 cete de câte 500 etc. Astfel, numărul real ar fi de maximum 20 000 de luptători (Bergsma-Pitre 2018, 247–248).

1:47 De vreme ce leviții sunt scutiți de obligațiile militare, recensământul lor nu va fi făcut decât în capitolul 3.

1:50 „Să-i rânduiești": verbul din rădăcina *PQD* (vezi și nota la 1:3) este la forma cauzativă (*hifil*), însemnând „a numi într-o funcție", „a încredința (cuiva ceva)". ◆ „Lăcașul Mărturiei": expresia *mișkan hā'ēḏūṯ* apare în straturile redacționale sacerdotale tardive (pentru prima dată în Ex 38:21, apoi doar în Num 1:50.53 și 10:11), fiind o combinație între *'arōn hā'ēḏūṯ*, „Chivotul Mărturiei" (chivotul care conținea „mărturia", adică anumite obiecte sacre), și *mișkān*, „Lăcaș". O asemenea expresie combinată este și *'ōhel hā'ēḏūṯ*, „Cortul Mărturiei" (Num 9:15). ◆ „lucrurile": ebr. *k^{e}lī*, „vas", dar și „instrument", „obiect".

1:51 „La pornirea" (ebr. *ḇinsōa'*): verbul *nāsa'* are înțelesul inițial de „a smulge", „a scoate din pământ (țărușii cortului)", „a desface cortul" (*cf.* Jud 16:14) pentru a pleca mai departe. ◆ „oricine altcineva": ebr. *zār* înseamnă „străin", „neevreu", dar se poate referi, în multe contexte, la orice persoană neautorizată a se afla într-un loc sau a face o anumită acțiune. Aici se referă

la oricine nu face parte dintre leviți. Vezi și 3:10.38. ◆ „care se apropie": „a se apropia" (ebr. *QRB*) este un cuvânt-cheie în context cultual: doar cei abilitați pentru funcții de cult se pot apropia de altar, de chivot etc. Vezi și 1:53.

1:52 „(Fiecare) lângă steagul său": PenS are lit. „pe mâna lui", folosind *yāḏ* „mână" în sensul de „monument", „stâlp" (2Sam 18:18). „Steagul" nu era de tip drapel sau fanion, ci mai degrabă un stâlp de lemn sau de metal cu diverse simboluri, așa cum s-au păstrat în reprezentări din vremea Imperiului Neo-asirian. Nu sunt excluse și alte forme, cum ar fi o simplă lădiță de lemn cu însemne, precum așa-zisul „stindard din Ur" din perioada timpurie dinastică (mijlocul mileniului III î.H.); Syr. are „în trupa (*ṭulqā*) sa" – la fel la 2:1.

1:53 „Să-și așeze tabăra în jurul...": LXX are „să-și așeze tabăra înaintea Domnului împrejurul...". ◆ „ca să nu vină mânie": ca nu cumva vreo lipsă de respect a poporului față de sfințenia Cortului să atragă pedeapsa lui Dumnezeu; în loc de „mânie", LXX are „păcat", mutând accentul de pe acțiunea punitivă a lui Dumnezeu pe vinovăția omului. ◆ „să se îngrijească": ebr. *šāmᵉrū ʾeṯ-miṣmereṯ*, lit. „să păzească paza"; verbul *šāmar* are sensul mai larg de „a avea grijă de", „a veghea asupra", „a ocroti".

1:54 „Lui Moise": LXX adaugă „și lui Aaron".

2 În acest context, autorul face o descriere a poporului în forma lui ideală, asemănătoare celei din Iez 48:30-34, în ciuda faptului că acesta se află încă în călătorie. Triburile sunt organizate în jurul sanctuarului în grupuri de câte trei. Ele sunt enumerate în aceeași ordine ca în cap. 1, cu observația că tribul lui Iuda este plasat în capul listei (fapt ce ar corespunde cu situația proeminentă a tribului după ce, în 722 î.H., Regatul de Nord încetează să mai existe). De altfel, potrivit cu 1Cron 5:1-2,

Iuda l-a înlocuit pe Ruben, întâiul-născut, ca lider al triburilor. Ordinea și modul în care urmează să se desfășoare călătoria sugerează mai curând o procesiune religioasă decât o armată în campanie militară.

2:2 „Însemnele", ebr. *'ōṯōṯ*: potrivit cu *Numeri Rabbah* 2:7, care comentează Ex 39:14, fiecare trib își avea propriul însemn, de aceeași culoare cu piatra corespunzătoare lui de pe pieptarul Marelui Preot, iar conform Sulului Războiului descoperit la Marea Moartă fiecare unitate de trei triburi – și până la cea mai mică unitate, de o mie, o sută, cincizeci sau zece oșteni – își avea propriul însemn. ◆ „cu fața spre...": ebr. *minneḡeḏ* are sensul de „în față, dar la oarecare distanță".

2:3 „La răsărit, înspre soare-răsare": LXX și Vg. au doar „la răsărit", însă Itala și *Codex Vaticanus* au „la miazăzi". ◆ „steagul taberei": Syr. are „trupa taberei" (la fel la vv. 10, 18, 25 și la 10:14.18.22.25; vezi și nota la 1:52).

2:4 „Oastea celor numărați ai lor", lit. „oastea lui și cei numărați ai lor": sintagmă interpretată drept hendiadă. PenS are „oastea lui și cei numărați ai lui", ca în celelalte locuri similare. LXX are peste tot „oastea lui, cei numărați", iar Syr. are „numărul oștii lui".

2:9 „Să pornească", ebr. *yissā'ū*: vezi nota „la pornirea" de la 1:51.

2:14 „Reuel": același cu Deuel din 1:14 (vezi explicația de acolo).

2:17 „În mijlocul taberelor": în timpul marșului, coloana formată din Cort și leviții care aveau grijă de acesta era împărțită în două grupuri mari. În primul grup, Cortul dezmembrat era transportat de gherșoniți și merariți, care mărșăluiau între prima și cea de-a doua tabără, în timp ce în al doilea grup se aflau și obiectele de cult, purtate de qehatiți în centrul coloanei, între taberele a doua și a treia.

2:31 „După steagurile lor": pluralul ebraic este greu de înțeles, mai ales că înlocuiește expresia „după cetele lor" (*cf.* vv. 9, 16, 24) după precizarea numărului. Probabil autorul se gândea la toate cele patru tabere (Iuda, Ruben, Efraim și Dan); Syr. are „la urma trupelor să pornească".

2:33 „Leviții": Syr. are „leviții și tribul părinților lor".

2:34 „Au făcut întocmai cum i-a poruncit Domnul lui Moise": Syr. are în plus „așa au făcut" (armonizare cu 1:54).

3:1 Rânduirea preoților o precedă pe cea a leviților. În Deut 10:8-9 și 18:1-8 ordinea este inversă. Lista prezentată aici îi menționează doar pe urmașii lui Aron. Moise și Aron nu figurează în această listă, spre deosebire de Ex 6:20 și Num 26:59. ◆ „urmașii": ebr. *tōlēḏōṯ*, în TM doar în forma de anexiune *tōlᵉḏōṯ* (de la rădăcina *YLD*, „a naște"), are o sferă semantică largă, putând însemna, după context, „genealogie", obârșie", „descendență", „stirpe". *Cf.* și BTEGen, p. 74.

3:3 „Numele fiilor lui Aron, preoții unși cărora le-a plinit mâna": Syr. are „numele fiilor lui Aron preotul, care au fost unși și și-au plinit mâna" (posibilă armonizare cu vv. 6, 32). ◆ „le-a plinit mâna": la originea expresiei stă probabil ideea de răsplătire oferită cuiva (de ex. în context militar se referă la distribuirea unei rații ca recompensă). În contextul de aici și în cele similare se referă la obiceiul de a „umple" mâna unui preot învestit în funcție cu părțile jertfei care se aduceau la altar (*cf.* și Lev 7:37; 8:27). Vezi și nota la Ex 28:41.

3:4 „Au murit în fața Domnului": „în fața Domnului" nu apare aici în unele manuscrise ebraice târzii, în PenS și în Vg. Vezi și Lev 10:1-5; 16:1-2. ◆ „în fața lui Aron": expresie mai degrabă temporală decât spațială, cu sensul de „în timpul vieții" acestuia (vezi și nota la Gen 11:28), sens explicitat în Syr: „în [timpul] vieții lui Aron".

3:6 Raportul dintre preoți (urmașii lui Aron) și leviți (ceilalți membri ai tribului lui Levi) apare diferit în diverse momente sau tradiții textuale. Pentru tradiția „sacerdotală" ei sunt oameni promovați în slujba sanctuarului (de ex. Num 16:8-11). În perioada de după reforma lui Iosia din anul 622 î.H., leviții apar ca preoți de la sanctuarele din provincie decăzuți din funcția sacerdotală și reduși la statutul de slujitori ai cultului (2Rg 23:8-9; Iez 44:10). Și aici, ca și în Num 16 și 17, detalierea sarcinilor ce le revin leviților în raport cu preoții pare să fi fost făcută pe fondul unor tensiuni între cele două categorii de slujitori de la Templu în materie de organizare cultică. ◆ „apropie": LXX are „ia".

3:7 „Față de Cortul Întâlnirii": Syr. are „față de Domnul, față de Cortul Întâlnirii".

3:8 „Îndatorirea fiilor lui Israel": astfel întâii-născuți sunt înlocuiți în datoria cultică (*cf.* vv. 11-13).

3:9 „Să-i dai", ebr. *wᵉnāṯattāʰ*: leviții sunt „dați" (rădăcina *NTN*), iar preoții sunt „sfințiți" (rădăcina *QDŞ*). Mai târziu, ebr. *nᵉṯūnīm*, participiul pasiv al vb. „a da", pare să fi fost un termen tehnic referitor la servitori de rang inferior sau chiar cu statut de sclavi, oferiți în slujba templului (*cf.* Ezra 2:43; Neh 7:46). În Ezra 8:20, slujitorii de la Templu (dați de David spre a le sluji leviților) sunt numiți *nᵉṯīnīm* „cei dedicați", tot de la verbul „a da". ◆ „și fiilor lui": LXX adaugă „preoților". ◆ „dintre (fii)": ebr. *mēʾēṯ* poate însemna și „din partea", „de către" și chiar „față de" (CJB). PenS are *MTWK* „din mijlocul (fiilor)", așa cum apare în alte locuri (de ex. Num 3:12; 4:2). ◆ „să fie dați... întru totul": lit. „dați dați", repetiție care sugerează aici caracterul definitiv. ◆ „dați lui": unele manuscrise ebraice târzii, PenS și LXX au „dați mie".

3:10 „Să-i rânduiești": LXX adaugă „peste Cortul Mărturiei". ◆ „de preoția lor": LXX adaugă „și toate cele de la altar și

dinăuntrul vălului (catapetesmei)". ◆ „oricine altcineva": vezi nota la 1:51.

3:12 „Ai mei vor fi leviții": PenS și LXX au „vor fi răscumpărare pentru ei și vor fi ai mei leviții". ◆ „care deschid pântecele": dacă în mod tradițional orice întâi-născut, de la om până la dobitoc, este consacrat Domnului și devine parte rezervată preotului (Num 18:15), contextul de față reflectă o reformă majoră prin care leviții sunt oferiți în slujba preoților, în locul întâilor-născuți ai fiilor lui Israel (vv. 6-9.41.45).

3:13 „(Când) i-am lovit": referire la Ex 13:1-2.11-16; Syr. are „i-am omorât".

3:15 „De la o lună în sus": recensământul leviților începea de la o lună pentru că nou-născutul trebuie să aibă vârsta potrivită pentru răscumpărare. Un copil mai mic de treizeci de zile nu se număra, probabil din cauza ratei ridicate a mortalității infantile.

3:16 „Moise": LXX are „Moise și Aron". ◆ „după cuvântul Domnului", ebr. *'al-pī YHWH*, lit. „după gura Domnului". LXX are *dià phōnēs Kyríou*, „după glasul Domnului". ◆ „i s-a poruncit": LXX are „le-a poruncit lor Domnul".

3:22 „Cei numărați ai lor, după numărul... cei numărați ai lor": formula este echivalată o singură dată în Syr.: „Și numărul lor, după numărul...".

3:24 „Fiul lui Lael": Syr. are „fiul lui Eliav".

3:25 „Lăcașul și Cortul" (*hammiškān wᵉhā'ōhel*): Syr. are „Lăcașul și vălul despărțitor (lit. „fața ușii")" (*maškᵉnā w-appay tar'ā*) – cel mai probabil formula aleasă pentru echivalarea lui *hā'ōhel*, „Cortul", se datorează faptului că și *mišķān*, „lăcaș", și *'ōhel*, „cort", au în Syr., în mod curent, același echivalent – *maškᵉnā*.

3:26 „Intrarea în curtea din jurul Lăcașului și al altarului": LXX are „poarta curții care este lângă Cort". ◆ „și toată slujirea

legată de el", ebr. *l^eḵōl 'aḇōḏāṯō*: termenul ebraic *'aḇōḏā^h*, tradus de regulă prin „slujire", se referă aici de fapt la mutarea sau transportarea Cortului și a tuturor lucrurilor din el. Sarcina ghersoniților și merariților (v. 36) era aceea de a demonta, încărca, descărca și reasambla Cortul, așa cum se specifică în cap. 4. Qehatiții se ocupau doar de transportul lor (v. 31).

3:27 „Ozzieliților", ebr. *hā'ozzī'ēlī*: sunt de fapt urmașii lui Uzziel (v. 19 și 30), însă aici masoreții au vocalizat prima consoană cu *o*. În LXX apare peste tot Oziel.

3:28 „Sfântul Lăcaș": ebr. *qōḏeṣ*: vezi mai jos nota la 4:15. Vezi și 3:31; 3:32; 4:12; 4:15 (*2x*); 4:16; 4:20; 18:5.

3:29 „Miazăzi": după răsărit, care este cel mai important punct cardinal (*cf.* v. 38), următorul ca importanță, în sensul acelor de ceasornic, este sudul. Qehatiții au meritat această poziție pentru că aveau cinstea să poarte obiectele cele mai sfinte ale Lăcașului.

3:31 „Perdeaua": ebr. *māsāḵ* se referă aici la vălul care despărțea partea sfântă („Sfânta") de partea preasfântă („Sfânta sfintelor") a Cortului, împiedicând vederea Chivotului Mărturiei. ◆ „ea": în TM este singularul, dar PenS și LXX au pluralul, făcând acordul cu mulțimea obiectelor enumerate.

3:36 „Și toată slujirea legată de el": vezi nota la 3:26.

3:38 „Care se îngrijeau": vezi nota la 1:53. ◆ „îndatoriri ale fiilor lui Israel": vezi nota la 3:8. ◆ „oricine altcineva": vezi nota la 1:51.

3:39 „Aron": numele lipsește în unele manuscrise ebraice, în PenS și Syr. Chiar și în TM, numele are niște puncte suspendate, ceea ce arată că masoreții l-au privit cu suspiciune. Inițial, cel mai probabil numele lui Aron lipsea, mai ales că în text verbul „a număra" este la persoana a III-a singular, iar numele acestuia lipsește și din vv. 14 și 16. ◆ „douăzeci și două de mii": totalul, dacă se însumează 7500 (3:22), 8600 (3:28) și 6200 (3:34)

este de fapt 22 300, iar nu 22 000. Ca să iasă socoteala, unele traduceri biblice micșorează numărul qehatiților la 8300. După alții, cei 300 lipsă ar putea fi întâii-născuți din tribul lui Levi: neputând servi la răscumpărarea altor întâi-născuți, nu sunt numărați. Sau e o eroare de copist! (*cf.* TOB, nota *ad loc.*)

3:40 „Fă numărătoarea după numele lor": lit. „ia/ridică numărul numelor lor".

3:41 „Ia... dobitoacele leviților în locul tuturor celor întâi-născuți dintre dobitoacele fiilor lui Israel": această prescripție nu se mai întâlnește nicăieri și vine în contradicție cu Ex 13:12; 22:29; Deut 15:19-23 etc., unde se spune că fiecare israelit trebuie să ofere Domnului întâii-născuți ai dobitoacelor.

3:43 „Douăzeci și două de mii două sute șaptezeci și trei": s-a remarcat că numărul e incompatibil cu cel din Num 1:46. Vezi și nota la 3:39. S-ar putea ca numerele menționate să provină din mai multe surse, pe care redactorul final nu le-a armonizat.

3:47 „Întocmai cinci": lit. „cinci cinci". ◆ „pentru fiecare": lit. „pe capete", mai exact „pe căpățâni". ◆ „siclul sanctuarului": existau cel puțin trei sisteme diferite de greutate, unul pentru sanctuar, folosit pentru tranzacțiile Templului, altul pentru tranzacțiile comerciale obișnuite (numit „prețul negustorilor", *cf.* Gen 23:16) și cel folosit de casa regală (numit „sistemul regal" sau „piatra regală", *cf.* 2Sam 14:26). Vezi și nota la Ex 21:11. Un talant avea 60 mine și 3000 sicli. Circulau două standarde ale siclului (ebr. *șeqel*): cel babilonian și cel fenician. Amândouă aveau două varietăți: una grea și alta ușoară. Siclul babilonian greu avea 22-23 g, iar cel ușor, 11-11,5 g. Siclul fenician greu avea 14,5-15,3 g, iar cel ușor, 7,3-7,7 g. În perioada Templului lui Solomon, siclul babilonian ușor era standardul folosit în Israel (EJ 18, 439-440). ◆ „douăzeci de ghere": atât avea un siclu, *cf.* Ex. 30:13.

3:51 „După cuvântul Domnului“: lit. „după gura Domnului“.

4:2 „Faceți numărătoarea“ (în ebr. verbul e la singular): vezi nota la 1:2.

4:3 „Treizeci de ani“: în Numeri găsim două tradiții privitoare la vârsta minimă de muncă pentru leviți: douăzeci și cinci și treizeci de ani. Vârsta minimă de treizeci de ani este întâlnită doar în cap. 4, la fel cum vârsta minimă de douăzeci și cinci de ani este întâlnită doar în cap. 8, care consemnează curățirea leviților. În schimb, vârsta minimă de douăzeci de ani este cea de recrutare comună tuturor celorlalte triburi (vezi și notele la 1:3 și 8:24-25). ◆ „intră în serviciu“ (ebr. *bā' laṭṭāḇā'*): despre bărbații din triburile lui Israel numărați la recensământ se spune că „ies la oaste“ (*yōṣē' ṣāḇā'*), dar despre leviți se spune lit. că „intră la oaste“ (*bā' laṭṭāḇā'*), și, deși expresia nu presupune serviciul militar, ea sugerează faptul că efectuarea lucrărilor de la sanctuar în cazul lor echivalează cu serviciul militar al celorlalți. Verbele „a intra“ și „a ieși“ sunt folosite ca pereche atunci când se vorbește despre patrula de frontieră (2Sam 5:2; 1Rg 15:17; Ps 121:8); aceleași verbe apar, deși nu legate prin conjuncție, cu referire la slujba preoțească (2Rg 11:9; 1Cron 27:1; 2Cron 23:8). ◆ „ca să lucreze“, ebr. *la'aśōṯ mᵉlā'ḵāʰ*: ebraicul *mᵉlā'ḵāʰ* denumește o lucrare calificată, diferită de munca fizică a celorlalți leviți, *'aḇōḏāʰ*.

4:4 „Lucrurile cele mai sfinte“, ebr. *qōḏeš haqqoḏāšīm*: lit. „sfințenia sfințeniilor“, structură cu valoare de superlativ (*cf.* Ex 30:29). Expresia ebraică se poate referi atât la lucrurile cele mai sfinte, cât și la locul cel mai sfânt din Cort sau din Templu, Sfânta Sfintelor (Ex 26:34, 1Rg 8:6, Iez 41:4). Aici pare a fi primul sens: misiunea qehatiților era de a căra pe umeri cele mai sfinte obiecte, enumerate în vv. 5-15, fără a le atinge însă direct, deoarece erau mai întâi învelite de preoți.

4:5-14 „La pornirea taberei, Aron și fiii săi să intre": înainte ca leviții qehatiți să-și poată face lucrarea, preoții învelesc toate lucrurile preasfinte care nu trebuiau atinse și nici măcar văzute de altcineva.

4:5 „Vălul despărțitor", ebr. *pārōḵeṯ hammāsāḵ*: vezi nota la 3:31. ◆ „Chivotul Mărturiei", ebr. *'arōn hā'ēḏuṯ*: cel mai sfânt obiect al Lăcașului era învelit primul. Tradiția iudaică îl considera copia pământească a tronului ceresc (*Numeri Rabbah* 4:13). Deoarece există expresia „Domnul șade pe heruvimi" (*cf.* 1Sam 4:4, 2Sam 6:2), heruvimii de pe Chivot și, prin extensie, Capacul Chivotului, erau considerați tronul lui Dumnezeu.

4:6 „Învelitoare", ebr. *ᵏsūy*: termenul apare doar aici și la v. 14, ceea ce ar putea fi un indiciu că peste Chivot și peste altarul jertfelor se punea și o învelitoare specială. De regulă pentru „învelitoare" textul ebraic folosește termenul mai comun *miḵseʰ* (*cf.* vv. 8, 10, 11, 12, 25 etc.). ◆ „(piele) bine argăsită": ebr. *taḥaș* a fost interpretat în numeroase feluri. Unii au presupus că e vorba de un animal (bursuc, delfin, dugong, narval), alții au susținut că este vorba de o tehnică de decorare, iar alții, că se referă la o modalitate specială de tăbăcire a pieilor, folosită în Egipt. Vezi și nota la Ex 25:5. ◆ „îmbrăcăminte": ebr. *beḡeḏ*, „veșmânt", ar putea denumi aici un fel de husă.

4:7 „Blidele, cupele, urcioarele, vasele pentru libații": aceleași ca în Ex 25:29. ◆ „pâinea necurmată": formulare prescurtată care trimite la expresia „(Să pui pe masă) Pâinea Înfățișării înaintea mea necurmat" (Ex 25:30). ◆ față de „pâinea necurmată să fie peste ea", Syr. are „pâinea neîncetat să fie peste ea".

4:8 „Stacojie": ebr. *tōlaʿaṯ šānī*, lit. „viermele de cârmâz". Denumirea este improprie, fiindcă în fapt este vorba nu de o larvă, ci de o insectă în stadiul matur: *Coccus ilicis* sau *Kermes ilicis*, specie de coșenilă din familia kermesidelor, care trăiește pe ramurile și frunzele unei specii de stejar (*Quercus coccifera*).

Din corpul cu aspect solzos al femelei și din ouăle depuse de aceasta se extrăgea un colorant natural de nuanță carmin, foarte popular până la descoperirea coșenilei de Mexic (*Dactylopius coccus*), al cărei pigment este mai intens.

4:9 „Sfeșnicul luminător: LXX și Syr. au „sfeșnicul care luminează"; Vg. are *candelabrum cum lucernis... suis*. ◆ „cenușarele lui", ebr. *maḥtōṯe*^{y}*hā*: termenul ebraic se poate referi atât la obiectele liturgice folosite pentru a căra cenușa (cenușar) sau cărbunii încinși (cădelniță) (Lev 10:1; Num 16:17), cât și la obiectele care conțineau uleiul pentru lămpi (Levine 2008, 168).

4:10 „Pe targă": Syr. are „pe drugi" (la fel la v. 12).

4:11 „Altarul de aur" denumește aici altarul tămâierii (*cf.* Ex 31:8). ◆ „o îmbrăcăminte violetă": Syr. are „o îmbrăcăminte în întregime violetă" (armonizare cu v. 6).

4:13 „Să curețe de cenușă": ebraica are aici un verb denominativ, la forma *piel*, de la *deșen*, „grăsime", care în context se referă la îndepărtarea cenușii grăsimilor arse. LXX are, în schimb, „să pună acoperitoarea peste altar", ceea ce corespunde informației rabinice că altarul era acoperit cu un vas numit *p*^{e}*saḵtēr* (*Sifra Tsav* 2:10), de vreme ce focul nu trebuia să se stingă niciodată (Lev 6:6); Syr. are „să demonteze altarul".

4:14 După „lucrurile altarului", LXX are în plus: „și să ia o pânză ca purpura și să învelească laolaltă vasul de spălat și soclul lui și să le pună într-un acoperământ de piele ca hiacintul și să le pună peste drugi" (trad. M. Moraru, LXX NEC).

4:15 „Lucrurile sfinte ... Sfântului Lăcaș": ebr. *qōḏeš*, în funcție de context, se poate referi la sanctuar sau, în sens colectiv, la „lucrurile sfinte" care îl alcătuiesc, cum echivalează aici LXX (*tà hágia*), dar și Targ. *Neofiti* și multe traduceri moderne. Sensul exact avut în minte în fiecare caz de autorul inspirat este incert.

4:16 „Untdelemnul luminătorului": LXX are „untdelemnul luminii"; Syr. are „untdelemnul [cu] care luminează (pl.)"; Vg. are *oleum ad concinnandas lucernas*, „untdelemnul pentru aranjarea candelelor" (vezi și nota la v. 9).

4:18 „Luați seama să nu fie tăiat": lit. „să nu lăsați să fie tăiat". LXX are „să nu nimiciți". Expresia „să fie tăiat din Israel/ din poporul său" este foarte frecventă în textele legislative, mai ales în Levitic: nu pare a fi vorba de pedeapsa capitală, pentru care există o terminologie diferită (de ex. Lev 20:2), ci de excluderea din comunitatea tribală, de excomunicarea din cea religioasă, oricum de ruperea legăturii vitale cu semenii. De altfel, cei vechi considerau că Dumnezeu însuși îl va pedepsi pe vinovat; LXX însă, care în general echivalează „a tăia" – ebr. *KRT* – (din popor) cu „a da pieirii" – *olethreúō* –, prin această interpretare extremă oferă o imagine mai sumbră despre divinitate.

4:19 „Lucrurile cele mai sfinte": vezi nota la 4:4.

4:20 „Nici o clipă", ebr. *kᵉḇalla'*: sensul primar al rădăcinii ebr. *BL'* este „a înghiți", dar sensul expresiei ebraice este obscur; B. Levine îl apropie de Iov 7:19 *'aḏ-bil'ī ruqqī*, („[când îmi vei da răgaz] ca să-mi înghit scuipatul?"), presupunând că aici e o exprimare eliptică (v. Alter, nota *ad loc.*), însemnând „cât ai înghiți saliva". LXX are *exápina*, „deodată", „pe neașteptate", iar Vg. are *nulla curiositate* „fără urmă de curiozitate"! Syr. redă acest verset astfel: „să nu intre să vadă, fiind acoperit Sfântul Lăcaș, și să nu moară".

4:23 „În serviciu", vezi nota la 4:3.

4:32 În lista lucrurilor de care se îngrijesc fiii lui Merari, LXX are în plus „stâlpii perdelei de la poarta curții și tălpigele lor".

4:34-49 Este relatat un al doilea recensământ al leviților, recensământ care pare a se afla în strânsă legătură cu cel al întregului Israel (cap. 1). În acest caz recensământul evocat în 3:15-39 ar putea depinde de o altă tradiție.

5–6 Legile prezentate aici nu au o legătură evidentă cu contextul: singurul element comun cu el pare să fie faptul că, în toate situațiile evocate, sunt cerute prezența și avizul preotului. Așadar, legile reunite aici de tradiția sacerdotală stabilesc însărcinările ce revin exclusiv preoților.

5:1-4 Pasajul rezumă excluderea persoanelor necurate, având drept cadru de referință implicit prevederile din Lev 12–15: persoana afectată de impuritate era scoasă temporar în afara taberei.

5:2 „Lepros", ebr. *ṭārūa'*: am păstrat traducerea tradițională, deși ebr. *ṭāra'aṯ* denumește o varietate de boli dermatologice de contact, sau chiar mucegaiuri sau ciuperci ce atacă țesăturile sau pereții. Vezi nota la Lev 13:2 (BTE Ex-Lev, *s.u.*). ◆ „mort": ebr. *nepeṣ* are în majoritatea cazurilor sensul de „suflet, viață, respirație, gâtlej"; aici e unul din puținele locuri în care denumește o persoană decedată, fiind de fapt o prescurtare a expresiei *nepeṣ mēṯ*, lit. „ins mort". Vezi și nota la Lev 21:1. Syr. îl asociază aici pe *nepeṣ* cu sensul său primar: „pe oricine este necurat în sufletul său".

5:3 „În mijlocul lor": Syr. are „în mijlocul vostru".

5:6 „Păcat omenesc", ebr. *ḥaṭṭ'ōṯ hā'āḏām*, lit. „păcatele omului": expresia este un *hapax* în Biblie și pare să denumească orice rău comis de un om împotriva altuia. Textul spune că o astfel de faptă echivalează cu o „lepădare a credincioșiei față de Domnul". Iar intervenția lui Dumnezeu se justifică întrucât El este garantul dreptății în raporturile dintre oameni.

5:7 „O cincime": pedeapsa pentru furtul descoperit este dublul valorii lucrului furat (Ex 22:3) sau mai mult (Ex 21:37). Aici însă scopul reducerii drastice a pedepsei la doar 20% este acela de a încuraja recunoașterea voluntară a furtului, practică ce se regăsește și în vechea legislație din Orientul Apropiat antic, dar și în legea rabinică (*taqqānaṯ haṣṣāḇīm*), „o scutire pentru

pocăință" (Milgrom 1990, 35). ◆ „celui față de care s-a făcut vinovat": Syr. are „celui căruia îi aparține/i se cuvine [despăgubirea pentru] vină".

5:8 Prevederea din acest verset completează legislația din Lev 5:20-26, stabilind ce trebuie făcut în cazul decesului persoanei lezate. ◆ „rudă apropiată", ebr. *gō'ēl*: lit. „răscumpărător". Legea răscumpărării se găsește la Lev 25:48-49. Vezi și nota la Lev 25:25. ◆ „să se întoarcă la Domnul": în lipsa rudei, despăgubirea revine preotului slujitor ales de penitent.

5:9 „Tot darul, toate cele sfinte": Syr. are „toată punerea-deoparte a tuturor celor sfinte" (*cf.* și locurile similare din Exod și Levitic). ◆ „pe care le aduc preotului, ale lui să fie": LXX are „pe care le vor aduce Domnului, ale preotului însuși să fie".

5:10 „Cele sfinte ale fiecăruia", ebr. *'īš 'eṯ-qoḏāšāʸw*: ebr. *'īš* („fiecare", lit. „bărbat", „ins") a fost înțeles diferit. S-ar referi fie la preot (NEB, REB, Milgrom, Levine), fie la penitent (ESV, JPS, KJV).

5:11-31 Reglementări privind „instrumentarea" unei ordalii, în cazul suspiciunii de adulter. În cazul adulterului dovedit, se aplica pedeapsa capitală (Lev 20:10) pentru ambele persoane implicate. În legislația babiloniană, suspiciunea de adulter era înlăturată fie cu ajutorul unui jurământ solemn făcut de femeie în prezența zeului (Codul lui Hammurabi, §131, în *COS*, vol. 2, p. 344), fie cu ajutorul unei probe (*ibid.*, §132). Același cod pedepsea aspru calomnia împotriva unei femei: bărbatul care nu putea dovedi acuzația era biciuit în fața judecătorilor; la final i se rădea părul capului (*ibid.*, §127).

5:12 „A călcat strâmb față de el", lit. „l-a înșelat cu înșelăciune".

5:13 „[Având] relații trupești", ebr. *šiḵḇaṯ-zera'*; lit. „vărsare de sămânță". ◆ „n-a fost prinsă în fapt", ebr. *niṭpāśāʰ* sugerează și folosirea forței (*cf.* Deut 22:28).

5:14 „Peste el": este vorba, evident, de soțul femeii; Syr. explicitează: „peste soțul ei".

5:15 „Bărbatul să o ducă pe femeia lui la preot și să aducă ofranda pentru ea": Syr. are „să aducă bărbatul ofranda sa la preot". ◆ „o zecime de efă": Syr. are „o zecime de *sa'ṯā* (= ebr. *s^{e}'ā^{h}*)" (*cf.* și nota la Ex 16:36). ◆ „prinos de gelozie", ebr. *minḥaṯ q^{e}nā'ōṯ*: lit. „prinos de gelozii" sau „de bănuieli". La fel în vv. 15, 18, 25 și 29.

5:17 „Apă sfințită", ebr. *mayim q^{e}ḏōšīm*: probabil expresia se referă la „apă curată" (Iez 36:25) sau la „apă vie", de izvor (Num 19:17). După alții (*cf.* NET *ad loc.*), ar fi apă luată din „baia de aramă" (Ex 38:8). LXX are „apă curată, vie".

5:18 „Să despletească părul femeii": lit. „să pună în neorânduială capul femeii". Practica era un semn de doliu (*cf.* Lev 10:6, 21:10) sau de boală molipsitoare (Lev 13:45). ◆ „apa amărăciunii, aducătoare de blestem": joc de cuvinte în ebraică: *mē^{y} hammārīm ham^{e}'ārarīm*. LXX are „apa învinuirii", iar Syr. are „apa amară, încercătoare" (la fel la vv. 19, 22, 23, 24, 27).

5:19 „Sub [puterea] bărbatului": adică „fiind măritată". ◆ „fiind *sub* [puterea] bărbatului tău, nu ai rătăcit în necurăție": Syr. are „nu ai rătăcit și nu te-ai pângărit [cu altcineva] *în afară de* soțul tău" (la fel la vv. 20, 29). ◆ „apă a amărăciunii, aducătoare de blestem": rit asemănător „judecății lui Dumnezeu" (ordalie), practicat atât în Orientul, cât și în Occidentul medieval, pentru a scoate la iveală adevărul în cazurile în care lipsesc dovezile.

5:21 „Să se usuce coapsa": lit. „să cadă coapsa". La fel în vv. 22 și 27.

5:22 „Amin": ebr. *'āmēn*, formă adverbială de la *'āman*, „a confirma", „a întări", ar însemna deci „așa să fie"; este prima apariție a acestui termen în Vechiul Testament. Repetarea lui

este neobișnuită (*cf.* Deut 27:15-26) și se referă probabil la dubla formulare a blestemului.

5:23-24 „Preotul să scrie ... să îl șteargă": nocivitatea „apei amărăciunii aducătoare de blestem" este sporită de cuvintele jurământului rostit, puse în scris pe un sul și apoi dizolvate în apa pe care persoana acuzată urmează să o bea. Exemplu clasic de gest simbolic menit să întărească efectul rostirii (*cf.* Ier 51:59-64). ◆ LXX are în plus, la finalul v. 23, „aducătoare de blestem", iar Vg. „în care s-au adunat blestemele".

5:24 „Spre amărăciune": Syr. are „spre a o încerca" (vezi și nota la v. 18).

5:25 „Să legene": Syr. are „să pună deoparte" (*cf.* notele la Ex 29:24.27 și la Lev 7:30-34 în BTE Ex-Lev, *s.u.*).

5:26 „Preotul să ia...": rânduiala nu diferă de cea a ofrandei de prinos adusă Domnului (Lev 2:2). ◆ „să o pună să fumege": să o ardă astfel încât să scoată fum. Syr. are „să o urce" (*cf.* nota la Lev 1:9 în BTE Ex-Lev, *s.u.*).

5:27 „După ce i-a dat să bea apa": nu apare în LXX și Syr. ◆ „spre amărăciune": Syr. are „și o va încerca" (vezi și notele la vv. 18, 24).

5:29 „Rânduiala geloziei": ebr. *tōraṯ haqqᵉnā'ōṯ* se poate echivala și prin „legea privitoare la cazurile de gelozie". Formulele de tipul „aceasta este legea" sunt frecvente în Levitic. Vezi și Num 6:21. Practica ordaliei – recurgere la „judecata divină" în lipsă de probe – era relativ frecventă în Antichitate și în Evul Mediu; totuși o astfel de probă a „apei amare" (de fapt una deosebit de blândă) nu se întâlnește în alte culturi.

5:31 Putem remarca inegalitatea de tratament între bărbat (soțul care și-a bănuit fără temei soția și a mai supus-o și ordaliei) și femeie în astfel de situații. O legislație mai echitabilă apare în Deuteronom (22:22-24). Totuși, e important că femeia

e socotită nevinovată până la dovedirea vinovăției, iar judecata îi este încredințată doar lui Dumnezeu, care singur cunoaște adevărul. Deci se poate spune că ritualul funcționa pentru a o proteja pe femeie de judecata arbitrară și de gelozia soțului suspicios; acesta din urmă și-ar fi putut formula bănuiala și pentru a se debarasa de femeie și a nu mai fi obligat să o întrețină (Bergsma-Pitre 2018, 234).

6:2 Nazireatul reprezintă un angajament făcut de bărbați sau de femei, ce constă în a se pune deoparte pentru Domnul; detalii despre cele ce trebuie respectate pe durata angajamentului apar doar în acest capitol. Nazireatul poate fi pe viață (Jud 13:5; 1Sam 1:11; Lc 1:15; vezi și Am 2:11), dar și temporar. Femeia trebuia să aibă acceptul tatălui sau al soțului ei pentru a ține acest angajament, la fel ca pentru orice alt angajament (Num 30:4-9). ◆ „ia hotărârea deosebită", ebr. *yaplî'*: termen cu înțeles incert. Așa cum îl atestă textul biblic, el provine din verbul *pālā'*, tradus de obicei cu „a fi minunat", de unde înțelesul „ieșit din comun" al jurământului. Alții au propus o proveniență din verbul apropiat fonic *pālāʰ*, „a separa", „a pune deoparte" (prin jurământ, în acest caz). LXX are „jură în chip măreț", iar Syr. are „[se] separă / [se] pune deoparte". ◆ „să facă făgăduință de nazireu ca să se pună deoparte", ebr. *lindōr neḏer nāzīr lᵉhazzīr*, lit. „să făgăduiască cu făgăduință de nazireu spre a fi nazireu", dublu joc de cuvinte (complement intern, asonanță) – reprodus cu ușurință, printr-o echivalare literală, de Syr.: *wᵉ-neddor neḏrā da-nᵉzīrūṯā wᵉ-neṯnᵉzar*. LXX are „...să se curățească [în/spre] curăție".

6:3 „Stors din struguri", ebr. *mišrāʰ*: lit. „lichid", *hapax legomenon* în Vechiul Testament; a fost pus în legătură cu rădăcina *ŠRH*, „a fi ud". Oțetul amestecat cu apă era o băutură obișnuită în lumea mediteraneeană (Rut 2:14; Mt 27:48 și par.).

6:4 Refuzul produselor viei pare să reprezinte o formă de respingere a vieții sedentare. Un astfel de refuz îi caracterizează, de ex., pe recabiții din Ier 35:5-8. ◆ „din vița-de-vie": lit. „din vița vinului". ◆ „de la sâmburi la coji", ebr. *mēḥarṭannīm wᵉʿaḏ-zāḡ*: înțeles incert pentru ambele cuvinte, deoarece atât *ḥarṭannīm*, cât și *zāḡ* sunt *hapax legomena* în Vechiul Testament. Cel mai probabil pluralul *ḥarṭannīm* se referă la „strugurii necopți" (Targ. *Pseudo-Ionatan*) folosiți de gospodinele israelite pentru acrirea mâncărurilor (echivalent antic al oțetului sau lămâii!), iar *zāḡ*, la „coajă" sau la „sâmburi". LXX și Syr. au „vin de la boască până la sâmburi".

6:6 „În toate zilele în care s-a pus deoparte pentru Domnul": Syr. integrează sintactic această formulă în ultimul enunț al versetului precedent: „să-și lase părul capului său să crească în toate zilele în care...". ◆ „mort": lit. „suflet/ins (ebr. *nepeš*) mort".

6:7 „Nazireatul", ebr. *nēzer*: termenul care denumește aici atât starea de nazireat, cât și semnul ei, părul lung, denumește și „coroana regală" sau „turbanul marelui preot" (Ex 29:6). Consacrarea nazireului comportă, prin urmare, o anumită analogie cu consacrarea regelui sau a marelui preot (sau invers?); Syr. reflectă aici această asociere, echivalând *nēzer* cu *kᵉlīlā*, „cunună".

6:9 „În preajma lui": spre deosebire de omul obișnuit, care se întinează doar prin atingerea cadavrului sau dacă se află sub același acoperiș cu el, nazireul se întinează chiar dacă se află în preajma lui. ◆ „cu totul pe neașteptate": ebr. *bᵉp̄eṯaʿ piṯ̄ōm*, lit. „într-o clipă pe dată", asonanță intraductibilă.

6:11 „Mortului": vezi nota la 6:6.

6:12 „Să pună deoparte ... zilele": probabil printr-o nouă făgăduință. ◆ „i s-a întinat nazireatul": LXX are „s-a întinat capul (= începutul) jurământului său".

6:13 „Să fie dus": lit. „să-l ducă", fără subiect; de aceea a fost tradus cu pasivul. LXX are „să aducă el însuși... (14și să înfățișeze darul...)".

6:17 „Coșul cu azime": azimele nu erau arse pe altar, ci doar înfățișate Domnului, urmând a fi mâncate de nazireu și de preot (v. 19).

6:20 „Să le legene, ca dar de legănare": Syr. are „să le pună deoparte ca punere-deoparte". ◆ „(pieptul) legănării... (pulpa) ridicării": gesturi de oferire a căror semnificație e greu de precizat. Vezi și notele la Ex 29:24 și 27.

6:21 „Peste aceasta – ce îi dă mâna": nazireul poate să ofere mai mult decât îi cere rânduiala obișnuită dacă are această posibilitate. Așadar jertfa era elementul principal în nazireat, iar cuantumul cerut de lege era minim. Nazireul putea oferi mai mult, dar în nici un caz mai puțin. Iar dacă atunci când făcea făgăduința el promitea daruri mai mari decât cerea legea, atunci trebuia să le și ofere.

6:23 „Spuneți-le": imediat în LXX urmează v. 27 din TM, puțin amplificat: „și vor pune Numele meu peste fiii lui Israel, iar Eu, Domnul, îi voi binecuvânta".

6:24-26 Așa-numita binecuvântare aronică (a preotului Aron) a străbătut secolele. În 1979, într-un complex de morminte din Ketef Hinnom, la SV de Ierusalim, o echipă de arheologi conduși de Gabriel Barkay a descoperit două amulete de argint (sec. VII-VI î.H.) care conțin variante ale acestei binecuvântări: ele reprezintă cele mai vechi fragmente conținând un text biblic descoperite până acum (vezi Introducerea, cap. „Tradițiile textuale...", și BTEGen, p. 23). Manuscrisul de la Qumran 1QS 2.2-4 (= 4Q256 II, III; 4Q257 II, III; 5Q11), care conține *Regula Comunității*, cuprinde o variantă extinsă a binecuvântării aronice: „Să te binecuvânteze cu toate cele bune și

să te păzească de ce-i rău. Să-ți lumineze inima cu alegerea vieții și să-ți dea cunoașterea celor veșnice. Să-și înalțe asupra ta fața îndurării Sale întru pacea veșnică". Fragmentul continuă cu mult mai numeroasele blesteme ale leviților asupra „fiilor lui Belial", „fiii întunericului" (Martínez, Tigchelaar 1999, 68-69).

6:25 „Să-și lumineze fața asupra": expresie antropomorfică echivalentă cu „să se arate binevoitor". În Ps 80 apare refrenul „Dumnezeule, adu-ne înapoi; fă să lumineze fața ta și vom fi izbăviți" (vv. 4, 8, 20) în contextul unei lamentații care invocă intervenția divină și emanciparea lui Israel de sub dominația străină. ◆ Syr. are aici „să-ți dea viață".

6:26 „Să-și înalțe fața asupra": expresie idiomatică având sensul „să privească asupra cu bunătate".

6:27 „A pune Numele peste...": echivalează cu punerea unei peceți în semn că poporul îi aparține lui Dumnezeu (Is 44:5; Iez 9:4; Apoc 14:1 etc). Această apartenență e pentru Israel izvorul binecuvântărilor pe care le primește. Binecuvântarea este întemeiată pe credința în eficacitatea cuvântului.

7:1 Aici e de fapt continuarea celor relatate în Ex 40:33. Potrivit cu Num 1:1, recensământul din Num 1–4 avusese loc la o lună după această consacrare. Din punct de vedere cronologic, ar fi aici o întoarcere în urmă. Așadar, organizarea textului din această primă parte a cărții nu urmărește o desfășurare cronologică a evenimentelor, ci se preocupă de prezentarea poporului în funcție de organizarea lui în tabără: la exterior, comunitatea (cap. 1 și 2), mai apoi leviții (cap. 3 și 4), preoții (cap. 5 și 6) și în centru, sanctuarul (cap. 7).

7:2-3 Această ofrandă nu era prevăzută de legile din Exod și Levitic.

7:2 „Căpeteniile caselor părinților": LXX are „cele douăsprezece căpetenii ale caselor părinților".

7:3 „(Șase) care acoperite", ebr. *'eglōṯ ṭāḇ*: „care de cărat/de transport". Ebraicul *ṭāḇ* este un cuvânt foarte rar și mai apare doar în Is 66:20 la plural (*ṭabbīm*). Termenul aramaic înrudit *ṭaḇīn*, „care", apare la plural în targumul la Is 49:22, iar la singular în targumul la Nah 2:8 (*ṭīḇā'*). LXX are „care acoperite"; Syr. are „care pregătite/echipate". Detaliul carelor cu boi apare doar aici. Astfel de care pentru transportul corturilor-sanctuar sunt atestate în iconografia egipteană din perioada Noului Regat. ◆ „le-au adus": lit. „le-au apropiat".

7:5 „Să fie în slujba": lit. „să slujească slujbei".

7:9 Qehatiții n-au primit care și vite pentru transport, pentru că obiectele cele mai sfinte, care erau în grija lor, nu puteau fi purtate decât pe umeri.

7:10 Formulare poetică în care se folosește paralelismul ideilor. Împărțirea pe linii poetice ar fi astfel: „Mai-marii (a) au înfățișat (b) la consacrarea altarului (c), în ziua consacrării lui prin ungere (d), // mai-marii (a) au înfățișat (b) darurile lor (e) în fața altarului (c')." ◆ „în fața altarului": Syr. are „în fața Domnului". ◆ Aici apare pentru prima dată cuvântul *ḥanukkāʰ*, „consacrare", care nu va mai apărea decât în Neh 12:27-43 și 2Cron 7:9. Abia după anul 164 î.H. se va institui o sărbătoare anuală a (re)consacrării templului (1Mac 4:59; In 10:22).

7:12 „Din tribul": LXX, Syr. și Targ. *Pseudo-Ionatan* au „mai-marele tribului" (armonizare cu vv. 18, 24, 30, 42 etc.). ◆ Cu ocazia consacrării altarului sunt menționate trei dintre cele mai importante tipuri de jertfă: arderea-de-tot, jertfa pentru păcat și jertfa de pace. De notat e faptul că acestea sunt jertfele personale ale mai-marilor poporului, și nu cele ale triburilor.

7:13 „Ofranda lui": LXX are „și a înfățișat ofranda lui". ◆ „siclul sanctuarului": vezi nota la 3:47.

7:14 „Cupă": lit. „palmă", pentru că era probabil o cupă, sau o cățuie, în formă de palmă (la fel în vv. 20, 26, 32 etc.).

7:15 „Un tăuraș", ebr. *par 'eḥāḏ ben-bāqār*: lit. „un tăuraș, fiul cirezii".

7:17 „Vite": LXX are „juninci/juncane". ◆ „miei": LXX are „mielușele".

7:18 „Mai-marele": LXX, Syr. și targumurile adaugă „seminției lui" pentru armonizare (*cf.* de ex. v. 12).

7:54 „Pedah-țur", ebr. *Pᵉḏāʰ-ṭūr*: scris astfel în BHS⁵ doar aici și în 10:23. În rest, Pedahțur (ebr. *Pᵉḏāḥṭūr* – *cf.* Num 1:10, 2:20 și 7:59). Vezi și nota următoare.

7:59 „Pedahțur": ediția BHS⁵, textul de referință pentru traducerea de față, are aici *Pᵉḏāḥṭūr*, deși lecțiunea aceasta nu se regăsește în *Codex Leningradensis B19ᴬ*, care stă la baza ei. Ediția critică mai veche, *Biblia Hebraica Kittel* (1937), redă corect prin *Pᵉḏāʰ-ṭūr*, așa cum apare de fapt în manuscrisul B19ᴬ. De asemenea, HALOT și DCH citesc tot *Pᵉḏāʰ-ṭūr*. Cel mai probabil aici, BHS conține o eroare de redare a manuscrisului. Masoreții vor fi încercat să uniformizeze pronunția celor două forme prin nemarcarea lui *he* drept consoană în forma unită, sugerând astfel calitatea sa de *mater lectionis*, chiar și în poziție non-finală.

7:84 „Mai-marii lui Israel": LXX are „mai-marii fiilor lui Israel".

7:87 „Cu prinosul lor": LXX adaugă „și cu libațiile lor".

7:88 „De un an": LXX adaugă „fără prihană". ◆ „altarului": LXX adaugă „după ce i-a plinit mâinile".

7:89 Fragment izolat care ar fi o completare a Ex 33:7-11 și ar pregăti Num 12:4-8. ◆ Capacul chivotului Legământului („Acoperământul Împăcării") este arătat în Exod drept locul de deasupra căruia Domnul i se adresează lui Moise (vezi Ex 25:17 și nota). ◆ „glasul": LXX are „glasul Domnului". ◆ „care grăia": ebr. *middabbēr* este o formă de *hitpael*, care apare în VT doar aici și în Iez 1:2; 43:6 și 2Sam 14:13; caracterul ei neașteptat se datorează, după Rași, faptului că vorbitorul este Dumnezeu.

Targ. *Onqelos* folosește aici un participiu cu valoare iterativă, *mitmallal*: „vorbind mereu" (Levine, *Numbers 1–20*, 258).

8:2 „Când vei așeza candelele, cele șapte candele să lumineze în fața sfeșnicului!": punctuația textului Syr. indică o segmentare și o analiză diferite ale acestei fraze – „Când aprinzi candelele în fața sfeșnicului, să lumineze șapte candele!". ◆ „vei așeza": lit. „vei ridica"; unii interpretează ca „vei aprinde"; mai degrabă ar sugera pregătirea lor separată, apoi urcarea lor pe sfeșnic într-o poziție din care să arunce lumina în față, peste altarul tămâierii și peste masa cu pâinea înfățișării.

8:3 „Aron a făcut așa: a așezat candelele [să arunce lumina] în fața sfeșnicului": Syr. are „Și a făcut astfel Aron șapte candele în fața sfeșnicului și a aprins candelele lui".

8:7 „Apa [curățirii] de păcat": ar putea fi pusă în legătură cu „apa de curățire" (lit. „apă de necurățenie"), despre care se vorbește în Num 19:9 (dar vezi și 5:17 și nota).

8:8 „Făină aleasă frământată cu untdelemn": Syr. are „o tipsie plină cu făină aleasă frământată cu untdelemn". ◆ „al doilea tăuraș": LXX are „un vițel de un an".

8:10 „Punerea" mâinilor poate avea mai multe semnificații: 1. o mână se rezema pe animalul care urma să fie jertfit (Ex 29:10; Lev 3:2.8; 4:4 etc); 2. o mână (Num 27:18) sau ambele (Deut 34:9) se puneau asupra cuiva pentru a semnifica transferul de putere și de autoritate; 3. ambele mâini se rezemau pe țapul ispășitor pentru a transfera asupra lui vinovăția poporului (Lev 16:20-22); 4. ambele mâini se puneau asupra cuiva pentru a transmite binecuvântarea (Gen 48:14). În cazul de față ar fi vorba de prima semnificație: leviții sunt ofranda comunității (vezi vv. 11-15).

8:11 „Să-i ofere", lit. „să-i legene": „darul de legănare" este un „rit de înfățișare" (cf. Ex 29:24, dar și nota din BTE Ex-Lev, *s.u.*) ce trebuie înțeles aici în sens figurat: ei sunt dăruiți

Domnului în locul întâilor-născuți (Num 3:11-13.45); Syr. are „să-i pună Aron deoparte pe leviți ca [dar de] punere-deoparte" (la fel la vv. 13, unde actantul este tot Aron – „și să-i pună deoparte...", 15 și 21; posibilă armonizare cu v. 14 – în toate aceste cazuri sunt folosite pentru echivalare forme ale verbului *p^{e}raš*, „a pune deoparte", „a deosebi").

8:15 „Îi vei fi ... oferit ca dar de legănare": LXX are „îi vei da înapoi înaintea Domnului", iar recensiunile lui Lucian și Origen au în plus „drept răscumpărare"; Syr. are în plus „înaintea Domnului".

8:16 „Ei îmi sunt dați cu totul mie", ebr. *n^{e}ṯunīm n^{e}ṯunīm hēmmā^{h} lī*: lit. „ei sunt dați, dați mie". ◆ „în locul tuturor celor care deschid pântecele", ebr. *taḥaṯ piṭraṯ kol-reḥem*: lit. „în locul celor care deschid orice pântece". Folosirea femininului ebraic *piṭrā^{h}* e *hapax legomenon* în Vechiul Testament; de obicei este folosit masculinul *peṭer*, inițial pentru întâii-născuți ai animalelor (Ex 13:12; 34:19), apoi și pentru oameni (Num 3:12; 18:15).

8:19 „Să săvârșească slujirea": lit. „să slujească slujba". ◆ „ca să nu fie nici o lovitură asupra fiilor lui Israel când s-ar apropia fiii lui Israel": lit. „ca să nu fie în fiii lui Israel lovitură când s-ar apropia...". LXX are „și nimeni dintre fiii lui Israel nu se va apropia/să nu se apropie de cele sfinte". Vg. are „să nu fie în popor lovitură/rană dacă vor îndrăzni să se apropie de sanctuar". ◆ pentru „lovitură" (ebr. *neḡēp*), Syr. are „moarte neașteptată". ◆ În mod obișnuit acest ritual de împăcare este prerogativa preoților (Ex 30:10; Lev 4:20.26.31; Num 15:25 etc.). Acesta este singurul loc în care este atribuit leviților.

8:20 „Moise, Aron și toată adunarea": potrivit lui Ibn Ezra, Moise a poruncit, Aron a oficiat, iar toată adunarea a săvârșit „legănarea" leviților (Milgrom 1990, 64).

8:21 „S-au curățit": folosind apa ce conținea cenușa vacii roșii (Num 19:9), sau/și prin raderea părului de pe corp (8:7).

8:24 „Aceasta este pentru leviți": Syr. are „aceasta va fi legea pentru leviți".

8:24-25 „De la douăzeci și cinci de ani ... de la cincizeci de ani": la 4:3 vârsta minimă e de 30 de ani; modificarea vârstei de slujire apare ca o necesitate din cauza numărului insuficient de leviți aflați în serviciu (vezi și 1Cron 23:24.27; 2Cron 31:17). Din același motiv Num 8:26, deși păstrează vârsta de 50 de ani ca limită de încetare a activității în templu, le permite leviților ce au depășit-o să exercite activități auxiliare. Ezr 3:8 coboară și mai mult vârsta de intrare în serviciu: douăzeci de ani. Vezi și nota la 4:3.

8:26 „Să-i ajute pe frații săi": LXX are „va sluji fratele său".

9:1 „În al doilea an de la ieșirea lor din țara Egiptului, în luna întâi": în cronologia oferită de textul biblic, cele relatate în cap. 9 sunt anterioare numărării poporului, care s-a petrecut în luna a doua a celui de-al doilea an de la ieșirea din Egipt (*cf.* Num 1:1); Syr. are „în al doilea an [de] când au ieșit fiii lui Israel din țara Egiptului".

9:2 Plecarea din Sinai e marcată de sărbătorirea Paștelui (vv. 2-14), după cum fusese marcată și ieșirea din Egipt. ◆ În LXX versetul începe astfel: „Spune și fiii lui Israel să facă...".

9:3 „Pe înserat": lit. „între cele două seri/apusuri", adică între apusul soarelui și căderea nopții, aproximativ o oră și jumătate (Ex 12:6; 16:12 și notele). ◆ „rânduielile ... hotărârile": LXX are singularul, sincronizând astfel cu v. 14. Rânduielile și hotărârile se referă la modul sacrificării și la stropirea intrării în locuințe cu sângele mielului pascal (Ex 12:22). ◆ „să-l faceți ... să-l faceți": Syr. are „să-l facă ... să-l facă" (posibilă armonizare cu versetul precedent).

9:5 „În [luna] întâi, în a paisprezecea zi a lunii": Syr. schimbă topica, într-o posibilă armonizare cu v. 3: „în a paisprezecea [zi], în luna întâi" (la fel la v. 11).

9:6-14 Această secțiune ilustrează modul în care este introdusă o lege într-un text sacerdotal: o situație concretă ridică o problemă, iar Moise oferă soluția revelată de Dumnezeu (vezi 15:32-36; Lev 24:11-16). Așadar, povestirile ilustrează legile, iar legile oferă principiile povestirilor (în acest sens, în Num 16–18 capitolul 18 legiferează situațiile prezentate în secțiunea Num 16–17). Soluția de aici avea să fie de mare interes pentru evreii din diaspora, care, în călătoria spre Ierusalim, riscau să contracteze o impuritate.

9:8 „Stați": LXX are „Stați aici"; Syr. are „stați pe locul vostru".

9:10 „Va fi necurat din pricina unui leș", ebr. *ṭāmē' lānepeš*: însă potrivit cu Lev 7:20-21 orice fel de necurăție îl descalifică pe israelit să participe la cina de Paște. ◆ „pe cale departe": potrivit rabinilor, reperul față de care se calculează distanța este fie altarul jertfelor de la Cortul Întâlnirii (și, mai târziu, Templul din Ierusalim), fie gospodăria israelitului, ceea ce ar presupune faptul că Paștele nu putea fi mâncat decât în familie, și nu în altă parte (*cf.* Ex 12:3-4 și mai ales v. 14). Drumul nu trebuia să depășească 28 de km în orice direcție (Milgrom 1990, 69).

9:11 „Azime ... ierburi amare": față de rânduiala din Ex 12:8, nu apare cerința privitoare la carnea „friptă la foc".

9:12 „Nici un os să nu-i zdrobească": *cf.* și nota la Ex 12:46. NT face o lectură a acestei prescripții în cheie profetică, în sensul că lui Isus nu i s-a zdrobit nici un os la răstignire, pentru că jertfa lui este similară sacrificiului pascal (vezi In 19:36). Pe de altă parte, această interdicție era privită ca un ritual profilactic pentru asigurarea integrității corporale a israeliților în timpul exodului din Egipt, și ulterior de la celebrarea anuală a Paștelui la următoarea (*Jubilee* 49:13-15). ◆ „rânduiala Paștelui": adică cea din Ex 12:43-49.

9:13 „Nu are grijă", ebr. *ḥāḏal*: termenul ebraic are înțelesul neutru de „a se abține de la", „a înceta" sau „a nu reuși (ceva)...". ◆ „să fie tăiat": LXX are „să fie nimicit", vezi nota la 4:18. ◆ „la sorocul ei": doar neglijarea cu intenție a sacrificiului pascal se pedepsește cu pedeapsa divină „a tăierii" (*kārēṯ*) din popor.

9:14 „Venetic ... să facă Paștele": potrivit Ex 12:48, veneticul trebuia să fie și circumcis pentru a putea mânca Paștele; pentru „venetic", Syr. are „cel ce se îndreaptă către Mine" (la fel la 15:14.15.16.26.29.30; vezi și nota la Lev 16:29). ◆ „de-al locului", ebr. *'ezraḥ hā'āreṣ*: lit. „nativ al țării" sau „născut în țară".

9:15 Aici ar fi continuarea din Ex 40:34-38. ◆ „Cortul Mărturiei", ebr. *'ōhel hā'ēḏūṯ*: expresia, care apare aici prima dată, este specifică redactării sacerdotale târzii (vezi și Num 9:15; 17:22-23; 18:2; *cf.* 2Cron 24:6), fiind o combinație între *'arōn hā'ēḏūṯ* „Chivotul Mărturiei" și *'ōhel mō'ēḏ* „Cortul Întâlnirii", care apar mult mai des. Un fenomen similar se întâlnește în cazul „Lăcașului Mărturiei" (*miṣkan hā'ēḏūṯ*) din 1:50. Potrivit tradiției sacerdotale, *cortul* este amplasat în centrul taberei (de ex. Num 2:17), iar *norul* nu-l părăsește niciodată. În alte locuri (de ex. Ex 33:7) se vorbește despre un cort amplasat în afara taberei, numit tot *'ōhel mō'ēḏ*, unde Moise se întâlnește cu Dumnezeu la intrarea în cort, nu în interiorul lui. *Norul* și *focul* sunt semne ale prezenței divine (Ex 24:15-18), îndeosebi pentru a călăuzi poporul în călătoria sa (Ex 13:21; Num 14:14). Când Solomon avea să termine de construit Templul, norul îl va umple (1Rg 8:10), indicând astfel că Domnul își ia în stăpânire „Locuința". ◆ „Lăcașul, Cortul Mărturiei": Syr. are „Lăcașul/Cortul Întâlnirii și vălul despărțitor al mărturiei" (vezi și nota la 3:25).

9:16 „Îl acoperea": LXX, Syr., Targ. *Pseudo-Ionatan*, Vg. au „îl acoperea ziua".

9:18 „După cuvântul Domnului": deplasările taberei sunt hotărâte de către Domnul prin intermediul deplasării norului. Versetele următoare vor explica mai în detaliu ceea ce au spus în rezumat vv. 17 și 18: poporul lui Dumnezeu este un popor mereu în călătorie sub călăuzirea Domnului, care locuiește în mijlocul lui, și este tot timpul dependent de porunca Lui.

9:21 „Norul era": Syr. are în plus „peste Lăcaș". ◆ „fie zi, fie noapte ... porneau": mulți (de ex. Alter, RSV, BJ, Segond, TOB, ZÜR) echivalează însă: „chiar dacă rămânea o zi și o noapte ... porneau", presupunând că poporul nu călătorea decât ziua. ◆ În LXX nu apare finalul „când [norul] se ridica, porneau". Iar Vg. are aici „își strângeau corturile".

9:22 „Două zile sau o lună sau mai mult", ebr. *yōmayim 'ō-ḥōḏeš 'ō-yāmīm*, lit. „două zile sau o lună sau zile": *yāmīm* se referă la o perioadă mai mare de timp. LXX are doar „o lună întreagă", iar Syr. are „zile, luni sau un an întreg (lit. [din] sezon în sezon)".

10:2 „Trâmbițe", ebr. *ḥaṭōṭᵉrōṯ*: instrumente de suflat din metal, lungi și drepte folosite pentru chemare sau avertizare, îndeosebi în Templu (vezi 1Cron 15:24; 2Cron 5:12). Trâmbița nu trebuie confundată cu *șofarul*, un instrument de suflat făcut din cornul unui berbec sau țap. Astfel de trâmbițe de argint au fost găsite în mormântul lui Tutankhamon (1341–1323 î.H.).

10:3 „Vor suna", ebr. *tāqᵉʿū*: Milgrom spune că verbul *tāqaʿ* folosit aici și în versetul următor înseamnă „a suna îndelung" și este un sunet de convocare a adunării. Vezi și nota la v. 5 *infra*.

10:4 „Mai-marii": LXX are „toți mai-marii".

10:5 „Veți suna semnalul", ebr. *tᵉqaʿtem tᵉrūʿāʰ*: expresie cu înțeles incert. Majoritatea traducerilor o redau generic prin „veți suna semnalul" (ESV, KJV etc.), dar alții prin „veți suna un sunet tremurând" (Targ. *Onqelos*), „veți suna cu sunete scurte"

(CJB), sau „veți suna îndelung" (Levine). Levine face analogia cu *șofarul* și precizează că în liturgia iudaică în care se folosește acesta, *t^{e}rū'ā^{h}* este un sunet îndelung format din nouă suflări rapide (Levine 2008, 306). *T^{e}rū'ā^{h}* este un sunet de avertizare/alarmare. Syr. are „*vor* sufla în corn/trâmbiță" (la fel la v. 6).

10:6 „Spre miazăzi": PenS are aici „spre miazănoapte". LXX are: „Și veți suna din trâmbiță al doilea semnal, și se vor ridica taberele așezate la miazăzi. Și veți suna din trâmbiță al treilea semnal, și se vor ridica taberele așezate de-a lungul mării. Și veți suna din trâmbiță al patrulea semnal, și se vor ridica taberele așezate către miazănoapte: vor da semnal din trâmbiță la ridicarea lor." Ar putea fi un adaos al LXX din dorința de a ordona textul. Vg. are „și așa vor face și restul (taberelor)".

10:8 „Fiii lui Aron, preoții": Syr. are „fiii lui Aron, preotul". ◆ „Trâmbițe": dacă din *șofar* poate suna oricine, de acum înainte din trâmbiță vor putea sufla doar preoții, *cf.* Num 31:6 (Milgrom 1990, 74).

10:9 „Dacă vă duceți la război": Syr. are „dacă vine războiul".

10:10 „Soroacele": enumerate în Lev 23:4-38. ◆ „în ziua bucuriei voastre, și la soroacele voastre, și la începutul lunilor voastre": Syr. are „în ziua bucuriei voastre, a începutului lunilor voastre și a sărbătorilor voastre".

10:11-28 Felul în care e relatată plecarea din Sinai sugerează că va urma un marș rapid, triumfător. Curând însă, în urma nemulțumirilor poporului și lipsei lui de încredere, acest marș se va transforma într-o rătăcire prin pustiu ce pare fără noimă, întrucât scopul inițial, de a cuceri Țara Făgăduinței, nu se mai arată mobilizator.

10:11 Coroborând informația din acest verset cu cea din Ex 19:1 deducem că durata șederii la Sinai, potrivit povestirii din Exod-Numeri, este de exact douăsprezece luni. ◆ „în luna a

doua, în a douăzecea [zi] a lunii": Syr. are „în a zecea [zi], în luna a doua".

10:12 „Paran": termenul se referă la pustiul situat în nordestul peninsulei Sinai și la sud de Iuda (Num 13:26; 1Sam 23:25; 25:1; 26:2; 1Rg 11:18). Paran mai poate fi și denumirea antică a întregii peninsule Sinai, de vreme ce Feiran (Paran) este numele oazei principale din sudul Sinaiului.

10:13 „Au pornit prima oară", ebr. *wayyis'ū bārī'šōnāh*: LXX are „au pornit cei dintâi" (*prōtoi*), mai logic având în vedere versetul următor.

10:17 „Desfăcut", ebr. *hūraḏ*: lit. „dat jos, demontat". ◆ „purtătorii Lăcașului": mai întâi, cu ajutorul carelor, leviții gherșoniți și merariți transportau Lăcașul desfăcut, înaintea qehatiților. Când aceștia din urmă intrau în noua tabără, purtând pe umeri obiectele sacre, urmau să găsească Lăcașul deja reasamblat și pregătit pentru a primi obiectele sfinte.

10:21 „Cele ale sanctuarului", ebr. *miqdāš*: termenul ebraic se referă aici la lucrurile sfinte ale Lăcașului. În textele de sorginte sacerdotală cuvântul nu se referă niciodată la Lăcaș, ci fie la „zona sfântă a sanctuarului" (Num 19:20; Lev 12:4), fie la „lucrurile sfinte" (Num 3:38), dintre care Cortul (Ex 25:8-9) (Milgrom 1990, 77); Syr. are „Lăcașul" (*mašk^{e}nā*).

10:25 „Cea din urmă dintre toate taberele", ebr. *m^e'assēp̄*: lit. „ariergarda".

10:28 „Ordinea de pornire" (lit. „pornirile"): LXX are „oștile". ◆ „și au pornit": lipsește în Syr.

10:29 „Hobab, fiul lui Reuel, midianitul, socrul lui Moise": după altă tradiție biblică, socrul lui Moise era qenit (Jud 1:16; 4:11), însă cel mai probabil qeniții erau o populație ce aparținea marii familii a midianiților. În altă parte, socrul lui Moise este numit Reuel (Ex 2:18) sau Ietro (Ex 18:1). Pentru rezolvarea acestei *crux interpretum* termenul *ḥōṯēn* a fost înțeles fie drept

„socru", caz în care s-ar referi la Hobab, numit și Ietro, iar Reuel este tatăl acestuia, fie drept „cumnat" (însă citit cu alte vocale, *ḥāṯān*), situație în care Hobab/Ietro este cumnat, iar Reuel este socru.

10:30 „La ai mei": lit. „la rudenia mea"; Syr. are „acolo unde m-am născut", pe baza interpretării ebr. *mōleḏeṯ* ca nume de loc (indicând locul nașterii).

10:31 „Știi unde să ne așezăm tabăra": LXX are „ai fost cu noi", iar după Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan*, „ai știut", ceea ce înseamnă că Hobab ar fi acum răsplătit pentru ajutorul lui oferit în trecut. Se evită astfel paradoxul teologic în care Israel se sprijină aparent pe Hobab, o călăuză omenească, fiindcă în același timp Chivotul sau norul, călăuza dumnezeiască (9:5-23, 10:33), îndeplinește acest rol. Paradoxul s-ar rezolva dacă admitem că narațiunea contopește două perspective în ceea ce privește călăuzirea lui Israel în pustie: una cu explicație naturală și alta supranaturală. ◆ „și tu vei fi ochii noștri": LXX are „și tu vei fi un bătrân între noi".

10:33 „Muntele Domnului": denumire unică în Vechiul Testament pentru muntele Sinai. La Is 2:3 și Mih 4:2, „muntele Domnului" este Sionul. ◆ „cale de trei zile ... cale de trei zile": Syr. are „cale de trei zile ... cale de o zi". ◆ „înaintea lor": de obicei Chivotul este purtat în mijlocul caravanei, între grupul taberei lui Ruben și grupul taberei lui Efraim (10:11-28, în special v. 21), dar referitor la acest loc Ibn Ezra și Maimonide cred că s-a făcut o excepție și Chivotul a deschis calea, pentru a-i încuraja pe fiii lui Israel (*cf.* Alter, *ad loc.*).

10:34 LXX plasează v. 34 la sfârșitul capitolului (ca v. 36), drept concluzie, care sună astfel: „Și norul *făcea umbră* asupra lor ziua..."

11:1 „Și a fost [așa]: poporul se plângea rău în auzul Domnului": lit. „Și a fost poporul ca unii care se plâng rău în urechile

Domnului"; Syr. are „a cârtit poporul și a fost rău înaintea Domnului". ◆ „poporul se plângea": motivul nu este precizat; e prima „cârtire" relatată în Numeri și pare a constitui o paradigmă pentru celelalte momente similare de pe parcursul cărții: răzvrătire – pedeapsă divină – mijlocirea lui Moise – încetarea pedepsei. ◆ „focul Domnului": *cf.* 16:35 și Lev 10:2.

11:3 „Taverá": menționat și în Deut 9:22. Toponimul e derivat de la verbul *bā'ar*, „a arde"; locul nu a fost identificat.

11:4 „Adunătura": ebr. *'asapsup* este un *hapax legomenon* care a fost pus în legătură cu vb. *'āsap*, „a aduna", iar în acest context reduplicarea sugerează o nuanță peiorativă (de pildă, în manuscrisele de la Qumran, vezi 4Q177 2:4, termenul ebr. *'asapsup* este asociat cu „oamenii lui Belial", adică oameni de nimic, lepădături; *cf.* și nota la Deut 13:14). Este vorba de o altă populație, amestecată printre israeliți. LXX are doar adjectivul *epímiktos*, „amestecată", pentru care este necesară o complinire: „[mulțimea] amestecată" (= amestecătură). Folosirea aceluiași termen grec în Ex 12:38, „și multă [mulțime] amestecată s-a suit cu ei", creează o punte interpretativă între ieșirea din Egipt și criza din Num 11; Vg. are *vulgus promiscuum* „gloată pestriță"; Syr. are „amestecătură" (*ḥallūṭā*). ◆ „s-a aprins de poftă": lit. „au poftit poftă". Este prima ocurență a verbului ebraic *'āwā^{h}* (aici la forma *hitpael*: *hiṯ'awwū*). Același termen este folosit în v. 34, unde descrie deznodământul tragic al celor care nu și-au putut înfrâna pofta de carne. ◆ „au plâns iarăși": lit. „s-au întors și au plâns" (*cf.* Ex 15:22–17:7), iar LXX are „s-au așezat și au plâns", ca urmare a unei vocalizări diferite: *ṣāḇ* în loc de *ṣūḇ*; Syr. are „i-au făcut iarăși să plângă și pe fiii lui Israel".

11:5 „Castraveți (ebr. *qiṣṣu'īm*), ... pepeni (ebr. *'aḇaṭṭiḥīm*), ... praz (ebr. *ḥāṣīr*), ... ceapă (ebr. *b^{e}ṣālīm*), ... usturoi (ebr. *ṣūmīm*)": loc unic în Vechiul Testament în care întâlnim cinci cuvinte *hapax legomena* în același verset. *Qiṣṣu'īm* s-ar putea referi și la

„pepenii egipteni" (*Cucumis melo chate*), un fel de pepeni galbeni specifici zonei, iar *'aḇaṭṭiḥīm*, la „pepenii verzi". Sensul de „praz" pentru *ḥāṣīr* ar fi târziu (ebraica mișnaică), iar Milgrom propune pentru același înțeles cuvântul egiptean aproape omofon cu cel ebraic, *ḥeșin* (Milgrom 1990, 84).

11:6 „Gâtlejul", ebr. *nepeș*: acesta este sensul de bază al termenului ebraic, de la care derivă o varietate de înțelesuri; de aceea e tradus îndeobște prin „suflet" (de ex. Gen 9:15), „viață" (de ex. Ex 12:16), ba chiar prescurtare a secvenței *nepeș mēṯ*, „mort/leș" (Num 5:2 și nota; 6:6; 9:10). ◆ „nu este nimic": lit. „nu este tot". ◆ „mană": vezi nota la Ex 16:31. Aici poporul disprețuiește darul Domnului, care l-a ținut în viață în pustiu.

11:7 „Bdeliu", ebr. *bᵉḏōlaḥ*: probabil rășina arborelui african de mir (*Commiphora africana*), de culoare gălbui-transparentă și solubilă în apă. ◆ „la vedere era asemenea bdeliului", lit. „ochiul (= înfățișarea) lui era precum ochiul bdeliului".

11:8 „O bătea în piuă", ebr. *dāḵū bammᵉḏōḵāʰ*: doi termeni, verb și substantiv, *hapax legomena* în Vechiul Testament. ◆ „celor frământate", ebr. *lāṣāḏ*: *cf.* akk. *lišdu*, „cremă". În Ps 32:4 termenul înseamnă „sevă", „vlagă", iar aici ar putea sugera stratul de deasupra al untdelemnului de măsline proaspăt stors, „vlaga untdelemnului" sau crema untdelemnului. În Înțelepciunea lui Solomon (16:20), mana avea „toată dulceața și plăcea tuturor". LXX are *egkrís* „turtă", iar Syr. are *līš* (lit. „frământat").

11:10 „Familie cu familie": lit. „pe familiile lor".

11:12 „Dădaca", ebr. *'ōmēn*: am optat pentru traducerea „dădacă", deși termenul ebraic este masculin. Alții au propus „îngrijitor". În 2Rg 10:1.5 și Is 49:23, *'ōmēn* este cel care se ocupă de creșterea copiilor în familiile înstărite din Israelul antic. ◆ „te-ai jurat", ebr. *nišba'tā*: mai multe manuscrise ale PenS citesc *nišba'tī*, „m-am jurat".

11:15 „Faci", ebr. *'at-'ōśe^{h}* (lit. „tu" + participiul vb. „a face"): în mod surprinzător, aici apare varianta feminină a pronumelui personal, persoana a 2-a, (*'at* în loc de masc. *'attā^{h}*), deși Moise se adresează lui Dumnezeu. *'At* este probabil varianta arhaică a pronumelui masculin (*cf.* Deut 5:27, Iez 28:14). ◆ „nenorocirea (mea)", ebr. *b^{e}rā'āṯī*: corectură de scrib (ebr. *tiqqūn sōp^{e}rīm*) adusă formulării originale „nenorocirea Ta", ebr. *b^{e}rā'āṯeḵā* (Ben Așer, Rași) sau „nenorocirea lor", *b^{e}rā'āṯām* (Rași), care a părut nepotrivită teologic.

11:16 „Șaptezeci de bărbați": probabil referire la cei care trebuiau să-l ajute pe Moise să judece pricinile poporului (Ex 18:13-27). ◆ „bătrâni ai poporului": Syr. are „capi ai poporului". ◆ „dregători", ebr. *ṣōṭ^{e}rīm*: același termen îi denumește pe supraveghetorii evrei la muncile din Egipt (de ex. Ex 5:6 etc., echivalați acolo cu „ispravnici"). LXX și Syr. au „scribi". Termenul este înrudit cu akk. *šaṭāru*, „a scrie" sau cu aramaicul *ṣ^{e}ṭār*, „document scris". Aici însă au evident puteri executive.

11:17 „Voi coborî": sunt 10 locuri în Vechiul Testament în care se spune că Dumnezeu coboară sau se află printre oameni: Gen 3:8; 11:5; 18:21; Ex 3:8; 19:20; Num 11:17.25; 2Sam 22:10; Iez 44:2; Zah 14:4. ◆ „voi lua", ebr. *'āṭaltī*: verb rar în ebraică, având în altă parte sensul de „a pune deoparte", „a păstra" (Gen 27:36). Cei care au Duhul lui Dumnezeu sunt numiți *'aṯīlīm*, „aleși" (Ex 24:11). ◆ „duhul care este peste tine": este vorba de duhul profeției și al înțelepciunii dăruit lui Moise.

11:18 „Sfințiți-vă", ebr. *hiṯqadd^{e}śū*: aici cu sensul comun de „pregătiți-vă". „Sfințirea" presupunea spălarea hainelor, a corpului și abstinența sexuală.

11:20 „Până la o lună de zile": Syr. are în plus „o veți mânca". ◆ „vă va fi scârbă", ebr. *zārā'*: *hapax legomenon* în Vechiul Testament. LXX are „va da holera în voi", boală caracterizată prin greață și vărsături. ◆ „înaintea lui": Syr. are „înaintea Domnului".

11:21 „Moise a spus": Syr. are în plus „înaintea Domnului". ◆ „Șase sute de mii": vezi nota la 1:46.

11:22 „Să le fie de ajuns": lit. „i-a găsit/ajuns pe ei". ◆ „peștii mării": Targ. *Pseudo-Ionatan* are „peștii mării celei mari (*i.e.* ai Mediteranei)".

11:23 „Oare mâna Domnului s-a scurtat?": Syr. traduce interpretativ această interogație retorică, „mâna Domnului îndestulează". ◆ „Acum" (ebr. *'attāh*, cu *'ayin*): PenS are „tu" (ebr. *'attāh*, cu *'alef*). ◆ „cu tine": lipsește în Syr.

11:24 „Moise a ieșit": Targ. *Pseudo-Ionatan* adaugă: „din locul casei *prezenței divine* (*Ṣe*ḵīnāh)". ◆ „bătrânii poporului", Targ. *Pseudo-Ionatan* și Vg. au „bătrânii lui Israel". ◆ „în jurul Cortului": aici e vorba probabil de „Cortul Întâlnirii", situat în afara taberei (vezi nota la 9:15).

11:25 „N-au mai profețit", ebr. *lō' yāsāpū*: lit. „n-au mai continuat", de la rădăcina *YSP*. Targ. *Onqelos*, *Neofiti* și *Pseudo-Ionatan* (care traduc prin *lā' pāseqīn*) au schimbat total sensul, citind cuvântul original cu alte vocale, *yāsāpū*, „n-au mai încetat (să profețească)", de la rădăcina *SWP*, „a înceta". De asemenea, Vg. are „și n-au mai încetat". PenS are *lō' yē'āsepū*, „n-au dispărut/murit" (cei șaptezeci, din cauza vederii teofaniei).

11:28 „Iosua, fiul lui Nun": a doua menționare a lui Iosua în Vechiul Testament (prima în Ex 33:11), cel care va fi protagonistul intrării în Canaan, în fruntea poporului (vezi cartea lui Iosua). ◆ „din tinerețile lui", ebr. *mibbeḥurāyw*: termenul *beḥūrīm* este *hapax legomenon* în Vechiul Testament. LXX are „cel ales" (care presupune ebr. *bāḥīr*). Ibn Ezra are o interpretare asemănătoare cu a LXX și citește *mibbeḥirāyw*, pluralul lui *bāḥīr*, „din cei aleși ai lui (Moise)", spunând că Iosua a devenit servitorul lui Moise abia aici, în pustiu, odată cu ridicarea Cortului.

11:29 „Pentru mine": adică „de dragul meu" sau „în locul meu".

11:31 „Dinspre mare": adică dinspre golful Eilat; Ps 78:26 adaugă un detaliu care ar permite situarea cronologică a momentului evocat: *vântul de răsărit... vântul de miazăzi*. Acestea ar favoriza migrația prepelițelor primăvara (*cf.* Num 10:11.33).

11:32 „Homeri", ebr. *ḥomārīm*: în Iez 45:11-14 această măsură pentru volum apare ca egală cu zece *efa* sau zece *bat*. În alte locuri apare echivalent cu un *kor*. Estimarea *homerului* variază mult: termenul derivă probabil de la cuvântul „măgar" (ebr. *ḥamōr*) și denumea inițial încărcătura pe care o putea duce acesta. ◆ „le-au întins peste tot", ebr. *yiṣṭᵉḥū lāhem ṣāṭōaḥ*: lit. „le-au întins pentru a fi întinse": cele mai multe manuscrise ale LXX au „le-au pus la uscat", la soare. PenS și *Codex Vaticanus* (LXX) au „le-au sacrificat", citind în locul rădăcinii *ṢṬḤ*, „a întinde", *ṢḤṬ*, „a sacrifica". Această lectură răspunde provocării pe care Moise i-o adresează lui Dumnezeu în v. 22 („Oare turme și cirezi se vor înjunghia pentru ei încât să le fie de ajuns?"), sugerând că israeliții au consumat carnea crudă a prepelițelor, atât de dornici erau de gustul cărnii.

11:33 „Încă nemestecată": lit. „înainte să fie tăiată". ◆ „în popor", ebr. *bā'ām*: s-ar înțelege mai degrabă „printre oameni", ceea ce ar putea însemna că doar unii au fost loviți, mai ales din „adunătura" cârcotașă (v. 4). Această interpretare ar rezolva și dificultatea logică – pe de o parte, Domnul a promis carne timp de treizeci de zile (v. 19), dar, pe de altă parte, i-a lovit pe oameni chiar în prima zi când au mâncat din prepelițe.

11:34 „Qivrot-Hataava": ebr. *qiḇrōṯ hatta'awāʰ*, „mormintele poftei". ◆ „pe cei cuprinși de poftă din popor": LXX „pe poporul poftitor". Adjectivul *epithymētḗs*, „poftitor", a fost preluat de Pavel în 1Cor 10:6, la începutul unei secțiuni în care apostolul îi avertizează pe creștinii din Corint că ar putea avea soarta vechilor israeliți dacă insistă să mănânce carne jertfită idolilor.

12:1 „Miriam și Aron au grăit", lit. „a grăit Miriam și Aron": textul ebraic folosește aici forma de feminin singular a verbului „a grăi", ceea ce sugerează faptul că Miriam a fost principala instigatoare a cârtirii împotriva lui Moise, însă nu ne lămurește care este motivul ei exact. Probabil este dorința de putere (v. 2), pentru că Miriam apare deja numită prorociță (Ex 15:20). ◆ „cușită": LXX și Vg. au „etiopiană". În sens strict, țara Cuș este Nubia, în Egiptul de Sus, partea ce se întindea de la a doua cataractă a Nilului (Semna de astăzi) până la a patra cataractă, la nord de Khartoum, în Sudan. Etiopia se află la sud-est de Sudan. Dar s-ar putea ca Miriam să fi folosit termenul acesta în sens peiorativ, pentru o femeie cu fizionomie vizibil diferită de a israeliților. Dacă ar fi vorba de o persoană negroidă, nu poate fi Țipora, deoarece ea era midianită (Ex 2:21). O altă explicație ar fi că termenul nu se referă la Cuș (Nubia/Etiopia), ci la Cușan, un trib sau o populație nomadă care apare într-o paralelă cu midianiții la Hab 3:7.

12:2 Singurul caz de vorbire directă a lui Aron, în Numeri, se află în acest capitol: aici, împreună cu Miriam, îl contestă pe Moise, iar în vv. 11-12 își cere iertare pentru vorbele nesăbuite.

12:3 „Smerit", ebr. *'ānāw*: este singura ocurență la singular a acestui termen în tot Vechiul Testament, dar sensul se poate deduce din numeroasele ocurențe la plural; ar însemna în același timp „sărac", „sărman", „blând", „modest", „umil". La profeți, „săracii Domnului" sunt preferații lui, ei constituie rămășița care va fi salvată în „ziua mâniei" (de ex. Țef 2:3 etc.).

12:5 „La intrarea Cortului": Syr. are „la intrarea Cortului Întâlnirii" (armonizare cu v. 4).

12:6 „El a zis": Syr. are „și le-a zis Domnul". ◆ „Când este un profet între voi, [Eu], Domnul", ebr. *'im-yihyeʰ nᵉḇī'aḵem YHWH* este *crux interpretum*. O propoziție ca lit. „dacă profetul vostru este Domnul" e absurdă teologic. Masoreții, sesizând

tensiunea textului, l-au împărțit prin accente astfel: „dacă este profetul vostru, Domnul va...", ceea ce e dificil sintactic. S-ar putea înțelege și „dacă profetul vostru este (un profet) al Domnului" sau „un profet între voi este al Domnului". LXX are *eàn génētai prophētēs hymōn kyríō*, „dacă va fi la voi un profet pentru Domnul", iar Vg. *si quis fuerit inter vos propheta domini*, „dacă va fi la voi un profet al Domnului": ambele presupun un original *nāḇî' mikkem l^e-*, „profet dintre voi al...", sau *nāḇî' bāḳem*, „profet între voi"; emendare acceptată și de unii cercetători moderni. Alții au reconstruit versetul și s-au folosit atât de emendările textuale, cât și de mutarea cuvântului „Domnul" la început: „Și a zis Domnul... dacă este profet între voi, în vedenie...", așa cum atestă și manuscrisul 4Q27 descoperit la Qumran; Syr. traduce întreaga frază astfel: „Dacă va fi/se va produce profeția voastră, Eu, Domnul, în vedenie mă fac cunoscut asupra voastră și în vis vorbesc cu voi". ◆ „vedenie", ebr. *mar'āh*: vedenia este o stare extatică vizuală care are loc, de regulă, când omul e treaz (spre deosebire de visul profetic). Ebr. *mar'āh* este vocalizat în mod deliberat în acest fel (*cf.* și 1Sam 3:15; Dan 10:7.8.16) pentru a-l deosebi de *mar'eh* din v. 8, cu valoare adverbială, deși ambele cuvinte provin din aceeași rădăcină *R'H*, „a vedea". Ele sunt traduse la fel în Targ. *Pseudo-Ionatan* și Syr., dar diferit în LXX (*hórama* vs. *eĩdos*). Potrivit lui Levine, femininul *mar'āh* denumește viziunea obișnuită pe care o au profeții, în timp ce, prin contrast, masculinul *mar'eh* denumește vederea clară, excepțională, de care are parte Moise (Levine, *Numbers 1-20*, 331).

12:7 „Nu așa": Moise este deosebit față de Aron și Miriam, deși toți sunt numiți „profeți" (Ex 4:16; 15:20; *cf.* Mih 6:4). ◆ „slujitorul meu": Moise este numit slujitorul Domnului și în Ex 14:31, Deut 34:5, Ios 1:1. Epitetul le este atribuit și lui Avraham

(Gen 26:24), Caleb (Num 14:24), unor profeți (2Rg 9:7), lui David (2Sam 3:18) și întregului popor Israel (Is 41:8); este de fapt un titlu de cinste, de aceea am și optat pentru traducerea cu „slujitor", și nu „rob", când îl folosește Dumnezeu. ◆ „casa mea": se referă la poporul Israel (*cf.* Ier 12:7; Os 8:1). În altă parte, „casa" se referă la templul din Ierusalim (Is 56:7, Iez 23:39 etc.). Milgrom și Levine (*ad loc.*) sunt însă de părere că aici „casa" ar denumi lăcașul ceresc al lui Dumnezeu, fiind singurul loc din Scriptură cu acest înțeles. Astfel, Moise ar fi asemănat îngerilor („[cel mai] credincios din toată casa mea").

12:8 „Gură către gură": adică prin revelație directă. Expresie sinonimă cu „față către față" (Ex 33:11; Deut 34:10). ◆ „aievea": ebr. *ūmar'e^{h}*, lit. „și vedere clară" (vezi și nota la v. 6). Pentru înțelegere a fost propusă înlocuirea conjuncției *ū* cu prepoziția *b^{e}-*, „în" (*cf.* Targ. *Onqelos*, PenS, LXX *en eídei*, Syr. *b^{e}-ḥezwā*, „în vedere"). ◆ „cimilituri", ebr. *ḥīḏōṯ*: în vreme ce „vedenia" (v. 6), „vederea clară" și „înfățișarea" presupun simțul vederii, „cimilitura" presupune simțul auzului; Syr. are „în asemănare"/„în aparență" (*ba-ḏ^{e}mūṯā*). ◆ „înfățișare", ebr. *t^{e}mūnā^{h}*, „formă", „manifestare": felul unic în care îl vedea Moise pe Dumnezeu rămâne învăluit în mister. În Deut 4:12 Moise amintește poporului: „A grăit Domnul către voi din mijlocul focului; glasul cuvintelor voi l-ați auzit, dar înfățișare nu ați văzut, ci doar glas." LXX și Syr. au „slava Domnului", dar în locul din Deuteronom, „asemănare" (*homoíōma*, respectiv *d^{e}mūṯā*).

12:9 „Împotriva lor": pentru Rabbi Akiva, pluralul este un indiciu că nu doar Miriam, ci și Aron a fost lovit cu „lepră". Rabbi Iuda ben Betera, vrând să apere imaginea lui Aron, i-a replicat: „Akiva, fie într-un fel, fie în altul, îți atragi osândă. Dacă ai dreptate, Tora l-a apărat, iar tu îl dai în vileag. Dacă nu ai dreptate, înseamnă că scoți nume rău unui om drept" (*T.bab. Șabbath* 97a).

12:10 „Leproasă": nu este vorba neapărat despre boala lui Hansen, ci despre o anume afecțiune a pielii (vezi nota la Ex 4:6). „Lepra" era considerată, atât în Israel, cât și în lumea OAA, o pedeapsă din partea divinității, mai ales pentru clevetire (rabinii chiar fac un joc de cuvinte între *m^{e}ṭōrā'*, „lepros" și *mōṭī' šēm ra'*, „cel care scoate nume rău"). ◆ „zăpada": chiar dacă ar putea fi greu de crezut pentru omul modern, Israelul biblic, deși se afla într-o zonă cu climat cald și foarte cald, cunoștea totuși zăpada, mai ales de pe muntele Hermonului (2814 m), din Anti-Liban. *Cf.* și 2Sam 23:20. ◆ „Aron s-a întors înspre Miriam": deși v. 9 precizează că mânia Domnului s-a aprins împotriva ambilor contestatari, numai Miriam suportă consecința rebeliunii. Aron este cruțat nu în baza unei presupuse „discriminări" inerente societăților patriarhale, cum consideră unii comentatori, ci în virtutea statutului său preoțesc; un mare preot atins de lepră și suspendat din funcție ar fi pus sub semnul întrebării sistemul sacrificial și, în ultimă instanță, puritatea rituală a întregii tabere.

12:12 „Mort": în vechime, „leprosul" era considerat mort (*T.bab. 'Avodah Zarah* 5a). LXX adaugă și „născut la netimp/fără-de-vreme", iar Vg. *abortivum*, „avorton". ◆ „maicii sale ... carnea sa", ebr. *'immō... b^{e}śārō*: corectură de scrib (ebr. *tiqqūn sōp^{e}rīm*) adusă formulării originale: „maicii noastre ... carnea noastră" (Rași, Ben Așer, *cf.* Gen 37:27). LXX are „cărnurile ei" (pl.). ◆ „pe jumătate mâncată": când fetusul mort în pântece este scos afară, pielea i se decojește și cade, împreună cu lichidul amniotic, având înfățișare ca de „lepră".

12:13 „Dumnezeule, rogu-te", ebr. *'ēl nā'*: alții au propus citirea *'al nā'*, „să nu (fie), rogu-te" (ca în vv. 11 și 12), mai ales că, de obicei, particula enclitică *nā'* nu apare în ebraică însoțită de un substantiv, ci de un verb. Probabil vocalizarea masoreților a fost influențată de context, pentru că Moise i se adresează lui

Dumnezeu. Mai mult, numele „Dumnezeu", sub forma simplă *'ēl*, apare doar în textele poetice, așadar aici ar fi singurul loc din Vechiul Testament unde apare într-o narațiune.

12:14 „Să fie închisă": Syr. are „să stea" (la fel la v. 15). ◆ „șapte zile": perioada de carantină de șapte zile pentru cineva cu „lepră" este reglementată de Lev 13:4 și urm. (*cf.* 14:3). ◆ „să fie primită înapoi": Syr. are „să intre" (la fel la v. 15).

12:15 „A fost primită înapoi": LXX are „s-a curățit".

12:16 „Și-a așezat tabăra în pustiul Paran": la 13:26, se precizează „în pustiul Paran, la Qadeș" (*cf.* Deut 1:19).

13:1-3 „Domnul a grăit către Moise ... Trimite": aici se spune că Dumnezeu are inițiativa trimiterii de iscoade; în recapitularea din Deut 1:22-23 însă, Moise reamintește poporului că ei au avut această idee.

13:2 „Trimite": ebr. *ṣᵉlaḥ lᵉḵā*, expresie emfatică de îndemn care insistă asupra adresantului (*cf.* Gen 12:1). ◆ „să iscodească", ebr. *yāṯurū*: sau „să dea târcoale", dacă verbul ebraic e cumva înrudit cu akk. *târu(m)*, „a înconjura", „a încercui". ◆ „fiilor lui Israel": LXX adaugă „spre moștenire". ◆ „să trimiteți": pluralul s-ar putea referi la Moise și Aron, care acționau împreună, sau la tot poporul. PenS, LXX și Syr. au singularul, armonizând cu formularea de la începutul versetului.

13:3 „După cuvântul Domnului": lit. „după gura Domnului".

13:8 PenS are aici varianta teoforă a numelui – „Iehoșua", deși despre schimbarea numelui se vorbește abia la v. 16.

13:16 „Moise i-a pus lui Hoșea, fiul lui Nun, numele Iosua": Moise îi schimbă numele din Hoșea (*Hōšēa'*, „[el] mântuiește") în Iosua (*Yᵉhōšua'*), schimbare menită să evidențieze noul rol al lui Iosua, care trebuie să-i conducă pe israeliți în Țara Făgăduinței. Sursele antice (Filon, *De Mutatione Nominum* 1.121; *cf.* Eusebiu de Cezareea, *Demonstratio Evangelica* IV.17.23, GCS 23) și

dicționarele actuale interpretează acest nou nume ca „*Yāh* este mântuire", prin asocierea dintre *Yāh*, forma prescurtată a tetragramei *YHWH* (Ex 15:2; 17:16; Ps 89:9), și verbul *yāṣa'* („a mântui"; „a salva"). Vezi și nota la Ex 17:9.

13:17 „Luați-o": lit. „urcați (pe) această (cale)". ◆ „Neghev": lit. „pământ arid", se află în partea sudică a Canaanului, în zona dintre Beer-Șeva și peninsula Sinai, la sud de lanțul muntos central al Iudeii. ◆ „urcați": verbul ebraic „a urca" de obicei indică direcția nordică. În OAA, cu excepția Egiptului, mișcarea înspre nord era adesea exprimată ca o „urcare", iar mișcarea înspre sud, ca o „coborâre". Aceasta deoarece Tigrul și Eufratul curg spre sud, astfel încât „în susul râului" era direcția înspre nord. Așadar iscoadele au fost instruite să meargă spre nord, prin Neghev și apoi să „urce" în zona muntoasă. ◆ „munte": denumire generică pentru lanțul muntos central din interiorul Canaanului.

13:19 „Așezările în care locuiește: tabere sau cetăți întărite?": Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan* au „trăiesc în cetăți fără ziduri sau întărite?" ◆ „cetăți întărite": există un număr din ce în ce mai mare de mărturii arheologice care indică existența unor așezări stabile în diferite regiuni ale Canaanului, înainte ca israeliții seminomazi să se așeze acolo și să facă agricultură. Finkelstein subliniază faptul că, pe lângă zonele fertile, cum ar fi câmpia de coastă (*Șefela*) și văile nordice (de ex., *valea Izreel*), locuite permanent înainte de începutul epocii fierului (aprox. 1200 î.H.), existau și regiuni mărginașe în Canaan având uneori așezări stabile, și anume părți din regiunile deluroase ale Galileii Superioare, din Efraim și Iudeea, fapt revelat de cercetări și săpături recente.

13:20 „În zilele acelea se pârguiau strugurii": lit. „zilele (erau) zilele primilor struguri copți", adică lunile iulie–august. La Qumran sărbătoarea primilor struguri copți era celebrată în a

treia zi a lunii Av, la șapte săptămâni după Cincizecime (11Q19 19:11-16).

13:21 „Pustiul Țin": în 34:3-4 și Ios 15:1.3 este menționat ca graniță de sud a Țării Făgăduinței. Oaza Qadeș-Barnea (v. 26) se afla probabil la hotarul dintre pustiurile Paran și Țin. Vezi și nota la 20:1. ◆ „Rehov": azi Tel Rehov, o cetate importantă în epoca Amarna, care domina estul Văii Izreel și valea Bet-Șeanului. Epoca Amarna corespunde domniei lui Akhenaton (1353–1336 î.H.), după numele orașului din delta Nilului, unde și-a stabilit faraonul capitala. ◆ „Levo-Hamat": unii traducători antici și moderni interpretează ebr. *lᵉḥo'* ca „la intrarea/pentru a intra". (de ex. LXX, Vg., Syr.). Hamat este și astăzi un oraș în Siria. După Nadav Na'aman, ar fi vorba de cetatea Labu, care la un moment dat a fost sub suzeranitatea Hamatului. Din indicațiile geografice se deduce că iscoadele au străbătut întregul teritoriu al Țării Făgăduinței, de la sud la nord.

13:22 „Au ajuns": TM are verbul la singular, dar PenS, la plural. ◆ „Hebron": situl arheologic originar este astăzi numit Tel Rumeidah și constituie un cartier al Hebronului modern. Este cea mai importantă așezare din sudul Țării Făgăduinței, comparabilă cu Sihemul din nord. Aici au fost îngropați patriarhii lui Israel și soțiile lor, cu excepția Rahelei (îngropată lângă Betleem Efrata). Hebronul a fost capitala tribului lui Iuda, iar David și-a avut reședința acolo timp de șapte ani. ◆ „Ahiman, Șeșai și Talmai": după o tradiție biblică aceștia au fost alungați din Hebron de Caleb (Ios 15:14). ◆ „urmașii lui Anaq", ebr. *yᵉlîḏêy hā'anāq*: în v. 33, „fiii lui Anaq", ebr. *bᵉnêy 'anāq*. Originea numelui este incertă. Rabinii îl asociază cu aramaicul *'anāq*, „colier" (*Genesis Rabbah* 26:7). Alții îl derivă din *Iy-'anaq* menționat în textele imprecatorii egiptene, sau presupun că ar fi de origine hurită (*Khanaqqa* din textele mezilor) sau filisteană (gr. *ánax*, „domn") (Milgrom 1990, 103). Alter consideră însă

că e un substantiv comun, însemnând „uriaș", întrucât la v. 33 „fiii lui Anaq" este o apoziție la *nefilimi*; Syr. are „fiii vitejilor/eroilor" (*b^{e}nay ga(n)bārē*) – la fel la v. 28. ◆ „Hebronul fusese zidit cu șapte ani înaintea Țoanului din Egipt": se consideră că această notiță nu are caracter istoric, ci urmărește să stabilească doar o întâietate simbolică a Canaanului în fața culturii egiptene. ◆ „Țoan", ebr. *Ṭō'an*: LXX are *Tanis*, iar Targ. *Pseudo-Ionatan* are *Ṭā'nē^{y}s/Tanes*. *Ṭō'an/Tanis* a redevenit capitala Egiptului cam în aceeași perioadă când Ierusalimul a devenit capitala regatului israelit sub regele David.

13:23 „Valea Eșkol": lit. „uedul Eșkol". LXX și Syr. traduc toponimul: „Valea Ciorchinelui", apoi LXX adaugă „au iscodit-o". Termenul tradus prin „vale" denumește de fapt un ued, adică o vale specifică unui ținut semideșertic sau deșertic, prin care se scurg apele căzute doar în sezonul ploios. ◆ „o coardă cu un singur ciorchine de strugure – și l-au cărat pe o prăjină între doi oameni": se sugerează că produsele țării sunt gigantice, ca și locuitorii ei (vezi nota la 13:33).

13:26 „Qadeș": locul are în Biblie mai multe denumiri: Qadeș-Barnea (32:8; 34:4; Deut 1:2.19 etc.), En-Mișpat („Fântâna Judecății", Gen 14:7), Meriba („Ceartă") (20:13) și Meriba de la Qadeș (Merivat-Qadeș) (27:14). Qadeș se află la sud de granița Țării Făgăduinței (34:4). Aici se înțelege că se află în pustiul Paran. După alte texte (20:1; 27:14; 33:36), s-ar înțelege că este în pustiul Țin. De altfel, în Ps 29:8 se vorbește de-a dreptul de „pustiul Qadeș". În 20:16 „localitatea" Qadeș este numită „cetate" (ebr. *'ir*), deși este mai degrabă un loc de popas într-o oază, identificat azi cu 'Ain el-Qudeirat din Wadi el-'Ain. Syr. are *R^{e}qem*, identificând astfel Qadeșul cu Petra, o actualizare a textului biblic făcută de sirieni, care apreciau importanța localității nabateene. ◆ „au dat seamă în fața lor...": lit. „le-au adus vorbă lor..."; Syr. are „...în fața lui" (posibilă armonizare cu v. 27).

13:27 „Șiroiește de lapte și miere": refren ce caracterizează Țara Făgăduinței. Vezi și nota la Ex 3:8.

13:28 „Întărite": zidurile vechilor cetăți canaanite aveau între 9 și 15 m înălțime și câteodată ajungeau până la 4,5 m grosime (Milgrom 1990, 105).

13:29 „În munte": e vorba aici mai degrabă de „zona colinară" a Canaanului. Deosebirea făcută între amoriți, care locuiesc în ținutul deluros, și canaaniți, care locuiesc la șes, este artificială (vezi 14:45, unde se spune că în munte locuiesc canaaniți).

13:30 „A potolit", ebr. *wayyahas*: verbul *hāsā*^{h} este *hapax legomenon* în Vechiul Testament. ◆ „față de": LXX și Targ. *Neofiti* au „înaintea lui". ◆ „sigur vom izbândi": lit. „putând vom putea-o (face)".

13:31 „Nu vom putea urca împotriva poporului": LXX are „Nu, să nu ne urcăm, fiindcă nu vom face față neamului (aceluia)".

13:32 „Au scos ... nume rău țării": ebr. *hōṣī' dibbā*^{h} are sensul de „a scoate un zvon fals/o știre falsă". Descurajat de raportul iscoadelor, poporul ajunge să disprețuiască darul lui Dumnezeu și vrea să se întoarcă în robia Egiptului (14:3).

13:33 „*Nefilimi*": LXX are „uriași". Acest text este singurul care justifică traducerea termenului *nefilim* (care ar însemna propriu-zis „cei căzuți", de la rădăcina *NPL* „a cădea") prin „uriași", așa cum procedează LXX, pentru că vorbește despre statura lor: pe lângă ei, oamenii obișnuiți păreau niște lăcuste. În Biblia ebraică, *nefilimii* se referă fie la populația antediluviană, descendentă din amestecul fiilor lui Dumnezeu cu femei pământene (Gen 6:4), care însă a fost nimicită de potop, fie la populația de *refaimi* de dinainte de intrarea fiilor lui Israel în țara Canaanului (Num 13:33; *cf.* Deut 2:10-11 etc.). Ar exista un numitor comun între cele două sensuri ale *nefilimilor*: atât ca

populație antediluviană, cât și ca populație veche canaanită, ei sunt condamnați la pieire. Rămân doar unele rămășițe, cum ar fi uriașul Goliat, ucis în vremea lui David și identificat și el ca urmaș al *refaimilor* (2Sam 21:19-20). Și în legendele iudaice, Og este unul dintre *nefilimi*, salvat de la potop pentru că s-a agățat de arca lui Noe. Se explică astfel de ce *nefilimii*, care se presupune că au fost exterminați de potop, se mai întâlnesc ulterior în Canaan. Vezi și nota la Gen 6:4 în BTEGen, *s.u.* ◆ „fii ai lui Anaq [care sunt] din *nefilimi*": LXX nu conține această informație. Este o glosă care explică la cine se referă *nefilimii*. Poate fi înțeleasă în două moduri: fie „fiii lui Anaq care se trag din *nefilimi*", deci în sensul că fiii lui Anaq sunt descendenți din vechii *nefilimi* antediluvieni, fie „fiii lui Anaq care fac parte dintre *nefilimi*", în sensul că se presupune încă existența *nefilimilor*, dintre care fiii lui Anaq ar fi doar o parte; Syr. echivalează *nefilimii*, ca și pe Anaq, cu *ga(n)bārē*, „viteji"/„eroi": „și i-am văzut acolo pe viteji, fii de viteji, [care sunt] din viteji".

14:1 „Toată adunarea și-a ridicat glasul": lit. „și s-a ridicat toată adunarea și și-au dat glasul"; Syr. adaugă „cu plângere". ◆ „a plâns": lit. „au plâns"; Syr. are aici „a plâns ... cu plângere mare".

14:2 „Au cârtit": Syr. are în plus „în ziua aceea". ◆ „de-am fi murit în țara Egiptului": Syr. are în plus „de mâna Domnului". ◆ „sau în pustiul acesta de-am fi murit!": așa se va și întâmpla, prima generație va muri în pustiu.

14:4 „Să ne punem o căpetenie", ebr. *nitt^{e}nā^{h} rō'ṣ*, lit. „să ne dăm/punem cap": expresie ambiguă. Poate însemna „a pune o căpetenie", așa cum am tradus, dar și, după unii, „a-și pune în cap", „a se hotărî" (aceeași variație în interpretare și pentru Neh 9:17). Varianta noastră este și cea acceptată de LXX, Targ. *Onqelos*, *Pseudo-Ionatan* și Syr.

14:5 „Au căzut cu fața la pământ": lit. „au căzut pe fețe". ◆ „întregii obști a adunării": expresia mai apare doar în Ex 12:6.

14:9 „Ei sunt o pâine pentru noi": lit. „ei sunt pâinea noastră", adică „sunt o pradă pentru noi" ce poate fi consumată ca o pâine. ◆ „umbra lor s-a abătut de deasupra lor": în zonele de deșert, „umbra" (ebr. *ṣēl*) e o metaforă obișnuită pentru ocrotirea de soarele dogoritor. La nivel teologic „umbra" poate metaforiza sprijinul, ocrotirea oferită de Dumnezeu (Ps 91:1; 121:5-6) sau de regi (Is 30:2-3; Plâng 4:20). Așadar, „umbra s-a abătut" înseamnă aici pierderea ocrotirii din partea zeilor lor, o reminiscență a mentalității potrivit căreia fiecare popor își are zeii săi, care își pierd însă puterea în fața Domnului. Abia profeții vor insista asupra non-existenței absolute a zeilor, de obicei reducându-i la materialul din care erau făcute reprezentările lor. LXX înțelege că s-a depărtat de la ei „timpul prielnic/vremea potrivită (*kairós*)"; Syr., Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan* au „puterea lor". Vg. are „ocrotirea lor".

14:10 „Vorbea (să-i omoare)", ebr. *wayyō'mᵉrū*: verbul *'āmar* are și sensul de „a (se) gândi" (Gen 20:11) sau exprimă intenția, amenințarea (Ex 2:14). ◆ „(să)-i": pronumele de pers. a III-a plural se poate referi atât la Moise și Aron (v. 5), cât și la Iosua și Caleb (vv. 6-9). ◆ „s-a arătat", LXX, Targ. *Pseudo-Ionatan* și Syr. au în plus „în nor".

14:11 „Mă va disprețui": Syr. are „mă vor mânia" (la fel la v. 23).

14:12 „Îl voi dezmoșteni": Syr. are „îi voi face să piară". ◆ „pe tine": PenS și LXX adaugă „și casa tatălui tău".

14:13-14 „Când egiptenii vor auzi ... le vor spune locuitorilor acestei țări": Syr. are „vor auzi egiptenii ... și vor spune locuitorii acestei țări"; potrivit Syr. și locuitorii țării sunt actanți.

14:14 „Ochi în ochi": este o expresie care sugerează că nu numai Moise, ci și poporul s-a învrednicit de vederea lui

Dumnezeu. Corespunde cu alte expresii similare: „față către față" (Gen 32:31; Ex 33:11; Deut 34:10; Jud 6:22; *cf.* Iez 20:35), „gură către gură" (Num 12:8). În alte locuri se insistă, dimpotrivă, pe faptul că poporul nu poate decât cu riscul morții să-l vadă pe Dumnezeu, de aceea Moise este ales ca intermediar, eventual însoțit de Aron sau de Iosua (Ex 19:21-25; 24:12-15). Ar putea fi nu o contradicție, ci o încercare de a surprinde inefabilul. Antropomorfizarea lui Dumnezeu în textul biblic, prin utilizarea stimulilor vizual-auditivi, nu semnifică o cunoaștere nemijlocită a divinității, ci reprezintă o modalitate stilistică de a descrie relația personală dintre *YHWH* și poporul său.

14:15 „Ca pe un singur om": expresie idiomatică ebraică însemnând „până la ultimul om" (Jud 6:16; 20:1.8.11; 1Sam 11:7; 2Sam 19:15; Ezra 3:1; Neh 8:1; *cf.* Ex 14:28). ◆ „faima ta", ebr. *šim'aḵā*: LXX și Syr. au „numele tău" (au citit *šimḵā*).

14:16 „Li s-a jurat": Syr. are „li s-a jurat părinților lor" (armonizare cu v. 23).

14:17 „Puterea" lui Dumnezeu se arată în îndelungă răbdare și milostivire.

14:18 După „plin de bunăvoință" LXX adaugă „adevărat/credincios" (*alēthinós*). ◆ „fărădelegea și răzvrătirea": LXX are „fărădelegile, nedreptățile și păcatele". ◆ „cercetează vina...": ebr. *pāqaḏ*, „a cerceta", „a vizita", este un termen-cheie în Biblie, denumind o intervenție divină fie spre a izbăvi, fie spre a pedepsi. Aici contextul precizează că e vorba de „a pedepsi" vina. Vezi și nota la Ex 3:16 în BTE Ex-Lev, *s.u.* ◆ „până la al treilea și al patrulea neam": în mentalul arhaic, unde primează concepția personalității colective, întreaga familie extinsă, formată din membrii a trei sau chiar patru generații care trăiesc laolaltă, era considerată părtașă la nelegiuirea comisă de o persoană. Abia mai târziu se pune accentul pe responsabilitatea individuală (Iez 18) și este combătut vechiul proverb: „Părinții au mâncat

aguridă, iar copiilor li s-au strepezit dinții", care evoca foarte plastic responsabilitatea colectivă sau moștenirea vinei. Vezi și diferența dintre Deut 5:9 (și nota), pe de o parte, și 7:10; 24:16, pe de altă parte. ◆ Aceleași atribute ale divinității se regăsesc în Ex 34:6 și Iona 4:2 („Dumnezeu milostiv și îndurător, zăbavnic la mânie, plin de bunăvoință și [care] te întristezi de rău"). ◆ „asupra fiilor": Syr. are în plus „și în fiii fiilor". ◆ Tot versetul este formulat în Syr. la pers. a 2-a: „Doamne, ești zăbavnic la mânie... cercetezi...".

14:20 „Am iertat": LXX are „sunt iertător față de ei".

14:21 „Viu sunt Eu...": LXX adaugă „și viu este numele meu". Formula obișnuită de jurământ implică o comparație: pe cât e de adevărat X (aici „Eu sunt viu"), pe atât e de adevărat și Y (aici „toți bărbații ... nu vor vedea ... etc."). Pentru că nu are un termen de comparație mai mare, Dumnezeu se jură pe El însuși, în timp ce oamenii se jură pe Dumnezeu. ◆ Se discută dacă propoziția „slava Domnului va umple pământul" aparține primului sau celui de al doilea membru al formulei de jurământ; Ibn Ezra consideră că ea începe a doua parte a jurământului, constituind un rezumat a ceea ce se va detalia apoi (*cf.* Alter, *ad loc.*).

14:22 „De zece ori": Ex 5:15–6:9; 14:10-12; 15:22-25; 16:1-36; 17:1-19; 32:1-35; Num 11:1-3; 11:4-35; 12:1-16; 14:1-38.

14:23 „M-am jurat": PenS adaugă „să le-o dau". ◆ în LXX versetul este: „nicidecum nu vor vedea țara pe care am jurat-o părinților lor, ci doar copiii lor care sunt cu mine aici, câți nu știu nici de bine nici de rău, orice tânăr nepriceput: acestora le voi da țara; însă toți cei care m-au mâniat nu o vor vedea."

14:24 „Urmașii lui": lit. „sămânța lui".

14:25 „Amalecitul și canaanitul locuiesc în vale": în 13:29 (vezi și nota) se spune despre canaaniți că locuiesc lângă mare (*cf.* Ios 5:1; 11:3), iar amaleciții, în Neghev. Valea nu este

specificată; Syr. are „...locuiesc pe munte“ (armonizare cu v. 45). ◆ „Marea de Trestii“, ebr. *yam sūp* se pare că era un lac sau un golf (azi dispărut) la nord de Marea Roșie (vezi și nota de la Ex 10:19 din BTE Ex-Lev); încă din Antichitatea târzie expresia a fost folosită generic și pentru Marea Roșie (cum au echivalat LXX și Vg.).

14:27 „Împotriva mea ... împotriva mea“: LXX are „împotriva mea ... cu privire la voi“.

14:28 „Spune-le“: schimbare de persoană față de v. 26, „a grăit către Moise și către Aron“. Verbul se referă cel mai probabil la Moise. ◆ „rostirea Domnului“, ebr. *n^{e}um YHWH*: aici este al doilea loc din Pentateuh, după Gen 22:16, în care apare această expresie foarte utilizată în cărțile profetice. ◆ „auzul meu“: lit. „urechile mele“.

14:29 „Pustiul acesta“: adică Paran. ◆ „de la douăzeci de ani în sus“: adică cei care aveau vârsta de mers la oaste (1:3).

14:30 „Mi-am ridicat mâna“: gest de jurământ (*cf.* de ex. Gen 14:22; Ex 6:8 etc.).

14:31 „Pruncii“: ebraicul *ṭap* este un termen generic referitor la cei care merg mai greu – femei, copii, bătrâni etc. (*cf.* și notele la Gen 45:19 și Ex 12:37 din BTE Gen, *s.u.*, respectiv din BTE Ex-Lev, *s.u.*). ◆ „vor cunoaște“: LXX are „vor moșteni“. ◆ În acest verset Syr. inserează, după enunțul „Vor ajunge pradă!“, o formulă care se regăsește, într-un context similar, la Deut 1:39: „și fiii voștri, care nu au cunoscut astăzi binele și răul, ei vor intra în țară“.

14:33 „Păstori“: ebraicul *rō'īm* (care poate fi înțeles și cu sensul de „rătăcitori“, „hoinari“ – vezi Levine 2008, 370; *cf.* KJV, NJPS) denumește aici principala ocupație a israeliților din generația exodului; pedepsiți de Domnul pentru răzvrătire, vor fi nevoiți să o practice în pustiu (de fapt un teritoriu cu vegetație

săracă), vreme de 40 de ani. ◆ „vor purta desfrânările voastre": adică vor trage ponoasele pentru infidelitățile părinților lor față de Domnul.

14:34 „Îndârjirea mea": ebr. *t'nū'āṯī*, care mai apare doar la Iov 33:10, poate fi înțeles fie ca „respingerea mea" de către fiii lui Israel (*cf.* BJ, NABRE, NET, NJPS, EÜ), fie ca „respingerea de către mine" a fiilor lui Israel (*cf.* NRSV, ESV, TOB). LXX are „urgia mâniei Mele", iar pentru „veți cunoaște îndârjirea mea" Syr. are „veți ști că pentru că ați cârtit înaintea mea [vi se întâmplă acestea?]".

14:35 „Astfel voi face": lit. „dacă nu voi face așa" (în formulă de jurământ).

14:36 „Au făcut ... să cârtească împotriva", ebr. *wayyillōnū* (*ketiv*, „scris"), *wayyallīnū* (*qere*, „citit") de la rădăcina *LWN*, „a cârti, bârfi": am ales să traducem varianta „citită" de masoreți din textul ebraic: „au făcut (adunarea) să cârtească împotriva lui (Moise)" (la fel Targ. *Neofiti*), și nu varianta „scrisă" din manuscris: „au bârfit-o (țara) în fața adunării", cum are LXX.

14:41 „Cuvântul Domnului": lit. „gura Domnului". ◆ „nu va izbândi": LXX și Syr. au „nu veți izbândi".

14:44 „Au îndrăznit", ebr. *wayya'pilū*: înțeles incert. Forma verbală de aici este un *hapax* în Vechiul Testament. Alții înțeleg „au săvârșit răutatea (să urce)" (Targ. *Onqelos*), ori interpretează: „s-au înarmat/s-au urcat în întuneric înainte de dimineață" (Targ. *Pseudo-Ionatan* și *Neofiti*). Syr. are „au început".

14:45 „Amalecitul și canaanitul, care locuiau pe muntele acela": spre deosebire de 13:29, aici se spune, dimpotrivă, că la munte locuiesc canaaniți. Așadar, în 13:29, canaaniții locuiesc lângă mare, iar amaleciții în Neghev, iar în 14:25 ambii locuiesc în vale (vezi și notele). ◆ PenS și LXX adaugă la final „și s-au întors în tabără". ◆ „Horma", în ebr. articulat: prezența articolului hotărât în numele proprii ebraice este rară. PenS și Targ.

Onqelos au însă „Horma" fără articol, pentru a evita să se înțeleagă că ar fi vorba despre substantivul comun „nimicire", așa cum au interpretat totuși Targ. *Pseudo-Ionatan* și *Neofiti*. Numele cetății se leagă de „anatemă" (ebr. *ḥērem*). ◆ Traducerea literală a versetului este: „și a coborât amalecitul și canaanitul care locuia pe muntele acela, și i-a lovit și i-a zdrobit până la Horma", ceea ce ne arată că autorul biblic vede în amaleciți și canaaniți o singură forță unită. ◆ „i-au zdrobit": Syr. are „i-au urmărit".

15 Capitolul reflectă tradiția sacerdotală (preoțească). Despre sursele textului final al Torei, vezi și BTEGen, „Introducere la Tora", pp. 66-71.

15:2 „Țara locuirii voastre": expresie unică în Vechiul Testament. În Canaan israeliții vor deveni, din seminomazi și păstori, sedentari și agricultori. ◆ „pe care v-o dau Eu": Syr. are în plus „[drept] moștenire".

15:3-4 Syr. reflectă o analiză și o segmentare diferite ale acestor versete, conform cărora v. 3 conține enunțuri regente pentru subordonata temporală din v. 2, coordonate cu enunțul din v. 4: „aduceți ofrandă pentru Domnul – ardere-de-tot ori jertfă –, puneți deoparte făgăduința, ori punerea-deoparte, ori la sărbătorile voastre, și faceți mireasmă plăcută Domnului, fie din cireadă, fie din turmă, și să înfățișeze cel care își înfățișează ofranda..." (pentru „punerea-deoparte" ca echivalent al altor tipuri de ofrandă în Syr., vezi și nota la 5:25).

15:4 „Cel care își înfățișează ofranda ... să înfățișeze", ebr. *wᵉhiqrīḇ hammaqrīḇ qorbānō*: joc de cuvinte – predicatul, subiectul și complementul sunt derivate de la rădăcina *QRB*.

15:5 „Vin pentru libație": potrivit rabinilor, vinul era pus deasupra altarului în niște boluri perforate, iar acesta se scurgea în pământul de dedesubt (*M. Sukkah* 4:9). Însă, cel mai probabil,

vinul era inițial turnat la baza altarului, și nu pe vatra lui, deoarece ar fi putut stinge flăcările, ducând astfel la încălcarea poruncii din Lev 6:6. ◆ După „miel", LXX adaugă „să aduceți tot atât prinos, mireasmă de bună mirosire Domnului".

15:6 „Pentru berbec": Syr. integrează această sintagmă în enunțul precedent: „...sau pentru berbec, și aduceți prinos...". ◆ După „pentru berbec", LXX are și „când îl aduceți fie pentru ardere-de-tot, fie pentru jertfă".

15:12 „După numărul": numărul prinosurilor de cereale și libații trebuia să fie egal cu numărul total al jertfelor la care s-au adăugat.

15:13 „(Toți) cei de-ai locului", ebr. *hā'ezrāḥ*: Syr. are „toți cei din casa lui Israel".

15:14 „Venetic", ebr. *gēr*: veneticul poate fi și un israelit din alt trib care din cauza foametei și-a părăsit teritoriul și a mers în alt trib, și nu neapărat un neevreu. Vezi și nota la Ex 2:22.

15:15 „Obște": nu apare în Syr. și Vg. PenS a mutat „obștea" la finalul v. 14: „așa să facă obștea", iar LXX are în plus și „Domnul": „așa să facă adunarea pentru Domnul". ◆ „care va locui cu voi": lit. „care locuiește". ◆ „din neam în neam": lit. „pentru generațiile voastre".

15:19 „Pâinea țării": expresie unică în Vechiul Testament.

15:20-21 „Aducerea" darului este echivalată, în Syr., cu „punerea deoparte".

15:20 „Din primele aluaturi", ebr. *rē'šīṯ 'arisōṯēḵem*: lit. „începutul aluaturilor voastre". Termenul *'arisāʰ* mai apare doar aici și în v. 21, în Iez 44:30 și Neh 10:38. Pare a fi înrudit cu aramaicul *'arsān* (în akk. *arsānu* sau *arzānu*), „terci de orz", sau poate denumi vasul de gătit în care se făcea acest terci. Alții îl asociază cu *'ereś*, „pat", de la forma pe care ar fi avut-o vasele de gătit. Însă cel mai probabil termenul se referă la pâinea care se află în procesul coacerii, cu alte cuvinte ceea ce iese prima

dată copt din aceste vase să fie adus în dar. LXX are „aluat", targumurile și Syr., „covată".

15:22-29 Despre încălcările comise din greșeală și modul în care se poate săvârși împăcarea pentru ele.

15:24 „O greșeală fără știrea adunării": o încălcare involuntară săvârșită de unii membri aduce vinovăție asupra întregii comunități.

15:26 „Care va locui în mijlocul lor": Syr. are „care va locui în Israel".

15:28 „Cel care a greșit păcătuind din greșeală", ebr. *haṣṣō-ḡeḡeṭ bᵉḥeṭ'āʰ bišḡāḡāʰ*: lit. „cel care a greșit cu păcat din greșeală". Forma *ḥeṭ'āʰ* este *hapax legomenon* în VT.

15:29 „Pentru cel de-al locului, dintre fiii lui Israel": Syr. are „pentru fiii lui Israel".

15:30 „Îl va săvârși cu mână ridicată": expresia se referă aici la păcatul săvârșit cu bună știință, ca o sfidare la adresa lui Dumnezeu – ca și cum, încălcându-i o poruncă, și-ar ridica mâna împotriva lui. ◆ „de-al locului": Syr. are „dintre voi".

15:31 „Porunca lui": PenS, LXX, Syr. au pluralul: „poruncile lui".

15:32-36 Respectarea zilei de sabat capătă cu timpul forma inactivității totale. Astfel, cazul descris aici e menit să pregătească introducerea unei legi care să prevadă interdicția pregătirii focului în zi de sabat (*cf.* Ex 35:2). Gravitatea încălcării acestei legi e subliniată de pedeapsa prevăzută: uciderea (35:2) prin lapidare (aici și în Ex 31:14). Ibn Ezra (*apud* Alter, *ad loc.*) justifică asprimea pedepsei punând în legătură episodul cu ideea de păcat săvârșit „cu mână ridicată": gestul constituia o răzvrătire. (Vezi și capitolul Sabat în BTE Ex-Lev, pp. 39–43.)

15:37-41 Introducerea unui element vizibil pentru a aminti fiecărui israelit să păzească poruncile Domnului. Potrivit lui

Raşi, acest fir aminteşte de culoarea cerului din noaptea ieşirii din Egipt (Raşi, *ad loc.*)

15:38 „Albastru": se ştie că adesea diferitele limbi lexicalizează în mod diferit spectrul culorilor; ebr. *tᵉḵēleṯ* acoperă o zonă între albastru – violet – indigo. Aici am optat pentru „albastru" ţinând seama de realitatea de azi.

15:39 „Poruncile Domnului": Syr. are „poruncile Domnului Dumnezeului vostru" (armonizare cu v. 41). ◆ „după ochii voştri": Syr. are „după minţile voastre". ◆ „vă desfrânaţi": termen foarte frecvent pentru a denumi închinarea la idoli.

15:41 „Eu sunt Domnul ... care v-am scos ... ca să vă fiu Dumnezeu": refren în Tora, amintind de revelarea Numelui, de eliberare şi de Legământ, ca temei pentru trăirea după voinţa lui Dumnezeu.

16 Evenimentele descrise în acest capitol sunt greu de desluşit. Par a se întreţese două episoade diferite: pe de o parte revolta levitului Qorah (Core) împotriva privilegiului sacerdotal al lui Moise şi Aron, iar pe de altă parte revolta unor membri ai tribului lui Ruben care contestă autoritatea lui Moise, reproşându-i vicisitudinile peregrinării prin pustiu; ambele revolte atrag mânia divină: pe rubeniţi îi înghite pământul la corturile lor, iar grupul lui Qorah, aflat la intrarea Cortului Întâlnirii, e mistuit de foc. Redactorul final a încercat să îmbine cele două naraţiuni, fiind interesat mai ales să arate că Dumnezeu sprijină autoritatea lui Moise şi Aron.

16:1 „Qorah... fiul lui Levi": acesta este probabil strămoşul unei vestite familii de leviţi, „fiii lui Qorah (Core)", de la care s-au păstrat anumiţi psalmi (Ps 42–49 şi 84–88). ◆ „fii ai lui Ruben": Ibn Ezra spune că rubeniţii s-au revoltat fiindcă Moise nu le-a dat cinstea cuvenită unor urmaşi ai întâiului-născut al lui Iacob, ci l-a ales ca urmaş pe Iosua, un efraimit. Despre

nemulțumirea tribului lui Ruben vezi și nota la cap. 2. Totuși, aici cuvintele revoltaților „Toată adunarea, cu toții sunt sfinți", trimițând la Ex 19:6 („îmi veți fi împărăție de preoți și neam sfânt"), contestă separarea unei „caste preoțești" de restul poporului. ◆ „s-au apucat": lit. „a luat", fără complement în TM; LXX are „a[u] vorbit", iar Syr. are „s-a[u] separat Qorah ... *și* Datan și Aviram ...".

16:2 „Două sute cincizeci": aici nu e clar cărei revolte s-au alăturat aceștia, dar de la v. 17 ei apar în grupul lui Qorah.

16:5 „Dimineață Domnul îl va face cunoscut": LXX are „Dumnezeu i-a cercetat și i-a cunoscut": se poate presupune că literele din *BQR* „dimineață" au fost confundate cu cele din *PQD* „a cerceta", asemănătoare în grafia ebraică.

16:6 „Qorah și toată adunarea lui": Syr. are „tu, Qorah, și toată adunarea ta".

16:9 „De adunarea lui Israel": Syr. are „de toată adunarea lui Israel".

16:10 „Preoția": Targumurile au „Marea Preoție" (*kehūnᵉṯā' rabbᵉṯā'*), cu alte cuvinte Qorah voia să uzurpe rangul/slujba lui Aron.

16:12 „Nu venim": lit. „Nu urcăm!". Din context rezultă că cei doi refuză să se alăture adunării; însă verbul „a urca", folosit îndeobște pentru a descrie mersul dinspre Egipt spre Canaan, trimite și la un refuz de a continua drumul spre Țara Făgăduinței. La fel și la v. 14.

16:13 „Dintr-o țară care șiroiește de lapte și miere": sintagma e folosită de obicei pentru descrierea Canaanului; aici referirea surprinzătoare la țara Egiptului arată că răzvrătiții prezintă Egiptul ca fiind superior Canaanului. În versetul următor ei vor aplica această sintagmă la Canaan, dar în mod ironic, arătând că din perspectiva lor Egiptul e mai bun! ◆ Syr. transpune acest

verset la pers. a 2-a plural: „ne-ați scos (lit. urcat) ... pentru a ne omorî ... de vă și înstăpâniți...".

16:14 „Oare vrei să le iei ochii bărbaților acestora? Nu venim!": Syr. are „[chiar și] dacă ochii ni-i orbești, [tot] nu venim (lit. urcăm)".

16:15 „Un asin", ebr. *ḥamōr (ḤMWR)*: LXX are *epithýmēma*, „lucru dorit", deoarece a citit *ḤMWD*.

16:16 „Tu și toată adunarea ta": LXX are „sfințește adunarea ta".

16:17 „Să puneți tămâie în ele": Syr. are „să puneți în ele foc și să puneți în ele tămâie" (armonizare cu vv. 7 și 18).

16:22 „Dumnezeu": ebr. *'Ēl*. În Num 27:16, într-o sintagmă similară, apare în schimb *YHWH*. ◆ „Dumnezeul duhurilor a tot trupul": LXX are „Dumnezeul duhurilor *și* a tot trupul", la fel la 27:16. Dacă în TM „duhurile" se referă la elementul vital al tuturor ființelor vii (oameni și animale), în LXX se referă aici la îngeri, ființele netrupești. Pentru folosirea termenului *rūaḥ* și cu referire la animal, vezi Gen 6:17; 7:15; Ps 104:29. Expresia din ebraică pare să însemne „Dumnezeu, care a creat duhurile tuturor ființelor cu trup". ◆ „pe toată adunarea te mânii": LXX are „urgia Domnului va fi peste toată adunarea". Syr. are „va fi mânie".

16:24 „Plecați din jurul locuinței...", ebr. *hĕ'ālū missāḇīḇ l'mišḵan...*: deși în v. 19 aflăm că adunarea era strânsă la intrarea în Cortul Întâlnirii. Și de aici se vede că inițial răzvrătirea lui Datan și Aviram și răzvrătirea lui Qorah vor fi fost două evenimente separate (vezi nota la începutul capitolului). Aici, și în v. 27, sunt singurele locuri din Vechiul Testament în care termenul *mišḵān*, „lăcaș", la singular, este folosit pentru locuința unui om.

16:25 „Bătrânii lui Israel": probabil cei 70 din 11:16.

16:27 „Qorah": TM are o lecțiune puțin diferită, „Qoreh".

16:28 „Nu [lucrez] din voia mea": lit. „nu din inima mea".

16:30 „Va crea ceva nemaiauzit", ebr. *bᵉrī'āʰ yiḇrā'*: lit. „va crea o creație", adică ceva nou ce nu a mai existat până atunci. *Bᵉrī'āʰ* este *hapax legomenon* în VT. PenS are „creatură" (*BRYH*). LXX are „va arăta o arătare/un semn prevestitor". ◆ „pe ei și tot ce au": LXX specifică: „pe ei și casele lor și corturile lor și tot ce au". ◆ „Locuința Morților", ebr. *šᵉ'ōl*: locul în care, potrivit VT, ajungeau toți oamenii după moarte (*cf.* de ex. Is 14:9-11; vezi și BTEGen, p. 59; Gen 37:35 și nota). ◆ „l-au disprețuit pe Domnul": Syr. are „l-au mâniat pe Domnul" (vezi și nota la 14:11).

16:32 „Pământul și-a deschis gura": LXX are „s-a deschis pământul". ◆ „pământul ... i-a înghițit pe ei ..., pe orice om al lui Qorah..." (unul din locurile unde cele două povestiri se întrepătrund): inițial, evenimentul se referea doar la Datan și Aviram (vezi Deut 11:6; Ps 106:17), însă aici pare că toți leviții qorahiți din acea generație au fost nimiciți. Totuși, qorahiții apar mai târziu ca grup de leviți muzicieni care au compus psalmi (vezi de ex. Ps 84:1), deci trebuie cumva să fi supraviețuit pedepsei divine; de altfel, la recensământul din Num 26 se precizează că „totuși, fiii lui Qorah nu au murit" (26:11), iar printre leviți este menționată familia qorahiților (26:58). În alt loc se spune că el ar fi murit la intrarea în Cortul Întâlnirii, împreună cu cei 250 ai lui (vv. 16:17. 35). ◆ „casele lor": adică familiile lor și tot ce aveau ei.

16:35 „Foc de la Domnul": un episod similar este cel cu Nadav și Avihu, care și ei au tămâiat (Lev 10:1-2), însă greșeala lor era diferită. Cei doi erau preoți legitimi, dar au adus „foc străin" în Lăcaș, în timp ce acești 250 de bărbați voiau să devină preoți, astfel că tămâia lor era nelegitimă.

17:1 În LXX, Vg. și în numeroase versiuni moderne (de ex. KJV, JPS, RSV, BS, CNS), capitolul 16 se continuă cu următoarele 15 versete din capitolul 17, care rămâne mai scurt. Astfel, capitolul 16 are 50 de versete, iar capitolul 17, doar 13.

17:1-2 În LXX: „Domnul a grăit către Moise și către Eleazar..."

17:2 „Să ridice": Syr. are „ia" (imperativ, posibilă armonizare cu cel din enunțul următor). ◆ „cădelnițele": LXX adaugă „de aramă". Vezi și nota următoare. ◆ „dintre rămășițele arzânde": Syr. are „dintre cei arși" (armonizare cu v. 4). ◆ „focul": adică tămâia arzândă. ◆ „s-au sfințit": cădelnițele s-au sfințit prin folosirea lor la Lăcaș, sau/și pentru că au fost atinse de focul dumnezeiesc.

17:3 „(Să le bați) cu ciocanul în foi", ebr. *riqqu'ē^{y} paḥīm*: lit. „(să le faceți) ciocăniri în foi". Termenul *riqqua'* este *hapax legomenon* în VT. ◆ „pentru ferecarea altarului": dar potrivit cu Ex 27:2 și 38:2 altarul era deja ferecat cu aramă. LXX rezolvă această contradicție prin adăugarea la Ex 38:22: „a făcut altarul de jertfă din aramă și cădelnițe de aramă, care au fost ale celor răzvrătiți cu ceata lui Core".

17:5 „Și adunarea lui": Syr. are „și toată adunarea lui".

17:9 „Către Moise": LXX și Syr. adaugă „și către Aaron".

17:11 „De pe altar": lipsește în Syr. ◆ „a izbucnit nenorocirea": LXX are „a început să nimicească poporul". Syr. are „a izbucnit molimă neașteptată *în popor*" (armonizare cu v. 12; Syr. echivalează în vv. 11-15 cu secvența *mawtānā d^{e}-men šelyā*, „molimă neașteptată", atât pe *neḡēp*, „nenorocire", cât și pe *maggēpā^{h}*, „urgie"; la fel la 25:8.9.19).

17:16 Cu acest verset începe cap. 17 în LXX, Vg. și Syr.

17:17 „Pe toiagul lui": nu era înscris numele tribului pe toiag, ci un nume individual. Deoarece testul era conceput pentru a

stabili cine e preotul voit de Domnul, individul avea importanță, nu tribul său.

17:19 „Mărturiei", ebr. *hā'ēḏūṯ*: prescurtare de la „Chivotul Mărturiei" (*'arōn hā'ēḏuṯ*, Lev 4:5, 7:89 etc.), se referă la funcția principală a Chivotului, de păstrător al Decalogului, simbolul legământului dintre Dumnezeu și popor (Ex 25:16; 40:20). Toiegele erau așezate așadar în Sfânta Sfintelor, în fața Chivotului (v. 25). ◆ „mă întâlnesc cu voi", ebr. *'iwwā'ēḏ lāḵem*: PenS și LXX au „mă voi face cunoscut ție", Vg. are „voi vorbi cu tine". TM are „cu voi", făcând referire la Aron și urmașii lui (Ex 28:42-43), în vreme ce israeliții stăteau la întâlnirea cu El în curte, nu în interiorul Cortului. Celelalte versiuni menționate au „cu tine", adică se referă la întâlnirea cu Moise din interiorul sanctuarului (Ex 25:22; 30:6.36).

17:21 „Douăsprezece toiege, iar toiagul lui Aron era în mijlocul toiegelor lor": Vg. are „erau douăsprezece toiege pe lângă toiagul lui Aron".

17:23 „Moise a intrat": LXX are „Moise și Aron au intrat". ◆ „a scos muguri, a dat flori și a rodit migdale": Syr. are „a scos frunze și a rodit migdale".

17:24 „Ei au văzut": adică fiii lui Israel, sau căpeteniile. Varianta „fiii lui Israel" este susținută de prima parte a versetului, iar a doua, de ultima parte (căpeteniile își iau toiegele, nu fiii lui Israel). Targ. *Onqelos* susține a doua variantă: „fiecare și-a recunoscut și și-a luat toiagul".

17:25 „Cei răzvrătiți": lit. „fiii răzvrătirii"; LXX are „fiii celor neascultători", iar Syr. are „fiii cei certăreți/gâlcevitori". ◆ „să pui capăt cârtelilor lor", ebr. *ūṯ^eḵal t^elūnnōṯām*: „să pui capăt" (*ūṯ^eḵal*, schelet consonantic *WTKL*) de la răd. *KLH* la forma *piel*. LXX are „să înceteze cârtirea lor", deoarece a citit *w^eṯēḵel*, tot scheletul consonantic *WTKL*, de la răd. *KLH*, însă la forma *qal*.

17:27 Targ. *Onqelos* are „fiii lui Israel i-au spus lui Moise, zicând: „Iată, unii dintre noi au murit de sabie, unii au fost înghițiți de pământ, unii au murit de urgie!"

17:28 „Moare", ebr. *yāmūṯ*: PenS are „să fie omorât" (*yūmaṯ*).

18:1 „Să purtați vinovăția [legată de] cele ale sanctuarului ... vinovăția [legată de] preoția voastră": expresie concisă prin care se precizează că Aron și ai săi sunt răspunzători pentru orice încălcare săvârșită în sanctuar sau în slujirea preoțească; vezi și v. 5. ◆ „cele ale sanctuarului": ebr. *miqdāš* se poate referi nu doar la spațiul sacru (de ex. Lev 12:4, tradus cu „sanctuar"), ci și la totalitatea obiectelor sacre din el, ca aici (Milgrom 1990, 146).

18:4 „Altcineva", ebr. *zār*, „străin": termenul este plurisemantic, iar nuanța exactă depinde de context. Aici se referă la un israelit care nu este nici preot, nici levit; vezi 17:5.

18:6 „I-am luat pe frații voștri ... să vă fie dăruiți ca un dar pentru Domnul": Syr. are „... să fie dăruiți...". LXX are „... dar dăruit Domnului", iar Vg. „eu vi i-am dat pe frații voștri ... și i-am predat (*tradidi*) ca dar Domnului".

18:7 „Ca slujbă de dar": secvența este neobișnuită, fiindcă ebr. *'aḇōḏāʰ*, „slujbă", este folosit frecvent în Numeri pentru „roboteala" care le revine descendenților celor trei fii ai lui Levi: Gherșon, Qehat și Merari (vezi 3:17-20). În 16:9-10, în contextul pretenției lui Qorah (aparținător al ramurii qehatite) de a îndeplini funcția preoțească, se face clar distincție între *'aḇōḏaṯ miškan* „slujba Lăcașului" și *kᵉhunnāʰ* preoție, cea din urmă fiind rezervată lui Aron. ◆ Syr. reorganizează parțial sintaxa acestui verset, în bună măsură pe baza unei lecțiuni diferite, conform căreia este de presupus că subst. *'aḇōḏāʰ*, „slujbă", „slujire", în loc să apară în stare de anexiune cu subst. *mattānāʰ*, „dar" (*'aḇōḏaṯ mattānāʰ* – „slujbă de dar"), apare în stare absolută (*'aḇōḏāʰ*), fiind, astfel, luat drept complement intern al verbului

dinainte: „...și în ce este dincolo de văl să slujiți slujire – un dar pe care l-am dat preoției voastre...".

18:8 „Ca parte": Syr. are „spre ungere".

18:9 „Care nu sunt menite focului", ebr. *min-hā'ēṣ*: lit. „afară din foc". LXX are *tōn karpōmátōn*: *kárpōma* înseamnă „fruct", „ofrandă de fructe" sau pur și simplu „ofrandă". Unii cercetători au folosit acest verset ca argument că sistemul sacrificial a trecut printr-o evoluție, în sensul că la început unele sacrificii erau arse integral, iar ulterior partea rezervată preoților a fost „exceptată". Este însă posibil ca în contextul de față *'ēṣ*, „foc" să însemne de fapt *'iṣṣeh*, „ardere" (Levine, *Numbers 1–20*, 444). În cazul prinosurilor din cereale (de ex. Lev 2:1-3), preotul lua doar un pumn de făină aleasă, pe care îl ardea pe altar, iar partea rămasă era pentru Aron și pentru fiii lui.

18:10 „Într-un loc preasfânt să le mănânci": adică, potrivit Lev 6:9-22, să fie mâncate în aceeași zi, în curtea Cortului Întâlnirii, doar de către preoți.

18:11 „Ofranda ... darurile de legănare ...": Syr. are „punerea-deoparte ... punerile-deoparte" (vezi și nota la 5:25).

18:12 „Ce e mai bun": lit. „grăsimea".

18:14 „Anatemă": ebr. *ḥērem* reprezintă punerea definitivă la dispoziția lui Dumnezeu a unei persoane sau a unui lucru, ceea ce însemna fie că vor fi folosite în scopuri sfinte, fie că vor fi distruse în totalitate, fără a se putea lua ceva ca pradă de război. Aici se referă, evident, la cele de care urmează să dispună preotul. Vezi și notele la Ex 22:19 și Deut 2:34.

18:15 „Să-l răscumperi": evident, preotul nu plătește răscumpărarea, ci o percepe.

18:16 „La vârsta de o lună să-l răscumperi": prețul se referă aici doar la întâiul-născut al omului care este răscumpărat cu suma fixă de cinci sicli (vezi Num 3:47; Lev 27:6). Întâiul-născut al animalelor era răscumpărat la valoarea pieței, determinată

de preot. Copilul trebuia să aibă cel puțin o lună pentru a putea fi răscumpărat (Lev 27:6). ◆ „siclul sanctuarului": vezi nota la 3:47.

18:17 „Să fumegi": vezi nota la 5:26. Syr. are „să înalți" (Syr. echivalează frecvent verbul *hiqṭīr*, „a fumega", cu *'asseq*, „a înălța"). ◆ „jertfă-mistuită-în-foc": Syr. are „jertfă pentru altar".

18:19 „Legământ de sare": sarea păstrează calitatea alimentului și îi dă gust: de aceea a fost asociată cu ideea de permanență, fiind conotată pozitiv. Expresia apare și în Lev 2:13 (vezi și nota în BTE Ex-Lev, *s.u.*) precum și în 2Cron 13:5. Ideea se regăsește și în Noul Testament (*cf.* Mc 9:50).

18:20 „Nu vei avea moștenire și parte": deoarece preoții și leviții sunt partea Domnului și primesc darurile lui (*cf.* v. 8), ei nu au nevoie de proprietate funciară. ◆ „Eu sunt partea ta și moștenirea ta în mijlocul fiilor lui Israel": Syr. are „însă partea ta și moștenirea ta în mijlocul fiilor lui Israel sunt punerile-deoparte și sfințeniile/cele sfinte ale Domnului" (echivalarea ar putea reflecta rezerve de ordin teologic față de redarea literală a unei formule conform căreia Dumnezeu însuși ar fi, nemijlocit, „partea și moștenirea" cuiva...).

18:21 „Toată zeciuiala": cu privire la partea ce le revine leviților există variații legislative, vezi Num 35:1-8; Deut 14:28-29; 26:12.

18:23 „Levitul, doar el va sluji ... și ei vor purta vinovăția lor": LXX are: „și va sluji levitul însuși slujirea Cortului Mărturiei și ei își vor purta păcatele". Vg. are „numai fiilor lui Levi care îmi slujesc în Cort și poartă păcatele poporului"; Syr. și Targumurile au „leviții vor sluji ... și își vor primi...". ◆ „vinovăția lor": fiind răspunzători de sanctuar, leviții vor fi socotiți vinovați de orice eventuală încălcare săvârșită acolo.

18:28 „Să înfățișați ... dar de ridicare ... dar pentru Domnul": Syr. are „să puneți deoparte ... punere-deoparte ... punere-deoparte

pentru Domnul" (la fel la vv. 29, 30, 32; vezi și nota la 5:25). ◆ „lui Aron, preotul": Syr. adaugă „și fiilor lui".

18:29 „Din tot ce e mai bun": lit. „din grăsimea".

18:31 „Veți mânca în orice loc": după ce era îndepărtată partea ce le revenea preoților, zeciuiala devenea „profană" și putea fi mâncată oriunde. ◆ „casele voastre": lit. „casa voastră".

18:32 „Nu vă veți încărca de păcat" (*cf.* v. 22): atât timp cât a zecea parte din zeciuială nu era pusă deoparte pentru preoți, fapta consumării sau chiar a atingerii ei era pedepsită cu moartea; sensul interdicției apare explicit la sfârșitul versetului. ◆ „cele sfințite" se referă la toate darurile oferite de israeliți la Lăcașul sfânt.

19:2 „Rânduiala legii": Vg. are „rânduiala victimei". ◆ „vacă roșie fără meteahnă": rabinii înțeleg că expresia „fără meteahnă" nu se referă la fizicul vacii, ci la culoarea ei „roșie fără pete" (*Sifrei Bammidbar* 123). Adjectivul generic *'aḏummāʰ*, „roșie", probabil înseamnă aici „brună", iar importanța/unicitatea jertfei nu constă în culoarea ei, pentru că existau numeroase vaci brune, ci în faptul că vacile brune fără pete albe sau negre, ori chiar fără nici un fir de păr negru sau alb, erau foarte rare. Mai mult, culoarea animalului simbolizează sângele, principiul vieții. După Maimonide (*Mishneh Torah*, *Legile despre vaca roșie* 3:5), de la Exod până la distrugerea celui de-al Doilea Templu au fost aduse nouă vaci roșii, prima de Moise, a doua de Ezra (despre celelalte nu se spune), urmând ca a zecea să fie adusă de Mesia. ◆ „peste care nu s-a pus jug": adică nu a fost folosită în scopuri profane (*cf.* Deut 21:2 și 1Sam 6:7). În ebraică este aici o succesiune de asonanțe: *lō' 'ālāʰ 'āleyhā 'ōl*.

19:3 „Eleazar": potrivit rabinilor, doar Marele Preot aducea această jertfă. ◆ „în afara taberei": LXX adaugă „într-un loc curat" (*cf.* Lev 4:12).

19:5 „Sângele ei": nicăieri în Lege nu mai apare cerința explicită a arderii sângelui jertfei.

19:6 „Cedru, isop și fir stacojiu": acestea erau aduse și în cazul curățirii leprosului (Lev 14:4.6.49.51-52). Vezi și nota la Lev 14:4. ◆ „în mijlocul focului în care arde vaca": lit. „în mijlocul arderii vacii".

19:9 „Apa de curățire": lit. „apă de necurățenie", adică apă de înlăturare a impurității.

19:10 „Pentru veneticul care locuiește în mijlocul lor": Syr. are „pentru cei ce se îndreaptă către Mine care locuiesc printre ei" (vezi și nota la 9:14).

19:12 „Să se curățească": forma verbală de *hitpael* de la verbul care înseamnă „a păcătui" presupune în context purificarea prin stropire cu „apa de curățire"; Syr. are „să stropească asupra lui" (vezi nota la v. 13). ◆ „cu ea": cu cenușa vacii.

19:13 „Apa de curățire": Syr. are „apă de stropire" (la fel la vv. 20, 21).

19:14 „Cort": LXX are de obicei „casă", atunci când este vorba despre locuința personală, și nu despre Cortul Întâlnirii/Mărturiei. La fel și la v. 18.

19:15 „Va fi necurat": spre deosebire de oamenii în stare de necurăție, care se puteau curăți după șapte zile (vv. 14, 16), vasele de lut nu mai puteau fi folosite și trebuiau sparte.

19:17 „Cenușa jertfei pentru păcat arse": este vorba de cenușa vacii roșii (vv. 9-10). ◆ „apă de izvor": lit. „apă vie" – expresia se referă la orice apă curgătoare.

19:19 „Seara va fi curat": LXX are „va fi necurat până seara".

19:20 „Nu se curățește": Syr. are, de data aceasta, „nu *se* stropește asupra lui" (vezi nota la v. 12).

19:21 „Să le fie rânduială": LXX are „să vă fie rânduială".

20:1 „Pustiul Țin": LXX îl redă ca *Sin* (limba greacă nu are echivalent pentru sunetul din ebraică); se creează astfel

confuzie cu pustiul Sin (Ex 16:1; 17:1; Num 33:11 și urm.) (*ABD* 6, 1095–1096). ◆ „în luna întâi": nu se precizează anul, dar probabil este vorba de anul al doilea de la ieșirea din Egipt. De altfel, în Deut 1:46 se spune că fiii lui Israel au locuit multă vreme în Qadeș. ◆ „Qadeș": Syr. are *Rᵉqem*, adică Petra (la fel în tot capitolul); vezi nota la 13:26.

20:2-13 Un episod similar, despre scoaterea apei din stâncă, e prezentat în Ex 17.

20:2 „Nu avea apă": Syr. are în plus „să bea" (armonizare cu v. 5). ◆ „s-au strâns": Syr. are „s-a strâns poporul".

20:3 „Când au pierit": aluzie la 16:35 și 17:14.

20:4 „Ca să murim": LXX are „ca să ne omori". ◆ „aici": lit. „acolo".

20:5 „Smochine, vii și rodii": exact ce au adus și iscoadele trimise să cerceteze Canaanul (13:23).

20:8 „Ia toiagul": nu se specifică despre ce toiag e vorba; întrucât Moise îl ia „din fața Domnului" (v. 9), unii (de ex. Alter) presupun că ar putea fi toiagul lui Aron, care înflorise și despre care Domnul spusese să fie păstrat în Cort (17:25); după alții (de ex. TOB), e același toiag cu care Moise, după cuvântul Domnului, lovise stânca și scosese apă, la Refidim, conform narațiunii din Exod 17; vezi și nota la 20:13, *infra*.

20:10 „Răzvrătiților": ebr. *mōrīm*, de la *mārāʰ*, „a se răzvrăti", de unde și *mᵉrī* „răzvrătire", termen folosit deseori de profetul Iezechiel împotriva poporului, pe care îl numește „casa răzvrătirii" (de ex. 2:5.6.8 etc.). În LXX apare „necredincioșilor" (*apeitheīs*).

20:11 „Obștea": Syr. are „tot poporul".

20:12 „Fiindcă nu ați crezut în mine ca să mă sfințiți": reproșul că Moise și Aron nu l-au „sfințit" pe Domnul se regăsește și în Deut 32:51. Faptul că Moise a lovit stânca de la Meriba cu toiagul, simbolul autorității sale, în loc să invoce numele

Domnului și să vorbească stâncii (Num 20:8), ar sugera că el n-a avut suficientă încredere în puterea cuvântului divin. În Ex 17:1-7, Domnul îi poruncește explicit să lovească stânca, doar poporul „îl ispitește pe Domnul": „Este oare Domnul în mijlocul nostru sau nu?" (Ex 17:7). Potrivit Deut 6:16; 9:22-23, poporul se face vinovat de ispitire, necredință, cârtire. Sau Moise și Aron nu au crezut că se va face minunea: atunci întrebarea din 20:10 („Ascultați, răzvrătiților, oare din stânca aceasta vă vom scoate noi apă?") pare a exprima un dubiu. Comentatorii medievali insistă însă asupra exprimării la persoana întâi plural, *nōṯī'* („să scoatem *noi*"), folosită de cei doi frați. Prin aceasta, ei și-ar fi atribuit lor minunea, iar nu Domnului (*cf.* și JSB 2014, nota la 20:10).

20:13 „Meriba": ebr. *mᵉrîḇāʰ*, „ceartă". În incidentul din Ex 17, miracolul care a rezolvat lipsa de apă era localizat în altă parte, deși apare numit tot Meriba. Dacă acolo Masa și Meriba se află în Refidim, aici Meriba se află în Qadeș (*cf.* 20:1.14). În plus, din Ex 17:6 ar rezulta că stânca lovită din care curge apa se află în Horeb; Syr. are *maṣṣūṯā*, răd. *NṢY* (*mayyā dᵉ-maṣṣūṯā* – „apele certei"), astfel încât numele să fie înrudit cu verbul folosit în explicația etiologică: „s-au certat (*nᵉṣaw*) fiii lui Israel înaintea Domnului" (la fel la v. 24 și la 27:14).

20:14 „Regele Edomului": tradiția de aici cu privire la solicitarea adresată regelui Edomului reapare în retrospectiva istorică din Jud 11:17. De vreme ce la Horma drumul direct le fusese închis israeliților de către amaleciți și canaaniți (14:45), ei au fost nevoiți să o ia pe un drum ocolit, la răsărit de Marea Moartă. ◆ „fratele tău, Israel": ne amintim din Geneză (25:19-34; 36:1-19) că strămoșul edomiților, Esau, era fratele geamăn al lui Iacob-Israel. Relațiile dintre ei, și mai ales dintre urmașii lor, au fost adesea tensionate.

20:16 „Am strigat": Syr. are „ne-am rugat". ◆ „înger": ebr. *mal'āḵ* înseamnă „sol", „trimis". În relatările din Exod se spune uneori că acela care călăuzește ieșirea din Egipt este Domnul însuși, alteori îngerul, mesagerul lui. De multe ori acțiunile lui Dumnezeu sunt prezentate ca fiind ale unui înger, pentru a evita să se spună că omul l-a văzut, l-a atins etc. pe Dumnezeu (de ex. Ex 3:2-4: „Și *îngerul Domnului* i s-a arătat într-o flacără de foc, din mijlocul unui rug; ...*Dumnezeu* l-a chemat din mijlocul rugului...").

20:17 „Drumul regesc", ebr. *dereḵ hammeleḵ* (lat. *Via Regis*) este în Biblie un *hapax legomenon*. Expresia denumește principalul drum de-a lungul Transiordaniei (*cf.* 21:22) care lega Egiptul (Heliopolis) cu Asiria (Resafa). Numele apare atestat abia în perioada asiriană (sec. IX–VIII î.H), dar ar putea fi mai vechi. Echivalentul akkadian, *ḫarrān šarri*, se referă la drumul care lega palatul regal de ținuturile îndepărtate.

20:18 „Pe la mine": Syr. are „prin hotarul meu".

20:19 „Pe drumul mare", ebr. *bam^{e}sillā^{h}*: LXX are „pe lângă munte". ◆ „eu și vitele mele ... numai să trec...": Syr. are „noi și vitele noastre ... numai să trecem...". ◆ „cu piciorul": LXX are „pe lângă munte", iar în Vg. finalul versetului este „cu prețul nu va fi nici o greutate, numai să trecem repede".

20:22 „Au ajuns": potrivit cu 33:38, în luna a cincea, în ziua întâi a lunii. ◆ „muntele Hor": în 20:23 și 33:37 se spune că muntele Hor se află la hotarul țării Edomului. Coordonatele lui geografice sunt încă disputate.

20:24 „Se va adăuga la poporul său": această exprimare poetică, eufemism pentru „a muri", e folosită doar în legătură cu personaje importante din poporul lui Israel: de ex. patriarhii (inclusiv Ismael – Gen 25:8.17; 35:29; 49:29.33), Moise (Num 27:13; 31:2; Deut 32:50) și Aron (Num 20:24; Deut 32:50). În sens propriu, înseamnă că omul este înmormântat în mormântul

familiei (*'am* având sensul inițial de „rude de sânge de parte bărbătească", „unchi patern", și abia apoi de „popor"). Se vede că formula își pierduse sensul primar, întrucât Aron n-a fost înmormântat alături de strămoși, ci undeva în pustie. ◆ „nu va intra": LXX are „nicidecum nu veți intra". ◆ „v-ați răzvrătit împotriva [poruncii] gurii mele la apele de la Meriba": Syr. are în plus „și nu m-ați sfințit la ape sub ochii lor" (armonizare cu vv. 8 și 12).

20:25 „Hor": LXX adaugă „în fața întregii adunări".

20:27 „Ei au urcat (pe muntele Hor)", ebr. *wayya'alū*, cons. *WY'LW*: PenS are „și [Moise] l-a adus pe [Aron]" (*wayya'alēhū*, cons. *WY'LHW*).

20:28 „L-a îmbrăcat ... pe Eleazar": îmbrăcarea acestui fiu al lui Aron cu hainele tatălui său este un gest de învestire cu funcția preoțească a acestuia. Vezi și transferul autorității profetice, simbolizat prin transmiterea mantiei de la Ilie la Elisei (2Rg 2:13). ◆ „Și a murit Aron acolo": adică pe muntele Hor (*cf.* 33:38 și Deut 32:50). În alt loc se spune că Aron a murit la Mosera sau Moserot (Deut 10:6). Textul de față nu oferă prea multe informații, dar în catalogul opririlor din Num 33 se precizează că Aron a murit la vârsta de 123 de ani, în ziua întâi a lunii a cincea în anul al 40-lea de la ieșirea din Egipt (Num 33:38-39). ◆ „pe vârful muntelui": Syr. are „pe muntele Hor".

20:29 „L-a plâns pe Aron treizeci de zile": aceeași perioadă de doliu va fi instituită pentru Moise (Deut 34:8). În alte cazuri jelirea unui mort durează șapte zile (Gen 50:10; 1Sam 31:13), alteori mult mai mult: pentru Iacob plângerea a durat 70 de zile (Gen 50:3), după obiceiul egiptean, căci îmbălsămarea dura 40 de zile, iar bocetul, alte 30.

21:1 „Canaanitul... în Neghev": LXX îl interpretează ca nume propriu – Chananis. Din moment ce din raportul iscoadelor

reieșise că Neghevul era ocupat de amaleciți, iar canaaniții ocupau valea Iordanului și litoralul (13:29), s-a presupus că termenul „canaanit" este folosit generic pentru populația care locuia în această zonă (*cf.* Deut 1:7), cum se folosește și termenul „amorit" în Gen 48:22, deși în Gen 34 se spune că locuitorii Sihemului erau hevei, sau în Deut 1:44, care vorbește despre înfrângerea suferită de israeliți din partea amoriților, deși Num 14:43 spune că au fost amaleciți și canaaniți, sau când Iosua (7:7-9) folosește termenii „amoriți" și „canaaniți" ca și cum ar fi interschimbabili. ◆ „regele Aradului": Syr. are „regele Gadarei" (la fel la 33:40). ◆ „în Neghev": Syr. are „în Sud" (la fel la 33:40). ◆ „Atarim": unele revizuiri ale LXX (Aquila și Symmachus), Syr., Vg. și Targumul interpretează termenul ca „iscoade", deci ei ar fi mers pe „Calea Iscoadelor".

21:2 „Anatemă": vezi nota la 18:14; aici cetățile păgâne sunt „închinate" lui Dumnezeu.

21:3 După „i-a dat pe canaaniți", PenS, LXX și Syr. adaugă „în mâna lui", armonizând astfel cu cererea israeliților (v. 2). ◆ „i-a pus sub anatemă": Syr. are „i-au distrus și i-au pus sub anatemă". ◆ „Horma": numele se leagă de ebr. *ḥērem*. Despre Horma, vezi și nota de la 14:45.

21:4 „Marea de Trestii": vezi nota la 14:25. ◆ „poporul și-a pierdut răbdarea": lit. „s-a scurtat suflul (*nepeș*) poporului".

21:5 „Hrana nesuferită", ebr. *leḥem haqq^{e}lōqēl*: termenul *haqq^{e}lōqēl* este *hapax legomenon*. Sensul exact este disputat. După unii ar însemna „nesuferit", alții îl leagă de răd. *QLL*, „a fi ușor, rapid", care despre hrană ar însemna, prin extensie, „frugal", „care nu satură".

21:6 „Înfocați", ebr. *śᵉrāpīm*, „înfocați", „arzători", de la *ŚRP*, „a arde": epitetul se referă la consecințele mușcăturii, al cărei venin „arde" în rană. În LXX șerpii de aici sunt „ucigători" (*thanatoūntas*), iar în Syr. sunt *ḥarmānē*, „cruzi", „nemiloși"; (termenul

este utilizat și pentru a denumi vasiliscul, o creatură fabuloasă cu corp de șarpe și cap de pasăre), Targ. *Pseudo-Ionatan* (*ḥūrmānīn*), Targ. *Onqelos* (*qālan*, tot „ucigător"), în Vg. „înfocați" (*ignitos*), la fel și în PenS.

21:7 „Șerpii", ebr. *nāḥāṣ*: lit. „șarpele".

21:8 „...Un [șarpe] înfocat": Syr. are în plus „de aramă" (armonizare cu v. 9). S-ar putea referi la cobra egipteană sau la un șarpe similar, din pricina efectului veninului. Simbolistica acestui animal este ambivalentă: cobra era temută pentru mușcătura letală, dar valorizată ca simbol protector (vezi șarpele *uraeus*, folosit ca element apotropaic pe coroana faraonului). Termenul *śārāp* denumește și ființele cerești care înconjoară tronul Domnului, serafimii (Is 6). Probabil că, în acest context, numele de „arzători", „înfocați", ne oferă o imagine vie a zelului acestora. ◆ „pune-l pe un stâlp": șarpele turnat din aramă trebuie pus ca stindard (ebr. *nēs*); Syr. are „pune-l drept semn" (la fel la v. 9 – „l-a pus drept semn").

21:9 „Un șarpe din aramă": joc de cuvinte între „șarpe" (*nāḥāṣ*) și „aramă" (*nᵉḥōšeṯ*). Acest șarpe, ce apare numit Nehuștan, avea să fie tămâiat în Templul din Ierusalim, fiindu-i probabil atribuite virtuți tămăduitoare, până în vremea regelui Iezechia, care îl va distruge în cadrul reformei sale religioase (2Rg 18:4). Rabinii, comentând teologic pasajul, insistă pe gestul înălțării șarpelui pe stâlp: privirea celui mușcat era îndreptată spre obiectul de aramă, dar inima se ridica mai sus, către Tatăl ceresc (*T.bab. Roș Haṣṣanah* 29a). În Noul Testament, șarpele de aramă înălțat pe stindard, care conferă vindecare, devine o prefigurare a lui Hristos răstignit pe cruce, care dăruiește viață veșnică celor care cred în El (In 3:14-15). Vezi și nota la 33:42.

21:11 „Iyye-Avarim": LXX are „Achelgai, de cealaltă parte", iar Syr. are *'aynā dᵉ-'eḇrāyē*, „ochiul/izvorul evreilor".

21:12 „Valea Zeredului", lit. „uedul Zeredului": azi Wadi el-Hesa, în Iordania, în partea de sud-est a Mării Moarte. Zered este un ued (ebr. *naḥal*), adică o vale seacă, de obicei îngustă și pietroasă, prin care trece un pârâu cu debit doar în anotimpul ploios. Mai este menționat în Deut 2:13-14, în cadrul retrospectivei istorice (Deut 1:6–3:29) cu care Moise își începe discursul inaugural. ◆ „și-au așezat tabăra în valea Zeredului": după Deuteronom, răstimpul dintre așezarea în Qadeș și ajungerea la valea Zeredului a fost de 38 de ani, până când generația păcătoasă a pierit (Deut 2:14).

21:13 PenS are un adaos la începutul acestui verset: „Și a grăit Domnul către Moise zicând: «Tu ești astăzi înaintea hotarului Moabului. Fii cu băgare de seamă când te apropii înaintea fiilor lui Amon. Nu-i împresura și nu-i mânia, căci nu vei avea parte de moștenire în țara fiilor lui Amon, ci fiilor lui Lot le-am dat-o moștenire»" (*cf.* Deut 2:18-19). ◆ „Arnon": azi Wadi Mujib, în Iordania, la est de Marea Moartă, în care se și varsă. Este tot un ued, dar de proporții mai mari decât Zered.

21:14 „Cartea războaielor Domnului": cartea Numerilor citează dintr-un sul (ebr. *sēp̄er*) care nu s-a păstrat, dar din care unele fragmente sunt redate aici și în vv. 17b-18 și 27b-30. După nume, ar fi narat „războaiele Domnului", probabil cuceriri de teritorii la nivelul triburilor, ceva asemănător cu cartea lui Iosua și cartea Judecătorilor. Vor mai fi existat și alte scrieri: de ex. apare menționată „Cartea dreptului" (Ios 10:13; 2Sam 1:18) și, numai în LXX, „Cartea cântării" (3Rg 8:53[a] LXX, completare față de 1Rg TM 8:12-13). ◆ „văile, Arnonul": probabil se referă la confluența mai multor ueduri lângă Aroer (*ABD* 1, 399). ◆ „Wahev în Sufa și văile, Arnonul": Syr. are „flacără în furtună și în valea Arnonului" – echivalarea lui Wahev cu „flacără" sugerează o lecțiune în care, în locul lui Wahev (ebr. *wāhēḇ*), s-ar fi aflat *lahaḇ*, „flacără".

21:15 „Ar": localitate tradițional moabită, care se mai numește și Ar-Moab (Num 21:28; Is 15:1).

21:16 „Beer", ebr. *bᵉʾēr*: înseamnă „fântână", de unde și tema cântării din Num 21:17-18. Localitatea mai este pomenită în Jud 9:21, precum și, cu numele alternativ Beerot, la pl., în 2Sam 4:2, și ca Beer-Elim situată în Moab, în Is 15:8.

21:17 „A cântat cântarea": în Talmud (*T.bab. Roș Hașșanah* 31a) este numită „cântarea fântânii". Era cântată la Templu la amiaza celui de-al treilea sabat al fiecărei luni.

21:18 „Cu sceptrul, cu toiegele lor": LXX are „în domnia lor, în stăpânirea lor", iar Syr. are „și au scrutat-o cu toiegele lor". ◆ „din pustiu la Mattana": LXX are „de la fântână spre Manthanain", iar Syr. are „din pustiu [le-]a fost dată la Matne...". Această din urmă redare s-ar baza pe o tradiție, reflectată și de targumuri, conform căreia fântâna le-ar fi fost dăruită israeliților pentru a-i însoți în peregrinările lor (Weitzman 2005, 98). În Noul Testament (1Cor 10:4), este atestată tradiția iudaică a stâncii izvorâtoare de apă, care i-ar fi însoțit pe israeliți în peregrinarea prin pustie (*cf.* de ex. JANT, 2011, *ad loc.*)

21:19 „Bamot": localitatea, pomenită în Biblia ebraică doar aici (vv. 19-20), sugerează existența unor sanctuare moabite pe înălțimi (ebr. *bāmōṯ*); este probabil aceeași cu cetatea Bet-Bamot, „casa (templul) de pe înălțimi", despre care regele Meșa spune că a rezidit-o (stela lui Meșa, rând 27; *KAI* 181, p. 41).

21:20 „Vârful Pisga...": LXX traduce toponimul prin „vârful săpat în stâncă", iar Syr. are „vârful înălțimii". ◆ „pustiul": ebr. *yᵉšīmōn*, se referă la zona aridă din nordul Mării Moarte ce se întinde atât pe malul estic al Iordanului, unde se află Bet-Yeșimot (33:49), cât și pe cel vestic (1Sam 23:19.24; 26:1.3). Unii l-au interpretat ca toponim (de ex. KJV, NAB).

21:21 „Israel a trimis soli ... amoriților": LXX are „Moise a trimis soli ... amoreilor, cu cuvinte de pace, zicând" (*cf.* Deut 2:26).

21:22 După „prin țara ta", LXX adaugă „pe drum vom merge", iar PenS adaugă „pe drumul regelui voi merge, nu mă voi abate nici la dreapta, nici la stânga". Vezi și nota la 20:17.

21:23 „Iahaț": această cetate (azi Khirbet el-Mudeyine eth-Themed) în Wadi el-Walla a fost zidită de dinastia Omrizilor (cca. 880–840 î.H.) ca o citadelă fortificată, împreună cu Atarot (Khirbet Atarus), pentru a apăra granița de sud a teritoriului extins în Transiordania (Finkelstein 2013, 97–99). Faptul că Omrizii au zidit-o este specificat explicit și în Stela lui Meșa (rândurile 18-19; *KAI* 181, p. 41).

21:24 „Întărit": LXX are aici toponimul „Iazer"; soluția e urmată și de unele traduceri moderne ale TM (BJ, RSV etc.).

21:25 „Toate așezările ce țineau de ea": lit. „toate fiicele ei".

21:26 „Fostul rege": lit. „regele cel dintâi". ◆ „din mâna lui": LXX are „de la Aroer", iar Syr. are „din hotarul lui".

21:27 „Poeții", ebr. *mōšᵉlīm*, lit. „cei care rostesc un *māšāl*": aici termenul *māšāl* este folosit în sensul de „cântec" (ca în Is 14:4 și Iez 24:3), iar nu cu sensul de „proverb", „sentință", așa cum apare în cartea Proverbelor. Fragmentul ar putea fi tot un citat din „Cartea războaielor Domnului", ca și vv. 14b-15 și probabil 17b-18 (vezi nota la 21:14). Syr. și Vg. au aici „în pilde". ◆ „veniți la Heșbon": PenS are „vino (f.sg.) la Heșbon".

21:28 „Stăpânii înălțimilor": în loc de *baʿalēʸ* („stăpânii"), LXX a citit *bālaʿ*, redat prin „a înghițit" (*katépien*); Syr. are „slujitorii altarelor".

21:29 „Chemoș": zeul statal al moabiților, menționat și în Jud 11:24; Ier 48:7.46. De altfel, în Ier 48:46 apare chiar expresia de aici, „popor al lui Chemoș" ca sinonim pentru Moab. Numele primului rege moabit era teofor, conținând numele lui Chemoș: Chemoșiat. Chemoș apare ca zeu al moabiților și în Stela regelui Meșa (rând 3 etc.; *KAI* 181, p. 41; *COS* 2.23, p. 137). ◆ Syr. reflectă o segmentare diferită a acestui verset: „Vai de

tine, Moab, ești nimicit! Poporul lui Chemoș îi dă pe fiii săi ostatici și pe fiicele sale în robie...".

21:30 În LXX versetul este „Și semințiа lor va pieri de la Esebon până la Daibon și femeile lor iar au aprins foc peste Moab", iar în Syr. este: „și câmpurile Heșbonului au pierit până la Rivon și au rămas părăsite până la *Nbḥ* cel din pustiu" (pentru confuzia *daleth-reș* reflectată de echivalarea lui Divon cu Rivon, vezi și nota la 1:14). ◆ „Divon": capitala statului moabit (azi Dhiban în Iordania), locul de naștere al primei dinastii moabite. Regele Meșa al Moabului spunea despre sine în stela sa că este „dibonit" (rândurile 1-2; *COS* 2.23, p. 137). Stela lui Meșa a fost găsită *in situ* în Dhiban, în anul 1868, de misionarul alsacian Klein, fiind în prezent păstrată la Muzeul Luvru din Paris. ◆ „Nofah": cetate moabită, care nu mai este menționată în Biblie. ◆ „Madaba": în TM vocalizat Medeva; situată pe teritoriul actualei Iordanii, Madaba se află într-o câmpie largă, numită în ebraică *mīšōr* „câmpie", iar în Stela lui Meșa chiar „țară" (rândurile 7-8). După Ios 13:16, a intrat în componența teritoriului stăpânit de tribul lui Ruben. Totuși, în vremea profetului Isaia (sec. VIII î.H.) Medeva face parte din teritoriul moabit (Ios 15:2).

21:31 „Țara amoriților": LXX și PenS au „toate cetățile amoriților".

21:32 „Iazerul": este descris atât ca așezare, cât și ca regiune („ținutul Iazerului", 32:1) foarte potrivită pentru pășunat. A ajuns apoi în proprietatea fiilor lui Gad, care aveau turme bogate. Localitatea este pomenită și în surse extrabiblice (Iosif Flaviu, *Antichități iudaice* 12.329-330). Eusebiu de Cezareea îl plasa în proximitatea unui afluent bogat al Iordanului (*Onomasticon s.u. Iazêr*). ◆ „I-a izgonit": Syr. are „i-a nimicit".

21:33 „Bașan": ținutul delimitat la nord de muntele Hermon, la est de Jabal al-Druze (sudul Siriei moderne), la vest de dealurile

din estul Mării Galileii, iar la sud de râul Yarmuk. De la N la S atinge o lungime de 9,6 km. ◆ „Og": din neamul amoriților, pe care profetul Amos îi compară la înălțime cu cedrii și la robustețe cu stejarii (Am 2:9). În Deut 3:11 se spune despre Og că este ultimul din neamul Refaimilor (uriașilor). ◆ „Edrei": modernul Der'ā, „fortăreață", era situat lângă Yarmuk și deșert, probabil la granița de sud-est a regatului lui Og. Cetatea era deja locuită în epoca Bronzului Târziu (1500–1200 î.H.).

22–24 Ciclul lui Balaam constituie o unitate literară aparte. Se reia o temă importantă din narațiunea despre patriarhi – făgăduința către Avraham: „Îi voi binecuvânta pe cei ce te binecuvântează..." (Gen 12:3). Deci, în ciuda cârtelilor și păcatelor israeliților, Făgăduința și Legământul îi feresc de blestem. Vor fi binecuvântați și, prin ei, toate neamurile (*cf.* Gen 22:18). Al patrulea oracol al lui Balaam se constituie într-o profeție mesianică (24:15-19); el reia și duce mai departe două binecuvântări, cea privitoare la sceptrul care nu se va depărta de la Iuda (Gen 49:10) și cea despre „sămânța" femeii care va zdrobi capul șarpelui (Gen 3:15). În tradiția iudaică antică, profeția avea să fie înțeleasă ca referindu-se mai întâi la David, iar, în cele din urmă, la Mesia (Bergsma-Pitre 2018, 244).

22:1 „Șesurile Moabului": partea estică a câmpiei inferioare a Iordanului, înainte ca acesta să se verse în Marea Moartă. LXX echivalează aici ebr. *'arᵉḇōṯ mō'āḇ* cu „partea de apus a Moabului" (la fel la 33:48-50 și 35:1), dar la Num 26:3.63 și Deut 34:8 interpretează primul termen drept toponim: „Arabotul Moabului". Syr. tratează primul termen ca toponim în toate ocurențele acestei sintagme.

22:4 „Rade ... paște": lit. pentru ambele „va linge (de tot/până la capăt"). Verbul apare mai des în expresia „a linge țărâna" ca semn de recunoaștere a înfrângerii (Is 49:23; Mih 7:17; Ps 72:9).

22:5 „Balaam": în TM numele apare ca *Bil'ām*; a devenit însă mai cunoscut sub forma din LXX, fiind preluat ca atare și de majoritatea traducerilor moderne ale TM. În 1967, la Sucot (Deir 'Alla) a fost descoperită o inscripție pe tencuiala căzută pe pardoseala unei construcții care pare să fi jucat un rol cultic. Inscripția e în aramaică (*COS* 2.27) și datează din jurul anului 800 î.H. (acum e expusă în Muzeul Arheologic din Amman). În ea apar fragmente din „Cartea lui Balaam, fiul lui Beor" (*SPR BL'M BR-B'R*). Balaam, prezentat drept „bărbat văzător al dumnezeilor", are viziuni nocturne, de la zei, și află despre venirea unui mare necaz. În Num 22–24 i se creează un portret mai degrabă pozitiv, prin faptul că el ascultă de Domnul și ajunge să binecuvânteze poporul Israel. Cu toate acestea, lasă până la urmă și o impresie negativă: va sfârși ucis de către fiii lui Israel în cursul unei campanii militare împotriva midianiților (Num 31:8), pentru că i-a ademenit pe israeliți, prin femeile midianite și edomite, să se închine zeului Baal-Peor (Num 31:16; *cf.* 25:1-3); ghicitorul a ajuns o figură vestită și temută în zona transiordaniană, fiind folosit în Biblie ca un exemplu de ghicitor puternic pe care însă Domnul îl controlează spre binele fiilor lui Israel. ◆ „Petor": este identificat cu cetatea aramaică Pitru, care se află pe malul vestic al Eufratului. Syr. interpretează acest toponim ca substantiv comun cu răd. *PTR* („a interpreta [vise]"): „tălmăcitorul de vise (*pāšōrā*) de la/lângă Râu". ◆ „Râu": termenul este folosit aici pentru a denumi fluviul Eufrat (uneori se folosește expresia „Râul cel mare", pentru a evita confundarea Eufratului cu alte râuri din Levant). ◆ „țara lui de baștină": lit., în vocalizarea masoretică, „țara fiilor poporului său". Câteva manuscrise târzii și PenS au, în loc de „poporul său" (ebr. *'MW*), „Amon" (*'MWN*), lecțiune preluată de Syr. și Vg. Astfel, Balaam ar fi un profet din țara vecină Moabului, fapt care converge cu descoperirea inscripției de la Deir 'Alla. De

altfel, *'MW* s-ar putea revocaliza și ca *'Amaw*, o așezare în apropierea Eufratului, între Alep și Karkemiș, mai precis valea Sajur din nordul Siriei de astăzi. ◆ „fața pământului": lit. „ochiul pământului".

22:6 „Îl voi putea bate și îl voi alunga din țară": Syr. are „îl *vom* putea distruge și nimici din țară".

22:7 „(Având în mâini...) ghicit", ebr. *qᵉsāmīm*: lit. „divinație". Termenul ebraic *qesem* este cel mai adesea conotat negativ („divinație", „ghicit"). O singură dată apare conotat pozitiv („descoperire divină", Prov 16:10). Unii comentatori, precum Ibn Ezra, au înțeles că bătrânii Moabului posedau și ei darul ghicitului (lit. „având în mâini ghicitul").

22:8 „După cum îmi va grăi Domnul": Balaam aștepta un semn de la Domnul în vis (vezi v. 13:20), un alt mijloc de comunicare cu dumnezeirea în VT (*cf.* Gen 20:3; 26:24; 31:24 etc.).

22:11 „Fața pământului": lit. „ochiul pământului". LXX adaugă „și stă în fața mea", armonizare cu v. 5. ◆ „și să-l alung": Syr. are „și să-l nimicesc" (vezi și nota de la v. 6). LXX adaugă „de pe pământ".

22:12-35 Pasajul îl uimește pe cititor întrucât Dumnezeu pare a se contrazice: întâi îi interzice lui Balaam să meargă cu trimișii regelui Balaq ca să blesteme poporul israelit (v. 12), apoi, la insistența regelui, îi îngăduie să meargă, dar cu condiția să spună doar cuvintele pe care i le va încredința El (v. 20). De îndată ce Balaam pleacă, mânia lui Dumnezeu se aprinde împotriva lui și, pe drum, „Îngerul Domnului" îi aține calea văzătorului spre a-l ucide (episodul cu măgărița, vv. 21-33). Când Balaam recunoaște că a greșit (v. 34), Îngerul îi permite să meargă, dar cu aceeași condiție (v. 35). S-au emis mai multe explicații: Balaam s-ar fi răzgândit pe drum, ispitit de răsplata regelui; a doua opreliște ar fi ceea ce pedagogii numesc „fixarea cunoștințelor"; cel

mai probabil în redactarea finală a textului se vor fi juxtapus două variante ale povestirii.

22:13 „Domnul": LXX are „Dumnezeu".

22:15 „Căpetenii": Syr. are „soli" (armonizare cu v. 5).

22:18 „Slujitorilor lui Balaq": LXX are „căpeteniilor lui Balaq", iar Syr. are „solilor lui Balaq" (vezi și nota la 15). Vg. are doar *respondit Balaam.* ◆ „cuvântul Domnului": lit. „gura Domnului". ◆ „mic sau mare": LXX adaugă „după inima mea" (*cf.* 24:13).

22:20 „Dumnezeu a venit": PenS are „îngerul lui Dumnezeu s-a dus", poate pentru a pregăti apariția lui vizibilă din scenele următoare sau pur și simplu din scrupul teologic.

22:22 „Mânia lui Dumnezeu s-a aprins": lit. „s-au aprins nările lui Dumnezeu". De fapt, ebr. *'ap* semnifică deopotrivă „nări", „nas", „față". ◆ „ca potrivnic", ebr. *l'śāṭān:* termenul *śāṭān* apare aici cu sensul primar de „adversar", „potrivnic". De remarcat că rolul de „potrivnic" (*śāṭān*) poate fi jucat și de un înger al Domnului, dacă misiunea acestuia este aceea de a se împotrivi unei acțiuni omenești. Mai târziu, termenul va fi rezervat pentru adversarul prin excelență, numit Satan (Iov 1:6; Zah 3:1; 1Cron 21:1). În Ex 4:24, cel care apare înaintea lui Moise, cu intenția de a-l ucide, este chiar Domnul. Doar prezența de spirit a Țiporei, care-l circumcide pe loc pe fiul ei, înlătură iminenta pedeapsă divină.

22:23 „A lovit măgărița": LXX adaugă „cu toiagul".

22:24 „Pe poteca", ebr. *b'miś'ōl:* ebraicul *miś'ōl* este *hapax legomenon* în VT și denumește mai degrabă o brazdă sau un șanț între culturile de vii.

22:28 „Domnul a deschis gura măgăriței": șarpele din Geneză (cap. 3) și măgărița lui Balaam sunt singurele animale vorbitoare din VT. ◆ „de trei *ori*", ebr. *r'ḡālīm:* în afară de vv. 28.32.33, termenul mai apare doar în Ex 23:14. Acolo se referă la cele trei

mari sărbători cu pelerinaj (*reḡel*, „picior", deci „cu piciorul"): Azimele, Secerișul și Culesul.

22:30 „Obișnuiesc eu să-ți fac așa ceva?": LXX redă această întrebare retorică astfel: „Oare ți-am făcut eu așa ceva privindu-te de sus cu dispreț?"

22:32 „Alunecoasă e calea [ta] înaintea mea": Syr. are „[ți-]ai îndreptat calea împotriva mea". LXX are „nu este cum se cuvine calea ta înaintea mea". Vg. are *perversa est via tua mihique contraria*, „strâmbă e calea ta și potrivnică mie".

22:35 „(Pe acela) să-l grăiești": PenS și LXX au „să iei seama să-l grăiești". Syr. revine la forma anterioară „să faci" (*cf.* 22:20).

22:36 „Cetatea Moabului", ebr. *ʿîr mōʾāḇ*: alții au propus lecțiunea *ʿār mōʾāḇ*, „Ar(ul) Moab(ului)", localitatea de pe malul sudic al Arnonului, așa cum o găsim în 21:15.28, *cf.* Is 15:1.

22:37 „Oare nu sunt eu în stare...?": Syr. are „Ziceai poate că nu sunt în stare...?"

22:39 „S-au dus": Syr., LXX și Targ. *Onqelos* au „l-a dus". ◆ „Qiriat-Huțot", ebr. *qiryaṯ ḥuṣōṯ*, „Cetățile Căilor/Drumurilor": LXX traduce toponimul prin „Cetățile Sălașelor" (care ar presupune ebr. Qiriat Haṣerot), iar Targ. *Onqelos* redă prin formula „în orașele lor". Syr. reflectă lecțiunea care stă la baza traducerii LXX, însă tratează formula ca pe un toponim: *qwryt ḥṣrwt*.

22:41 „Bamot-Baal", ebr. *bāmōṯ bāʿal*: LXX, care probabil a citit *bāmaṯ bāʿal*, are „stâlpul/capiștea lui Baal".

23:3 „Stai": Syr. are în plus „aici" (armonizare cu v. 15, unde „așa", ebr. *kōh*, este echivalat tot cu „aici", siriac *hārkā*). ◆ „și s-a dus pe un deal golaș": LXX are aici „și Balak a stat lângă jertfele lui, iar Balaam a mers să-l întrebe pe Dumnezeu și s-a dus de-a dreptul", iar Syr. are „și s-a dus de-a dreptul". În Vg. propoziția lipsește. Targ. *Onqelos* are „s-a dus singur", iar *Pseudo-Ionatan* „s-a dus cocârjat ca un șarpe".

23:4 „Dumnezeu i-a ieșit în întâmpinare": PenS are „îngerul lui Dumnezeu l-a găsit"; LXX are „Dumnezeu i s-a arătat", iar Syr. are „Dumnezeu s-a dezvăluit asupra lui Balaam" (la fel la v. 16). ◆ „i-a zis": subiectul se deduce doar din context, dar LXX adaugă „Balaam".

23:5 „Domnul": PenS are „îngerul Domnului".

23:6 „Căpeteniile Moabului": LXX adaugă „cu el".

23:7 „A dat glas zicerii": lit. „a ridicat zicerea". ◆ „zicerea": ebr. *māšāl* denumește în Biblie diverse forme literare, cum ar fi aforismul, proverbul, parabola, oracolul etc. Același mod de a introduce zicerea lui Balaam apare și la 23:18; 24:3.15.20.21.23. ◆ În LXX începutul versetului este: „Și a fost Duhul lui Dumnezeu peste el și, grăind în pildă..." ◆ „din munții Răsăritului": Syr. are în plus „și mi-a zis". ◆ „ocărăște-l": Syr. are „nimicește-l" (la fel la v. 8).

23:9 „Un popor locuiește deoparte, între neamuri nu se socotește": din inspirație divină, Balaam sesizează caracterul sacru, „pus deoparte", al poporului israelit.

23:10 „Firele de praf": ebr. *mispār 'eṯ-rōḇa'*, lit. „numărul prafului", este imposibil sintactic (al doilea termen fiind marcat ca acuzativ); de aceea s-a propus emendarea *mī sāpar...*, „cine a numărat...?", ea fiind sprijinită și de paralelismul poetic. În PenS marca de acuzativ nu există, deci ar putea fi „numărul prafului". Pe de altă parte, ebr. *rōḇa'*, care are ca prim sens „sfert", a fost echivalat fie cu „un sfert (din Israel)", fie cu „fire (de praf)". ◆ În LXX versetul este: „Cine a cercetat exact sămânța lui Iacob și cine va număra familiile lui Israel? Fie ca sufletu-mi să moară printre sufletele drepților și semința mea să fie ca semința lor." ◆ „ca al lor": lit. „ca al lui".

23:13 „De unde îl poți vedea": LXX are „de unde nu-l vei vedea".

23:14 „Podișul Țofim", ebr. *śᵉḏēh ṣōp̄īm*: unii au interpretat și primul termen ebraic ca toponim, „Sede Țofim", iar alții le-au

considerat pe ambele ca substantive comune, „Podișul/Platoul Veghetorilor". Locul era un punct de observație astronomică sau a zborurilor păsărilor. ◆ „în podișul Țofim, spre vârful Pisga": Syr. le tratează ca substantive comune: „în câmpia străjilor, spre vârful înălțimii" (vezi și nota la 21:20).

23:15 „Stai aici": prin modul în care se exprimă, Balaam trădează o stare de neliniște pricinuită de mânia regelui. ◆ „iar eu îl voi întâmpina ... dincolo" (verbul ebr. *qārāʰ* la *nifal*, cu nuanța de „a se pune la dispoziție"): LXX are „eu mă voi duce să-l întreb pe Dumnezeu"; PenS are „eu voi invoca" (cu verbul *qārā'*); Syr. are „iar eu voi ajunge până aici". De bună seamă Balaam vrea să rămână singur, ca Dumnezeu să vină la el.

23:17 „S-a dus (la el)": LXX și Vg. au „s-a întors".

23:18 „La mine" (ebr. *'DY*) : LXX citește *'D*, „un martor", iar Syr. are „la mărturia mea".

23:19 „Să mintă ... să-și schimbe gândul": LXX are verbele la pasiv, probabil din scrupul teologic: „să fie mințit" și „să fie amenințat". ◆ „oare spus-a El și nu va face, grăit-a și nu va împlini?": Syr. redă aceste interogații retorice prin enunțuri afirmative: „El spune și face, iar cuvântul său dăinuie în veci".

23:20 „Primit-am [poruncă]": evident, referire la duhul profetic. Syr. are „am fost dus". ◆ „El a binecuvântat": PenS, LXX și Targ. au „eu voi binecuvânta". În Vg. versetul este: *ad benedicendum adductus sum benedictionem prohibere non valeo*, „ca să binecuvântez am fost adus, să opresc binecuvântarea nu pot", iar în Syr. al doilea hemistih este „și binecuvântarea nu o voi lua înapoi".

23:21 „Nu vede": PenS, Syr., Targ. au verbul la pers. I: „eu nu văd". ◆ „stricăciune": ebr. *'āmāl* poate avea și sensul de rău făcut altora. Paralelismul poetic cu *'āwen*, „vină" sugerează un sens apropiat. ◆ „primit în urale ca rege", lit. „uralele regelui în/cu el": LXX are „faptele slăvite ale căpeteniilor – în el", iar

Syr. are: „slava regelui lui este în el". ◆ În Vg. prima parte a versetului este: *non est idolum in Iacob nec videtur simulacrum in Israhel*, „nu este idol în Iacob, nici nu se vede chip cioplit în Israel".

23:22 „Coarne de bivol este pentru ei", lit. „precum coarne de bivol...": LXX are „slava inorogului". Animalul numit în ebr. *rᵉ'ēm* apare și în Deut 33:17; Iov 39:9-12; Ps 22:21. Vg. are *cuius fortitudo similis est rinocerotis*, „puterea lui e asemenea cu a rinocerului". În limbajul Scripturii, coarnele sunt simbolul forței, în cazul de față chiar al protecției. ◆ Syr. traduce astfel acest verset: „Dumnezeu, care i-a scos din Egipt cu puterea lui și cu înălțimea lui" (la fel la 24:8).

23:23 „Farmec", ebr. *naḥaṣ*: radicalul NḤṢ se referă în Scriptură la practica lecanomanției (hidromanției), adică la interpretarea cu ajutorul lichidelor (apă sau ulei) (Gen 44:5), sau la interpretarea zborului vietăților înaripate (Gen 30:27 LXX; Lev 19:26 LXX etc.) (Iatan 2011, 123–128). După alte păreri, n-ar fi exclusă nici descântarea șarpelui într-un vas cu ajutorul muzicii. ◆ „ghicitorie", ebr. *qesem*: vezi nota la 22:7.

23:26 „Domnul", în ebr. tetragrama *YHWH*: PenS are *'elōhīm*, și tot cu „Dumnezeu" echivalează LXX și Vg., probabil din scrupul teologic, pentru că *YHWH* este numele divin revelat lui Israel, în principiu inaccesibil străinilor.

23:27 „Dumnezeu": ebr. *'elōhīm* înseamnă și „Dumnezeu", dar și „zei"; rostit de regele păgân și având în vedere faptul că are articol hotărât, ar putea însemna „zeii" (locului?).

23:28 „Peor": într-un pasaj similar, la 21:20, apare vârful Pisga în loc de Peor. Este probabil unul dintre vârfurile lanțului muntos Avarim (21:11). ◆ „pustiul": vezi nota la 21:20.

24:1 „Nu s-a mai apucat de făcut farmece ca în celelalte dăți": lit. „nu s-a mai dus ca în alte dăți către farmece".

24:2 „Duhul lui Dumnezeu a venit peste el": de această dată nu se mai spune că Dumnezeu (sau Îngerul lui) i-a vorbit lui Balaam (22:8-12.20.32-35), sau că „a pus cuvânt în gura lui" (23:5.16), ci se folosește expresia care se referă de obicei la inspirația judecătorilor sau a profeților lui Israel; în versetul următor apare și expresia tehnică *n^{e}'um*, „rostire", „oracol", caracteristică pentru mesajele îngerilor sau profeților (Gen 22:16; Ps. 110:1; *cf.* Alter, *ad loc.*).

24:3 „Cu ochi deschiși", ebr. *ṣ^{e}ṯum hā'āyin*: lit. „cu ochi deschis"; înțelesul expresiei ebraice este evident figurat. Vg. are aici „ochi închis" (ebr. *ṣ^{e}ṯum* a fost citit *ś^{e}ṯum*). LXX are „(omul) care vede cu adevărat". Cel mai probabil expresia ar trebui înțeleasă ca „cel care are ochiul limpede/clarvăzător" (ebr. *ṣettammā^{h} '^{ey}nō*) (Iatan 2015, 40).

24:4 „Celui Atotputernic": Syr. are „lui Dumnezeu" (la fel la v. 16). ◆ „prăvălit": LXX are „în somn": ar fi vorba deci despre un vis revelator (*cf.* Num 12:6). ◆ „ochii descoperiți": PenS are „ochiul descoperit".

24:6 „Ca niște dumbrăvi se întind": ebr. *naḥal* înseamnă și „ued", și „vale împădurită". Syr. are „ca niște văi/râuri care curg". ◆ „[pâlcuri de] aloe": ebr. *'ahālīm*, „aloe" (pl.) este foarte asemănător cu *'ohālīm*, „corturi"; nu e de mirare că unele versiuni, precum LXX, Vg. și Syr., citesc aici „corturi".

24:7 În LXX primul stih este: „Va ieși om din sămânța lui și va domni asupra multor neamuri", iar în Syr. este: „va ieși bărbat din fiii săi și sămânța lui va fi pe ape multe". ◆ „Agag": unii îl pun în legătură cu regele amaleciților din 1Sam 15:32-33, prins de Saul și ucis de Samuel, și socotesc că ar fi aici o aluzie profetică. Mai degrabă numele ar putea fi doar un simbol al unei puteri ostile. De pildă, în Est 9:24, inamicul evreilor, vizirul Haman, era prezentat drept „agaghit". LXX și PenS au „Gog". ◆ „regele lui": LXX are „domnia lui".

24:8 „El înghite neamurile, pe vrăjmașii săi": Syr. are „poporul său îi va mânca pe vrăjmașii săi". ◆ „oasele lor le zdrobește": LXX citește „suge-va grăsimea lor până la măduvă". ◆ „îi străpunge cu săgețile sale": Syr. are „șalele/spinările lor le va fărâma".

24:9 „Ca o leoaică": Syr. are „ca un pui de leu".

24:11 „Pleacă": Syr. are „ieși, pleacă". ◆ „la locul tău": cu referire la locul de baștină, nu la locul de pe dealul golaș unde Balaam căuta solitudine. Exprimarea eliptică a lui Balaq trădează o stare de surescitare nervoasă, în ton cu plesnirea din palme.

24:12 „Oare nu și solilor tăi...?": Syr. redă această interogație retorică printr-o afirmație: „Iată, și solilor tăi..." (vezi și nota la 23:19).

24:13 „Domnul": vezi nota la v. 23:26.

24:14 „Poporul meu": LXX are „locul meu", armonizând cu porunca lui Balaq, iar Syr. are „pământul meu". ◆ „în zilele din urmă", ebr. *bᵉʾaḥarīṯ hayyāmīm*: aici expresia nu are înțeles eshatologic, ci profetic, făcând referire la viitorul contemporan cu ascultătorii (*cf.* Gen 49:1; Deut 4:30; 31:29).

24:17 „O stea se ivește": Targ. *Onqelos*, *Pseudo-Ionatan (Yerușalmi)* și *Neofiti* au „un rege". În OAA steaua era considerată semn prevestitor pentru apariția unei personalități. Acest verset a fost interpretat ca o profeție despre distrugerea Moabului de către un rege evreu, David (*cf.* 2Sam 8:2) sau Omri (*cf.* stela lui Meșa). Profeția a fost reactualizată în timpul răscoalei iudeilor împotriva romanilor (132–135 d.H.), condusă de Bar Kosiba, supranumit Bar Kokhba („fiul stelei"), personaj considerat de contemporani o figură mesianică (*T.ier. Taʿanith* 68d). În creștinism pasajul e considerat o profeție mesianică referitoare la Isus (*cf.* Mt 2:2). ◆ „se ivește": ebr. *dārak* înseamnă „a mărșălui", „a înainta", „a-și croi drum". ◆ „un toiag": se poate înțelege „un

sceptru". LXX are „un om"; Syr. are „o căpetenie". Targ. *Onqelos* are „Mesia", *Neofiti*, „Mântuitor și conducător", iar *Pseudo-Ionatan*, „Mesia și toiag puternic". ◆ „zdrobește marginile Moabului și-i sfâșie pe toți fiii lui Set": Syr. are „îi va nimici pe vitejii Moabului și îi va înrobi pe toți fiii lui Set". ◆ „fiii lui Set": strămoșul lor eponim apare în Gen 4:25-26. Vezi și nota de la 24:22. ◆ În LXX versetul este: „Am să-i arăt, și nu acum, îl fericesc, și nu-i aproape. O stea va răsări din Iacob și un om se va ridica din Israel și va zdrobi căpeteniile lui Moab și-i va lua pradă pe toți fiii lui Set".

24:18 „Seirul": PenS și LXX au „Esau". ◆ „dușmanul lui": în ebr. este la plural.

24:19 „Va ieși stăpânitor": Syr. are „va coborî".

24:20 „Sfârșitul lui va fi nimicirea": LXX are „sămânța lor va pieri", iar Syr. are „sfârșitul lui (cei de pe urmă dintre ai lui?) va pieri în veci".

24:21 „I-a văzut pe qeniți": lit. „l-a văzut pe qenit".

24:22 „Qain": strămoșul qeniților; despre qeniți se știu mai multe amănunte decât despre „fiii lui Set (*cf.* 24:17), fiindcă sunt menționați în mai multe locuri din Biblie. Strămoșii lor eponimi, Cain și, respectiv, Set, apar în narațiunea biblică a începuturilor (Gen 4). Qeniții erau un trib nomad itinerant care se ocupa cu prelucrarea metalelor (numele tribului înseamnă „fierar"). ◆ „Așur": ar putea fi vorba despre așuriți, un popor menționat în 2Sam 2:9 și Gen 25:3, sau despre asirieni, cărora li s-ar potrivi mai bine afirmația despre ducerea în robie a altor popoare, deși contextul pare să fie limitat la situația unor mici popoare sau triburi din zona Transiordaniei și din sudul Canaanului. Așuriții din 2Sam 2:9 sunt identificați în Syr. cu gheșuriții, un popor aramaic care și-a format un regat în nord-estul Canaanului (Deut 3:14; Ios 12:5; 13:2.13; 1Sam 27:8; despre regatul Gheșur vezi 2Sam 3:3; 13:37-38; 15:8). Despre arameii din

Damasc și gheșuriți se spune că au pus stăpânire pe zona Galaadului (1Cron 2:23). În exegeza iudaică și creștină, Așur a fost identificat cu Asiria (vezi mai departe nota la 24:24). ◆ LXX are „și de-ar avea Beor cuib de viclenie, asirienii te vor lua în robie": Beor este aici o interpretare ca nume propriu a ebr. *B'R* „a mistui", „a pustii".

24:23 „El a dat glas zicerii lui": la începutul versetului, LXX are în plus „și văzându-l pe Og", sugerând astfel că poporul amorit, exterminat de Israel în Transiordania, reprezintă o pildă pentru cuvintele oracolului următor. ◆ „din ce-i rânduiește Dumnezeu": am optat pentru această redare, dar textul ebraic aici este neclar. Unii specialiști consideră că această porțiune a fost copiată defectuos. PenS adaugă în v. 23 și primele trei cuvinte din v. 24 al TM și citește: „Vai! Cine va fi din numele Lui. Dumnezeu îi va scoate din mâna Chittimului" (Tsedaka 2013, 371). S-a propus însă, încă de mult, citirea a ceea ce e în TM *miśśumō 'ēl* (*MŚMW 'L*) ca *miśśemō'l*, „dinspre miazănoapte", cu sensul că atunci când vor năvăli corăbiile din Kittim vor scăpa doar puțini din ținuturile de la nord (B.A. Levine, *Numbers 21–36*, 206).

24:24 „Corăbii", ebr. *ṣīm*: termenul ebraic de origine egipteană mai apare în Is 33:21 și Dan 11:30. Un omonim are sensul de „viețuitor al deșertului" (Is 13:21; 23:13; 34:14). ◆ LXX vorbește despre cineva care „va ieși din mâna chitienilor", apoi, trecând la plural: „vor asupri Assurul și-i vor asupri pe evrei și ei vor fi nimiciți toți deodată". ◆ „Kittim": în general se referă la Cipru, de la localitatea Kition (azi Larnaca), dar poate denumi prin extensie insulele din Marea Mediterană sau populațiile grecești din acestea. De altfel, s-a sugerat corectarea lui *KTYM* în *'YYM* (*'iyyīm*) „insule", pentru a evita un toponim care nu pare a trimite la ceva istoric. Totuși, în exegeza iudaică și apoi creștină, acest text a fost înțeles ca o profeție despre succesiunea

împărăţiilor (asemănătoare cărţii lui Daniel, cap. 2 şi 7). După imperiile asiatice, reprezentate de Asiria, urmează stăpânirea romană (Kittim). De altfel, în Dan 11:30 LXX, *Kittīm* este echivalat prin *rhōmaïoi*, „romani". În Targ. *Pseudo-Ionatan*, este vorba de oşti din „Lombarnia" (Lombardia), Italia şi legiuni din Roma şi Constantinopol, care îi vor lovi pe asirieni şi îi vor duce în robie pe toţi fiii lui Eber, deci inclusiv pe evrei. Dar în cele din urmă va veni regele Mesia şi îi va nimici pe toţi. Vg. are tot „din Italia". ◆ Syr. traduce astfel acest verset: „legiuni vor ieşi din pământul kittiţilor, vor înrobi Aşurul şi îi vor înrobi pe evrei, şi vor pieri şi ei în veci". ◆ „Everul", ebr. *'ēḇer*: LXX, Vg. şi Syr. citesc „evreii" (ebr. *'iḇrīm*). Targ. *Onqelos* şi *Neofiti* au „vor asupri (regiunea) de dincolo de Eufrat".

25 În acest capitol apar două relatări care au în comun căderea în idolatrie din cauza influenţei popoarelor vecine şi mai ales a relaţiei cu femei străine: vv. 1-5 se referă la Moab, iar vv. 6-18, la Midian, populaţii aflate de altfel la mare distanţă între ele.

25:1 „Şittim": numele înseamnă „[arbori de] acacia". Toponimul complet, Avel-Şittim, apare la 33:49; se află la NE de Marea Moartă, în drept de Ierihon.

25:2 „A mâncat": a luat parte la ospăţul idolatru.

25:3 „S-a alipit de Baal-Peor (*ba'al pᵉ'ōr*)": ebr. *ba'al* înseamnă „stăpân"; termenul este folosit în special pentru a-l denumi pe zeul Haddu/Hadad, dar, la plural, pentru a denumi şi alte divinităţi, cu precădere divinităţile păgâne ale populaţiilor din Canaan (considerate mai mult sau mai puţin ca ipostaze ale lui Baal din diverse localităţi). Aşadar Israel a ajuns să se închine zeului Baal asociat cu muntele Peor din pământul Moabului (Num 23:28) şi cu localitatea Bet-Peor (Deut 3:29; 4:46: Ios 13:20). Se vede cum desfrânarea implică atragerea în cultul idolatru.

De altfel, profeții pun cele două păcate în oglindă, iar metaforizarea idolatriei prin desfrânare îi arată mai pregnant gravitatea. E ironic contrastul dintre pasajele în care Balaam laudă perfecțiunea lui Israel (de ex. 23:20 și urm.) și această fragilitate extremă a poporului. Acest păcat al generației născute în pustiu este de o gravitate comparabilă cu închinarea la vițelul de aur din Ex 32. ◆ Pentru a reda păcatul israeliților, LXX folosește verbul *teléō*, în sensul de „a fi inițiat în mistere", iar numele zeului apare ca *Beelphegōr*. Și Vg. are *initiatusque est Israhel Beelphegor*; echivalarea de către Syr. cu verbul *'eštamlī*, lit. „a se împlini", s-ar putea să fi fost influențată de LXX (la fel la v. 4).

25:4 „...Căpeteniile poporului ... spânzură-le ... în fața soarelui": probabil e vorba de cele douăsprezece căpetenii responsabile cu numărătoarea poporului (vezi 1:4-15); nu se înțelege exact dacă e vorba de o condamnare la moarte sau doar de o rușinare publică. Textul biblic nu afirmă că Moise ar fi săvârșit-o, cum se precizează în alte situații cu alte porunci, el dispune doar executarea celor direct vinovați (de aceea unii propun emendarea textului din „căpeteniile poporului", ebr. *rā'šē^{y} hā'ām*, în „cei răi ai poporului", ebr. *riš'ē^{y} hā'ām*). În plus, se vorbește și de o urgie izbucnită în tabără, dar nu se spune în ce a constat, ci doar că a făcut douăzeci și patru de mii de victime (vv. 8-9). PenS e mai clar: „Ucide-i pe toți oamenii care s-au alipit de Baal-Peor..." LXX are: „...pedepsește-i pilduitor pentru Domnul în fața soarelui..." Pedepsirea căpeteniilor poate fi coroborată cu a doua numărătoare, în care apar alte nume de conducători. Syr. are „căpeteniile poporului ... dezgolește-le înaintea Domnului, în fața soarelui". ◆ „spânzură-le", ebr. *hōqa' 'ōṯām*: verbul ebraic ar însemna mai exact „a expune la soare cadavre cu membrele rupte" (DCH, HALOT). De altfel și rabinii spun că pedeapsa pentru idolatrie era lapidarea și expunerea

cadavrelor prin atârnare, pentru oprobriul public (*M. Sanhedrin* 6:4). Versiunea lui Aquila are „trage-le în țeapă".

25:5 „Judecătorilor lui Israel", ebr. *ṣōp^eṭē^y yiśrā'ēl*: LXX are „triburilor lui Israel" (citind *ṣiḇṭē^y yiśrā'ēl*).

25:6 „A înfățișat-o fraților săi pe o midianită": LXX are „l-a dus pe fratele lui la o madianită", iar Syr. are „s-a apropiat înaintea fraților săi și a intrat la o midianită". La v. 1 se spune, generic, că Israel s-a desfrânat cu fetele moabite. Ar putea fi vorba de o asimilare între cele două popoare, mai ales că la 22:7 se spune că la Balaam au venit bătrânii din Moab și cei din Midian. La 31:16 se menționează că ideea de a-i atrage pe israeliți spre idolatrie cu ajutorul moabitelor a fost a lui Balaam.

25:7 „Pinhas, fiul lui Eleazar, fiul lui Aron" face un gest similar cu cel al leviților din Ex 32:28, în urma căruia aceștia își dobândesc rolul în cult. ◆ „sulița": ebr. *rōmaḥ* apare, în Torah, numai aici. O găsim apoi în Cântarea Deborei (Jud 5:8), în 1Rg 18:28, Ier. 46:4 și în Iez 39:9. Sulița era arma prin excelență în epoca mai veche și chiar la începutul monarhiei, fiind mai simplu de confecționat decât sabia.

25:8 „Cort": ebr. *qubbā^h* (care e un *hapax* în Biblie) denumește probabil aici partea cea mai dinăuntru a cortului, rezervată femeilor; s-a presupus și că ar fi fost un spațiu cu semnificație religioasă, unde ar fi locuit o preoteasă midianită. LXX are *káminos*, care înseamnă de obicei „cuptor", dar poate denumi și o încăpere boltită. Vg. are *lupanar*! Syr. are „odaie". ◆ „urgia", ebr. *maggēpā^h* este probabil manifestarea mâniei (ebr. *'ap*) Domnului amintită la v. 3.

25:9 „Douăzeci și patru de mii": la acest incident se face aluzie în 1Cor 10:8, dar acolo numărul morților este de 23 000.

25:12 „Să spui": Syr. are „am spus".

25:13 „Gelos": ebr. *qannā'* înseamnă și „zelos", „plin de râvnă". Se spune despre Dumnezeu că e „gelos" pentru că nu admite

închinarea la idoli, dar este și plin de râvnă pentru mântuirea poporului său. Vezi și nota la Ex 20:5.

25:14-15 „Zimri ... Kozbi": se insistă asupra faptului că fiecare din cei doi era o persoană de vază în poporul său, așadar riscul ca Israel să cadă total în idolatrie era cu atât mai mare. Se explică astfel și porunca drastică de la finalul capitolului.

25:16-18 Porunca răzbunării față de midianiți e reluată la 31:1-2, după care se relatează pe larg punerea ei în aplicare (31:3-20).

25:18 „În ziua urgiei": Syr. are „în ziua loviturii neașteptate" (vezi și nota la 17:11).

26:2 „Faceți numărătoarea": era nevoie de un nou recensământ pentru că generația celor ieșiți din Egipt murise în pustiu (vezi aici vv. 63-65; de asemenea 14:22-23). Recensământul e menit să pregătească luarea în stăpânire a Țării Făgăduinței și împărțirea pământului.

26:4 Syr. integrează versetul în textul narațiunii: „și Moise i-a numărat, de la cei având douăzeci de ani în sus, așa cum i-a poruncit Domnul lui Moise".

26:9 „Aleși ai adunării": vezi nota la 1:16.

26:10 „Pildă", ebr. *nēs*, lit. „steag", „semnal".

26:9.12 Syr. îi diferențiază pe cei doi Nemuel din TM, numindu-i *Neḥū'ēʸl*, respectiv, *Yammū'ēʸl*.

26:15-18 În LXX fragmentul acesta apare după semințiа lui Zabulon, vv. 24-27, probabil și pentru a se respecta ordinea în care s-au născut fiii Liei: Ruben, Simeon, Levi, Iuda, dar și pentru a se păstra ordinea din prima numărătoare (cap. 1). De aici și diferențele de numerotare a versetelor.

26:23 „Din Puva (familia) puviților": TM are *puwā^{h}... pūnī*, dar în PenS al doilea termen este *PW'Y*, iar Vg. are *familia Phuaitarum*.

26:26 „Iahleel": Syr. are *Naḥlā'ēʸl* (posibilă confuzie între literele *yod* și *nun*, asemănătoare în scrierea siriacă).

26:30 „Iezer": LXX (26:34 pentru că numerotarea diferă) are „Ahiezer".

26:33 „Noa, Hogla": aceste două nume ale fetelor lui Țelofhad apar ca nume de locuri, înscrise pe câteva fragmente de ceramică din sec. VIII î.H., descoperite în Samaria (JSB 2014, 320).

26:39 „Șefufam": PenS, LXX și Vg. au Supham, iar Syr. are *Šōpām* (urmate de multe traduceri moderne), probabil prin armonizare cu numele familiei.

26:48 „Iahțeel": Syr. are *Naḥṣā'ēl* (vezi și nota la v. 26).

26:55 „Prin sorți să fie împărțită țara": pare să difere de prevederea de la vv. 53-54, unde împărțirea ține seama de mărimea tribului. Probabil că „sorții" au rolul să indice doar zonele geografice (*cf.* Alter, *ad loc.*).

26:57-62 *Cf.* 3:14-39.

26:57-58 „Cei numărați ai leviților ... familiile lui Levi": relația dintre cei enumerați în v. 57 și cei din v. 58 și urm. se poate înțelege în lumina cap. 3:17-39, de ex. Livni e fiul lui Gherșon, Hebron e al lui Qehat, Mahli și Muși sunt ai lui Merari.

26:61 „În fața Domnului": LXX adaugă: „în pustiul Sina".

27:1-11 Pasajul tratează problema moștenirii când la moartea unui israelit rămân doar fiice. Problema este rediscutată în cap. 36.

27:1-4 Rași remarcă diferența dintre iscoadele (numai bărbați, evident) care descurajează poporul, făcându-l să dorească reîntoarcerea în Egipt, și fiicele lui Țelofhad, care își doresc moștenire în Țara Făgăduinței (*apud* Alter, *ad loc.*).

27:7 „Moșie de moștenire": Syr. are „moșie *și* moștenire".

27:12 „Muntele ... Avarim": din context s-ar înțelege că este în apropierea Qadeșului; de acolo ar fi privit Moise Țara Făgăduinței și tot acolo ar fi murit. Totuși, după tradiția mai cunoscută, prezentă în Deut 34, Moise a privit Țara și a murit pe

muntele Nebo. Pentru a rezolva discrepanța, LXX are aici „muntele ... Nabau", adică Nebo. De altfel, LXX înțelege *hā'aḇārīm* nu ca nume propriu, ci îl redă prin „cel de dincolo (de Iordan)" (*tò en tō̧ péran*). Totuși, în alte ocurențe îl tratează ca pe un nume propriu: Abarim (Num 33:47-48) sau Abarin (Deut 32:49). Și în textul ebraic există încercarea de rezolvare, prin faptul că în Deut 32:49 Muntele Avarim este chiar identificat cu Muntele Nebo. Syr. are „muntele acesta al evreilor" (*ṭūrā hānā d^e-'eḇrāyē*), de unde se poate deduce că a optat pentru o vocalizare diferită de cea din TM (**har hā'iḇrīm hazze^h*) – vezi și nota la 21:11. ◆ „țara": Syr. are „țara Canaanului".

27:13 „După ce o vei privi, te vei adăuga": Syr. echivalează cu verbe la imperativ – „privește-o și adaugă-te (lit. „adună-te")". ◆ „Te vei adăuga și tu la poporul tău": vezi nota la 20:24.

27:14 „(Împotriva) cuvântului meu": lit. „gurii mele".

27:16 „Dumnezeul duhurilor a tot trupul": în LXX „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul". Vezi nota de la 16:22.

27:17 „Să iasă ... și să intre ... să-i ducă și să-i aducă": expresii care se referă aici la totalitatea activității conducătorului; acesta însă pune în aplicare mesajul divin transmis de preot (v. 21); Iosua nu moștenește toate prerogativele lui Moise, Dumnezeu nu-i vorbește direct.

27:18 „Pune-ți mâinile peste el": ritualul punerii mâinilor are menirea de a transmite autoritatea („măreția" v. 20) sau duhul înțelepciunii (Deut 34:9) de la o persoană la alta. Gestul era folosit și pentru a închina un animal Domnului sau lui Azazel, ca în cazul țapului ispășitor alungat în deșert de *Yom Kippur* (Lev 16:21). Tradiția iudaică se referă la ceremonia de consacrare a rabinilor ca *s^emīḵā^h* („punerea mâinilor"). În Noul Testament, gestul punerii mâinilor se întâlnește în diverse contexte: consacrarea celor șapte diaconi (Fp 6:6), vindecarea lui Saul/Pavel și umplerea lui de Duhul Sfânt (Fp 9:17), trimiterea

în misiune a lui Saul și Barnaba (Fp 13:3). În câteva cazuri se arată cum credincioșii îl primesc pe Duhul Sfânt prin punerea mâinilor apostolilor. După propovăduirea însoțită de minuni a diaconului Filip în Samaria, cei care cred și care sunt botezați „în numele Domnului Isus" îl primesc pe Duhul Sfânt în urma rugăciunii făcute cu punerea mâinilor de către apostolii Petru și Ioan (Fp 8:14-17). Cei doisprezece „ucenici" din Efes care fuseseră botezați „cu botezul lui Ioan", adică „botezul pocăinței" (Fp 19:3-4), sunt botezați de Pavel „în numele Domnului Isus" și au parte de o experiență similară: după ce apostolul și-a pus mâinile peste ei „Duhul Sfânt a venit asupra lor și au început să vorbească în limbi și să profețească" (Fp 19:6).

27:20 „Măreția": ebr. *hōḏ* apare numai aici în Tora; sensul termenului implică măreție, dar și forță, vitalitate, autoritate. LXX, Vg. și Syr. au „slava".

27:21 „Să întrebe pentru el hotărârea Urimului": nu se știe exact ce erau *Urim* și *Tummim*; din contexte reiese că erau obiecte utilizate de marele preot pentru a afla, printr-un fel de tragere la sorți, voia lui Dumnezeu. *Cf.* și nota la Ex 28:30. Syr. are „să ceară pentru el legea cererii" (*nāmōsā dᵉ-šeʾlṯā*, formulă tradusă în *Tezaurul* lui Payne Smith prin *lex consulendi Deum*, „legea consultării lui Dumnezeu").

28–30 Finalul cărții Numerilor cuprinde o serie de recapitulări, pregătind intrarea în Țară. În aceste capitole firul narativ este întrerupt de prescripții referitoare la jertfe și sărbători (cel mai extins calendar liturgic din Tora), ce comportă pe alocuri unele diferențe față de pasajele paralele din Exod, Levitic și Deuteronom; apoi se dau amănunte despre obligativitatea unor făgăduințe, mai ales a celor făcute de femei.

28–29 În aceste două capitole sunt prezentate jertfele pe care israeliții trebuie să le aducă la diferitele soroace de peste an (de la jertfele zilnice până la cele ale marilor sărbători anuale).

28:2 „Ofranda mea": Syr. are „ofrandele mele". ◆ „Hrana mea": termenul *leḥem* are aici sensul generic de „hrană"; în cultele păgâne, zeii sunt înfățișați mâncând jertfele aduse de oameni și adulmecând cu plăcere fumul lor, menit să le câștige favoarea. Monoteismul biblic păstrează astfel de vestigii de limbaj din culturile înconjurătoare, ca antropomorfisme cu valoare simbolică. ◆ „să aveți grijă să mi-o înfățișați": Syr. are „să aibă grijă și să înfățișeze" (discurs indirect – discursul direct începe cu v. 3).

28:3-8 Rânduiala jertfelor zilnice: acest pasaj reia îndeaproape materialul legislativ din Ex 29:38-42, în care a fost prezentată, pentru prima dată în Pentateuh, rânduiala jertfei necontenite.

28:7 „(În) Sfântul Lăcaș": ebr. *qōḏeš*, cu semnificații multiple în sfera sfințeniei, a fost interpretat aici ca „incintă sacră" (Targ. *Onqelos*) sau „vas sfânt" (Targ. *Pseudo-Ionatan*) ori „stare de sfințenie" (*Tos. Sukkah* 3:15). Nu e clar unde se turna această libație. ◆ „băutură tare", ebr. *šēḵār*: asupra semnificației exacte a termenului în acest context, părerile sunt împărțite; de obicei termenul se referă la băutura alcoolică din cereale sau fructe, dar aceasta nu mai apare nicăieri prescrisă ca libație; unii presupun că ar fi vorba de un vin vechi, deosebit (*cf.* Alter, *ad loc.*); Syr. are „[vin] vechi" (tipul de băutură avut în vedere în Syr. este explicit menționat la începutul versetului: „libația ei: vin, un sfert de hin..."; la fel la v. 14).

28:9-10 Jertfa specifică zilelor de sabat.

28:11-15 Jertfele pentru începutul fiecărei luni.

28:16-25 Rânduieli pentru Paște și Sărbătoarea Azimelor (*cf.* Lev 23:4-8).

28:18 „În ziua întâi [să fie] o adunare sfântă": Syr. are „ziua întâi este chemată/proclamată (*i.e.* festivă) și sfântă" (la fel la vv. 25, 26 și la 29:1.7.12).

28:26-31 Precizări legate de Sărbătoarea Săptămânilor (*cf.* Lev 23:15-21): numele sărbătorii (ebr. *šābūʿōṯ*) se referă la cele 7 săptămâni numărate de la Paște. În textul paralel din Lev 23:15-21 se indică jertfirea a doi berbeci și un tăuraș, în vreme ce aici sunt menționați un berbec și doi tăurași.

29:1-6 Aici se face referire la Sărbătoarea Trâmbițelor sau a Anului Nou, în care se înălțau strigăte de bucurie sau/și sunete de trâmbiță, ebr. *tᵉrūʿāh* având ambele sensuri (*cf.* Lev 23:23-25).

29:6 „Arderea-de-tot a lunii": Syr. are „arderea-de-tot a începutului lunii".

29:7-11 Aici este vorba despre Ziua Împăcării (*cf.* Lev 16).

29:7 „Și să vă smeriți sufletele": lipsește în Syr.

29:12-38 E vorba de cele șapte zile ale Sărbătorii Colibelor (*cf.* Lev 23:33-43).

29:35 „În ziua a opta ... adunare de sărbătoare" (ebr. *ʿāṣeret*): nu face parte propriu-zis din Sărbătoarea Colibelor, dar, urmând imediat după ea, îi aprofundează sensul. În iudaismul post-biblic e numită *Șemini ʿāṣeret*, „sărbătoarea zilei a opta". O inovație rabinică ulterioară este adăugarea celebrării numite *Simhat Tora*, „bucuria Torei": în Israel coincide cu *Șemini ʿāṣeret*, iar în diasporă se ține în ziua următoare; Syr. are „în ziua a opta să vă adunați".

29:36 „Șapte miei de un an": Syr. are „patru miei de un an".

30:3 „Orice bărbat care face Domnului o făgăduință sau săvârșește un jurământ, luând asupra sa legătură": lit. „orice bărbat care făgăduiește o făgăduință Domnului sau jură o juruință, spre a se lega cu legătură" – repetiții care indică un limbaj formalizat.

30:7 „Rostirea pripită a buzelor ei": Syr. are „punerea-deoparte a buzelor ei" (la fel la v. 9).

30:9 „El zădărnicește astfel făgăduința care era asupra ei și rostirea pripită a buzelor ei": LXX are „toate jurămintele ei, și

făgăduințele ei prin care a făgăduit pe sufletul ei, nu vor rămâne, căci bărbatul ei s-a împotrivit...".

30:14 „Pentru smerirea sufletului": Syr. are „care dăunează sufletului".

30:15 „El le-a statornicit": lipsește în Syr. ◆ „căci a tăcut": Syr. are în plus „soțul ei".

31 În acest capitol, ne poate surprinde porunca divină a exterminării populației midianite. Se continuă, de fapt, narațiunea din cap. 25, unde se povestește cum midianiții i-au atras la idolatrie pe fiii lui Israel, prin femeile lor. Acolo fuseseră pedepsiți israeliții vinovați, iar aici începe un război de pedepsire a midianiților. Într-adevăr, căderea în idolatrie ar fi însemnat pentru Israel pierderea identității de popor ales de Dumnezeu. Tema „femeii străine" ca pricină de cădere în idolatrie devine mai proeminentă odată cu a doua parte a domniei lui Solomon (1Rg 11) și se reiterează la întoarcerea din Exil (Ezra 10). Relatarea „răzbunării" în termeni de „război sfânt" e aici destul de schematică și are numeroase analogii cu descrierea expediției lui Saul împotriva amaleciților (1Sam 15:7-33). Întreg capitolul poate fi privit ca o repetiție generală înainte de epopeea cuceririi Canaanului înfățișată de cartea lui Iosua.

31:4-6 „O mie ... miile...": vezi notele la 1:46 și 16:1.

31:5 „Au fost luați": LXX are aici „s-au numărat"; Vg. are „au dat".

31:6 „Moise i-a trimis la oaste ... la oaste...": primul „la oaste" lipsește în Syr. ◆ „cele sfinte": ebr. *kᵉlēy haqqōḏeš* poate însemna „vasele sfinte" sau „lucrurile Sfântului Lăcaș": oricum nu se știe exact despre ce e vorba; s-a presupus și că s-ar referi la *Urim* și *Tummim*, utile în luarea hotărârilor tactice. Prezența unor obiecte sacre subliniază faptul că e vorba de un „război sfânt".

31:14 „Bătălie": lit. „oastea bătăliei".

31:15 „Ați lăsat în viață...": Syr. are „De ce ați lăsat în viață...?".

31:16 „Iată, ele au fost cele care, la cuvântul lui Balaam, i-au făcut pe fiii lui Israel să fie necredincioși față de Domnul": Syr. are „căci ele au fost poticnire pentru fiii lui Israel la cuvântul lui Balaam, iar aceștia s-au răzvrătit și s-au purtat nedrept față de Domnul". ◆ „la cuvântul lui Balaam": în capitolele 22–24, episodul privitor la Balaam, nu apare vreun îndemn de acest fel; unii exegeți presupun că o astfel de imagine negativă a lui Balaam (cu ecouri până în Apoc 2:14) s-ar fi conturat ulterior, într-o vreme când se accentuează riscul relaționării cu „păgânii". ◆ „să fie necredincioși": LXX are „să se îndepărteze și să nesocotească".

31:17 „Dintre prunci": nu apare în LXX, care are „ucideți-i pe toți cei de parte bărbătească împreună cu toate ale lor". ◆ „Cu el": lit. „cu cineva de parte bărbătească".

31:19 „Să se curățească": Syr. are „stropiți-i" (la fel la vv. 20, 23).

31:21 „Eleazar": în PenS, Moise e cel care se adresează ostașilor întorși de pe front.

31:25-54 Împărțirea prăzii de război.

31:26 „Capii familiilor (adunării)": lit. „capii părinților". LXX are „conducătorii familiilor adunării", iar Vg. are „maimarii poporului".

31:27 „Împarte": Syr. are „împărțiți".

31:28 „Să ridici": Syr. are „puneți deoparte". ◆ „de la bărbații de război care au ieșit la luptă": Syr. are în plus „și de la toată adunarea". ◆ „câte unul din cinci sute": Syr. are „câte unul din cincizeci" (probabilă armonizare cu v. 30; calculul dărilor este pus în acord cu această modificare, prin înmulțirea cu zece, la vv. 37-40).

31:29 „Dar ridicat", ebr. *t^{e}rūmā^{h}* din *RWM*, „a ridica": este partea cuvenită preotului; se pare că termenul nu se referă la un gest ritual anume (*cf.* de ex. nota la Lev 7:32).

31:41 „Darea": lit. „darea ridicată".

31:50 „Lănțișoare": ebr. *'eṭ'āḏāh* poate însemna „lănțișor de pus la gleznă", dar și „brățară de pus pe braț", „brasardă".

31:52 „Au oferit": lit. „au înălțat/ridicat".

32 Se explică prezența unor triburi israelite la răsărit de Iordan: triburile lui Ruben și Gad și jumătate din Manase îi cer lui Moise să se așeze acolo; își vor lăsa familiile și lucrurile, vor merge la cucerirea Canaanului alături de ceilalți, iar apoi se vor întoarce la locul moștenirii lor.

32:3 „Atarot": azi Khirbet Atarus (Finkelstein 2013, 99–100). Cetatea ca atare a fost zidită de către Omrizi (regii din dinastia lui Omri), pentru protejarea hotarului de sud al extensiei teritoriale transiordaniene. În jur de 835 î.H., stela regelui moabit Meșa menționează că „oamenii din Gad locuiau în țara Atarot din vremuri străvechi" (rândul 10; *KAI* 181, p. 41). ◆ „Divon": azi Dhiban în Iordania. Vezi nota la 21:30. ◆ „Nimra": în 32:36 apare ca Bet-Nimra. ◆ „Sevam": în 32:38 apare ca Sivma, renumită în Is 16:8-9 și Ier 48:32 pentru cultivarea viței-de-vie. ◆ „Beon": probabil o formă coruptă a toponimului Baal-Meon, cum apare în 32:38. Unele traduceri chiar au modificat în Baal-Meon (NABRE) sau Meon (BJ).

32:4 „L-a lovit": LXX are „l-a predat".

32:9 „Valea Eșkol": Syr. tratează al doilea nume din această sintagmă ca subst. comun – „valea ciorchinelui".

32:11 „De la douăzeci de ani în sus": LXX adaugă „cei care știu răul și binele", cei conștienți de valoarea morală a faptelor.

32:12 „Qenizitul": qeniziții erau un trib edomit, integrat ulterior în Iuda. În Gen 36:15.42, Qenaz este o căpetenie edomită, fiul direct al lui Esau. În Ios 14:6 și Jud 1:13 se vorbește însă despre o înrudire strânsă între triburile qenizite și Caleb. LXX are „cel ce s-a ținut deoparte".

32:14 „V-ați ridicat voi": Syr. are în plus „astăzi".

32:17 „Ne vom sili gata de luptă în fruntea fiilor lui Israel": de la participiul trecut al verbului *ḥālaṣ* („a se pregăti de luptă, a se echipa") provine modernul *ḥālūṣ*, cuvânt care îi denumea pe primii coloniști evrei stabiliți la începutul secolului XX în Israel, pionierii sau avangarda viitorului stat (JSB 2014, 330).

32:25 „Domnul meu": Syr. are „domnul nostru" (la fel la v. 27).

32:30 „În țara Canaanului": într-o zonă mai puțin prielnică creșterii animalelor, ceea ce ar fi o pedeapsă pentru aceste triburi.

32:32 „Ne va rămâne": LXX are „ne-o veți da".

32:33 „Țara cu cetățile ei ... țării": lit. „țara cu cetățile ei în hotarele cetăților țării de jur împrejur".

32:34 „Divon": vezi nota la 21:30. ◆ „Atarot": vezi nota la 32:3. ◆ „Aroer": menționată și în stela lui Meșa, care spune că a refăcut-o (rând 26; *KAI* 181, p. 41).

32:37 „Qiriataim": menționată și în stela lui Meșa, rândul 10 (*KAI* 181, p. 41), unde se spune că Meșa a zidit-o.

32:38 „Nebo": localitatea este menționată și în stela lui Meșa (rândul 14), care precizează că era deținută de Israel (Regatul de nord) înainte de revolta lui Meșa și în ea era și un sanctuar al lui *YHWH* (rânduri 17-18; *KAI* 181, p. 41). Acolo scrie că moabiții au nimicit întreaga populație, aproximativ 7000 de oameni. În LXX versetul este „și Beelmeon, înconjurate [de ziduri] și Sebama; și au numit cetățile pe care le-au clădit după numele lor". ◆ „Baal-Meon": menționată și în stela lui Meșa, rândul 9, unde se spune că Meșa a construit în ea un rezervor pentru apă, și în rândul 30, unde se precizează că avea un sanctuar (moab. *BT*, lit. „casă") (*KAI* 181, p. 41).

32:41 „Havvot Iair": „sălașele lui Iair"; Syr., care îl redă prin „cătunele lui Iair" (*kaprōnē dᵉ-yā'ir*), adaugă „până în ziua de azi".

33 Catalogul cel mai detaliat al traseului ieșirii din Egipt și călătoriei prin pustiu (pentru unele etape fiind singura mărturie). O încercare de reconstituire detaliată a opririlor, în special pe baza denumirilor topografice arabe și asemănării lor cu cele biblice, a fost făcut de C. Bourdon (vezi cele două articole din *RB* 1932). După arheologul Israel Finkelstein (2015), traseul prin pustie al fiilor lui Israel reflectă cunoștințe precise despre rutele și popasurile existente în zona aridă de la sud de Marea Moartă, așa cum s-au dezvoltat în special în sec. VIII î.H., în interesul comerțului cu Arabia, susținut de Regatul de nord (Israel) și de către arameii din Damasc, iar apoi mai ales sub dominația asiriană. Asirienii modifică însă traseul obișnuit, mergând pe platoul edomit de la Ețion-Ghever la Boțra, apoi traversând Arava până la Tamar (En Hazeva) și mergând pe valea Beer-Șeba. Este interesant că acest traseu prin zona edomită, continuat apoi cu Calea Regilor în Transiordania, este tocmai cel ales la plecarea din Egipt de către fiii lui Israel, care evită Calea Mării.

33:1 „Peregrinările": verbul ebraic *nāsa'* înseamnă literal „a scoate (țărușii cortului)", de unde sensul secundar de „a pleca în călătorie", „a porni de undeva" (vezi și nota la Ex 12:37 în BTE Ex-Lev, *s.u.*).

33:3 „Ramses": sau Pi-Ramses (azi Qantir), situată în vechime pe brațul cel mai răsăritean al Nilului, brațul pelusiac. După Gen 47:11 fiii lui Israel se așezaseră tocmai în „ținutul Rameses", de la numele cetății zidite de faraonul Ramses I și folosită drept capitală de Seti I. De altfel, după Ex 1:11, chiar fiii lui Israel zidiseră cetățile Pitom și Ramses. Plecarea de la Ramses este menționată în Ex 12:37. ◆ „în a cincisprezecea zi a lunii întâi": fiii lui Israel au ieșit din Egipt chiar în ziua întâi a sărbătorii Azimelor. Sub influența babiloniană, luna întâi va fi numită Nisan. ◆ „cu braț înalt": vezi Ex 14:8.

33:4 *Cf.* Ex 12:12 („Căci în noaptea aceasta voi trece prin țara Egiptului și-i voi lovi pe toți întâii-născuți în țara Egiptului, de la om și până la dobitoc, și împotriva tuturor dumnezeilor Egiptului voi face judecată; Eu sunt Domnul").

33:5-49 Sunt enumerate cele 42 de popasuri ale lui Israel înainte de a intra în Țara Făgăduinței.

33:5 „Sucot": plecarea de la Ramses la Sucot apare în Ex 12:37.

33:6 „Etam, care este la marginea pustiului": *cf.* Ex 13:20. Aici pustiul nu are nume, dar în Num 33:8 se numește chiar „pustiul Etam".

33:7 „S-au întors": Syr. are „și-au așezat tabăra".

33:8 „Au trecut prin mijlocul Mării": *cf.* Ex 14–15. Este vorba de Marea de Trestii, care în versiunile antice e identificată cu Marea Roșie. Vezi și nota la Ex 10:19 (BTE Ex-Lev, *s.u.*). ◆ „cale de trei zile": după Ex 15:22, ca și după textul de față, calea de trei zile a fost de la Marea de Trestii prin pustiul Șur spre Mara. ◆ „Mara": *cf.* Ex 15:23. Numele de Mara („amărăciune") a fost dat pentru că acolo izvorau ape cu gust amar. Doar printr-o minune apele s-au făcut bune de băut.

33:9 „Elim": *cf.* Ex 15:27, unde se spune, ca și aici, că la Elim se găseau douăsprezece izvoare cu apă și șaptezeci de palmieri.

33:10 „Și-au așezat tabăra lângă Marea de Trestii": este ciudat acest detur; ar însemna că fiii lui Israel s-au întors (cale de trei zile) iarăși la Mare, ca apoi să se întoarcă din nou în direcția opusă. Această întoarcere nu apare în textul Exodului: după Elim, următoarea oprire a fost, în mod firesc mergând înainte, pustiul Sin.

33:11 „Pustiul Sin": *cf.* Ex 16:1, unde se precizează că acest pustiu se află între Elim și Sinai. Se mai precizează și că fiii lui Israel au ajuns în pustiul Sin după exact o lună de la ieșirea din Egipt.

33:12-13 „Dofqa", „Aluș": apar doar în 33:12-14. Prima localitate apare ca Raphaka în LXX, prin confuzia între literele *daleth* și *reș*. Aceste opriri nu sunt menționate în Exod, unde, după pustiul Sin, fiii lui Israel ajung direct la Refidim.

33:14 „Refidim": *cf.* Ex 17:1, unde apare și informația că poporul nu avea apă de băut. La Refidim are loc și bătălia cu amaleciții (Ex 17:8).

33:15 „Pustiul Sinai": *cf.* Ex 19:2. În mod surprinzător, nu se spune nimic despre faptul că e vorba și de muntele Sinai, unde Moise a primit Legea.

33:16 „Qivrot-Hataava": *cf.* Num 11:34. Toponimul înseamnă „Mormintele poftei", pentru că aici poporul a primit prepelițe, dar a fost pedepsit, iar cei aprinși de pofta pântecelui și-au găsit moartea (Num 11:31-34). Episodul cu prepelițele este întrețesut cu cel al manei în Exod, care îl tratează expeditiv și îl plasează în pustiul Sin (Ex 16:13; *cf.* 16:1); Syr. traduce acest toponim: „mormintele celor încercați de poftă" (*qaḇrē dᵉ-rāggay reggᵉṭā*).

33:17 „Hațerot": *cf.* Num 11:35. Toponimul înseamnă „sate", „curți".

33:18-29 „Ritma", „Rimon-Pereț", „Livna", „Risa", „Qehelata", „muntele Șefer", „Harada", „Maqhelot", „Tahat", „Terah", „Mitqa", „Hașmona": localități situate probabil în pustiul Paran, care nu apar în firul narativ din cartea Numerilor. După Num 12:16, imediat după Hațerot, fiii lui Israel s-au oprit în pustiul Paran.

33:30 „Moserot": trebuie identificat cu Mosera din Deut 10:6, unde tradiția deuteronomistă plasează moartea lui Aron, în loc de muntele Hor, ca în Num 20:22-29.

33:31 „Bene-Iaaqan": toponim cu sensul de „Fiii lui Iaaqan", apare în Deut 10:6 ca Beerot-Bene-Iaaqan, „Fântânile fiilor lui Iaqan", ceea ce ar însemna că acolo se găseau niște izvoare de apă.

33:32 „Hor-Ghidgad": apare în Deut 10:7 ca Gudgod. LXX are „Muntele Gadgad", citind *HR* (*har* „munte") în loc de *ḤR* și transliterând Gadgad.

33:33 „Iotvata": numele înseamnă „desfătare". Este menționată și în Deut 10:7, cu informația suplimentară că este un pământ care are pâraie (ueduri) cu apă, ceea ce ar explica numele.

33:34 „Avrona": menționată doar aici, nu poate fi identificată.

33:35 „Ețion-Ghever": identificat cu Tell el-Kheleifeh, o localitate situată la mare, în Golful Eilat. Potrivit Bibliei, regele Solomon (1Rg 9:26) și apoi regele Iosafat din Iuda (1Rg 22:49) au deschis un port în Ețion-Ghever, dar nu l-au putut folosi, deoarece corăbiile le-au fost distruse. Ețion-Ghever a fost construit pentru a servi ca avanpost al Regatului de nord (Israel), fiind folosit ulterior de asirieni pentru a supraveghea comerțul cu Arabia.

33:36 „În pustiul Țin, în Qadeș": poate fi înțeles în două moduri: fie „în pustiul Țin, care se mai numește și Qadeș", fie „în pustiul Țin, mai exact în Qadeș". Pronumele *HW'* este vocalizat de către masoreți *hî'* (la feminin), ceea ce ar indica a doua variantă, pentru că „pustiu" *miḏbār* este masculin. Dacă în cartea Genezei pronumele este ortografiat consonantic *HW'* pentru ambele genuri, acest fenomen nu este atestat în cartea Numerilor, de aceea mai probabilă este prima ipoteză, după care pustiul Țin se mai numea și pustiul Qadeș (*cf.* Ps 29:8). ◆ „Qadeș": vezi nota la 20:1.

33:42 „Punon": (în LXX Phinō, iar în Syr. Pīnōn), identificat cu cea mai mare oază din zonă, Khirbet Faynan, la 50 km sud de Marea Moartă. Încă din Antichitate erau acolo mine de aramă; s-a presupus că în această zonă s-ar fi petrecut episodul cu șarpele de aramă (21:8 și urm.).

33:43 „Ovot": *cf.* 21:10, unde însă fiii lui Israel ajung după ce părăsesc muntele Hor și merg pe calea Mării de Trestii, ocolind Edomul.

33:44 „Iyye-Avarim": situat în pustiu, la hotarele răsăritene ale Moabului (Num 21:11). Localitatea apare și ca Iyyim (Num 33:45), un plural de la Ai (ebr. *'ay*), „ruină", „dărâmătură", același cu numele celei de-a doua cetăți cucerite de fiii lui Israel în Canaan, după Ierihon (Ios 7-8). LXX redă prin *Gai*, omițând trimiterea la Avarim și presupunând singularul *'ay*, iar Syr. redă prin „izvorul evreilor" (*'aynā dᵉ-'eḇrāyē*) – vezi și nota la 27:12.

33:45 „Divon-Gad": adică Divon al lui Gad sau Divon din Gad. Cetatea Divon, azi Dhiban, reprezintă însă chiar inima regatului moabit din sec. IX, locul de obârșie al dinastiei moabite. În Biblia ebraică, regiunea respectivă este atribuită tribului Gad, iar după Num 32:34 tribul Gad ar fi zidit cetatea.

33:46 „Almon-Divlataim": o cetate Almon se afla în ținutul lui Beniamin; cu siguranță nu e vorba de aceasta. Nu este cunoscută o altă localitate Almon în zona edomită. Ar putea, de aceea, să fie vorba de coruperea numelui *B'LM'WN* (Baal-Meon) în *'LMWN* (vocalizat apoi Almon, după numele cetății levitice din Beniamin). LXX redă Gelmōn, practic același text ca și TM (unde litera *'ayn* este redată, ca de obicei, de gr. *gamma*). În schimb, cetatea Divlataim este cunoscută și din surse extrabiblice: apare în stela lui Meșa (rândul 30; *KAI* 181, p. 41), chiar alături de Baal-Meon.

33:47 „Munții Avarim, în fața lui Nebo": în 27:12 apare la singular, „muntele Avarim". Potrivit acestui text, Avarim și Nebo sunt doi munți diferiți. În tradiția din Num 27:12-13, Avarim este muntele de pe care Moise a văzut întreaga țară făgăduită și locul unde a murit. Dar, pentru că în Deut 34 se spune că Moise a murit pe muntele Nebo, în Deut 32:49 Avarim

este identificat cu Nebo; Syr. redă, ca la 27:12, prin „muntele evreilor" (la fel la v. 48).

33:50-56 Indicații pentru așezarea în Țară. De remarcat că nu se vorbește despre o „nimicire" a băștinașilor, ci doar despre separare față de ei („izgoniți dinaintea voastră") și despre distrugerea a tot ce ținea de cultele idolatre.

33:54 „A lui să fie": lipsește în Syr., care pune împreună ultimele două enunțuri din verset: „fiecare după cum îi ies sorții, după triburile părinților voștri să moștenească".

33:55 „Niște ghimpi în șalele voastre": Syr. are „niște vârfuri de săgeți/sulițe în tâmplele voastre".

34:1-15 Hotarele Canaanului fixate aici sunt foarte largi, dar coincid cu cele din Ios 15. Important este că fixarea lor, dinainte, îi este atribuită tot lui Dumnezeu prin Moise, ca toate celelalte instituții ale lui Israel.

34:3 „Pustiul Țin": vezi nota la 13:21. ◆ „Marea Sărată": Marea Moartă.

34:4 „Urcușul Aqravim": lit. „urcușul Scorpionilor", loc necunoscut; Syr. are „urcușul S^{e}parwīm" (ebr. *S^{e}parwayim*, toponim care desemnează o așezare aflată probabil în zona Mesopotamiei – *cf.* 2Rg 17:24).

34:5 „Pârâul Egiptului": ebr. *naḥal miṭrayim*, mai degrabă „valea seacă a Egiptului", azi Wadi el-Arish, care se varsă în Mediterana la SE de Gaza. Targ. *Pseudo-Ionatan* și Targ. *Neofiti* îl identifică eronat cu Nilul, confundând *naḥal miṭrayim* cu *n^{e}har miṭrayim*, „Râul Egiptului" din Gen 15:18.

34:8 „Muntele Hor" de aici nu este același cu muntele de la 20:22-29 și 33:38 (unde a murit Aron). S-a presupus că ar fi vorba de munții Libanului sau chiar de munții Taurus din Cilicia (*cf.* TOB). ◆ Levo-Hamat (ebr. *L^{e}ḇō' Ḥamāṯ*): Syr., interpretând prima parte a acestui toponim ca infinitiv construct al verbului

bā', „a veni"/„a intra", îl echivalează prin „la intrarea Hamatului". De fapt, ar fi vorba de cetatea Labu, care la un moment dat a devenit vasală Hamatului.

34:11 „Marea Kinneret": cunoscută și ca Lacul Ghenezaret/Marea Galileii/Marea Tiberiadei.

34:19 „Numele bărbaților": Syr. are „numele căpeteniilor bărbaților".

34:26 „Azzan": Syr. are „'Āzōr".

35:1-8 Cetățile leviților: de vreme ce leviții nu primesc un teritoriu al lor, celelalte triburi trebuie să le pună la dispoziție 48 de cetăți unde să locuiască, dintre care șase vor fi „cetăți de scăpare" (vezi *infra*, vv. 11-34).

35:1 „Șesurile Moabului": vezi nota la 22:1.

35:4-5 „O mie de coți ... două mii de coți": pasajul conține o contradicție pentru care s-au încercat diverse rezolvări; de pildă Rași consideră că prima mie de coți reprezintă pășunile, urmate de o doua mie pentru ogoare și vii; Alter presupune că cele „două mii" ar fi măsurate pe diametru, excluzând din calcul dimensiunea „cetății de la mijloc" (*cf.* Alter, *ad loc.*)

35:6 „Ucigașul": Syr. are „ucigașul care își omoară tovarășul fără voie" (posibilă armonizare, la nivel de conținut, cu vv. 11.15).

35:12 „Răzbunător": ebr. *gō'ēl* denumește ruda cea mai apropiată, datoare să intervină în caz de criză; în societățile arhaice, este vorba mai ales de „răzbunarea sângelui"; în lumea biblică, acest procedeu e contracarat de instituția „cetăților de scăpare", care oferă celui vinovat posibilitatea unei judecăți corecte. Sarcina *gō'ēl*-ului este extinsă la alte situații de dificultate, cum ar fi răscumpărarea din robie, recuperarea moștenirii pierdute etc. Vezi și notele la Ex 6:6; 24:6-8; Lev 25:25 în BTE: Ex-Lev.

35:16 „L-a lovit cu o unealtă de fier": Syr. are în plus „astfel încât să moară" (armonizare cu vv. 17 și 18).

35:17 „El este ucigaș": lipsește în Syr.

35:19 „El însuși îl va omorî": lipsește în Syr.

35:22 „L-a împins": Syr. are „l-a lovit".

35:25 „Până la moartea marelui preot": exista în multe locuri obiceiul ca la instalarea unui nou rege să se dea o amnistie generală. În Israel, o serie de prerogative regale aparțin marelui preot.

35:30 „Pe spusele martorilor": lit. „pe gura martorilor", exprimare obișnuită în ebraică.

35:31 „Să nu primiți răscumpărare": spre deosebire de legislațiile altor popoare, în Israel valoarea vieții omului nu poate fi echivalată în bani.

35:32 Textul nu e foarte clar: se poate deduce că ucigașul (fără voie) ar încerca să plătească pentru a se putea întoarce acasă mai devreme, înainte de moartea marelui preot.

36 Precizări în legătură cu dreptul fiicelor unice moștenitoare (vezi 27:1-11) și condițiile în care se pot căsători.

36:1 „Dintre familiile fiilor lui Iosif": Syr. are „din familia lui Manase, fiul lui Iosif". ◆ „înaintea lui Moise": LXX și Syr. adaugă „și a lui Eleazar preotul" (armonizare cu 27:2).

36:3 „Din moștenirea părinților noștri": Syr. are „din moștenirea tatălui lor" (la fel la v. 4).

36:6 „În ochii lor ... părintelui lor": e ciudat faptul că sufixele pronominale sunt masculine, deși antecedentele sunt feminine: „*fiicele* lui Țelofhad".

DEUTERONOMUL

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INTRODUCERE LA DEUTERONOM

Prin poziția sa în canonul Bibliei ebraice, Deuteronomul este înfățișat ca o încununare a Torei, cu discursurile lui Moise ce recapitulează și fixează conținutul cărților precedente, mai ales al ultimelor trei, și totodată privesc înainte, interpelând toate generațiile viitoare, în primul rând pe acelea care sunt protagonistele cărților istorice (Iosua, Judecători, 1-2 Samuel și 1-2 Regi), dar avându-i de fapt în vedere pe toți „fiii lui Israel", până astăzi. „Astăzi" e cuvântul ce revine ca un laitmotiv, tocmai pentru a sublinia această actualitate.

DENUMIRE

Cea de-a cincea și ultima carte a Torei/Pentateuhului poartă în Biblia ebraică numele *D^{e}ḇārīm* – „Cuvinte", iar în Septuaginta este intitulată *Deuteronómion* – „a doua Lege", „copie a Legii". Din greacă provine și latinescul *Deuteronomium*, care a trecut în mai toate limbile europene, devenind, în românește, *Deuteronom*.

Precum se știe, în iudaism cărțile Torei au fost denumite pornind de la un cuvânt semnificativ care apare în versetul de început al fiecărei cărți. În cazul Deuteronomului, expresia-cheie este *'ēlle^{h} hadd^{e}ḇārīm* – „acestea sunt cuvintele" (1:1).

În Antichitate, diaspora iudaică vorbitoare de limbă greacă a denumit cartea pornind de la o altă expresie, aflată în Deut 17:18. Versetul respectiv precizează că regele trebuie să primească de la preoții leviți „o copie a acestei Legi" (ebr. *mišnēʰ hattōrāʰ*), secvență care a fost tradusă în greceşte prin *tò deuteronómion toũto*. O altă denumire a Deuteronomului, întrebuințată mai cu seamă de evreii din perioada celui de-al Doilea Templu (aprox. 530 î.H.–70 d.H.), dar și de cei din secolele următoare, este *Mișne Tora*.

TRADIȚIILE TEXTUALE ALE DEUTERONOMULUI

Cartea Deuteronomului este, după Psalmi, din care s-au descoperit peste 35 de exemplare, una din cele mai populare cărți printre manuscrisele de la Marea Moartă. Textul nu s-a păstrat doar în suluri biblice, ci și în texte extrabiblice: rugăciuni (filacterii și *mezuzot*[1]), cărți de studiu/compoziții și lucrări ale grupării.

Au fost descoperite treizeci și trei de manuscrise ale Deuteronomului, dintre care trei la Wadi Murabba'at (Mur 2/MurDeut), Masada (Mas1c/MasDeut), respectiv Naḥal Ḥever (XḤev/Se3 sau SeDeut)[2]. Cu o singură excepție, care conține

1. Vezi nota la 6:9.

2. Celelalte 30 sunt: 1Q4 (1QDeut^{a}), 1Q5 (1QDeut^{b}), 2Q10 (2QDeut^{a}), 2Q11 (2QDeut^{b}), 2Q12 (2QDeut^{c}), 4Q28 (4QDeut^{a}), 4Q29 (4QDeut^{b}), 4Q30 (4QDeut^{c}), 4Q31 (4QDeut^{d}), 4Q32 (4QDeut^{e}), 4Q33 (4QDeut^{f}), 4Q34 (4QDeut^{g}), 4Q35 (4QDeut^{h}), 4Q36 (4QDeut^{i}), 4Q37 (4QDeut^{j}), 4Q38 (4QDeut^{k1}), 4Q38a (4QDeut^{k2}), 4Q38b (4QDeut^{k3}), 4Q39 (4QDeut^{l}), 4Q40 (4QDeut^{m}), 4Q41 (4QDeut^{n}), 4Q42 (4QDeut^{o}), 4Q43 (4QDeut^{p}), 4Q44 (4QDeut^{q}), 4Q45 (4QpaleoDeut^{r}), 4Q46 (4QpaleoDeut^{s}), 5Q1 (5QDeut), 6Q3 (6QpapDeut?), 6Q20 (6QDeut?) și 11Q3 (11QDeut).

versiunea greacă (4Q122/4QLXXDeut), manuscrisele păstrează textul ebraic, fiind realizate într-o perioadă care acoperă trei sute de ani.

Cel mai vechi fragment este 4Q46/4QpaleoDeut^{s}, ce conține Deut 26:14-15 (sec. 3 î.H.), iar cel mai vechi manuscris este 5Q1/5QDeut, ce conține părți din cap. 7–9 (sec. II î.H.). În ciuda abundenței manuscriselor, nici unul nu conține textul complet al cărții. De fapt, 15 manuscrise au cel mult 10 versete din textul Deuteronomului. Cel mai cuprinzător manuscris (aprox. 120 versete din 19 capitole) este 4Q30/4QDeut^{c}. Pentru că manuscrisele sunt fragmentare, multora nu li s-a putut stabili cu exactitate apartenența la una din cele trei tradiții textuale principale (reprezentate de TM, PenS, respectiv LXX).

Totuși, un caz important în care manuscrisele s-au dovedit hotărâtoare în stabilirea variantei originare este Deut 32:8. În TM apare expresia „fiii lui Israel", în vreme ce LXX are „îngerii lui Dumnezeu"; presupunerea că LXX are forma originară e întărită de textul de la Qumran 4Q37 (4QDeut^{j}), care are „fiii lui Dumnezeu".

Părți din Deuteronom s-au păstrat și în nouă *mezuzot* și 33 de filacterii descoperite la Qumran. Două din opt *mezuzot* conțin părți din Decalog (Deut 5), iar celelalte, din *Șema* (Deut 6) și Deut 10–11. De exemplu, 8Q4 (8QMez) conțin Deut 10:12–11:21. Filacteriile conțin texte din Deut 5–6 (Decalog și *Șema*), 10 și 32 (cântarea lui Moise). Documentele nebiblice de la Qumran conțin și ele materiale din Deut 5, 8, 11 și 32.

Deuteronomul este citat, parafrazat sau amintit în unele din cele mai importante lucrări ale grupării de la Qumran. Spre exemplu, este citat în „Sulul Templului" (11Q19/11QTemple^{a}), „Documentul din Damasc" (4Q266-273, 5Q12, 6Q15), „manuscrisul despre Melchisedec" (11Q13/11QMelch), culegerea de așa-numite „testimonia" sau mărturii mesianice (4Q175/4QTest) și

„Florilegium" (4Q174/4QFlor). Aluzii găsim în „apocrifa lui Iosua" (4Q378/4QapocrIosua[a] și 4Q379/4QapocrIosua[b]) și în „Prelucrările la Pentateuh" (4Q158/4QRP[a], 4Q364/4QRP[b], 4Q365/4QRP[c], 4Q366/4QRP[c], 4Q367/4QRP[d]).

În ceea ce privește mărturia codexurilor, textul Deuteronomului a supraviețuit în Papirusul Nash (sec. II î.H.), ce conține părți din Deut 5–6, Codexul din Alep (930 d.H.)[1], Pentateuhul din Damasc (sec. IX-X d.H.), Codexul oriental 4445 (850 sau 950 d.H.), ce conține doar cap. 1, codexul din Leningrad B19[A] (1008 d.H.) și în Codexurile din Erfurt (Codices Erfurtenses – sec. XI–XIV d.H.)[2].

STRUCTURĂ ȘI CONȚINUT

Structura cărții Deuteronomului se articulează în principal pe o serie de discursuri ale lui Moise pe care firul narativ le prezintă ca fiind rostite într-o singură zi[3], ultima a vieții acestuia,

1. S-au păstrat doar aproximativ 7 capitole (de la Deut 28:17 până la sfârșit) (Iatan 2005, 156).

2. Florentino García Martínez, Eibert J.C. Tigchelaar (eds), *The Dead Sea Scrolls. Study Edition*, vol. 2, Brill, Leiden/New York, 1998, pp. 1311–1324; Julie A. Duncan, „Book of Deuteronomy", în Lawrence H. Schiffman, James C. VanderKam (eds), *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls*, vol. 1, Oxford University Press, Oxford, 2000, pp. 198–202; Paul D. Wegner, *A Student's Guide to Textual Criticism of the Bible: Its History, Methods & Results*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2006, p. 143.

3. În „preambulul" cărții aflăm că *„în al patruzecilea an, în a unsprezecea lună, în prima zi a lunii*, a grăit Moise către fiii lui Israel întocmai cum îi poruncise Domnul pentru ei" (Deut 1:3). După ce Moise adresează poporului ultimele sale cuvinte (vezi Deut 32:44-47), naratorul ne anunță că „Domnul a grăit către Moise *chiar în ziua aceasta*" poruncindu-i să se suie în muntele Nebo, unde urma să moară (Deut 32:48-52; Deut 34:1-6).

„dincolo de Iordan, în țara Moabului" (1:5): *retrospectiva* celor mai importante evenimente de la plecarea din Horeb până la sosirea în șesurile Moabului, în vecinătatea Iordanului (1:1–4:43); *prezentul*: legislația dată *astăzi* (4:44–26:19); *o privire în viitor*: binecuvântări și blesteme (27–28), prevederi pentru păstrarea și recitirea periodică a Legii, precum și profețiile pentru viitor (29–31). Acestea sunt urmate de cântarea lui Moise (32) și de un șir de binecuvântări asupra triburilor (33); totul se încheie cu relatarea despre moartea lui Moise și doliul de treizeci de zile pe care l-au ținut israeliții pentru el, precum și despre preluarea conducerii de către Iosua, fiul lui Nun (34).

Așadar partea centrală cuprinde cuvintele Legământului pe care Dumnezeu i-a poruncit lui Moise să-l restatornicească după Legământul încheiat cu fiii lui Israel la muntele Sinai (*cf.* Deut 28:69), precedate de un discurs mozaic cu un vădit rol propedeutic și urmate de o cuvântare cu rol de epilog.

Odată cu mai buna cunoaștere a culturilor din Orientul Antic, s-a remarcat existența unei structuri tipice a tratatelor de vasalitate, alianță, legământ etc. (de exemplu la hitiți sau la asirieni), cu ecouri în textele biblice de acest tip. Personajul mai important își prezintă titlurile, își descrie acțiunile în favoarea celeilalte părți (Eu sunt ... cel care ...) și îi făgăduiește noi binefaceri. Apoi enumeră (mai pe larg) îndatoririle acesteia. Urmează enunțarea unor măsuri de punere în scris a celor hotărâte, de păstrare cu grijă a documentului (eventual în sfera sacră) și de periodică citire a lui în public. Divinitatea e luată ca martor și garant al respectării celor stipulate. Documentul se încheie cu

În lipsa altor repere temporale din partea naratorului, aceste două mărturii dau de înțeles că totul se desfășoară într-o singură zi, dacă facem abstracție de digresiunea din Deut 4:41-43 și de precizarea din Deut 34:8 (doliul pentru Moise), care lărgește brusc cadrul temporal.

o listă de binecuvântări și blesteme ce vor fi atrase de respectarea sau încălcarea lor. Elemente din această structură se regăsesc în textele biblice (chiar dacă nu neapărat în aceeași ordine și nu toate de fiecare dată). Pentru a exprima relația pe care vrea să o instituie cu poporul ales, și prin el cu toată omenirea, Dumnezeu alege forma legământului: chiar dacă între cele două părți contractante există abisul ontologic dintre Creator și creatură, esențială este relația interpersonală pe care Dumnezeu o inițiază și o stabilește cu omul (*Cf.* și BTE Ex-Lev, Introducere generală, pp. 23–25).

Reperele cronologice menționate de autor sunt grăitoare – suntem în al patruzecilea an de la ieșirea din Egipt, în luna a unsprezecea (Deut 1:3). Toți cei care s-au îndoit de Dumnezeu și de promisiunile Lui au pierit în pustie. Moise, care a vrut să fie solidar cu poporul în momentele lui grele, nu va intra nici el în Țară.

În ziua de pe urmă a călătoriei sale pământești, Moise le vorbește israeliților aflați la răsărit de Iordan. În cuvântarea sa preliminară (Deut 1:6–4:40), profetul îi anunță că urmează să le prezinte „Legea" (ebr. *tōrāʰ*), pentru a cărei expunere îi și pregătește.

Cartea continuă cu marele discurs (Deut 5:1–26:19) în care Moise expune „Legea", adică „mărturiile, legiuirile și hotărârile" (Deut 4:44.45) pe care Dumnezeu i le-a descoperit în Horeb. Expunerea propriu-zisă a Legii începe cu o primă secțiune (Deut 5:1–11:32) în care Moise le aduce aminte israeliților de legământul încheiat de Dumnezeu cu ei în Sinai pe temeiul Decalogului (Deut 5:1–6:3), apoi le înfățișează o serie de porunci și „mărturii" (Deut 6:4–11:32), menite să-i motiveze să-l iubească pe Dumnezeul cel adevărat, să asculte de El și să păzească toate poruncile lui, dar și să-i avertizeze asupra consecințelor devastatoare ale neascultării. Urmează secțiunea centrală a cărții (Deut

12:1–26:15), în care Moise expune legile dumnezeiești pe care israeliții trebuie să le respecte în țara pe care o vor lua în stăpânire. Este vorba atât de reiterarea uneori actualizată a unor legi pe care Dumnezeu le dăduse deja israeliților, prin Moise, la Sinai/Horeb (vezi Ex 19–24; *cf.* Deut 1:18), cât și de legi noi[1]. Se remarcă în Deuteronom accentul pus pe motivația socială: de pildă, ziua de sabat trebuie respectată pentru ca și sclavii să se odihnească; legile au în vedere persoanele care trebuie ajutate (văduve și orfani, străini săraci și chiar leviți).

Această prezentare a Legii se dovedește a fi făcută în contextul actualizării, în Moab, a Legământului dintre Domnul Dumnezeu și poporul lui Israel (Deut 26:16-19; 28:69). Moise le poruncește israeliților (Deut 27:1-8) să ratifice Legământul marcând intrarea în Țara Făgăduinței prin ridicarea unor pietre pe care să fie inscripționate legile Domnului. Legea este purtată în inimi, dar trebuie săpată și în piatră. Solemnizarea Legământului presupune, de asemenea, zidirea unui altar pe care vor fi aduse arderi-de-tot și jertfe de pace. Apoi Moise înșiră binecuvântările și blestemele atrase de ascultarea, respectiv de neascultarea de Legea divină (Deut 27:9-10; 28:1-68), discurs în care sunt inserate noi prevederi legate de viitoarea ratificare solemnă a Legământului (27:11-26).

1. Legi reiterate și uneori actualizate în Deuteronom sunt cele privitoare la: puritatea alimentară (Deut 14:3-21; *cf.* Lev 12), eliberarea robilor (Deut 15:12-18; *cf.* Ex 21:1-11), sărbătorile religioase (Deut 16:1-18; *cf.* Ex 12:1-27; 43-49; 13:1-10; 23:14-19; 34:18-26; Lev 23:1-44; Num 9:3-14; 28:16-25; 29:1-39), cetățile de scăpare (Deut 19:1-13; *cf.* Ex 21:12-14), martorul mincinos (Deut 19:16-21; *cf.* Ex 23:1) etc. Există și anumite diferențe față de legislația anterioară, de exemplu prevederi referitoare la o eventuală instituire a regalității (17:14-20); îngăduința de a lua în căsătorie o prizonieră de război străină (21:10-14); reglementări legate de repudierea soției (24:1-4).

Într-un nou discurs (29:1–30:20), Moise îi îndeamnă pe israeliți la păzirea cuvintelor Legământului și le atrage atenția că nerespectarea Legământului, încheiat nu doar cu cei de față, ci cu toate generațiile următoare, va duce la nenorociri mari pentru popor și, în cele din urmă, la deportarea lui în afara granițelor Țării. Cu toate dezastrele prevestite, pasajul nu este lipsit de speranță, fiindcă îl lasă pe cititor să întrezărească posibilitatea restaurării poporului, în cazul în care israeliții se pocăiesc de răul făcut. În esență, discursul lui Moise poate fi rezumat în următoarea declarație, care face apel la libertatea omului, îndemnându-l să o folosească spre bine: „Ți-am pus în față viața și moartea, binecuvântarea și blestemul. Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi" (Deut 30:19).

În continuare, Deut 31:1-8 conține cuvintele lui Moise de rămas bun, un adevărat „cântec de lebădă" împreună cu pasajele poetice din capitolele 32–33.

După ce a așternut în scris Legea pe care o prezentase prin viu grai, Moise o înmânează preoților și bătrânilor lui Israel, cărora le poruncește să o proclame înaintea adunării lui Israel din șapte în șapte ani, pentru ca poporul să o învețe, să se teamă de Dumnezeu și să păzească toate poruncile Lui (Deut 31:9-13).

În aceeași zi, Dumnezeu îi poruncește lui Moise să se înfățișeze la Cortul Întâlnirii alături de Iosua, unde acesta din urmă va primi învestitura (Deut 31:14-23). De asemenea, lui Moise i se poruncește să scrie o cântare pe care să o transmită israeliților, ca mărturie și învățătură, ceea ce profetul va face întocmai. Actul solemn prin care Moise le înmânează preoților cartea Legii este prezentat iarăși (Deut 31:24-30), însă dintr-o perspectivă complementară celei din Deut 31:9-13: Moise le poruncește leviților să așeze cartea Legii alături de Chivotul Legământului și să-i adune pe mai-marii poporului înaintea

cărora el va da mărturie, prin intermediul unei cântări, despre relele ce se vor abate asupra lor în cazul în care nu vor fi loiali față de cuvintele lui Dumnezeu.

În Deut 32:1-44 este redat conținutul cântării, iar în Deut 32:45-47 Moise rostește ultimele sale cuvinte înaintea poporului. Dumnezeu îi poruncește lui Moise să se suie în Muntele Nebo, de pe ale cărui înălțimi profetul va vedea Țara înainte de a muri (Deut 32:48-52). Textul biblic prezintă apoi cuvintele binecuvântării cu care Moise, înainte să moară, i-a binecuvântat pe fiii lui Israel (Deut 33).

În final, în Deut 34:1-7, se relatează suirea lui Moise pe muntele Nebo, de unde poate fi contemplată țara Canaanului. Tot aici se face referire la cuvintele pe care i le adresează Dumnezeu lui Moise, moartea profetului în munte și înmormântarea lui misterioasă.

Aflăm apoi că, după doliul ținut de israeliți treizeci de zile, Iosua, „plin de duhul înțelepciunii", s-a așezat în fruntea poporului. Scurtul epilog al naratorului (Deut 34:10-12) evidențiază măreția unică a lui Moise, ca profet al Dumnezeului viu.

Această succintă prezentare a Deuteronomului dă la iveală conținutul variat al cărții, care cuprinde *cuvântări* (ale lui Moise; dar și direct ale lui Dumnezeu, precum Deut 31:14.16-21.23; 34:4), *secțiuni poetice* (cântarea lui Moise, precum și binecuvântările acestuia) și numeroase, dar scurte, *pasaje narative* cu care naratorul introduce diferitele cuvântări (Deut 1:1-5; 4:44-49 etc.), pentru a crea punți de legătură între diferitele secțiuni ale cărții, pentru a oferi unele detalii relevante de ordin istoric sau pentru a-și exprima propriile impresii (Deut 34:10-12).

CARTEA LEGII

În Deuteronom se întâlnesc cuvinte și expresii precum *Lege* (33:4), *Legea aceasta* (1:5), *cuvintele Legii acesteia* (17:19), *cartea Legii acesteia* (28:61), toate prezentând ansamblul de „legiuiri și hotărâri" deuteronomice ca pe o realitate singulară, unică.

După ce Moise a expus prin viu grai „mărturiile, legiuirile și hotărârile", adică „Legea" (4:44-45), în cadrul unui discurs ținut în fața adunării întregului Israel aflat la răsărit de Iordan, în șesurile Moabului, el a așternut această Lege în scris într-o carte (ebr. *sēpēr*; mai exact, pentru acea vreme, un „sul") pe care a încredințat-o preoților, poruncindu-le ca, din șapte în șapte ani, „la vremea anului iertării", la Sărbătoarea Colibelor, să o citească înaintea întregului popor (31:9-13). În felul acesta, israeliții trebuie „să ia seama să înfăptuiască toate cuvintele Legii acesteia" (31:12). Pentru a marca sacralitatea „constituției" religioase a poporului, Moise le cere leviților să ia „cartea aceasta a Legii" (31:26) și să o așeze lângă Chivotul Legământului, ca mărturie scrisă (31:24-26).

Aluzii la existența și transmiterea „cărții" scrise de Moise se pot observa în diferite locuri din Deuteronom: astfel, în Deut 17:14-20 Moise poruncește ca atunci „când se va așeza pe tronul regatului său [regele] să-și scrie o copie a Legii acesteia pe un sul dinaintea preoților leviți" (17:18), ca „să-l aibă cu el și să citească din el în toate zilele vieții sale, ca să învețe să se teamă de Domnul, Dumnezeul său, să păzească toate cuvintele Legii acesteia și legiuirile acestea, ca să le înfăptuiască" (Deut 17:19).

În afara Deuteronomului, în contextul marii istorii cuprinse între Geneză și 2 Regi se observă cum Legea codificată de Moise în scris i-a servit drept îndrumar lui Iosua, următorul conducător militar și religios al poporului, cel care a condus campania

de cucerire a Țării Făgăduite (Ios 1:7-8; 8:30-35; 22:5; 23:6). La aceeași carte a Legii se referă și regele David atunci când, înainte să moară, îi poruncește fiului său Solomon, căruia îi încredințase domnia asupra întregului Israel, să păzească „legiuirile, poruncile, hotărârile și mărturiile" lui Dumnezeu „după cum este scris în Legea lui Moise" (1Rg 2:3).

Cele mai ample referiri, deopotrivă explicite și implicite, la cartea Legii lui Moise se fac însă în ultimele secvențe ale istoriei mai sus menționate, mai precis în 2 Regi 22–23, când, în al optsprezecelea an al domniei lui Iosia, marele preot Hilqia descoperă în Templu „cartea Legii lui Moise", iar Iosia declanșează o amplă reformă religioasă (vezi mai jos).

Având în vedere importanța acestei „cărți a Legii" (ebr. *sēper hattōrāh*[h]) în economia istoriei din Geneză – 2 Regi și faptul că ea reflectă materialul legislativ deuteronomic, se pune în mod legitim întrebarea: ce conținea această „carte a Legii"? De-a lungul timpului au fost propuse numeroase răspunsuri, de la cele care o echivalează cu întregul Deuteronom până la cele care consideră că sintagma se referă la colecția de „legiuiri și hotărâri" din Deut 12:1–25:16, sau doar la o parte din acestea. Potrivit rabinilor, cartea găsită în Templul lui Solomon în vremea regelui Iosia este Deuteronomul. Această concepție a fost împărtășită în vechime și de Ieronim (*Comentariu la Iezechiel* 1:1, scris între anii 410–414 d.H.), iar în modernitate a fost avansată de savantul german W.M.L. de Wette într-o lucrare din 1805 (Weinfeld 2008, 81). Cercetătorii mai recenți[1] consideră că ultima carte a Pentateuhului a avut o istorie redacțională complexă și sunt mai restrictivi, echivalând „cartea Legii" cu anumite secțiuni din Deuteronom.

1. *Cf.* de ex. Martin Rose, *Deutéronome*, in Römer-Macchi-Nihan, *Introduction*, 2009, 294–309 (cu bibliografie bogată).

În Deuteronom, expunerea de către Moise a „Legii", adică a „mărturiilor, legiuirilor și hotărârilor" (Deut 4:44-45) pe care Dumnezeu i le comunicase în Horeb poruncindu-i să le transmită poporului (*cf.* Deut 5:31), începe în Deuteronom 5:1. În „preambulul" expunerii (Deut 4:44-49), naratorul afirmă cât se poate de explicit: „aceasta este Legea pe care a pus-o Moise în fața fiilor lui Israel; acestea sunt mărturiile și legiuirile și hotărârile pe care le-a grăit Moise către fiii lui Israel când au ieșit din Egipt" (Deut 4:44-45). În cadrul prezentării conținutului Legii, o secțiune foarte bine delimitată este aceea a „legiuirilor și hotărârilor" din Deut 12:2–26:15, ea fiind anunțată de Moise prin cuvintele: „acestea sunt legiuirile și hotărârile pe care să luați seama să le înfăptuiți, în țara pe care ți-a dat-o în stăpânire Domnul, Dumnezeul părinților tăi, în toate zilele pe care le veți trăi pe pământ" (Deut 12:1).

Deși secțiunea „legiuirilor și hotărârilor" se încheie în Deuteronom 26:15, discursul lui Moise continuă în Deuteronom 26:16-19, context în care „Legea" prezentată se dovedește a fi temeiul reînnoirii Legământului dintre Dumnezeu și fiii lui Israel.

O relevanță specială o are și Iosua 8:33-35, întrucât surprinde împlinirea de către întregul popor a poruncii din Deuteronom 11:29 (*cf.* Deut 27:11-26) referitoare la actul rostirii binecuvântării pe muntele Garizim și a blestemului pe muntele Ebal, urmat de citirea „tuturor cuvintelor Legii, binecuvântării și blestemului întocmai cu ceea ce este scris în cartea Legii" (Ios 8:34). Așadar, cartea Legii nu conține doar materialul din Deuteronom 5:1–27:8, ci include și „binecuvântarea și blestemul" (Deut 28:1-68) expuse de Moise în cadrul unei noi adresări, care începe propriu-zis în Deuteronom 27:9-10. După secțiunea binecuvântărilor și blestemelor, în Deuteronom 28:69 se precizează că „acestea sunt cuvintele legământului pe care Domnul i-a poruncit lui Moise să-l încheie cu fiii lui Israel în țara Moabului, pe

lângă legământul pe care l-a încheiat cu ei în Horeb". Deuteronom 28:69 trebuie înțeles ca o concluzie la marea expunere mozaică a „Legii" din cadrul legământului încheiat, pe temeiul ei legislativ, în țara Moabului, și ca o notificare narativă menită să delimiteze „cuvintele legământului" de conținutul variat al ultimelor șase capitole ale cărții. Această relaționare a versetului din Deut 28:69 cu Deut 5:1–28:68 confirmă mențiunea din Iosua 8:34 potrivit căreia „cartea Legii" citită de Iosua în contextul ratificării legământului (Ios 8:30-35) conținea „toate cuvintele Legii, binecuvântarea și blestemul", adică toate „cuvintele legământului" (Deut 28:69).

Prin urmare, „cartea Legii" sau „cartea Legământului" redactată de Moise, citită de Iosua, cunoscută de regii David și Solomon și descoperită în vremea regelui Iosia conține probabil materialul din Deuteronom 5:1–27:10; 28:1-68. Toate aceste cuvinte sunt încadrate pe de o parte de „preambulul" din 4:44-49, iar pe de alta, de încheierea din 28:69.

Acest prim nucleu legislativ a fost folosit în diferite epoci drept cheie de interpretare a situației în care se afla poporul. Astfel, în perioada exilului babilonian (587–538 î.H.) s-a realizat o primă construcție a istoriei lui Israel și a lui Iuda ca un răspuns la criza identitară cu care se confruntau cei aflați în exil. Insistența asupra Torei mozaice drept cheie de lectură era menită să permită destinatarilor acestei istorii să-și păstreze identitatea într-o situație de dezrădăcinare geografică și ideologică.

Anumite texte din Deuteronom – 2 Regi indică faptul că istoria deuteronomistă a cunoscut revizuiri și în epoca persă (538–332 î.H.). Astfel, texte precum Deut 7; 12:2-7; Jud 3:1-6, precum și cele care interzic căsătoriile mixte, trădează preocupările religioase și politice (puritatea etnică a comunității) pe care le regăsim și în cărțile lui Ezra și Nehemia. De asemenea, acele texte care consideră Tora superioară Templului sau care

transformă Templul în loc de rugăciune sau de lectură a Legii (Deut 6:6-9; 30:1-10; Ios 8:30-35; 2Reg 23:1-3) pot fi înțelese mai bine în contextul epocii perse, în care comunitățile de iudei se stabilesc tot mai solid în diaspora, iar cultul sinagogal înlocuiește cultul sacrificial prin lectura Torei.

Munca redacțională din interiorul cărților istorice a continuat până în epoca elenistică. În aceste cărți, de exemplu, Septuaginta pare să ateste adesea că textul ebraic după care a fost realizată conține mult mai multe exprimări ce utilizează un limbaj deuteronomist decât Textul Masoretic.

ALTERNANȚA ÎNTRE SINGULAR ȘI PLURAL

Un fenomen frapant caracteristic Deuteronomului este oscilația numărului (în limbajul specializat: *Numeruswechsel*), trecerea permanentă de la singular la plural și invers, cu precădere în forma de adresare la persoana a doua („tu", respectiv „voi", de ex. „Acestea sunt legiuirile și hotărârile pe care să luați seama să le *înfăptuiți*, în țara pe care *ți*-a dat-o în stăpânire Domnul, Dumnezeul părinților *tăi*, în toate zilele pe care le *veți* trăi pe pământ" – Deut 12:1), dar și la persoana a treia („el" – „ei", de ex. „*Preoții leviți – tot tribul lui Levi* – să nu aibă parte și moștenire împreună cu Israel: din jertfele rânduite focului, pentru Domnul, și din moștenirea lui se *vor* hrăni. 2Iar moștenire nu va avea *el* în mijlocul fraților săi; Domnul este moștenirea *sa*, precum *i*-a grăit." – Deut 18:1-2).

De-a lungul timpului, s-au propus diferite explicații: că ar fi urmele unor etape redacționale succesive sau că ar constitui o modalitate retorică de a capta atenția destinatarilor. Însă cea mai plauzibilă explicație ar fi că formulările la singular și la plural sunt marca unei duble perspective asupra destinatarilor.

Aceștia sunt atât grup unitar, cât și pluralitate de persoane: în vreme ce singularul „tu" constituie forma de adresare față de întreaga adunare a lui Israel, trecerile la pluralul „voi" subliniază faptul că angajamentul comunitar față de poruncile lui Dumnezeu se întemeiază, în ultimă instanță, pe responsabilitatea fiecărei persoane în parte (Römer 2000); poporul lui Dumnezeu este prezentat încă de la începutul cărții atât ca „întregul Israel" (Deut 1:1), cât și ca „fiii lui Israel" (Deut 1:5). Această marcă a stilului deuteronomic se răsfrânge și asupra altor noțiuni și concepte: de exemplu, poruncile și cuvintele lui Dumnezeu sunt privite atât în unitatea, cât și în diversitatea lor, de ex. *porunca* (5:22) și *poruncile* (6:17) etc.

Așadar, oscilația numărului ar fi mai degrabă o particularitate a viziunii deuteronomice asupra lucrurilor, privite deopotrivă în unitatea și pluralitatea lor.

DEUTERONOM 34 — FINALUL UNEI ISTORII CARE NU S-A ÎNCHEIAT

Atât cartea Deuteronomului, cât și întreg Pentateuhul par a-și găsi încheierea în Deuteronom 34, a cărui principală temă o constituie moartea lui Moise. Înainte de a părăsi definitiv scena, profetul se suie în muntele Nebo – vârful Pisga – pe malul opus Ierihonului, în țara Moabului (Deut 34:1a). De acolo, Domnul îi arată întreaga Țară Făgăduită (Deut 34:1b-3), spunându-i: „Aceasta este țara pe care am făgăduit-o cu jurământ lui Avraham, lui Isac și lui Iacob, zicând: «Seminției tale i-o voi da.» Ți-am îngăduit să o vezi cu ochii, dar într-acolo nu vei trece" (34:4).

Moise moare pe munte și este înmormântat de Dumnezeu într-un loc necunoscut, fiind apoi plâns de fiii lui Israel vreme

de treizeci de zile (Deut 34:6-8). Firul narativ se încheie odată cu sfârșitul perioadei de doliu pentru Moise, când naratorul afirmă că Iosua, succesorul profetului, era plin de duhul înțelepciunii, întrucât Moise își pusese mâinile peste el, și că fiii lui Israel au ascultat de el și au făcut după cum îi poruncise Dumnezeu lui Moise (Deut 34:9). Toate acestea sunt urmate de un scurt epilog (Deut 34:10-12) în care naratorul îl elogiază pe Moise. Dar oare epilogul Deuteronomului este și epilogul Pentateuhului?

Răspunsul la această întrebare nu poate fi dat cu ușurință, fiindcă structura Pentateuhului este una complexă, cu numeroase planuri, digresiuni și paranteze care maschează într-o anumită măsură firul narativ principal și logica teologică după care se desfășoară evenimentele relatate. Situația este îngreunată și de faptul că suntem obișnuiți să citim Pentateuhul ca pe o colecție de sine stătătoare, individualizată în raport cu segmentul de istorie care urmează. Or, din punct de vedere tematic, distincția dintre Pentateuh și cărțile Iosua – 2 Regi nu este atât de mare pe cât suntem înclinați să credem sub influența celor două mari tradiții hermeneutice, iudaică și creștină. Răspunsul poate fi aflat doar studiind cu atenție conținutul acestor Sfinte Scripturi.

Relatarea morții lui Moise este, pe drept cuvânt, deznodământul Deuteronomului, fiindcă ea încheie șirul evenimentelor petrecute în cea dintâi zi a lunii a unsprezecea a anului al patruzecilea de la ieșirea din Egipt (Deut 1:3). Deuteronom 32:48-52 anticipează cel mai clar sfârșitul lui Moise prezentat în ultimul capitol al cărții. Când Dumnezeu îi poruncește lui Moise să se suie în munte, ca să vadă țara și să moară acolo, îi aduce aminte și cauza pentru care nu-i îngăduie să treacă Iordanul alături de popor: „Vei muri în muntele în care te sui și vei fi adăugat poporului tău, precum a murit Aron, fratele

tău, pe muntele Hor și a fost adăugat poporului său, pentru că nu mi-ați fost credincioși în mijlocul fiilor lui Israel, la apele de la Meriba de la Qadeș, din pustiul Țin, întrucât nu m-ați sfințit în mijlocul fiilor lui Israel" (v. 50-51). Nu trebuie uitat însă că aceste versete reprezintă reluarea sentinței date încă din Numeri 27:12-14, în contextul relatării transferului de putere către Iosua. Incidentul de la Meriba, care a condus la pedepsirea lui Moise și a lui Aron, se găsește în Numeri 20:2-13.

Relatarea activității lui Moise, care are în centru izbăvirea poporului lui Israel din robia Egiptului și călăuzirea fiilor lui Israel spre Țara Făgăduită, face obiectul ultimelor patru cărți ale Pentateuhului. Însă multe teme din cărțile acestei prime colecții canonice a Bibliei sunt relansate dincolo de Deuteronom, în segmentul istoric Iosua – 2 Regi.

Spre exemplu, împlinirea făgăduinței pe care Dumnezeu le-a făcut-o în mod repetat patriarhilor Avraham, Isac și Iacob, potrivit căreia urmașii acestora vor primi ca moștenire țara Canaanului, unde ei au locuit ca venetici (Gen 12:7; 15:1-7; 17:8; 26:3; 28:13; 35:12), deși își are începutul în ieșirea israeliților din Egipt, urmată de peregrinarea acestora prin pustiu, se desăvârșește abia după trecerea Iordanului, când israeliții pătrund în țară și cuceresc cetățile băștinașilor, evenimente relatate în cartea lui Iosua. Mai mult, deplina cucerire a țării se face abia în vremea regelui David, când se împlinește făgăduința lui Dumnezeu referitoare la hotarele țării luate în stăpânire de fiii lui Israel (Deut 1:7; 11:24; *cf.* Ios 1:4).

Modul în care trebuie săvârșită împărțirea Țării Făgăduite este poruncit de Dumnezeu lui Moise în Numeri 25:52-56, respectiv Numeri 34:1-15, dar împlinirea este descrisă abia în paginile cărții lui Iosua. Până și recomandările militare referitoare la modul în care trebuie să fie întreprinsă cucerirea țării (Deut 7:20) sunt aplicate în cadrul războaielor descrise tot în

cărțile Iosua, Judecători, 1-2 Samuel și 1-2 Regi. Inclusiv dorința lui Iosif ca osemintele sale să fie luate din Egipt și depuse în Țara Făgăduită (Gen 50:25) își găsește împlinirea abia la sfârșitul cărții Iosua (vezi Ios 24:32).

Deși Moise este protagonistul uman al evenimentelor narate în Exod – Deuteronom, nu el este personajul principal al Pentateuhului, ci Dumnezeu. Altminteri, în istoria care începe în Geneză 1 cu facerea lumii și descrie în Deuteronom 34 moartea lui Moise apar mai multe personaje dominante, corespunzătoare marilor perioade evocate: Adam, la începutul lumii, Noe, în vremea potopului, Avraham, primul patriarh al poporului lui Israel, Iacob, patriarhul în timpul căruia se face strămutarea în Egipt, Iosif, salvatorul fraților săi etc.

Spre deosebire de ceilalți eroi, care sunt personaje principale ale unor perioade consemnate în întregime în Geneză, Moise este personajul principal al celui mai important și detaliat capitol din istoria veche a poporului ales. Odată cu Moise, mulțimea de robi care părăsește Egiptul se constituie ca popor al lui Dumnezeu și primește o identitate nouă. În paralel, revelația se articulează decisiv sub forma unui corpus de legi care va marca nu doar istoria poporului Israel, ci istoria umanității înseși. Unicitatea lui Moise, ca destinatar și transmițător al revelației, este evocată deosebit de sugestiv în epilogul narativ al Deuteronomului (34:10-12).

Așadar, chiar dacă în cadrul celor două mari tradiții de interpretare – iudaică și creștină – încă din Antichitate primele cinci cărți ale Bibliei au fost receptate drept colecție de sine stătătoare, conținutul lor se prelungește dincolo de ultimul capitol al Deuteronomului, numeroase teme lansate în Tora așteptându-și dezvoltarea și încheierea în paginile următoarei colecții a Bibliei ebraice, cea a cărților de la Iosua la 2 Regi. Expresii tipice din Deuteronom (luarea în stăpânire a Țării

făgăduite de Domnul cu jurământ, căutarea Domnului în locul ales de El pentru a-și sălășlui numele acolo, păzirea poruncii, a legiuirilor etc., iubirea și slujirea Domnului din toată inima) sunt reluate mai departe în Iosua, Judecători, Samuel și Regi. Dar mai ales motivația profundă a evenimentelor istorice (fidelitatea sau infidelitatea poporului față de legământ) străbate toate cărțile socotite a constitui ceea ce unii exegeți au și numit „istoria(/istoriografia) deuteronomistă".

TEOLOGIA CĂRȚII DEUTERONOMULUI

Hilqia, marele preot, i-a zis lui Șafan, cărturarul: „Am găsit cartea Legii în Casa Domnului." Hilqia i-a dat cartea lui Șafan și el a citit-o. Apoi Șafan, cărturarul, s-a dus la rege [...] și a citit-o în fața regelui. Când a auzit regele cuvintele cărții Legii, și-a sfâșiat veșmintele. Regele le-a poruncit lui Hilqia, preotul, lui Ahiqam, fiul lui Șafan, lui Ahbor, fiul lui Mihaia, lui Șafan, cărturarul, și lui Asaia, slujitorul regelui, zicând: „Mergeți și întrebați-l pe Domnul pentru mine, pentru popor și pentru întregul Iuda cu privire la cuvintele acestei cărți care a fost găsită; căci mare este mânia Domnului care se va fi aprins împotriva noastră pentru că părinții noștri n-au ascultat de cuvintele cărții acesteia spre a înfăptui tot ce este scris pentru noi în ea!" Preotul Hilqia, Ahiqam, Ahbor, Șafan și Asaia au mers la Hulda, profetesa [...]. Ea le-a zis: „Așa vorbește Domnul, Dumnezeul lui Israel: Spuneți-i omului care v-a trimis la mine: «Așa vorbește Domnul: 'Iată, voi aduce răul asupra acestui loc și asupra locuitorilor săi, după toate cuvintele cărții pe care a citit-o regele lui Iuda. Pentru că m-au părăsit și au adus tămâie altor dumnezei, ca să mă întărâte prin toate lucrările

mâinilor lor, mânia mea s-a aprins împotriva locului acestuia și nu se va stinge.'»"

Această relatare tulburătoare din 2 Regi 22:8-17 poate reprezenta o cheie de înțelegere atât a rolului cărții Deuteronomului, cât și a teologiei ei. Într-adevăr, finalul cărții Regilor, carte care încheie ciclul scrierilor deuteronomiste (Deuteronom, Iosua, Judecători, 1 și 2 Samuel, 1 și 2 Regi), evocă încercarea regelui Iosia de a înfăptui o reformă în linia „cărții Legii" găsite în templu (probabil nucleul legislativ al cărții Deuteronomului, eventual însoțit de o serie de avertismente mobilizatoare). Autorul cărții Regilor este ferm convins că efectele reformei inițiate de regele Iosia ar fi evitat catastrofa națională din anul 586 î.H. Însă regele a murit mai înainte de a-și fi dus la capăt reforma, iar catastrofa anunțată de Dumnezeu prin cuvintele profetesei Hulda nu a mai putut fi oprită. Altfel spus, abaterea de la voința lui Dumnezeu este cauza acestei tragedii naționale, ca de altfel a tuturor celorlalte evenimente dramatice trăite și mai înainte de către poporul care primise din partea Domnului făgăduința că va avea o viață liniștită în pământul luat în stăpânire după eliberarea din Egipt. O astfel de situație ar putea explica forma actualei cărți a Deuteronomului, ca o reamintire detaliată a evenimentelor de la Sinai și a Legii proclamate acolo, și situarea ei la începutul ciclului deuteronomist, ca o cheie de înțelegere a tuturor dramelor trăite de popor de-a lungul istoriei din pricina nerespectării ei.

Principalele teme teologice ale cărții Deuteronomului emană din contextul Legământului de la Muntele Sinai, Legământ care va deveni referința inconturnabilă a vieții și istoriei poporului.

La Sinai, prin Legământul încheiat între Dumnezeu și poporul care fusese eliberat „cu mână tare și cu braț întins" (Deut 4:34), s-au pus bazele unei relații întemeiate pe convingerea că

Dumnezeu este unic, iar lui Israel i se cere să-l iubească „din toată inima, din tot sufletul și din toată puterea" (6:4). Și dacă în enunțul precedent iubirea se prezintă ca o atitudine firească între parteneri, în 10:12-13 teama reverențială, iubirea, slujirea și împlinirea voinței lui exprimate prin porunci sunt prezentate ca obligație similară celei pe care o are un vasal față de suzeranul său: „ce [anume] cere Domnul, Dumnezeul tău, de la tine? Doar să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli pe căile lui și să-l iubești și să slujești Domnului, Dumnezeului tău, cu toată inima ta și cu tot sufletul tău, să păzești poruncile Domnului și legiuirile lui, pe care ți le poruncesc eu astăzi, ca să ai parte de bine". Or, toate aceste exigențe se reduc, în fond, la una singură: poporul trebuie să fie fidel față de poruncile și legiuirile Domnului (7:9; 11:1; 30:20). Nu în ultimul rând, relațiile dintre Dumnezeu și popor pot căpăta uneori aspectul celor dintre un tată și copilul său: „precum îl povățuiește un om pe fiul său, Domnul, Dumnezeul tău, te povățuiește pe tine" (8:5).

Tot din contextul Legământului de la Sinai emană și tema alegerii, care reprezintă una din trăsăturile distinctive ale tradiției deuteronomiste. Potrivit 7:6, Dumnezeu îl alege pe Israel „dintre toate popoarele pământului" pentru a face din el „avuția" sa. Versetele următoare (7:7-8) ne oferă viziunea care stă la baza unei astfel de alegeri: dacă Dumnezeu l-a ales pe Israel, l-a răscumpărat din mâna lui Faraon și l-a eliberat din casa robiei, aceasta nu s-a datorat meritului poporului ori mărimii lui, ci iubirii Sale gratuite și fidelității față de jurământul făcut odinioară patriarhilor. Altfel spus, acest statut privilegiat nu este ceva meritat, ci pură bunăvoință divină. Dar bunăvoința divină se poate pierde. Dacă Israel iese din condițiile Legământului, riscă să-și piardă statutul privilegiat și implicit teritoriul primit în dar, prosperitatea și protecția în fața dușmanilor.

Ceea ce pare surprinzător pentru omul de azi e faptul că Legea nu e văzută ca o constrângere, ci ca un dar al lui Dumnezeu menit să asigure pacea și armonia, o manifestare a alegerii divine care le conferă un statut aparte: „Într-adevăr, cărui neam mare îi stau atât de aproape dumnezeii lui precum ne stă Domnul, Dumnezeul nostru nouă, ori de câte ori îl chemăm? Și ce neam mare are legiuiri și hotărâri drepte ca toată Legea aceasta...?" (4:7-8).

O astfel de perspectivă pune mai bine în lumină valoarea Țării primite în dar – alt element distinctiv al tradiției deuteronomiste. Într-adevăr, dintre toate darurile lui Dumnezeu, cel al Țării este cel mai apreciat de Israel. Mai multe texte, cum ar fi 6:10-11; 8:7-18; 26:1-10, descriu Țara Făgăduită (țara Canaanului) cu trăsături care o diferențiază atât de țara Egiptului, cât și de pustiul pe care poporul a fost nevoit să-l străbată. Dacă Egiptul e perceput ca un loc al „robiei" (8:14), iar pustiul, ca un loc „înfricoșător" (8:15), țara Canaanului apare ca „o țară bună, o țară cu șuvoaie de apă, cu izvoare și pâraie ce ies în vale și în munte, o țară cu grâu, cu orz, cu vii, cu smochini și cu rodii, o țară cu măslini pentru untdelemn și cu miere" (8:7b-8). Cu alte cuvinte, autorul cărții descrie Țara Făgăduită în culori vii: o țară a abundenței, a libertății și a unui trai liniștit. Poporul e îndemnat să se bucure din plin de aceste daruri, dar în același timp e avertizat să nu uite de la cine le-a primit (8:14), să-l binecuvânteze pe Domnul (8:10), să nu-l uite pe Domnul „nepăzind poruncile lui, și hotărârile lui, și legiuirile lui" (8:11) și mai cu seamă să nu cadă în ispita de a crede că „puterea mea și tăria mâinii mele mi-au înfăptuit această izbândă" (8:17). Viața și binecuvântarea lui Israel în Țara Făgăduită depind întru totul de respectarea Legii (6:20-25; 28). De aceea, poporul va trebui să învețe, pe de o parte, că bunătatea Țării și propria-i bunăstare

își au temeiul în bunătatea lui Dumnezeu, iar, pe de altă parte, să arate constant recunoștința față de Cel care i le-a dăruit.

Ca o încununare a tuturor acestor teme, tradiția deuteronomistă fixează în contextul Legământului centralizarea cultului. Rațiunea unei astfel de reforme este deopotrivă teologică și politică. Teologică, deoarece coexistența mai multor sanctuare ar fi putut duce la sincretism religios, pericol permanent într-o zonă locuită și de păgâni. Prin transferarea întregului cult într-un singur loc, „în locul pe care Dumnezeu l-a ales să-și pună/sălășluiască numele" (12:5.11.21), se afirma în mod simbolic credința în Dumnezeul unic (6:4): unui singur Dumnezeu îi corespunde un singur loc de cult. O astfel de viziune are și o miză politică fundamentală. Într-adevăr, atâta timp cât ar coexista mai multe sanctuare dedicate lui *YHWH* pe teritoriul Țării unice, ele ar risca să devină centre religioase care alimentează tensiunile și schismele, inclusiv pe cele teritoriale. În schimb, referința unică întreține concomitent unitatea religioasă, politică, teritorială. Doar o astfel de unitate, bazată pe o Lege unică, cea proclamată pe muntele Sinai, putea garanta dăinuirea poporului.

Nu ar fi de prisos să subliniem și faptul că recurența expresiei, specifică Deuteronomului, „locul pe care îl va alege Domnul..., ca să-și pună/sălășluiască numele acolo" (12 ocurențe) accentuează, pe de o parte, stabilizarea, sedentarizarea poporului în Țară. Pe de altă parte, utilizarea termenului „Numele" spre a denumi metonimic Prezența divină – care, în Exod-Levitic-Numeri se manifesta ca stâlp de foc/nor (Ex 13:21.22; 14:19 ... 40:28) și ca șezând între heruvimii de pe Acoperământul Împăcării (Ex 25:22; 30:6 etc.; Lev 16:2; Num 7:89) – sugerează într-un grad mai înalt transcendența divină și teama omului de a vorbi despre Prezență ca fiind cantonată într-un anume loc.

„EXCLUSIVISMUL" ISRAELIT

Într-adevăr, în Deuteronom poporul Israel este definit drept „popor sfânt" și „avuție" a Domnului (Deut 7:6) și de aceea legăturile matrimoniale cu popoarele din Canaan sunt interzise (7:3). Domnul numește poporul Israel „mai binecuvântat decât toate popoarele" (7:14). Din adunarea Domnului (*q^ehal YHWH*) egiptenii și edomiții (23:8-9) puteau face parte doar după trecerea a trei generații. În cazul anumitor neamuri (amoniții și moabiții), restricția era menținută indefinit („nici la a zecea generație să nu intre nimeni dintre ai lor în obștea Domnului, nicicând", Deut 23:4), restricție motivată de faptul că „nu v-au întâmpinat cu pâine și cu apă pe cale când ați ieșit din Egipt și pentru că [moabitul] l-a năimit pe Balaam, fiul lui Beor, din Petorul din Aram-Naharaim, ca să te blesteme" (23:5). Expresii de tipul „să nu cauți pacea și binele lor, în toate zilele tale, în veac" (23:7) sună foarte dur pentru urechile moderne.

Totuși, aceste realități trebuie interpretate în contextul politic și social al epocii. Este important de subliniat că la baza „separatismului" pe care trebuie să-l adopte obștea lui Israel se află imperativul loialității față de Domnul. Un popor deschis cultural și religios către popoarele vecine ar ajunge inevitabil să adopte credința lor politeistă. Din perspectivă deuteronomistă, contactul cu populațiile canaanite înseamnă alunecarea fatală în apostazie („căci îl va abate pe fiul tău de la mine și vor sluji altor dumnezei și se va aprinde mânia Domnului asupra voastră și te va nimici degrabă" – 7:4).

De altfel, aplicarea normelor de puritate etnică în relațiile cu canaaniții nu s-a făcut orbește, de vreme ce criteriul era cel religios. Astfel, o prostituată canaanită, Rahab din Ierihon, a fost salvată la nimicirea Ierihonului pentru că a crezut în Domnul și i-a ajutat pe fiii lui Israel să cucerească cetatea. Mai mult,

ea a fost integrată în poporul Israel (Ios 6:25). La fel este și cazul locuitorilor canaaniți din Ghibeon (LXX Gabaon), care sunt pătrunși de credința în puterea Domnului și obțin cruțarea printr-un vicleșug. Iosua îi integrează chiar ca slujitori ai sanctuarului (Ios 9:27).

Excluderea amoniților și moabiților din adunarea Domnului în Deuteronom 23 nu trebuie nici ea absolutizată. De pildă, Rut, una dintre strămoașele regelui David, era de neam moabit (vezi Rut 4:21-22). Se știe și că mama regelui Roboam, Naama, era amonită. În perioada elenistică, sunt atestate chiar cazuri explicite de convertire la iudaism din partea unor amoniți (de ex., Achior, menționat în Tob 14:10).

RECEPTAREA CĂRȚII DEUTERONOMULUI ÎN NOUL TESTAMENT

Cititorul modern, mai familiarizat cu narațiunile din Geneză ori Exod, va fi probabil surprins să descopere că în iudaismul intertestamentar și în creștinismul primului secol cartea Deuteronomului era extrem de populară. O analiză cuprinzătoare a felului în care a fost receptat Deuteronomul în creștinismul timpuriu ar depăși cu mult spațiul alocat aici, de aceea secțiunea de mai jos are doar rolul de a exemplifica și ilustra maniera în care este citată și aplicată a cincea carte a lui Moise în Noul Testament.[1]

1. Pentru o discuție exhaustivă, vezi *Deuteronomy in the New Testament: The New Testament and the Scriptures of Israel*, eds Steve Moyise, Maarten J. J. Menken, precum și *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*, eds Gregory K. Beale, Donald A. Carson, Baker Academic, 2009.

Importanța Deuteronomului este pusă în evidență de Isus încă din primele capitole ale Evangheliei după Matei. Nu întâmplător, în duelul hermeneutic pe care îl are cu Diavolul (vezi Mt 5), Hristos răspunde exclusiv cu citate din Deuteronom. Când este ispitit să prefacă pietrele în pâini, Mântuitorul răspunde, la capătul unui post de patruzeci de zile: „Nu doar cu pâine va trăi omul, ci cu orice cuvânt care iese din gura lui Dumnezeu" (Deut 8:3). În varianta transmisă de Matei, citatul este mai scurt, fiindcă nu conține emfaza din textul ebraic sau din LXX („nu numai cu pâine trăiește omul, ci cu tot ce iese din gura Domnului *trăiește omul*"). În cele patruzeci de zile petrecute în pustie, Isus recapitulează cei patruzeci de ani de peregrinare a Israelului (Deut 8:4), ajunge să flămânzească, dar, spre deosebire de generația Exodului, nu își pierde răbdarea, ci triumfă asupra ispitei. Intertextualitatea dintre Matei 5 și Deuteronom 8 nu se realizează însă doar cu ajutorul citatelor, ci și la nivel tematic, prin tema „filiației". Potrivit textului veterotestamentar, Dumnezeu îl „povățuiește" pe Israel așa cum un om își povățuiește fiul. În Matei, Diavolul îi propune lui Isus să transforme pietrele în pâini tocmai pentru a-și dovedi statutul de fiu („dacă ești fiul lui Dumnezeu..."). Hristos însă nu are nevoie să facă o demonstrație de acest fel.

Când i se sugerează să se arunce de pe acoperișul Templului, pe motiv că o asemenea minune ar putea fi justificată cu ajutorul unui citat din Psalmul 91, Isus respinge tentația cu următoarele cuvinte: „Să nu-l ispitești/să nu-l pui la încercare pe Domnul, Dumnezeul tău" (Deut 6:16). În textul grec transmis de Matei, imperativul este la singular, ca în LXX, nu la plural, ca în ebraică („să nu-l puneți la încercare..."). Răspunsul lui Isus reia avertismentul pe care Dumnezeu i-l dă lui Israel în urma lecției dureroase de la Massa, unde poporul își manifestase neîncrederea în Dumnezeu („oare este Domnul în mijlo-

cul nostru sau nu?" – Ex 17:7). Spre deosebire de generația din pustiu, Isus nu are nevoie de dovezi că Dumnezeu este alături de el.

În sfârșit, când i se propune un pact diabolic în variantă clasică – toată strălucirea împărățiilor pământului, în schimbul adorării lui Satan – Hristos contracarează oferta astfel: „Domnului Dumnezeului tău să i te închini și numai lui să-i slujești" (Deut 6:13). Textul grec transmis de evanghelist diferă în două privințe de cel masoretic: adaosul „numai" și folosirea verbului „a se închina" (*proskynéō*), în loc de „a se teme" (textul ebraic). În ciuda acestor diferențe, înțelesul poruncii citate de Isus este același, fiindcă în limbaj biblic „teama" de Dumnezeu presupune reverență și închinare, nu afectul de care este cuprins omul în fața unui pericol, a necunoscutului etc.

Trebuie observat că ultimele două citate deuteronomice folosite de Mântuitorul provin din același capitol în care se găsește așa-numitul *Șema' Yisra'el*, „Ascultă, Israele", profesiunea fundamentală de credință a monoteismului biblic.

Dat fiind locul central pe care îl ocupă Decalogul în ansamblul Pentateuhului, nu este surprinzător că secțiunea din Deut 5:6-21 este citată frecvent de Isus. Predica de pe Munte este construită în bună măsură ca o expunere și aprofundare a principiilor morale din Decalog („ați auzit că s-a spus... dar Eu vă spun... "). De altfel, pe muntele Schimbării la Față, Isus însuși primește din partea Tatălui o mărturie care îl validează ca acel profet prevestit de Moise: îndemnul „de el să ascultați" din Mt 17:5 reia fidel textul din Deut 18:15.

Din perspectivă hristică, „să nu ucizi" înseamnă mai mult decât interzicerea crimei propriu-zise. Uciderea este alimentată de mânie și de înjosirea aproapelui, prin urmare cine se mânie pe fratele său și îl umilește cu bună știință este pasibil de pedeapsa rezervată uciderii (Mt 5:22). Porunca respectării

părinților (Deut 5:16) este evocată într-o secțiune care le reamintește fariseilor pericolul creării unor tradiții care intră în conflict cu cerința explicită a Decalogului (Mt 15:4).

Domeniul căsătoriei este reglementat de Isus pornind de la prescripțiile din Deuteronom 24:1. Corectând derapajele hermeneutice ale rabinilor care prin „necuviință" (lit. „goliciune a unui lucru"), înțelegeau greșeli minore și permiteau repudierea facilă a soțiilor, Isus afirmă că singurul motiv admis pentru divorț este imoralitatea sexuală (gr. *porneía*, Mt 5:32; 19:9). Moise le-a dat israeliților posibilitatea de a divorța numai ca o concesie față de „împietrirea inimii" (*sklērokardía*) lor, însă proiectul lui Dumnezeu pentru om înseamnă unirea pe viață dintre un bărbat și o femeie.

Dimensiunea „pedagogică" a cântării lui Moise (Deut 32) este valorificată atât de Isus, cât și de Apostolul Pavel, în maniere specifice. Secvența „generație necredincioasă și strâmbă", folosită pentru a-i mustra pe cei lipsiți de credință (Mt 17:17; Lc 9:41), constituie o variație a secvenței deuteronomice „generație stricată și strâmbă" (Deut 32:5), care îi vizează inițial pe cei care l-au părăsit pe Dumnezeu și au adus jertfe idolilor. Deoarece idolatria rămâne un pericol major pentru Bisericile din mediul elenistic, Apostolul Pavel prelucrează (prin intermediar septuagintal) secvența „au adus jertfe demonilor, și nu lui Dumnezeu" (Deut 32:17). Deși unele manuscrise conțin subiectul „neamurile" (i.e. „ce jertfesc neamurile, jertfesc demonilor, și nu lui Dumnezeu"; 1Cor 10:20), este mai probabil ca Pavel să fi citat textul ținând cont de spiritul lui originar. Parafrazat, mesajul Apostolului pentru creștinii din Corint ar fi următorul: „după cum israeliții din vechime au ajuns să aducă jertfe demonilor, și nu lui Dumnezeu, tot astfel și voi puteți cădea în același păcat, dacă insistați să participați la jertfele aduse în templele păgâne". Întrebarea retorică pusă de Pavel în același context („vrem oare

să stârnim gelozia Domnului?") este în mod limpede inspirată din Deut 32:21: „Ei mi-au stârnit gelozia cu [unul care] nu e dumnezeu".

În mod cu totul remarcabil, partea a doua a acestui verset, transpus la persoana a doua – „Eu vă voi stârni gelozia cu un popor care nu e popor/cu un neam nepriceput (ebr. nebun) vă voi aţâţa" – este înţeleasă ca profeţie privind apropierea lui Dumnezeu faţă de neamuri, care devin astfel, alături de Israelul istoric, beneficiare ale harului divin. Implicaţiile suplimentare ale acestei profeţii sunt prezentate în Romani 15 pentru a-i ajuta pe creştinii din Roma, proveniţi atât dintre evrei, cât şi dintre neamuri, să poată coexista în aceeaşi comunitate eclezială, Pavel le reaminteşte textul din Deut 32:43 (în versiunea ebraică): „Veseliţi-vă, neamuri, împreună cu poporul său." (Textul din Septuaginta pare să fie rezultatul unei interpretări diferite a textului consonantic ebraic *'MW*, care poate fi citit atât *'ammō* „poporul lui", cât şi *'immō*, „cu el".)

Rolul important al Cântării lui Moise rezultă şi din folosirea unei secvenţe din 32:35 – „a mea este răzbunarea, Eu voi răsplăti" (Rom 12:19) – ca argument că un creştin nu trebuie să se răzbune, ci să lase judecata în seama lui Dumnezeu.

BCU IASI/CENTRAL LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DEUTERONOMUL

1 [1]Acestea sunt cuvintele pe care le-a rostit Moise către
întregul Israel, dincolo de Iordan; – prin pustiu, prin Arava,
față în față cu Suf, între Paran și Tofel, Lavan, Hațerot și Di
Zahav, [2]unsprezece zile [de mers] de la Horeb, pe calea spre
muntele Seir, până la Qadeș Barnea –. [3]În al patruzecilea an, în
a unsprezecea lună, în prima zi a lunii, a grăit Moise către fiii
lui Israel întocmai cum îi poruncise Domnul pentru ei. [4]După
ce i-a doborât pe Sihon, regele amoriților, care locuia în Heșbon,
și pe Og, regele Bașanului, care locuia în Aștarot [și] în Edrei;
[5]dincolo de Iordan, în țara Moabului, a început Moise să
tâlcuiască Legea aceasta, zicând:

[6]„Domnul, Dumnezeul nostru, a grăit către noi în Horeb,
zicând: «Destul ați stat în muntele acesta. [7]Întoarceți-vă și
porniți; duceți-vă la muntele amoriților și la toți vecinii lor, în
Arava, la munte și în Șefela, în Neghev și la țărmul mării – țara
canaaniților și Libanul, până la râul cel mare, râul Eufrat. [8]Uite,
am pus în fața voastră Țara; duceți-vă și luați în stăpânire Țara
pe care Domnul s-a jurat părinților voștri, lui Avraham, lui Isac
și lui Iacob, să le-o dea lor și urmașilor lor de după ei.»

[9]Și v-am spus, în vremea aceea, zicând: «Nu vă pot purta
singur. [10]Domnul, Dumnezeul vostru, v-a înmulțit și, iată-vă,
astăzi sunteți ca stelele cerului de mulți. [11]Domnul, Dumnezeul

părinților voștri, să vă înmulțească de o mie de ori și să vă binecuvânteze precum v-a grăit. [12]Cum voi purta eu de unul singur greutatea voastră, povara voastră și gâlceava voastră? [13]Aduceți-vă bărbați înțelepți, pricepuți și cunoscuți triburilor voastre și îi voi pune căpetenii ale voastre.» [14]Iar voi mi-ați răspuns și ați zis: «Bun este lucrul pe care ne-ai spus să-l facem.» [15]Și le-am luat pe căpeteniile triburilor voastre, bărbați înțelepți și cunoscuți, și i-am pus căpetenii peste voi, mai-mari peste mii, și mai-mari peste sute, și mai-mari peste cincizeci, și mai-mari peste zeci, și dregători pentru triburile voastre. [16]Și le-am poruncit judecătorilor voștri, în vremea aceea, zicând: «Ascultați [pricinile] dintre frații voștri și judecați cu dreptate între un om și fratele lui sau veneticul de lângă el. [17]Nu căutați la fața lor în judecată, ascultați-l pe cel mic la fel ca pe cel mare, nu vă temeți de nimeni, căci judecata este a lui Dumnezeu; iar pricina care este prea grea pentru voi, aduceți-o la mine și o voi asculta.» [18]Și v-am poruncit, în vremea aceea, toate cele pe care să le înfăptuiți.

[19]Și am pornit din Horeb și am străbătut tot pustiul acela mare și înfricoșător, pe care l-ați văzut pe calea spre muntele amoriților, precum ne-a poruncit Domnul, Dumnezeul nostru, și am ajuns până la Qadeș Barnea. [20]Și v-am spus: «Ați ajuns până la muntele amoriților, pe care Domnul, Dumnezeul nostru, ni-l dă nouă. [21]Uite, Domnul, Dumnezeul tău, ți-a pus Țara în față. Suie-te și stăpânește-o, precum a grăit către tine Domnul, Dumnezeul părinților tăi. Nu te teme și nu te înspăimânta!» [22]Și v-ați apropiat cu toții de mine și mi-ați spus: «Să trimitem niște bărbați înaintea noastră care să cerceteze pentru noi țara și să ne dea de veste despre calea pe care să ne suim și despre cetățile la care să ne ducem.» [23]Cuvântul a fost bun în ochii mei și am luat dintre voi doisprezece bărbați, câte un bărbat pentru fiecare trib. [24]Și s-au întors și s-au suit la munte și au ajuns până la valea Eșcol și au iscodit-o. [25]Și au luat în

mâini din roadele țării, și le-au coborât la noi, și ne-au dat de veste, și au spus: «E bună țara pe care Domnul, Dumnezeul nostru, ne-o dă nouă.» [26]Dar nu ați vrut să vă suiți și v-ați răzvrătit împotriva cuvântului Domnului, Dumnezeului vostru. [27]Ați cârtit în corturile voastre și ați zis: «Pentru că ne urăște ne-a scos Domnul din țara Egiptului, ca să ne dea pe mâna amoriților, să ne nimicească. [28]Unde să ne suim? Frații noștri ne-au înmuiat inima, zicând: 'Un popor mai mare și mai înalt la stat decât noi, cetăți mari și întărite până la cer, chiar și fii ai anaqimilor am văzut acolo.'» [29]Și eu v-am spus: «Nu vă îngroziți și nu vă temeți de ei. [30]Domnul, Dumnezeul vostru, care merge înaintea voastră, chiar El se va lupta pentru voi, întocmai cum a făcut cu voi în Egipt, sub ochii voștri, [31]și în pustiul pe care l-ai văzut și în care Domnul, Dumnezeul tău, te-a purtat, precum un om îl poartă pe fiul său, pe toată calea pe care ați străbătut-o până când ați ajuns în locul acesta.» [32]Dar în privința aceasta nu v-ați pus încrederea în Domnul, Dumnezeul vostru, [33]care mergea înaintea voastră pe cale ca să vă găsească loc de tabără, noaptea în [chip de] foc ca să vă arate drumul pe care să mergeți, și în [chip de] nor ziua.

[34]Și a auzit Domnul glasul cuvintelor voastre, și s-a mâniat, și s-a jurat, zicând: [35]«Nici unul dintre bărbații aceștia – generația aceasta rea – nu va vedea Țara cea bună pe care m-am jurat s-o dau părinților voștri, [36]în afară de Caleb, fiul lui Iefune; el o va vedea și lui îi voi da Țara în care a pășit, și fiilor lui, pentru că l-a urmat deplin pe Domnul.» [37][Chiar] și pe mine s-a mâniat Domnul din pricina voastră, zicând: «Nici tu nu vei intra acolo. [38]Iosua, fiul lui Nun, cel care stă în fața ta, el va intra acolo; pe el să-l întărești, pentru că el o va da moștenire lui Israel. [39]Iar pruncii voștri, despre care ați spus că vor ajunge pradă, fiii voștri care nu cunosc astăzi binele și răul, ei vor intra

acolo, și lor le-o voi da, și ei o vor lua în stăpânire. 40Voi însă întoarceți-vă și porniți spre pustiu, pe calea Mării de Trestii.»

41Și ați răspuns și mi-ați spus: «Am păcătuit împotriva Domnului! Ne vom sui și vom lupta întocmai cum ne-a poruncit Domnul, Dumnezeul nostru!» Și v-ați încins fiecare armele de luptă și vi s-a părut lesne să vă suiți la munte. 42Și Domnul mi-a zis: «Spune-le: 'Nu vă suiți și nu vă luptați, căci Eu nu sunt în mijlocul vostru, ca să nu fiți înfrânți în fața dușmanilor voștri!'» 43Și am grăit către voi, dar n-ați ascultat; v-ați răzvrătit împotriva cuvântului Domnului și v-ați semețit și v-ați suit la munte. 44Și amoriții, care locuiau în muntele acela, au ieșit în întâmpinarea voastră și v-au fugărit, precum fac albinele, și v-au bătut în Seir, până la Horma. 45Și v-ați întors și ați plâns în fața Domnului, însă Domnul nu a ascultat de glasul vostru și nu și-a plecat urechea la voi. 46Și ați locuit în Qadeș multe zile, atâtea zile câte ați locuit [acolo].

2 1Și ne-am întors și am pornit spre pustiu, pe calea Mării de Trestii, precum a grăit Domnul către mine, și am înconjurat muntele Seir multe zile.

2Și Domnul mi-a vorbit, zicând: 3«Destul ați înconjurat muntele acesta; întoarceți-vă spre miazănoapte! 4Iar poporului poruncește-i, zicând: 'Voi treceți hotarul fraților voștri, fiii lui Esau, care locuiesc în Seir; ei se tem de voi, dar aveți mare grijă: 5să nu-i stârniți, pentru că nu vă voi da din țara lor nici cât călcătura tălpii piciorului, căci în stăpânirea lui Esau am dat muntele Seir. 6Mâncarea să v-o cumpărați de la ei pe argint și să mâncați, ba și apa să v-o cumpărați de la ei pe argint și să beți'» – 7Căci Domnul, Dumnezeul tău, te-a binecuvântat în tot lucrul mâinii tale; ți-a cunoscut umblarea prin pustiul acesta mare; iată, de patruzeci de ani Domnul, Dumnezeul tău, este cu tine și nu ți-a lipsit nimic. – 8Și am trecut de frații noștri, fiii

lui Esau, care locuiesc în Seir, și de calea Aravei, de Eilat și
Ețion-Gheber; și ne-am întors și am trecut pe calea pustiului
Moabului. 9Iar Domnul mi-a spus: «Nu te porni împotriva
Moabului și nu-l stârni la război, fiindcă nu-ți voi da din țara
lui [nimic] în stăpânire, căci fiilor lui Lot le-am dat Arul în
stăpânire.»" – 10Emimii au locuit în ea înainte; popor mare și
numeros și înalt la stat ca anaqimii. 11Refaimi sunt socotiți a fi
și ei, ca anaqimii, însă moabiții îi numesc emimi. 12Iar în Seir
au locuit înainte horiții, dar fiii lui Esau i-au izgonit și i-au ni-
micit din fața lor și s-au așezat în locul lor, precum a făcut Israel
cu țara stăpânirii sale, pe care le-a dat-o Domnul. – 13„«Acum
sculați-vă și treceți valea Zeredului!» Și am trecut valea Zere-
dului. 14Iar zilele cât am umblat de la Qadeș Barnea până ce am
trecut valea Zeredului au fost treizeci și opt de ani, până când
s-a sfârșit toată generația bărbaților războinici din mijlocul
taberei, precum li se jurase Domnul. 15Mâna Domnului a fost
și ea asupra lor, ca să-i spulbere din mijlocul taberei până când
au pierit.

16Iar când s-au sfârșit toți bărbații războinici, murind din
mijlocul poporului, 17Domnul a grăit către mine, zicând: 18«Tu
treci azi hotarul Moabului, Arul, 19și te vei apropia de fiii lui
Amon. Nu te porni împotriva lor și nu-i stârni, căci nu-ți voi
da din țara fiilor lui Amon [nimic] în stăpânire, fiindcă fiilor
lui Lot le-am dat-o în stăpânire.»" – 20Țară a refaimilor este
socotită și aceasta; refaimii au locuit în ea înainte, însă amoniții
îi numesc zamzumimi, 21popor mare și numeros și înalt la stat
ca anaqimii. Domnul i-a nimicit din fața lor, iar ei i-au izgonit
și s-au așezat în locul lor, 22așa cum a făcut [Domnul] cu fiii lui
Esau, care locuiesc în Seir, când i-a nimicit pe horiți din fața
lor, iar ei i-au izgonit și s-au așezat în locul lor până astăzi. 23Iar
pe awiți, care locuiau în sate până la Gaza, caftoriții care au
ieșit din Caftor i-au nimicit și s-au așezat în locul lor. –

24„«Sculați-vă, porniți și treceți valea Arnonului! Uite, l-am
dat în mâna ta pe Sihon amoritul, regele Heșbonului, și țara
lui! Începe să [o] iei în stăpânire și înfruntă-te cu el în război!
25Astăzi voi începe să pun spaima și groaza de tine peste popoa-
rele de pretutindeni de sub cer, care, auzind de faima ta, vor
tremura și se vor zvârcoli din pricina ta.»

26Și am trimis soli din pustiul Qedemot la Sihon, regele
Heșbonului, cu vorbe de pace, zicând: 27«[Îngăduie-mi] să trec
prin țara ta; pe drum [și numai] pe drum voi merge; nu mă voi
abate nici la dreapta, nici la stânga. 28Mâncare pe argint să-mi
vinzi și voi mânca, apă pe argint să-mi dai și voi bea. Numai
[îngăduie-mi] să trec cu piciorul, 29precum au făcut cu mine fiii
lui Esau, care locuiesc în Seir, și moabiții, care locuiesc în Ar,
până ce voi trece Iordanul spre Țara pe care Domnul, Dumne-
zeul nostru, ne-o dă.» 30Dar Sihon, regele Heșbonului, nu a
vrut să ne îngăduie să trecem pe la el, pentru că Domnul, Dum-
nezeul tău, i-a întărit duhul și i-a învârtoșat inima, ca să-l dea
în mâna ta, cum e și astăzi.

31Și Domnul mi-a spus: «Uite, am început să ți-l dau pe
Sihon cu țara lui! Începe și tu, ia-i în stăpânire țara!» 32Și a ieșit
Sihon în întâmpinarea noastră, el și tot poporul lui, la război,
la Iahaț. 33Și Domnul, Dumnezeul nostru, ni l-a dat și noi l-am
bătut pe el, și pe fiii lui, și tot poporul lui. 34Și am cucerit toate
cetățile lui în vremea aceea, și am pus sub anatemă toate cetă-
țile: bărbații, femeile și pruncii; nu am lăsat pe nimeni în viață;
35numai dobitoacele le-am luat pentru noi ca pradă și ce am
jefuit din cetățile pe care le-am cucerit. 36De la Aroer, care se
află pe malul văii Arnonului, și cetatea care este în vale, până
la Galaad, nu a fost cetate prea tare pentru noi; pe toate ni le-a
dat Domnul, Dumnezeul nostru. 37Numai de țara fiilor lui Amon
nu te-ai apropiat: de tot malul pârâului Iaboq și de cetățile de

la munte, de toate cele despre care a poruncit Domnul, Dumnezeul nostru.

3 [1]Și ne-am întors și ne-am suit pe calea Basanului, și ne-a ieșit în întâmpinare însuși Og, regele Basanului, el și tot poporul lui, la război, la Edrei. [2]Și Domnul mi-a spus: «Nu te teme de el, pentru că în mâna ta l-am dat pe el și tot poporul lui, și țara lui, și îi vei face precum i-ai făcut lui Sihon, regele amoriților, care locuia în Heșbon.» [3]Și l-a dat Domnul, Dumnezeul nostru, în mâna noastră și pe Og, regele Basanului, și tot poporul lui, și l-am bătut până ce nu i-a mai rămas nimeni în viață. [4]Și am cucerit toate cetățile lui în vremea aceea; nu a fost nici o cetate pe care să n-o fi luat de la ei: șaizeci de cetăți – tot ținutul Argovului, regatul lui Og în Basan. [5]Toate acestea erau cetăți întărite cu ziduri înalte, porți și zăvoare, afară de așezările fără ziduri, foarte multe. [6]Și le-am pus sub anatemă, precum i-am făcut lui Sihon, regele Heșbonului, punând sub anatemă toate cetățile: bărbații femeile și pruncii. [7]Iar toate dobitoacele și ce am jefuit din cetăți ni le-am luat ca pradă.

[8]Și am luat, în vremea aceea, din mâna celor doi regi amoriți pământul care este dincolo de Iordan, de la valea Arnonului până la muntele Hermon." – [9]Sidonienii numesc Hermonul „Sirion", iar amoriții îl numesc „Senir". [10]Toate cetățile de la șes și tot Galaadul și tot Basanul până la Salha și Edrei sunt cetăți ale regatului lui Og în Basan. [11]Într-adevăr, numai Og, regele Basanului, mai rămăsese din ultimii refaimi; iată, patul lui, pat de fier de nouă coți în lungime și patru coți în lățime, coți de bărbat, nu se află oare în Rabba fiilor lui Amon? – [12]„Și pământul acesta l-am luat în stăpânire, în vremea aceea: de la Aroer, care este lângă valea Arnonului, și jumătate din muntele Galaad și cetățile lui le-am dat rubeniților și gadiților, [13]iar restul Galaadului și tot Basanul, regatul lui Og, le-am dat jumătății din tribul lui Manase." – Tot ținutul Argovului și întregul

Bașan este numit țara refaimilor. 14Iair, fiul lui Manase, a luat tot ținutul Argovului până la hotarul gheșuriților și al maacatiților, și a numit Bașanul după numele său, Havvot Iair, până astăzi. – 15„Lui Machir i-am dat Galaadul, 16iar rubeniților și gadiților le-am dat de la Galaad și până la valea Arnonului – mijlocul văii e hotarul – și până la Iaboq, valea, hotarul fiilor lui Amon. 17Și Arava – și Iordanul este hotar – de la Kinneret până la Marea Aravei, Marea Sărată, până sub povârnișurile Pisgăi spre răsărit.

18Și v-am poruncit, în vremea aceea, zicând: «Domnul, Dumnezeul vostru, v-a dat pământul acesta în stăpânire. Războinici, purcedeți înarmați cu toții înaintea fraților voștri, fiii lui Israel. 19Numai femeile voastre și pruncii voștri și vitele voastre – știu că aveți multe vite – să rămână în cetățile voastre pe care vi le-am dat, 20până când Domnul le va da odihnă fraților voștri, precum [v-a dat] vouă, și vor stăpâni și ei țara pe care Domnul, Dumnezeul vostru, le-o dă dincolo de Iordan; apoi vă veți întoarce fiecare la stăpânirea lui pe care v-am dat-o.»

21Iar lui Iosua i-am poruncit în vremea aceea, zicând: «Ochii tăi au văzut tot ce a făcut Domnul, Dumnezeul vostru, acestor doi regi. Așa le va face Domnul tuturor regatelor prin care vei trece tu. 22Nu vă temeți de ei, căci Domnul, Dumnezeul vostru, se luptă pentru voi.»

23Și am cerut milă Domnului, în vremea aceea, zicând: 24«Stăpâne Doamne, Tu ai început să-i arăți robului tău măreția ta și mâna ta cea tare, căci ce dumnezeu în cer și pe pământ săvârșește fapte ca ale tale și pe potriva puterilor tale? 25[Îngăduie-mi] să trec, rogu-te, și să văd Țara cea bună care este dincolo de Iordan, muntele acesta bun și Libanul.» 26Însă Domnul s-a mâniat pe mine din pricina voastră și nu m-a ascultat; și Domnul mi-a spus: «Destul! Nu mai grăi către mine despre lucrul acesta! 27Suie-te pe vârful Pisga și ridică-ți ochii spre

apus, și spre miazănoapte, și spre miazăzi, și spre răsărit; privește cu ochii tăi, căci nu vei trece Iordanul acesta! [28]Poruncește-i lui Iosua, întărește-l și îmbărbătează-l, căci el va trece în fața poporului acestuia și el le va da moștenire Țara pe care o vei vedea.»

[29]Iar noi ne-am așezat în vale, în dreptul Bet-Peorului.

4 [1]Iar acum, Israele, ascultă legiuirile și hotărârile pe care eu vă învăț să le înfăptuiți, ca să trăiți și să vă duceți și să luați în stăpânire Țara pe care Domnul, Dumnezeul părinților voștri, v-o dă. [2]Să nu adăugați [ceva] peste cuvântul pe care vi-l poruncesc eu și să nu scoateți din el, ca să păziți poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, pe care vi le poruncesc eu. [3]Ochii voștri au văzut ce a făcut Domnul cu Baal-Peor: căci pe toți bărbații care au umblat după Baal-Peor i-a nimicit Domnul, Dumnezeul tău, din mijlocul tău, [4]dar voi, care v-ați alipit de Domnul, Dumnezeul vostru, trăiți cu toții astăzi. [5]Uite, vă învăț legiuiri și hotărâri precum mi-a poruncit Domnul, Dumnezeul meu, ca să faceți așa în mijlocul țării în care vă duceți să o luați în stăpânire. [6]Păziți[-le] și înfăptuiți[-le], pentru că aceasta este înțelepciunea voastră și priceperea voastră în ochii popoarelor care vor auzi toate legiuirile acestea și vor zice: «Cu adevărat popor înțelept și priceput este neamul acesta mare!» [7]Într-adevăr, cărui neam mare îi stau atât de aproape dumnezeii lui precum [ne stă] Domnul, Dumnezeul nostru [nouă], ori de câte ori îl chemăm? [8]Și ce neam mare are legiuiri și hotărâri drepte ca toată Legea aceasta pe care o pun eu în fața voastră astăzi?

[9]Numai păzește-te și păzește-ți sufletul cu strășnicie, ca nu cumva să uiți lucrurile pe care le-au văzut ochii tăi și ca nu cumva să se îndepărteze de la inima ta în toate zilele vieții tale, ci fă-le cunoscute fiilor tăi și fiilor fiilor tăi – [10]ziua în care ai stat în fața Domnului, Dumnezeului tău, în Horeb, când

Domnul mi-a spus: «Adună poporul la mine, și le voi da să audă cuvintele mele, ca să învețe să se teamă de mine în toate zilele cât vor trăi pe pământ și să-i învețe și pe fiii lor.» [11]Și v-ați apropiat și ați stat la poalele muntelui, iar muntele era cuprins de foc până în inima cerului; era întuneric, nor și negură. [12]Și a grăit Domnul către voi din mijlocul focului; glasul cuvintelor voi l-ați auzit, dar înfățișare nu ați văzut, ci doar glas. [13]Și v-a vestit Legământul său, pe care v-a poruncit să-l înfăptuiți: Cele Zece Cuvinte; și le-a scris pe două table de piatră. [14]Iar mie mi-a poruncit Domnul, în vremea aceea, să vă învăț legiuiri și hotărâri, ca să le înfăptuiți în Țara spre care treceți ca să o luați în stăpânire. [15]Păziți-vă așadar cu strășnicie sufletele, căci n-ați văzut nici o înfățișare în ziua în care a grăit Domnul către voi, în Horeb, din mijlocul focului, [16]ca nu cumva să vă stricați și să vă faceți chip cioplit, reprezentarea oricărei figuri: înfățișare de bărbat sau de femeie, [17]înfățișarea oricărui dobitoc care este pe pământ, înfățișarea oricărei păsări înaripate care zboară pe cer, [18]înfățișarea oricărei [târâtoare] care se târăște pe pământ, înfățișarea oricărui pește care este în apele de sub pământ; [19]și ca nu cumva, ridicându-ți ochii spre cer și văzând soarele, luna și stelele, toată oștirea cerului, să te rătăcești și să li te închini și să le slujești lor, celor de care Domnul, Dumnezeul tău, le-a făcut parte tuturor popoarelor de sub întregul cer, [20]în vreme ce pe voi v-a luat Domnul și v-a scos din cuptorul de fier, din Egipt, ca să-i fiți popor-moștenire, ca astăzi. [21]Dar Domnul s-a mâniat pe mine din pricina cuvintelor voastre și s-a jurat că nu voi trece Iordanul și că nu voi intra în Țara cea bună pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă moștenire; [22]eu voi muri în pământul acesta, nu voi trece Iordanul, dar voi veți trece și veți lua în stăpânire Țara aceasta bună. [23]Păziți-vă ca nu cumva să uitați Legământul Domnului, Dumnezeului vostru, pe care l-a încheiat cu voi și să vă faceți chip cioplit, înfățișarea a orice

ți-a oprit să faci Domnul, Dumnezeul tău, 24căci Domnul, Dumnezeul tău, este foc mistuitor, Dumnezeu gelos.

25Dacă vei naște fii și fii ai fiilor și vă veți învechi în țară, și vă veți strica și veți face chip cioplit, înfățișare de orice fel, și veți face ce e rău în ochii Domnului, Dumnezeului tău, spre a-l întărâta, 26iau martori împotriva voastră astăzi cerul și pământul că veți pieri negreșit, degrabă, din Țara spre care treceți Iordanul ca să o luați în stăpânire; nu veți [mai] rămâne zile multe acolo, căci veți fi nimiciți negreșit. 27Și Domnul vă va împrăștia printre popoare, și veți rămâne puțini la număr printre neamurile la care vă va alunga Domnul. 28Și veți sluji acolo unor dumnezei, lucrătură de mâini omenești, lemn și piatră, care nu văd, și nu aud, și nu mănâncă, și nu miros. 29Dar de acolo îl veți căuta pe Domnul, Dumnezeul tău, și îl vei găsi, căci îl vei căuta din toată inima ta și din tot sufletul tău; 30când vei fi strâmtorat și te vor găsi toate lucrurile acestea, în zilele din urmă, te vei întoarce la Domnul, Dumnezeul tău, și vei asculta de glasul lui; 31pentru că Dumnezeu milostiv este Domnul, Dumnezeul tău, nu te va părăsi, și nu te va nimici, și nu va uita legământul părinților tăi, cu care li s-a jurat.

32Întreabă așadar zilele dintâi, care au fost înaintea ta, din ziua în care a creat Dumnezeu om pe pământ, și de la o margine a cerului și până la cealaltă margine a cerului: oare a mai fost [ceva] ca lucrul acesta mare ori s-a mai auzit [de ceva] ca acesta? 33Oare a mai auzit vreun popor glasul lui Dumnezeu grăind din mijlocul focului, precum ai auzit tu, și să fi rămas în viață? 34Sau a mai încercat vreun dumnezeu să se ducă să-și ia un neam din sânul [altui] neam, cu încercări, cu semne, și cu minuni, și cu război, și cu mână tare, și cu braț întins, și cu lucruri înfricoșătoare și mari, așa cum a făcut pentru voi Domnul, Dumnezeul vostru, în Egipt, sub ochii tăi? 35Ție ți s-a arătat, ca să cunoști că Domnul este Dumnezeu; nu mai este altul în afară

de El. [36]Din ceruri ți-a dat să auzi glasul său, ca să te mustre, și pe pământ ți-a dat să vezi focul său cel mare, iar cuvintele sale le-ai auzit din mijlocul focului. [37]Pentru că i-a iubit pe părinții tăi a ales sămânța lor de după ei și te-a scos El însuși din Egipt cu puterea sa cea mare, [38]ca să alunge dinaintea ta neamuri mai mari și mai puternice decât tine, ca să te ducă să-ți dea țara lor moștenire, ca astăzi. [39]Cunoaște, dar, astăzi, și pune-ți în inimă, că Domnul este Dumnezeu în ceruri sus și jos pe pământ; nu este altul. [40]Și păzește, în toate zilele, legiuirile lui și poruncile lui, pe care ți le poruncesc eu astăzi, ca să-ți fie bine, ție și fiilor tăi după tine, și ca să ai zile îndelungate pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-l dă."

[41]Atunci a pus Moise deoparte trei cetăți dincolo de Iordan, spre soare-răsare, [42]ca să fugă acolo ucigașul care își ucide fără voie aproapele, fără să-i fi fost dușman mai înainte; să fugă către una dintre cetățile acestea și să rămână în viață; [43]Bețer în pustiu, în ținutul de șes, pentru rubeniți, și Ramot în Galaad, pentru gadiți, și Golan în Bașan, pentru manasiți.

[44]Iar aceasta este Legea pe care a pus-o Moise înaintea fiilor lui Israel – [45]acestea sunt mărturiile, și legiuirile, și hotărârile pe care le-a grăit Moise către fiii lui Israel când au ieșit din Egipt –, [46]dincolo de Iordan, în vale, în dreptul Bet-Peorului, în țara lui Sihon, regele amorit, care locuia în Heșbon, pe care l-au bătut Moise și fiii lui Israel când au ieșit din Egipt. [47]Și au luat în stăpânire țara lui și țara lui Og, regele Bașanului, cei doi regi ai amoriților care erau dincolo de Iordan, spre soare-răsare. [48]De la Aroer, care este pe malul văii Arnonului, până la muntele Sion, adică Hermon, [49]și toată Arava, dincolo de Iordan, spre răsărit, și până la Marea Aravei, la poalele [înălțimilor] Pisgăi.

5 [1]Și a strigat Moise către întregul Israel și le-a spus: „Ascultă, Israele, legiuirile și hotărârile pe care eu le grăiesc în urechile voastre astăzi; învățați-le și luați seama să le înfăptuiți.

[2]Domnul, Dumnezeul nostru, a încheiat cu noi Legământ la Horeb – [3]nu cu părinții noștri a încheiat Domnul Legământul acesta, ci cu noi, noi, aceștia care aici, astăzi, suntem cu toții în viață; [4]față către față a grăit Domnul cu voi în munte, din mijlocul focului – [5]eu am stat între Domnul și voi în vremea aceea, ca să vă vestesc cuvântul Domnului, căci v-ați speriat în fața focului și nu v-ați suit în munte – și a zis:

[6]«Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, care te-am scos din țara Egiptului, din casa robiei. [7]Să nu ai alți dumnezei pe lângă mine. [8]Să nu-ți faci chip cioplit, nici o înfățișare [a ceva] ce se află sus în cer sau jos pe pământ sau în apele de sub pământ. [9]Să nu te închini lor și să nu le slujești, căci Eu, Domnul, Dumnezeul tău, sunt Dumnezeu gelos, care cercetez fărădelegea părinților asupra copiilor, [până] la a treia și la a patra [generație] asupra celor care mă urăsc, [10]dar arăt bunăvoință pentru mii celor care mă iubesc și păzesc poruncile mele.

[11]Să nu iei numele Domnului, Dumnezeului tău, în van, căci Domnul nu va socoti nevinovat pe cel care ia numele lui în van.

[12]Să păzești ziua de sabat ca s-o sfințești, precum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău. [13]Șase zile să lucrezi și să-ți faci toată lucrarea, [14]însă ziua a șaptea este sabatul Domnului, Dumnezeului tău. Să nu faci nici o lucrare, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici slujnica ta, nici boul tău, nici asinul tău și nici vreun dobitoc de-al tău, nici veneticul care este în așezările tale, ca să se odihnească robul tău și slujnica ta la fel ca tine. [15]Adu-ți aminte că rob ai fost în țara Egiptului și te-a scos de acolo Domnul, Dumnezeul tău, cu mână tare și cu braț întins. De aceea ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău, să ții ziua de sabat.

16Să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta, precum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău, ca să fie îndelungate zilele tale și ca să-ți fie bine pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-l dă.

17Să nu ucizi.

18Să nu săvârșești adulter.

19Să nu furi.

20Să nu dai mărturie mincinoasă împotriva aproapelui tău.

21Să nu poftești femeia aproapelui tău.

Să nu râvnești casa aproapelui tău, nici ogorul lui, nici robul lui, nici slujnica lui, nici boul și asinul lui, și nimic din ce este al aproapelui tău.»

22Cuvintele acestea le-a grăit Domnul către toată obștea voastră, în munte, din mijlocul focului, al norului și al negurii, cu glas mare, și nu a mai adăugat [nimic]; le-a scris pe două table de piatră și mi le-a dat mie.

23Dar când ați auzit glasul din mijlocul întunericului, iar muntele era cuprins de foc, v-ați apropiat de mine, toate căpeteniile triburilor voastre și bătrânii voștri, 24și ați spus: «Iată, ne-a dat Domnul, Dumnezeul nostru, să vedem slava lui și măreția lui, iar glasul lui l-am auzit din mijlocul focului. Astăzi am văzut că Dumnezeu grăiește cu omul și [acesta] rămâne în viață. 25Și acum, de ce să murim? Căci ne va mistui focul acesta mare. Dacă vom auzi iarăși glasul Domnului, Dumnezeului nostru, vom muri! 26Căci ce făptură a auzit glasul Dumnezeului celui viu grăind din mijlocul focului, ca noi, și a rămas în viață? 27Apropie-te tu și ascultă tot ceea ce va spune Domnul, Dumnezeul nostru, și grăiește tu către noi tot ce va grăi Domnul, Dumnezeul nostru, către tine, și vom asculta și vom înfăptui!» 28Și a auzit Domnul glasul cuvintelor voastre, când grăiați către mine, și Domnul mi-a spus: «Am auzit glasul cuvintelor acestui popor, pe care le-au grăit către tine. Au făcut bine în tot ce au

grăit. 29O, dacă inima lor s-ar teme de mine ca să păzească toate
poruncile mele în toate zilele, ca să le fie bine lor și fiilor lor în
veac! 30Mergi [și] spune-le: 'Întoarceți-vă la corturile voastre!'
31Iar tu stai aici cu mine și voi grăi către tine toată porunca și
legiuirile și hotărârile cu care îi vei învăța, și le vor înfăptui în
Țara pe care Eu le-o dau ca să o ia în stăpânire.»

32Și păziți[-le] ca să le înfăptuiți precum v-a poruncit Dom-
nul, Dumnezeul vostru; să nu vă abateți nici la dreapta, nici la
stânga. 33În toată calea pe care v-a poruncit-o Domnul, Dumne-
zeul vostru, să mergeți, ca să trăiți și să vă fie bine și să vă lungiți
zilele în Țara pe care o veți lua în stăpânire.

6 1Iată porunca, legiuirile și hotărârile pe care a poruncit
Domnul, Dumnezeul vostru, să vă învăț, ca să le înfăptuiți în
Țara spre care treceți ca s-o luați în stăpânire, – 2astfel încât să
te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să păzești, în toate zilele
vieții tale toate legiuirile și poruncile lui, pe care eu ți le porun-
cesc ție și fiului tău și fiului fiului tău, și ca să fie îndelungate
zilele tale; 3să asculți, Israele, și să [le] păzești ca să [le] înfăp-
tuiești, ca să-ți fie bine și să vă înmulțiți foarte, precum ți-a grăit
Domnul, Dumnezeul părinților tăi, – o țară care șiroiește de
lapte și miere.

4Ascultă, Israele, Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul
este unul. 5Să-l iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată
inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta. 6Și să fie
cuvintele acestea, pe care eu ți le poruncesc astăzi, în inima ta,
7să le repeți fiilor tăi și să grăiești de ele când stai în casa ta și
când mergi pe cale, când te culci și când te scoli, 8să le legi ca
semn pe mâna ta și să fie ca însemne între ochii tăi, 9și să le scrii
pe ușorii casei tale și în porțile tale.

10Și când te va duce Domnul, Dumnezeul tău, în Țara pe
care s-a jurat părinților tăi, lui Avraham, lui Isac și lui Iacob, să

ți-o dea – cetăți mari și bune, pe care nu le-ai zidit tu, [11]și case pline de toate bunurile, pe care nu le-ai umplut tu, și puțuri săpate, pe care nu le-ai săpat tu, vii și măslini, pe care nu i-ai sădit tu –, când vei mânca și te vei sătura, [12]păzește-te ca nu cumva să-l uiți pe Domnul, care te-a scos din țara Egiptului, din casa robiei. [13]De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi, lui să-i slujești și pe numele lui să te juri! [14]Să nu umblați după alți dumnezei, dintre dumnezeii popoarelor care sunt împrejurul vostru, [15]căci Dumnezeu gelos este Domnul, Dumnezeul tău, în mijlocul tău; ca nu cumva să se aprindă mânia Domnului, Dumnezeului tău, asupra ta și să te nimicească de pe fața pământului.

[16]Să nu-l puneți la încercare pe Domnul, Dumnezeul vostru, precum l-ați pus la încercare la Massa. [17]Să păziți negreșit poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, mărturiile lui și legiuirile lui pe care ți le-a poruncit, [18]și să faci ce e drept și bun în ochii Domnului, ca să-ți fie ție bine și să te duci să iei în stăpânire Țara cea bună pe care Domnul a jurat-o părinților tăi, [19]alungându-i pe toți dușmanii tăi din fața ta, precum a grăit Domnul.

[20]Când te va întreba fiul tău mâine, zicând: «Ce sunt mărturiile și legiuirile și hotărârile pe care vi le-a poruncit Domnul, Dumnezeul nostru?», [21]să-i spui fiului tău: «Robi eram lui Faraon, în Egipt, însă Domnul ne-a scos din Egipt cu mână tare. [22]Și Domnul a săvârșit semne și minuni mari și rele împotriva Egiptului, împotriva lui Faraon și împotriva întregii lui case, sub ochii noștri. [23]Iar pe noi ne-a scos de acolo ca să ne ducă să ne dea Țara pentru care s-a jurat părinților noștri. [24]Și Domnul ne-a poruncit să înfăptuim toate legiuirile acestea, să ne temem de Domnul, Dumnezeul nostru, în toate zilele, ca să ne fie bine, ca să ne țină în viață ca astăzi. [25]Și dreptate ne va fi înaintea Domnului, Dumnezeului nostru, dacă vom lua seama să înfăptuim toată porunca aceasta, precum ne-a poruncit.»

7 [1]Când te va aduce Domnul, Dumnezeul tău, în Țara
spre care mergi ca să o iei în stăpânire, și va izgoni neamuri
numeroase dinaintea ta – hititul și ghirgasitul și amoritul și
canaanitul și perizitul și hivitul și iebusitul, șapte neamuri mai
numeroase și mai puternice decât tine –, [2]și le va pune Domnul,
Dumnezeul tău, în fața ta și le vei bate, să le pui negreșit sub
anatemă, să nu închei cu ele legământ și să n-ai milă de ele, [3]și
să nu te încuscrești cu ele: pe fiica ta să n-o dai fiului lui, iar pe
fiica lui să n-o iei pentru fiul tău, [4]căci îl va abate pe fiul tău de
la mine și vor sluji altor dumnezei și se va aprinde mânia Dom-
nului asupra voastră și te va nimici degrabă. [5]Ci astfel să le
faceți: altarele lor să le răsturnați, stâlpii lor să-i sfărâmați,
așerele lor să le tăiați, iar chipurile lor cioplite să le ardeți în foc.
[6]Căci popor sfânt ești tu pentru Domnul, Dumnezeul tău; pe
tine te-a ales Domnul, Dumnezeul tău, ca să-i fii lui popor-avu-
ție, dintre toate popoarele care sunt pe fața pământului.

[7]Nu pentru că ați fi mai numeroși decât toate popoarele v-a
îndrăgit Domnul și v-a ales, căci voi sunteți cei mai puțini din-
tre toate popoarele, [8]ci pentru că vă iubește Domnul și pentru
că păzește jurământul cu care s-a jurat părinților voștri v-a scos
Domnul cu mână tare și v-a răscumpărat din casa robiei, din
mâna lui Faraon, regele Egiptului. [9]Cunoaște, dar, că Domnul,
Dumnezeul tău, este Dumnezeu, Dumnezeul credincios care
păzește Legământul și bunăvoința, [până] la a mia generație,
față de cei care îl iubesc și față de cei care păzesc poruncile lui,
[10]și răsplătește celor care îl urăsc, fiecăruia în parte, dându-l
pieirii; nu-l va îngădui pe cel care îl urăște; fiecăruia în parte îi
va răsplăti. [11]Să păzești, așadar, porunca și legiuirile și hotărârile
pe care ți le poruncesc eu astăzi, ca să le înfăptuiești.

[12]Dacă veți asculta hotărârile acestea, le veți păzi și le veți
înfăptui, Domnul, Dumnezeul tău, va păzi față de tine Legă-
mântul și bunăvoința cu care s-a jurat părinților tăi, [13]te va iubi,

te va binecuvânta și te va înmulți; va binecuvânta rodul pântecelui tău, rodul pământului tău, grâul tău, vinul tău nou și untdelemnul tău proaspăt, prăsila cirezilor tale și fătările turmelor tale, pe pământul pe care s-a jurat părinților tăi să ți-l dea. [14]Vei fi mai binecuvântat decât toate popoarele: nu va fi la tine nimeni sterp, nici bărbat, nici femeie și nici între dobitoacele tale, [15]și va îndepărta Domnul de la tine toată boala și toate molimele cele rele ale Egiptului, pe care le știi; nu le va pune asupra ta, ci le va da asupra tuturor celor care te urăsc; [16]și vei mistui toate popoarele pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți le dă. Să nu se înduioșeze ochiul tău de ele și să nu slujești dumnezeilor lor, căci aceasta este o cursă pentru tine.

[17]De vei zice în inima ta: «Mai numeroase decât mine sunt neamurile acestea! Cum voi putea să le izgonesc?», [18]să nu te temi de ele. Amintește-ți negreșit ceea ce i-a făcut Domnul, Dumnezeul tău, lui Faraon și întregului Egipt, [19]încercările cele mari, pe care le-au văzut ochii tăi, și semnele, și minunile, mâna cea tare și brațul cel întins cu care te-a scos Domnul, Dumnezeul tău. Așa va face Domnul, Dumnezeul tău, tuturor popoarelor de care te temi. [20]Încă și viespea o va trimite Domnul, Dumnezeul tău, asupra lor, până când vor pieri cei care ar rămâne și care s-ar ascunde de tine. [21]Să nu te înspăimânți în fața lor, căci Domnul, Dumnezeul tău, este în mijlocul tău, Dumnezeu mare și înfricoșător. – [22]Domnul, Dumnezeul tău, va alunga neamurile acestea dinaintea ta puțin câte puțin; nu vei putea să termini cu ele degrabă, ca nu cumva să te năpădească fiarele câmpului. – [23]Le va pune Domnul, Dumnezeul tău, în fața ta și le va tulbura cu tulburare mare până ce vor fi nimicite. [24]Îi va da pe regii lor în mâna ta și vei da pieirii numele lor de sub cer; nu va [putea să] stea nimeni în fața ta până ce îi vei fi nimicit. [25]Chipurile cioplite ale dumnezeilor lor să le ardeți în foc. Să nu poftești argintul și aurul de pe ele și să [nu]-l

iei pentru tine, ca nu cumva să cazi în cursa lui, căci este urâciune pentru Domnul, Dumnezeul tău. [26]Să nu aduci vreo urâciune în casa ta, căci vei ajunge și tu sub anatemă: să te umple de silă și de scârbă, căci este sub anatemă.

8 [1]Toată porunca pe care ți-o poruncesc eu astăzi, luați seama să o înfăptuiți, ca să trăiți și să vă înmulțiți și să vă duceți să luați în stăpânire Țara pe care Domnul a jurat-o părinților voștri. [2]Adu-ți aminte de toată calea pe care te-a dus Domnul, Dumnezeul tău, vreme de patruzeci de ani prin pustiu, ca să te smerească, să te încerce, să cunoască ce este în inima ta: vei păzi oare poruncile lui sau nu? [3]Te-a smerit, te-a lăsat să flămânzești și te-a hrănit cu mana pe care nu o cunoșteai – și nu o cunoscuseră nici părinții tăi –, ca să te facă să înțelegi că nu numai cu pâine trăiește omul, ci cu tot ce iese din gura Domnului trăiește omul. [4]Haina nu s-a ponosit pe tine și piciorul nu ți s-a umflat în acești patruzeci de ani. [5]Recunoaște în inima ta că, precum îl povățuiește omul pe fiul său, Domnul, Dumnezeul tău, te-a povățuit pe tine. [6]Să păzești poruncile Domnului, Dumnezeului tău, ca să umbli pe căile lui și să te temi de El. [7]Căci Domnul, Dumnezeul tău, te duce într-o țară bună, o țară cu șuvoaie de apă, cu izvoare și pâraie ce ies în vale și în munte, [8]o țară cu grâu, cu orz, cu vii, cu smochini și cu rodii, o țară cu măslini pentru untdelemn și cu miere, [9]o țară în care nu în sărăcie vei mânca pâine – nimic nu îți va lipsi în ea –, o țară ale cărei pietre sunt de fier și din ai cărei munți vei scoate aramă. [10]Mănâncă și satură-te și binecuvântează-l pe Domnul, Dumnezeul tău, pentru Țara cea bună pe care ți-a dat-o. [11]Ia seama ca nu cumva să-l uiți pe Domnul, Dumnezeul tău, nepăzind poruncile lui, și hotărârile lui, și legiuirile lui, pe care ți le poruncesc eu astăzi; [12]ca nu cumva, atunci când vei mânca și te vei sătura, vei zidi case bune și [le] vei locui, [13]cirezile și

turmele tale se vor înmulți, argintul și aurul îți vor spori și toate
ale tale se vor înmulți, [14]să ți se înalțe inima și să uiți de Dom-
nul, Dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului, din casa
robiei, [15]care te-a purtat prin pustiul cel mare și înfricoșător, cu
șerpi înfocați și cu scorpioni, cu pământ însetat unde nu este
apă, care a scos pentru tine apă din stânca de cremene [16]și care
te-a hrănit în pustiu cu mană, pe care n-o cunoscuseră părinții
tăi, ca să te smerească și să te încerce, spre a-ți face bine până la
urmă; [17]nu cumva să spui în inima ta: «Puterea mea și tăria
mâinii mele mi-au înfăptuit această izbândă», [18]ci amintește-ți
de Domnul, Dumnezeul tău, căci El este cel care îți dă putere
să înfăptuiești izbândă, ca să statornicească Legământul său cu
care s-a jurat părinților tăi, ca în ziua de astăzi.

[19]Dacă însă îl vei uita pe Domnul, Dumnezeul tău, și vei
umbla după alți dumnezei, le vei sluji și te vei închina lor, vă dau
mărturie astăzi că negreșit veți pieri. [20]Ca neamurile pe care
Domnul le dă pieirii dinaintea voastră, așa veți pieri și voi, pen-
tru că nu veți fi ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului vostru.

9 [1]Ascultă, Israele, tu treci astăzi Iordanul ca să mergi să
iei în stăpânire neamuri mai mari și mai puternice decât tine,
cetăți mari și întărite până la cer, [2]un popor mare și înalt la stat –
fiii anaqimilor – pe care îl cunoști și despre care ai auzit: «Cine
va sta în fața fiilor lui Anaq?». [3]Cunoaște astăzi că însuși Dom-
nul, Dumnezeul tău, va trece în fața ta, foc mistuitor. El le va
nimici și El le va umili în fața ta, iar tu le vei izgoni și le vei da
pieirii degrabă, precum ți-a grăit Domnul. [4]Când Domnul,
Dumnezeul tău, le va alunga din fața ta, să nu spui în inima ta:
«Pentru dreptatea mea m-a adus Domnul să iau în stăpânire
Țara aceasta», ci pentru ticăloșia neamurilor acestora le va
izgoni Domnul dinaintea ta. [5]Nu pentru dreptatea ta și pentru
curăția inimii tale te duci tu să iei în stăpânire țara lor, ci din

pricina ticăloșiei neamurilor acestora le izgonește Domnul, Dumnezeul tău, dinaintea ta și spre a statornici cuvântul cu care Domnul s-a jurat părinților tăi, lui Avraham, lui Isac și lui Iacob. 6Cunoaște că nu pentru dreptatea ta îți dă Domnul, Dumnezeul tău, țara aceasta bună ca să o iei în stăpânire, căci ești un popor tare de cerbice.

7Adu-ți aminte, nu uita, cum l-ai stârnit pe Domnul, Dumnezeul tău, în pustiu. Din ziua în care ai ieșit din țara Egiptului și până ce ați ajuns în locul acesta, tot răzvrătiți ați fost împotriva Domnului. 8Și în Horeb l-ați stârnit pe Domnul și s-a mâniat Domnul pe voi, [voind] să vă nimicească. 9Când m-am suit pe munte ca să iau tablele de piatră, tablele Legământului pe care l-a încheiat Domnul cu voi, am stat pe munte patruzeci de zile și patruzeci de nopți: pâine n-am mâncat și apă n-am băut. 10Și Domnul mi-a dat cele două table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu; și pe ele se aflau toate cuvintele pe care le-a grăit Domnul cu voi în munte, din mijlocul focului, în ziua obștii. 11La sfârșitul celor patruzeci de zile și patruzeci de nopți Domnul mi-a dat cele două table de piatră, tablele Legământului, 12și Domnul mi-a spus: «Scoală-te, coboară degrabă din acest [loc], căci s-a stricat poporul tău pe care l-ai scos din Egipt: s-au abătut degrabă de la calea pe care le-am poruncit-o; și-au făcut un chip turnat.» 13Și a spus Domnul către mine, zicând: «Văzut-am poporul acesta; iată, este un popor tare de cerbice. 14Lasă-mă să-i nimicesc și să șterg numele lor de sub cer, iar pe tine să te fac un neam mai puternic și mai numeros decât el.» 15Și m-am întors și am coborât de pe munte, iar muntele era cuprins de foc, și cele două table ale Legământului erau în mâinile mele. 16Și m-am uitat și, iată, păcătuiserăți împotriva Domnului, Dumnezeului vostru, făcându-vă un vițel turnat: v-ați abătut degrabă de la calea pe care v-a poruncit-o

Domnul. [17]Și am apucat [atunci] cele două table și le-am aruncat din mâinile mele și le-am sfărâmat sub ochii voștri. [18]Apoi am căzut la pământ în fața Domnului ca întâia oară – patruzeci de zile și patruzeci de nopți pâine n-am mâncat și apă n-am băut – din pricina tuturor păcatelor voastre cu care ați păcătuit, făcând ce e rău în ochii Domnului ca să-l întărâtați, [19]căci mă îngrozisem în fața mâniei și a furiei cu care se mânia Domnul pe voi [gata] să vă nimicească, iar Domnul m-a ascultat și de data aceasta; [20]și pe Aron se mânia tare Domnul, [gata] să-l nimicească, dar m-am rugat, în vremea aceea, și pentru Aron. [21]Iar păcatul vostru pe care îl făcuserăți – vițelul – l-am luat și l-am ars în foc, l-am zdrobit pisându-l bine până s-a făcut mici fărâme și am aruncat pulberea lui în pârâul ce cobora de pe munte.

[22][Chiar] și la Tavera și la Massa și la Qivrot-Hattaava l-ați mâniat pe Domnul. [23]Și când v-a trimis Domnul de la Qadeș Barnea, zicând: «Suiți-vă și luați în stăpânire Țara pe care v-am dat-o», voi v-ați răzvrătit împotriva poruncii Domnului, Dumnezeului vostru, nu i-ați dat crezare și nici nu ați ascultat de glasul lui. [24]Răzvrătiți ați fost împotriva Domnului din ziua în care v-am cunoscut.

[25]Am căzut la pământ în fața Domnului – în cele patruzeci de zile și cele patruzeci de nopți în care am stat căzut [la pământ] –, căci Domnul spusese [că vrea] să vă nimicească. [26]M-am rugat Domnului și am zis: «Stăpâne Doamne, nu da pieirii poporul tău, moștenirea ta, pe care l-ai izbăvit cu măreția ta, pe care l-ai scos din Egipt cu mână tare. [27]Adu-ți aminte de robii tăi, de Avraham, de Isac și de Iacob. Nu lua seama la încăpățânarea poporului acestuia, la vinovăția lui și la păcatul lui, [28]ca nu cumva să spună [cei din] țara din care ne-ai scos: 'Pentru că Domnul nu a fost în stare să-i ducă în țara despre care le-a grăit, și pentru că îi ura, i-a scos ca să-i omoare în pustiu.' [29]Dar ei sunt

poporul tău, moștenirea ta, pe care l-ai scos cu puterea ta cea mare și cu brațul tău întins.»

10 [1]În vremea aceea, Domnul a spus către mine: «Cioplește două table de piatră ca cele dintâi și suie-te la mine pe munte; și fă un chivot din lemn. [2]Eu voi scrie pe table cuvintele care erau pe tablele cele dintâi, pe care le-ai sfărâmat, iar tu să le pui în chivot.» [3]Și am făcut un chivot din lemn de acacia, și am cioplit două table de piatră ca cele dintâi și m-am suit pe munte, iar cele două table erau în mâna mea. [4]Și [Domnul] a scris pe table, ca înscrisul cel dintâi, cele zece cuvinte pe care Domnul vi le-a grăit pe munte, din mijlocul focului, în ziua obștii, și mi le-a dat Domnul mie. [5]Apoi m-am întors și am coborât din munte și am pus tablele în chivotul pe care îl făcusem – unde sunt acum –, precum mi-a poruncit Domnul."

– [6]Fiii lui Israel au pornit de la Beerot Bene-Iaaqan spre Mosera; acolo a murit Aron și acolo a fost înmormântat, iar Eleazar, fiul lui, a ajuns preot în locul lui. [7]De acolo au pornit spre Gudgod, iar de la Gudgod spre Iotvata, un ținut cu pâraie de apă. –

[8]„În vremea aceea, Domnul a osebit tribul lui Levi ca să poarte Chivotul Legământului Domnului, să stea în fața Domnului ca să-i slujească și să binecuvânteze în numele lui, până astăzi. [9]De aceea Levi nu are parte și moștenire cu frații săi; Domnul este moștenirea lui, precum i-a grăit Domnul, Dumnezeul tău.

[10]Iar eu am stat pe munte, ca întâia oară, patruzeci de zile și patruzeci de nopți, și Domnul m-a ascultat și de data aceasta; Domnul nu a voit să te dea pieirii. [11]Și Domnul mi-a spus: «Ridică-te! Mergi, pornește în fața poporului și vor intra și vor lua în stăpânire Țara pentru care m-am jurat părinților lor să le-o dau.»

12Și acum, Israele, ce [anume] cere Domnul, Dumnezeul tău, de la tine? Doar să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli pe căile lui și să-l iubești și să slujești Domnului, Dumnezeului tău, cu toată inima ta și cu tot sufletul tău, 13să păzești poruncile Domnului și legiuirile lui, pe care ți le poruncesc eu astăzi, ca să ai parte de bine. 14Iată, ale Domnului, Dumnezeului tău, sunt cerurile și cerurile cerurilor, pământul și tot ce este pe el. 15Numai pe părinții tăi i-a îndrăgit Domnul ca să-i iubească, și a ales seminția lor de după ei, pe voi dintre toate popoarele, ca în ziua de astăzi. 16Să vă tăiați-împrejur inimile și să nu mai fiți tari de cerbice, 17căci Domnul, Dumnezeul vostru, este Dumnezeul dumnezeilor și Stăpânul stăpânilor, Dumnezeul cel mare, cel viteaz și înfricoșător, care nu caută la față și nu ia mită, 18care face dreptate orfanului și văduvei și care îl iubește pe venetic, dându-i hrană și îmbrăcăminte. 19Să-l iubiți pe venetic, căci venetici ați fost [și] voi în țara Egiptului. 20De Domnul, Dumnezeul tău, să te temi; lui să-i slujești, și de El să te alipești, și pe numele lui să te juri. 21El este lauda ta și El este Dumnezeul tău care a făcut cu tine aceste fapte mărețe și înfricoșătoare pe care le-au văzut ochii tăi. 22Șaptezeci de suflete au coborât părinții tăi în Egipt, iar acum te-a făcut Domnul, Dumnezeul tău, ca stelele cerului de mulți.

11 1Să-l iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, și să păzești cele ce sunt de păzit ale lui, și legiuirile lui, și hotărârile lui, și poruncile lui, în toate zilele. 2Luați seama astăzi că nu fiii voștri – care nu au cunoscut și nu au văzut mustrarea Domnului, Dumnezeului vostru, măreția lui, mâna lui tare și brațul său întins, 3semnele lui și faptele lui pe care le-a făcut în mijlocul Egiptului, lui Faraon, regele Egiptului și întregii lui țări, 4și pe care le-a făcut oștirii Egiptului, cailor lui și carelor lui, atunci când a năpustit apele Mării de Trestii asupra lor, când vă urmăreau, iar Domnul i-a nimicit până astăzi, 5și cele pe care le-a

făcut pentru voi în pustiu până când ați ajuns în locul acesta,
6și pe care le-a făcut lui Datan și lui Aviram, fiii lui Eliav, fiul
lui Ruben, atunci când pământul și-a deschis gura și i-a înghițit
pe ei, casele lor și corturile lor și orice ființă care îi urma, în mij-
locul întregului Israel –, 7ci ochii voștri au văzut toată înfăptui-
rea cea mare a Domnului, pe care a făcut-o.

8Să păziți toată porunca pe care eu v-o poruncesc astăzi ca
să fiți puternici, să vă duceți și să luați în stăpânire Țara spre
care treceți ca să o luați în stăpânire, 9și să aveți zile îndelungate
pe pământul pe care Domnul s-a jurat părinților voștri să-l dea
lor și urmașilor lor, țară care șiroiește de lapte și miere. 10Căci
Țara în care te duci să o iei în stăpânire nu este ca țara Egiptului
din care ați ieșit, în care semănai sămânța ta și o udai cu piciorul
ca pe o grădină de verdețuri. 11Însă Țara spre care treceți să o
luați în stăpânire este o țară cu munți și văi, care din ploaia
cerului se adapă, 12o țară asupra căreia Domnul, Dumnezeul
tău, veghează – necurmat sunt ochii Domnului, Dumnezeului
tău, asupra ei, de la începutul anului și până la sfârșitul anului.

13Dacă veți asculta cu adevărat de poruncile mele pe care vi
le poruncesc eu astăzi, ca să îl iubiți pe Domnul, Dumnezeul
vostru, și să-i slujiți cu toată inima voastră și cu tot sufletul
vostru, 14voi da la vreme ploaie țării voastre – ploaie timpurie
și ploaie târzie – și îți vei aduna grâul și vinul nou și untdelem-
nul tău proaspăt, 15voi da iarbă pe câmpul tău pentru dobitoa-
cele tale, iar tu vei mânca și te vei sătura. 16Păziți-vă ca nu
cumva să fie ademenită inima voastră, să vă abateți să slujiți
altor dumnezei și să vă închinați lor, 17și să se aprindă mânia
Domnului asupra voastră, să închidă cerul și să nu mai fie
ploaie, iar pământul să nu-și mai dea rodul și să pieriți degrabă
din Țara cea bună pe care Domnul v-o dă vouă.

18Să puneți cuvintele acestea ale mele în inima voastră și în
sufletul vostru, să le legați ca semn pe mâna voastră și să fie ca

însemne între ochii voștri. [19]Să-i învățați pe fiii voștri vorbind despre ele când stai în casă și când mergi pe cale, când te culci și când te scoli. [20]Să le scrii pe ușorii casei tale și în porțile tale, [21]ca să se înmulțească zilele voastre și zilele fiilor voștri, pe pământul pe care Domnul s-a jurat părinților voștri să-l dea lor, cât vor ține cerurile deasupra pământului.

[22]Căci dacă veți păzi cu adevărat toată porunca aceasta pe care eu vă poruncesc s-o înfăptuiți – să-l iubiți pe Domnul, Dumnezeul vostru, umblând pe toate căile lui, și să vă alipiți de El –, [23]Domnul va izgoni toate neamurile acestea dinaintea voastră, iar voi veți izgoni neamuri mai mari și mai puternice decât voi. [24]Orice loc în care va călca talpa piciorului vostru va fi al vostru; de la pustiu și Liban, de la Râu – râul Eufrat – și până la marea de la apus, va fi hotarul vostru. [25]Nimeni nu va [putea] sta în fața voastră; groază și teamă de voi va pune Domnul, Dumnezeul vostru, peste toată țara în care veți călca, precum v-a grăit.

[26]Uite, eu pun înaintea voastră astăzi binecuvântare și blestem: [27]binecuvântarea, dacă ascultați de poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, pe care eu vi le poruncesc astăzi; [28]și blestemul, dacă nu ascultați de poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, și vă abateți de la calea pe care eu v-o poruncesc astăzi, și umblați după alți dumnezei, pe care nu-i cunoașteți.

[29]Când te va duce Domnul, Dumnezeul tău, în Țara în care intri să o iei în stăpânire, să pui binecuvântarea pe muntele Garizim și blestemul pe muntele Ebal. – [30]Oare nu se află ei dincolo de Iordan, îndărătul drumului spre apus, în țara canaaniților care locuiesc în Arava, în fața Ghilgalului, lângă stejarii lui More?

[31]Căci voi treceți Iordanul ca să vă duceți să luați în stăpânire Țara pe care Domnul, Dumnezeul vostru, v-o dă, și o veți lua

în stăpânire și veți locui în ea. 32Luați seama să înfăptuiți toate
legiuirile și hotărârile pe care le pun eu în fața voastră astăzi.

12 1Acestea sunt legiuirile și hotărârile pe care să luați
seama să le înfăptuiți, în Țara pe care ți-a dat-o în stăpânire
Domnul, Dumnezeul părinților tăi, în toate zilele pe care le veți
trăi pe pământ.

2Să nimiciți negreșit toate locurile în care neamurile pe care
le izgoniți au slujit dumnezeilor lor – pe munții înalți și pe
dealuri, și pe sub orice copac verde. 3Să le dărâmați altarele și
să le sfărâmați stâlpii, așerele lor să le ardeți în foc și chipurile
cioplite ale dumnezeilor lor să le doborâți și să nimiciți numele
lor din locul acela.

4Să nu faceți așa pentru Domnul, Dumnezeul vostru, 5ci
[numai] în locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul vostru,
din toate triburile voastre, ca să-și pună numele acolo, spre
sălășluirea lui să căutați și acolo să vă duceți. 6Și acolo să vă
aduceți arderile-de-tot, și jertfele, și zeciuielile, și darul mâinilor
voastre, și darurile făgăduite cu jurământ, și darurile de bună-
voie, și întâii-născuți ai cirezilor și turmelor voastre, 7și să măn-
cați acolo în fața Domnului, Dumnezeului vostru, și să vă
bucurați, voi și casele voastre, de toată izbânda mâinilor voastre
cu care te va fi binecuvântat Domnul, Dumnezeul tău.

8Să nu faceți așa cum facem noi aici astăzi, fiecare tot ce i se
pare că se cuvine, 9căci nu ați intrat până acum în odihna și în
moștenirea pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă. 10Dar veți
trece Iordanul și vă veți așeza în Țara pe care Domnul, Dumne-
zeul vostru, v-o dă moștenire, și unde vă va da odihnă de toți
dușmanii voștri dimprejur, și veți locui în siguranță. 11Iar în
locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul vostru, ca să-și
sălășluiască numele, acolo să aduceți tot ceea ce vă poruncesc
eu: arderile-de-tot ale voastre, jertfele voastre, zeciuielile

voastre, și darul mâinilor voastre, și toate darurile alese făgăduite cu jurământ pe care le-ați făgăduit Domnului; [12]și să vă bucurați în fața Domnului, Dumnezeului vostru, voi, și fiii voștri și fiicele voastre, robii voștri și slujnicele voastre, și levitul care este în așezările voastre, căci el nu are parte și moștenire împreună cu voi. [13]Ia seama ca nu cumva să-ți aduci arderile-de-tot în orice loc pe care îl vezi, [14]ci în locul pe care îl va alege Domnul într-unul dintre triburile tale, acolo să-ți aduci arderile-de-tot și acolo să faci tot ceea ce îți poruncesc eu.

[15]Dar după toată pofta sufletului tău [poți] să junghii și să mănânci carne, după binecuvântarea pe care ți-a dat-o Domnul, Dumnezeul tău, în toate așezările tale; și cel necurat și cel curat [pot] să o mănânce, ca pe gazelă și ca pe cerb. [16]Numai sângele să nu-l mâncați, ci să-l verși pe pământ ca apa. [17]Nu poți să mănânci înlăuntrul așezărilor tale zeciuiala din grânele tale, din vinul tău nou și din untdelemnul tău proaspăt, precum și întâii-născuți ai cirezii și ai turmei tale, și tot ce ai făgăduit cu jurământ, și darurile tale de bunăvoie, și darurile mâinii tale, [18]ci în fața Domnului, Dumnezeului tău, să le mănânci, în locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău, tu și fiul tău și fiica ta, robul tău și slujnica ta, și levitul care este în așezările tale, și să te bucuri în fața Domnului, Dumnezeului tău, de toată izbânda mâinii tale. [19]Ia seama ca nu cumva să-l lași deoparte pe levit, în toate zilele tale, pe pământul tău.

[20]Când Domnul, Dumnezeul tău, îți va lărgi hotarul, precum a grăit către tine, și vei spune: «Vreau să mănânc carne», căci sufletul tău va pofti să mănânce carne, atunci după toată pofta sufletului tău să mănânci carne. [21]Când va fi departe de tine locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău, ca să-și pună numele acolo, să înjunghii din cireada ta și din turma ta, pe care Domnul ți le-a dat, precum ți-am poruncit, și să mănânci în așezările tale după toată pofta sufletului tău –

22precum se mănâncă gazela sau cerbul, așa să mănânci: cel necurat și cel curat [pot] să mănânce laolaltă. 23Numai ține cu tărie să nu mănânci sângele, căci sângele este viața, și să nu mănânci viața împreună cu carnea. 24Să nu-l mănânci; să-l verși pe pământ ca apa. 25Să nu-l mănânci, ca să-ți fie bine ție și fiilor tăi de după tine, căci vei săvârși ce e drept în ochii Domnului. 26Numai cele sfințite ale tale, pe care le vei avea, și cele făgăduite, [pe acelea] să le iei și să te duci la locul pe care îl va alege Domnul 27și să-ți aduci arderile-de-tot, carnea și sângele, pe altarul Domnului, Dumnezeului tău; sângele [celorlalte] jertfe ale tale să fie vărsat pe altarul Domnului, Dumnezeului tău, iar carnea s-o mănânci. 28Ia seama și ascultă toate cuvintele acestea pe care ți le poruncesc eu, ca să-ți fie bine, ție și fiilor tăi de după tine, până în veac, căci vei săvârși ce este bine și drept în ochii Domnului, Dumnezeului tău.

29Când Domnul, Dumnezeul tău, va înlătura dinaintea ta neamurile la care mergi să le izgonești, și le vei izgoni și te vei așeza în țara lor, 30ia seama ca nu cumva să te lași ademenit pe urmele lor, după ce vor fi nimicite dinaintea ta, și ca nu cumva să cauți la dumnezeii lor, zicând: «Oare cum slujeau neamurile acestea dumnezeilor lor, ca să fac și eu așa?» 31Să nu faci așa pentru Domnul, Dumnezeul tău, căci tot ce este urâciune pentru Domnul, – ceea ce urăște El – au făcut ei pentru dumnezeii lor; căci și pe fii și pe fiicele lor i-au trecut prin foc pentru dumnezeii lor.

13 1Tot cuvântul pe care vi-l poruncesc eu, luați seama să-l înfăptuiți. Să nu adaugi [ceva] peste el și să nu scoți [nimic] din el.

2Dacă se ridică în mijlocul tău un profet sau un visător de vise și îți vestește un semn sau o minune, 3și se împlinește semnul sau minunea despre care a grăit către tine, și zice: «Să

umblăm după alți dumnezei» – pe care nu i-ai cunoscut – «și
să le slujim», 4să nu asculți de cuvintele profetului aceluia sau
de acel visător de vise, căci Domnul, Dumnezeul vostru, vă
pune la încercare ca să știe dacă îl iubiți pe Domnul, Dumne-
zeul vostru, din toată inima și cu tot sufletul. 5După Domnul,
Dumnezeul vostru, să umblați și de El să vă temeți, poruncile
lui să le păziți, de glasul lui să ascultați, lui să-i slujiți și de El
să vă alipiți. 6Iar profetul acela, sau acel visător de vise, să fie
omorât, căci împotriva Domnului, Dumnezeului vostru, care
v-a scos din țara Egiptului și te-a răscumpărat din casa robiei,
a grăit amăgire ca să te rătăcească de pe calea pe care Domnul,
Dumnezeul tău, ți-a poruncit să umbli; și așa să stârpești răul
din mijlocul tău.

7Dacă fratele tău, fiul mamei tale, sau fiul tău ori fiica ta,
sau femeia de la sânul tău, sau prietenul tău, care îți este ca
sufletul tău, te stârnește pe ascuns, zicând: «Să mergem și să
slujim altor dumnezei», pe care nu i-ai cunoscut, nici tu și nici
părinții tăi, 8dintre dumnezeii popoarelor dimprejurul vostru,
aproape de tine sau departe de tine, de la un capăt la altul al
pământului, 9să nu-i faci pe plac și să nu asculți de el, și să nu-i
fie ochiului tău milă de el, să nu-l cruți și să nu-l acoperi, 10ci
să-l ucizi negreșit. Mâna ta să fie cea dintâi asupra lui spre a-l
da morții și apoi mâna întregului popor. 11Să-l bați cu pietre ca
să moară, pentru că a căutat să te îndepărteze de lângă Domnul,
Dumnezeul tău, care te-a scos din țara Egiptului, din casa
robiei. 12Și toți din Israel vor auzi și se vor teme, și nu vor mai
face un astfel de lucru rău în mijlocul tău.

13Dacă, într-una din cetățile tale pe care Domnul, Dumne-
zeul tău, ți le dă ca să locuiești acolo, auzi zicându-se: 14«Au
ieșit niște oameni netrebnici din mijlocul tău și i-au ademenit
pe locuitorii cetății lor, zicând: 'Să mergem și să slujim altor
dumnezei'» – pe care nu i-ați cunoscut, 15să cauți, să cercetezi

și să întrebi temeinic, iar dacă lucrul acesta este dovedit cu adevărat și s-a săvârșit urâciunea aceasta în mijlocul tău, [16]să-i lovești negreșit pe locuitorii acelei cetăți cu ascuțișul sabiei; s-o pui sub anatemă, pe ea și tot ce este în ea, și toate dobitoacele ei, cu ascuțișul sabiei. [17]Iar toată prada ei s-o aduni în mijlocul pieței ei și să arzi în foc cetatea și toată prada ei ca ardere-de-tot pentru Domnul, Dumnezeul tău, și să fie un morman pe veci; să nu mai fie zidită iarăși. [18]Să nu se lipească de mâna ta nimic din ceea ce este sub anatemă, ca Domnul să se întoarcă de la aprinderea mâniei sale și să-ți arate îndurare, să se milostivească de tine și să te înmulțească, precum s-a jurat părinților tăi, [19]căci ai ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului tău, păzind toate poruncile lui pe care ți le poruncesc eu astăzi, făcând ce e drept în ochii Domnului, Dumnezeului tău.

14 [1]Voi sunteți fii ai Domnului, Dumnezeului vostru; să nu vă faceți tăieturi și să nu vă radeți fruntea între ochi pentru un mort, [2]căci tu ești popor sfânt pentru Domnul, Dumnezeul tău, și pe tine te-a ales Domnul să-i fii popor-avuție dintre toate popoarele care sunt pe fața pământului.

[3]Să nu mănânci nici o urâciune.

[4]Acestea sunt animalele pe care le puteți mânca: bou, berbec și țap, [5]cerb și gazelă, căprior, capră sălbatică, capră de stâncă, antilopă și oaie de munte. [6]Și orice dobitoc care are copite și despicături în două la copite și care rumegă mâncarea, dintre dobitoace, pe acela puteți să-l mâncați. [7]Însă dintre cele care rumegă mâncarea și dintre cele care au copite și despicături la copită, pe acestea să nu le mâncați: cămila, iepurele și damanul, fiindcă acestea rumegă mâncarea, dar n-au copita despicată – sunt necurate pentru voi; [8]și porcul, pentru că are copita despicată, dar nu rumegă – este necurat pentru voi. Din carnea lor să nu mâncați și de stârvul lor să nu vă atingeți.

9Pe acestea le puteți mânca dintre toate cele care sunt în apă:
tot ce are înotătoare și solzi puteți mânca. 10Însă tot ce nu are
înotătoare și solzi să nu mâncați – e necurat pentru voi.

11Orice pasăre curată o puteți mânca. 12Însă acestea sunt cele
din care să nu mâncați: vulturul sur, vulturul bărbos și vulturul
negru; 13uliul, șoimul și șorecarul cu soiurile lui, 14și toate
soiurile de corbi, 15bufnița, ciuful, huhurezul și vindereul cu
soiurile lui; 16bufnița pitică, bufnița țipătoare și cucuveaua,
17striga, stârcul și bufnița-pescar, 18barza, bâtlanul cu soiurile
lui; pupăza și liliacul. 19Toate gângăniile zburătoare sunt necu-
rate pentru voi; să nu fie mâncate. 20Orice zburătoare curată o
puteți mânca.

21Să nu mâncați nici un stârv; veneticului care este în așeză-
rile tale [poți] să i-l dai să-l mănânce sau [poți] să-l vinzi străi-
nului; căci tu ești popor sfânt pentru Domnul, Dumnezeul tău.
Să nu fierbi iedul în laptele mamei sale.

22Să dai negreșit zeciuială din toată recolta semănăturii tale,
care crește în ogor, an de an, 23și să mănânci în fața Domnului,
Dumnezeului tău, în locul pe care îl va alege ca să-și sălășluiască
numele acolo, zeciuiala din grânele tale, din vinul tău nou, și
din untdelemnul tău proaspăt, și întâii-născuți ai cirezii tale și
ai turmei tale, ca să înveți să te temi de Domnul, Dumnezeul
tău, în toate zilele. 24Iar dacă ți-e prea lung drumul, dacă nu
poți să cari [zeciuiala] pentru că e prea departe de tine locul pe
care Domnul, Dumnezeul tău, îl va alege ca să-și pună numele
acolo – pentru că te va fi binecuvântat Domnul, Dumnezeul
tău –, 25să o dai pe argint și să ții bine argintul în mână, și să
mergi la locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău. 26Și
să dai argintul pe tot ce poftește sufletul tău: pe vite, pe oi și
capre, pe vin și pe băutură tare și pe tot ce îți cere sufletul; să
mănânci acolo, în fața Domnului, Dumnezeului tău, și să te

bucuri, tu și casa ta. [27]Iar pe levitul care este în așezările tale să nu-l treci cu vederea, căci el nu are parte și moștenire împreună cu tine.

[28]La capătul a trei ani să scoți toată zeciuiala recoltei tale din anul acela și s-o pui în așezările tale, [29]și să vină levitul – căci el nu are parte și moștenire împreună cu tine –, veneticul, orfanul și văduva care sunt în așezările tale, să mănânce și să se satură, ca să te binecuvânteze Domnul, Dumnezeul tău, în toată lucrarea mâinii tale pe care o faci.

15 [1]La capătul a șapte ani să faci ștergerea datoriilor. [2]Iar aceasta e rânduiala ștergerii datoriilor: oricine a dat cu împrumut să șteargă ce a dat cu împrumut aproapelui său; să nu-l silească [la plată] pe aproapele său și pe fratele său, căci s-a strigat ștergerea datoriilor pentru Domnul. [3]Pe străin poți să-l silești, dar ceea ce ai la fratele tău să șteargă mâna ta.

[4]Doar că nu va fi între voi om sărman – căci negreșit te va binecuvânta Domnul în Țara pe care ți-o dă moștenire Domnul, Dumnezeul tău, ca să o stăpânești –, [5]numai dacă vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, ca să iei seama și să înfăptuiești toată porunca aceasta pe care ți-o poruncesc eu astăzi. [6]Căci Domnul, Dumnezeul tău, te va fi binecuvântat, precum ți-a grăit, iar tu vei da cu împrumut multor neamuri, însă tu nu vei lua cu împrumut; vei stăpâni peste neamuri multe, dar pe tine nu te vor stăpâni.

[7]Dacă va fi între voi om sărman, vreunul dintre frații tăi, în vreuna dintre așezările tale, în Țara ta pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă, să nu-ți învârtoșezi inima și să nu-ți închizi mâna față de fratele tău cel sărman, [8]ci să-ți deschizi negreșit mâna pentru el și neapărat să-i împrumuți îndeajuns pentru nevoia pe care o are. [9]Ia seama ca nu cumva să fie în inima ta gând netrebnic, încât să zici: «Este aproape anul al șaptelea, anul ștergerii datoriilor» și ochiul tău să fie rău cu fratele tău

cel sărman și să nu-i dai, iar el să strige împotriva ta către Domnul și să ai păcat. [10]Să-i dai negreșit și să nu fie rea inima ta când îi dai, căci în temeiul acestui lucru te va binecuvânta Domnul, Dumnezeul tău, în toată lucrarea ta, în tot ce te apuci să faci. [11]Căci nu va lipsi om sărman în sânul țării; de aceea eu îți poruncesc, zicând: deschide-ți mâna negreșit pentru fratele tău, pentru cel sărac și pentru cel sărman din Țara ta.

[12]Dacă fratele tău – evreu sau evreică – ți se vinde ție, să-ți slujească șase ani, iar în anul al șaptelea să-i dai drumul de la tine liber. [13]Iar când îi dai drumul de la tine liber, să nu-i dai drumul cu mâinile goale: [14]să-i dai din belșug din turma ta și de la aria ta și din teascul tău; după cum te-a binecuvântat Domnul, Dumnezeul tău, să-i dai. [15]Adu-ți aminte că ai fost rob în țara Egiptului și te-a răscumpărat Domnul, Dumnezeul tău; de aceea îți poruncesc eu cuvântul acesta astăzi. [16]Dar dacă îți spune: «Nu vreau să ies de la tine», pentru că te iubește pe tine și casa ta, fiindcă îi este bine cu tine, [17]să iei undreaua și să-i străpungi urechea de ușă și să-ți fie rob pentru totdeauna; așa să faci și cu slujnica ta. [18]Să nu ți se pară greu să-i dai drumul de la tine liber, căci de două ori cât simbria unui simbriaș ți-a slujit șase ani; și te va binecuvânta Domnul, Dumnezeul tău, în tot ce vei face.

[19]Pe tot cel întâi-născut de parte bărbătească ce se naște în cireada ta și în turma ta să-l pui deoparte pentru Domnul, Dumnezeul tău. Să nu lucrezi cu întâiul-născut dintre boii tăi și să nu-l tunzi pe întâiul-născut din turma ta. [20]În fața Domnului, Dumnezeului tău, să-l mănânci, an de an, tu și casa ta, în locul pe care îl va alege Domnul. [21]Dar dacă va avea meteahnă – va fi șchiop sau orb – orice meteahnă grea, să nu-l aduci jertfă Domnului, Dumnezeului tău. [22]Să-l mănânci în așezările tale – și cel necurat și cel curat laolaltă –, ca pe gazelă sau pe cerb. [23]Numai sângele lui să nu-l mănânci; să-l verși pe pământ ca apa.

16 [1]Să ții luna Aviv și să faci Paștele pentru Domnul, Dumnezeul tău, căci în luna Aviv te-a scos Domnul, Dumnezeul tău, din Egipt, noaptea. [2]Să jertfești Paștele pentru Domnul, Dumnezeul tău, din turmă și din cireadă, în locul pe care îl va alege Domnul ca să-și sălășluiască numele acolo. [3]Să nu mănânci cu el [nimic] dospit; șapte zile să mănânci cu el azimă, pâinea întristării, căci în grabă ai ieșit din țara Egiptului, ca să-ți aduci aminte în toate zilele vieții tale de ziua când ai ieșit din țara Egiptului. [4]Să nu se vadă la tine dospitură, în tot hotarul tău, șapte zile, și să nu rămână peste noapte, până dimineața, nimic din carnea pe care o jertfești seara, în ziua întâi. [5]Nu poți să jertfești Paștele în vreuna din așezările tale pe care ți le dă Domnul, Dumnezeul tău, [6]ci doar în locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău, ca să-și sălășluiască numele, acolo să jertfești Paștele, pe seară, la apusul soarelui – [vremea] ieșirii tale din Egipt. [7]Să-l gătești și să-l mănânci în locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău, iar dimineața să te întorci și să mergi la corturile tale. [8]Șase zile să mănânci azime, iar în ziua a șaptea să fie adunare de sărbătoare pentru Domnul, Dumnezeul tău: să nu faci [nici o] muncă.

[9]Să numeri șapte săptămâni: de când începe să intre secera în lanul de grâu, să începi să numeri șapte săptămâni [10]și să faci sărbătoarea Săptămânilor pentru Domnul, Dumnezeul tău, din belșugul darului de bunăvoie al mâinii tale, pe care să-l dai după cum te-a binecuvântat Domnul, Dumnezeul tău. [11]Și să te bucuri în fața Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care l-a ales Domnul, Dumnezeul tău, ca să-și sălășluiască numele acolo, tu, și fiul tău, și fiica ta, și robul tău, și slujnica ta, și levitul care este în așezările tale, și veneticul, și orfanul, și văduva care sunt în mijlocul tău. [12]Să-ți aduci aminte că rob ai fost în Egipt și să iei seama să împlinești legiuirile acestea.

13Sărbătoarea Colibelor să o ții șapte zile, când îți vei fi adunat [roadele] de pe arie și din teasc. 14Și să te bucuri la sărbătoarea ta, tu, fiul tău și fiica ta, și robul tău, și slujnica ta, și levitul, și veneticul, și orfanul și văduva care sunt în așezările tale. 15Șapte zile să ții sărbătoare pentru Domnul, Dumnezeul tău, în locul pe care îl va alege Domnul, căci Domnul, Dumnezeul tău, te va binecuvânta în toată recolta ta și în toată lucrarea mâinilor tale, și vei fi pe deplin bucuros.

16De trei ori pe an, toți ai tăi de parte bărbătească să se arate în fața Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care îl va alege El: la sărbătoarea Azimelor, la sărbătoarea Săptămânilor și la sărbătoarea Colibelor; și să nu se arate în fața Domnului cu mâinile goale. 17Fiecare să dăruiască după cum îi dă mâna, după binecuvântarea pe care ți-a dat-o Domnul, Dumnezeul tău.

18Să pui judecători și dregători în toate așezările tale, pe care ți le dă Domnul, Dumnezeul tău, pentru triburile tale, să judece poporul cu judecată dreaptă. 19Să nu strâmbi judecata, să nu cauți la fața [omului] și să nu iei mită, căci mita orbește ochii înțelepților și strică vorbele celor drepți. 20Dreptatea, dreptatea s-o urmărești, ca să trăiești și să stăpânești Țara pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău.

21Să nu-ți sădești ca așeră vreun copac lângă altarul Domnului, Dumnezeului tău, pe care ți-l faci. 22Și să nu-ți ridici vreun stâlp, ceea ce urăște Domnul, Dumnezeul tău.

17 1Să nu jertfești Domnului, Dumnezeului tău, bou sau oaie care are vreo meteahnă – orice lucru rău –, căci este urâciune pentru Domnul, Dumnezeul tău.

2Dacă se va găsi în mijlocul tău, într-una din așezările tale pe care ți le dă Domnul, Dumnezeul tău, bărbat sau femeie care săvârșește ce e rău în ochii Domnului, Dumnezeului tău, călcând Legământul lui, 3și merge de slujește altor dumnezei și se

închină lor, ori soarelui, ori lunii, ori întregii oștiri a cerului, ceea ce eu nu am poruncit, 4și ți se dă de știre și auzi, să cercetezi bine, iar dacă lucrul este dovedit cu adevărat, și chiar s-a săvârșit urâciunea aceasta în Israel, 5atunci să-i scoți pe acel bărbat sau pe acea femeie, care au făcut acest lucru rău, la porțile tale, pe bărbat sau pe femeie, și să-i bați cu pietre ca să moară. 6Pe cuvântul a doi sau trei martori să fie dat morții cel vrednic de moarte; să nu fie omorât pe cuvântul unui singur martor. 7Mâna martorilor să fie cea dintâi care îl dă morții și apoi mâna întregului popor – ca să stârpești răul din mijlocul tău.

8Dacă se ivește ceva prea greu de judecat pentru tine, cu privire la omor, cu privire la drepturi, cu privire la lovituri, pricini de certuri în așezările tale, să te scoli și să te sui la locul pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău, 9și să te duci la preoții leviți și la judecătorul care va fi în zilele acelea; să întrebi și ei îți vor rosti hotărârea judecății. 10Iar tu să faci după cuvântul pe care ți-l vor rosti din locul acela pe care îl va alege Domnul; ia seama să faci întocmai cum te vor învăța. 11După cum te vor învăța ei și după hotărârea pe care ți-o vor spune, așa să faci; să nu te abați de la cuvântul pe care ți-l vor rosti nici la dreapta, nici la stânga. 12Oricine se va purta cu semeție și nu va asculta de preotul care stă să-i slujească acolo Domnului, Dumnezeului tău, sau de judecător, să fie dat morții – ca să stârpești răul din Israel. 13Și tot poporul va auzi și se vor teme, și nu se vor mai semeți.

14Când vei intra în Țara pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău, și o vei lua în stăpânire și vei locui în ea și vei spune: «Să pun peste mine rege, la fel ca toate neamurile din jurul meu», 15să pui negreșit peste tine rege pe acela pe care îl va alege Domnul, Dumnezeul tău; din mijlocul fraților tăi să pui peste tine rege; nu poți să pui peste tine bărbat străin din afară, care

nu este fratele tău. [16]Dar să nu-și adune foarte mulți cai, nici să nu ducă poporul înapoi în Egipt ca să-și adune cai, căci Domnul v-a spus: «Să nu vă mai întoarceți niciodată pe calea aceasta.» [17]Și să nu-și ia multe femei, ca să nu i se abată inima; și nici argint și aur să nu-și adune foarte mult. [18]Iar când se va așeza pe tronul regatului său, să-și scrie o copie a Legii acesteia pe un sul dinaintea preoților leviți. [19]Să-l aibă cu el și să citească din el în toate zilele vieții sale, ca să învețe să se teamă de Domnul, Dumnezeul său, să păzească toate cuvintele Legii acesteia și legiuirile acestea, ca să le înfăptuiască; [20]să nu se înalțe inima sa mai presus de frații săi și să nu se abată de la poruncă nici la dreapta, nici la stânga, ca să aibă zile îndelungate peste regatul său, el și fiii săi, în mijlocul lui Israel.

18 [1]Preoții leviți, tot tribul lui Levi, să nu aibă parte și moștenire împreună cu Israel: din jertfele rânduite focului, pentru Domnul, și din moștenirea lui se vor hrăni. [2]Iar moștenire nu va avea el în mijlocul fraților săi; Domnul este moștenirea sa, precum i-a grăit.

[3]Și aceasta va fi rânduiala preoților, de la popor, de la cei care aduc jertfă fie bou, fie oaie: preotului îi vor da spata, fălcile și pântecele. [4]Pârga grânelor tale, a vinului tău nou și a untdelemnului tău proaspăt să i-o dai, și primul tuns al oilor tale, [5]căci pe el l-a ales Domnul, Dumnezeul tău, dintre toate triburile tale, ca să stea să slujească în numele Domnului, el și fiii săi, în toate zilele.

[6]Dacă vine un levit dintr-una din așezările tale, din întregul Israel, oriunde ar locui vremelnic, și merge cu toată dorința sufletului său la locul pe care-l va alege Domnul [7]și slujește în numele Domnului, Dumnezeului său, ca toți frații săi leviți care stau acolo în fața Domnului, [8]să primească o parte ca aceea pe care o mănâncă ei, pe lângă ce îi vine din vânzarea averii părintești.

9Când vei intra în Țara pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul
tău, să nu te înveți să faci urâciuni ca ale neamurilor acelora.
10Să nu se afle la tine nimeni care să-și treacă fiul sau fiica prin
foc, care să fie prezicător, sau ghicitor, sau tălmăcitor de semne,
sau vrăjitor, 11sau urzitor de vrăji, sau chemător de duhuri, sau
clarvăzător, sau care vorbește cu morții, 12căci este urâciune
pentru Domnul oricine face acestea și din pricina acestor urâ-
ciuni le izgonește Domnul, Dumnezeul tău, din fața ta. 13Să fii
desăvârșit cu Domnul, Dumnezeul tău. 14Căci neamurile aces-
tea pe care le vei izgoni tu ascultă de ghicitori și prezicători, dar
ție nu ți-a rânduit așa Domnul, Dumnezeul tău.

15Profet din mijlocul tău, dintre frații tăi, asemenea mie, îți
va ridica Domnul, Dumnezeul tău; de el să ascultați. 16Întocmai
cum ai cerut de la Domnul, Dumnezeul tău, în Horeb, în ziua
adunării, zicând: «Să nu mai aud glasul Domnului, Dumne-
zeului meu, și focul acesta mare să nu-l mai văd, ca să nu mor»,
17iar Domnul mi-a spus: «Bine au grăit: 18profet le voi ridica din
mijlocul fraților lor, asemenea ție, și voi pune cuvintele mele în
gura lui și el va grăi către ei tot ceea ce îi voi porunci, 19iar celui
care nu va asculta cuvintele mele pe care le va grăi [acela] în
numele meu, Eu însumi îi voi cere socoteală. 20Dar profetul
care se va semeți să grăiască în numele meu cuvânt pe care nu
i-am poruncit să-l grăiască, sau care va grăi în numele altor
dumnezei, să moară profetul acela.» 21Dacă vei spune în inima
ta: «Cum vom cunoaște cuvântul pe care nu l-a grăit Domnul?»,
22ceea ce grăiește profetul în numele Domnului și cuvântul
nu se împlinește și nu se petrece, acela este cuvântul pe care nu
l-a grăit Domnul, ci cu semeție l-a grăit profetul – să nu te temi
de el.

19 1Când Domnul, Dumnezeul tău, va stârpi neamurile a
căror țară ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău, și le vei izgoni, și

te vei așeza în cetățile lor și în casele lor, 2să-ți pui deoparte trei cetăți în mijlocul țării tale, pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă să o iei în stăpânire. 3Să-ți pregătești drumul și să împarți în trei cuprinsul țării tale, pe care ți-o dă moștenire Domnul, Dumnezeul tău, ca să poată fugi acolo orice ucigaș. 4Iar aceasta este rânduiala pentru ucigașul care [poate] să fugă acolo și să rămână în viață: cel care și-a lovit aproapele din greșeală și fără să-l fi urât mai înainte. 5[Cum ar fi] cel care se duce cu aproapele său în pădure să taie lemne și mâna lui lovește cu toporul ca să taie copacul, dar fierul sare din lemn și-l nimerește pe aproapele său și acela moare –, el să fugă într-una din cetățile acestea și va rămâne în viață. 6Ca nu cumva răzbunătorul sângelui să-l urmărească spre a-l ucide, inima lui fiind înfierbântată, și să-l ajungă pentru că drumul ar fi prea lung, și să-i ia viața fără să fie asupra lui osândă de moarte, de vreme ce nu-l urâse [pe aproapele său] mai înainte. 7De aceea eu îți poruncesc, zicând: trei cetăți să-ți pui deoparte.

8Iar dacă Domnul, Dumnezeul tău, îți va lărgi hotarul, precum s-a jurat părinților tăi, și îți va da toată Țara despre care a grăit că le-o va da părinților tăi, 9dacă vei lua seama să înfăptuiești toată porunca aceasta pe care ți-o poruncesc eu astăzi – să-l iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, și să umbli pe căile lui în toate zilele –, să-ți mai adaugi trei cetăți pe lângă acestea trei, 10ca să nu se verse sânge nevinovat în mijlocul țării tale, pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău, ca moștenire, și să fie sângele asupra ta.

11Dar dacă cineva își urăște aproapele, îl pândește și se scoală asupra lui, și îl lovește de moarte, iar apoi fuge într-una din cetățile acestea, 12bătrânii din cetatea lui să trimită după el ca să-l ia de acolo și să-l dea pe mâna răzbunătorului sângelui, și să moară. 13Să nu se milostivească ochiul tău de el și să îndepărtezi sângele nevinovat din Israel, ca să-ți fie bine.

14Să nu muți hotarul aproapelui tău, pe care l-au așezat cei
de la început, în moștenirea ta pe care o vei primi în Țara pe care
Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă în stăpânire.

15Nu se poate ridica un singur martor împotriva cuiva pen-
tru nici o vină și pentru nici un păcat, pentru nici o greșeală pe
care o va fi săvârșit; [doar] pe cuvântul a doi sau pe cuvântul a
trei martori se poate întemeia o pricină. 16Dacă se ridică un
martor de rea-credință împotriva cuiva ca să-l învinuiască prin
înșelăciune, 17atunci cei doi între care este cearta să stea în fața
Domnului, în fața preoților și a judecătorilor care vor fi în zilele
acelea, 18iar judecătorii să cerceteze bine: și, iată, dacă martorul
este martor mincinos – a dat mărturie mincinoasă împotriva
fratelui său –, 19să-i faceți după cum plănuise el să-i facă fratelui
său, ca să stârpești răul din mijlocul tău. 20Ceilalți vor auzi și se
vor teme și nu vor mai face iarăși o astfel de nelegiuire în mijlo-
cul tău. 21Să nu se milostivească ochiul tău; suflet pentru suflet,
ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior
pentru picior.

20 1Când vei ieși la luptă împotriva dușmanilor tăi și vei
vedea cai și care, popor mai numeros decât tine, să nu te temi
de ei, căci Domnul, Dumnezeul tău, care te-a adus din țara
Egiptului, este cu tine. 2Iar când sunteți aproape de luptă, să
se apropie preotul și să grăiască poporului, 3și să le spună:
«Ascultă, Israele! Voi sunteți astăzi aproape de luptă împotriva
dușmanilor voștri: să nu se înmoaie inima voastră, să nu vă
temeți, și să nu vă neliniștiți, și să nu vă înspăimântați în fața
lor, 4căci Domnul, Dumnezeul vostru, merge împreună cu voi
ca să lupte pentru voi cu dușmanii voștri, ca să vă izbăvească.»
5Și dregătorii să grăiască poporului, zicând: «Cine este bărbatul
care a zidit o casă nouă și [încă] nu s-a așezat în ea? Să meargă
înapoi la casa lui, ca nu cumva să moară în luptă și altul să se

așeze în ea. [6]Și cine este bărbatul care a sădit vie și [încă] nu s-a bucurat de ea? Să meargă înapoi la casa lui, ca nu cumva să moară în luptă și altul să se bucure de ea. [7]Și cine este bărbatul care s-a logodit cu o femeie și [încă] nu a luat-o? Să meargă înapoi la casa lui, ca nu cumva să moară în luptă și să o ia altul.» [8]Și dregătorii să mai grăiască poporului și să spună: «Cine este bărbatul fricos și slab de inimă? Să meargă înapoi la casa lui, ca să nu înmoaie inima fraților lui după inima lui.» [9]Iar când dregătorii vor isprăvi de grăit către popor, să rânduiască în fruntea poporului căpetenii de oști.

[10]Când te vei apropia de o cetate ca să lupți împotriva ei, să o îmbii la pace, [11]iar dacă îți răspunde cu pace și îți deschide, tot poporul care se află în ea să-ți fie de corvoadă și să-ți slujească. [12]Dar dacă nu face pace cu tine, ci se luptă cu tine, să o împresori, [13]iar [când] Domnul, Dumnezeul tău, o va da în mâna ta, să-i treci prin ascuțișul sabiei pe toți cei de parte bărbătească din ea. [14]Însă femeile, pruncii și dobitoacele și tot ce va fi în cetate – toată prada ei – să le iei pentru tine; și să mănânci prada dușmanilor tăi pe care ți-a dat-o Domnul, Dumnezeul tău. [15]Așa să faci cu toate cetățile care sunt foarte departe de tine, care nu sunt dintre cetățile neamurilor acestora de aici. [16]Însă din cetățile popoarelor acestora pe care ți le dă moștenire Domnul, Dumnezeul tău, să nu rămână nimeni viu, [17]ci negreșit să le pui sub anatemă – pe hitit, pe amorit, pe canaanit, pe perizit, pe hivit, pe iebusit –, precum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău, [18]ca ei să nu vă învețe să faceți toate urâciunile pe care le-au făcut ei pentru dumnezeii lor și [astfel] să păcătuiți împotriva Domnului, Dumnezeul vostru.

[19]Când împresori o cetate multe zile luptând împotriva ei ca să o cucerești, să nu-i strici pomii – ridicând toporul împotriva lor –, căci din ei vei mânca și să nu-i tai. Căci oare pomul de pe câmp este om, ca să-ți iasă înainte la împresurare?

20Numai copacul despre care știi că nu este pom din care să mănânci, pe el [poți] să-l strici și să-l tai ca să-ți faci întăritură împotriva cetății care se războiește cu tine, până la căderea ei.

21 1Dacă se va găsi un [om] ucis pe pământul pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți-l dă în stăpânire, căzut în câmp fără să se știe cine l-a lovit, 2să iasă bătrânii tăi și judecătorii tăi și să măsoare până la cetățile din jurul celui ucis. 3Bătrânii cetății celei mai apropiate de cel ucis să ia din cireadă o junincă ce n-a fost pusă la muncă și n-a tras la jug 4și bătrânii cetății aceleia să coboare juninca la un pârâu care nu seacă, unde nu se ară și nu se seamănă, și să-i frângă gâtul junincii acolo la pârâu. 5Să se apropie preoții, fiii lui Levi, căci pe ei i-a ales Domnul, Dumnezeul tău, să-i slujească și să binecuvânteze în numele Domnului, și după cuvântul lor să fie [judecată] orice pricină și orice vătămare, 6iar toți bătrânii cetății aceleia care sunt în apropierea celui ucis să-și spele mâinile peste juninca al cărei gât a fost frânt la pârâu, 7să dea mărturie și să spună: «Mâinile noastre nu au vărsat sângele acesta și ochii noștri nu au văzut. 8Primește împăcarea pentru poporul tău Israel, pe care l-ai răscumpărat, Doamne, și nu pune sânge nevinovat în mijlocul poporului tău Israel» și se va face împăcare [pentru] acel sânge, 9și tu vei îndepărta sângele nevinovat din mijlocul tău, căci vei face ceea ce e drept în ochii Domnului.

10Când vei ieși la luptă împotriva dușmanilor tăi și Domnul, Dumnezeul tău, îi va da în mâna ta, și vei lua prinși dintre ei, 11iar printre cei prinși vei vedea o femeie frumoasă la înfățișare și o vei îndrăgi și vei vrea să o iei de nevastă, 12să o aduci în casa ta, și ea să-și radă capul, să-și taie unghiile, 13să-și lepede veșmântul în care a fost prinsă și să rămână în casa ta; să-și plângă tatăl și mama o lună de zile, iar după aceea poți să intri la ea și să fii soțul ei, iar ea să-ți fie nevastă. 14Dar dacă ea nu-ți va mai

plăcea, să o lași să plece unde va voi ea, dar nu cumva s-o vinzi pe argint; să n-o asuprești, pentru că deja ai umilit-o.

15Dacă un bărbat are două neveste, una pe care o iubește și alta pe care o urăște, și îi nasc fii atât cea pe care o iubește, cât și cea pe care o urăște, iar fiul cel întâi-născut este al celei pe care o urăște, 16în ziua în care le va da moștenire fiilor săi ceea ce va avea, nu va putea să-l socotească întâi-născut pe fiul celei iubite în locul fiului celei pe care o urăște [care e] cel întâi-născut; 17ci pe cel întâi-născut, fiul celei pe care o urăște, să-l recunoască dându-i parte îndoită din tot ceea ce se găsește la el, căci el este pârga bărbăției lui; al lui este dreptul de întâi-născut.

18Dacă un om va avea un fiu îndărătnic și răzvrătit, care nu ascultă de glasul tatălui său și de glasul mamei sale și când îl dojenesc el nu-i ia în seamă, 19să-l ia tatăl și mama lui și să-l scoată la bătrânii cetății lui, la poarta locului aceluia, 20și să le spună bătrânilor cetății lui: «Acest fiu al nostru este îndărătnic și răzvrătit, nu ascultă de glasul nostru, este neisprăvit și bețiv.» 21Atunci toți locuitorii din cetatea lui să-l bată cu pietre ca să moară; așa să stârpești răul din mijlocul tău, iar întregul Israel să audă și să se teamă.

22Dacă va săvârși cineva vreun păcat vrednic de moarte, și este dat morții, și îl atârni de un copac, 23să nu rămână peste noapte leșul lui pe copac, ci negreșit să-l înmormântezi în ziua aceea, căci blestem al lui Dumnezeu este cel atârnat: să nu întinezi pământul tău, pe care ți-l dă moștenire Domnul, Dumnezeul tău.

22 1Dacă vezi vita fratelui tău sau oaia lui rătăcite, să nu o ocolești, ci negreșit s-o aduci îndărăt fratelui tău. 2Iar dacă fratele tău nu se află aproape de tine, sau nu-l cunoști, să o aduci la tine acasă și să rămână la tine până ce o va căuta fratele tău, și atunci să i-o dai înapoi. 3Așa să faci cu asinul lui, așa să faci

cu haina lui și așa să faci cu orice lucru pe care fratele tău l-a pierdut, iar tu ai găsit ceea ce el a pierdut; nu ți-e îngăduit să le ocolești.

4Dacă vezi asinul fratelui tău, sau boul lui, căzuți în drum, să nu-i ocolești, ci negreșit să-l ajuți să-l ridice.

5Să nu fie lucruri de bărbat pe femeie, nici bărbatul să nu îmbrace veșmânt de femeie, căci este urâciune pentru Domnul, Dumnezeul tău, oricine face acestea.

6Dacă dai peste un cuib de pasăre în drumul tău, în vreun copac sau pe pământ, cu pui sau cu ouă, iar pasărea-mamă stă peste pui sau peste ouă, să nu iei mama cu odraslele ei. 7Să-i dai negreșit drumul mamei, iar odraslele [poți] să le iei pentru tine, ca să-ți fie bine și să ai zile îndelungate.

8Când zidești casă nouă, să-ți faci parapet la acoperiș, ca să nu aduci [vărsare de] sânge asupra casei tale, dacă ar cădea cineva de acolo.

9Să nu semeni în via ta două feluri [de sămânță], ca nu cumva să se sfințească toată sămânța pe care ai semănat-o și rodul viei.

10 Să nu ari cu bou și cu măgar laolaltă.

11Să nu te îmbraci cu țesătură amestecată, de lână și in laolaltă.

12Să-ți faci ciucuri la cele patru capete ale veșmântului cu care te acoperi.

13Dacă un bărbat își ia femeie și, după ce intră la ea, începe să o urască, 14și pune pe seama ei lucruri necuviincioase, și îi scoate nume rău, și spune: «Am luat-o pe femeia aceasta, dar când m-am apropiat de ea nu am aflat la ea dovada fecioriei», 15atunci tatăl și mama tinerei să ia dovada fecioriei tinerei și să o aducă înaintea bătrânilor cetății, la poartă, 16și tatăl tinerei să le spună bătrânilor: «Am dat-o pe fiica mea de nevastă acestui bărbat, iar el a început s-o urască; 17și iată, i-a pus [pe seamă] lucruri necuviincioase, zicând: 'N-am aflat la fiica ta dovada

fecioriei'; dar aceasta este dovada fecioriei fiicei mele!» Și să desfășoare veșmântul în fața bătrânilor cetății. [18]Iar bătrânii cetății să-l ia pe bărbat și să-l pedepsească, [19]și să-l pună să plătească o sută de arginți tatălui tinerei, fiindcă a scos nume rău asupra unei fecioare din Israel; lui îi va fi nevastă și nu va putea să o alunge în toate zilele lui.

[20]Dar dacă se adeverește lucrul acesta și nu se găsește dovada fecioriei tinerei, [21]s-o scoată pe tânără la intrarea casei tatălui ei și locuitorii cetății ei s-o bată cu pietre ca să moară, căci ea a făcut o ticăloșie în Israel curvind în casa tatălui ei; așa să stârpești răul din mijlocul tău.

[22]Dacă un bărbat va fi găsit culcat cu o femeie măritată, să fie omorâți amândoi: bărbatul care s-a culcat cu femeia precum și femeia, ca să stârpești răul din Israel.

[23]Dacă va fi o tânără fecioară, logodită cu un bărbat, și o va găsi un bărbat în cetate și se va culca cu ea, [24]să-i scoateți pe amândoi la poarta cetății aceleia și să-i bateți cu pietre ca să moară – tânăra pentru că nu a strigat în cetate și bărbatul pentru că a batjocorit-o pe femeia aproapelui său; așa să stârpești răul din mijlocul tău.

[25]Dacă însă bărbatul o află în câmp pe tânăra logodită și bărbatul o silește și se culcă cu ea, să fie omorât numai bărbatul care s-a culcat cu ea, [26]iar tinerei să nu-i faci nimic, pentru că ea nu are păcat [vrednic] de moarte: este ca atunci când un om se scoală împotriva aproapelui său și îl ucide, la fel este lucrul acesta, [27]căci pe câmp a găsit-o și [chiar dacă] tânăra logodită a strigat, nu a avut cine s-o scape.

[28]Dacă un bărbat găsește o tânără fecioară care nu este logodită, o silește și se culcă cu ea și sunt găsiți, [29]bărbatul care s-a culcat cu ea să-i dea tatălui tinerei cincizeci de [sicli] de argint și ea să-i fie nevastă, fiindcă a batjocorit-o; nu va putea să o alunge în toate zilele lui.

23 [1]Nici un bărbat să nu ia femeia tatălui său și să nu dezvelească poala tatălui său.

[2]Scopitul și cel cu mădularul tăiat să nu intre în obștea Domnului.

[3]Cel născut din desfrânare să nu intre în obștea Domnului; nici la a zecea generație să nu intre nimeni dintre ai săi în obștea Domnului.

[4]Amonitul și moabitul să nu intre în obștea Domnului; nici la a zecea generație să nu intre nimeni dintre ai lor în obștea Domnului, nicicând, [5]pentru faptul că nu v-au întâmpinat cu pâine și cu apă pe cale când ați ieșit din Egipt și pentru că [moabitul] l-a năimit pe Balaam, fiul lui Beor, din Petorul din Aram-Naharaim, ca să te blesteme. [6]Dar n-a voit Domnul, Dumnezeul tău, să-l asculte pe Balaam, ci a întors Domnul, Dumnezeul tău, blestemul în binecuvântare pentru tine, căci te iubește Domnul, Dumnezeul tău. [7]Să nu cauți pacea și binele lor, în toate zilele tale, în veac.

[8]Să nu-l urăști pe edomit, căci este fratele tău, să nu-l urăști pe egiptean, căci ai fost venetic în țara lui; [9]fiii care li se vor naște la a treia generație pot să intre în adunarea Domnului.

[10]Când vei ieși [să așezi] tabără împotriva vrăjmașului tău, păzește-te de orice lucru rău – [11]dacă va fi la tine vreun om necurat din pricina unei întâmplări de noapte, să iasă în afara taberei, să nu intre în tabără, [12]dar când se lasă seara, să se spele cu apă și când apune soarele să intre în tabără. [13]Să ai un loc în afara taberei, unde să ieși afară; [14]să ai și o lopată printre uneltele tale și, când șezi afară, să sapi cu ea și apoi să acoperi [cu pământ] murdăriile tale –, [15]căci Domnul, Dumnezeul tău, umblă prin mijlocul taberei tale ca să te izbăvească și să ți-i dea pe dușmanii tăi în fața ta; să fie tabăra ta sfântă, ca să nu se vadă la tine nici un lucru necuviincios, iar El să se abată de la tine.

16Să nu-l predai stăpânului său pe robul care scapă la tine de
la stăpânul său. 17Cu tine să locuiască, în mijlocul tău, în locul
pe care îl va alege, într-una din așezările tale unde îi e bine; să
nu-l asuprești.
18Să nu fie nici o slujitoare la capiște între fiicele lui Israel;
să nu fie nici un slujitor la capiște între fiii lui Israel. 19Să nu
aduci câștig de desfrânată și plată de câine în casa Domnului,
Dumnezeului tău, pentru vreo făgăduință, căci amândouă sunt
urâciune pentru Domnul, Dumnezeul tău.
20Să nu iei camătă de la fratele tău – camătă pentru bani,
camătă pentru bucate, camătă pentru orice lucru pentru care
se poate lua camătă. 21De la un străin [poți] să iei camătă, dar
de la fratele tău să nu iei, ca să te binecuvânteze Domnul,
Dumnezeul tău, în toată lucrarea mâinii tale, pe pământul spre
care te duci să-l iei în stăpânire.
22Când faci o făgăduință Domnului, Dumnezeului tău, nu
zăbovi să o împlinești, căci [altminteri] Domnul, Dumnezeul
tău, o va cere negreșit de la tine și vei avea păcat. 23Iar dacă te
vei feri să faci făgăduință, nu vei avea păcat. 24Ceea ce ți-a ieșit
de pe buze să ții și să faci precum i-ai făgăduit de bunăvoie
Domnului, Dumnezeului tău – ceea ce ai grăit cu gura ta.
25Când vei intra în via aproapelui tău, [poți] să mănânci
struguri după plac, pe săturate, dar în coș să nu pui.
26Când vei intra în lanul de grâu al aproapelui tău, [poți] să
smulgi cu mâna spice, dar să nu intri cu secera în lanul de grâu
al aproapelui tău.

24 1Dacă un bărbat își ia femeie și se însoară cu ea și [apoi]
ea nu află trecere în ochii lui pentru că el a găsit la ea vreo
necuviință, îi scrie carte de despărțire, i-o dă în mână și o alungă
din casa lui, 2iar ea, ieșind din casa lui, merge și se mărită cu
alt bărbat, 3dar și celălalt bărbat [ajunge să] o urască și îi scrie
carte de despărțire, și i-o dă în mână, și o alungă din casa lui,

sau dacă moare celălalt bărbat care și-a luat-o de nevastă, 4atunci
bărbatul ei dintâi, care a alungat-o, nu va putea să o ia înapoi
să-i fie nevastă, după ce ea a fost întinată, căci este urâciune în
fața Domnului: să nu aduci păcat peste Țara pe care Domnul,
Dumnezeul tău, ți-o dă moștenire.

5Dacă un bărbat și-a luat nevastă de curând, să nu iasă la
oaste și să nu fie împovărat cu nimic. Un an să fie liber la casa
lui și să-și bucure nevasta pe care a luat-o.

6Nimeni să nu ia zălog o râșniță sau o piatră de moară, căci
ar lua zălog o viață.

7Dacă un om este prins că l-a răpit pe vreunul dintre frații
săi, dintre fiii lui Israel, și l-a făcut rob sau l-a vândut, răpitorul
acela să moară, ca să stârpești răul din mijlocul tău.

8Ia seama la rana de lepră ca să păzești cu strășnicie și să faci
întocmai cum vă vor învăța preoții leviți; luați seama să faceți
precum le-am poruncit. 9Adu-ți aminte ce i-a făcut Domnul,
Dumnezeul tău, lui Miriam, pe cale, când ați ieșit din Egipt.

10Dacă îi dai aproapelui tău ceva cu împrumut, să nu intri
în casa lui ca să-i iei un zălog. 11Afară să stai, iar omul căruia
i-ai dat cu împrumut să scoată zălogul la tine afară. 12Iar dacă
este sărman, să nu mergi la culcare cu zălogul lui. 13Să-i înapo-
iezi negreșit zălogul la apusul soarelui, ca el să se culce cu
învelitoarea sa și să te binecuvânteze. Și ți se va socoti dreptate
în fața Domnului, Dumnezeului tău.

14Să nu-l asuprești pe simbriașul sărman și sărac dintre frații
tăi sau dintre veneticii care sunt în țara ta, în așezările tale. 15Să-i
dai plata în aceeași zi, până să apună soarele, căci este sărman
și în ea își pune nădejdea, ca să nu strige împotriva ta la Dom-
nul și să ai păcat.

16Să nu fie dați morții părinții din pricina fiilor și nici fiii să
nu fie dați morții din pricina părinților; fiecare să fie dat morții
pentru păcatul său.

17Să nu strâmbi judecata veneticului [sau] a orfanului și să
nu iei zălog veșmântul văduvei. 18Adu-ți aminte că ai fost rob în
Egipt și te-a răscumpărat de acolo Domnul, Dumnezeul tău;
de aceea îți poruncesc eu să faci lucrul acesta.

19Când îți vei secera holda pe câmp și vei uita un snop pe
câmp, să nu te întorci să-l iei: să fie pentru venetic, pentru orfan
și pentru văduvă, ca să te binecuvânteze Domnul, Dumnezeul
tău, în toată lucrarea mâinilor tale. 20Când îți vei scutura măsli-
nul, să nu mai iei la mână crengile în urma ta; să fie pentru
venetic, pentru orfan și pentru văduvă. 21Când îți vei culege via,
să nu culegi ciorchinii din urma ta; să fie pentru venetic, pentru
orfan și pentru văduvă. 22Adu-ți aminte că ai fost rob în țara
Egiptului: de aceea îți poruncesc eu să faci lucrul acesta.

25 1Când se va ivi vreo pricină între oameni și ei se vor
înfățișa la judecată, și [judecătorii] îi vor judeca, și îi vor da
dreptate celui drept și îl vor învinovăți pe cel vinovat, 2dacă cel
vinovat este vrednic să primească bătaie, judecătorul să pună
să-l întindă pe jos și [acela] să primească în fața lui un număr
de lovituri pe măsura vinovăției sale. 3Până la patruzeci de lovi-
turi să primească, nu mai mult, ca nu cumva, primind mai
multe lovituri, fratele tău să fie înjosit în ochii tăi.

4Să nu legi gura boului când treieră.

5Când frații locuiesc laolaltă și moare unul dintre ei fără a
avea un fiu, nevasta celui mort să nu se mărite în afară, cu un
bărbat străin, ci fratele bărbatului ei să intre la ea și să și-o ia
de nevastă, ca îndatorire de cumnat. 6Și întâiul-născut pe care
îl va naște ea să ducă mai departe numele fratelui mort, ca să
nu i se șteargă numele din Israel. 7Dar dacă bărbatului nu-i va
plăcea să o ia pe cumnata sa, atunci cumnata sa să urce la poartă,
la bătrâni, și să spună: «Cumnatul meu nu vrea să ridice fratelui
său un nume în Israel; nu dorește să împlinească față de mine
îndatorirea de cumnat.» 8Atunci bătrânii cetății lui să-l cheme

și să-i grăiască; iar dacă el stăruie și spune: «Nu doresc să o iau»,
9cumnata lui să se apropie de el, sub ochii bătrânilor, să-i scoată
sandaua din picior, să-l scuipe în față, să răspundă și să spună:
«Așa i se face bărbatului care nu zidește casa fratelui său!» 10Și
se va numi în Israel «Casa descălțatului».

11Dacă doi bărbați se bat unul cu altul, iar nevasta unuia
dintre ei se apropie ca să-l scoată pe bărbatul ei din mâna celui
care îl lovește și ea își întinde mâna și-l apucă de părțile rușinoase,
12să-i tai mâna; să nu-i fie milă ochiului tău.

13Să nu ai în sac două greutăți, una mare și una mică. 14Să
nu ai în casă două efe: una mare și una mică. 15Greutate
întreagă și dreaptă să ai; efă întreagă și dreaptă să ai, ca să ai
zile îndelungate pe pământul pe care ți-l dă Domnul, Dumnezeul tău. 16Căci este urâciune pentru Domnul, Dumnezeul tău,
tot cel care face acestea, tot cel care umblă cu vicleșug.

17Adu-ți aminte ce ți-a făcut Amalec pe cale, când ați ieșit
din Egipt, 18cum te-a întâmpinat pe cale și i-a lovit pe toți ai tăi
care veneau anevoie din urmă, pe când tu erai istovit și obosit,
și nu s-a temut de Dumnezeu. 19Când Domnul, Dumnezeul tău,
îți va da odihnă dinspre toți dușmanii tăi dimprejur, în Țara pe
care Domnul, Dumnezeul tău, ți-o dă moștenire spre a o stăpâni, să ștergi amintirea lui Amalec de sub cer; să nu uiți.

26 1Când vei intra în Țara pe care ți-o dă moștenire Domnul, Dumnezeul tău, și o vei lua în stăpânire, și vei locui în ea,
2să iei din pârga tuturor roadelor pământului pe care le vei
scoate din Țara ta pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău, să
le pui într-un coș și să mergi la locul pe care îl va alege Domnul,
Dumnezeul tău, ca să-și sălășluiască numele acolo; 3să te duci
la preotul care va fi în zilele acelea și să-i spui: «Astăzi dau
mărturie Domnului, Dumnezeului tău, că am intrat în Țara pe
care Domnul s-a jurat părinților noștri că ne-o va da nouă.»

4Preotul să ia coșul din mâna ta și să-l pună în fața altarului
Domnului, Dumnezeului tău. 5Iar tu, la rândul tău, să spui în
fața Domnului, Dumnezeului tău: «Tatăl meu era un arameu
pribeag; a coborât în Egipt și a locuit vremelnic acolo cu oameni
puțini; și a ajuns acolo un neam mare, puternic și numeros.
6Egiptenii s-au purtat rău cu noi, ne-au înjosit și au pus peste
noi robie aspră. 7Atunci am strigat către Domnul, Dumnezeul
părinților noștri, și Domnul a auzit glasul nostru, a văzut înjo-
sirea noastră, și necazul nostru, și asuprirea noastră. 8Și ne-a
scos Domnul din Egipt cu mână tare, și cu braț întins, și cu
mare înfricoșare, și cu semne, și cu minuni. 9Și ne-a adus în
locul acesta și ne-a dat Țara aceasta, țară ce șiroiește de lapte și
miere. 10Iar acum, iată, am adus pârga roadelor pământului pe
care mi l-a dat Domnul.» Și s-o pui în fața Domnului, Dumne-
zeului tău, și să te închini în fața Domnului, Dumnezeului tău,
11și să te bucuri de tot binele pe care ți l-a dat Domnul, Dum-
nezeul tău, ție și casei tale, tu și levitul și veneticul care este în
mijlocul tău.

12Când vei isprăvi de strâns toată zeciuiala din roadele tale,
în anul al treilea, anul zeciuielii, și o vei da levitului, veneticului,
orfanului și văduvei, ca ei să mănânce în așezările tale și să se
satură, 13să spui în fața Domnului, Dumnezeului tău: «Am scos
cele puse deoparte din casă și le-am dat levitului, și veneticului,
și orfanului, și văduvei, după toată porunca ta pe care mi-ai
poruncit-o; nu am încălcat poruncile tale și nu am uitat. 14Nu
am mâncat din ele pe când eram în doliu, și nu am luat din ele
când eram necurat, și nu am dat din ele pentru mort. Am ascul-
tat de glasul Domnului, Dumnezeului meu. Am făcut întocmai
cum mi-ai poruncit. 15Caută din lăcașul tău sfânt, din ceruri, și
binecuvântează poporul tău Israel și pământul pe care ni l-ai
dat după cum te-ai jurat părinților noștri, țară ce șiroiește de
lapte și miere.»

16Astăzi Domnul, Dumnezeul tău, îți poruncește să înfăptuiești legiuirile acestea și hotărârile; ia seama să le înfăptuiești cu toată inima ta și cu tot sufletul tău. 17Astăzi ai primit făgăduința că Domnul este Dumnezeul tău și [făgăduiești că] vei umbla în căile lui, că vei păzi legiuirile lui și poruncile lui și hotărârile lui, și că vei asculta de glasul lui. 18Și Domnul te-a recunoscut astăzi drept poporul său, avuția sa, precum ți-a grăit, dacă păzești toate poruncile lui, 19că te va pune mai presus de toate neamurile pe care le-a făcut, spre laudă și spre faimă și spre strălucire, și că vei fi popor sfânt pentru Domnul, Dumnezeul tău, precum a grăit."

27 1Moise și bătrânii lui Israel au poruncit poporului, zicând: „Păziți toată porunca pe care v-o poruncesc eu astăzi. 2În ziua în care veți trece Iordanul spre țara pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău, să ridici pietre mari, să le zugrăvești cu var; 3să scrii pe ele toate cuvintele Legii acesteia când vei fi trecut astfel încât să intri în Țara pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău, țară ce șiroiește de lapte și miere, precum ți-a grăit Domnul, Dumnezeul părinților tăi. 4Când veți trece Iordanul, să ridicați pietrele acestea, pe care vi le poruncesc eu astăzi, pe muntele Ebal, și să le zugrăvești cu var. 5Și să zidești acolo un altar pentru Domnul, Dumnezeul tău, un altar din pietre; să nu folosești fier asupra lor; 6din pietre întregi să zidești altarul Domnului, Dumnezeului tău, și să aduci pe el arderi-de-tot pentru Domnul, Dumnezeul tău. 7Și să aduci jertfe de pace și să mănânci acolo și să te bucuri în fața Domnului, Dumnezeului tău. 8Și să scrii pe pietre foarte deslușit toate cuvintele Legii acesteia."

9Moise și preoții leviți au grăit către întregul Israel, zicând: „Taci, Israele, și ascultă; astăzi te-ai făcut poporul Domnului, Dumnezeului tău. 10Să asculți de glasul Domnului, Dumnezeului

tău, și să înfăptuiești porunca lui și legiuirile lui, pe care ți le poruncesc eu astăzi."

– [11]Și Moise a poruncit poporului, în ziua aceea, zicând:
[12]„Aceștia să stea ca să binecuvânteze poporul pe muntele Garizim, când veți trece Iordanul: Simeon, Levi și Iuda, Isahar, Iosif și Beniamin.

[13]Iar aceștia să stea pentru blestem la muntele Ebal: Ruben, Gad și Așer, Zabulon, Dan și Neftali.

[14]Iar leviții, la rândul lor, să răspundă cu glas înalt către toți cei din Israel:

[15]«Blestemat omul care își face chip cioplit sau chip turnat – urâciune pentru Domnul, lucrare a mâinilor meșterului – și-l pune în loc ascuns!» Și tot poporul să răspundă și să spună: «Amin!»

[16]«Blestemat cel care își necinstește tatăl și mama!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[17]«Blestemat cel care mută hotarul aproapelui său!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[18]«Blestemat cel care rătăcește un orb pe cale!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[19]«Blestemat cel care strâmbă judecata veneticului, a orfanului și a văduvei!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[20]«Blestemat cel care se culcă cu nevasta tatălui său, căci dezvelește poala tatălui său!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[21]«Blestemat cel care se împreunează cu orice fel de dobitoc!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[22]«Blestemat cel care se culcă cu sora sa, fiica tatălui său ori fiica mamei sale!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[23]«Blestemat cel care se culcă cu soacra sa!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

[24]«Blestemat cel care își lovește aproapele în ascuns!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

25«Blestemat cel care ia mită ca să ucidă o viață – sânge nevinovat!» Și tot poporul să spună: «Amin!»

26«Blestemat cel care nu stăruie în cuvintele Legii acesteia ca să le înfăptuiască!» Și tot poporul să spună: «Amin!» –

28 1„Dacă vei asculta cu adevărat de glasul Domnului, Dumnezeului tău, ca să iei seama să înfăptuiești toate poruncile lui pe care ți le poruncesc eu astăzi, Domnul, Dumnezeul tău, te va pune mai presus de toate neamurile pământului. 2Și toate aceste binecuvântări vor veni asupra ta și te vor ajunge, dacă vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău.

3Binecuvântat vei fi în cetate și binecuvântat vei fi în câmp.

4Binecuvântat rodul pântecelui tău și rodul pământului tău, rodul dobitocului tău, prăsila cirezilor tale și fătările turmelor tale.

5Binecuvântat coșul tău și binecuvântată covata ta.

6Binecuvântat vei fi la intrare și binecuvântat vei fi la ieșire.

7Domnul va face ca dușmanii care ți se ridică împotrivă să fie înfrânți în fața ta; pe o cale vor ieși împotriva ta și pe șapte căi vor fugi din fața ta.

8Domnul va porunci binecuvântării să fie cu tine, în hambarele tale și în toată lucrarea mâinii tale; te va binecuvânta în țara pe care ți-o dă Domnul, Dumnezeul tău. 9Domnul te va statornici ca popor sfânt al său, precum ți s-a jurat, dacă vei păzi poruncile Domnului, Dumnezeului tău, și vei umbla pe căile lui. 10Și vor vedea toate popoarele pământului că numele Domnului s-a chemat asupra ta și se vor teme de tine.

11Și te va copleși Domnul cu cele bune în rodul pântecelui tău, și în rodul dobitoacelor tale, și în rodul țarinei tale, pe pământul pe care Domnul s-a jurat părinților tăi că ți-l va da.

12Domnul îți va deschide vistieria sa cea bună, cerul, ca să dea ploaie țării tale la vreme și să binecuvânteze toată lucrarea

mâinii tale; vei da cu împrumut multor neamuri, dar tu nu vei lua cu împrumut. 13Domnul te va pune cap, și nu coadă, vei fi numai deasupra, și nu dedesubt, pentru că vei fi ascultat de poruncile Domnului, Dumnezeului tău, pe care ți le poruncesc eu astăzi, luând seama să le înfăptuiești, 14și nu te vei fi abătut de la vreuna din toate cele pe care vi le poruncesc eu astăzi, nici la dreapta, nici la stânga, umblând după alți dumnezei spre a le sluji.

15Dar dacă nu vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, ca să iei seama să înfăptuiești toate poruncile lui și legiuirile lui pe care ți le poruncesc eu astăzi, vor veni asupra ta toate blestemele acestea și te vor copleși.

16Blestemat vei fi în cetate și blestemat vei fi în câmp.

17Blestemat coșul tău și blestemată covata ta.

18Blestemat rodul pântecelui tău și rodul pământului tău, prăsila cirezilor tale și fătările turmelor tale.

19Blestemat vei fi la intrare și blestemat vei fi la ieșire.

20Domnul va trimite peste tine blestemul, tulburarea și certarea, în toată lucrarea mâinii tale pe care o faci, până când vei fi stârpit și până când vei pieri degrabă din pricina răutății faptelor tale prin care m-ai părăsit. 21Domnul va lipi de tine ciuma până când te va șterge de pe pământul în care te duci să-l iei în stăpânire. 22Domnul te va lovi cu lingoare, cu friguri, cu obrinteală, cu fierbințeală, cu secetă, cu mălura grâului și cu tăciune, și te vor urmări până ce vei pieri. 23Cerul de deasupra capului tău va fi de aramă, iar pământul de sub tine, de fier. 24Domnul va trimite în țara ta ploaie de praf și țărână; din cer va coborî peste tine până ce vei fi nimicit. 25Domnul te va lăsa să fii înfrânt în fața dușmanilor tăi: pe o cale vei ieși împotriva lor și pe șapte căi vei fugi din fața lor; și vei ajunge de spaimă pentru toate regatele pământului. 26Leșul tău va ajunge hrană

pentru toate păsările cerului și pentru fiarele pământului, și nu va fi cine să le sperie.

27Domnul te va lovi cu buba Egiptului, cu umflături, cu râie și mâncărime de care nu te vei putea vindeca. 28Domnul te va lovi cu nebunie și cu orbire și cu descumpănirea inimii 29și vei ajunge să bâjbâi la amiază așa cum bâjbâie orbul în beznă și nu vei izbândi în căile tale, ci vei fi asuprit și jefuit în toate zilele, și nu va fi cine să te izbăvească.

30Te vei logodi cu o femeie, dar se va culca alt bărbat cu ea; casă vei zidi, dar nu vei locui în ea; vie vei sădi, dar nu vei ajunge s-o culegi. 31Boul tău va fi înjunghiat sub ochii tăi, dar nu vei mânca din el, asinul tău va fi răpit din fața ta și nu-ți va fi dat înapoi; turma ta va fi dată dușmanilor tăi și nu va fi cine să te izbăvească. 32Fiii și fiicele tale vor fi dați altui popor, iar ochii tăi vor privi și se vor sfârși după ei toată ziua, și mâna ta nu va avea nici o putere. 33Rodul pământului tău și toată agoniseala ta o va mânca un popor pe care nu l-ai cunoscut și vei fi mereu asuprit și strivit în toate zilele 34și vei înnebuni din pricina priveliștii pe care o vor vedea ochii tăi. 35Te va lovi Domnul cu bubă rea la genunchi și pe coapse, de care nu te vei putea vindeca, din talpa piciorului și până în creștet. 36Domnul te va duce pe tine, și pe regele pe care îl vei pune peste tine, la un neam pe care nu l-ai cunoscut, nici tu și nici părinții tăi, și vei sluji acolo altor dumnezei, lemn și piatră. 37Și vei ajunge de spaimă, de poveste și de batjocură între toate popoarele la care te va izgoni Domnul.

38Sămânță multă vei duce în câmp, dar puțin vei aduna, căci o va mistui lăcusta. 39Vii vei sădi și le vei lucra, dar vin nu vei bea și [struguri] nu vei culege, căci îi va mânca viermele. 40Măslini vei avea în tot hotarul tău, dar cu untdelemn nu te vei unge, căci se vor scutura măslinele tale. 41Fii și fiice vei naște,

dar nu vor fi ai tăi, căci vor merge în robie. 42Peste tot pomul tău
și rodul pământului tău se va înstăpâni greierele.

43Veneticul care este în mijlocul tău se va ridica tot mai mult
deasupra ta, iar tu vei coborî tot mai jos. 44El îți va da cu împru-
mut, iar tu nu-i vei da lui cu împrumut; el va ajunge cap, iar tu
vei ajunge coadă.

45Și vor veni asupra ta toate blestemele acestea, te vor
urmări și te vor copleși, până vei fi nimicit, pentru că nu vei fi
ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului tău, ca să păzești
poruncile lui și legiuirile lui, pe care ți le-a poruncit. 46Vor fi
semn și minune pentru tine și seminția ta până în veac.
47Pentru că nu-i vei fi slujit Domnului, Dumnezeului tău, cu
bucurie și cu bunătatea inimii, din belșugul a toate, 48vei sluji
dușmanilor tăi, pe care îi va trimite Domnul asupra ta, în foame
și sete, în goliciune și în lipsă de toate; și va pune jug de fier pe
grumazul tău, până ce te va nimici.

49Domnul va ridica împotriva ta un neam de departe, de la
capătul pământului, precum se năpustește vulturul, un neam
a cărui limbă nu o vei pricepe, 50neam crunt la chip, care nu-l
cinstește pe bătrân și de cel tânăr nu se îndură. 51El va mânca
rodul dobitoacelor tale și rodul pământului tău, până ce te va
nimici; nu-ți va mai lăsa grâne, must și untdelemn, nici prăsila
cirezilor și fătările turmelor tale, până ce te va prăpădi. 52Te va
împresura în toate așezările tale, până ce se vor prăbuși zidurile
tale înalte și întărite în care te-ai încrezut, în toată țara ta; te va
împresura în toate așezările tale, în toată țara ta pe care ți-a
dat-o Domnul, Dumnezeul tău. 53Iar în împresurarea și în strâm-
torarea cu care te va strâmtora dușmanul tău, vei mânca rodul
pântecelui tău, carnea fiilor tăi și a fiicelor tale, pe care ți i-a dat
Domnul, Dumnezeul tău. 54Bărbatul cel mai gingaș și mai
delicat dintre ai tăi va privi cu ochi rău la fratele său, și la femeia
de la sânul său, și la ceilalți fii care i-au mai rămas, 55și nu va

vrea să dea vreunuia dintre ei din carnea fiilor săi pe care o mănâncă, pentru că nu i-ar mai rămâne lui nimic, în împresurarea și în strâmtorarea cu care te va strâmtora dușmanul tău, în toate așezările tale. 56[Femeia cea mai] gingașă și mai delicată dintre ai tăi, care nici nu încearcă să-și pună talpa piciorului pe pământ, de delicată și de gingașă ce e, va privi cu ochi rău la bărbatul de la sânul ei, la fiul și la fiica ei, 57și la placenta ce iese dintre picioarele ei și la fiii pe care îi va naște, căci îi va mânca pe ascuns, fiind lipsită de toate, în împresurarea și în strâmtorarea cu care te va strâmtora dușmanul tău, în așezările tale.

58Dacă nu iei seama să înfăptuiești toate cuvintele acestei Legi, cele scrise în cartea aceasta, temându-te de Numele acesta slăvit și înfricoșător, de Domnul, Dumnezeul tău, 59te va lovi Domnul în chip nemaiauzit, pe tine și semința ta, cu răni mari și necurmate, cu beteșuguri rele și necurmate. 60Și va întoarce asupra ta toate bolile Egiptului, de care te temeai, și se vor lipi de tine. 61Ba chiar orice beteșug și orice rană care nu sunt scrise în cartea Legii acesteia le va aduce Domnul asupra ta, până ce te va nimici. 62Și veți fi lăsați [doar] puțini, după ce ați fost mulți ca stelele cerului, fiindcă nu vei fi ascultat de glasul Domnului, Dumnezeului tău. 63Și așa cum s-a bucurat Domnul pentru voi ca să vă facă bine și să vă înmulțească, așa se va bucura Domnul să vă dea pieirii, și să vă nimicească, și veți fi smulși din pământul în care ai intrat să-l stăpânești. 64Și Domnul te va împrăștia printre toate popoarele, de la un capăt la altul al pământului, și vei sluji acolo altor dumnezei, pe care nu i-ai cunoscut, nici tu, nici părinții tăi, lemn și piatră. 65Și printre neamurile acelea nu vei avea tihnă și nu va fi loc de odihnă pentru talpa piciorului tău, ci Domnul îți va da acolo inimă tremurândă, sleirea ochilor și deznădejdea sufletului. 66Și viața ta va atârna de un fir, și vei fi înspăimântat noaptea și ziua, și nu vei avea nici o siguranță pentru viața ta. 67Dimineața vei

spune: «O, de-ar veni seara!», iar seara vei spune: «O, de-ar veni dimineața!», de spaima cu care se va înspăimânta inima ta și de priveliștea pe care o vor vedea ochii tăi. [68]Și Domnul te va întoarce în Egipt cu corăbii, pe calea despre care ți-am spus: «Nu o vei mai vedea iarăși»; și vă veți vinde acolo dușmanilor tăi ca robi și slujnice, dar nu va fi cumpărător."

[69]Acestea sunt cuvintele Legământului pe care Domnul i-a poruncit lui Moise să-l încheie cu fiii lui Israel în țara Moabului, pe lângă Legământul pe care l-a încheiat cu ei în Horeb.

29 [1]Moise a strigat către întregul Israel și le-a spus: „Voi ați văzut tot ce a făcut Domnul sub ochii voștri în țara Egiptului, lui Faraon și tuturor slujitorilor lui și întregii lui țări: [2]încercările mari pe care le-au văzut ochii tăi, acele semne și minuni mari. [3]Dar nu v-a dat Domnul inimă să cunoașteți, ochi să vedeți, și nici urechi să auziți până în ziua aceasta. [4]«Și v-am călăuzit patruzeci de ani prin pustiu: veșmintele de pe voi nu s-au învechit și nu ți s-a învechit nici sandaua din piciorul tău. [5]Pâine nu ați mâncat, vin și băutură tare nu ați băut, ca să cunoașteți că Eu sunt Domnul, Dumnezeul vostru.» [6]Apoi ați ajuns în locul acesta, și au ieșit Sihon, regele Heșbonului, și Og, regele Bașanului, în întâmpinarea noastră la luptă și noi i-am biruit. [7]Și am luat țara lor și am dat-o moștenire [triburilor] lui Ruben și Gad și jumătății de trib al lui Manase. [8]Păziți așadar cuvintele Legământului acestuia și înfăptuiți-le, ca să izbutiți în tot ceea ce faceți.

[9]Voi stați astăzi cu toții în fața Domnului, Dumnezeului vostru, căpeteniile voastre, semințiile voastre, bătrânii voștri și dregătorii voștri, toți bărbații din Israel, [10]copiii voștri, femeile voastre și veneticul care este în mijlocul taberei tale, de la cel care îți taie lemnele până la cel care îți scoate apă, [11]ca să intri în Legământul Domnului, Dumnezeului tău, și în jurământul pe

care Domnul, Dumnezeul tău, îl încheie cu tine astăzi, [12]ca să
te statornicească astăzi ca popor al său și El să-ți fie Dumnezeu,
precum ți-a grăit și precum s-a jurat părinților tăi, lui Avraham,
lui Isac și lui Iacob. [13]Nu numai cu voi închei eu acest Legământ
și acest jurământ, [14]ci cu aceia care sunt aici cu noi și stau astăzi
în fața Domnului, Dumnezeului nostru, și cu aceia care nu sunt
aici cu noi astăzi. [15]Căci voi știți cum am locuit noi în țara
Egiptului și cum am trecut prin mijlocul neamurilor pe la care
am trecut. [16]Ați văzut urâciunile lor și idolii lor – lemn și piatră,
argint și aur, care sunt la ele. [17]Nu cumva să fie deci între voi
bărbat sau femeie, sau familie, sau seminție a cărei inimă să se
abată astăzi de la Domnul, Dumnezeul nostru, ca să meargă să
slujească dumnezeilor neamurilor acelora; nu cumva să fie între
voi vreo rădăcină care să dea rod otrăvit și amar, [18]care, auzind
cuvintele jurământului acestuia, să se binecuvânteze în inima
sa, zicând: «Voi avea pace chiar dacă voi umbla în îndărătnicia
inimii mele, măturând și ce e ud, și ce e uscat.» [19]Domnul nu va
voi să-l ierte, căci atunci se va aprinde mânia Domnului și
gelozia lui asupra omului aceluia, și va cădea asupra lui tot
blestemul scris în cartea aceasta, și Domnul va șterge numele
lui de sub cer. [20]Domnul îl va osebi, spre rău, dintre toate tri-
burile lui Israel, potrivit tuturor blestemelor Legământului
scris în cartea Legii acesteia.

[21]Și va spune generația următoare, fiii voștri care se vor ridica
după voi, precum și străinul care va veni dintr-o țară îndepăr-
tată, și vor vedea rănile țării acesteia și bolile cu care a îmbol-
năvit-o Domnul – [22]pucioasă și sare, tot pământul ars, nu se
seamănă, nici nu odrăslește și nu crește în el nici o iarbă, ca
surparea Sodomei și Gomorei, Admei și Țevoimului, pe care
Domnul le-a surpat în mânia și furia sa – [23]și vor spune toate
neamurile: «De ce a făcut Domnul așa țării acesteia? De ce
această văpaie mare a mâniei?», [24]și vor spune: «Pentru că au

părăsit Legământul Domnului, Dumnezeului părinților lor, pe care El l-a încheiat cu ei când i-a scos din țara Egiptului, 25și au mers și au slujit altor dumnezei și li s-au închinat, dumnezei pe care ei nu i-au cunoscut și de care El nu le făcuse parte. 26Atunci s-a aprins mânia Domnului asupra țării acesteia, aducând asupra ei tot blestemul scris în cartea aceasta. 27Și i-a smuls Domnul de pe pământul lor cu mânie, și cu furie, și cu aprindere mare, și i-a alungat într-o altă țară, ca în ziua de astăzi.»

28Cele ascunse sunt ale Domnului, Dumnezeului nostru, iar cele descoperite sunt ale noastre și ale fiilor noștri până în veac, ca să înfăptuim toate cuvintele Legii acesteia.

30 1Când vor veni asupra ta toate lucrurile acestea, binecuvântarea și blestemul, pe care le-am pus în fața ta, și ți le vei pune în inimă între toate neamurile unde te va fi alungat Domnul, Dumnezeul tău, 2și te vei întoarce la Domnul, Dumnezeul tău, și vei asculta de glasul lui, tu și fiii tăi, întocmai cum îți poruncesc eu astăzi, cu toată inima ta și cu tot sufletul tău, 3atunci Domnul, Dumnezeul tău, îți va întoarce soarta, și va avea milă de tine, și te va aduna iarăși de la toate popoarele la care te-a împrăștiat Domnul, Dumnezeul tău. 4[Chiar] dacă ai fi izgonit la capătul cerului, și de acolo te va aduna Domnul, Dumnezeul tău, și de acolo te va lua. 5Și te va duce Domnul, Dumnezeul tău, în Țara pe care au luat-o în stăpânire părinții tăi, și o vei lua în stăpânire, și El îți va face bine, și te va înmulți mai mult decât pe părinții tăi. 6Și Domnul, Dumnezeul tău, va tăia-împrejur inima ta și inima urmașilor tăi, ca să-l iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta și cu tot sufletul tău, ca să trăiești. 7Și va pune Domnul, Dumnezeul tău, toate blestemele acestea asupra vrăjmașilor tăi și asupra celor care te urăsc, care te-au prigonit. 8Iar tu vei asculta iarăși de glasul Domnului și vei înfăptui toate poruncile lui, pe care ți le

poruncesc eu astăzi. 9Și Domnul, Dumnezeul tău, îți va da belșug în toată lucrarea mâinii tale, în rodul pântecelui tău, în rodul dobitoacelor tale, în rodul pământului tău, spre bine, căci Domnul se va bucura din nou de tine spre [a-ți face] bine, precum s-a bucurat și de părinții tăi, 10pentru că vei asculta de glasul Domnului, Dumnezeului tău, păzind poruncile lui și legiuirile lui, scrise în cartea aceasta a Legii, pentru că te vei întoarce la Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta și cu tot sufletul tău.

11Căci porunca aceasta pe care ți-o poruncesc eu astăzi nu e nici prea înaltă pentru tine, nici prea departe. 12Nu este în ceruri, ca să zici: «Cine se va sui pentru noi în ceruri și ne-o va aduce, ca să o ascultăm și să o înfăptuim?» 13Nici nu este dincolo de mare, ca să zici: «Cine va trece pentru noi dincolo de mare și ne-o va aduce, ca să o ascultăm și să o înfăptuim?» 14Ci foarte aproape de tine este cuvântul, în gura ta și în inima ta, ca să-l înfăptuiești.

15Uite, am pus în fața ta astăzi viața și binele, moartea și răul, 16poruncindu-ți astăzi să-l iubești pe Domnul, Dumnezeul tău: să umbli în căile lui, să păzești poruncile lui, legiuirile lui și hotărârile lui – așa vei trăi și te vei înmulți și te va binecuvânta Domnul, Dumnezeul tău, în Țara în care intri să o iei în stăpânire. 17Dar dacă se va abate inima ta, și nu vei asculta, și te vei lăsa ademenit, și te vei închina altor dumnezei, și le vei sluji, 18vă înștiințez astăzi că veți pieri negreșit; nu veți trăi zile îndelungate pe pământul în care, trecând Iordanul, intri ca să-l iei în stăpânire. 19Iau astăzi martori împotriva voastră cerul și pământul: ți-am pus în față viața și moartea, binecuvântarea și blestemul. Alege viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi: 20ca să-l iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, să asculți de glasul lui și să te alipești de El, căci El este viața ta și lungimea zilelor tale, ca să

locuiești pe pământul pe care Domnul s-a jurat părinților tăi, lui Avraham, lui Isac și lui Iacob, că îl va da lor."

31 [1]Și Moise a grăit mai departe cuvintele acestea către întregul Israel, [2]și le-a spus: „Eu am astăzi o sută douăzeci de ani. Nu mai pot să ies și să intru, iar Domnul mi-a zis: «Nu vei trece Iordanul acesta.» [3]Domnul, Dumnezeul tău, trece El însuși în fața ta. El va nimici neamurile acestea dinaintea ta și tu le vei lua în stăpânire. Iosua va trece în fața ta, precum a grăit Domnul. [4]Și Domnul va face cu ele precum a făcut cu Sihon și cu Og, regii amoriților, și cu țara lor, când i-a nimicit. [5]Și Domnul le va pune în fața voastră și veți face cu ele după toată porunca pe care v-am poruncit-o. [6]Fiți tari și puternici, nu vă temeți și nu vă înspăimântați în fața lor, căci însuși Domnul, Dumnezeul tău, merge cu tine, nu te va lăsa și nu te va părăsi."

[7]Și Moise l-a chemat pe Iosua și i-a spus sub ochii întregului Israel: „Fii tare și puternic, căci tu vei intra cu poporul acesta în țara pe care Domnul s-a jurat părinților lor să le-o dea și tu le-o vei împărți spre moștenire. [8]Domnul însuși va merge în fața ta, El însuși va fi cu tine, nu te va lăsa și nu te va părăsi. Nu te teme și nu te îngrozi."

[9]Și Moise a scris Legea aceasta și le-a dat-o preoților, fiii lui Levi, care purtau Chivotul Legământului Domnului, și tuturor bătrânilor lui Israel. [10]Apoi Moise le-a poruncit, zicând: „Din șapte în șapte ani, la vremea anului ștergerii datoriilor, la Sărbătoarea Colibelor, [11]când întregul Israel vine să se arate în fața Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care îl va alege El, să citești Legea aceasta înaintea întregului Israel, în urechile lor. [12]Adună poporul, pe bărbați, pe femei, pe copii și pe veneticul din așezările tale, ca să audă și ca să învețe să se teamă de Domnul, Dumnezeul vostru, și să ia seama să înfăptuiască toate cuvintele Legii acesteia, [13]iar fiii lor, care nu [o] cunosc,

să asculte și să învețe să se teamă de Domnul, Dumnezeul vostru, în toate zilele cât veți trăi pe pământul spre care treceți Iordanul ca să îl luați în stăpânire."

14Și Domnul i-a spus lui Moise: „Iată, s-au apropiat zilele morții tale. Cheamă-l pe Iosua și înfățișați-vă la Cortul Întâlnirii, iar Eu îi voi da poruncă." Moise și Iosua au mers și s-au înfățișat la Cortul Întâlnirii. 15Și Domnul s-a arătat la Cort, în stâlp de nor, și stâlpul de nor a stat la intrarea Cortului.

16Și a zis Domnul către Moise: „Iată, tu te vei culca alături de părinții tăi, iar poporul acesta se va ridica și se va apuca să preacurvească după dumnezei străini din țara în mijlocul căreia va intra, și mă va părăsi și va rupe Legământul meu, pe care l-am încheiat cu el. 17În ziua aceea, se va aprinde mânia mea împotriva lui, îi voi părăsi și îmi voi ascunde fața de ei, încât va fi mistuit și se vor abate peste ei rele multe și necazuri; iar în ziua aceea [poporul] va zice: «Oare nu pentru că Dumnezeul meu nu este în mijlocul meu s-au abătut peste mine relele acestea?» 18Dar Eu îmi voi ascunde mai tare fața, în ziua aceea, din pricina tuturor relelor pe care le-a făcut, când s-a întors spre alți dumnezei. 19Și acum scrieți-vă cântarea aceasta și învățați-i pe fiii lui Israel, punând-o în gura lor, ca această cântare să-mi fie mărturie împotriva fiilor lui Israel. 20Căci Eu îl voi duce în pământul pe care l-am jurat părinților lui, care șiroiește de lapte și miere, iar [poporul] va mânca și se va sătura și se va îngrășa, apoi se va întoarce spre alți dumnezei și le va sluji și mă va disprețui și va rupe Legământul meu. 21Dar când se vor abate peste el rele multe și necazuri cântarea aceasta va sta mărturie în fața lui, căci nu va fi uitată de gura urmașilor lui, pentru că Eu cunosc plăsmuirea pe care o născocește astăzi, chiar înainte să-l duc în Țara pe care i-am jurat-o." 22În ziua aceea, Moise a scris cântarea aceasta și i-a pus pe fiii lui Israel s-o învețe.

[23]Iar [Domnul] i-a poruncit lui Iosua, fiul lui Nun, și i-a spus: „Fii tare și puternic, pentru că tu îi vei duce pe fiii lui Israel în Țara pe care le-am jurat-o, iar Eu voi fi cu tine."

[24]Când a isprăvit Moise de scris într-o carte toate cuvintele Legii acesteia până la capăt, [25]le-a poruncit leviților care purtau Chivotul Legământului Domnului, zicând: [26]„Luați cartea aceasta a Legii și puneți-o alături de Chivotul Legământului Domnului, Dumnezeului vostru, ca să fie acolo mărturie împotriva ta: [27]deoarece cunosc eu răzvrătirea ta și cerbicia ta aprigă. Iată, [dacă și] astăzi, cât sunt încă în viață împreună cu voi, sunteți răzvrătiți împotriva Domnului, cu cât mai mult veți fi după moartea mea? [28]Adunați-i la mine pe toți bătrânii triburilor voastre și pe dregătorii voștri, ca să grăiesc în auzul lor cuvintele acestea și să iau martori împotriva lor cerurile și pământul. [29]Căci știu că după moartea mea vă veți strica de tot și vă veți abate de la calea pe care v-am poruncit-o, și va veni peste voi răul, în zilele de pe urmă, pentru că veți săvârși ce e rău în ochii Domnului, stârnindu-l cu lucrarea mâinilor voastre." [30]Și Moise a grăit în auzul întregii obști a lui Israel cuvintele cântării acesteia până la capăt:

32 [1]„Ascultați, cerurilor, și voi grăi,
să audă pământul vorbele gurii mele.
[2] Să picure ca ploaia învățătura mea,
ca roua să cadă vorbele mele,
ca burnița peste verdeață,
ca ropotul peste iarbă.
[3]Căci voi chema numele Domnului:
dați mărire Dumnezeului nostru!
[4]Stânca! Desăvârșită e lucrarea sa,
căci toate căile sale sunt judecată [dreaptă];
Dumnezeu credincios: în El nu este strâmbătate,
drept și nepărtinitor este El.

5 [Poporul] s-a ticăloșit: nu-i mai sunt fii, în prihana lor,
generație stricată și strâmbă.
6Așa îi răsplătiți Domnului,
popor nebun și neînțelept?
Oare nu El, tatăl tău, te-a plăsmuit,
te-a făcut și te-a întocmit?
7Adu-ți aminte de zilele din vechime,
cercetați anii din neam în neam,
întreabă-l pe tatăl tău și îți va povesti,
pe bătrânii tăi și îți vor spune.
8Când a împărțit Cel Preaînalt moștenire neamurilor,
când i-a despărțit pe fiii lui Adam,
a pus hotare popoarelor,
după numărul fiilor lui Israel.
9Dar partea Domnului este poporul său,
Iacob este țarina moștenirii sale.
10L-a aflat în pământ pustiu,
în loc neumblat – urlet al deșertului,
l-a înconjurat și i-a purtat de grijă
și l-a păzit ca pe lumina ochilor.
11Ca un vultur care își răscolește cuibul,
se poartă pe deasupra puilor,
își întinde aripile,
îi ia și-i ridică pe penele sale,
12Domnul singur l-a călăuzit
și nu era cu el dumnezeu străin.
13L-a pus călare pe înălțimile țării
și el a mâncat roadele câmpului
și i-a dat să soarbă miere din stâncă
și untdelemn din stei de cremene.
14Smântâna vacilor și laptele oilor,
cu grăsimea mieilor, a berbecilor,

BCU IASI UNIVERSITY LIBRARY

prăsila Bașanului, și a țapilor,
cu grăsimea din rărunchii grâului;
și sânge de strugure ai băut – vin nou.
15Și s-a îngrășat Ieșurun și a bătut din picior.
Te-ai îngrășat, te-ai îngroșat și te-ai rotunjit.
Și l-a părăsit pe Dumnezeu, care l-a făcut,
a disprețuit Stânca mântuirii sale.
16I-au stârnit gelozia cu [dumnezei] străini,
cu urâciuni l-au mâniat.
17Au adus jertfe demonilor, și nu lui Dumnezeu,
unor dumnezei pe care nu-i cunoșteau,
unora noi, care au venit de curând,
de care părinții voștri nu aveau știință.
18Stânca ce te-a născut ai nesocotit-o,
l-ai uitat pe Dumnezeul care te-a adus pe lume.
19Domnul a văzut și s-a umplut de dispreț,
când l-au întărâtat fiii și fiicele sale.
20Și a zis: «Îmi voi ascunde fața de ei
și voi vedea care va fi sfârșitul lor,
căci sunt o generație strâmbă,
fii în care nu este credincioșie.
21Ei mi-au stârnit gelozia cu [unul care] nu e dumnezeu,
m-au mâniat cu nimicniciile lor,
dar Eu le voi stârni gelozia cu un popor care nu e popor,
cu un neam nebun îi voi aținta.
22Căci s-a aprins focul mâniei mele
și va arde până în străfundul sălașului morților,
va mistui pământul și roadele lui
și va aprinde temeliile munților.
23Voi îngrămădi asupra lor rele,
îmi voi sfârși săgețile în ei,

[24]sleiți vor fi de foame
și roși de ciumă
și de amar prăpăd;
colții fiarelor îi voi trimite asupra lor
deopotrivă cu otrava târâtoarelor din țărână.
[25]Afară sabia îi va lăsa fără copii,
în odăi groaza [îi va cuprinde]
și pe flăcău, și pe fecioară,
și pe prunc, și pe bătrânul cel cărunt.
[26]Am spus: I-aș face țăndări,
aș șterge pomenirea lor dintre muritori,
[27]dacă nu m-aș teme de ocara dușmanilor,
ca nu cumva să se amăgească asupritorii lor,
ca nu cumva să zică:
'Mâinile noastre s-au înălțat:
nu Domnul a făcut toate acestea.'
[28]Căci ei sunt un neam lipsit de minte
și nu se află în ei pricepere.
[29]Dacă ar fi înțelepți, ei și-ar da seama,
ar înțelege cele de pe urmă ale lor.
[30]'Cum ar putea unul să fugărească o mie
și doi să izgonească zece mii,
dacă Stânca lor nu i-ar fi vândut,
dacă Domnul nu i-ar fi predat?
[31]Căci stânca lor nu e ca Stânca noastră,
[până] și dușmanii noștri judecă [așa].
[32]Căci din vița Sodomei e vița lor
și din câmpurile Gomorei;
strugurii lor sunt struguri otrăviți,
ciorchini de fiere pentru ei.
[33]Venin de balauri este vinul lor,
otravă cumplită de năpârcă.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

34Nu sunt oare acestea puse deoparte la mine,
pecetluite în tainițele mele?
35A mea este răzbunarea și răsplata
la vremea când le va aluneca piciorul,
căci aproape este ziua pieirii lor
și vin în grabă cele ce-i așteaptă.»
36Domnul își va judeca poporul
și de robii săi se va îndura,
când va vedea că dusă e puterea lor,
și nu a mai rămas nici prins, nici slobod.
37Și va zice: «Unde sunt dumnezeii lor,
stânca la care căutau scăpare,
38care mâncau grăsimea jertfelor
și beau vinul turnat pentru ei?
Să se ridice și să vă ajute
și să vă fie adăpost!
39Vedeți dar acum că Eu, Eu Sunt
și nu este dumnezeu în afară de mine.
Eu omor și Eu dau viață,
Eu zdrobesc și Eu tămăduiesc.
Nimeni nu poate scăpa din mâna mea.
40Căci îmi ridic mâna spre ceruri și spun:
Viu sunt Eu în veci;
41când voi ascuți fulgerul sabiei mele
și mâna mea va ține judecata,
voi întoarce răzbunarea asupra vrăjmașilor mei
și le voi răsplăti celor care mă urăsc.
42Îmi voi îmbăta săgețile cu sânge
și carne va mânca sabia mea,
din sângele celor străpunși și prinși,
din capul pletos al dușmanului.»

43Strigați de bucurie, neamuri, pentru poporul lui,
căci va răzbuna sângele robilor lui
și va întoarce răzbunarea asupra dușmanilor lui
și va face împăcare pentru pământul lui, pentru
poporul lui."

44Moise a venit și a rostit toate cuvintele cântării acesteia în auzul poporului, el și Hoșea, fiul lui Nun. 45Când Moise a isprăvit de rostit toate cuvintele acestea către întregul Israel, 46a spus către ei: „Puneți-vă în inimă toate cuvintele pe care eu le aduc mărturie împotriva voastră astăzi: porunciți-le fiilor voștri să ia seama să înfăptuiască toate cuvintele Legii acesteia. 47Căci aceasta nu este o vorbă goală pentru voi, ci este viața voastră și prin cuvântul acesta veți avea zile îndelungate pe pământul spre care treceți Iordanul ca să-l luați în stăpânire."

48Și a grăit Domnul către Moise, chiar în ziua aceasta, zicând: 49„Suie-te în muntele acesta, Avarim, muntele Nebo, care este în țara Moabului, în fața Ierihonului, și privește țara Canaanului, pe care Eu o dau fiilor lui Israel ca moșie, 50apoi mori în muntele în care te sui și adaugă-te poporului tău, precum a murit Aron, fratele tău, pe muntele Hor și s-a adăugat poporului său, 51pentru că nu mi-ați fost credincioși în mijlocul fiilor lui Israel la apele de la Meriba de la Qadeș, din pustiul Țin, întrucât nu m-ați sfințit în mijlocul fiilor lui Israel. 52Căci din față vei vedea Țara, dar acolo nu vei intra, în Țara pe care Eu o dau fiilor lui Israel."

33 1Iar aceasta este binecuvântarea cu care i-a binecuvântat Moise, omul lui Dumnezeu, pe fiii lui Israel, înaintea morții sale. 2A spus:

„Domnul a venit din Sinai,
și a răsărit peste ei din Seir,

a strălucit din muntele Paran,
și a venit dintre miriadele de sfinți;
din dreapta sa țâșnea foc.
3Da, El iubește popoarele;
toți sfinții lui sunt în mâna Ta;
umiliți la picioarele Tale,
culeg din cuvintele Tale.
4Lege ne-a poruncit Moise,
moștenire pentru obștea lui Iacob.
5Și El a fost rege peste Ieșurun,
când s-au adunat căpeteniile poporului,
împreună cu triburile lui Israel."

6„Să trăiască Ruben și să nu moară,
dar să fie oamenii lui puțini."
7Și pentru Iuda a spus aceasta:
„Ascultă, Doamne, glasul lui Iuda
și adu-l la poporul lui,
și mâinile lui să lupte pentru el,
și să-i fii ajutor dinaintea dușmanilor lui."
8Și lui Levi i-a spus:
„*Tummim*-ul tău și *urim*-ul tău pentru omul tău evlavios,
pe care l-ai pus la încercare la Massa,
cu care te-ai certat la apele de la Meriba,
9care a spus despre tatăl său și mama sa: «Nu caut la ei»,
iar pe fratele său nu l-a recunoscut
și de fiii săi nu a vrut să știe.
Căci au păzit cuvântul tău
și Legământul tău l-au ținut.
10Ei îl vor învăța pe Iacob hotărârile tale
și Legea ta pe Israel,
ei vor pune tămâie înaintea nărilor tale
și ardere-de-tot pe altarul tău.

BCU IASI

[11]Binecuvântează, Doamne, puterea lui
și lucrarea mâinilor lui să-ți fie plăcută,
rupe șalele celor răzvrătiți împotriva lui
și celor care îl urăsc, ca să nu se mai scoale."
[12]Pentru Beniamin a spus:
„Cel iubit de Domnul
va sălășlui în pace alături de El,
[Domnul] îl va adăposti lângă sine toată ziua
și el se va sălășlui între umerii Lui."
[13]Și pentru Iosif a spus:
„Binecuvântat de Domnul pământul lui
cu cel mai bun dar al cerului, roua,
și cu adâncul ce zace dedesubt,
[14]cu cele mai bune roade ale soarelui
și cele mai bune roade din fiece lună,
[15]cu cele mai de frunte ale munților din vechime
și cele mai bune [roade] ale colinelor veșnice
[16]și cu cele mai bune ale pământului
și plinătatea lui.
Și bunăvoința Celui care a locuit în rug
să vină peste capul lui Iosif,
pe creștetul celui pus deoparte dintre frații săi.
[17]Ca a întâiului-născut al boului, strălucirea lui:
precum coarnele bivolului, coarnele lui;
cu ele va împunge popoare laolaltă
până la marginile pământului:
ele sunt zecile de mii ale lui Efraim,
ele sunt miile lui Manase."
[18]Și lui Zabulon i-a spus:
„Bucură-te, Zabuloane, la ieșirea ta
și tu, Isahar, în corturile tale.

[19]Popoare vor chema ei pe munte;
acolo vor aduce jertfe de dreptate,
căci vor sorbi din belșugul mărilor
și din comorile ascunse în nisip."
[20]Și pentru Gad a spus:
„Binecuvântat cel care lărgește [hotarele lui] Gad:
ca o leoaică se odihnește el
și sfâșie brat și creștet.
[21]A pus ochii pe ce-i mai bun pentru sine,
căci acolo e tăinuită partea cuvenită cârmuitorului.
A mers în fruntea poporului,
dreptatea Domnului a înfăptuit-o
și hotărârile Lui cu Israel."
[22]Iar pentru Dan a spus:
„Dan, pui de leu, se va avânta din Bașan."
[23]Și pentru Neftali a spus:
„Neftali, îndestulat de bunăvoință
și plin de binecuvântarea Domnului,
ia în stăpânire marea
și partea de miazăzi."
[24]Și pentru Așer a spus:
„Binecuvântat între fii, Așer!
Să fie plăcut fraților lui
și să-și afunde în untdelemn piciorul.
[25]De fier și de aramă să fie zăvoarele tale
și cât zilele tale, puterea ta."

[26]„Nimeni nu este ca Dumnezeul lui Ieșurun,
care încalecă cerul în ajutorul tău
și norii în măreția Sa.
[27]Adăpost este Dumnezeul din vechime
și pe pământ brațele [Lui] veșnice;

El îl va izgoni din fața ta pe dușman
și va spune: «Nimicește[-l]!»
28Și numai Israel va sălășlui în pace:
izvorul lui Iacob într-o țară de grâu și de vin nou,
iar cerurile lui vor picura rouă.
29Ferice de tine, Israele!
Cine e ca tine, popor mântuit de Domnul –
pavăza care-ți dă ajutor și sabia măreției tale.
Dușmanii tăi se vor ploconi înaintea ta,
dar tu vei călca pe spinările lor."

34 1Și a urcat Moise, din șesurile Moabului, spre muntele Nebo, pe culmea Pisga, care este în fața Ierihonului. Domnul i-a arătat toată Țara, Galaadul până la Dan, 2și întregul Neftali, și ținutul lui Efraim și al lui Manase, și tot ținutul lui Iuda, până la marea de la apus, 3și Neghevul, și câmpia – valea Ierihonului, cetatea palmierilor, până la Țoar. 4Și Domnul i-a spus: „Aceasta este Țara pentru care m-am jurat lui Avraham, lui Isac și lui Iacob, zicând: «Seminției tale i-o voi da.» Ți-am îngăduit să o vezi cu ochii tăi, dar într-acolo nu vei trece."

5Și a murit acolo Moise, slujitorul Domnului, în țara Moabului, după cuvântul Domnului, 6și l-a îngropat în vale, în țara Moabului, în drept de Bet-Peor, și nimeni nu-i cunoaște mormântul până astăzi. 7Moise era de o sută douăzeci de ani când a murit; ochiul nu-i slăbise și nici vlaga nu-l părăsise.

8Fiii lui Israel l-au plâns pe Moise în șesurile Moabului treizeci de zile, apoi s-au sfârșit zilele de plâns și de jale pentru Moise. 9Iar Iosua, fiul lui Nun, era plin de duhul înțelepciunii, căci Moise își pusese mâinile peste el; și au ascultat de el fiii lui Israel și au făcut precum îi poruncise Domnul lui Moise.

10Și nu s-a mai ridicat profet în Israel asemenea lui Moise, pe care Domnul să-l fi cunoscut față către față. 11Ce semne

și minuni l-a trimis Domnul să le facă în țara Egiptului, lui Faraon, tuturor slujitorilor lui și întregii lui țări, [12]și ce mână tare și lucrare mare și înfricoșătoare a făcut Moise sub ochii întregului Israel!

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NOTE LA DEUTERONOM

1:1-5 Secțiune pregătitoare cu dublu rol: unul general, de introducere a tuturor discursurilor lui Moise din Deuteronom (vezi vv. 1.3), și unul particular, de prezentare a celui dintâi (vezi v. 5).

1:1 „Acestea sunt cuvintele" (ebr. *'ēlle*^{h} *hadd*^{e}*ḇārīm*): având în vedere conținutul cărții, alcătuită în mare măsură din discursurile adresate de Moise israeliților așezați temporar în șesurile Moabului, termenul ebraic *d*^{e}*ḇārīm* are aici sensul de „cuvântări". ◆ „întregul Israel": expresie specifică Deuteronomului, care insistă asupra unității poporului. ◆ „dincolo de Iordan": situarea geografică a acțiunii cărții (*cf.* Deut 1:5). Tabăra israeliților este amplasată temporar în Șittim, în șesurile Moabului, în fața Ierihonului. Naratorul prezintă evenimentele din perspectiva unui locuitor al Țării Făgăduinței, fapt observat și de comentatorii medievali cu mult înainte de apariția criticii textuale moderne. Din punct de vedere geografic, acțiunea se situează în continuarea celei din ultimele 15 capitole ale cărții Numerilor (Num 22–36). În același loc se va desfășura și acțiunea din primele 3 capitole ale cărții lui Iosua. Așadar, amplasamentul transiordanian constituie cadrul geografic al acțiunii din Num 22–Ios 3, după cum cel sinaitic a constituit cadrul acțiunii din Ex 18–Num 10. ◆ Toponimele din acest verset sunt

în mare măsură greu de localizat: sunt puncte din traseul de la Horeb la Qadeș-Barnea, unde israeliții au stat mult (*cf.* 1:46). ◆ „Arava": termenul ebraic nu are o semnificație foarte precisă – „stepă", „câmpie aridă", dar și „zonă aflată de-a lungul unui râu". Se poate referi la marele rift dintre Marea Galileii și Marea Roșie, depresiune prin care curge Iordanul și care se prelungește spre sud, în Golful Aqaba. Multe traduceri moderne au însă pur și simplu „câmpie"; LXX are „către apus". ◆ „față în față cu Suf": după alții, „spre Suf". Localizarea toponimului e incertă. LXX are „aproape de [Marea] Roșie". ◆ „Paran": pustiul Paran desparte muntele Sinai/Horeb de Qadeș (*cf.* Num 10:12; 12:16; 13:3.26). ◆ „Tofel, Lavan": aceste toponime nu mai apar în altă parte în Biblia ebraică; totuși Lavan ar putea fi un alt nume pentru Livna (Num 33:20). ◆ „Haţerot și Di Zahav": primul toponim apare în Num 11:35; 12:16; 33:17 (vezi și nota), iar cel de-al doilea este un hapax. LXX traduce aceste toponime: *Aulōn*, „Vâlceaua" (dar ar putea fi înțeles și ca un genitiv de la *aulaí*, „curți/ocoale pentru vite", care este și sensul toponimului ebraic) și, respectiv, *Katachrýsea*, „Auritele".

1:2 „Horeb": un alt nume al muntelui Sinai, folosit preponderent în Deuteronom, unde Sinai apare doar în textele poetice (vezi Deut 33:2). Cele două denumiri par să aparțină unor surse diferite. Mai târziu apare și tradiția că ar fi două culmi diferite ale aceluiași munte (*cf. Peregrinatio Egeriae* IV.1). Ipotezele asupra identității lor, asupra amplasării exacte și asupra surselor sunt departe de a întruni unanimitatea. ◆ „Seir": înălțimi muntoase pe teritoriul edomit, la sud de Marea Moartă și la est de Arava. ◆ „Qadeș Barnea": oază în nordul Peninsulei Sinai și punct de oprire pe parcursul călătoriei israeliților, de unde aceștia au trimis iscoade în Țara Făgăduinței (vezi Num 13–14; Deut 1:22-46); Syr. îl echivalează, ca și în alte locuri, cu „Reqemul cel măreț" (*Rᵉqem dᵉ-ḡa'yā*).

1:3 „În al patruzecilea an...": după prezentarea cadrului geografic în v. 1, în prima parte a acestui verset naratorul inserează, cu o precizie nemaiîntâlnită în altă parte în Deuteronom, coordonatele temporale ale discursurilor și ale întregii acțiuni din carte, pe care le prezintă în raport cu ieșirea din Egipt (și implicit cu prima celebrare a Paștelui, *cf.* Ex 12:2 și urm.).

1:4 Evocarea pe scurt a victoriilor militare repurtate de israeliți în ținuturile transiordaniene stăpânite de cei doi regi amoriți, Sihon și Og (vezi Num 21:21-35), oferă un nou reper cronologic pentru situarea discursurilor din Deuteronom: Moise le-a rostit după înfrângerea celor doi regi. ◆ Succinta prezentare a celor doi regi urmează o schemă tripartită (numele, demnitatea și jurisdicția, cetatea de scaun): „Sihon, regele amoriților, care locuia în Heșbon" (*cf.* Num 21:34; Deut 3:2; 4:46; Ios 12:2); „Og, regele Bașanului, care locuia în Aștarot și în Edrei" (*cf.* Ios 12:4; 13:12.31). ◆ Victoriile israeliților asupra celor doi regi au rămas în Biblie ca un exemplu tipic al ajutorului divin, izvor de speranță pentru viitor (*cf.* de ex. 2:26–3:22; 4:46-48; Ps 135:10-12 etc.). ◆ „în Aștarot [și] în Edrei", lit. „în Aștarot, în Edrei": ambele toponime sunt prezentate în cartea lui Iosua drept cetăți de scaun ale lui Og (vezi Ios 12:4; 13:12.31). Având însă în vedere că, potrivit Num 21:33 și Deut 3:1, Og a ieșit la luptă împotriva israeliților la Edrei și că în textul ebraic al Deut 1:4 nu există nici o conjuncție între „în Aștarot" și „în Edrei", unii comentatori consideră că cea de-a doua cetate nu a avut o importanță centrală în regatul lui Og, ea fiind numai locul înfrângerii acestui rege de către fiii lui Israel; de aceea optează pentru redarea: „și l-a doborât în Edrei pe Og, regele Bașanului, care locuia în Aștarot". LXX are „în Astarot și în Edrain".

1:5 „Dincolo de Iordan, în țara Moabului": în ultima parte a amplei formule introductive, coordonata spațială a acțiunii este readusă în atenție în mod complementar prezentării ei în

prima jumătate a v. 1 („dincolo de Iordan"). Revenirea la elementul geografic conferă întregii formule introductive din Deut 1:1-5 o structură chiastică: *A. Locul* (v. 1a) – (vv. 1b-2) – *B. Timpul* (v. 3) – (v. 4) – *A' Locul* (v. 5). ◆ „să tâlcuiască Legea aceasta": cuvântările lui Moise apar ca o recapitulare și o explicare aprofundată a cuvintelor și faptelor prezentate anterior. Ebr. *bē'ēr* este un verb întrebuințat rar în Biblia ebraică, fiind întâlnit numai aici, în Deut 27:8 și în Hab 2:2. Traducerea lui prin „a tâlcui", „a interpreta" sau „a explica" derivă în principal din versiunile antice (LXX: *diasaphēsai*, Vg. *explanare*). ◆ „Legea" (ebr. *tōrā*^{h}): în partea finală a formulei sale introductive, naratorul dezvăluie conținutul central al cuvântărilor deuteronomice, anume „Legea" sau „Învățătura" divină, care va fi expusă în marele discurs din Deut 5–26, lucru confirmat de Deut 4:44 („aceasta este *Legea*...").

1:6–4:40 Discursul inaugural. Din punct de vedere structural, această primă cuvântare a lui Moise are două părți: una introductivă (1:6–3:29), preambul cu caracter istoric, și partea principală (4:1-40), care face evident rolul propedeutic al întregului discurs inaugural. Moise îi pregătește pe israeliți pentru următorul discurs (5:1–26:19), anunțând tema (prezentarea propriu-zisă a „Legii") și captând atenția adunării poporului. În lipsa acestei cuvântări inaugurale, marele discurs de prezentare a Legii ar fi început abrupt.

1:6–3:29 Retrospectivă istorică (de la Horeb la șesurile Moabului). Discursul preponderent narativ din această primă parte cuprinde evocarea câtorva evenimente petrecute între momentul plecării din Horeb și așezarea temporară a israeliților în șesurile Moabului, adică în secțiunea narativă care începe cu Numeri 10. Evocarea reflectă ordinea relatării lor în Num 10–36: plecarea din Horeb, instituirea căpeteniilor, sosirea la Qadeș și eșecul intrării în Țara Făgăduinței, drumul prelungit în timp

și în spațiu, până în pragul intrării în Țară, cucerirea ținuturilor transiordaniene și stabilirea temporară la răsărit de Iordan. Aceste evenimente sunt pedagogic readuse în atenția israeliților ajunși la granița de est a țării Canaanului, întrucât ei vor avea, în scurt timp, o nouă tentativă de pătrundere în țară. Cuvintele lui Moise din 1:6–3:29 sunt întrerupte de cuvintele naratorului în patru rânduri (2:10-12; 2:20-23; 3:9-11; 3:13b-14), pentru a oferi anumite informații de natură istorică.

1:7 „Întoarceți-vă": îndemn folosit pentru a sublinia schimbarea de direcție în peregrinări (vezi și Num 14:25; Deut 1:40; 2:3). ◆ „muntele amoriților ... țara canaaniților și Libanul, până la râul cel mare, râul Eufrat": *cf.* Deut 11:24; Ios 1:4. Această întindere a țării reflectă făgăduința adresată de Dumnezeu lui Avram la încheierea legământului Său cu el (vezi Gen 15:18). De altfel, în versetul următor (v. 8) se subliniază că pământul descris aici este cel pe care Dumnezeu l-a făgăduit cu jurământ patriarhilor Avraham, Isac și Iacob, precum și urmașilor lor. Această descriere extinsă a Țării Făgăduinței nu a ajuns însă niciodată să corespundă unei realități politice (*cf.* și alte locuri în care apar astfel de precizări teritoriale: 2Sam 8:3-12; 1Rg 4:21.24; 2Rg 14:25). ◆ „amoriți": populație preisraelită din Canaan; aici termenul îi desemnează, în sens generic, pe toți locuitorii preisraeliți ai Canaanului. ◆ „Arava": ebr. *'arāḇā*^{h} denumește aici valea Iordanului, de la Marea Galileii la Marea Moartă (*cf.* 3:17; 4:49). ◆ „munte": adică ținutul hitiților, iebusiților, amaleciților, canaaniților și periziților (*cf.* Num 13:29; 14:45). ◆ „Șefela" (ebr. *ṣ*^{e}*pēlā*^{h}): zona dintre dealurile Iudeii și țărm. ◆ „Neghev" (ebr. *neḡeḇ*): zona dintre cetatea Beer Șeva și pustiul Țin (Num 13:21). ◆ „Liban": se referă la șirul muntos, nu la teritoriul de azi.

1:8 „Uite": ca și cum s-ar fi adresat doar lui Moise sau fiecărui israelit în parte. PenS, 2QDeut^{a}, Syr. și LXX au pluralul,

„uitați/vedeți". ◆ „Domnul s-a jurat": PenS și LXX au „(Eu) am jurat". ◆ „părinților voștri": prima referire din Deuteronom la strămoșii israeliților (ebr. *'āḇōṯ*). Fiind prima din numeroasele referiri de acest gen, prin evocarea patriarhilor Avraham, Isac și Iacob textul oferă aici o cheie hermeneutică importantă: „părinții" poporului la care va face adesea aluzie Moise sunt cei trei patriarhi cu care Dumnezeu a încheiat un legământ prin care s-a angajat (lit. „a jurat") să le dea urmașilor lor țara Canaanului ca moștenire (*cf.* Gen 13:14-17; 15:12-21; 17:8; 26:4-5; 28:13-14). În alte texte deuteronomice, ebr. *'āḇōṯ* (cu variațiile „părinții tăi", „părinții voștri", „părinții noștri", „părinții mei") îi denumește pe înaintașii poporului în general (de ex. Deut 10:22; 30:5.9). ◆ „să le-o dea lor și urmașilor lor de după ei": *cf.* Gen 13:15. PenS omite „lor și".

1:9-18 În cadrul discursului tocmai început, Moise face o primă paranteză, constituită din trei digresiuni succesive, menite să le amintească israeliților anumite fapte petrecute în Horeb: a) vv. 9-15 (instituirea căpeteniilor poporului); b) vv. 16-17 (instrucțiuni adresate acestora în calitate de judecători); c) v. 18 (transmiterea poruncilor divine către popor).

1:9-15 Felul în care Moise evocă instituirea căpeteniilor poporului trimite, în termeni distincți, dar complementari, la cele relatate în pasaje precum Ex 18:13-27 și Num 11:11-17.24-30. Dacă în cartea Exodului instituirea căpeteniilor are loc în urma vizitei făcute taberei israelite de către socrul lui Moise (vezi Ex 18), în cartea Numerilor același eveniment este combinat cu relatarea celor petrecute la Qivrot-Hataava (vezi Num 11).

1:9 „În vremea aceea" (ebr. *bā'ēṯ hahī'*): expresie stereotipă întrebuințată des în Deuteronom pentru a deschide parantezele față de firul principal al discursurilor mozaice. Potrivit lui Jean-Pierre Sonnet (2012, 228), această expresie reprezintă un marcaj retoric al artei repovestirii, întâlnit atât în cuvântările

lui Moise (vezi Deut 1:9.16.18; 2:34; 3:4.8.12.18.21.23; 4:14; 5:5; 9:20; 10:1), cât și în intervențiile naratorului (vezi Deut 10:8). Din perspectivă diacronică, formula a fost receptată și ca o marcă a suplimentelor cu caracter istoric adăugate de redactori (Loewenstamm 1992, 136–166). ◆ „nu vă pot purta singur": această lamentație a lui Moise apare și în Num 11:14; dar acolo Moise i se adresează lui Dumnezeu, pe când aici aceleași cuvinte sunt adresate poporului (*cf.* și Num 11:24). Pentru o a treia perspectivă, vezi cuvintele adresate lui Moise de către socrul său în Ex 18:19.

1:10 „Astăzi": termen foarte frecvent în Deuteronom pentru a evidenția atât importanța momentului unui discurs, cât și actualitatea continuă a cuvântului lui Dumnezeu pentru toate generațiile. ◆ „sunteți ca stelele cerului de mulți" (*cf.* și Deut 10:22; 28:62): înmulțirea poporului reprezintă împlinirea făgăduinței divine făcute patriarhilor (vezi Gen 15:5; 22:17; 26:4; 28:14; *cf.* Ex 32:13), împlinire înfățișată pentru prima dată la începutul narațiunii din Exod (1:7). Legătura pasajului deuteronomic cu Geneza este evidentă și la nivel literar, datorită secvenței „ca stelele cerului" (*cf.* Gen 22:17). Pentru a evidenția înmulțirea israeliților ca urmare a binecuvântării divine sunt folosite și alte imagini simbolice: „nisipul mării" (Gen 22:17; 32:13) și „pulberea pământului" (Gen 28:14).

1:12 Motivul instituirii unei ierarhii subordonate lui Moise reflectă atât perspectiva din Ex 18, cât și cea din Num 11. Dintre cuvintele pe care Moise le folosește aici pentru a caracteriza comportamentul poporului („greutatea", „povara", „gâlceava"), doar termenul „povară" (ebr. *maśśā'*) apare și în relatările anterioare (vezi Num 11:11.17).

1:13 Propunerea instituirii căpeteniilor (*cf.* perspectiva din Ex 18:21). ◆ „bărbați înțelepți, pricepuți și cunoscuți" (*cf.* și Deut 1:15): atribute care completează Ex 18:21.25 („bărbați destoinici").

◆ „căpetenii": ebr. *rō'ș* (sg.) trimite la o funcție cu valențe deopotrivă administrative, judecătorești și militare.

1:14 Răspunsul afirmativ al poporului nu apare nici în Ex 18, nici în Num 11, însă este presupus de ambele relatări.

1:15 Instituirea propriu-zisă a căpeteniilor (*cf.* Ex 18:25; vezi și Num 11:24-25). ◆ „le-am luat pe căpeteniile triburilor voastre": LXX are „am luat dintre voi". ◆ „dregători": ebr. *ṣōṭēr* denumește în sens generic „funcționarul administrativ"; într-un sens mai îngust, ar putea denumi un funcționar care ține evidența, un scrib; aceasta este și interpretarea din LXX, care are *grammatoeisagōgeīs*. Acești „dregători" apar fie alături de bătrâni (Num 11:16), fie alături de judecători (Deut 16:18; Ios 8:33); alteori ei sunt prezentați în contexte militare (Deut 20:5.8.9; Ios 1:10; 3:2). ◆ „pentru triburile voastre": în loc de „trib" (ebr. *ṣēḇeṭ*), LXX are „judecător" (care presupune ebr. *ṣōp̄ēṭ*): „pentru judecătorii voștri".

1:16 „Ascultați [pricinile] dintre frații voștri": textul folosește o formă de infinitiv cu forță imperativă. LXX, Syr., și Targ. folosesc forma obișnuită de imperativ. ◆ „veneticul": ebr. *gēr* îl denumește de obicei pe neevreul stabilit printre israeliți, care se bucură de o seamă de drepturi, spre deosebire de *nokrī*, străinul din afară. *Cf.* și nota la Ex 12:43.

1:17 „A nu căuta la fața omului" este un semitism care exprimă imparțialitatea judecătorului, conducătorului etc. ◆ „judecata este a lui Dumnezeu": judecătorii doar administrează legea, care își are obârșia în Dumnezeu; așadar, ei judecă pricinile din popor în numele lui Dumnezeu (*cf.* Ex 18:15). ◆ „iar pricina care este prea grea pentru voi...": a doua jumătate a versetului amintește de relatarea instituirii judecătorilor din cartea Exodului (vezi Ex 18:22.26: spețele ușoare vor fi judecate de ei, iar cele grele vor fi aduse înaintea lui Moise). Această practică va fi perpetuată dincolo de perioada lui Moise, fiind reflectată de

Legea din Deut 17:8-13, care presupune funcționarea unei instanțe superioare de judecată, în cetatea aleasă de Dumnezeu, în paralel cu instanțele locale de judecată din celelalte cetăți ale țării.

1:18 „V-am poruncit...": aici Moise nu se mai adresează judecătorilor, ci întregului popor.

1:19 Reluarea discursului narativ din vv. 6-8. ◆ „pustiul acela mare și înfricoșător": *cf.* Deut 8:15. ◆ „amoriții": vezi nota la 1:7.

1:22-46 Eșecul de la Qadeș Barnea (*cf.* Num 13–14). Evocarea de aici a episodului „iscoadelor" comportă unele diferențe de perspectivă față de relatarea din Numeri.

1:22 „Să trimitem niște bărbați...": în relatarea paralelă din Numeri 13:2 Dumnezeu îi spune lui Moise să trimită iscoade, dar aici inițiativa este a poporului și ar putea denota o oarecare neîncredere în făgăduința Domnului. ◆ „să cerceteze": sensul concret al ebr. *ḥāpar* este „a săpa".

1:23 „Și am luat dintre voi doisprezece bărbați, câte un bărbat pentru fiecare trib": potrivit Num 13:1-2, acest act a fost săvârșit de Moise ca urmare a poruncii lui Dumnezeu. Pentru lista numelor celor 12 iscoade, vezi Num 13:4-15.

1:24 „Eșcol": ebr. *'eškōl* înseamnă „ciorchine", denumire sugestivă pentru roadele acestei văi fertile, localizată, potrivit Num 13:22-23, în vecinătatea Hebronului; Syr. traduce acest toponim: „valea ciorchinelui". ◆ „au iscodit-o": Vg., Syr. și 1QDeut[a] au în plus „țara".

1:25 „Și ne-au dat de veste": lipsește în LXX și Vg. ◆ „E bună țara": raportul iscoadelor cu privire la calitatea Pământului Făgăduinței apare și în relatarea din Numeri, acolo însă „bunătatea" țării e explicitată: „șiroiește de lapte și miere" (Num 13:27).

1:26 „Împotriva cuvântului": lit. „împotriva gurii", *idem* la 1:43. ◆ „Dumnezeului vostru": LXX, Vg. și Syr. au „Dumnezeului nostru".

1:27 „Pentru că ne urăște ... Domnul...": neîncrederea în bunele intenții ale lui Dumnezeu apare încă de la începutul Bibliei ca motiv al căderii omului (*cf.* Gen 3:4-6); în Deut 9:28, aceeași acuzație este pusă, ipotetic, în gura egiptenilor. Însă Moise afirmă în Deut 7:8 contrariul: din dragoste pentru ei i-a scos Dumnezeu din Egipt (*cf.* și 4:37).

1:28 „Mai mare și mai înalt la stat": LXX are „mare, mult și mai puternic"; Syr. are „mai mare, mai înalt și mai puternic/vânjos". ◆ „anaqimi": *cf.* Num 13:22.28.33. Termenul, ce va fi denumit inițial un grup etnic din zona Hebronului, diferit atât de evrei, cât și de populațiile semite din Canaan cu care israeliții au dus lupte grele (*cf.* Ios 11:21-22; 14:12-15; 15:13-15; 21:11), a ajuns să denumească un grup de oameni neobișnuit de înalți de statură, identificați de evrei cu legendarii *n^{e}pīlīm* antediluvieni (Gen 6:4). În LXX: *hyioì gigántōn*, „fii de giganți" (personaje legendare), iar în Syr.: *b^{e}nay ga(n)bārē* („fiii eroilor/vitejilor").

1:29-31 Încercarea nereușită a lui Moise de a convinge poporul descurajat să nu se abată de la porunca lui Dumnezeu de a pătrunde în țară pentru a o lua în stăpânire (vezi 1:8; *cf.* 1:21). În cartea Numerilor, aceeași încercare e făcută de doi dintre cei 12 bărbați trimiși să cerceteze țara, Iosua și Caleb (vezi Num 14:6-9).

1:30 „Chiar El se va lupta pentru voi": faptul că Dumnezeu este cel care cucerește țara e accentuat îndeosebi în Deuteronom. LXX are „va lupta cu ei dimpreună cu voi", iar Syr. „în locul vostru". ◆ „sub ochii voștri": dorind să accentueze caracterul real al istoriei pe care le-o prezintă, Moise face din auditoriul său un martor ocular al evenimentelor pe care le relatează, cu toate că din context (*cf.* 2:16) reiese limpede că el se adresează unei generații care nu a trăit aceste evenimente. Această tehnică retorică este întrebuințată adesea în Deuteronom (de ex. 1:19; 9:17).

1:31 „Pustiul": LXX are în plus „acesta". ◆ „te-a purtat ... îl poartă": Syr. are „v-a întremat/hrănit ... îl întremează/hrănește". ◆ „locul acesta": *i.e.* Qadeș Barnea.

1:33 „Ca să vă găsească loc": Syr. are, din posibile rațiuni teologice, „ca să vă stabilească". ◆ „să vă arate drumul": Targ. *Pseudo-Ionatan* are adaosul „să vă dea lumină pe cale". *Cf.* Ex 13:21.

1:35-40 Amintirea sentinței divine asupra generației exodului pentru neascultarea de porunca lui Dumnezeu la Qadeș: consemnată inițial în Num 14:21-24.26-35, e apoi amintită de Moise în Num 32:10-12. Sentința asupra lui Moise, evocată în vv. 37-38, este o inserție menită să arate că până și profetul are parte de aceeași soartă, cu toate că în privința lui hotărârea divină este legată de ezitarea de la Meriba (vezi Num 20:2-11.12).

1:35 „Generația aceasta rea": nu apare în LXX. ◆ Sentința propriu-zisă (*cf.* Num 14:23; vezi și Num 14:28-30).

1:36 Exceptarea lui Caleb pentru conduita lui ireproșabilă (*cf.* Num 14:24; vezi și Num 14:30). Despre Iosua se va spune chiar mai mult, în v. 38.

1:37 „Și pe mine s-a mâniat Domnul din pricina voastră": în Num 20:12, motivul pentru care Moise nu va intra în Țara Făgăduinței este mânia Domnului stârnită de episodul de la Meriba (*cf.* nota *ad loc.*); aici profetul scoate în evidență faptul că, în ultimă instanță, el a ajuns să fie pedepsit din pricina atitudinii cârtitoare a poporului. În Deut 3:26; 4:21 Moise apare împovărat cu toate răzvrătirile poporului în pustiu, asemenea figurii „Slujitorului" din Is 53:4-6.

1:38 „Stă în fața ta": expresia are adesea conotația de „a sta plin de respect înaintea cuiva", „a-i sluji". Ideea este amplificată în Targ. *Neofiti*: „care stă slujind (*MŠMŠ*) în fața ta". În Targ. *Pseudo-Ionatan*: „care slujește în casa învățăturii". ◆ „acolo": Vg. are în plus „în locul tău". ◆ „(o va da) moștenire": pentru sensul ebr. *naḥalā*^{h}, vezi nota la 4:20.

1:39 „Pruncii voștri, despre care ați spus că vor ajunge pradă": preluare fidelă a primei jumătăți din Num 14:31; vezi și Num 14:3.

1:40 Porunca de a se îndrepta spre Marea de Trestii (*cf.* Num 14:25). ◆ „Marea de Trestii": ebr. *yam-sūp* e cel mai des interpretat ca denumind aici Marea Roșie; numele de „Marea Roșie" vine din felul în care apare numită în LXX: *erythrà thálassa*. Aici se referă mai precis la golful Aqaba. Vezi și nota la Ex 10:19.

1:41 „Vi s-a părut lesne", ebr. *wattāhīnū:* hapax. LXX are „v-ați strâns", Vg. „v-ați înarmat", Syr. „ați fost stârniți", Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan* „ați început" și Targ. *Neofiti* „v-ați grăbit". ◆ *Cf.* Num 14:40.

1:43 „Și am grăit către voi": vezi Num 14:41-43. În vreme ce în 1:42 sunt redate cuvintele lui Dumnezeu care îi cere lui Moise să interzică poporului să mai încerce să lupte împotriva locuitorilor țării, căci nu vor avea parte de izbândă, din cauza neascultării de la Qadeș, în pasajul din Numeri sunt relatate direct cuvintele lui Moise ca urmare a solicitării divine.

1:44 „Amoriții": lit. „amoritul" (în sens generic). ◆ „albinele": Syr. are în plus „afumate / stârnite cu fum". Targ. *Pseudo-Ionatan* „viespi" (aram. *'wr'yyt'*), spre deosebire de Targ. *Onqelos,* care păstrează „albine" (aram. *dbyrt'*). Targ. *Neofiti* are în mod clar o *lectio conflata*: „viespile de albine". ◆ „v-au bătut în Seir": Syr. are „v-au alungat din Seir". ◆ Înfrângerea israeliților de către locuitorii ținutului este evocată în Num 14:45 în mod asemănător, cu unele diferențe: astfel, ambele pasaje spun că băștinașii „locuiesc în munte", că israeliții au fost „bătuți" „până la Horma", dar locuitorii ținutului sunt numiți aici „amoriți", în timp ce textul din Numeri îi numește „amaleciți și canaaniți", așa cum are PenS în ambele locuri. ◆ „Horma": *cf.* Num 21:1-3.

1:45 „V-ați întors și ați plâns": probabil la Qadeș Barnea. LXX și Syr. au „ați șezut și ați plâns", *cf.* Num 11:4, Jud 20:26.

1:46 „Multe zile, atâtea zile câte ați locuit": lit. „zile multe, ca zilele în care ați locuit". La limită, expresia ebr. *yāmīm rabbīm* („zile multe") poate acoperi o perioadă de câteva zeci sau chiar sute de ani (*cf.* de ex. Num 20:15, unde expresia este folosită pentru a desemna cei 430 de ani de ședere a israeliților în Egipt). Pasajul paralel din Numeri 14:34 precizează lungimea șederii în pustiu: 40 de ani.

2:1 *Cf.* Num 21:4.

2:2-8 Despre ocolirea Edomului, *cf.* și relatarea din Num 20:14-21.

2:4 „Seir": zona de NV a Edomului, teritoriul „fiilor lui Esau"; Esau era poreclit Edom (*cf.* Gen 25:25; 25:30).

2:5 „Să nu-i stârniți": LXX are „nu vă angajați cu ei în război". Targ. *Neofiti* are „nu-i atacați rânduiți de luptă". ◆ „călcătura", ebr. *miḏrāḵ*: hapax. ◆ „în stăpânirea lui Esau am dat muntele Seir": *cf.* Ios 24:4.

2:7 Evocarea cuvintelor lui Dumnezeu din vv. 3-6 legate de trecerea israeliților „prin hotarul" edomiților este urmată aici de o digresiune a lui Moise, care face arc peste timp, revenind pentru o clipă în prezentul discursului său narativ, când se împliniseră 40 de ani de peregrinări de la ieșirea din Egipt (*cf.* Deut 1:3). Tema acestei paranteze va fi reluată și dezvoltată de Moise în următoarea cuvântare (5:1–26:19), la începutul cap. 8. ◆ „(pustiul acesta) mare": lipsește în Syr.; LXX are în plus „și înfricoșător". ◆ În Syr. toată adresarea este la plural: „Căci Domnul, Dumnezeul vostru, v-a binecuvântat...".

2:8 Se reia discursul narativ. ◆ „Eilat și Ețion-Gheber": orașe portuare la extremitatea nordică a golfului Aqaba (*cf.* și 1Rg 9:26). S-a presupus și că ar fi două nume ale aceluiași loc (*cf.* Craigie, nota *ad loc.*, p. 125). ◆ Despre trecerea prin Moab, *cf.* Num 21:4-20.

2:9 „Ar", cetate moabită de pe râul Arnon (*cf.* Num 21:15.28); prin acest toponim este denumit aici întregul ținut al Moabului. Syr. nu îl menționează în acest context: „căci fiilor lui Lot le-am dat-o în stăpânire".

2:10-12 Digresiune a naratorului, care întrerupe, pentru prima dată, retrospectiva lui Moise, pentru a face câteva precizări inedite legate de emimi și de horiți, vechii locuitori ai Arului, respectiv ai Seirului, în locul cărora s-au așezat moabiții, respectiv edomiții. ◆ Dacă în 2:7 Moise a mutat atenția israeliților, pentru scurt timp, de la prezentul istoric al evenimentului relatat la prezentul discursului său narativ (și al acțiunii deuteronomice – „ziua" legământului din Moab), aici naratorul mută, discret, atenția de la prezentul istoric al evenimentului relatat de Moise la prezentul său, situat de mulți comentatori moderni ai Deuteronomului în perioada postexilică.

2:10 „Emimii": pare a fi numele dat de moabiți unei populații preistorice; apar însă mai degrabă ca făpturi legendare, identificate cu *refaimii*; numele lor a fost pus în legătură cu ebr. *'ēymāh*, „spaimă", „groază". ◆ Dincolo de ocurența de aici și de cea din Deut 2:11, numele lor mai apare în Biblia ebraică doar în Gen 14:5.

2:11 „Refaimi sunt socotiți a fi și ei, ca anaqimii": nu apare în PenS. ◆ „refaimi": *cf.* Gen 14:5 și nota. În Deut 2:20 se spune că amoniții îi numeau zamzumimi, probabil termen onomatopeic: cei care vorbesc ininteligibil. În alte locuri, îi desemnează pe locuitorii *Ṣe'ōl*-ului (Is 14:9; 26:14.19; Ps 88:11-13); Syr. îi echivalează cu *ga(n)bārē*, „eroi"/„viteji" (la fel la 3:11). ◆ „anaqimii": vezi nota la Num 13:22.

2:12 „Horiții": aici sunt numiți astfel vechii locuitori (= huriții, locuitori din munții Armeniei, împinși apoi spre Mesopotamia și spre sud, la începutul mileniului II î.H.) ai zonei

muntelui Seir, teritoriu cucerit apoi de către edomiți. Numele a fost pus în legătură cu toponimul Kharu din inscripțiile egiptene, care denumește sudul teritoriului palestinian și Edomul. De altfel, și în Biblie „horiții" apar și în alte locuri decât Seirul, de ex. Gen 14:6. După unii, ar fi vorba însă tot despre o populație legendară, de „troglodiți". Targ. *Pseudo-Ionatan* are „cei nobili". ◆ „fiii lui Esau i-au izgonit ... precum a făcut Israel": naratorul afirmă ca element unificator al acestei istorii complexe de cuceriri și reașezări acțiunea Dumnezeului unic, stăpânul istoriei.

2:13 Firul principal al discursului narativ, întrerupt în v. 9, este reluat aici. ◆ Pentru trecerea de către israeliți a văii Zeredului, vezi Num 21:12-13. ◆ „sculați-vă și treceți": PenS are „sculați-vă, porniți și treceți", *cf.* v. 24.

2:14-16 O nouă paranteză a lui Moise în propriul său discurs pentru a sublinia că sentința divină rostită împotriva generației exodului (1:35; *cf.* Num 14:28-30) s-a împlinit de-a lungul perioadei de 38 de ani de la plecarea din Qadeș până la trecerea văii Zeredului.

2:14 „S-a sfârșit": verbul folosit aici, ebr. TMM, „a fi complet", „a ajunge la capăt", subliniază extincția generației exodului.

2:18 „Arul": LXX are „Seirul".

2:19 „Fiii lui Amon": asemenea moabiților (*cf.* 2:9), amoniții sunt descendenți ai lui Lot, nepotul patriarhului Avraham (vezi Gen 19:37-38). Teritoriul amoniților era mărginit de râurile Arnon la sud și Iaboq la nord.

2:20-23 Digresiune a naratorului care întrerupe discursul lui Moise inserând câteva informații istorice legate de zamzumimi, în locul cărora s-au așezat fiii lui Amon. Naratorul mai prezintă două exemple de cazuri similare: edomiții, așezați în Seir în locul horiților (v. 22), și caftoriții, așezați pe coasta apuseană a țării Canaanului în locul awiților (v. 23).

2:22 „I-a nimicit": Syr. are „i-au nimicit", actanții devenind astfel fiii lui Esau.

2:23 „Awiții": populație necunoscută, identificată de unii cu anaqimii. ◆ „sate" (ebr. *ḥaṣērīm*): LXX (Aseroth), Vg. (Haserim) și Syr. (Ḥaṣrīm) îl înțeleg ca nume propriu. ◆ „caftoriții": strămoșii filistenilor; populație nonsemitică, venită dinspre Mediterana, spre sfârșitul sec. XIII î.H., din Caftor, menționat și în texte egiptene drept Keptar sau Keftiu. Există trei mari variante de identificare a Caftorului: insula Creta, Ciprul sau o regiune din sudul Anatoliei; LXX, Vg. și Syr. îi echivalează cu „capadocienii".

2:24 „Să [o] iei în stăpânire": Syr. are „să îl nimicești".

2:25 „Faima ta": Targ. *Pseudo-Ionatan* are „vrednicia ta"; targumistul a introdus o glosă „lirică" inspirată din Ios 10:12: „soarele și luna au stat locului din pricina ta și nu și-au mai glăsuit cântecul o zi și jumătate; au rămas în locașul lor până te-ai luptat cu Sihon".

2:26-37 Conflictul cu Sihon, regele Heșbonului, și cucerirea țării acestui rege amorit: *cf.* Num 21:21-32. Evocarea deuteronomică este mai amplă decât cea din Numeri.

2:27 „Pe drum [și numai] pe drum voi merge", ebr. *badderek̲ badderek̲ 'ēlēk̲*: în Num 21:22 apare „pe drumul *regesc* vom merge", ebr. *bᵉderek̲ hammelek̲ nēlēk̲*. Vg. are „pe drumul public", iar Targ. *Pseudo-Ionatan* „pe drumul pietruit".

2:27-29 Toată informația pronominală la pers. 1 sg. este trecută în Syr. la plural: „vom trece prin țara ta...".

2:29 „Precum au făcut cu mine fiii lui Esau": cu toate acestea, în Num 20:14-21 se afirmă că edomiții nu i-au lăsat pe israeliți să treacă.

2:30 „Dumnezeul tău": LXX are „Dumnezeul nostru", iar Syr. și Targ. *Neofiti* au „Dumnezeul vostru". ◆ „i-a întărit duhul

și i-a învârtoșat inima": expresie apropiată de formula recurentă în Exod cu privire la refuzul lui Faraon de a le da drumul israeliților.

2:31 „Ia-i în stăpânire țara": Syr. are „să-l nimicești și să-i iei în stăpânire țara".

2:34 „Am pus sub anatemă...": ebr. *ḥērem* are sensul generic de „închinat lui Dumnezeu"; în context de război înseamnă în primul rând distrugerea totală a prăzii și, în teorie, după o mentalitate arhaică, masacrarea dușmanului învins. În fapt, nimicirea totală a învinșilor pare a nu reflecta o realitate istorică: de ex. amoriții, despre care se spune aici că ar fi fost exterminați, reapar în cărțile Iosua și Judecători, iar despre hiviți, canaaniți și hitiți Dumnezeu spune că-i va alunga treptat (Ex 23:27-33), astfel încât pământul rămas pustiu să nu mișune de fiare sălbatice. Așadar, semnificația termenului este mai degrabă teologică, subliniind necesitatea evitării totale a idolatriei; pentru aceasta li se interzice israeliților căsătoria cu băștinașii (*cf.* de ex. 7:3), iar în alte locuri distrugerea totală se referă la tot ce ține de cultul idolatru (*cf.* de ex. 7:5.25-26). Obligația de a distruge prada suprimă una din cele mai importante motivații ale războiului. Vezi și nota la Num 18:14. Syr. are „i-am nimicit cu totul", iar în enumerarea celor nimiciți nu apar decât „femeile și pruncii", ceea ce reflectă o lecțiune în care *mᵉṯīm*, „bărbați", este substituit de *mᵉṯōm*, „integralitate" (la fel la 3:6.13). ◆ „bărbații (ebr. *mᵉṯīm*), femeile și pruncii" : LXX are „rând pe rând (*hexēs*), [chiar și] femeile și copiii".

2:36 „Pe malul văii...": pentru același ebr. *naḥal*, care poate denumi un pârâu, dar și o vale pe unde trece un torent care seacă în funcție de anotimp (= ued), LXX are aici doi termeni: *cheímarros*, „pârâu", „torent", și *pháragx*, „râpă". ◆ „prea tare": lit. „prea înalt", „inaccesibil".

2:37 „Nu te-ai apropiat": LXX, Vg., Syr. și Targ. *Neofiti* au „nu ne-am apropiat". ◆ „a poruncit": PenS, LXX, Vg. și Syr. au „ne-a poruncit".

3:1-7 Conflictul cu Og, regele Bașanului, și cucerirea țării acestui rege amorit. *Cf.* Num 21:33-35.

3:1 Un text asemănător apare și în Num 21:33-34, cu excepția modificărilor impuse de trecerea de la vorbirea indirectă la cea directă.

3:3 „Og": vezi nota la Num 21:33. ◆ „până ce nu i-a mai rămas nimeni în viață": în pasajul paralel din Numeri 21:35 este relatată înfrângerea lui Og, fără să fie menționată expres „punerea sub anatemă".

3:4-7 Evocarea luării în stăpânire a ținutului lui Og urmează tiparul evocării înfrângerii lui Sihon din Deut 2:34-36: cucerirea tuturor cetăților (3:4-5; *cf.* 2:34.36); punerea sub anatemă a tuturor locuitorilor, respectiv luarea animalelor și prăzii cetăților (3:6-7; *cf.* 2:34-35). Asemănările merg până la întrebuințarea multor formulări și expresii comune.

3:4 „Argov": parte a podișului Bașan, poate aflată la nord de râul Iarmuk.

3:5 „Porți": ebr. *dᵉlāṯayim*, forma de dual arată că e vorba de porți cu doi batanți. ◆ „fără ziduri": LXX a interpretat ebr. *pᵉrāzī* ca etnonim, „periziți", interpretare preluată de unele traduceri moderne (de ex. BJ, IEP).

3:8-28 În partea de sfârșit a retrospectivei sale istorice din 1:6–3:29, Moise își structurează discursul în termenii a patru rezumate succesive (3:8.12-13a.15-17; 3:18-20; 3:21-22; 3:23-28).

3:8 Rezumat al cuceririi ținuturilor celor doi regi amoriți, Sihon și Og. ◆ „Hermon": munte foarte înalt (2814 m) în extremitatea sudică a munților Antiliban. Numele a fost pus în legătură cu rădăcina ebraică *ḤRM* și ar însemna deci „loc sacru".

După Nahmanide, din cauza zăpezii (Senir ar însemna „zăpadă" în canaaneană) și a temperaturii scăzute, muntele ar fi inaccesibil, ba chiar interzis (*ḥērem*), de unde și numele (Nachmanides 1976, 42). Alte nume pentru Hermon sunt Sirion (3:9), Sion (infra 4:48 și nota) și Senir (3:9).

3:9-11 A treia digresiune a naratorului, în care sunt prezentate informații suplimentare: diferite denumiri ale muntelui Hermon; configurația regatului lui Og; obârșia lui Og și vestigiul (patul regelui) care atesta, până în vremea naratorului, dimensiunile impresionante ale acestui urmaș al legendarilor refaimi.

3:9 „Sidonienii": locuitori ai orașului fenician Sidon, azi Saida, în Liban. LXX are „fenicienii". ◆ „Sirion": Targ. *Pseudo-Ionatan* are „muntele ale cărui fructe sunt serbede". ◆ „Senir": Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan* au „muntele înzăpezit".

3:10 „Salha": oraș la cca 50 km est de Iordan, azi Salkhad, în Iordania.

3:11 „Refaimi": termen generic pentru vechile populații canaanite dinainte de venirea israeliților. Vezi și nota la 2:11. ◆ „patul": ebr. *'ereś* este un termen poetic pentru „pat"; s-a presupus că e vorba de un sarcofag de rocă bazaltică în care ar fi fost așezat sicriul uriaș. ◆ „de fier": cum fierul era rar, unii exegeți au presupus că termenul ar reflecta culoarea cenușie a bazaltului, sugerând și asprimea războinicului, pe care folclorul l-a transformat în ultimul din neamul uriașilor (*cf.* Millard, 16-21.44; Alter, nota *ad loc.*) ◆ „coți de bărbat": probabil măsura comună socotită de la cot până la vârful degetelor; pentru Antichitate este echivalat cu cca 45 cm, spre deosebire de cotul babilonian, de 52 cm.

3:12-13a.15-17 Reluarea discursului inaugural: Moise evocă împroprietărirea triburilor lui Ruben și Gad și a jumătate din

tribul lui Manase cu ținuturile transiordaniene cucerite. Evenimentele sunt relatate pe larg în cap. 32 al cărții Numerilor.

3:13b-14 Altă digresiune a naratorului. Pentru a patra și ultima oară în cadrul discursului din 1:6–4:40, naratorul întrerupe redarea cuvintelor lui Moise, inserând informații legate de ținutul Argovului. Sub aspect istoric, unele informații sunt anterioare, iar altele sunt posterioare realităților prezentului acțiunii.

3:14 *Cf.* Num 32:41. ◆ „gheșuriți ... maacatiți": populații aramaice din Înălțimile Golan (*cf.* Gen 22:24). ◆ „Hawwot Iair": „Sălașele lui Iair".

3:15 *Cf.* Num 32:30.

3:17 „Kinneret": după unii este vorba de lacul Ghenezaret, al cărui nume a fost pus în legătură cu ebr. *kinnōr*, „harpă", datorită formei acestei întinderi de apă. După alții, ar fi vorba de o localitate din teritoriul lui Neftali. ◆ „Marea Aravei": adică „Marea Moartă". ◆ „sub povârnișurile Pisgăi": Syr. echivalează subst. *'aṣdōṯ* (pl. construct de la *'aṣēḏāʰ*, „pantă", „povârniș") din formula *'aṣdōṯ happisgāʰ* cu toponimul Așdod: „Așdod și Pisga" (la fel la 4:49). ◆ „Pisga": vezi nota la Num 21:20.

3:18-20 Reamintirea angajamentului celor două triburi și jumătate împroprietărite la răsărit de Iordan de a participa la campania de cucerire a țării Canaanului, alături de celelalte triburi israelite, care vor primi moștenire în ținutul de la apus de Iordan (*cf.* Num 32:16-32). Actualizarea acestui angajament și împlinirea lui se vor petrece în vremea lui Iosua, urmașul lui Moise la conducerea israeliților (vezi Ios 1:12-18, respectiv Ios 4:12-13; Ios 21:30-34).

3:18 „Purcedeți înarmați cu toții înaintea fraților voștri...": *cf.* Num 32:17-32.

3:21-22 Cuvânt de îmbărbătare adresat de Moise lui Iosua și tuturor israeliților. Adresarea fermă constituie o împlinire de

către Moise a poruncii divine din Num 27:19.23, potrivit căreia, după învestirea lui Iosua la cârma poporului prin punerea mâinilor, profetul trebuia să-i dea porunci acestuia sub ochii întregii adunări. Prezența obștii, subînțeleasă în v. 22, este sugerată și de pluralul „Dumnezeul vostru" din v. 21, în care forma de adresare predominantă este la singular, destinatarul principal al cuvintelor fiind Iosua.

3:21 „Vei trece": Syr. are „veți trece" (posibilă armonizare cu formele de plural din versetul următor).

3:22 „Domnul ... se luptă pentru voi": *cf.* Ex 14:14 etc. Este refrenul ce străbate toată istorisirea cuceririi Țării Făgăduinței.

3:23-28 Evocarea încercării nereușite a lui Moise de a obține de la Dumnezeu revocarea sentinței divine prin care i se oprește intrarea în Țara Făgăduinței.

3:24 „Măreția ta și mâna ta cea tare": LXX are „tăria ta și puterea ta și mâna ta cea tare și brațul tău cel înălțat", iar Syr. are „măreția ta, mâna ta cea tare și brațul tău cel înalt".

3:25 „Muntele acesta bun și Libanul": cuprinsul Țării Făgăduinței, exprimat în termeni similari celor din 1:7 („muntele amoriților ... și Libanul").

3:26 „S-a mâniat": aici este folosit un verb mai rar, ebr. *hiṯ'abbar* (rădăcina *'BR*), care pare a face un joc de cuvinte cu verbul din v. 25, ebr. *'e'bᵉrāʰ* „să trec". LXX are „nu m-a luat în seamă". ◆ „din pricina voastră": și aici Moise subliniază vina israeliților care i-a atras pedeapsa divină irevocabilă (vezi și 1:37).

3:27 „Suie-te ... ridică-ți ochii ... privește": *cf.* Num 27:12. ◆ „vârful Pisga": masivul muntos de pe care Moise trebuie să contemple țara este numit „Muntele Avarim" în Num 27:12 (*cf.* Deut 32:49, unde același loc este numit și „Muntele Nebo"); Syr. echivalează aici cu „vârful înălțimii". ◆ „nu vei trece Iordanul acesta": adjectivul pronominal demonstrativ de apropiere

(ebr. *ze^{h}*) indică faptul că acest dialog dintre Moise și Dumnezeu a avut loc în șesurile Moabului, în vecinătatea Iordanului, probabil în locul în care israeliții și-au așezat tabăra înainte de a pătrunde în Țara Canaanului.

3:28 Potrivit Num 27:16-17, învestirea la conducerea fiilor lui Israel a unui înlocuitor pentru Moise, care nu-i va însoți pe israeliți în țara Canaanului, a fost sugerată de profetul însuși, într-una din rugăciunile înălțate către Dumnezeu. Alegerea lui Iosua însă, ca urmaș al profetului, a venit din partea lui Dumnezeu (vezi Num 27:18 – „Ia-ți-l pe Iosua ... și dă-i porunci"), fapt sugerat și de actualul verset.

3:29 „În vale, în dreptul Bet-Peorului": localizarea taberei israeliților. Locul este numit Șittim („arbori de acacia") în Num 25:1 și în Ios 2:1; 3:1 sau „Valea Șittim" în Ioel 4:18.

4:1-40 Partea principală a discursului inaugural. Această a doua și ultimă parte este alcătuită din două secțiuni (4:1-24; 4:25-40), constituite la rândul lor dintr-o serie de șapte secvențe: 4:1-4; 4:5-8; 4:9-14; 4:15-20; 4:21-24; 4:25-31; 4:32-40. Coeziunea discursului din fiecare secvență, laolaltă cu numeroasele legături observabile între cele șapte unități, atât la nivel tematic, cât și la nivel terminologic, fac ca cea de-a doua parte a prologului să se prezinte ca un discurs unitar, dinamic, progresiv și întru câtva simetric. Mesajul lui principal este anunțarea solemnă a temei centrale a următoarei cuvântări (transmiterea „legiuirilor și hotărârilor"), asociată unui demers de captare a atenției auditoriului și de sensibilizare a lui față de importanța păzirii acestor legi. Dacă astfel de preocupări sunt observabile în subsecțiunea inițială (4:1-8) și în cea finală (4:32-40), în subsecțiunile centrale (4:9-24; 4:25-31) este plasat un amplu și unic excurs cu privire la primul cuvânt al Decalogului (vezi Ex 20:2-6; Deut 5:6-10), care accentuează prevederea centrală a acestuia: interdicția realizării de chipuri cioplite.

4:1-8 Moise îi îndeamnă pe israeliți să asculte legiuirile și hotărârile pe care le va expune și care trebuie înfăptuite în Țara Făgăduinței. El evidențiază astfel valoarea învățăturii sale pentru viața și prestigiul poporului.

4:1 „Iar acum" (ebr. *wᵉʿattāh*): expresie ce introduce partea principală a primului discurs, jucând rol de element de legătură între aceasta și partea introductivă din 1:6–3:29. Frecvent folosită în Scriptură, această sintagmă marchează totodată schimbarea temei în cadrul unui discurs, mai ales trecerea de la rememorarea trecutului la îndemnuri pentru prezent. ◆ „legiuirile și hotărârile": acești doi termeni tehnici – ebr. *ḥōq* („legiuire"), *mišpāṭ* („hotărâre") – apar deseori împreună fără o marcată diferențiere semantică și, alături de alți termeni, precum ebr. *dāḇār* („cuvânt"), *miṭwāh* („poruncă"), *tōrāh* („lege", „învățătură"), alcătuiesc terminologia legislativă a limbajului deuteronomic. Toate aceste expresii sunt folosite în 1:6–4:40: se introduce astfel întreaga terminologie legislativă care va fi întrebuințată în Deut 5–26; 27–28, precum și în restul cărții. ◆ După „eu vă învăț", LXX și Syr. au în plus „astăzi". ◆ „ca să trăiți": Deuteronomul subliniază frecvent că respectarea Legământului, și implicit a Legii, este fundamentală pentru dăinuirea poporului și a fiecărui israelit în parte (vezi de ex. 4:40; 5:33). LXX are în plus „și să vă înmulțiți".

4:2 Legea pe care Moise o va promulga trebuie urmată întocmai, fără adăugiri sau omisiuni. Se evidențiază astfel caracterul „canonic" al legislației divine ce urmează să fie prezentată. Conținutul acestui verset este repetat cu mici modificări în Deut 13:1 (în încheierea legii centralizării cultului, element central al teologiei deuteronomiste). ◆ „pe care vi le poruncesc eu": propoziție folosită frecvent în limbajul deuteronomic privitor la Legea prezentată de Moise în Deut 5:1–26:19 (*cf. e.g.* 4:40; 6:2; 7:11; 8:1; 11:3; 13:1).

4:3-4 Succintă evocare cu scop pedagogic a episodului „Baal-Peor" relatat în Num 25:1-9. Tema vieții, întâlnită în v. 1 („ca să trăiți"), reapare aici constituind un liant care oferă coeziune secvenței alcătuite din vv. 1-4 (Weinfeld 2008, 199).

4:3 „Cu Baal-Peor": Baal-Peor sau Baal din Peor este o divinitate asociată muntelui Peor (Num 23:28) și localității Bet-Peor (Deut 3:29; 34:6; Ios 13:20) din Moab (*cf.* nota la Num 25:3). LXX consideră că este numele zeității păgâne („lui Beelphegor"); la fel și traducerea siriacă. Targ. *Neofiti*: „(ce a făcut Cuvântul Domnului celor care venerează) idolul Peor" ◆ „după Baal-Peor": sau „după (zeul) Baal de la Peor".

4:5 „Uite" (ebr. *r^{e}'ē^{h}*): verb la imperativ sg. cu valoare de interjecție, folosit în discursurile deuteronomice pentru a introduce anunțuri solemne: Deut 1:8; 1:21; 2:24; 2:31; 11:26; 30:15; 32:39 (pl.). ◆ „precum mi-a poruncit Domnul": Moise accentuează faptul că este mandatat de Dumnezeu să-i învețe legiuirile și hotărârile pe care le va rosti (*cf.* Deut 4:14).

4:6 „Înțelepciunea voastră și priceperea voastră": un nou motiv pentru păzirea poruncilor: ea va fi dovada înțelepciunii și priceperii israeliților în ochii popoarelor, care, auzind de ele, îi vor recunoaște unicitatea și excelența.

4:7 „Atât de aproape": Deuteronomul insistă în mod deosebit asupra prezenței lui Dumnezeu în mijlocul poporului său (de ex. 6:15; 7:21; 30:14). ◆ „îi stau ... aproape (lit. apropiați) dumnezeii lui": Syr. are „îi stă aproape dumnezeul lui", la singular.

4:8 „Legea aceasta pe care o pun eu în fața voastră astăzi": reamintirea actului de promulgare a legilor, anunțat în 4:5 („uite, vă învăț legiuiri și hotărâri..."), constituie o incluziune care susține legătura internă a celei de-a doua secvențe (vv. 5-8) a părții principale a prologului.

4:9-10 Toate formele pronominale și verbale la pers. a 2-a sg. sunt echivalate în Syr. cu forme la pers. a 2-a pl.: „Numai păziți-vă...“ (la fel în restul capitolului).

4:9-24 Întrucât viața și prestigiul fiilor lui Israel sunt garantate numai de păzirea Legământului cu Domnul, Moise evocă teofania sinaitică, evenimentul fondator al învățăturii sale; le oferă astfel un temei revelat de a respecta cel dintâi și mai important cuvânt din Decalog, interdicția de a-și face chipuri cioplite spre a li se închina.

4:9-14 Retrospectivă istorică a evenimentului din Horeb/Sinai, având rolul de a pregăti terenul pentru formularea îndemnurilor din vv. 15-20. Menționarea teofaniei și a Legământului de la Sinai angajează discursul lui Moise într-o bogată relație teologică și literară cu cartea Exodului, în care aceste lucruri sunt relatate pe larg.

4:9 „Lucrurile pe care le-au văzut ochii tăi“: ansamblul manifestărilor teofaniei din Horeb (focul, întunericul, norul, negura, glasul etc.). În contextul imediat (discursul din 4:1-40), enunțul constituie o anticipare aluzivă a acestor manifestări asupra cărora va insista discursul descriptiv din vv. 9-14. Pasajul reprezintă un ecou al descrierii din Ex 19:16–20:21.

4:10 „Ziua în care ai stat în fața Domnului, Dumnezeului tău, în Horeb“: evocarea caracterului solemn al zilei din Horeb reflectă relatarea solemnă din Ex 19:11 („în ziua a treia Domnul se va coborî sub ochii întregului popor pe muntele Sinai“). La 4:12, caracterul solemn al acestei zile memorabile este subliniat complementar prin menționarea grăirii lui Dumnezeu. ◆ După „în Horeb“, LXX are în plus: „în ziua adunării“. ◆ „când Domnul mi-a spus: «Adună poporul la mine...»“: ecou și variantă complementară a relatării din Ex 19:10-13.

4:11 „Și v-ați apropiat și ați stat ... iar muntele era cuprins de foc...“: *cf.* Ex 19:17-18; anamneza descriptivă insistă asupra

focului dumnezeiesc de care era cuprins muntele. ◆ „întuneric, nor și negură": LXX (codicele Vaticanus) are „întuneric, negură, vijelie, glas mare".

4:12 Conținutul versetului e dezvoltat în 4:33.36. Repovestire deuteronomică a celor din Ex 20:1 și Ex 20:18a (*cf.* și Ex 19:19; 20:22). ◆ „și a grăit Domnul ... din mijlocul focului": aspect al teofaniei sinaitice specificat, în mod repetat, în cadrul fiecăreia din cele trei evocări ale evenimentului din Horeb – în cap. 4 de 4 ori (4:12.15.33.36), în cap. 5 tot de 4 ori (5:4.22.24.26), iar în cap. 9–10 de alte 2 ori (9:10; 10:4); Syr. are „și a grăit Domnul către voi în munte din mijlocul focului" (armonizare cu 5:22). ◆ „înfățișare nu ați văzut": Deuteronomul insistă asupra interdicției de a-l reprezenta pe Dumnezeu, care derivă din transcendența lui. Uneori chiar și auzirea glasului divin este copleșitoare pentru poporul lui Israel, așa încât acesta recurge la intermedierea lui Moise pentru a primi cuvintele Domnului (vezi Deut 5:24-31).

4:13 „Și v-a vestit Legământul său": identificarea conținutului discursului lui Dumnezeu din Horeb cu însuși „legământul" încheiat de El cu ei acolo reprezintă un ecou al Ex 19:5 („dacă veți asculta de glasul meu și veți păzi *Legământul meu*..."). ◆ „Cele Zece Cuvinte" (*cf.* Ex 34:28; Deut 10:4): acesta este numele pe care îl dă Biblia ebraică ansamblului de prescripții cunoscut îndeobște drept „Cele Zece Porunci". A fost redat în grecește prin *déka lógoi*, de unde numele Decalogului. ◆ „le-a scris pe două table de piatră": *cf.* Ex 34:28 („și a scris pe table cuvintele legământului"). Vezi și Ex 31:18; 32:15.16. În Targ. *Pseudo-Ionatan* tablele sunt „de safir", iar în alte locuri, de ex. Deut 5:22; 9:9, „de marmură" (în aramaică *mrmyryn*).

4:14 Scurtă inserție (marcată prin formula stereotipă „în vremea aceea"; vezi nota de la 1:9) la care recurge Moise cu scopul de a face conexiunea între „ziua" din Horeb și cea din

Moab: în Horeb, Dumnezeu i-a încredințat „legiuirile și hotărârile" pe care profetul-legislator urmează să le proclame înaintea întregului popor în următorul discurs.

4:15 „Căci n-ați văzut nici o înfățișare...": *cf.* 4:12; dezaprobarea realizării de statui în scop cultic și a venerării corpurilor cerești (vv. 16-19) se întemeiază pe caracterul nevăzut al adevăratului Dumnezeu, lucru deja subliniat în v. 12b. ◆ Pentru discursul din Deut 4:15-16, *cf.* Ex 20:22-23.

4:16-20 Pregătită în 4:9-14, dar și în 4:15, dezvoltarea exegetică a primului cuvânt decalogic expus în Ex 20:2-6 începe aici și se va încheia în 4:31. Detalierea riscurilor de cădere în idolatrie (vv. 16-19) sugerează în ordine inversă momentele creației din Geneză 1. Idolatria descrisă aici este cea prezentă la populațiile din jur: ea se poate manifesta prin reprezentarea divinității sub chip uman, prin zoolatrie sau prin cultul aștrilor, acesta din urmă constituind o ispită pentru israeliți în timpul exilului babilonian.

4:16 „De bărbat sau de femeie": lit. „masculină sau feminină".

4:19 „Și ca nu cumva ... să li te închini și să le slujești...": argumentarea îndemnului la vigilență împotriva ispitei de a se închina soarelui, lunii și stelelor este alcătuită din două părți (a doua jumătate a v. 19, respectiv v. 20), fiind exprimată în termenii contrastului dintre aceste corpuri cerești și fiii lui Israel: în vreme ce aștrii sunt „împărțiți" (ebr. *ḤLQ*) de Dumnezeu, ca un bun comun tuturor popoarelor de sub cer, israeliții sunt „luați" (ebr. *LQḤ*) de Domnul, numai pentru El (*cf.* Deut 7:6; 14:2). De remarcat și jocul de cuvinte realizat prin întrebuințarea celor două verbe ebraice.

4:20 „Popor-moștenire": poporul lui Israel este proprietatea personală și exclusivă a lui Dumnezeu. Ebr. *naḥalāh* denumește o proprietate dobândită de la un înaintaș sau în urma cuceririi; de aici sensul de „proprietate inalienabilă". Metaforic

se aplică poporului ales, văzut ca aparținând lui Dumnezeu, dar și, uneori, lui Dumnezeu văzut ca bun al poporului, în virtutea Legământului.

4:21 „Iordanul": LXX are în plus „acesta". La fel în v. 22.

4:22 „Țara aceasta bună": Syr. are în plus „pe care v-o dă Domnul, Dumnezeul vostru".

4:23 „Păziți-vă ca nu cumva să uitați": ecou al îndemnului similar din v. 9, cu care formează o incluziune pentru a doua subsecțiune (vv. 9-24) a discursului din 4:1-40, a cărei temă centrală este interdicția chipurilor cioplite.

4:24 „Dumnezeul tău": Syr. și Targ. *Neofiti* au „Dumnezeul vostru", pentru a armoniza cu contextul. La fel în v. 25, 29. ◆ „gelos": ebr. *qannā'* înseamnă și „zelos", „plin de râvnă", cele două nuanțe de sens fiind adesea complementare. Se spune că Dumnezeu e „gelos" pentru că cere ca poporul ales să i se închine exclusiv lui, dar este și „zelos" pentru mântuirea omului, primejduită de idolatrie. *Cf.* și nota la Ex 20:5.

4:25-31 Primejdia nerespectării interdicției chipurilor cioplite: dezintegrarea poporului, exilul; însă chiar și atunci situația se va putea repara printr-o întoarcere autentică la Dumnezeu.

4:25 „Dacă ... vă veți strica...": prezentarea urmărilor unei eventuale neascultări. Se discută dacă particula ebr. *kī* de la începutul acestui verset trebuie interpretată temporal („când"), deci cu certitudinea căderii, sau condițional („dacă"), considerând posibilă fidelitatea față de Legământ (vezi Sénéchal 2009, 186–189). ◆ „vă veți învechi": Nahmanide amintește, urmând o veche tradiție rabinică, faptul că valoarea numerică a expresiei ebraice de aici, *w'nōṣantem*, este 852, adică exact numărul anilor de la intrarea evreilor în Țara Făgăduinței și până la exilul babilonian (Nachmanides 1976, 58).

4:26 „Spre care treceți Iordanul": Syr. are în plus „astăzi".

4:27 „Domnul vă va împrăștia printre popoare": amenințare specifică Deuteronomului, trimițând cu gândul la cucerirea asiriană a Regatului de nord, dar mai ales la exilul babilonian.

4:28 „Veți sluji acolo...": riscul unei largi asimilări în exil poate trimite cu gândul la „cele zece triburi pierdute" în Imperiul asirian, dar și la pericolele exilului în Babilon. ◆ „dumnezei": LXX și Targ. *Neofiti* au în plus „străini". Targ. *Onqelos* are însă „popoarelor care se închină idolilor". Potrivit nuanței teologice date de targum, Israel va sluji în exil nu unor dumnezei străini, ci unor neamuri străine care, ele, se închină de fapt idolilor.

4:29 „Căci", ebr. *kī*: multe traduceri îi atribuie un sens condițional, „dacă". ◆ „din toată inima ta și din tot sufletul tău": expresie recurentă în retorica deuteronomică.

4:30 „Când ... te vor găsi toate lucrurile acestea": se mai poate înțelege: „când te vor ajunge toate aceste cuvinte".

4:31 „Pentru că Dumnezeu milostiv este Domnul, Dumnezeul tău": acest pasaj din ultimul verset al celei de-a patra subsecțiuni (4:25-31) a părții principale a prologului contrabalansează în mod complementar afirmația „căci Domnul, Dumnezeul tău, este foc mistuitor, Dumnezeu gelos" din v. 24, versetul final al subsecțiunii precedente (4:9-24).

4:32-40 Afirmare deosebit de puternică a unicității lui Dumnezeu și îndemn la recunoașterea suveranității lui universale și deci la păzirea poruncilor lui pentru a avea parte de o viață bună și îndelungată în Țara Făgăduinței.

4:32 „Întreabă...": apelul lui Moise pregătește terenul pentru cele două ample întrebări retorice din vv. 33-34. ◆ „a creat Dumnezeu": singurul loc din Deuteronom în care Dumnezeu este proclamat drept Creator al universului: cea mai veche idee despre Dumnezeu se bazează pe intervenția lui în istorie (Eliberatorul, Călăuzitorul, Providența); înțelegerea lui drept Creatorul

a toate reprezintă o aprofundare (*cf.* Ex 20:11; Amos 4:13; Is 40:28; Gen 1:1–2:4a).

4:33 Evocare aluzivă a teofaniei din Horeb sub forma unei întrebări retorice în care sunt preluate idei din 4:12 – *auzirea glasului* lui Dumnezeu; vorbirea lui Dumnezeu *din mijlocul focului*. ◆ „Dumnezeu": LXX, PenS și Targ. *Neofiti* au „Dumnezeul cel viu". ◆ „și să fi rămas în viață": afirmarea indirectă a rămânerii israeliților în viață după teofania de la Sinai ca eveniment unic în istoria umanității. *Cf.* Ex 19:16; 20:18, dar mai ales Ex 20:19.

4:34 „Sau a mai încercat vreun dumnezeu să se ducă": Syr. are „sau l-au încercat pe Dumnezeu, care s-a dus...". ◆ „cu lucruri înfricoșătoare și mari": Syr. are „cu viziuni mari".

4:35 În vreme ce aici este evidențiat scopul final al minunilor evocate în versetul anterior, anume cunoașterea lui Dumnezeu, reamintirea ieșirii din Egipt (vv. 37-38) precizează cauza ultimă, anume iubirea lui Dumnezeu față de patriarhi, strămoșii israeliților. ◆ „nu mai este altul în afară de El": această afirmație monoteistă radicală prefigurează discursul profetic din Isaia 43:10-13; 44:6-8; 45:6-7.22.

4:36 Ultimă aluzie la teofania din Horeb în discursul inaugural. Prezintă elemente comune cu 4:10-12. Pentru auzirea „din cer" a glasului divin, *cf.* Ex 20:22.

4:37 „Pentru că i-a iubit pe părinții tăi": este prima utilizare a verbului ebr. *'āhaḇ*, „a iubi" având-l drept subiect pe Dumnezeu, ca motivare a alegerii lui Israel. *Cf.* și 7:8. ◆ „sămânța lor de după ei": lit. „sămânța lui de după el". LXX are „sămânța lor de după voi înșivă". ◆ „El însuși": lit. „cu Fața sa".

4:39 „Și pune-ți în inimă, că Domnul...": Syr. are „și întoarceți-vă inimile, căci Domnul...". ◆ „că Domnul este Dumnezeu ... nu este altul": reluare dezvoltată a afirmației monoteiste

din 4:35, bazată pe pasaje din Ex 20:4 („sus în ceruri"; „jos pe pământ"). *Cf.* Ios 2:11; 1Rg 8:23.

4:40 „În toate zilele": ebr. *kol-hayyāmīm*, important laitmotiv teologic al cărții Deuteronomului. Cele mai multe versiuni moderne pun această secvență în legătură cu verbul „a da", afirmând astfel dreptul permanent al fiilor lui Israel asupra Țării Sfinte („Domnul ... ți-l dă în toate zilele", *i.e.* „pentru totdeauna"). Totuși în Deuteronom se subliniază că Israel va fi izgonit din Țară dacă nu urmează poruncile; și întrucât cartea profețește întoarcerea poporului în Țară, este puțin probabil ca secvența *kol-hayyāmīm* să facă referire la o stăpânire neîntreruptă a teritoriului făgăduit. Mai probabil, ea trebuie pusă în legătură cu verbul de la începutul versetului: „păzește ... în toate zilele". Pentru o utilizare similară a expresiei, vezi 5:29 și 12:1 (Hoffmann 1913, 63–64).

4:41-43 Interludiu istoric între discursul inaugural și ampla formulă din 4:44-49 de introducere a următoarei cuvântări. ◆ Potrivit textului biblic, porunca desemnării cetăților de scăpare, dusă la bun sfârșit în vremea lui Iosua (Ios 20:8), a putut fi înfăptuită parțial încă din timpul lui Moise. Selectarea de către profet a celor trei cetăți de scăpare la răsărit de Iordan (Beţer, Ramot și Golan) a fost posibilă întrucât, spre deosebire de țara Canaanului, necucerită încă, ținutul transiordanian intrase deja în posesia israeliților, fiind acordat, ca „moșie", celor două triburi și jumătate (vezi 3:12-17). ◆ Pentru „cetățile de scăpare", *cf.* Num 35:10-28; Deut 19:1-13.

4:42 „Fără voie": lit. „fără știință". ◆ „mai înainte": lit. „nici ieri, nici alaltăieri", semitism întâlnit mai cu seamă în textele narative; mai apare în 19:4.6.

4:44-49 Formulă introductivă a marii cuvântări deuteronomice de expunere a Legii.

4:44 „Iar aceasta este Legea...": modul în care începe această formulă introductivă o situează în continuarea celei din Deut 1:1-5. *Cf.* mai ales 1:1.5.

4:45 „Acestea sunt mărturiile, și legiuirile, și hotărârile": exprimare deopotrivă alternativă și complementară în raportul cu pasajul „aceasta este Legea" din versetul anterior. Pentru termenii tehnici legislativi din vv. 44-45, vezi nota la Deut 4:1. Fiecare din acești termeni cu caracter sinonimic descoperă din perspectivă proprie natura unică a instrucțiunilor legislative prezentate în discursul din 5:1–26:19. ◆ „Israel": unele manuscrise ale LXX au în plus: „în pustiu". ◆ „când au ieșit din Egipt": indicare vagă a coordonatei temporale a următorului discurs. Acest caracter imprecis ar putea reflecta un moment istoric ulterior (perioada post-exilică?) din perspectiva căruia se face relatarea finală.

4:46 Continuarea v. 44, întrerupt de formula din v. 45. ◆ „dincolo de Iordan...": amplasamentul geografic al discursurilor deuteronomice (*cf.* 1:1.5). ◆ „în vale, în dreptul Bet-Peorului": *cf.* 3:29; vezi și nota. Identificarea geografică mai apare în 34:6, cu referire la locul înmormântării lui Moise.

4:48-49 Trecere în revistă a ținuturilor transiordaniene stăpânite de cei doi regi amoriți, Sihon și Og, pe care israeliții le-au luat în stăpânire (vezi v. 47) în drumul lor spre țara Canaanului. *Cf.* 3:8.12-17.

4:48 „Muntele Sion" (ebr. *Śî'ōn*): hapax în Biblie, alt nume dat Hermonului. Nu trebuie confundat cu „Sionul" (ebr. *Ṭiyyōn*), înălțimea pe care se află cetatea Ierusalimului. PenS are „Sihon", iar Syr. are „Sirion" (*cf.* 3:9).

4:49 „Marea Aravei": PenS are în plus „Marea Sărată", iar Targ. *Neofiti* înlocuiește „Marea Aravei" prin „Marea Sărată". LXX are „sub Asedoth cea săpată în piatră".

5:1–26:19 Marele discurs rostit de Moise dincolo de Iordan, în care le transmite israeliților Legea divină. Din punct de vedere structural, această a doua cuvântare a lui Moise din Deuteronom este alcătuită tot din două părți: una introductivă (5:1–11:32), al cărei laitmotiv este fidelitatea poporului față de Dumnezeu, urmată de partea principală (12:1–26:19), ce conține codul legislativ central al cărții.

5:1–11:32 Prima parte a discursului are un pronunțat caracter exortativ. Într-o secțiune introductivă (5:1-33), Moise îi îndeamnă pe israeliți să păzească Legea pe care le-o înfățișează, le amintește de Legământul din Horeb, face o expunere completă a Decalogului și reamintește cum a ajuns să le fie mesagerul legiuirilor divine. Prezentarea Legii propriu-zise începe în a doua secțiune (6:1–11:32), cu o serie de porunci și mărturii, formulate într-un mod ce îmbină îndemnul cu evocarea pedagogică a unor evenimente petrecute după ieșirea din Egipt.

5:1 „Ascultă, Israele" (ebr. *ș^ema' Yiśrā'ēl*): îndemn solemn la ascultare adresat întregului popor. Această formulă introductivă, care subliniază importanța a ceea ce urmează să fie spus, este folosită în mai multe locuri în Deuteronom ca exortație ce marchează începutul unui nou discurs (aici și în 20:3; 27:9) sau al unei noi secțiuni de discurs (4:1; 6:4; 9:1).

5:2 „Dumnezeul nostru": LXX are „Dumnezeul vostru". La fel în v. 3. ◆ „cu noi": LXX are „cu voi". La fel în v. 3. ◆ „a încheiat ... Legământ": lit. „a tăiat ... Legământ"; folosirea verbului ebr. *KRT* ar putea proveni din ritualul străvechi de a tăia în două animalele de jertfă printre care urmau să treacă cei care intrau în legământ (*cf.* Gen 15:9 și urm.; Ier 34:18).

5:3 „Nu cu părinții noștri": referire la strămoșii israeliților, cei trei patriarhi, Avraham, Isac și Iacob. Vezi și nota de la 1:8. ◆ „cu noi, noi, aceștia care aici, astăzi, suntem cu toții în viață": insistența pe caracterul mereu actual al Legământului,

subliniat și de tripla accentuare spațială („aici"), temporală („astăzi") și personală („noi... care... suntem în viață").

5:5 „Eu am stat între Domnul și voi": Nahmanide interpretează mijlocirea lui Moise considerând că poporul lui Israel ar fi auzit numai primele două porunci de la Domnul, restul fiindu-i transmise de către profet. Abraham Ibn Ezra, care este de altă părere, plasează intermedierea profetului abia după revelația sinaitică, în care Domnul a grăit către popor „față către față" (v. 4) (Nachmanides 1976, 62). ◆ „cuvântul Domnului": Syr. are în plus „Dumnezeului vostru". ◆ „nu v-ați suit în munte": în Ex 19:17 și Deut 4:11, se spune că poporul stătea „la poalele muntelui".

5:6-21 Decalogul. Textul deuteronomic al „Celor Zece Cuvinte" prezintă unele variații față de cel din Exod 20:2-17. O distincție importantă privește motivația pentru respectarea Sabatului (vv. 12-15). În Exod, motivul este acela că Dumnezeu a creat lumea în șase zile și s-a odihnit în ziua a șaptea (Gen 1:1–2:4a), iar aici la originea Sabatului se află amintirea faptului că Israel a fost rob în țara Egiptului, de unde a fost scos de Domnul cu mână tare și cu braț întins (*cf.* Deut 15:15; 16:12; 24:18.22). Mai mult, față de „Cartea Legământului" (Ex 21–23) care urmează Decalogului în Exod, codul de legi din Deuteronom (12:1–26:15) manifestă unele diferențe semnificative (de ex. 12:13-14; 15:12-18)

5:6-10 Acest prim paragraf din Decalog reia Ex 20:2-6. Încă din Antichitate unii considerau că este vorba de o singură poruncă, iar alții separau interdicția cinstirii altor zei de interdicția facerii de chipuri cioplite, de unde și numerotarea diferită a poruncilor până în ziua de astăzi. În iudaism prima poruncă este „Eu sunt Domnul ... din casa robiei", iar a doua este „să nu ai alți dumnezei ... să nu-ți faci chip cioplit". Catolicii și luteranii unesc într-o singură poruncă „Eu sunt Domnul", „să nu ai alți dumnezei" și „să nu-ți faci chip cioplit", dar separă

interdicția de a pofti femeia aproapelui de interdicția de a râvni casa aproapelui. Ortodocșii și reformații consideră drept primă poruncă „Eu sunt Domnul" continuat cu „să nu ai alți dumnezei", iar ca a doua poruncă „să nu-ți faci chip cioplit", dar unesc interdicțiile poftirii casei și femeii aproapelui.

5:6 „Eu sunt Domnul...": Decalogul începe cu revelarea de sine a lui Dumnezeu, ca autor al Cuvintelor care urmează. ◆ „te-am scos din țara Egiptului...": prin aceste cuvinte, versetul introductiv ancorează cele zece formulări legislative ale Decalogului în experiența exodului (Markl 2013, 15). ◆ „casa robiei": lit. „casa robilor".

5:7 A avea „alți dumnezei pe lângă mine": definirea cea mai cuprinzătoare a politeismului – implicând și tot ceea ce ar putea știrbi cultul datorat Dumnezeului unic. Potrivit unor exegeți, această formulare ar reflecta o mentalitate străveche în care poporul știa că trebuie să se preocupe exclusiv de Dumnezeul său, dar nu-și punea problema statutului ontologic – a existenței sau inexistenței – zeilor celorlalte popoare (se vorbește mai degrabă de *monolatrie*). Profeții, mai ales după exil, insistă asupra nonexistenței zeilor (de ex. Is 44:6; 45:6.14.18), de multe ori în mod concret, reducându-i la materialul din care sunt făcute reprezentările lor (de ex. Is 41:7; 44:9-18; Ps 115:4-8). Syr. are „alt dumnezeu".

5:8 Interdicția chipurilor cioplite ocupă locul central în cadrul primului paragraf din Decalog, atât din punct de vedere structural, cât și teologic. ◆ „chip cioplit": ebr. *pesel* denumește orice imagine turnată, gravată ori sculptată, reprezentând o divinitate.

5:9 „Să nu te închini lor și să nu le slujești": această dublă interdicție reprezintă continuarea celei din 5:7. ◆ „cercetez fărădelegea ... [până] la a treia și la a patra [generație] asupra celor care mă urăsc...": la această vreme, în absența unei idei

clare despre viața de după moarte, implicând pedeapsă ori răsplată, predomina concepția răspunderii colective, simultane sau de-a lungul generațiilor. În textele biblice se manifestă o pedagogie a revelației asupra responsabilității individuale: în texte ca cel de față accentul cade asupra disproporției dintre pedeapsa limitată și milostivirea divină nemărginită. În alte texte (de ex. Deut 7:10; 24:16) este exprimată categoric răspunderea individuală; ea va fi o temă predilectă a profeților, mai ales Ieremia și Iezechiel. *Cf.* și nota la Ex 20:5.

5:10 „Bunăvoință": ebr. *ḥesed* se referă la atitudinea de bunătate iubitoare bazată pe o relație ce implică fidelitatea; în speță bazată pe Legământ: vezi și nota la Gen 24:27. ◆ „poruncile mele": lit. „poruncile lui", ceea ce ar reprezenta o încheiere a redării cuvintelor lui Dumnezeu.

5:11 „Să nu iei numele ... în van": *cf.* Lev 19:12. Vezi și nota la Ex 20:7; Syr. are „să nu juri pe numele ... cu înșelăciune".

5:12-15 Păzirea zilei de sabat: față de formularea din Exod (20:8-11), care evidențiază ca temei al acestei porunci odihna lui Dumnezeu din ziua a șaptea a creației (Gen 2:1-3), aici accentul cade pe scop, reprezentat de repausul tuturor, inclusiv al slujitorilor și al animalelor de povară. Din acest motiv, referința acestei noi formulări este amintirea robiei din Egipt și a eliberării; omul trebuie să știe să se oprească din muncă și să le dea răgaz și celor care depind de el, oameni și animale; de altfel această idee este formulată deja în Ex 23:12.

5:12 „Să păzești", ebr. *šāmōr*: lit. „să se păzească". Ex 20:8 are „să-ți aduci aminte" (ebr. *zāḵōr*). ◆ „precum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău": pasaj fără corespondent în Ex 20:8; insistență în plus asupra originii divine a poruncii de a păzi ziua de odihnă.

5:14 „Așezările tale": lit. „porțile tale", folosit în regim de *pars pro toto*. La fel în 12:12.17.18.21; 14:21.27.28.29; 15:7.22; 16:5.11.14.18;

17:2.8; 18:6; 24:14, 26:12; 28:52 (de 2 ori).55.57; 31:12. ◆ „ca să se odihnească robul tău ... ca tine": accentuare suplimentară a egalității ontologice dintre oameni.

5:15 „Adu-ți aminte că rob ai fost în țara Egiptului": în general, experiența robiei din Egipt și a acțiunii eliberatoare a lui Dumnezeu întemeiază exigențele Deuteronomului privind viața de fiecare zi. ◆ „cu braț întins": Syr. are „cu braț înalt". ◆ LXX are în plus la sfârșitul versetului „și să o sfințești". ◆ „să ții": lit. „să faci". LXX, Vg. și Syr. au „să păzești".

5:16 „Precum ți-a poruncit Domnul, Dumnezeul tău ... și ca să-ți fie bine": pasaje în plus față de Ex 20:12. Deuteronomul insistă asupra voinței lui Dumnezeu ca omul să fie fericit. ◆ „pe pământul": Syr. are în plus „bun".

5:17 „Să nu ucizi": *cf.* Ex 20:13. LXX inversează versetele 5:17 și 5:18.

5:18 *Cf.* Ex 20:14 și nota. Vezi și Lev 18:20.

5:19 *Cf.* Ex 20:15 și nota.

5:20 *Cf.* Ex 20:16. ◆ „mincinoasă", ebr. *șāw'*: lit. „gol", „deșert", „fără temei"; același cuvânt ca la v. 5:11, unde se interzice rostirea fără rost a numelui divin. Pasajul corespondent din Exod are ebr. *șeqer*, „fals", „mincinos".

5:21 *Cf.* Ex 20:17. ◆ „să nu poftești femeia aproapelui tău. Să nu râvnești casa aproapelui tău, nici ogorul lui...": pasajul paralel din Exod este „Să nu poftești casa aproapelui tău. Să nu poftești femeia aproapelui tău...". Formularea deuteronomică distinge între un sentiment nepotrivit față de femeia aproapelui și jinduirea după averea acestuia.

5:22 „Și nu a mai adăugat": expresia, care nu apare în textul paralel din Exod, subliniază caracterul normativ și definitiv al Decalogului. Targumurile au însă aici „și nu a încetat": *Onqelos* vrea să spună că Domnul nu s-a oprit pe tot parcursul discursului. Nahmanide interpretează și el această expresie în sensul

că cele zece porunci au fost spuse de *YHWH* într-o singură rostire, fără pauză, cum nu se va mai auzi vreodată (Nachmanides 1976, 70); Syr. pare a se apropia de interpretarea oferită de targumuri: „cu glas mare care nu are sfârșit". ◆ Descrierea teofaniei sinaitice de aici și din versetul următor (v. 23) conține amănunte descriptive care se regăsesc în alte evocări deuteronomice ale evenimentului: de ex. Dumnezeu a grăit „din mijlocul focului" (*cf.* 4:12), „al norului", „al negurii", „al întunericului" (*cf.* 4:11); după ce a terminat de grăit *Cele Zece Cuvinte*, Dumnezeu „le-a scris pe două table de piatră" (*cf.* 4:14; vezi și 9:10); poporul a auzit „glasul" (*cf.* 4:12.36; 18:16); „muntele era cuprins de foc" (*cf.* 4:11; 9:15).

5:23 De aici până la v. 31, inclusiv, este redat, în mod amănunțit, concursul de împrejurări ce a condus la învestirea lui Moise cu demnitatea de transmițător și învățător al Legii divine. ◆ „din mijlocul întunericului": LXX are „din mijlocul focului".

5:24 „Slava lui și măreția lui": LXX are doar „slava". ◆ „astăzi": prezentarea evenimentului din Horeb ca zi memorabilă reprezintă o trăsătură comună tuturor evocărilor deuteronomice ale legământului sinaitic (*cf.* 4:10.15; 9:10; 10:4; 18:16).

5:25 *Cf.* cuvintele poporului citate de Moise în 18:16.

5:26 *Cf.* 4:33 și nota. ◆ „ce făptură": termenul ebraic *bāśār* (lit. „carne") este aici o paralelă la expresia *'ām* („popor") din Deut 4:33; Syr. are „ce făptură (lit. „fiu al cărnii") ca noi" (sintagma „ca noi", care în TM determină verbul, devine în Syr. determinant al grupului nominal al subiectului). ◆ „Dumnezeului celui viu": expresia este menită să-l deosebească pe Dumnezeul cel adevărat de zeii neamurilor, lipsiți de viață.

5:27 „Vom asculta și vom înfăptui": angajamentul poporului apare aici mai explicit și mai ferm decât în pasajul paralel din Exod (20:19), unde se spune doar „vom asculta".

5:28 „Au făcut bine în tot ce au grăit": confirmare solemnă a rolului de mijlocitor al lui Moise. *Cf.* și 18:17.

5:30 „La corturile voastre": LXX are „la casele voastre".

5:31 „Iar tu stai aici cu mine și voi grăi...": aici este practic redată porunca la care se face aluzie în 4:14. ◆ „toată porunca": acest singular, care se reia ca un refren, semnifică unitatea Legii date de Dumnezeu (*cf.* 6:1.25; 7:11; 8:1; 11:8 etc.); Syr. are aici „toate legile, poruncile și hotărârile mele".

5:32-33 Noi îndemnuri la păzirea Legii, alcătuind o incluziune cu îndemnul din 5:1, ce delimitează a doua evocare a evenimentelor petrecute în contextul legământului din Horeb.

5:32 „Să nu vă abateți nici la dreapta, nici la stânga": formulare folosită și în alte locuri în Deuteronom (vezi 2:27; 17:11.20; 28:14), cu sensul de a păstra calea dreaptă ce menține bunele relații între oameni sau între oameni și Dumnezeu.

5:33 „Calea": ebr. *derek*, „drum", „cale" este o metaforă frecventă în Biblie referitoare la comportamentul omului, la direcția sa de viață; *cf.* Ex 18:20 și nota. ◆ „ca să trăiți și să vă fie bine...": forme ale binecuvântării pe care Dumnezeu o revarsă asupra poporului dacă acesta îi înfăptuiește voința. Recurent subliniate, alături de altele, în discursurile lui Moise din Deuteronom (*e.g.* 4:1.40; 6:3.18.24), ele vor atinge punctul culminant în enunțarea detaliată a binecuvântării divine în Deut 28:1-14.

6:2 „Să te temi de Domnul": în limbaj biblic „teama de Domnul" se referă la o atitudine de respect, de preocupare pentru a îndeplini voința divină, la fiorul sacru în fața lui Dumnezeu. ◆ „legiuirile și poruncile": Syr. are „poruncile, legiuirile și hotărârile" (armonizare cu v. 1).

6:3 „[Într-o] țară care șiroiește de lapte și miere": Syr. are „că îți va da o țară care șiroiește de lapte și miere".

6:4-9 Exortație solemnă cu care începe prezentarea propriu-zisă a poruncilor în a doua secțiune (6:1–11:32) a părții introductive a marelui discurs deuteronomic.

6:4 „Ascultă, Israele, Domnul este Dumnezeul nostru, Domnul este unul", ebr. *ṣᵉma' Yiśrā'ēl YHWH 'elōhēᵛnū YHWH 'eḥāḏ*. Este principala profesiune de credință din iudaism. Textul ar mai putea fi înțeles și: „Ascultă, Israele, Domnul *este* Dumnezeul nostru, doar Domnul", „Ascultă, Israele, Domnul, Dumnezeul nostru, Domnul este *unul*", „Ascultă, Israele, Domnul, Dumnezeul nostru, *este* un singur Domn. (lit. ...*este* Domn unul)". Cea din urmă variantă este reflectată în LXX (gr. *kýrios ho theòs hēmōn kýrios heîs estin*) și în Syr. (*māryā 'alāhan māryā ḥaḏ (ḥ)ū*), și citată și în Noul Testament (Mc 12:29 ș.a.). Ținând cont atât de normele gramaticale ale limbii ebraice biblice, cât și de particularitățile stilului literar deuteronomic, am optat pentru varianta din traducere, ca afirmație teologică fundamentală despre *YHWH* (Domnul). În textul ebraic literele *'ayin* din primul cuvânt *Ṣᵉma'* („ascultă") și *dāleṯ* din ultimul cuvânt *'Eḥāḏ* („unul") sunt mai mari ca celelalte. Au fost propuse mai multe explicații. Litera *'ayin* a fost evidențiată pentru a evita citirea ei ca *'alēp* din cuvântul *ṣemmā'* („poate"). *Dāleṯ* a fost scris proeminent pentru a nu se confunda cu litera *rēṣ*, ducând la lecțiunea *'aḥēr* („altul"). Luate împreună, aceste două litere formează cuvântul *'ēḏ*, „martor", și sugerează că evreul devine martor al unicității de neasemuit a lui Dumnezeu (*cf.* Is 43:10) (Diamond 2019, XVI-XVII). ◆ „ascultă, Israele..." (ebr. *ṣᵉma' Yiśrā'ēl*): în tradiția iudaică, aceste două cuvinte (iar uneori doar primul, *ṣᵉma'*) au dat numele întregii secvențe care, alături de Deut 11:13-21 și Num 15:37-41, a fost întrebuințată, încă din antichitate, ca principală rugăciune a serviciului divin de dimineață și de seară. LXX are în plus la început versetul 4:45 („Și acestea sunt îndreptările... din țara Egiptului: Ascultă, Israele...").

6:5 „Să-l iubești pe Domnul": folosirea termenului „a iubi" (ebr. *'HB*) în relația cu Dumnezeu e specifică Deuteronomului (7:8-9; 10:12; 11:1.3.22; 13:4; 19:9; 30:6.16.20). În restul Pentateuhului apare numai în Ex 20:6. ◆ „inima": în limbaj biblic, ebr. *lēḇāḇ/lēḇ* denumește metaforic întreaga interioritate a omului – minte, voință, sentimente superioare. Ținând seama de complexitatea naturii umane, rabinii (*M. Berachot* 9:4) îndeamnă să-l iubești pe Domnul și cu pornirea cea bună (*yēṣer ha-ṭōḇ*) și cu cea rea (*yēṣer ha-rā'*): ambele sunt inerente naturii umane; în vreme ce pornirea cea bună reflectă chiar însușirea inițială a creației divine (vezi Gen 1:31), pornirea cea rea decurge și ea din liberul-arbitru, aceasta putând fi însă învinsă (vezi Gen 4:7). Totuși, *yēṣer ha-rā'* nu este rea în sine, căci în lipsa ei omul n-ar zidi o casă, nu și-ar lua nevastă și nu ar face copii (*Genesis Rabbah* 9:7): ea face parte din instinctele vitale ale omului, care, scăpate de sub controlul rațiunii, pot deveni patimi. Altfel spus, nu nevoia de hrană este rea, ci lăcomia, nu actul sexual, ci desfrâul sau promiscuitatea etc. Se înțelege astfel că și cu această pornire, dacă e bine orânduită, omul îl poate iubi pe Dumnezeu. ◆ „sufletul": ebraicul *nepeș* (tradus în mod tradițional cu „suflet") denumește suflul vital, ființa vie și, de aici, persoana, sinele. Întrebat fiind asupra înțelesului expresiei „din tot sufletul tău", Rabbi Akiva îl interpreta în sensul că fidelitatea față de Dumnezeu trebuie să meargă până la sacrificiul suprem („și dacă [Dumnezeu] îți ia sufletul"). Atunci când romanii au interzis studiul Torei, Rabbi Akiva a continuat să adune oameni în jurul său, în public, pentru a le da învățătură. A fost arestat, întemnițat și torturat. Fiindcă torționarii îi brăzdau trupul cu gheare de fier chiar la ceasul când evreii obișnuiau să spună *Șema*, Akiva l-a recitat pentru ultima oară, ca semn că acceptă „jugul Împărăției Cerurilor". Ucenicii lui l-au întrebat: „Rabbi, până într-acolo ești dispus să suferi?" Akiva le-a

răspuns: „Toată viața am fost tulburat de acest verset – «din tot sufletul tău», adică «și dacă [Dumnezeu] îți ia sufletul». M-am întrebat când voi avea prilejul să împlinesc această poruncă. Acum, că mi s-a dat, să nu o împlinesc?" (*T.bab. Berachot* 61b). ◆ „puterea": ebr. *m^{e}'ōd*, de obicei adverb („foarte"), e folosit cu valoare substantivală doar aici (și reluat ca aluzie la acest pasaj în 2Rg 23:25, în descrierea credinciosului rege Iosia); Syr. are „avuția ta" (*qenyānāḵ*).

6:6 „În inima ta": LXX are în plus „și în sufletul tău".

6:7 „Să le repeți", ebr. *šinnantām*: verbul este un hapax. ◆ „când stai ... și când mergi ... când te culci și când te scoli": formule care arată totalitatea activităților vieții.

6:8 „Semn pe mâna ta ... însemne între ochii tăi": mâna și fruntea sunt simboluri ale acțiunii și gândirii. Începând din sec. I d.H., evreii pioși au simțit și nevoia unui element concret de aducere aminte; de aici așa-numitele *t^{e}pillīn*, gr. *phylaktéria*, cutiuțe din piele conținând versete din Tora (Ex 13:1-10.11-16; Deut 6:4-9; 11:13-21), care se poartă la încheietura mâinii și pe frunte. ◆ „între ochii tăi": LXX are „în fața ochilor tăi".

6:9 „Ușorii" (ebr. *m^{e}zūzoṯ*): de aici, „mezuza", casetă conținând versetele Deut 6:4-9 și 11:13-21, scrise pe o bucată de pergament, care se fixează pe tocul ușilor. O *mezuza* conține 713 litere, iar dacă una dintre ele lipsește sau este greșită obiectul de cult este considerat *pāsūl* (neadecvat sau nepotrivit pentru ritual). Pergamentul este apoi răsucit, iar pe spatele acestuia se scrie numele divin *Ṣadday* (*cf.* Ps 91:1 – „la umbra lui *Ṣadday* se va adăposti"), un acronim pentru *ṣōmēr dalṯōṯ* (sau *dīrōṯ*) *Yiśrā'ēl*, „păzitorul ușilor lui Israel". Cel care scrie obiectul este un scrib autorizat (*sōpēr stam*), un caligraf care se pregătește pentru munca lui cu evlavia unui pictor de icoane. La Qumran, textul *mezuzei* conținea Decalogul împreună cu Deut 10:12–11:12, iar o *mezuză* samariteană cuprindea doar Decalogul.

6:10-12 „Pe care nu le-ai zidit tu ... nu le-ai umplut tu ... nu le-ai săpat tu...": se accentuează gratuitatea darului divin, pentru a preveni îngâmfarea omului care riscă să-și atribuie meritele, uitând de Dumnezeu. *Cf.* și Deut 8:17-18.

6:12 „Din țara Egiptului, din casa robiei": *cf.* Ex 20:2; Deut 5:6.

6:13 După „lui să-i slujești", LXX are în plus „să te alipești de El", poate prin armonizare cu 10:20.

6:15 „Căci Dumnezeu gelos este Domnul, Dumnezeul tău": vezi nota la Deut 4:24; *cf.* și Ex 20:5 și nota. ◆ „mânia" (ebr. *'ap*) lui Dumnezeu: literalmente *'ap* înseamnă „nas", „față", dar este folosit adeseori în expresia „i s-a aprins nasul/fața", cu sensul de „s-a mâniat".

6:16 „Precum l-ați pus la încercare la Massa": referire la evenimentul relatat în Ex 17:1-7. *Cf.* Deut 9:22; 33:8. Syr. echivalează acest toponim cu un nume comun: „cu încercări".

6:18 „Ce e ... bun în ochii Domnului": adică ceea ce e în conformitate cu voința divină, spre deosebire de „ce e rău în ochii Domnului" (vezi 9:18). Această exprimare amintește de limbajul narațiunii facerii lumii în șase zile din Gen 1:1–2:4a, în care se spune repetat că Dumnezeu, privindu-și creația, vede că „este bine", că „toate erau foarte bune".

6:21 „Cu mână tare": LXX are în plus „și cu braț înalt".

6:20-25 În Deuteronom se insistă în mod deosebit asupra îndatoririi catehetice, de transmitere către urmași a cuvintelor Domnului (*cf.* 4:9). De altfel, pasajul este integrat în ritualul Paștelui iudaic, în textul Haggadei, până astăzi. Vezi și nota la Ex 12:26-27.

6:24 „Ca să ne fie bine": Syr. are „ca să ne facă bine".

6:25 „Dreptate ne va fi...": Dumnezeu ne va socoti drepți, vom fi într-o relație armonioasă cu El.

7:1-26 Unitatea discursului din acest capitol este dată de porunca punerii sub anatemă a popoarelor din țara Canaanului (*cf.* incluziunea stabilită de vv. 2 și 26) explicitată prin evitarea înrudirii cu ele, distrugerea obiectelor lor de cult idolatre și refuzul de a încheia legământ cu ele. Există numeroase afinități tematice și terminologice cu Ex 34:11-16. Despre anatemă, vezi și nota la 2:34.

7:1 *Cf.* Ex 34:11. ◆ „va izgoni": Syr. are „va nimici" (la fel la v. 22). ◆ „hititul și ghirgasitul și amoritul și canaanitul și perizitul și hivitul și iebusitul; șapte neamuri" (*cf.* Ios 3:10): lista cea mai extinsă a popoarelor canaanite care trebuie „puse sub anatemă". Totuși, denumirile sunt mai degrabă vagi. Ḥatti și Amurru sunt denumiri folosite de Imperiul Neoasirian pentru a denumi la modul general toată regiunea, Siria și Palestina. La fel, numele de Canaan a fost folosit de către Imperiul Nou egiptean pentru a face referire la posesiunile asiatice (în special zona Gaza și Bet-Șean). Alte liste cuprind fie șase neamuri (vezi Ex 3:8.17; 23:23; 33:2; 34:11; Deut 20:17; Ios 9:1 etc. – amoriți, canaaniți, hitiți, periziți, hiviți, iebusiți), fie cinci (vezi Ex 13:5 – amoriți, canaaniți, hitiți, hiviți, iebusiți) – Ishida 1979.

7:2 *Cf.* Ex 23:32-33; 34:12.

7:5 *Cf.* Ex 34:13; Deut 12:2-3. ◆ „așerele": Așera este numele unei importante zeițe canaanite atestate și în Ugarit (*cf.* 1Rg 18:19), însă aici sensul termenului este acela de stâlp sau copac ce ține de un cult idolatru. Copacii simbolizau protecția și fertilitatea pe care le aștepta închinătorul de la zeitate; Syr. are *ḥešlāṯhōn*, „chipurile lor turnate/cioplite".

7:6 Conținutul acestui verset reapare în 14:2 aproape cuvânt cu cuvânt; *cf.* și Ex 19:5-6. ◆ „popor sfânt": *cf.* 14:2.21; 28:9. În limbaj biblic „sfânt" înseamnă consacrat lui Dumnezeu, introdus în sfera sacrului; această situare implică și o mare responsabilitate: felul de viață al poporului trebuie să corespundă

sfințeniei lui Dumnezeu. În Ex 19:6 este folosită expresia alternativă „neam sfânt" (vezi și nota). În Ezra 9:2 apare sintagma „sămânța cea sfântă". (Vezi și BTE Ex-Lev, Introducere generală, pp. 25–30). ◆ „te-a ales": ebr. *bāḥar* apare aici pentru prima oară cu referire la Legământ. Vezi și Deut 4:37; 10:15. ◆ „avuție" (ebr. *s^{e}ḡullāh*): expresia apare prima dată în Ex 19:5 (vezi și nota). *Cf.* și Deut 14:2; 26:8; Ps 135:4; Syr. are „popor iubit".

7:7-8 Alegerea de către Domnul a poporului lui Israel e gratuită: e determinată numai de iubirea și fidelitatea lui Dumnezeu.

7:8 „Pentru că vă iubește Domnul": lit. „din iubirea Domnului pentru voi"; ebr. *'ahaḇāh* apare aici pentru prima dată avându-l ca subiect pe Dumnezeu. ◆ „v-a răscumpărat": ebr. *pāḏāh* se referă în sens propriu la plata unei sume, sau a unui echivalent în natură, pentru eliberarea cuiva din sclavie, din prizonierat etc. În Deuteronom termenul apare folosit metaforic pentru acțiunea lui Dumnezeu de eliberare a întregului popor: va fi folosit în acest sens în profeți și în Psalmi.

7:9 „Credincios": ebr. *ne'emān* (de la rădăcina 'MN), „credincios", „de încredere", „statornic", se referă de obicei la relațiile interumane sau, mai adesea, la atitudinea care i se cere omului în relația lui cu Dumnezeu. Aici, și în alte câteva locuri, subliniază fidelitatea lui Dumnezeu față de Legământ; aceeași idee este mai adesea exprimată de alți termeni din aceeași rădăcină. ◆ „care păzește Legământul și bunăvoința, [până] la a mia generație...": se dezvoltă aici afirmația din primul „cuvânt" al decalogului (*cf.* 5:10 – „dar arăt bunăvoință pentru mii...") insistându-se asupra infinitei bunătăți a lui Dumnezeu.

7:10 „Fiecăruia în parte îi va răsplăti": se insistă asupra responsabilității individuale a omului, spre deosebire de afirmații anterioare ce sugerau o răspundere colectivă; vezi și nota la 5:9; pentru „fiecăruia în parte", Syr. are „în viața lor".

7:12-16 Enunțare a binecuvântărilor divine ce urmează înfăptuirii poruncilor lui Dumnezeu. Această secțiune anticipează ampla descriere a binecuvântărilor din 28:1-14.

7:12 „Dacă...": ascultarea față de Legea lui Dumnezeu este condiția pentru ca poporul să aibă parte de darurile divine ce decurg din Legământul încheiat de Dumnezeu cu patriarhii.

7:13 „Prăsila", ebr. *ṣe'ĕgar*: termenul mai apare doar la Ex 13:12, Deut 28:4.18.51. Propriu-zis cuvântul se referă la ceea ce este expulzat din burta animalului.

7:14 „... sterp, nici bărbat nici femeie": lit. „sterp sau stearpă".

7:15 „Pe care le știi": LXX are „pe care le-ai văzut și câte le cunoști".

7:16 *Cf.* Ex 23:33; 34:12. ◆ „vei mistui toate popoarele": lit. „vei mânca toate popoarele"; LXX are „vei mânca toate prăzile neamurilor".

7:19 „Încercările", „semnele", „minunile", „mâna tare" și „brațul întins": toate aceste sintagme complementare între ele apar în aceeași ordine în 4:34, unde se face referire la faptele excepționale săvârșite de Dumnezeu la scoaterea israeliților din Egipt.

7:20 „Viespea" (ebr. *ṭir'ā*^{h}): cuvânt rar, cu sens controversat, deși versiunile antice îl traduc astfel. Termenul mai apare în Ex 23:28 (vezi și nota) și Ios 24:12, tot în contextul cuceririi Canaanului. Ideea că Domnul va trimite viespi care să-i alunge pe locuitorii preisraeliți ai Canaanului afirmă de fapt că Domnul, iar nu Israel, se îngrijește de biruință. Lui Israel nu i se cere participarea la război, ci doar credința și fidelitatea față de Legământ.

7:21 „Înfricoșător": LXX are „puternic".

7:22 După „să termini cu ele degrabă" LXX are în plus „pentru ca pământul ca să nu ajungă pustiu". ◆ „nu cumva să te năpădească fiarele câmpului": sunt date mai multe explicații

pentru faptul că la intrarea în Țara Făgăduinței israeliții o găsesc ocupată de alte populații și pentru faptul că aceste populații continuă să locuiască în țară alături de israeliți: Dumnezeu așteaptă ca poporul ales să fie în stare să lucreze pământul, ca nu cumva să se înmulțească fiarele pe pământ pustiu (Ex 23:29-30); ca pedeapsă că israeliții n-au dărâmat altarele păgânilor și că n-au fost statornici în Legământ (Jud 2:2-3.19-23); ca să nu scadă priceperea în ale războiului la noile generații (Jud 3:1-4). Iar în Cartea Înțelepciunii (12:10) apare un motiv universalist: Dumnezeu voia să le ofere în ultimă instanță un prilej de convertire chiar și populațiilor băștinașe.

7:23 „Le va tulbura ... până ce vor fi nimicite": Syr. are „le vei tulbura ... până ce le vei nimici".

7:25 „Să nu poftești argintul și aurul de pe ele ... urâciune...": în porunca de a distruge obiectele de cult păgâne e marcată grija ca nu cumva metalele prețioase pe care le conțin să constituie o atracție; de aceea sunt numite „urâciune" și trebuie să trezească silă. ◆ „să cazi în cursa lui": LXX are „să te împiedici", iar Syr. are „să te spurci cu el".

7:26 „Să te umple de silă și de scârbă": formulări emfatice compuse din infinitiv absolut + imperfect (de tipul „scârbind să te scârbească").

8:2-3 Evocare a scopului pedagogic al încercărilor la care israeliții au fost supuși în cei 40 de ani de peregrinări prin pustiu. ◆ „...să cunoască ce este în inima ta...": sunt frecvente antropomorfismele de acest fel (de ex. Gen 22:1; Ex 16:4; Jud 2:22); se înțelege că nu Dumnezeu are nevoie de experiențe pentru a cunoaște inima omului, ci omul poate ajunge să progreseze spiritual. Vezi și nota la Ex 15:25.

8:3 „Te-a lăsat să flămânzești...": aluzie la cele relatate în Ex 16:1-27. ◆ „mana...": după cum se povestește în Exod, numele

vine de la reacția israeliților, care au întrebat uimiți „Ce-i asta? (*man hu*)"; vezi și nota la Ex 16:15. ◆ „nu numai cu pâine trăiește omul...": pasajul, citat și de Isus, la ispitirea din pustiu (Mt 4:4), a devenit celebru. ◆ „tot ce iese din gura": LXX are, prin asimilare cu alte locuri, „tot cuvântul care iese".

8:4 „Haina nu s-a ponosit pe tine și piciorul nu ți s-a umflat": aceste amănunte, accentuând lucrarea Providenței în cei 40 de ani de peregrinare prin pustiu, apar doar în Deuteronom.

8:5 „Precum îl povățuiește omul pe fiul său": relația dintre Dumnezeu și Israel înfățișată prin analogie cu cea dintre tată și fiu este un accent principal în Deuteronom, mai ales când este menționată peregrinarea prin pustiu, vezi de ex. 1:31.

8:7 „O țară bună, o țară cu șuvoaie de apă...": valorizarea Țării, evidențiindu-i fertilitatea și bogăția, uneori cu accente poetice, avea să fie deosebit de importantă la sfârșitul exilului babilonian, pentru a-i convinge pe israeliți să se întoarcă în patrie. ◆ „pâraie" (ebr. *t^{e}hōmōṯ*): atestat prima dată în Gen 1:2 (la sg.), ebr. *t^{e}hōm* („adânc", „abis") s-a îmbogățit aici cu un sens secundar: „râu subteran care țâșnește la suprafață".

8:8 „Cu măslini pentru untdelemn": Syr. are „cu măslini și cu untdelemn".

8:9 „Sărăcie", ebr. *miskēnuṯ*: hapax. ◆ „pietre ... de fier": este, evident, o hiperbolă menită să valorizeze Țara; fierul, descoperit în Orientul Mijlociu abia către sfârșitul sec. XIII î.H., era rar și foarte prețuit pentru confecționarea de unelte și arme (*cf. e.g.* 1Sam 13:20; 17:7).

8:11 „Ia seama ca nu cumva să-l uiți pe Domnul": israeliților li se cere în mod repetat să-și aducă aminte de binefacerile lui Dumnezeu, pentru a nu-și aroga meritele reușitei lor. Vezi și nota la 6:10-12.

8:15 „Șerpi înfocați": *cf.* Num 21:6-9 și notele.

8:16 „Spre a-ți face bine": Syr. are „ca să-ți fie bine".

8:17 „Izbândă“: Syr. are „averi“ (la fel la v. 18).

8:20 „Ca neamurile pe care Domnul le dă pieirii dinaintea voastră, așa veți pieri și voi“: soarta popoarelor idolatre din Canaan se constituie în avertisment pentru Israel. De altfel, în vremea ultimilor regi de dinainte de cucerirea babiloniană, fiii lui Israel sunt mustrați că au depășit în purtări rele popoarele păgâne dinaintea lor (2Rg 21:9.11).

9:1 „Să iei în stăpânire“: Syr. are „să nimicești“.

9:2 „Popor mare și înalt“: LXX are „popor mare, numeros și înalt“.

9:5 „Curăția“, ebr. *yōṣer*, lit. „onestitate“, „nepărtinire“: LXX are „sfințenia“; Vg. *aequitas*. ◆ „spre a statornici cuvântul cu care Domnul s-a jurat părinților tăi...“: în Deuteronom jurământul făcut patriarhilor este amintit adesea ca motiv al sprijinului divin în toate greutățile întâlnite în cucerirea Țării (*cf.* de ex. 1:8; 7:8).

9:6 „Tare de cerbice“ (ebr. *q*^{e}*ṣē*^{h}-*ʿōrep̄*): imagine sugestivă pentru atitudinea celui încăpățânat, care refuză să-și plece capul în semn de ascultare.

9:8–10:11 Evocarea celor petrecute în Sinai, relatate pe larg în Ex 31:18–34:35 (episodul cu vițelul de aur).

9:8 „[Voind] să vă nimicească“: lit. „spre a vă nimici“.

9:9 „Patruzeci de zile și patruzeci de nopți“: jumătate din cele zece ocurențe veterotestamentare ale acestei expresii se găsesc în Deuteronom. Numărul „patruzeci“ simbolizează plinătatea. ◆ „pâine n-am mâncat și apă n-am băut“: această informație lipsește în textul paralel din Ex 24:12.18, dar apare la reluarea din Ex 34:28. Ajunarea vreme de patruzeci de zile și de nopți, imposibilă în mod obișnuit, subliniază pregătirea lui Moise prin post și rugăciune pentru primirea Legii. Postul de patruzeci de zile apare și în experiența profetului Ilie (1Rg

19:7-8), iar în Noul Testament Isus Cristos postește patruzeci de zile înainte de a-și începe lucrarea publică (Mt 4:2; Lc 4:2).

9:10 *Cf.* Ex 31:18. ◆ „toate cuvintele pe care le-a grăit Domnul cu voi...": Decalogul (*cf.* și 5:22).

9:12-13 Reluare aproape identică a cuvintelor lui Dumnezeu din Ex 32:7-9.

9:12 „Poporul tău, pe care l-ai scos": în fața unui păcat foarte grav al poporului, Dumnezeu pare a se disocia de el – aici până la a-i atribui lui Moise eliberarea din Egipt. La fel și în textele profetice (*e.g.* Os 1:9; Is 6:9); împăcarea e vestită de revenirea la expresia obișnuită „poporul meu" (Os 2:1; Is 40:1 etc.). ◆ „chip turnat": PenS are „vițel turnat".

9:13 „Văzut-am": în LXX, cuvintele lui Dumnezeu încep astfel: „Ți-am spus o dată și de două ori: văzut-am..."

9:14 Reluarea în termeni ușor diferiți a cuvintelor de mânie din Ex 32:10. Spunând că vrea să nimicească poporul Israel pentru idolatrie, Domnul îl pune de fapt pe Moise în situația să-și asume rolul de rugător și mijlocitor.

9:15-17 *Cf.* Ex 32:15.19. Confecționarea unui vițel de aur turnat reprezintă începutul unui șir de căderi în idolatrie ale poporului. În special în Regatul de nord se introduce adorarea celor doi viței de aur de la Dan și Betel instituită de regele Ieroboam I (1Rg 12:28-29). De altfel, chipurile turnate ale unor viței sau tauri au fost găsite într-un sanctuar israelit situat în aer liber aproape de Dotan (în așa-numitul Bull Site) (sec. al XII-lea î.H.), precum și în templele canaanite din Hațor și Ugarit, de la sfârșitul Epocii Bronzului (A. Mazar 1982).

9:18-20.25-29 Rolul lui Moise de mijlocitor la Dumnezeu în favoarea poporului pentru ca acesta să dobândească iertare și să fie ocrotit în continuare (*cf.* Ex 32:34–33:17; Num 14:11-20): argumentele invocate de Moise sunt angajamentul divin față de cei trei patriarhi, faptele minunate ale lui Dumnezeu din

trecut și păstrarea bunului Lui nume în fața păgânilor. Moise postește și se roagă pentru a doua oară patruzeci de zile și patruzeci de nopți, de data aceasta nu ca să primească Legea (*cf.* 9:9), ci spre a cere iertare pentru popor.

9:18 „Am căzut la pământ": LXX și Syr. au „m-am rugat".

9:20 „Și pe Aron se mâniase tare Domnul": în Exod nu se spune că Dumnezeu s-a mâniat pe Aron personal; Deuteronomul completează amintirea evenimentului cu acest amănunt, de fapt de la sine înțeles, de vreme ce el confecționase, la solicitarea poporului, „vițelul de aur". Mânia lui Dumnezeu împotriva lui Aron ar sugera că și preoții se vor face vinovați în vremea monarhiei de idolatria poporului (Iez 8).

9:21 „Păcatul vostru pe care îl făcuserăți – vițelul": Syr. are „vițelul păcatelor voastre pe care le făcuserăți". ◆ „am aruncat pulberea lui în pârâu": în pasajul paralel din Exod, Moise pune pulberea în apă și le-o dă vinovaților s-o bea! (Ex 32:20).

9:22-24 Evocarea episodului „vițelului de aur" este întreruptă de referirile la alte momente de răzvrătire: Massa, Qivrot-Hattaava, Qadeș-Barnea.

9:22 „La Tavera și la Massa și la Qivrot-Hattaava": Syr. traduce aceste toponime: „în pârjol, în încercări și la mormintele celor încercați de dorință".

9:23 „V-ați răzvrătit împotriva poruncii": lit. „...împotriva gurii". LXX are „n-ați dat ascultare spusei", iar Vg. „ați disprețuit porunca".

9:25 „Am căzut la pământ": LXX și Syr. au „m-am rugat". Targ. *Pseudo-Ionatan* are „am îngenunchеat în rugăciune", iar Targ. *Neofiti*: „am îngenunchеat în rugăciune și am căutat milă".

9:26 După „Stăpâne Doamne", LXX are în plus „Împărate al dumnezeilor" – posibilă influență egipteană: expresia pare o calchiere a apelativului zeului Amon-Ra (*cf.* LXX NEC, nota *ad loc.*).

9:27 „Iacob": LXX are în plus „cărora le-ai jurat pe tine însuți". ◆ „încăpățânarea": ebr. *qᵉšī* este hapax.

9:28 „Să spună [cei din] țara": PenS are „să spună poporul țării", iar LXX – „să spună cei ce locuiesc țara". ◆ „pentru că îi ura" este un element în plus, menit să sporească dramatismul, față de motivația din pasajul paralel din Num 14:16.

9:29 „L-ai scos": PenS și LXX au în plus „din Egipt".

10:1-11 Dumnezeu îi spune lui Moise să facă noi table de piatră, pe care va scrie El însuși Cele Zece Cuvinte, dar și un chivot în care să fie păstrate acestea (vv. 1-5); pune deoparte tribul lui Levi pentru slujirea sacră (vv. 8-9). Între cele două pasaje o digresiune a naratorului (vv. 6-7) relatează moartea lui Aron și preluarea funcției lui de către Eleazar. Spre deosebire de Ex 25, aici chivotul este o simplă lădiță de lemn, construită pentru depozitarea tablelor Legământului. În schimb, în Ex 25 chivotul este ferecat în aur, are drugi ca să fie purtat, iar accentul cade asupra capacului de aur cu doi heruvimi, deasupra căruia se arată Domnul.

10:1 „Cioplește ... fă": lit. „cioplește-ți ... fă-ți", adăugarea pronumelui în dativ la cele două verbe (imperativ, respectiv injunctiv) e un mijloc de accentuare suplimentară a implicării subiectului.

10:3 „Am făcut un chivot": spre deosebire de pasajul paralel din Ex 37:1 și urm., unde se relatează pe larg cum meșterul Bețaleel a făcut Cortul, cu toate cele din el, deci și chivotul, firul narativ din Deuteronom se concentrează asupra lui Moise. ◆ „lemn de acacia": LXX are „lemn care nu putrezește".

10:6-7 Scurt pasaj narativ inserat în cadrul discursului. ◆ PenS armonizează cu Num 33:31-38: „[6]Fiii lui Israel au pornit de la Moserot și și-au așezat tabăra la Bene-Iaqan. [7]De acolo au pornit și și-au așezat tabăra la Gudgod. De acolo au pornit și

și-au așezat tabăra la Iotvata, un ținut cu pâraie de apă. De acolo au pornit și și-au așezat tabăra la Avrona. De acolo au pornit și și-au așezat tabăra la Ețion-Ghever. De acolo au pornit și și-au așezat tabăra în pustiul Țin, în Qadeș. De acolo au pornit și și-au așezat tabăra la muntele Hor. Și acolo a murit Aron și acolo a fost înmormântat, iar Eleazar, fiul lui, a ajuns preot în locul lui."

10:6 „Beerot Bene-Iaaqan": numele unui loc de popas în pustiu. Tradus, acest nume ar însemna „fântânile fiilor lui Iaaqan". Acești „fii ai lui Iaaqan" sunt menționați în Num 33:31. ◆ „Mosera; acolo a murit Aron și acolo a fost înmormântat": relatarea pe larg a morții lui Aron apare în Num 20:22-29, iar locul este numit „Hor Hahar" (la fel și în Num 33:38-39; Deut 32:50).

10:7 „Iotvata, un ținut cu pâraie de apă": vezi Num 33:33.

10:8 După inserția naratorului de la vv. 6-7, se reia discursul lui Moise, care ține până la 26:19. ◆ „A osebit tribul lui Levi": aluzie la alegerea leviților de către Dumnezeu pentru râvna cu care i-au pedepsit pe cei care, prin confecționarea „dumnezeului turnat", încălcaseră prima poruncă a Decalogului (Ex 32:26-29).

10:12 „Și acum..." (ebr. *w^e'attāh*): semnalează trecerea la o nouă secvență de discurs, care constituie și o concluzie, un îndemn legat de cele spuse anterior (vezi și nota 4:1). ◆ „cu toată inima ta și cu tot sufletul tău": adică în mod autentic, dar mai ales fără jumătăți de măsură (*cf.* 4:29; 6:5; 11:13).

10:14 Întreaga creație îi aparține lui Dumnezeu: afirmație teologică monoteistă complementară celei din 4:39. ◆ „cerurile cerurilor": poate mai mult decât o simplă formulă de superlativ, sugerând măreția cerului, expresia ar putea evoca o concepție arhaică despre o ierarhie a lumilor cerești (*cf.* TOB nota *ad loc.*).

10:16 „Să vă tăiați-împrejur inimile": circumcizia este semn al Legământului (*cf.* Gen 17:10-14 și nota); în Deuteronom, ca și în Ieremia (4:4; 31:30-32), se vorbește despre o spiritualizare a gestului, implicând dăruirea totală: poruncile trebuie ținute nu din obligație exterioară, ci din motivație lăuntrică însuflețită de iubire; ba chiar, la Deut 30:6 se făgăduiește poporului că Domnul însuși le va tăia-împrejur inimile! Apostolul Pavel, reluând exortația deuteronomică, subliniază că „tăierea-împrejur este aceea a inimii, în duh, nu în literă" (Rom 2:29).

10:17 „Nu caută la față": lit. „nu înalță chipurile", în sensul că nu li se arată părtinitor etc. ◆ „nu ia mită": modelul suprem al incoruptibilității de care trebuie să dea dovadă judecătorii (vezi 16:19) este însuși Dumnezeu.

10:18 „Orfanul", „văduva", „veneticul": categoriile specific defavorizate și lipsite de apărare; de aceea Dumnezeu le poartă o grijă deosebită și poruncește poporului să facă la fel (*cf. e.g.* 14:29; 16:11-14; Iez 22:7; Zah 7:10). ◆ „dreptate orfanului și văduvei": LXX, 4QPhyl^{k}, 4QMez^{b} au „dreptate veneticului, orfanului și văduvei".

10:19 Porunca iubirii veneticilor apare pentru prima dată în Lev 19:34, unde este precizată și măsura unei asemenea iubiri („ca pe tine însuți"). ◆ „venetici ați fost [și] voi în țara Egiptului": atitudinea israeliților față de cei care locuiesc vremelnic alături de ei este inspirată de experiența pe care au avut-o în Egipt (*cf.* Ex 22:20; 23:9).

10:20 „Să te alipești...": Pavel preia expresia în 1Cor 6:17. Pentru că are nuanțe antropomorfice, 8QPhyl redă prin „să te apropii", iar Targ. *Onqelos* „să te apropii de frica Lui".

10:22 „Șaptezeci de suflete": *cf.* Gen 46:27; Ex 1:5 (coborârea lui Iacob în Egipt). ◆ „ca stelele cerului de mulți": *cf.* Gen 15:5 (făgăduința făcută lui Avraham). Vezi Deut 1:10 și nota.

11:1 „Cele ce sunt de păzit ale lui" (ebr. *mișmartō*): unica ocurență în Deuteronom, cu referire la legile divine, a acestui termen foarte cuprinzător. Pentru terminologia legislativă obișnuită a limbajului deuteronomic, vezi nota de la 4:1.

11:2 „Mustrarea" (ebr. *mūsār*): se referă la o „certare" cu scop educativ, de la mustrare până la pedeapsă.

11:6 „Datan", „Aviram": în Num 16:1-3.31-35 istoria lor apare împletită cu răzvrătirea lui Qorah (Core) din tribul lui Levi. ◆ „și orice ființă care îi urma": lit. „toată ființa care era la picioarele lor".

11:7 „Toată înfăptuirea...": singularul pus în concluzie subliniază unitatea lucrării lui Dumnezeu în favoarea poporului, după cum, în alte locuri, „porunca" adună toate cerințele formulate de Dumnezeu (*cf.* 5:31 și nota).

11:8 „Să fiți puternici": 4QDeut^{k} și 8QMez au în plus „și să vă înmulțiți". LXX are „să trăiți și să vă înmulțiți" (*cf.* 8QPhyl). ◆ „treceți": 4QDeut^{k} și 4QPhyl^{ak} au „pășiți [trecând] Iordanul".

11:9 „Să-l dea lor și urmașilor lor": *cf.* 1:8 și nota. Și aici PenS omite „lor și".

11:10-12 Vezi descrierea Țării în 8:7-9 și nota.

11:10 „(O udai) cu piciorul" (ebr. *b^{e}raḡl^{e}ḵā*): PenS și LXX au „cu picioarele". Se pare că expresia trimite la o tehnică de irigare cu apa din Nil: fie prin săparea unor canale (Craigie, *ad loc.*; Montet 1968, 83–84), fie prin astuparea și destuparea cu piciorul a unor rigole (TOB), fie printr-un sistem de pompare a apei acționat cu piciorul (NET). Aparatul critic al BHS propune emendarea în *b^{e}ḏoly^{e}ḵā*, „cu găleata". Oricum, accentul cade asupra diferenței dintre dependența de efortul omului și dependența de darul lui Dumnezeu (ploaia).

11:18-21 Reluare, cu unele modificări, a conținutului ultimelor trei versete ale exortației din 6:4-9.

11:21 „Cât vor ține cerurile": lit. „cât zilele cerurilor".

11:24 „De la pustiu și Liban, de la Râu – râul Eufrat – și până la marea de la apus": delimitare extinsă a Țării Făgăduinței, similară celei menționate în 1:7 (vezi și nota). ◆ „(marea) de la apus", ebr. *'aḥarōn*, lit. „dinapoi", „din spate": omul care stă cu fața la răsărit are Marea Mediterană în spate.

11:26 „Binecuvântare și blestem": anticipare a discursului din cap. 28. Deuteronomul insistă în mod deosebit asupra libertății omului de a alege între bine și rău, însă ascultarea față de cerințele lui Dumnezeu îi va aduce împlinire, pe când călcarea cuvântului divin îl va duce la pieire.

11:29 „Binecuvântarea pe muntele Garizim și blestemul pe muntele Ebal": poruncă reluată, în mod extins, în 27:11-26. Nahmanide, spre deosebire de Rași, consideră că binecuvântarea și blestemul rostite aici nu necesitau prezența efectivă pe acei munți. El citează în sprijin comentariul lui Abraham Ibn-Ezra la același vers, care amintește că Marele Preot doar rostea păcatele lui Israel asupra țapului ispășitor (Lev 16:21), fără a pune nimic pe capul lui. Prin urmare, conchide Nahmanide, se poate ca toate triburile să fi rostit împreună binecuvântarea și blestemul, ori numai leviții, ori o singură persoană (Nachmanides 1976, 139–140). Nici situarea geografică a celor doi munți nu este întâmplătoare: pentru cel care stă cu fața spre răsărit, muntele Garizim este la sud, adică la dreapta privitorului, iar muntele Ebal, la nord, la stânga acestuia. Or, în tradiția ebraică, stânga are întotdeauna o conotație negativă, după cum și Nordul este asociat cu originea dușmanului lui Israel (*cf.* Ier 1:14 „De la miazănoapte va izbucni nenorocirea peste toți locuitorii țării").

11:30 „Drumului spre apus": lit. „drumului pe care intră soarele". ◆ „Arava": zonă de șes situată în depresiunea Iordanului (vezi și nota de la 1:7). ◆ „în fața Ghilgalului": amănunt (legat de poziționarea munților Garizim și Ebal) confirmat de

cartea lui Iosua, potrivit căreia israeliții aflați în tabăra de la Ghilgal (Ios 4:19-20) au împlinit ceremonialul binecuvântării, grupându-se în două cete în dreptul celor doi munți (Ios 8:33). ◆ „stejarii lui More": LXX are „Stejarul Înalt". PenS are în plus „în fața Șehemului". Aquila are „pâraiele vederii limpezi". Targ. *Onqelos* are „câmpiile lui More", Targ. *Pseudo-Ionatan* „vedenia lui Mamre", iar Targ. *Neofiti* „câmpiile Vedeniei". Versetul pare a fi un adaos ulterior; în orice caz, constituie o paranteză în firul discursului. Stejarul (sau stejarii) lui More de lângă Sichem: locul unde și-a așezat cortul Avraham când a ajuns în Canaan (Gen 12:6) și unde Iacob a îngropat „dumnezeii străini" (Gen 35:4). Nu trebuie confundat cu stejarii lui Mamre de lângă Hebron (Gen 13:18; 14:13; 18:1; 23:17.19 etc.).

12:1–26:19 Codul deuteronomic: a doua parte a marelui discurs, ce cuprinde secțiunea legislativă centrală a cărții. Este cel de-al treilea corpus legislativ important, după Codul legământului (Ex 21–23) și Codul sfințeniei (Lev 17–26).

12:1 Formula introductivă a corpusului deuteronomic de „legiuiri și hotărâri".

12:2–13:1 Viitoarea centralizare a cultului prevede două transformări radicale: în primul rând, interdicția de a mai săvârși acte de cult „în orice loc" (v. 12:13), toate trebuind să fie săvârșite exclusiv în acel loc „pe care îl va alege Domnul" (v. 12:5.11.14.18.26); în al doilea rând, deși după legislația anterioară jertfirea animalelor domestice se putea face numai în cadrul unui act de cult, se va permite sacrificarea acestora în scopuri alimentare în orice așezare omenească din țară (v. 12:15). Din punct de vedere istoric, centralizarea cultului apare într-o vreme ulterioară, la al cărei context politic și religios se face, voalat, trimitere în conținutul Legii: se presupune că neamurile băștinașe vor fi fost deja alungate de către Domnul, ultimele

vestigii rămase fiind locurile lor sacre și „recuzita" religioasă aferentă, iar israeliții se vor fi instalat deplin în Țara Făgăduită, trăind în pace cu vecinii din jur. Toate acestea fac referire la timpul domniei lui Solomon și la construirea Templului din Ierusalim, „loc ales de Dumnezeu, din toate triburile voastre, ca să-și pună numele acolo spre locuire" (12:5; *cf. e.g.* 1Rg 8:48; 11:13), dar mai ales la reforma religioasă a regelui Iosia (*cf.* 2Rg 23). Chiar dacă a fost distrus de babilonieni în 586 î.H., rolul Templului ca unic spațiu de cult a fost continuat de cel de-al Doilea Templu, zidit de Zorobabel și transformat de Irod cel Mare într-o veritabilă capodoperă arhitectonică. Ideea centralizării cultului era încă vie și în vremea lui Hristos, după cum o atestă Evangheliile: problema locului de închinare este pusă de femeia din Samaria în dialogul cu Isus (vezi In 4:7-26), care afirmă că adevărata închinare nu va fi limitată la un loc anume, ci va fi închinare „în duh și în adevăr" (In 4:23).

12:2-7 Primul efect al centralizării: un accent special este pus aici pe enunțarea practicilor cultice („...arderile-de-tot, și jertfele ... și să mâncați..."; vv. 6-7) ce trebuie săvârșite, fără excepție, la „locul pe care îl va alege Domnul ... ca să-și pună numele acolo" (v. 5).

12:2-3 Se indică locurile de închinare ale băștinașilor din Canaan: pe munți, pe dealuri, sub anumiți copaci, precum și „recuzita" lor – altare, stâlpi sacri, așere, chipuri cioplite. *Cf.* 7:5 și nota. ◆ „(copac) verde": ebr. *ra'anān*, „luxuriant", „bogat". Adjectivul e folosit cu referire la măslin (Ps 52:10; Ier 11:16) sau ienupăr (Os 14:9), dar cel mai des pentru a descrie copacii care au mereu coronamentul verde. Secvența „copac verde" este un topos clasic în polemica anti-idolatră (1Rg 14:23; 2Rg 16:4; 2Cron 28:4; Is 57:5; Ier 2:20 etc.). Grație vitalității sale, un astfel de arbore putea fi lesne integrat în cultul Așerei sau al altor zeități despre care se credea că sporesc fertilitatea închinătorilor.

12:5: „Îl va alege Domnul", ebr. *yiḇ^{e}ḥar YHWH*: formulă deuteronomică frecventă, cu verbul la o formă cu valoare de viitor. Din perspectiva Deuteronomului este vorba despre Ierusalim, însă nu putea fi numit, deoarece israeliții încă nu cuceriseră Țara. Dar din punctul de vedere al samaritenilor Sihemul fusese ales deja din vremurile patriarhale (Gen 12:6; 33:18-20). În consecință, din considerente teologice, în douăzeci și una de alte apariții ale acestei formule (12:5.11.14.18.21.26; 14:23.24.25; 15:20; 16:2.6.7.11.15.16; 17:8.10; 18:6; 26:2 și 31:11), PenS a schimbat constant verbul la trecut, „l-a ales Domnul" (*bāḥar YHWH*), pentru a identifica acest loc ales cu Templul samaritean de pe Muntele Garizim. ◆ „ca să-și pună numele acolo" (ebr. *lāśūm 'eṯ-ṣ^{e}mō ṣām*): formulă caracteristică teologiei deuteronomiste, conform căreia Numele divin simbolizează prezența Domnului în sanctuar (*cf.* aliterația din *l^{e}ṣakkēn ṣ^{e}mō ṣām ṣāmmā^{h}* în 12:11.14.18; 14:23; 15:20; 16:6.7.11.15.16; 31:11). Expresia trimite la perioada centralizării cultului sub domnia lui Iosia. ◆ „să-și pună numele acolo. Spre sălășluirea lui să căutați". LXX are altă structură a frazei: „...spre a-i rosti numele acolo ca să fie chemat, [acolo] să-l căutați...". ◆ „numele" (ebr. *ṣēm*): metonimie care, din respect pentru transcendența lui Dumnezeu, tinde, uneori chiar și în NT, dar mai ales în iudaismul tradițional, să înlocuiască rostirea Numelui Inefabil al lui Dumnezeu (*YHWH*).

12:6 „Zeciuielile": fiecare israelit posesor de pământ trebuia să ofere Domnului, anual, a zecea parte din produse. Potrivit tradiției sacerdotale păstrate în Numeri 18, zeciuiala era hărăzită leviților, care, la rândul lor, trebuiau să dea a zecea parte din ea preoților. Codul deuteronomic prevede ca în primii doi ani ea să fie dusă la Templu, iar la fiecare trei ani să fie păstrată la fața locului și împărțită celor lipsiți. Vezi și nota la 14:28-29.

12:7 „Să mâncați acolo, în fața Domnului": ospățul prilejuit de aducerea jertfelor trimite la ideea comuniunii dintre oameni și divinitate (*cf.* Ex 24:11: „ei l-au privit pe Dumnezeu și au mâncat și au băut"). ◆ „casele voastre": familiile extinse, incluzând slujitorii, după cum se va preciza în v. 12 („fiii voștri și fiicele voastre, robii voștri și slujnicele voastre").

12:8-12 Paragraful reprezintă o formulare complementară în raport cu cea precedentă (vv. 2-7): se accentuează odihna și siguranța de care se vor bucura israeliții în țară, caracterul singular al „locului" de cult și componența participanților.

12:8 „Tot ce i se pare că se cuvine", ebr. *kōl-hayyāṣār bᵉʿēʸnāʸw*: LXX are „tot ce este plăcut".

12:11 „Să-și sălășluiască numele": Targumurile *Onkelos* și *Pseudo-Ionatan* au aici „să-și sălășluiască *șekina*". Ebr. *ṣᵉḵīnāʰ*, de la *ȘKN*, „a locui", este un termen postbiblic folosit în iudaismul rabinic pentru a desemna prezența lui Dumnezeu în lume (*cf.* EI, *s.u.* „Șehina").

12:12 „Levitul": întrucât leviții n-au „parte și moștenire" alături de israeliții celorlalte triburi (*cf.* 10:8.9), trebuie avut grijă ca și ei să se bucure de toate jertfele și ofrandele aduse la unicul loc ales. Deuteronomul aduce reglementări noi în favoarea urmașilor tribului lui Levi, care sunt nevoiți să trăiască din ceea ce le oferă în semn de solidaritate restul populației țării. Venitul cel mai consistent îl dobândesc, totuși, cu ocazia slujirii la Templu, unde toți membrii tribului au dreptul, în principiu, de a oficia pentru a trăi din partea ce le este rezervată potrivit Legii. ◆ „așezările voastre": vezi nota la 5:14.

12:13-19 Se întăresc cele stipulate anterior: unicitatea locului în care trebuie săvârșite toate actele de cult și consecințele acestui fapt, precum și atenția specială pe care israeliții trebuie s-o acorde leviților.

12:20-28 Existența sanctuarului unic impune distincția între înjunghierea animalelor în context cultic și înjunghierea animalelor domestice din rațiuni alimentare; acestea din urmă pot fi tăiate oriunde și mâncate de oricine, indiferent de starea de curăție rituală, la fel ca animalele vânate.

12:23 „Ține cu tărie": lit. „fii tare", „ai tăria să...", ceea ce sugerează o insistență deosebită asupra acestei interdicții. Interdicția consumului de sânge e atestată și la începuturile creștinismului (*cf.* Fp 15:29). ◆ „sângele este viața": spre deosebire de alte culturi, în care consumarea sângelui de animal este o practică menită să transfere asupra omului forța vitală a acestuia, în Israel sângele, văzut ca un simbol prin excelență al vieții, îi aparține numai lui Dumnezeu, dătătorul vieții.

12:25 „Ce e drept": LXX are „ce e bun/frumos și plăcut" (*cf.* 11QT^{a}).

12:26 „Domnul": LXX are în plus „Dumnezeul tău, ca să-și pună numele acolo" (*cf.* v. 5).

12:27 „Să-ți aduci ... carnea și sângele, pe altarul Domnului...": LXX are „carnea s-o ridici pe altarul Domnului ..., iar sângele să-l verși la temelia altarului". ◆ „[celorlalte] jertfe": diferența principală între arderile-de-tot și celelalte jertfe era aceea că la primele carnea era arsă în întregime, în timp ce la celelalte era consumată în parte de cel care o aducea și în parte de preot (18:3). În ambele cazuri sângele era vărsat lângă altar.

12:29–13:1 Moise avertizează poporul împotriva ispitei de a imita practicile de cult ale băștinașilor, când vor intra în Țară.

12:31 „Pe fii și pe fiicele lor i-au trecut prin foc...": practica sacrificării copiilor este atestată arheologic în Fenicia și Cartagina; deși acest lucru e strict interzis în Biblie, el este totuși menționat, ca „urâciune în fața Domnului" săvârșită în unele momente de decadență din perioada regală (2Rg 16:3; 17:17.31; 21:6 etc.). Dar vezi și nota la Lev 18:21.

13:1 În unele versiuni, versetul e numerotat ca 12:32, fiind simțit ca o concluzie la cele spuse înainte.

13:2-19 Insistența asupra păstrării fidelității față de Dumnezeul unic e specificată prin trei exemple de situații extreme în care este necesară o hotărâre fermă: un profet ce ar părea legitimat prin faptul că i se împlinesc spusele (2-6), rudele cele mai apropiate și prietenii cei mai dragi (7-12), presiunea socială a unei cetăți întregi (13-19), dacă îndeamnă la slujirea „altor dumnezei", trebuie respinși categoric și pedepsiți exemplar.

13:2-3 „Un semn sau o minune": prin semn, rabinii înțeleg un fenomen natural care intervine însă la momentul oportun (*e.g.* cele zece plăgi asupra Egiptului), în timp ce minunea (*e.g.* trecerea Mării de Trestii) reprezintă intervenția divină în ordinea naturală a lucrurilor (Nachmanides 1976, 159–160).

13:6 „Să stârpești răul din mijlocul tău": pentru păstrarea integrității moral-religioase a poporului, răul trebuie înlăturat înainte de a căpăta forme cronice (vezi 13:12); formulă întâlnită, cu mici variații, de mai multe ori în codul deuteronomic central (*e.g.* 17:7.12; 19:13.19; 21:21).

13:7 „Fiul mamei tale": PenS are „fiul tatălui tău sau al mamei tale", care ar putea reflecta o formă de text mai arhaică.

13:10 „Să-l ucizi": LXX are „să dai de știre despre el", *i.e.* „să-l denunți".

13:11 „Să-l bați cu pietre...": uciderea cu pietre e prescrisă atât pentru a evita contactul fizic cu cel nelegiuit, cât și pentru a determina participarea tuturor la pedeapsă. Cu privire la imaginea unui Dumnezeu care pare a porunci acte de cruzime, mulți autori se îndoiesc că acestea ar fi fost cu adevărat aplicate, văzându-le mai degrabă ca fiind un mod de a sublinia gravitatea faptelor respective: „numeroși rabini s-au întrebat de altfel dacă lapidarea sau alte pedepse cu moartea au fost apli-

cate într-adevăr în acea vreme sau dacă e vorba mai degrabă de o retorică disuasivă al cărei scop este să împiedice încălcarea respectivelor legi" (Römer 2009, 101).

13:14 „Oameni netrebnici", lit. „bărbați, fii ai lui Belial": ebr. *bᵉliyya'al*, care la origine ar însemna „nimicnicie", „lipsă de valoare", „lipsă de moralitate/de scrupule", ajunge să fie folosit apoi cu sensul de putere a răului (de ex. în Ps 18:5), iar în NT ca nume propriu (Beliar, 2Cor 6:15), echivalent cu „Satana". LXX are *paránomoi*, „nelegiuiți", dar Vg., *filii Belial*.

13:17 „Ardere-de-tot": ebr. *kālīl*, alt termen decât *'ōlāh*, denumirea „tehnică" pentru „ardere-de-tot"; vezi și nota la 33:10.

14:1 „Voi sunteți fii ai Domnului": formulare ce reflectă relația specială a poporului ales cu Dumnezeu. ◆ „să nu vă faceți tăieturi și să nu vă radeți fruntea între ochi pentru mort": acestea erau ritualuri păgâne de doliu (*cf.* Ier 16:6; 41:5). ◆ „să nu vă faceți tăieturi": LXX are *ou phoibésete* („să nu vă purificați").

14:2 „Popor sfânt ... te-a ales Domnul să-i fii popor-avuție": vezi nota la 7:6.

14:3-21 Puritatea alimentară: vietățile curate și necurate. Paralelă deuteronomică succintă a celor stipulate în Levitic 11 (vezi și nota în BTE Ex-Lev).

14:3 „Să nu mănânci...": interdicția din acest verset formează o incluziune cu cea din v. 21, imprimând secțiunii o structură simetrică.

14:5 „Capră sălbatică", ebr. *'aqqō*, hapax. LXX are *tragélaphos*, Vg. *tragelaphus*, lit. „țap-cerb", un animal mitologic, iar Targ. „ibex". ◆ „capră de stâncă", ebr. *dīšōn*, hapax. Cel mai probabil se referă la un tip de „ibex". LXX are *pýgargos* (un soi de antilopă). ◆ „oaie de munte", ebr. *zemer*: hapax (probabil este un fel de gazelă). LXX are *kamēlopárdalis*, „girafă".

14:13 „Uliul" (ebr. *hārā'āh*): hapax, *cf.* ebr. *haddā'āh* din Lev 11:14, prin confuzia literelor *daleth* și *reș*, ca urmare a grafiei lor asemănătoare. ◆ „șorecarul" (ebr. *haddayyāh*): singura specie din lista deuteronomică a păsărilor necurate care nu apare în textul paralel din Lev 11:13-19.

14:17 „Stârcul", ebr. *rāḥāmāh*: hapax.

14:21 „Străinului": termenul ebr. *nokrī* îl indică în general pe cel de alt neam decât fiii lui Israel care, spre deosebire de „venetic" (ebr. *gēr*), nu este integrat în societatea israelită. ◆ „să nu fierbi iedul în laptele mamei sale": sens nesigur, poate o polemică împotriva unui obicei de cult canaanean; vezi și nota de la Ex 23:19. Unele manuscrise ale LXX au în plus: „căci cel care face aceasta e ca și cum ar jertfi un sobol, că mânie este pentru Dumnezeul lui Iacob". Textul prezintă analogie cu adaosul din PenS la Ex 23:19, locul paralel: „căci cine face aceasta este ca o jertfă uitată (interzisă – n.n), și este un păcat pentru Dumnezeul lui Iacob".

14:25-26 „Argint": înainte de epoca persă nu e vorba de monede în Israel; argintul era cântărit pe cumpănă, cu greutăți de piatră sau de bronz. Unitatea de măsură era siclul. Vezi și nota la Num 3:47 și BTE Ex-Lev, nota la Ex 21:11.

14:28-29 „La capătul a trei ani să scoți toată zeciuiala": prevederea despre zeciuiala fiecărui al treilea an (*cf.* 26:12-15) e specifică pentru codul deuteronomic: spre deosebire de zeciuiala anuală, din care consumă la sanctuar și cei care o aduc, acest al doilea tip de zeciuială constituie un act pur de milostenie, întrucât este destinată consumării doar de către cei lipsiți de mijloace de trai: leviții, veneticii, orfanii și văduvele. Scoasă în cetate și oferită nevoiașilor, indiferent de starea lor de puritate rituală, această formă de zeciuială nu implică un act de cult, caz în care ar fi trebuit să fie dusă și ea la sanctuarul unic.

15:1-6 Iertarea datoriilor în anul sabatic (fiecare al șaptelea an). În Ex 23:10-11 (*cf.* și Lev 25:2-7) se cere ca pământul să fie lăsat pârloagă în fiecare al șaptelea an, recolta spontană fiind partea săracilor. Aici principiul e extins la anularea periodică a datoriilor, ca instrument de prevenire sau contracarare a sărăciei. Anul sabatic astfel caracterizat e fixat în calendar. Tot în anul sabatic e prescrisă citirea publică a Legii (Deut 31:10-13). Mai jos (vv. 12-18) se va vorbi despre eliberarea robilor evrei în al șaptelea an, dar socoteala se face individual, de la intrarea în slujire a fiecăruia. Despre statutul robului evreu și eliberarea lui, vezi și Lev 25:39-55.

15:2 „(Oricine) a dat cu împrumut": ebr. *ba'al maṣṣē^{h} yāḏō*, lit. „stăpânul împrumutului mâinii lui" – semitism pentru „creditor"; *maṣṣē^{h}* este hapax. ◆ În LXX versetul este: „Și iată rânduiala pentru iertare: să-i ierți aproapelui toată datoria proprie pe care ți-o datorează și de la fratele tău să nu ceri înapoi, pentru că s-a vestit iertare pentru Domnul, Dumnezeul tău".

15:4 „Nu va fi între voi om sărman": această făgăduință care, scoasă din context, pare contrazisă de vv. 7 și 11 *infra* se referă la încrederea pe care trebuie să o aibă creditorul că, iertându-și după prescripție datornicii, nu va fi lăsat de Dumnezeu să ducă lipsă.

15:7-11 Împrumutarea sărmanilor: codul deuteronomic îndeamnă la generozitate față de cei nevoiași. Cu asigurarea că cei milostivi vor beneficia de binecuvântarea divină (v. 10), această bunăvoință față de săraci nu trebuie umbrită de nimic, nici măcar de gândul unei potențiale pierderi în anul iertării datoriilor.

15:7 „Să nu-ți învârtoșezi inima și să nu-ți închizi mâna": atenția discursului deuteronomic față de stările emoționale umane și reflexul acestora în gesturile corpului. *Cf.* alte îndemnuri formulate negativ în cadrul acestui paragraf („nu cumva

să fie în inima ta cuvânt netrebnic ... și ochiul tău să fie rău" – v. 9) sau pozitiv („să-ți deschizi negreșit mâna" v. 8; *cf.* v. 11).

15:10 „Să-i dai negreșit": LXX are în plus „și neapărat să-i împrumuți cât are nevoie".

15:11: „Nu va lipsi om sărman în sânul țării": vezi nota la 15:4. Deuteronomul se preocupă constant de îmbunătățirea condiției lor. ◆ „poruncesc": LXX are în plus „să faci lucrul acesta". Targ. *Neofiti* are în plus „astăzi".

15:12-18 Eliberarea robilor: reiterare a legii deja enunțate în Ex 21:2-6, cuprinzând: a) perioada determinată de slujire și momentul eliberării (Deut 15:12; *cf.* Ex 21:2); b) îndatoriri ale stăpânului la eliberarea robului (Deut 15:13-14; *cf.* Ex 21:3-4); c) eventualul refuz al acestuia de a beneficia de eliberare și rămânerea în slujba stăpânului pe o perioadă nedeterminată (Deut 15:16-17; *cf.* Ex 21:5-6). În plus față de pasajul paralel din Exod, aici Legea cere ca, la eliberare, stăpânul să-i dăruiască robului din bunurile cu care a fost binecuvântat de Dumnezeu. Este o completare deuteronomică în spiritul preocupării față de categoriile defavorizate.

15:12 „Evreu sau evreică", ebr. *hā'iḇrī 'ō hā'iḇriyyāh*: aceștia nu puteau fi propriu-zis sclavi, dar puteau ajunge într-o situație similară din pricina datoriilor. Vezi și Ex 21:2 și nota.

15:14 În legiferarea eliberării robilor se observă următoarea evoluție: eliberare fără femeia dată de stăpân și fără copiii ei (Ex 21:2-4); eliberarea întregii familii în anul jubiliar (Lev 25:39-42); eliberare cu grija pentru inserția socială a celor eliberați (aici); motivația este enunțată în versetul următor: experiența robiei în Egipt și a eliberării. ◆ „să-i dai din belșug" (ebr. *ha'anēy'q ta'anīq lō*): lit. „să-i pui în jurul gâtului".

15:17 „Să-i străpungi urechea de ușă": lit. „să i-o pui în ureche și în ușă"; s-a interpretat că străpungerea urechii ar simboliza obligația robului de a avea întotdeauna urechea deschisă,

adică de a asculta mereu poruncile stăpânului; mai probabil însă se referă la semnul sclaviei, pentru că în gaura făcută putea fi pus un cercel. În locul paralel din Ex 21:6, elementul principal este cerința ca stăpânul „să-l apropie" pe sclav de Dumnezeu (vezi nota la Ex 21:6), procedură urmată de străpungerea urechii la ușă sau la ușorii ușii, dar nu de ușă! Cerința suplimentară din Deuteronom pare să simbolizeze atașarea veșnică a robului de casa stăpânului său (Tigay 1996, 150).

15:19-23 Consacrarea întâilor-născuți ai turmelor și ai cirezilor. Porunca de a-i oferi lui Dumnezeu masculii întâi-născuți ai bovinelor și ovinelor a fost deja stipulată în Ex 13:2.13.15. Reluarea deuteronomică a acestei porunci dezvoltă un aspect important: dacă aceste animale au vreo meteahnă, ele nu mai fac obiectul legii, nu trebuie jertfite și consumate în context cultic, ci pot fi înjunghiate și mâncate în cadru domestic, potrivit reglementării din 12:22-23.

15:19 „De parte bărbătească": sunt aduși jertfă numai masculii întâi-născuți, de vreme ce femelele sunt menite să perpetueze specia. ◆ „să nu lucrezi cu întâiul-născut dintre boii tăi și să nu-l tunzi pe întâiul-născut din turma ta": animalele ce urmează să fie aduse la sanctuar nu trebuie exploatate în scop economic.

15:20 „An de an": aducerea la sanctuar a întâilor-născuți ai turmelor și ai cirezilor nu se făcea oricând, ci o dată pe an, împreună cu aducerea zeciuielii anuale (vezi 14:23), probabil cu prilejul sărbătorii de toamnă a recoltei.

15:21 „Orice meteahnă": lit. „orice meteahnă rea".

16:1-17 Sărbătorile de pelerinaj: Paștele și Sărbătoarea Azimelor, Sărbătoarea Săptămânilor și Sărbătoarea Corturilor (Colibelor). Aceste trei celebrări anuale ajung să fie sărbători de pelerinaj ca o consecință a centralizării cultului în „locul ales

de Domnul" (Deut 12:14). De vreme ce orice act individual sau colectiv de cult trebuia săvârșit doar acolo, cu atât mai mult aceste trei sărbători anuale – singurele care adunau întreaga obște a israeliților – trebuiau prăznuite „înaintea Domnului" (16:16), adică la altarul unic, ca expresie a unității religioase a celor douăsprezece triburi ale lui Israel. E prevăzută și grija pe care israeliții trebuie să o arate față de săraci, pentru ca și aceștia să fie părtași aceleiași sfinte bucurii. De altfel, reglementările acestor sărbători reflectă preocupările sociale din capitolul precedent: dărnicia este pusă în legătură cu binecuvântarea divină (16:10.15.17; *cf.* 15:4.6.10.14.18) și cu amintirea ieșirii din Egipt (16:3.12; *cf.* 15:15); nici un israelit nu trebuie să se înfățișeze la sărbătoare „cu mâinile goale" (16:16), după cum nici un stăpân, când își eliberează sluga, nu trebuie să o lase să plece „cu mâinile goale" (15:13). Despre sărbătorile din Israel vezi și BTE Ex-Lev, Introducere generală, pp. 36 și urm.

16:1-8 Paștele și Sărbătoarea Azimelor. Paștele a fost instituit la ieșirea israeliților din Egipt (Exod 12) în vederea amintirii perpetue a acestui eveniment. În Deuteronom (16:1.3), celebrarea lui reflectă, pe lângă momentul ieșirii (16:1.6), și „graba" (16:3) din timpul exodului, fapt subliniat de folosirea azimelor, lipii din aluat nedospit. Așa a ajuns Paștele să se combine cu Sărbătoarea Azimelor.

16:1 „Luna Aviv", ebr. *ḥōḏeš hā'āḇīḇ*: lit. „luna spicului"; denumirea lunii în care sunt sărbătorite Paștele și Azimele apare numai aici și în Ex 13:4; 23:15; 34:18 (vezi și notele aferente). Nu este precizată data, ca în sursa preoțească din Ex 12:6, ceea ce arată că în Codul deuteronomic calendarul este agricol, sărbătorile având dată variabilă în funcție de recoltă.

16:2 „...și din cireadă": față de legea din Ex 12:3-11, care prevede pentru jertfa pascală doar miel sau ied, în Codul deuteronomic sunt incluse și animale mari, indiferent de sex sau

vârstă. În plus, jertfirea și sărbătoarea au loc în sfera sanctuarului. Or, tocmai celebrarea Paștelui în sfera sanctuarului reprezintă noutatea adusă de această tradiție. Ea este semnalată pentru prima dată în contextul reformei regelui Iosia (2Rg 23:21-23).

16:3 „Azimă": la origine, sacrificarea mielului era o sărbătoare pastorală, la începutul primăverii, iar sărbătoarea pâinii nedospite era o sărbătoare agrară, la începutul secerișului. În Biblie ambele primesc o semnificație spirituală legată de eliberarea din Egipt.

16:5-6 Centralizarea celebrării Paștelui la sanctuarul unic. Dacă în Exod (12:3.7) sărbătoarea Paștelui e ținută la casa fiecăruia (ebr. *bᵉʸṯ-'āḇōṯ*, lit. „casa părinților"), în Codul deuteronomic sacrificiul trebuie făcut la sanctuar.

16:7 „Să-l gătești" (ebr. *bišṣaltā*): accentuându-se graba plecării, în Ex 12:8-9 se precizează că mielul trebuie fript și se interzice explicit fierberea; aici însă se folosește ebr. *BṢL* (la forma *piel*), cu sensul de „a fierbe". În LXX cele două prevederi sunt armonizate, introducându-se aici în plus „și să frigi". Vechea practică a preparării jertfelor consta în fierberea cărnii (Jud 6:19, 1Sam 2:13). Targ. *Neofiti* și *Onqelos* au „să fierbi", însă Targ. *Pseudo-Ionatan* are „să frigi", ca în Ex 12:9.

16:8 „Șase zile să mănânci azime": Targ. *Pseudo-Ionatan* are „în prima zi să aduci/oferi primul snop și să mănânci azime din recolta veche, însă în cele șase zile rămase să începi să mănânci azima din recolta cea nouă". ◆ „adunare de sărbătoare pentru Domnul": LXX are „Ieșirea, sărbătoare pentru Domnul", iar PenS „sărbătoare pentru Domnul". ◆ „să nu faci [nici o] muncă": LXX are în plus „în afară de ce vei face pentru a trăi" (vezi și LXX NEC, nota *ad loc.*). Potrivit altor pasaje din Pentateuh, trebuie respectate prin odihnă atât prima, cât și a

șaptea zi a Sărbătorii Azimelor (vezi Ex 12:16; Lev 23:7-8; Num 28:18.25). PenS are „să nu faci nici o muncă grea".

16:9-12 Sărbătoarea Săptămânilor e cunoscută și ca „Sărbătoarea Secerișului" (Ex 23:16) sau ca „Ziua celor dintâi roade" (Num 28:26). Se accentuează caracterul voluntar al ofrandei, fără vreo specificare sau prescripție cantitativă. E o ocazie de exprimare a recunoștinței pentru binecuvântarea divină arătată în rodnicia pământului, precum și de manifestare a grijii pentru categoriile sociale vulnerabile, din partea unui popor sensibilizat de experiența suferințelor din Egipt.

16:9 „Săptămâni": LXX are în plus „întregi". ◆ „de când începe să intre secera în lanul de grâu": potrivit Lev 23:15-16, numărarea celor șapte săptămâni se face începând cu ziua următoare ultimei zile a Sărbătorii Azimelor, când, potrivit Legii, trebuie adus prinosul din pârga secerișului.

16:10 „Din belșugul", ebr. *missaṯ*: hapax.

16:11 „Să te bucuri": starea de bucurie care trebuie să însoțească prăznuirea sărbătorii e specificată și în Lev 23:40.

16:13-15 Sărbătoarea Colibelor (sau a „Corturilor") încheie ciclul anual al „pelerinajelor", odată cu recolta de toamnă, când se adună roadele din arie și se culeg viile (în Exod 23:16 apare ca „Sărbătoarea Culesului"). Numele ei (ebr. *ḥaḡ hassukkōṯ*) provine din orânduirea (dată în Levitic 23:42-43) ca israeliții să locuiască șapte zile în „colibe/corturi" pentru a-și aminti cum au locuit în pustie înaintașii lor, după ieșirea din Egipt. Ea are deci un caracter anamnetic, dar aici e accentuată și preocuparea specific deuteronomică pentru cei defavorizați.

16:16-17 Rezumat al prevederilor legate de cele trei sărbători de pelerinaj.

16:16 „(Să se arate, lit. să fie văzuți) în fața Domnului", ebr. *'eṯ-pᵉnēy YHWH*: prezența particulei *'ēṯ*, marca acuzativului, lasă să se presupună că la origine verbul „a vedea" avea forma activă,

deci sensul ar fi fost „să vadă fața Domnului"; mai târziu, după cum atestă LXX (care are verbul „a vedea" la pasiv), vocalizarea TM, precum și targumul (care chiar înlocuiește particula cu adverbul *QDM*, „înaintea"), verbul a fost modificat din scrupul teologic, pentru a se evita ideea că cei care ajung la sanctuar văd fața Domnului. *Cf.* și nota la Ex 23:17. ◆ „cu mâinile goale": expresie rară ce apare în Deuteronom numai aici și în 15:13.

16:17 „Fiecare să dăruiască după cum îi dă mâna": lit. „fiecare după dărnicia mâinii lui".

16:18–17:13 În ciuda conținutului eterogen al pasajului, întregul material este ținut laolaltă de recurența unor prevederi judiciare: numirea de judecători, corectitudinea ce trebuie să-i caracterizeze, rolul martorilor (minimum doi sau trei), coexistența și complementaritatea instanțelor de judecată locale și centrală.

16:18 „Judecători și dregători": ca la evocarea instituirii căpeteniilor poporului în Deut 1:9-18, cei doi termeni indică funcții complementare îndeplinite de fiecare dintre acești demnitari ai israeliților, iar nu funcții separate îndeplinite de demnitari diferiți. În acest sens, în cele ce urmează nu se oferă instrucțiuni diferite, ca pentru două categorii diferite de funcționari, ci un unic set de reglementări potrivit ambelor prerogative.

16:19 „A căuta la fața [omului]" = a fi părtinitor (semitism). ◆ „căci mita orbește ochii înțelepților și strică vorbele celor drepți": pare a fi citarea unui proverb, formulat în paralelism sinonimic (*cf.* și Ex 23:8).

16:21 „Așeră": vezi nota la 7:5.

16:22 „Stâlp", ebr. *maṣṣēḇāʰ*: e vorba aici de stâlpi sacri, obiecte de cult din pietre cioplite sau necioplite. Unii erau simpli, alții aveau gravați pe ei imagini ale zeității reprezentate, despre care se credea că locuiește în interior. Dacă în istoria patriarhilor (Gen 28:18.22; 31:13.45.51-52; 35:14.20, peste tot

despre Iacob), apar stâlpii sacri, dar fără a implica idolatrie, în Codul deuteronomic ei sunt total interzișii. Vezi și 7:5, 12:3.

17:1 „Meteahnă": generalizare a interdicției din 15:19-21, particularizată acolo pentru întâii-născuți de parte bărbătească ai turmelor și cirezilor.

17:3 Cu privire la riscul divinizării corpurilor cerești, a „soarelui", „lunii" și „întregii oștiri a cerului", *cf.* 4:19 și nota.

17:5 A scoate pe cineva „la porțile..." cetății înseamnă, în acest context, ca și în 21:19, a aduce pe cineva în fața tribunalului comunității, unde cei în drept se pronunță asupra vinovăției celui acuzat. Tot acolo, în afara cetății, are loc, în caz de vinovăție gravă, executarea celor condamnați (*cf.* și 22:24).

17:6 „Să fie dat morții cel vrednic de moarte": lit. „să fie omorât cel mort".

17:7 Responsabilizarea martorilor: cel care a dat mărturie va trebui să fie și primul la executarea pedepsei.

17:8-13 Centralizarea cultului avea să atragă și o centralizare a justiției, prin instituirea, pe lângă tribunalele locale, a unui tribunal legat de sanctuarul unic, ca instanță supremă, alcătuit din „preoții leviți" în fruntea cărora se află „judecătorul care va fi în zilele acelea" (*cf.* și 2Cron 19:5-11).

17:8 „Cu privire la omor, cu privire la drepturi, cu privire la lovituri": lit. „între sânge și sânge, între pricină și pricină, între lovitură și lovitură". LXX are în plus „cu privire la înfruntări (lit. între înfruntare și înfruntare)".

17:9 „Preoții leviți": expresie neobișnuită care apare în Deuteronom. În vreme ce în Exod și Numeri se face o distincție clară între cele două categorii, tratate în legătură cu prescripțiile de cult, Deuteronomul folosește sintagma în sens general cu referire la clerul care oficia în sanctuarul central, indiferent de ranguri și îndatoriri. ◆ „să întrebi": absența complementului

ar putea sugera că de fapt cel întrebat este Dumnezeu însuși, iar răspunsul vine prin intermediul preoților/judecătorului.

17:12 „Să-i slujească acolo Domnului": LXX are „să slujească în numele Domnului". ◆ „judecător": LXX are în plus „care va fi acolo în zilele acelea". ◆ „să fie dat morții": lit. „mort este omul acela".

17:14-20 Reguli pentru instituția monarhiei. Dincolo de aluziile profetice din Gen 17:6.16, este singurul pasaj din Pentateuh în care se întrezărește un om ca rege pentru Israel. În timp ce potrivit standardelor OAA monarhii se distingeau prin puterea armatelor lor, prin măreția haremurilor și prin bogățiile în argint și aur, potrivit Deuteronomului regele lui Israel trebuie să fie cumpătat în toate acestea și mai degrabă smerit și studios. De asemenea, nu dă legi, ci se supune Legii, din care trebuie să citească zilnic (v. 19); nu se face nici o referire la un eventual rol în administrarea justiției; nu are rol specific în cultul public, fapt care îl deosebește radical de monarhii din regiune.

17:14 „Rege, la fel ca toate neamurile din jurul meu...": dorința lui Israel de a fi „în rând cu lumea" nu e conformă cu statutul său de popor ales: adevăratul rege al lui Israel este Domnul; *cf.* și 1Sam 8:5-20. Din motive teologice, LXX are aici, în loc de „rege" (ebr. *melek*), *árchōn*, „căpetenie". În rest, termenul *melek* este redat prin *basileús*, cu excepția a patru locuri, unde se referă la conducătorul lui Israel (17:14.15 [de două ori] și 28:36).

17:15 „Nu poți să pui peste tine bărbat străin din afară": un astfel de rege ar introduce practici idolatre și contrare eticii (vezi, de ex., 1Rg 16:31 și urm. despre rolul nefast al reginei Izabela).

17:16-17 Dincolo de relevanța lor generală, seria de prevederi negative din cadrul acestei secvențe ar putea constitui,

retrospectiv, o critică voalată la adresa regelui Solomon, care a avut o armată numeroasă (1Rg 5:6), multe femei (1Rg 11:1) și o mare bogăție (1Rg 10:21-22).

17:16 „Să nu-și adune foarte mulți cai...": în Antichitate, în această zonă, calul era un mare lux, oamenii de rând folosind doar măgarii. Asocierea de aici cu Egiptul nu este foarte clară, dar se știe că Egiptul era celebru pentru carele sale de luptă trase de cai.

17:18 „Pe tronul regatului său": LXX, motivat teologic, are „la putere", la fel în v. 20. Vezi și nota la v. 14. ◆ „să-și scrie o copie a Legii acesteia...": având datoria de a veghea la respectarea Legii, căreia îi este supus în egală măsură, regele trebuie să aibă un exemplar scris al „Torei acesteia", din care să citească zilnic (v. 19). ◆ „o copie a Legii": ebr. *mišnē^{h} hattōrā^{h}* e echivalat în LXX cu *tò deuteronómion*, termen care apare numai aici și în Ios 8:32/9:5, de unde numele încetățenit al acestei cărți. ◆ „dinaintea preoților", ebr. *millipnē^{y} hakkōhanīm*: Targ. *Neofiti* are „în prezența preoților". Targ. *Pseudo-Ionatan* are însă „bătrânii îi vor scrie ... în prezența preoților". Ideea ar fi că sulul Legii trebuie scris special, sub ochiul veghetor al preoților leviți. Alții au tradus chiar: „de preoții" (Tigay 1996, 168).

17:19 „Din el", ebr. *bō*, adică „din sul" (v. 18). PenS și 4QDeut^{c} au „din ea", *bāh*, adică „din Lege" (v. 18).

18:1-8 Plata slujitorilor cultului („preoții leviți", vezi nota la 17:9). De vreme ce aceștia nu au parte de moștenire în Țara Făgăduinței alături de celelalte triburi, nevoile lor vor fi acoperite de partea rezervată lor din cele aduse la altar. Legislația deuteronomică are în vedere și cazul acelora din tribul lui Levi care locuiesc în provincie și deci nu pot sluji în mod curent la altarul central, acordându-le drepturi egale, în situația în care se alătură în slujire fraților lor de la altar.

18:2 „Precum i-a grăit": aluzie la cuvintele lui Dumnezeu adresate lui Aron în Num 18:20.23.

18:3 „Spata, fălcile și pântecele": părțile cuvenite preoților din animalul jertfit sunt diferite aici față de legislația sacerdotală (Lev 7:31-34; 10:14; Num 6:20; 18:18-19), unde apar pieptul și pulpa dreaptă.

18:5 „Ca să stea să slujească în numele Domnului": PenS și LXX au „ca să stea înaintea Domnului, Dumnezeului tău, să slujească (PenS „să-i slujească") și să binecuvânteze în numele lui". Vg. are „ca să stea și să slujească numelui Domnului".

18:6 „Cu toată dorința sufletului său", adică de bunăvoie, din proprie inițiativă.

18:8 „Din vânzarea averii părintești": Targ. *Onqelos* are „din rația aceleiași săptămâni", Targ. *Pseudo-Ionatan* „din adaosul jertfelor (Targ. *Neofiti* + lui) pe care le consumă preoții".

18:9-14 Interdicția de a prelua practicile religioase ale locuitorilor Canaanului (sacrificarea copiilor și mantica). Vezi 12:31 și nota. *Cf.* și Lev 19:26.31; 20:27.

18:10 „...care să-și treacă fiul sau fiica prin foc": ritual magic de origine canaanită ce probabil presupunea uciderea fiului sau fiicei, în vreme ce sacrificiul uman nu a fost atestat în Israel decât foarte târziu, pe vremea regilor apostați (*cf.* 2Rg 17:17 și 21:6). Ceremonialul magic era unul de inițiere, consacrare sau purificare, iar victimele erau ucise sau poate doar trecute prin foc, într-un fel de ordalie în urma căreia se obținea un semn. Dacă victima scăpa nevătămată era un semn bun, dacă era mistuită de foc era un semn rău (Iatan 2011, 153). Vezi și nota la Deut 12:31 și Lev 18:21. ◆ „prezicător", ebr. *qōsēm qᵉsāmīm*: prezicerea s-ar fi putut efectua prin aruncarea sorților (bucăți tăiate de lemn), prin folosirea de săgeți (balomanție) (*cf.* Iez 21:21) sau prin invocarea spiritelor morților (1Rg 28:8) (Iatan

2011, 98). ◆ „ghicitor", ebr. *mᵉʿōnēn*: ghicitor care observa și interpreta forma norilor (ebr. *ʿānān* înseamnă „nor") sau a copacilor și foșnetul făcut de ei. Acest fel de divinație este de proveniență feniciană sau canaanită, și avea legătură cu ritualul fertilității (Iatan 2011, 131). ◆ „tălmăcitor de semne", ebr. *mᵉnaḥēṣ*: soi de ghicitor care tălmăcește semnele din viața animalelor (păsărilor) sau a omului (de ex. curgerea apei, hidromanție, sau a uleiului într-o cupă, oleomanție) (*cf.* Gen 44:5-15) (Iatan 2011, 128). ◆ „vrăjitor", ebr. *mᵉḵaššēp̄*: un soi de vraci care se folosea de ierburi.

18:11 „Urzitor de vrăji", ebr. *ḥōḇēr ḥeḇer*: vrăjile constau în legarea de noduri magice sau în murmurarea de incantații (Iatan 2011, 93). ◆ „chemător de duhuri", ebr. *šōʾēl ʾōḇ*: lit. „întrebător de duh". Probabil se referă la un mijlocitor care consultă duhurile morților sau la o persoană controlată de un duh al morților (medium) (Iatan 2011, 198). ◆ „clarvăzător", ebr. *yiddᵉʿōnī*, de la ebr. *yāḏaʿ*, „a ști": persoană care află viitorul prin invocarea duhurilor (ebr. *ʾōḇōṯ*) sau în care sălășluiește „duhul pitonicesc" – vezi de ex. Fp 16:16 (Iatan 2011, 199). ◆ „(cel care) vorbește cu morții", ebr. *dōrēš ʾel-hammēṯīm*: persoană care practica necromanția, dar folosea alte metode decât acelea ale chemătorului de duhuri sau ale clarvăzătorului.

18:15-22 Profetismul. Profeții trimiși de Dumnezeu se vor deosebi radical de prezicătorii păgâni prin aceea că nu vor recurge la tehnicile mantice. În privința profeților se va pune problema distingerii între cei care transmit mesajul divin și cei falși (*cf.* Ier 28). Profetul trebuie să vorbească doar ceea ce îi poruncește Domnul (vezi și Ier 28:12-17), iar criteriul de recunoaștere a autenticității este împlinirea efectivă a profeției (vezi 1Rg 22:6 *vs.* 22:17 sau Ier 27:8 *vs.* 28:2). În ciuda acestor criterii, verificarea împlinirii unei profeții rămâne dificilă, dacă timpul scurs de la rostirea ei este scurt. În situații excepționale (vezi

Iona cap. 3–4), profeția se dovedește „falsă" fiindcă destinatarii s-au convertit la auzul ei. În Biblia ebraică, ebr. *nāḇî'* este folosit deopotrivă pentru a denumi profetul autentic și profetul mincinos. Septuaginta a creat o distincție importantă cu ajutorul termenului de fals-profet (*pseudoprophḗtēs*, *e.g.* Ier 6:13; 26:7.8.11.16; 27:9; 28:1; 29:1.8 și Zah 13:2).

18:18 „Profet ... asemenea ție..." (*cf.* și 18:15): pasajul poate fi interpretat în două moduri complementare, în funcție de înțelegerea termenului „profet": fie în sens individual (un anume profet), fie în sens general, colectiv (o serie de profeți, adică, în ultimă instanță, o „instituție" profetică). Potrivit primei orientări exegetice, aici iese în relief făgăduirea unui profet deosebit, „asemenea lui Moise": de-a lungul timpului, acesta a dobândit valențe mesianice, lucru ce se remarcă până în NT (*cf.* In 1:21; 6:14; 7:40; Fp 3:22; 7:37). Potrivit celei de-a doua opțiuni exegetice, pasajul anunță că Israel va avea parte de o serie de profeți care vor prelua, de-a lungul timpului, funcția de mediator între Dumnezeu și popor inaugurată de Moise, care apare astfel „cap de serie".

19–25 Măsuri legislative penale și civile.

19:1-13 Cetățile de scăpare și dreptul la azil pentru cei care săvârșesc omor din culpă (*cf.* Num 35:9-34; Deut 4:41-43; Ios 20:1-9). Instituirea de locuri inviolabile în care să găsească scăpare cei care ar omorî pe cineva în mod accidental are ca scop prevenirea vărsării de sânge nevinovat pe pământul pe care Dumnezeu îl dă fiilor lui Israel. În OAA, instituția azilului era legată de obicei de sanctuare. Centralizarea cultului a atras o reglementare diferită, de vreme ce, în anumite situații, calea până la sanctuarul unic din Ierusalim ar fi fost prea lungă. Astfel, precum se va vedea în cartea lui Iosua, cele șase cetăți de scăpare prevăzute aici nu sunt dependente de sanctuar, ci

vor fi dintre așezările fortificate oferite spre locuire celor din tribul lui Levi, cărora, alături de bătrânii poporului, le este încredințată Legea (vezi Deut 31).

19:1 „Va stârpi": lit. „va tăia".

19:3 „Cuprinsul țării tale": lit. „hotarul țării tale".

19:4 „Din greșeală": lit. „fără să știe". LXX are „fără voie".

19:6 „Răzbunătorul sângelui", ebr. *gō'ēl haddām* (*cf.* Num 35:12): în multe societăți arhaice, chiar până în prezent, se consideră, în cazul unei crime, că persoane apropiate victimei trebuie să-l omoare pe ucigaș. ◆ „mai înainte": lit. „de ieri-alaltăieri".

19:10 „Să nu se verse sânge nevinovat în mijlocul țării tale... și să fie sângele asupra ta": potrivit gândirii biblice, macularea pământului prin vărsarea sângelui unei persoane inocente constituie o faptă deosebit de gravă (vezi sângele lui Abel care, potrivit Gen 4:10, „strigă ... din pământ"). În cazul în care comunitatea nu ia măsurile necesare pentru prevenirea unei asemenea fapte sau pentru pedepsirea celor vinovați, vina de „sânge" (ebr. *dāmīm*, la plural) cade asupra întregului popor. ◆ „și să fie sângele asupra ta": LXX are „și să nu fie la tine [om] vinovat de sânge". Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan* au „și să fie asupra ta vina sentinței/condamnării la moarte", iar Targ. *Neofiti* „și să nu fie asupra ta vina vărsării de sânge nevinovat".

19:11-13 Prevederi legate de potențialul abuz al dreptului de azil. Criminalul care ar fi încercat să obțină pe nedrept refugiu și protecție într-o cetate de scăpare trebuia predat „răzbunătorului sângelui" de către bătrânii cetății.

19:13 „Să îndepărtezi sângele nevinovat", vezi Num 35:33 și nota la Deut 19:10.

19:14 Protejarea proprietății private. Deplasarea abuzivă a hotarelor unui teren constituie un act reprobat de Lege, cu atât mai mult cu cât Cel care oferă moștenirea pământului este

însuși Dumnezeu. ◆ „cei de la început" (ebr. *ri'șōnīm*): LXX are *hoi patéres sou* „părinții/strămoșii tăi" (*Vaticanus*) sau *hoi próteroí sou* „cei dinaintea ta" (*Alexandrinus*).

19:15-21 Reglementări legate de persoanele care sunt chemate în fața instanțelor să declare tot ce știu cu privire la anumite fapte petrecute. Pentru orice acuzație este nevoie de mărturia a cel puțin doi sau trei martori (*cf.* 17:6 și nota la 17:2-7). Dacă un martor se vădește mincinos, i se aplică o pedeapsă cu caracter exemplar, conform principiului talionului, adică, aici, egală cu răul pe care voia să i-l facă aproapelui (*cf.* Ex 21:23-25 și nota).

19:15 „Se poate întemeia o pricină": lit. „se poate ridica/poate sta în picioare un cuvânt".

19:16 „Martor de rea-credință" (ebr. *'ēd ḥāmās*): lit. „martor al silniciei". LXX are „martor nedrept".

20:1-20 Legi legate de război.

20:1-9 Rânduieli preliminare intrării în luptă: discursul de încurajare al preotului către toți oștenii (vv. 1-4); stabilirea de către dregători a corpului oștirii (dispense acordate recruților; vv. 5-8) și a căpeteniilor peste oaste (v. 9).

20:1 „Când vei ieși la luptă...": Biblia privește războiul ca pe un fapt, conform contextului vremii. Distinctivă este raportarea la autoritatea lui Dumnezeu asupra istoriei. ◆ „cai și care" (lit. „cal și car"): LXX are „cal și călăreț". ◆ „Domnul, Dumnezeul tău, care te-a adus din țara Egiptului, este cu tine": implicarea lui Dumnezeu în lupta de eliberare a israeliților din Egipt este paradigmatică în Biblie pentru sprijinul divin pe care Israel avea să-l primească în contextul viitoarelor campanii militare. ◆ „care te-a adus": exprimare unică în tot Pentateuhul (de obicei apare expresia „care te-a scos"). Cealaltă ocurență apare în Ps 81:11.

20:3 „Ascultă, Israele...": preotul desemnat să adreseze oștenilor un cuvânt de îmbărbătare trebuie să imite retorica mozaică (*cf.* 6:4; 9:1), să adopte îndemnurile și argumentele lui Moise în materie de război.

20:4 „Domnul ... merge împreună cu voi ca să lupte pentru voi": în repetate rânduri Biblia accentuează că biruința i se datorează lui Dumnezeu, și nu meritelor omului (*cf. e.g.* Ios 6; Jud 7:1-8; 2Cron 20:20-25).

20:5-8 Scutirile de participare la război, neobișnuite în alte culturi, manifestă o preocupare umanitară pentru cel care n-a apucat să se bucure de ceea ce tocmai a dobândit; ultima situație, starea de teamă a unui recrut, e formulată mai pragmatic.

20:5 „Nu s-a așezat în ea": ebr. *ḥānaḵ* este, în rest, folosit cu privire la inaugurarea Templului lui Solomon (1Rg 8:63 = 2Cron 7:5). E posibil să fie și un termen tehnic pentru desemnarea ritualului de sfințire a unei case particulare (Tigay 1996, 188), dar nu se mai întâlnește într-un astfel de context în Biblie. Așa are și Targ. *Onqelos*, „nu a sfințit-o". Targ. *Neofiti* în schimb traduce prin „nu a împodobit-o". Targ. *Pseudo-Ionatan* echivalează expresia cu fixarea *mezuzei*: „nu i-a pus *mezuzot* s-o desăvârșească".

20:6 „Nu s-a bucurat de ea": lit. „nu a introdus-o în uzul profan" (*cf.* Ier 31:5). Potrivit Lev 19:23-25 roadele pomului abia sădit nu trebuiau consumate până în al cincilea an. În anul al patrulea erau consfințite lui Dumnezeu, iar în al cincilea an, pentru a fi consumate, erau mai întâi scoase din sfera sacrului.

20:10-15 Reguli pentru războiul de cucerire a cetăților inamice: apelul preliminar la predare pașnică pentru a preveni conflictul armat (v. 10). Interesul era ca o cetate să se predea imediat, pentru a fi inclusă în teritoriul statal, ceea ce presupunea plata birurilor și executarea muncii de corvoadă. Corvoada (ebr. *mas*), îndatorirea de a presta diverse munci în folos public, era cerută tuturor celor supuși regelui (*cf.* 1Rg 9:20-21).

Doar dacă cetatea opunea rezistență, cuceritorii aveau drept de viață și de moarte asupra luptătorilor din tabăra adversă, potrivit cutumelor vremii.

20:14 „Femeile ... să le iei pentru tine": prin cruțarea femeilor și fetelor de la moarte și luarea lor ca prizoniere de război se are în vedere și posibilitatea luării lor în căsătorie (vezi, în acest sens, legea din 21:10-14). ◆ „pruncii": cruțarea lor limitează porunca din v. precedent privitoare la uciderea celor de parte bărbătească.

20:16-18 Reglementări speciale pentru campania de cucerire a cetăților băștinașilor din Țara Făgăduinței: oferta de pace nu poate fi făcută cetăților canaanite. Aceasta nu din ură etnică, ci din pricina pericolului contaminării cu idolatria (*cf.* și 7:1-6). Chiar dacă aici pare prescrisă nimicirea totală a cetăților de pe teritoriul dăruit lui Israel, nu s-au găsit dovezi arheologice despre o punere în practică a unei astfel de distrugeri. Vezi și nota la 2:34. Pe de altă parte, uciderea unei întregi populații dintr-o cetate era, din câte se pare, practicată de către asirieni: regele Sennacherib spune că nu a lăsat nici un suflet în viață în cetatea Ḫirimmu (RINAP 3.1 3:18; 4:16; 15:ii:1-3; 16:i:81-84).

20:17 „Pe hitit, pe amorit, pe canaanit...": PenS și LXX adaugă la listă și pe „ghirgasit" (LXX „ghergheseu").

20:19-20 Prevederi „ecologice" în legătură cu împresurarea unei cetăți inamice: pomii fructiferi de pe câmp, cu roadele lor, reprezintă un dar al lui Dumnezeu ce trebuie respectat ca atare (*cf.* de ex. Gen 1:29; 2:15). Față de cutuma vremii, se observă o îndulcire a prevederilor: de pildă, asirienii obișnuiau să distrugă livezile și culturile populațiilor inamice. Regele Tiglat-pileser III al Asiriei devastează ca o răzbunare împotriva lui Rețin din Damasc livezile de fructe și curmalii din cetatea Damascului (RINAP 1 Tiglath-pileser III 20:11′-12′), iar mai târziu îi

pedepsește la fel pe cei din Bit-Amukani (RINAP 1 Tiglath-pileser III 47:0:24). Aceleași tratamente punitive se regăsesc și în vremea lui Sennacherib (RINAP 3.1 1:51). De asemenea, potrivit numeroaselor mărturii din Antichitate despre cele zece campanii ale faraonului Tutmose III (1479–1426 î.H.) în țările Levantului, armata egipteană tăia „copacii plăcuți". Astfel, la Meghido „a împresurat cetatea cu bușteni din copacii lor plăcuți" (*ANET* 1969, 237a). Fără a preciza vreo utilitate a acestora, în alte ocazii se menționează doar că eroul a părăsit câmpul de luptă victorios, dar numai după ce a tăiat pomii (la Djahi, *ANET* 1969, 239a; la Kadeș, *ANET* 1969, 239a; în ținutul Naharin, *ANET* 1969, 240a; la Tunip, *ANET* 1969, 241b). Probabil că tăierea pomilor era o formă de sancționare a populației răzvrătite, dacă tributul nu prevedea rodul acestora. O altă informație provine din timpul domniei lui Seti I (sec. XXIV î.H.), a cărui campanie în Insula Nordului s-a încheiat cu tăiatul sicomorilor și al viilor (*ANET* 1969, 228a).

21:1-9 Rânduiala împăcării/ispășirii în cazul unei crime cu autor necunoscut. Dacă într-o zonă nelocuită se descoperă un cadavru care poartă urme de violență, dar autorul crimei rămâne neidentificat, fiindcă lipsesc martorii oculari, comunitățile locale dimprejur trebuie să ia măsuri pentru ca „vina de sânge" să nu cadă asupra întregii colectivități (vezi nota la 19:10). Bătrânii din cetatea cea mai apropiată trebuie să săvârșească un ritual ce implică jertfirea unei vaci care nu a fost pusă la jug, lângă o apă curgătoare despre care se presupune că va purifica pământul, declararea propriei nevinovății și adresarea unei rugăciuni ca Dumnezeu să ierte întregul popor. Acest ritual arhaic nu mai apare în altă parte în Biblie.

21:2 „Să iasă bătrânii tăi și judecătorii tăi și să măsoare până la...": Targ. *Pseudo-Ionatan* are „să iasă doi dintre înțelepții tăi

și trei dintre judecătorii tăi din tribunal și să măsoare în patru direcții până la...".

21:7 „Să dea mărturie": lit. „să răspundă", aici semitism cu valențe judiciare.

21:8 „L-ai răscumpărat, Doamne": LXX are în plus „din pământul Egiptului".

21:9 „Drept": LXX are „bun și plăcut".

21:10-14 Prevederi în legătură cu luarea în căsătorie a unei prizoniere de război (vezi și 20:10-15 *supra*). În perioadele de război, femeile ajungeau adesea victimele abuzurilor sexuale, prizonierele fiind de obicei la mila armatei cuceritoare. Reglementările de aici oferă protecție prizonierei dorite în căsătorie, ceea ce reflectă un nivel moral nemaiîntâlnit în Antichitate. În vreme ce căsătoria cu băștinașele din Țara Făgăduinței este strict interzisă (7:3-4), codul deuteronomic le îngăduie israeliților căsătoria cu prizoniere de război aparținând cetăților din afara țării. De vreme ce, prin statutul lor, aceste femei vor trebui să se acomodeze cu modul de viață al noilor familii, riscul contaminării religioase a israeliților cu practici păgâne ar fi, în acest caz, minim.

21:12 „Să-și radă ... să-și taie unghiile": LXX și 11QT[a] au „să-i razi ... să-i tai unghiile". Targ. *Onqelos* are „să-și radă ... să lași să-i crească unghiile".

21:13 „Să-și lepede": LXX și 11QT[a] au „să iei de pe ea".

21:14 „(Să o lași să plece) unde va voi ea": lit. „după sufletul ei". LXX are „liberă". ◆ „să n-o asuprești": ebr. *hit'ammēr* apare doar aici și în Deut 24:7. Cel mai probabil expresia ar putea însemna „să nu faci negoț cu ea" (BHQ, *ad loc.*). ◆ „ai umilit-o": prin repudiere.

21:15-17 Inviolabilitatea dreptului de întâi-născut (*cf.* deja Gen 25:24-34). Cel dintâi fiu care se naște are dreptul la o parte dublă de moștenire, chiar dacă, în contextul unui mariaj

poligam, e de la o soție mai puțin iubită. Într-o perioadă arhaică poligamia apare drept o stare de fapt.

21:15 „O urăște" (3×): hapax. În acest context, expresia înseamnă că o așază pe un loc inferior: la fel și în NT, Luca 14:26.

21:18-21 Pedepsirea exemplară a fiului nesupus părinților.

21:18 „Îndărătnic și răzvrătit", ebr. *sōrēr ūmōre^{h}*: sintagma apare, cu aluzie la acest pasaj, și în Ier 5:23, cu privire la poporul lui Israel, precum și în Ps 78:8.

21:20 „Bătrânilor": LXX și PenS au „oamenilor". ◆ „neisprăvit și beției", ebr. *zōlēl w^{e}sōḇē'*: pe baza textului din Prov 23:20, rabinii au considerat că primul termen al secvenței ebraice înseamnă „mâncău". În Targ. *Onqelos*, *Neofiti* și *Pseudo-Ionatan*: „mâncău de carne și băutor de vin". În Mișna (*Sanhedrin* 8:2), fiul răzvrătit devine pasibil de lapidare când „a mâncat un *tartemar* (=200 g) de carne și a băut o jumătate de *log* de vin italian". Targ. *Pseudo-Ionatan* introduce o clauză „umanitară" la începutul v. 21, pentru a-i da vinovatului o șansă de îndreptare: „Dar dacă, fiind cuprins de frică, primește învățătura și cere îndurare, să fie lăsat în viață".

21:21 „Întregul Israel": LXX are „cei rămași".

21:22-23 Înmormântarea persoanelor executate: cadavrul era supus oprobriului public atârnat de un copac/lemn, ca o ocară în plus după moarte. Chiar și condamnarea lui Isus, acuzat de blasfemie, la „moarte pe cruce" (Fil 2:8) „spânzurându-l pe lemn" (Fp 5:30; 10:39), a fost tot o ocară. Pentru a nu păngări țara și a nu atrage blestemul divin prin cadavrul neînhumat până la căderea serii, trupul neînsuflețit trebuia coborât de pe lemn și înmormântat în aceeași zi. Împlinirea acestei prevederi deuteronomice este observabilă în NT, în cazul lui Iosif din Arimateea, care coboară trupul lui Isus de pe cruce și îl înmormântează în ziua răstignirii (vezi Mt 27:57-58).

21:22 „Și este dat morții, și îl atârni de un copac": Targ. *Pseudo-Ionatan* are „el trebuie să fie pedepsit prin lapidare și după aceasta să-l atârne de copac".

21:23 „Blestem al lui Dumnezeu...": cercetătorii nu s-au pus de acord dacă secvența ebr. *qilᶜlaṯ 'elōhīm* înseamnă „blestemat de Dumnezeu" sau, dimpotrivă, „blestemat înaintea Domnului" (Targ. *Neofiti*). Din scrupul teologic, Targ. *Onqelos* evită asocierea numelui divin cu ideea de blestem: „înaintea Domnului a păcătuit cel atârnat". Nici traducătorii greci nu au fost siguri cu privire la sensul expresiei. Aquila și Theodotion: *katára theoũ kremámenos* „blestem al lui Dumnezeu este cel atârnat"; Symmachus: *dià tèn blasphēmían toũ theoũ ekremásthē* „din pricina blasfemierii lui Dumnezeu a fost atârnat [pe lemn]". În Targ. *Pseudo-Ionatan*, cerința îngropării păcătosului are justificarea în teologia creației: „este o ofensă înaintea lui Dumnezeu să atârni [pe lemn] un om, afară de cazul în care a fost din vina lui. Și fiindcă a fost făcut după chipul (*dywqn'*) Domnului, să-l îngropați la apusul soarelui, ca să nu-l profaneze fiarele sălbatice și ca să nu întinezi, prin leșurile celor vinovați, țara pe care v-o dă Domnul, Dumnezeul vostru"; *cf.* NET și Alter, *ad loc.* Aluzii la acest pasaj apar și în NT: de ex. Gal 3:13.

22:1-4 Animalele și bunurile aproapelui: prevederi care țintesc să sporească responsabilitatea mutuală în solidaritate și coeziune socială. Tot de grija față de aproapele ține și prescripția, ce apare numai în Deuteronom, de a face parapet la acoperiș (v. 8).

22:1 „Dacă vezi ... să nu o ocolești": lit. „să nu vezi ... și să te ascunzi de ea"; același tip de formulare și la v. 4. ◆ „oaia lui": PenS are în plus „sau oricare din dobitoacele lui". 11QT[a] are în plus „sau asinul lui".

22:2 „La tine acasă": lit. „în mijlocul casei tale". De fapt, alcătuirea caselor din Canaan includea adesea o încăpere pentru

animale la parter, iar spațiul oamenilor era la etaj; se accentuează așadar că acela care găsește animalul trebuie să-l țină, până la apariția proprietarului, în siguranță și la adăpost (*cf.* Alter, *ad loc.*). De remarcat că și astăzi în unele zone muntoase (de pildă în Alpi) se regăsește o structură asemănătoare a casei.

22:4 „Boul lui": unele manuscrise ale LXX și PenS au în plus „sau oricare dintre dobitoacele lui".

22:5.9-11 Interzicerea amestecurilor ar putea ține de o mentalitate arhaică, întărită apoi de grija de a păstra rânduiala stabilită de Creator (*cf.* și Lev 19:19 și nota). În plus, vestimentația încrucișată trimitea la unele practici păgâne orgiastice sau magice, atestate la populații din zonă, de exemplu la hitiți (*cf.* Alter, *ad loc.*). Interzicerea ei va fi urmărit și evitarea estompării diferențelor dintre sexe, care ar fi creat confuzie cu privire la rolurile lor specifice.

22:5 „Să nu fie lucruri de bărbat pe femeie": nu e vorba doar de vestimentație, ci și de alte apanaje ale bărbatului, cum ar fi armele etc.

22:6 „Să nu iei mama cu odraslele ei": grija pentru perpetuarea speciei, dar și respect pentru maternitate.

22:8 „Parapet", ebr. *ma'aqe^{h}*: hapax.

22:9 „Să nu semeni în via ta două feluri [de sămânță]", ebr. *lō' ṯiz^{e}ra' karm^{e}ḵā kil^{e}'āyim*: termenul plural *kil^{e}'āyim* apare doar de 4 ori în VT. La Lev 19:19, unde sunt celelalte 3 apariții, se referă la împerecherea a două feluri diferite de dobitoace, la semănarea câmpului cu două feluri diferite de semințe și la veșmântul alcătuit din două feluri diferite de fire. Aici se referă la interdicția de a semăna și o altă cultură printre șirurile de vie (Iosif Flaviu, Rabbi Ionatan) sau la alte două culturi în plus față de vița de vie (*halakha*) (Tigay 1996, 202). ◆ „să se sfințească": adică să devină ceva pus deoparte pentru Domnul, așa cum era prescris pentru orice rod până în al cincilea an (*cf.* Lev 19:23-25).

Unii comentatori, de ex. Raşi, înţeleg „să devină interzis (tabu)", (*cf.* Alter, *ad loc.*). PenS are „să sfinţeşti", Targ. *Neofiti* „să distrugi", iar Targ. *Pseudo-Ionatan* „să fie menite focului".

22:12 „Să-ţi faci ciucuri": asemenea accesorii vestimentare au fost îndelung folosite în OAA. În Biblie li se acordă însă o semnificaţie religioasă, ele servind pentru israeliţi drept mijloace de amintire a poruncilor divine (vezi Num 15:37-41).

22:13–23:1 Infracţiuni privitoare la viaţa sexuală: contestarea virginităţii (22:13-21); relaţii sexuale nepermise (22:22–23:1).

22:13-21 Procedura legală în cazul contestării de către un bărbat a virginităţii soţiei sale la căsătorie. Formularea de bază (vv. 13-19) vizează protejarea femeii de eventuale acuze mincinoase din partea soţului ei, acuze care ar duce la afectarea reputaţiei părinţilor ei şi la pedepsirea ei exemplară în public. Pentru calomnie, bărbatului i se aplică o pedeapsă corporală, este obligat să achite tatălui soţiei sale o amendă şi pierde dreptul de a-şi repudia vreodată soţia.

22:18 „Să-l pedepsească": rabinii înţeleg prin aceasta să fie biciuit în public (*cf.* Alter, *ad loc.*).

22:19 „Fiindcă a scos nume rău asupra unei fecioare din Israel": în ultimă instanţă, o astfel de calomnie ar aduce atingere onoarei întregului popor al lui Israel.

22:20-21 Dacă acuza bărbatului este întemeiată, femeia este pedepsită exemplar.

22:22 „Să fie omorâţi amândoi": e remarcabil faptul că în caz de adulter e pedepsit şi bărbatul!

22:23-29 Situaţii de abuzare sexuală: a) dacă tânăra e logodită: dacă fapta s-a petrecut în cetate, iar tânăra n-a strigat după ajutor, se consideră că a consimţit şi este găsită vinovată, alături de bărbatul care s-a culcat cu ea, şi ambii vor fi pedepsiţi (vv. 23-24); dacă s-a petrecut în afara cetăţii, într-un loc unde strigătele ei n-ar fi putut fi auzite, tânăra e nevinovată, e vorba

de un viol, iar bărbatul este pedepsit exemplar (vv. 25-27); b) dacă tânăra nu e logodită (*cf.* Ex 22:15-16), bărbatul va trebui să plătească o amendă tatălui tinerei pe care a necinstit-o și să se însoare cu ea, fără drept de repudiere (vv. 28-29).

22:29 „Ea să-i fie nevastă, fiindcă a batjocorit-o": obligativitatea căsătoriei între violator și victima sa, șocantă pentru sensibilitatea modernă, era dictată, de bună seamă, de rațiuni economice. Prevederea se regăsește în Ex 22:16-17 (vezi și nota), unde totuși este necesar consimțământul tatălui. Legislația rabinică a îmbunătățit ulterior această legiuire, acordând atât tatălui, cât și fiicei dreptul de a refuza căsătoria neconsensuală, bazată pe viol (Maimonides, *Mishneh Torah*, „Legile despre fecioară" 1.3, *cf.* JSB, 397).

23:1 Multe versiuni numerotează versetul ca 22:30, de unde rezultă apoi decalarea din capitolul 23. ◆ „femeia tatălui său": un bărbat nu se poate căsători cu văduva tatălui său, cu o femeie repudiată de acesta sau cu o concubină a lui (*cf.* 2Sam 16:21-22; 1Cor 5:1). ◆ „a dezveli poala": gestul unui bărbat de a-și întinde poala hainei asupra unei femei arată că se angajează să o ia de soție (vezi Rut 3:9; Iez 16:8); „a ridica poala" altuia înseamnă deci a atenta la soția lui.

23:2-9 Prevederi legate de componența obștii Domnului (ebr. *q^{e}hal YHWH*). Tema includerii străinilor în obștea israelită sau a excluderii din ea apare și în alte locuri din Biblia ebraică: pe de o parte, cartea lui Nehemia promovează separarea israeliților de nevestele străine de neam (*cf.* Neh 13:1-3), iar pe de alta, cartea lui Rut prezintă exemplul integrării unei moabite în societatea israelită, iar cartea profetului Isaia manifestă deschidere spre integrarea în obște a celor castrați și a străinilor (vezi Is 56:3-7).

23:2 „Scopitul", expresie în ebr. *p^{e}ṭūa'-dakkā'*: lit. „lovit cu zdrobirea [testiculelor]"; *dakkā'* este hapax. Este vorba în primul

rând de bărbați accidentați, dar termenul poate să-i includă și pe eunuci, adică pe acei dregători care erau castrați pentru a nu fi un pericol pentru haremul regal. ◆ „mădular", ebr. *ṣopḵāʰ*: hapax. LXX folosește un eufemism: *apokekkomménos*, „cel care a fost tăiat" (presupunându-se un acuzativ de relație). La fel Targ. *Onqelos* „cel cu ele zdrobite" și Targ. *Neofiti* „cel mutilat". ◆ „să nu intre în obștea Domnului": toți cei mutilați fizic sunt excluși din „obștea Domnului", adică din comunitatea religioasă din jurul Templului. În Is 56:3-7, această interdicție este însă abolită.

23:3 „Născut din desfrânare": ebr. *mamzēr*, termen cu sens incert, „bastard" sau „care are un părinte neevreu". În LXX este redat prin „[cel născut] dintr-o prostituată" (*ek pórnēs*). Midrașul analizează termenul prin recurs la etimologie populară: *mum* („meteahnă") și *zār* („străin"). În Targ. *Pseudo-Ionatan* este explicat prin „cel născut din curvie sau cel care are asupra sa meteahna cea rea (*mwm' byṣ'*) care se găsește asupra neamurilor păgâne". Mai apare doar în Zah 9:6, unde pare a se referi la cel de alt neam, fiind pus în paralel cu „filisteanul". Partea a doua a versetului, după „obștea Domnului", lipsește din LXX.

23:4 „Amonitul și moabitul să nu intre în obștea Domnului": interesant că în linia regală davidică se aflau femei moabite sau amonite: o strămoașă a lui David era moabita Rut (Rut 4:13.17.21-22), iar regele Roboam avea o mamă amonită, Naama (1Rg 14:21.31). Unii rabini au încercat să explice că interdicția îi privea doar pe bărbații amoniți sau moabiți, nu pe femei. Totuși, în Iudita (carte ce nu e inclusă în canonul ebraic, dar apare în LXX), se povestește despre un oarecare Achior, căpetenie a amoniților, că s-a convertit la iudaism, primind circumcizia (14:10). De altfel, în Is 56:3-7, interdicția includerii străinilor în obștea Domnului este abolită.

23:5 „Balaam": vezi Num 22–24; 31:8.15.

23:8 Spre deosebire de descendenții lui Lot, care nu sunt admiși în obștea Domnului din cauza ostilității manifestate față de israeliți în călătoria lor spre Țara Făgăduinței (*cf.* Num 21:21-35; 22–24; Deut 2:26-31; Ios 24:9-10), edomiții, în calitate de „frați", prin Esau, strămoșul lor și fratele geamăn al lui Iacob-Israel (vezi Gen 25:25-26; *cf.* Deut 2:8), și egiptenii, în calitate de foste gazde în timpul șederii vremelnice a israeliților în Egipt, sunt receptați pozitiv, acordându-li-se posibilitatea de a fi incluși în obște; acceptarea stranie a edomiților și egiptenilor s-ar explica eventual prin relațiile bune pe care le avea Samaria cu ei, în sec. VIII î.H.

23:9 „Fiii care li se vor naște la a treia generație...": cu alte cuvinte, „nepoții" edomiților și egiptenilor stabiliți alături de israeliți sunt admiși în obștea Domnului. Așadar, identitatea poporului lui Israel nu este întemeiată exclusiv pe criteriul etnic, ci e deschisă includerii treptate a străinilor care se alipesc de fiii lui Israel și locuiesc în mijlocul lor.

23:10-15 Păstrarea purității în tabără: prescripțiile igienice sunt motivate de prezența lui Dumnezeu în mijlocul taberei militare (*cf.* 1Sam 4:3-4), ceea ce corespunde ideii că Domnul se luptă pentru Israel (*cf.* Deut 1:30; 3:22; 20:4).

23:11 „Întâmplări de noapte", ebr. *miqqᵉrēʰ-laylāʰ*: eufemism pentru „poluție nocturnă". *Miqqᵉrēʰ* este hapax.

23:13 „Loc", ebr. *yāḏ*: lit. „mână". Am optat pentru o redare eufemistică similară. Targ. *Onqelos* redă tot eufemistic prin „loc", la fel și LXX (*tópos*). O altă redare ar putea fi „semn", o indicare a locului (*cf.* 1Q33 7:7, 11Q19 46:13). ◆ „să ieși afară": eufemism pentru „a defeca".

23:14 „Uneltele tale", ebr. *'azēneḵā* (singular generic): hapax. ◆ „murdăriile": eufemism pentru „fecalele".

23:16-17 Cazul sclavului fugit de la stăpânul său: se prevede ocrotirea acestuia prin acordarea dreptului de ședere alături de obște; se evită extrădarea. *Cf.* Flm 8-21.

23:16 „Robul": Targ. *Onqelos* are în plus „al păgânilor", fără să precizeze dacă sclavul fugit era evreu sau era păgân. În Targ. *Pseudo-Ionatan* problema este rezolvată astfel: „Să nu-l predai în mâinile închinătorilor la idoli pe un netăiat-împrejur care s-a refugiat la voi ca să se pună sub adăpostul Șekhinei mele, căci tocmai de aceea a fugit de închinarea la idoli".

23:18-19 Reglementări legate de prostituție.

23:18 „Să nu fie": PenS are „să nu trăiască" (*i.e.* să moară). ◆ „slujitoare la capiște" (ebr. *qᵉḏēšāʰ*), „slujitor la capiște" (ebr. *qāḏēš*): termenii au fost înțeleși în raport cu prostituția cultică din cadrul ritualurilor de fertilitate păgâne. S-a presupus și că ebr. *qᵉḏēšāʰ* ar fi fost o denumire eufemistică pentru ebr. *zōnāʰ*, „desfrânată": vezi în Gen 38, Tamar este luată de Iuda drept *zōnāʰ* (v. 15), dar apoi trimisul său Hirah o numește *qᵉḏēšāʰ* (vv. 21.22) – *cf.* Alter, *ad loc.* ◆ LXX are în plus: „să nu fie între fiicele lui Israel vreo călăuză [în misterii] și să nu fie între fiii lui Israel vreunul îndrumat [prin misterii]". Targ. *Onqelos* redă versetul foarte diferit: „o israelită nu se poate mărita cu un sclav, și un israelit nu se poate căsători cu o sclavă".

23:19 „Câștig de desfrânată", „plată de câine": retribuția unei femei sau a unui bărbat care comit această practică imorală și interzisă de codul deuteronomic nu este acceptată ca ofrandă în cult. Se presupune că ebr. *keleḇ*, „câine", era porecla ebraică pentru un prostituat masculin (*cf.* Alter, *ad loc.*) sau poate pentru un homosexual (Tigay 1996, 216). „Plată de câine" ar putea fi și prețul primit pe un câine, așa cum spune interpretarea iudaică tradițională, dar și plata primită de preoții păgâni pentru activitățile religioase interzise (Christensen 2002, 549).

23:20-21 Camăta. Încasarea unei dobânzi de către un creditor israelit pentru sumele date cu împrumut unui conațional este interzisă de codul deuteronomic (*cf.* Ex 22:24). Depășind criteriul etnic, această lege a avut un impact și în disciplina canonică creștină: de ex. „Episcopul, preotul sau diaconul care pretinde dobândă de la cei pe care i-a împrumutat fie să înceteze, fie să fie caterisit." – can. 44 apostolic – sau „Nu trebuie să se ofere împărtășania celor care iau camătă, nici să se ia masa împreună cu ei, dacă rămân în nelegiuire." – can. 32 Nichifor Mărturisitorul (din *Canoanele Bisericii Ortodoxe – ediție bilingvă I-III*, studiu introductiv, introduceri, note și traducere de Răzvan Perșa, Basilica, București, 2018).

23:22-24 Făgăduințele. Lucrând discret la modelarea ființei umane după asemănarea lui Dumnezeu, care își ține toate făgăduințele pe care le face omului, Legea insistă asupra împlinirii promisiunilor făcute de om divinității. Important este și faptul că omul nu este obligat să-i facă făgăduințe lui Dumnezeu.

23:25-26 În ordine inversă în LXX. ◆ Legea divină îi îngăduie unui israelit să consume, atât cât dorește sau îi este necesar pentru a-și potoli foamea, din rodul viei sau al câmpului proprietate a altui israelit, dar nu să ia în traistă din recolta aceluia. Potrivit Evangheliilor, Isus și ucenicii lui au avut poate în minte această lege, trecând prin lan într-o zi de sabat (vezi, de ex., Mc 2:23 și par.).

23:26 „Spice", ebr. *mᵉlīlōṯ*: hapax. ◆ „să nu intri cu secera": lit. „să nu legeni secera".

24:1-4 Prevederi legate de repudierea soției. Când în Biblie se vorbește despre despărțirea soților, se are în vedere doar posibilitatea soțului de a-și repudia soția, dându-i „carte de despărțire". Pe această prevedere deuteronomică se întemeiază fariseii atunci când, potrivit Mt 19:1-2, îl întreabă pe Isus despre

posibilitatea bărbatului de „a-și lăsa femeia pentru orice pricină". Un caz inedit îl constituie Mc 10:12, pasaj în care Isus evocă o posibilitate necunoscută în Biblie, anume ca o femeie să-și lase soțul pentru altul. Se presupune că această formă de despărțire vine din legislația romană a sec. I d.H.

24:1 „Necuviință": ebr. *'erwaṯ dāḇār*, lit. „goliciune a lucrului", expresie vagă, folosită și în Deut 23:15, în legătură cu păstrarea bunei cuviințe în tabără. Aici s-ar putea referi la un defect fizic sau la unul moral. Targ. *Neofiti*: „goliciune" (*'ryh*); Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan*: „încălcare" (*'byrt*).

24:4 Legea interzice recăsătorirea unui bărbat cu fosta soție, ulterior recăsătorită și iar repudiată, sau văduvă: prescripție de origine arhaică, menită a împiedica repudierile necugetate. În cartea lui Ieremia, Domnul însuși încalcă, metaforic, această prevedere din Deuteronom, pentru că își cheamă înapoi soția pierdută, adică pe Israel, care se însoțise cu alte divinități (Ier 3:1-4.14).

24:5 Scutire timp de un an, pentru bărbatul proaspăt căsătorit, de la datoria militară și de la alte îndatoriri civice; *cf.* 20:7 și nota la 20:5-8. ◆ „să-și bucure nevasta": în PenS, „să se bucure de/cu nevasta lui", întrucât forma cauzativă de *piel* a fost înțeleasă ca formă simplă (*qal*) urmată de un complement introdus prin prepoziția *'ēṯ*., Aquila, Symmachus, Theodotion, Vg. și Targ. *Pseudo-Ionatan* au toți „să se bucure de".

24:6-22 Cu excepția vv. 8-9, prevederile din cadrul acestui grupaj legislativ vizează protejarea categoriilor sociale vulnerabile.

24:7 Legea prevede pedeapsa capitală pentru răpirea unui om spre a-l înrobi sau a-l vinde (*cf.* Ex 21:16).

24:8 Instrucțiunile preoților în cazurile de lepră (vezi Lev 13–14) trebuiau respectate întocmai. Isus însuși ține seama de aceasta când îl trimite pe leprosul vindecat să se arate preotului

și să aducă ofranda cerută de Lege pentru curățire (Mc 1:40-45; Mt 8:1-4). ◆ „lepră": vezi nota la Num 12:10.

24:9 Aluzie la lepra de care s-a îmbolnăvit Miriam ca pedeapsă divină pentru a fi cârtit împotriva lui Moise (*cf.* Num 12:10-15).

24:10-11 „Să nu intri în casa lui ... afară să stai ... să scoată zălogul la tine afară": insistență deosebită asupra respectării intimității celui aflat în nevoie.

24:13 „Să-i înapoiezi negreșit zălogul la apusul soarelui": e vorba de haina cu care se culcă omul; *cf.*, mai explicit, Ex 22:25. În 1960 s-a descoperit în fortăreața Mezad Hashavyahu (la sud de Yavneh-Yam), pe coasta Israelului, un ostracon cu inscripție datând din vremea regelui Iosia (a doua jumătate a sec. VII î.H.). La fel ca în codul deuteronomic, un lucrător la seceriș îi scrie guvernatorului, clamând că un oarecare Hașaviahu fiul lui Șobai i-a luat haina și i-o ține zălog. Secerătorul îl roagă pe guvernator să-i fie returnată, pentru că nu are nici o vină (rândurile 7-12) (J. Naveh , „A Hebrew Letter from the Seventh Century BC", *Israel Exploration Journal* 10 (1960), nr. 3, pp. 129–139).

24:15 „Până să apună soarele": lit. „și să nu apună asupra lui soarele". ◆ „în ea își pune nădejdea": lit. „spre ea își ridică sufletul"; LXX are „în ea își pune nădejdea"; Vg. are „pe aceea o dorește sufletul său". ◆ „ca să nu strige împotriva ta la Domnul...": sensibilitatea divină față de cel sărman; *cf.* Ex 22:22-23.26; Deut 15:9.

24:16 Accentuarea responsabilității individuale; pasajul e citat în 2Rg 14:6. *Cf.* notele la Deut 5:9 și 7:10. Ideea e dezvoltată la profeți, vezi mai ales Iez 18:1-20.

24:17-18 Modul în care este formulată aici interdicția de a încălca drepturile veneticilor, orfanilor și văduvelor leagă acest verset de 10:18, în care Dumnezeu însuși se prezintă ca model

suprem de manifestare a iubirii protectoare față de aceste categorii fragile social. *Cf.* Ex 23:6; Deut 16:19; 27:19.

24:17 „Orfanului": LXX are în plus „și văduvei".

24:19-22 Orice om avea dreptul să guste, în trecere, din roadele câmpului (vezi Deut 23:24-25), dar sărmanilor li se dă posibilitatea să strângă pentru ei tot ce rămâne pe câmp în urma culesului (*cf.* Lev 19:9-10; 23:22). Motivația este tot experiența robiei din Egipt (*cf.* v. 18).

24:19 „Să fie pentru venetic...": LXX are „să fie pentru sărman, pentru venetic...".

24:20 „Să nu mai iei la mână crengile", ebr. *lō' ṯᵉpā'ĕr*: sau „să nu mai bați crengile/cauți printre crengi". Verbul este hapax.

25:1-3 Prevederi legate de sentințele ce implică pedepse corporale. Numărul de lovituri aplicate vinovatului se stabilesc de judecător în funcție de gravitatea vinei. Totuși, nu trebuie să depășească numărul de patruzeci, dincolo de care pedeapsa ar reprezenta o disprețuire a celui în culpă. Rabinii au stabilit ca numărul să fie „patruzeci de lovituri fără una" (*T. bab. Makkot* 22a, *cf.* JSB *ad loc.*; în NT, vezi 2Cor 11:24), ca nu cumva să fie depășită din greșeală limita impusă.

25:2 „Este vrednic să primească bătaie": lit. „este fiul bătăii", semitism.

25:4 Respectul impus de Legea deuteronomică față de animalele de povară va fi folosit de Pavel ca argument că slujitorii Bisericii trebuie susținuți de credincioși (*cf.* 1Cor 9:9; 1Tim 5:18).

25:5-10 Legea leviratului (termenul vine de la lat. *levir*, „cumnat"). Ca derogare de la norma generală, enunțată în Lev 18:16; 20:21, prin care se interzic relațiile sexuale între un bărbat și cumnata lui, leviratul reprezintă acea unire conjugală, legiferată numai aici în Pentateuh, prin care fratele unui bărbat care a murit fără să aibă urmaș e obligat să o ia în căsătorie pe

cumnata văduvă, ca să nu se stingă spița celui mort. Evident, soția defunctului are obligația de a se mărita cu cumnatul ei. *Cf.* Gen 38; Rut 4.

25:5 „Când frații locuiesc laolaltă": potrivit legislației deuteronomice, o condiție pentru aplicarea leviratului este ca frații să locuiască în aceeași gospodărie. Cartea lui Rut însă oferă un exemplu de aplicare mai largă a legii leviratului, prezentând o astfel de căsătorie între o văduvă și o rudă apropiată a bărbatului ei decedat care însă nu făcea parte din aceeași gospodărie.

25:7-10 Refuzul fratelui celui decedat de a contracta căsătoria de levirat cu cumnata sa văduvă era înfierat public, într-un ritual numit *ḥalīṣāh* (de la ebr. *ḤLṢ*, „a scoate" sandaua).

25:7 „Poartă": e vorba de poarta cetății, unde se judecau pricinile și se aduna sfatul bătrânilor.

25:10 „Casa descălțatului": lit. „casa celui căruia i s-a scos sandaua".

25:11 „Unul cu altul": lit. „bărbat cu fratele său" – semitism.
◆ „părțile rușinoase", ebr. *mᵉḇūšīm*: hapax cu valoare eufemistică. PenS are „carnea lui".

25:12 „Să-i tai mâna": este singurul caz în care se prevede o pedeapsă prin mutilare. Severitatea ei se explică prin respectul față de funcția reproductivă; un text paralel asirian sugerează însă că pedeapsa e doar pentru un act de rănire gravă, și nu pentru un simplu gest „rușinos". Rabinii au reinterpretat-o ulterior ca pe o obligație la o compensație pecuniară (*cf.* Alter, *ad loc.*).

25:13-16 Corectitudinea în tranzacții se referă și la unitățile de măsură (*cf.* și Lev 19:35; Prov 11:1; 16:11), iar Dumnezeu condiționează de ea dăinuirea în Țară.

25:13 „Două greutăți": lit. „piatră și piatră".

25:14 „Efa" este o unitate de măsură pentru volum/capacitate; nu există consens cu privire la mărimea ei (15, 20, 45 litri?).
◆ „două efe": lit. „efă și efă".

25:15 „Greutate": lit. „piatră". ◆ „pe care ți-l dă": LXX are în plus „moștenire".

25:17-19 Nimicirea lui Amalec (*cf.* prorocia lui Balaam din Num 24:20).

25:17 „Amalec": trib edomit descendent din strămoșul eponim (Amalec), nepot al lui Esau (Edom), fiu al lui Elifaz. În Ex 17:8-16 se povestește cum amaleciții au omorât numeroși israeliți, după ieșirea acestora din Egipt, pe când poposiseră la Refidim.

25:18 „Care veneau anevoie", ebr. *hanneḥeṣālīm*: hapax. Alt înțeles posibil: „cei rătăciți" (HALOT).

25:19 „Să ștergi amintirea lui Amalec de sub cer": reiterare a intenției divine din Ex 17:14. Consemnată în cartea legământului din Moab, această poruncă divină va fi împlinită de către israeliți în vremea regelui Saul. Totuși, în Talmud se dezbate sensul poruncii legate de nimicirea lui Amalec, plecând de la vocalizarea posibilă a unui cuvânt. Cuvântul *ZKR* înseamnă „amintire" dacă este vocalizat *zeḵer*, dar „parte bărbătească, bărbați", dacă este vocalizat *zāḵār*. Problema vocalizării este imaginată ca o discuție între regele David și generalul său, Ioab: David cunoaște prima lecțiune, cu ștergerea amintirii, condamnarea la nivel religios, pe când Ioab pe cea de-a doua, care ar fi presupus uciderea propriu-zisă (*T.bab. Baba Bathra* 21a-b). Masoreții au preferat lecțiunea mai largă cu „amintirea". ◆ „să nu uiți": îndemn care, alături de cel complementar de la începutul v. 17 („adu-ți aminte"), alcătuiește o incluziune ce încadrează întregul pasaj.

26:1-11 Ceremonialul aducerii primelor roade ale pământului la altar. Cu toate că nu se face nici o referire explicită la contextul desfășurării lui, evenimentul descris aici corespunde tematic Sărbătorii Săptămânilor, singurul din cele trei pelerinaje

anuale în care israeliții trebuie să aducă ofrande din primele roade la altarul lui Dumnezeu amplasat în „locul" ales. Recunoștința față de divinitate pentru primele roade ale pământului este un gest străvechi de cult, comun multor popoare. Aducând la sanctuar coșul cu pârgă, israelitul își amintește de binefacerile lui Dumnezeu din toată istoria sa.

26:2 „Coș": ebr. *țene'* apare doar în Deut (26:4; 28:5.17).

26:3 „Am intrat în Țara...": recunoaștere solemnă că Domnul și-a împlinit făgăduința făcută patriarhilor.

26:5-10 Ceremonialul cuprinde și un scurt discurs liturgic: o mărturisire de credință rostită de aducătorul ofrandei. Partea inițială a discursului (vv. 5-9), denumită de unii exegeți „crezul istoric al lui Israel", este o retrospectivă istorică a poporului Israel, de la începuturi până la instalarea în Țara Făgăduinței, după eliberarea din robia egipteană. E urmată de menționarea aducerii ofrandei ca manifestare de recunoștință față de Dumnezeu, care i-a dat roadele pământului (v. 10a). Este de remarcat că formula rituală este rostită de aducătorul ofrandei, iar nu de preot.

26:5 „Tatăl meu era un arameu pribeag...": interpretarea mai frecventă a unui text neclar (ebr. *'arammī 'ōḇēḏ 'āḇī*, lit. „arameu nimicit tatăl meu"). LXX are „tatăl meu a părăsit Siria". „Arameul" poate trimite atât la Avraham, care a venit din Mesopotamia și a ajuns la un moment dat și în Egipt, cât și, mai ales, la Iacob, strămoșul eponim, care, fugind de Esau, a stat douăzeci de ani în Mesopotamia, s-a întors în Țară, dar apoi, din cauza foametei, a sfârșit în Egipt. Acest discurs se citește la *Sederul* de Paște, neapărat în ebraică (*M. Pesaḥim* 10:4). Interpretarea rabinică a acestui verset ambiguu este: „un arameu a căutat să-l nimicească pe tatăl meu", cu referire la atacul lui Laban asupra lui Iacob (Gen 31). Interesant că în mod asemă-

nător înțelege și Vg.: „Sirianul/un sirian îl prigonea pe tatăl meu". În perioada elenistică, Laban arameul personifica Imperiul Seleucid, din care actualul teritoriu al Israelului a făcut parte între 198 și 168 î.H. Textul din *Haggada* de Paște sugerează că tratamentul aplicat lui Israel de Laban a fost mult mai crâncen decât robia egipteană (JSB, 403).

26:10 După „pământului pe care mi l-a dat Domnul", LXX are în plus „țară ce șiroiește de lapte și miere".

26:11 Bucuria prăznuirii și grija față de cei vulnerabili intră în rezonanță cu pasajul omolog (16:11) referitor la Sărbătoarea Săptămânilor (Deut 16:9-12).

26:12-15 Zeciuiala din anul al treilea nu implică un act cultic: e împărțită pe loc, în cetate, celor nevoiași (*cf.* 14:28-29); totuși oferirea ei trebuie urmată de rostirea de către israeliți a unei mărturisiri „în fața Domnului", adică la sanctuarul unic. Fiind vorba de zeciuială, cadrul cultic pentru cuvântul de mărturisire a împlinirii poruncii privitoare la zeciuială este Sărbătoarea Colibelor, care avea loc toamna, după încheierea culesului.

26:13 „Am scos": rădăcina ebr. *B'R* înseamnă mai degrabă „a smulge", sugerând cât de scrupuloasă trebuie să fie punerea deoparte.

26:14 „Când eram necurat": LXX are „pentru ceva necurat".

26:15 „Lăcaș": ebr. *mā'ōn* este un termen folosit mai ales în poezie.

26:16-19 Finalul marelui discurs: angajamentul mutual al părților, poporul lui Israel și Dumnezeu, la reînnoirea/actualizarea Legământului în Moab. Acest lucru implică declarații solemne de apartenență reciprocă între Dumnezeu, promotorul Legământului, și poporul ales. Frapează repetarea cuvântului „astăzi", care arată că actul fondator rămâne actual și în generațiile următoare.

26:17 „Ai primit făgăduința (că Domnul este Dumnezeul tău)", lit. „l-ai declarat...": rădăcina ebr. *'MR* apare în Biblie la forma *hifil* doar în acest pasaj. După unii, care interpretează această formă neapărat ca factitivă, ar însemna „l-ai făcut pe Domnul să spună că va fi...", ceea ce sună straniu. LXX are „l-ai ales pe Dumnezeu să fie Dumnezeul tău", iar Vg. „l-ai ales pe Domnul să-ți fie Dumnezeu".

27:1-8 Instrucțiuni pentru felul în care poporul va trebui să ratifice reînnoirea Legământului după intrarea în Țară: la trecerea Iordanului fiii lui Israel trebuie să ridice pietre văruite pe care să scrie Legea; apoi să ridice pe Muntele Ebal un altar de pietre pe care să se aducă jertfe (vezi Ios 4:1-9.20.21-24 – ridicarea celor 12 pietre din albia Iordanului și așezarea lor la Ghilgal; Ios 8:30-35 – zidirea altarului în muntele Ebal și scrierea Torei pe cele 12 pietre).

27:3 „Să scrii pe ele toate cuvintele Legii acesteia": inscripționarea codurilor de legi pe blocuri de piatră este o practică răspândită în OAA (*cf.* Codul lui Hammurabi, scris pe o stelă de piatră).

27:4 „Muntele Ebal": situat la nord de Sihem și înalt de 933 m, oferă o perspectivă bună către celelalte puncte importante ale țării. Săpături arheologice întreprinse în 1982 au scos la iveală urme ale unui altar despre care se crede că era folosit pentru arderi de tot (*ABD* 2, 257). Prezența toponimului „Garizim" în PenS, într-un manuscris grec (Papirusul Giessen 19) și într-un manuscris latinesc (*Codex Lugdunensis*), la care se adaugă Targumul samaritean, i-a făcut pe unii critici de text să considere că lecțiunea „Garizim" (aici și în Ios 8:30) este cea primordială, iar lecțiunea „Ebal" din textul proto-masoretic constituie o emendare ulterioară, dar făcută deja înainte de traducerea greacă a Septuagintei din sec. III î.H., care are tot

Gaibal (Ebal). În PenS, acest pasaj este inserat la finalul ambelor versiuni ale decalogului (BHQ 2007, 122*-123*).

27:5 „Să nu folosești fier asupra lor": lit. „să nu agiți (unelte de) fier asupra lor". Ca și în Exod 20:25, materialele trebuie să fie naturale, neprelucrate cu unelte de fier. Se considera că fierul „spurcă/întinează puritatea" pietrei. Vg. are „pe care fierul nu le-a atins".

27:7 „Să mănânci": LXX are în plus „și să te saturi".

27:9-10; 28:1-68 Binecuvântările și blestemele ce urmează ascultării, respectiv neascultării de Legea divină, sunt prezentate de Moise în cadrul unui nou discurs.

27:9 „Taci", ebr. *haskēṭ*: hapax. ◆ „astăzi te-ai făcut poporul Domnului...": de fapt în Exod se arată că teofania de la Sinai îi transformă pe israeliți în poporul lui Dumnezeu; insistența, caracteristică Deuteronomului, asupra acestui „astăzi" exprimă actualizarea Legământului când poporul se află în pragul Țării.

27:11-13 constituie o digresiune în cadrul căreia apar alte elemente de solemnizare a Legământului după intrarea în Țara Făgăduinței: punerea binecuvântării și a blestemului asupra poporului. Ele vor trebui rostite de cele două grupuri de triburi, la munții Ebal și Garizim (27:11-13). Împlinirea acestei porunci va fi relatată în Iosua 8:30-35.

27:12 „Muntele Garizim": de la înălțimea acestuia (880 m) va denunța Iotam, printr-o parabolă, efectele distructive ale domniei lui Abimelec (Jud 9). Tradiția samariteană a învestit Muntele Garizim cu o mare însemnătate: aici ar fi fost Edenul și tot aici ar fi avut loc episodul „legării" lui Isac de către Avraham. Iosif Flaviu (*Antichități iudaice* 11.324), a cărui „cronologie persă" trebuie luată cu rezerve, transmite informația că Sanbalat (al III-lea?) ar fi construit acolo un templu, din dorința de a-i învrăjbi pe iudei. În orice caz, este cert că în perioada elenistică pe Garizim a existat un templu, până la distrugerea lui

de către etnarhul Ioan Hircan I, al cărui gest a intoxicat relațiile dintre iudei și samariteni vreme de aproape două secole (vezi ecourile acestei dușmănii în In 4:9).

27:14-26 „Iar leviții, la rândul lor..." – altă digresiune: atribuirea către leviți a sarcinii de a rosti blesteme, în contrast cu vv. 11-13. Se presupune că e vorba de un text liturgic vechi menit să accentueze obligația respectării Legii (*cf.* TOB nota *ad loc.*).

27:19 „Judecata veneticului, a orfanului": lit. „judecata veneticului orfan". LXX clarifică: „veneticului și orfanului".

27:23 „Soacra sa", ebr. *ḥōṯantō*: singura dată când soacra (ebr. *ḥōṯenet*) este amintită în VT.

28:1-14 Reluarea discursului din 27:9-10. Proclamarea binecuvântărilor.

28:1 „Dacă vei asculta": LXX are „și când veți trece Iordanul, către țara pe care Domnul Dumnezeul vostru v-o dă, dacă veți asculta". ◆ „te va pune mai presus de toate neamurile pământului": cea dintâi binecuvântare asupra israeliților introduce o temă majoră a actualului discurs, anume rolul poporului lui Israel între popoare. Această temă este reluată, spre sfârșitul secțiunii binecuvântărilor, în v. 13 („Domnul te va pune cap, și nu coadă..."). Supremația israeliților asupra popoarelor se va manifesta la nivel militar (v. 7), religios (v. 9) și economic (v. 12). ◆ „neamurile pământului": se poate referi fie la populațiile din Țara Făgăduinței, fie la popoarele din lumea întreagă.

28:3-6 Serie de patru binecuvântări inițiale, rostite după un unic tipar: „binecuvântat (ebr. *bārūḵ*) vei/va fi..."

28:4 „Prăsila": vezi nota la Deut 7:13.

28:6 „La intrare ... la ieșire": versetul se referă la activitățile militare (*cf.* 28:7 și 31:2). În alte locuri expresiile se referă la toate activitățile omului (1Rg 3:7, 2Rg 19:27) sau la plecările dintr-o cetate sau spre o cetate (Ios 6:1, 1Rg 15:17, Zah 8:10, 2Cron 15:5).

28:7 „Să fie înfrânți în fața ta": verbul la formă pasivă sugerează că de fapt Dumnezeu este cel care-i înfrânge pe dușmani – temă recurentă în Biblie (vezi și nota la Deut 20:4).

28:9 „Domnul te va statornici ca popor sfânt al său": sfințenia israeliților, ca popor ales de Dumnezeu, este una din temele predilecte ale teologiei deuteronomice (*cf.* 7:6; 14:2.21; 26:19). ◆ „ți s-a jurat": LXX are „a jurat părinților tăi". ◆ „vei păzi poruncile": LXX are „vei asculta glasul".

28:10 „Numele Domnului s-a chemat asupra ta": formulă consacrată pentru a exprima alegerea divină și relația specială a lui Israel cu Dumnezeu ce decurge din ea. *Cf.* 1Rg 8:43 și Dan 9:19, unde formula este folosită și în legătură cu Templul și cu cetatea Ierusalimului.

28:15-68 Proclamarea blestemelor.

28:15-48 Atât în privința structurii, cât și a conținutului, această primă subsecțiune a blestemelor se află într-o puternică antiteză cu binecuvântările rostite anterior. Vezi *e.g.* funcția paralelă a introducerilor (v. 1 *vs.* v. 15) și a concluziilor (vv. 13-14 *vs.* vv. 45-48).

28:16-19 Patru blesteme situate în antiteză cu cele patru binecuvântări enunțate în 28:3-6 și rostite, asemenea acelora, după un tipar unic: „blestemat (ebr. *'ārūr*) vei/va fi..."

28:19 „La intrare ... la ieșire": vezi nota la Deut 28:6.

28:20 „Certarea", ebr. *miḡ'eret*: hapax. ◆ „m-ai părăsit": formularea de aici la persoana întâi singular reflectă întrepătrunderea discursului lui Dumnezeu cu discursul lui Moise (*cf.* 31:16).

28:21 „Domnul va lipi de tine ciuma": consecințele nefaste ale neascultării de Dumnezeu vor consta și în boli. De altfel, în cadrul proclamării blestemelor un accent aparte este pus pe afecțiunile fizice (vv. 21-22.27.35) și mentale (vv. 28.34) ce se vor abate asupra israeliților.

28:22 „Secetă": emendare; TM are „sabie", care nu se potrivește în context; LXX are *phónos*, „moarte", iar Vg. are *aestus*, „arșiță".

28:25 Blestemul din prima jumătate a versetului constituie reversul binecuvântării din 28:7. ◆ „vei ajunge de spaimă", ebr. *wᵉhāyîṯā lᵉzaʿawāʰ*: LXX și Vg. au „vei fi în risipire". Aici și în Ier 34:17, unde termenul se referă la Israel, traducătorul LXX evită să-l redea ca atare, înlocuindu-l cu ideea exilului (*cf.* R. Le Déaut 1984).

28:27 „Buba Egiptului": aluzia la plaga trimisă de Dumnezeu asupra egiptenilor în Ex 9. ◆ „umflături": eufemism. Masoreții au optat pentru citirea (*qere*): *ṭᵉḥōrīm*, „umflături/bube la șezut", în loc de ceea ce este scris în text (*ketiv*): *ʿōpālīm*, „umflături (la testicule)" sau „dizenterie". ◆ „mâncărime", ebr. *ḥeres*: hapax.

28:30 Cele trei blesteme de aici contrastează puternic cu legislația din 20:5-7, care prevede dispense pentru ostași, pentru ca asemenea evenimente nedorite să nu survină. ◆ „se va culca... cu ea", ebr. *yiṣgālennāʰ*: eufemism. Masoreții au optat pentru citirea (*qere*): *yiṣkāḇennāʰ* („se va culca cu ea"), fără conotații sexuale explicite, în loc de ceea ce este scris în text (*ketiv*): *yiṣgālennāʰ* (rădăcina *ṢGL*), care are conotații sexuale explicite. ◆ „culegi": vezi nota la Deut 20:6.

28:32 „Sfârși", ebr. *kālōṯ*: hapax.

28:37 „De spaimă, de poveste și de batjocură" (ebr. *šammāʰ... māšāl... šᵉnīnāʰ*): LXX are *aínigma... parabolḗ... diḗgēma*, „cimilitură... poveste... pildă".

28:38-42 În contextul neascultării de Dumnezeu, toate eforturile umane vor fi sortite eșecului (*cf.* vv. 30-31).

28:38 „Mistui", ebr. *yaḥsᵉlennū*: verb hapax.

28:42-43 Reversul binecuvântărilor din 28:12b-13a.

28:42 „Greierele": ebr. *ṭᵉlāṭal* apare doar aici și în Is 18:1 și nu putem fi siguri cu privire la sensul termenului. În limbile înrudite, desemnează „greierele". Unii consideră că ar fi vorba de o specie de lăcustă cu bâzâit sonor. Însă lăcustele vin, mănâncă și pleacă, nu se înstăpânesc, pe când greierele rămâne locului. LXX are *erysíbē*, iar Vg. *robigo*, „rugină".

28:45 „Vei fi nimicit": LXX are în plus „și te vor da pieirii".

28:48 „Va pune ... te va nimici": subiectul pare a fi Domnul. Unii traducători (de ex. NET), având în vedere desele treceri de la plural la singular (sau invers) din textul Deuteronomului, au presupus că și aici ar fi vorba de același actant (*i.e.* „dușmanii"), chiar dacă firul narativ a continuat cu un verb la singular. Forma de plural „vor pune" se întâlnește și în Targ. *Pseudo-Ionatan*. ◆ „jug de fier": simbol al servituții față de o putere străină (vezi Ier 28:2-4.11-14).

28:49-68 În această a doua subsecțiune a blestemelor este creionat scenariul unui cumplit asalt urmat de asediu al unui popor străin („un neam de departe ... precum se năpustește vulturul", v. 49; vezi și v. 50) asupra tuturor cetăților israelite (*cf.* v. 52), ce va conduce la foamete (vv. 53-57), boli (vv. 59-61), depopulare (v. 62) și, în ultimă instanță, la exil (v. 64). Proclamarea blestemelor va culmina în v. 68 cu tema „anti-exodului", întoarcerea israeliților în Egipt (*cf.* 17:16).

28:49 „(A cărui limbă nu o) vei pricepe": ebr. *šāmaʿ* „a asculta" are și sensul de „a pricepe".

28:53 „Vei mânca rodul pântecelui tău, carnea fiilor tăi și a fiicelor tale": canibalismul provocat de asediul îndelungat este un laitmotiv întâlnit și în Lev 26:29; 2Rg 6:28-32; Ier 19:9; Iez 5:10; Plâng 2:20; 4:10.

28:57 „Placenta", ebr. *šilyāʰ*: hapax.

28:59 „Te va lovi Domnul în chip nemaiauzit, pe tine și seminția ta": lit. „te va uimi Domnul cu plăgile tale și cu plăgile seminției tale".

28:64 „Vei sluji acolo altor dumnezei": această temă, care apare, în acest discurs, la sfârșitul proclamării binecuvântărilor (v. 14), ca element de evitat neapărat, e reluată în partea finală a ambelor subsecțiuni din proclamarea blestemelor (v. 36 și aici), în prevestirea decăderii religioase impuse în exil (*cf.* 4:28), consecință extremă a nerespectării poruncilor divine în timpul locuirii în Țara Făgăduinței.

28:65 „Tremurândă", ebr. *raggāz*: hapax. ◆ „deznădejdea", ebr. *dᵉʾāḇōn*: hapax.

28:66 „Va atârna de un fir": lit. „va atârna de partea cealaltă".

28:67 „O, de-ar veni": lit. „cine dă".

28:69 Formulă concluzivă a cuvintelor Legământului reînnoit în Moab. Textul Masoretic consideră versetul 28:69 drept colofon al cuvintelor Legământului (5:1-28:68). ◆ „pe lângă Legământul...": deși în 5:2-3, la începutul marelui său discurs, Moise afirmase că Legământul din Horeb îi include și pe cei din generația nouă, începând cu 26:17 el subliniază tot mai apăsat că în șesurile Moabului începe o nouă eră, guvernată de un Legământ reînnoit, ale cărui clauze „legislative" sunt actualizate pentru descendenții generației exodului.

29:1–30:20 Un nou discurs rostit de Moise, ce cuprinde cinci părți: o exortație introductivă la respectarea „cuvintelor Legământului acestuia" (29:1-8), actualitatea Legământului dintre israeliți și Dumnezeu nu numai pentru cei de față, ci și pentru toți urmașii lor (29:9-14); reamintirea faptului că încălcarea Legământului va atrage devastarea țării și deportarea poporului (29:15-28); o anticipare a restabilirii, după dezastru, condiționată de întoarcerea autentică a celor deportați la adevăratul Dumnezeu (30:1-10); înfățișarea solemnă a celor două căi puse înaintea ascultătorilor, cu îndemnul de a o alege pe cea dintâi (30:11-20). În vreme ce discursul Deut 1:6–4:40 reprezintă

prologul „cuvintelor Legământului", actualul discurs poate fi privit ca epilogul acestora, alcătuind împreună cu discursul inaugural un cadru al cuvântărilor deuteronomice centrale din 5:1–26:19; 27:1-8; 27:9-10; 28:1-68.

29:3 „Inimă să cunoașteți": în limbaj biblic „inima" denumește metaforic întreaga interioritate a omului; vezi și nota la 6:5. ◆ Tripla afirmație din acest verset constituie o aluzie la nedeplina asumare de către Israel a Legământului (vezi, în acest sens, vv. 17-18), lucru care nu este lipsit de primejdie, deznodământul fiind viitoarea catastrofă evocată, în vv. 21-23 și urm., ca un fapt petrecut. Depășirea acestei nedeplinătăți este prevăzută profetic abia în cazul generației exilului, căreia Dumnezeu îi „va tăia-împrejur inima" (30:6).

29:4-5 În intensitatea discursului, Moise ajunge să rostească direct, la persoana întâi, cuvintele lui Dumnezeu!

29:8 „Ca să izbutiți": rădăcina ebr. *ŚKL* la *hifil* are și sensul de „a înțelege", „a fi priceput". Pe acesta l-a ales LXX.

29:9 „Căpeteniile... semințiile... bătrânii... dregătorii": LXX are „căpeteniile de trib... sfatul bătrânilor... judecătorii... scribii".

29:11 „Ca să intri", lit. „ca să treci": rădăcina ebr. *'BR*, neașteptată aici, pare a trimite la un rit arhaic de încheiere a Legământului, care consta în trecerea printre jumătățile de animale oferite (vezi Gen 15; Ier 34:18): ar fi o subliniere a solemnității momentului (*cf.* Alter, *ad loc.*). ◆ „jurământ": ebr. *'ālāh* are sensul de „jurământ cu blestem", blestem pricinuit de călcarea unui jurământ (v. și mai jos).

29:14 „În fața Domnului, Dumnezeului nostru": așadar poporul se afla în fața Cortului Întâlnirii, rostirea de către Moise a cuvintelor Legământului, precum și a discursurilor dinainte și de după acestea, petrecându-se într-un cadru cultic. ◆ „și cu aceia care nu sunt aici cu noi astăzi": adică și cu membrii poporului din generațiile ulterioare.

29:17 „Rădăcină care să dea rod otrăvit și amar": metafora s-ar putea referi la atitudinea lăuntrică duplicitară a cuiva, care constituie un pericol pentru cei din jur (*cf.* Alter, *ad loc.*)

29:18 „Să se binecuvânteze": LXX are „se va veseli". ◆ „măturând și ce e ud, și ce e uscat": secvența le-a pus probleme traducătorilor încă de timpuriu, din cauza următoarelor elemente: 1) nu este clar unde se încheie vorbirea directă; 2) nu se precizează subiectul – verbul tradus cu „măturând" este la infinitiv; 3) sintagma „ce e ud și ce e uscat" nu are alte atestări în textul biblic veterotestamentar. Pentru fiecare dintre cele trei dificultăți exegetice au fost propuse diverse rezolvări. Unii exegeți limitează vorbirea directă a omului idolatru la declarația „Voi avea pace chiar dacă voi umbla în îndărătnicia inimii mele", considerând că ceea ce urmează („măturând...") face parte din avertismentul dat de Dumnezeu. Dacă subiectul verbului „măturând" este Dumnezeu, versetul sugerează că idolatrul impenitent va atrage pedeapsa divină asupra întregului popor. Cât despre sintagma „ce e ud și ce e uscat", ea reprezintă probabil un merism, un procedeu retoric prin care întregul este prezentat din perspectiva elementelor componente (*cf.* „cap și coadă" Is 9:13; „rădăcină și ramură" Mal 3:19). La Qumran, în „Rânduiala comunității", acest verset este folosit ca avertisment: cel care intră în comunitate și se face părtaș Legământului trebuie să renunțe cu totul la idoli, căci altminteri „*duhul lui* va fi măturat, ce e ud și ce e uscat" (1QS 2:14, s.n.). ◆ LXX adaugă, oferind o traducere interpretativă: „ca să nu-l nimicească cel păcătos pe cel care este fără de păcat".

29:19 „Se va aprinde": lit. „va fumega". Am ales expresia consacrată, prezentă și în PenS, „a aprinde". ◆ „va cădea asupra lui": 4QDeut^{c}, LXX, Targ. *Onqelos* și *Neofiti* au „se va/vor lipi de el". ◆ „tot blestemul": LXX are „toate blestemele Legămân-

tului acestuia". ◆ „cartea aceasta": LXX are „cartea Legii acesteia" (*cf.* Deut 28:61).

29:20 „Triburile lui Israel": LXX are „fiii lui Israel". ◆ „tuturor blestemelor Legământului scris în cartea Legii...": LXX, Vg., Syr. și Targumurile au „tuturor blestemelor Legământului, scrise în cartea Legii...".

29:21-27 Prevestirea dezastrelor din 722 î.H. (cucerirea Samariei, urmată de deportarea „celor zece triburi") și din 587/586 î.H. (distrugerea Ierusalimului și exilul babilonian): cauza lor este încălcarea repetată a Legământului de către popor.

29:28 „Cele ascunse ... cele descoperite": se afirmă limitele cunoașterii omenești – doar Dumnezeu cunoaște toate; în același timp se afirmă și responsabilitatea omului cu privire la cele pe care i le revelează Dumnezeu, în primul rând Legea, pe care e dator să o cunoască și să o trăiască.

30:1-10 Se remarcă faptul că în tot pasajul verbul *šūḇ* „a se întoarce", „a se căi", „a restaura" apare de șapte ori în diferite forme (vv. 2, 3, 8, 9, 10), formând un vocabular al convertirii și al întoarcerii în patrie. Noțiunea de „întoarcere" este centrală în Deut 4 și în literatura profetică, ea culminând în concepția rabinică a „căinței" (*tᵉšūḇāʰ*), care înlocuiește ideea preoțească a „împăcării" (*kappārāʰ*), atestată de Lev 16:1-34 (JSB, 414).

30:3 „(Îți va întoarce) soarta": ebr. *šᵉḇūṯ* (de la *ŠBW*). Mulți au înțeles însă aici „(Te va întoarce) din robie", lit. „va întoarce robia (ta)" (de la *ŠBH* ?). Oricum, ebr. *šāḇ ... šᵉḇūṯ* formează o asonanță semnificativă care se întâlnește frecvent în Psalmi (53:7; 85:2; 126:1.4). ◆ „te va aduna iarăși": lit. „se va întoarce și te va aduna".

30:6 „Domnul ... va tăia-împrejur inima ta...": vezi nota la 10:16. Din punct de vedere teologic, este deosebit de important faptul că aici Dumnezeu însuși este cel care săvârșește

tăierea-împrejur spirituală a poporului, ceea ce arată că teologia deuteronomică a dreptății (vezi *e.g.* 6:25) este pătrunsă de ceea ce avea să se numească mai târziu o teologie a harului. Conceptul de tăiere-împrejur a inimii mai apare în Deut 10:16, dar și în Ier 4:4; Ier 9:25. ◆ „ca să trăiești": lit. „de dragul vieții tale".

30:11 „Prea înaltă": ebr. *nip̄ᵉlē̱ṯ* (participiu feminin *nifal* de la *PL'*) înseamnă literal „minunat", „care depășește înțelegerea și puterea omului".

30:13 „Cine va trece pentru noi dincolo de mare...": alături de pasajul paralel din v. 12, interogația retorică de aici surprinde o temă „clasică" a literaturii OAA, potrivit căreia o asemenea sarcină poate fi împlinită numai de eroi sau de zei (*cf. Epopeea lui Ghilgameș, Enuma Eliș*).

30:15-20 Rezumat culminant al tuturor celor expuse până aici pe tema Legământului. Două căi complet opuse le sunt înfățișate israeliților, iar ei sunt chemați să ia o decizie. Ideea celor două căi care se deschid înaintea omului pus să aleagă a fost preluată și în cea mai veche operă patristică, *Didahia celor doisprezece apostoli* (sec. II d.H.).

30:15 „Viața și binele, moartea și răul": LXX are „viața și moartea, binele și răul".

30:16 „Poruncindu-ți astăzi": în LXX începutul versetului este „dacă vei asculta poruncile Domnului, Dumnezeului tău, pe care ți le poruncesc eu astăzi".

30:20 „El este viața ta...": este cheia hermeneutică a înțelegerii și interpretării poruncilor Legii. Obârșia ultimă a legislației deuteronomice, precum și a tuturor celorlalte legi din Pentateuh, este însuși Dumnezeu.

31:1–34:12 Despărțirea de Moise.

31:1-8 Două scurte discursuri (vv. 1-6.7-8) în care Moise își ia rămas bun și adresează cuvinte de îmbărbătare atât poporului (vv. 1-6), cât și succesorului său (vv. 7-8).

31:1 „A grăit mai departe", cum are și PenS; însă LXX, Aquila, Theodotion și 1QDeut[b] au „a sfârșit de grăit", considerând că aici se încheie discursul lui Moise către întregul Israel început la 29:1.

31:2 „Nu mai pot să ies și să intru": formulare care sugerează totalitatea acțiunilor unui conducător militar (de ex. Ios 14:11; 1Sam 29:6), dar și a acțiunilor zilnice (de ex. Ps 121:8). *Cf.* și nota la 6:7.

31:4 „Regii amoriților": LXX are „celor doi regi ai amoreilor care erau dincolo de Iordan".

31:9-13 Porunca proclamării periodice a Legii (așternută în scris și înmânată preoților și bătrânilor lui Israel), înaintea poporului, de Sărbătoarea Colibelor.

31:9 „Moise a scris...": prin actul punerii în scris a Legii deuteronomice, Moise devine scribul paradigmatic al lui Israel. În Pentateuh, se spune în puține locuri despre Moise că a scris: legile din Codul Legământului (Ex 24:4.12), popasurile fiilor lui Israel prin pustie (Num 33:2), cântarea pentru fiii lui Israel (Deut 31:16-22). Doar în Deut 31:9 se spune că Moise scrie Legea deuteronomică și o înmânează preoților.

31:10 „Din șapte în șapte ani": lit. „La sfârșitul a șapte ani". În Deuteronom, citirea Legii o dată la șapte ani, de Sărbătoarea Colibelor, este legată de anul iertării (*cf.* Deut 15:1).

31:11 „Să citești Legea aceasta înaintea întregului Israel": cea dintâi lectură publică va fi realizată de Iosua, în cadrul ceremoniei cultice desfășurate în dreptul munților Ebal și Garizim (vezi Ios 8:30-35). O astfel de lectură, împreună cu tâlcuirea Legii, avea să o săvârșească, după întoarcerea din exilul babilonic, și preotul și cărturarul Ezra, tot cu prilejul Sărbătorii Colibelor (Neh 8).

31:14-23 Învestirea lui Iosua ca succesor al lui Moise (vv. 14-15.23). Moise primește sarcina de a le transmite israeliților o

cântare, ca mărturie împotriva iminentei lor încălcări a Legământului (vv. 16-22).

31:14 „La Cortul": LXX are „la ușile Cortului" (de două ori în verset). ◆ „Cortul întâlnirii": LXX are „Cortul mărturiei". Este singurul loc din Deut în care e menționat (*cf.* Ex 27:21; 33:7 și notele TOB *ad loc.*).

31:15 „S-a arătat la Cort, în stâlp de nor": LXX are „a coborât într-un nor și a stat lângă porțile Cortului mărturiei".

31:18 „Îmi voi ascunde...": LXX are „îmi voi întoarce...". Ascunderea feței Domnului este o imagine care mai apare în Deut 32:20, apoi în Is 8:17; Ier 18:17; 33:5; Ps 44:25; 80:4, nuanțând tema mâniei divine care, de altfel, apare foarte des în Deuteronom (J. Barton și J. Muddiman, *Oxford Bible Commentary*, 2001 *ad loc.*).

31:20 „Pământul": LXX are „pământul cel bun". ◆ „mă va disprețui": LXX are „mă vor mânia", atenuând ideea blasfematorie.

31:23 „[Domnul] i-a poruncit lui Iosua ... tu îi vei duce pe fiii lui Israel în Țara pe care le-am jurat-o, iar Eu voi fi cu tine...": LXX are „Moise i-a poruncit lui Iosua ... în Țara pe care le-a jurat-o Domnul și El va fi cu tine".

31:24-30 Reluarea actului de înmânare solemnă a cărții Legii de către Moise preoților leviți. De această dată se spune că va fi așezată „alături de Chivot" și va servi drept „mărturie". Dacă, după Deut 10:2, chivotul fusese construit din rațiuni practice și conținea tablele Legii, aici se spune că Legea este pusă lângă chivot, care rămâne un obiect sacru distinct.

32:1-43 „Cântarea lui Moise" (ebr. *ha'azīnū*, „ascultați!") este o retrospectivă poetică asupra intervenției divine în istorie; astfel de texte se regăsesc de-a lungul întregii Scripturi: *cf.* Ex 15; 1Sam 2; 2Sam 22; Luca 1 și 2. O parte din *Ha'azīnū* era cântată

de sabat în Templul din Ierusalim, pe o perioadă de șase săptămâni. De aici vine și tradiția citirii celor șase părți (*Aliyoth*) ale Cântării lui Moise, succesiv, de sabat, în sinagogă (*T.bab., Roș Haşşana* 31a).

32:2 „Burnița", ebr. *śᵉʿīrim*: hapax.

32:4 „Stânca": metaforă pentru Dumnezeu des întâlnită în VT, pentru a evoca refugiul sigur, temelia stabilă (*cf.* 32:31; 2Sam 23:3; Is 26:4 etc.). LXX, care evită metaforele socotite prea colorate, are aici „Dumnezeu". Traducerea lui Aquila are însă *stereós*, „tărie".

32:5 „Strâmbă", ebr. *pᵉṯaltōl*: hapax.

32:8 „Cel Preaînalt": ebr. *'Elyōn* – formă prescurtată a numelui divin *'El 'Elyōn*, „Dumnezeul Preaînalt", care mai apare doar în Gen 14, în 2Sam 22:14, precum și în Ps 73:11 și 107:11. ◆ „după numărul fiilor lui Israel": un fragment de la Qumran (4QDeut^{j}) are „fiilor lui Dumnezeu", care ar putea fi forma inițială, reflectând un stadiu timpuriu în evoluția monoteismului – monolatria (fiecare popor și-ar avea divinitatea sa, dar Israel numai lui *YHWH*, Dumnezeul său, îi aduce cult). Tocmai de aceea, din motive teologice, textul va fi fost modificat, așa că în TM (ca și în versiunile Aquila, Symmachus și Theodotion) apare „fiilor lui Israel": după Ex 1:5 (*cf.* Gen 46:27), la venirea în Egipt aceștia erau în număr de șaptezeci, iar în mod tradițional se considera că există în lume șaptezeci de popoare. LXX are „după numărul îngerilor lui Dumnezeu", ceea ce ar fi o explicitare monoteistă a formei arhaice („fiii lui Dumnezeu" = îngerii), întâlnită și într-unul din cei mai vechi martori textuali ai LXX, papirusul Fuad 848, sec. I î.H. Targ. *Neofiti* are „după numărul triburilor fiilor lui Israel". Targ. *Pseudo-Ionatan* are „după numărul întreg al celor șaptezeci de suflete ale lui Israel care au coborât în Egipt". Targ. *Onqelos* are „după numărul fiilor lui Israel".

32:9 PenS și LXX împart altfel versetul și au și adaos la final: „dar partea Domnului este poporul său, Iacob; țarina moștenirii sale, Israel".

32:10 „L-a aflat": PenS are „l-a întărit/încurajat", LXX are *autarkéō*, care ar însemna că l-a susținut să fie independent, să aibă tot ce-i trebuie. Targumurile au „l-a sălășluit". ◆ „urlet", ebr. *yᵉlēl*: hapax. ◆ „în loc neumblat – urlet al deșertului": PenS are „și în rugăciuni l-a așezat". LXX are „în setea arșiței, în loc fără apă".

32:11 „Ca un vultur ... și-i ridică pe penele sale": se spune că vulturii își învață astfel puii să zboare: se rotesc deasupra lor astfel încât după fiecare încercare puii vin să se odihnească pe aripile părinților (*cf.* TOB, nota *ad loc.*)

32:13 „A mâncat": PenS și Syr. au „l-a hrănit cu". ◆ „miere din stâncă ... untdelemn din stei de cremene": paralelism poetic care oferă o gradație de la un fapt posibil (se pot găsi faguri în crăpături de stâncă) la unul vădit miraculos (ambele constituind o hiperbolă pentru Providență).

32:15 „Și s-a îngrășat Ieșurun": PenS are „și a mâncat Iacob și s-a săturat și s-a îngrășat Ieșurun"; LXX are doar „și a mâncat Iacob și s-a săturat". ◆ „Ieșurun": nume de alint dat lui Israel, diminutiv de la *yāšār*, „drept", „nepărtinitor": Israel ar putea fi „cel drept", dar numai datorită acțiunii lui Dumnezeu. Mai apare la 33:5.26 și în Is 44:2. ◆ LXX are *ēgapēménos* „cel preaiubit"; în Vg., *dilectus*, „cel iubit". ◆ „te-ai rotunjit", ebr. *kāśîṯā*: sau „te-ai cerbicit". Hapax. ◆ „a disprețuit Stânca mântuirii sale": LXX are „s-a îndepărtat de Dumnezeu, mântuitorul său".

32:16 „I-au stârnit gelozia": LXX are „m-au mâniat".

32:17 „(Nu) aveau știință", ebr. *śᵉʿārūm*: hapax.

32:18 „Ai nesocotit-o", ebr. *teśī*: hapax. ◆ În LXX versetul este: „Pe Dumnezeul care te-a născut l-ai părăsit și ai uitat de

Dumnezeul care te-a hrănit".

32:24 „Sleiți", ebr. *mᵉzēʸ*: hapax. ◆ „(roși de) ciumă": ebr. *reṣeṗ*, cu sens nesigur. Unii îl pun în legătură cu numele zeului fenician al furtunii, Rasap, echivalat cu babilonianul Nergal, zeu al lumii subpământene. S-au mai propus ca sensuri: „fulger", „flacără", „fierbințeală". LXX are „spre mâncarea păsărilor". ◆ „amar", ebr. *mᵉrīrī*: hapax.

32:26 „I-aș face țăndări", ebr. *'aṗ'ēʸhem*: hapax. LXX are „îi voi împrăștia". Ramban, pornind de la comentariul din *Sifrey*, îl consideră o sintagmă *a'phēy heim* („În mânia mea, îi voi alunga"), referindu-se la deportarea celor 10 triburi din regatul lui Israel de către asirieni în 722 î.H. (Nachmanides 1976, 362).

32:30 „Stânca lor": LXX are „Dumnezeu".

32:31 „Căci stânca lor nu e ca Stânca noastră", lit. „căci nu ca Stânca noastră e stânca lor": LXX are „căci nu sunt ca Dumnezeul nostru dumnezeii lor". ◆ „și dușmanii noștri judecă [așa]", ebr. *wᵉ'ōyᵉḇēʸnū pᵉlīlīm*: text dificil, pe care unii îl interpretează „așa-zișii zei ai dușmanilor noștri", dar majoritatea pun în legătură *pᵉlīlīm* cu rădăcina *PLL*, având sensul de „judecată", „cântărire".

32:34 „Puse deoparte", ebr. *kāmus*: hapax.

32:35 „A mea este răzbunarea": LXX are „în ziua răzbunării", care concordă cu PenS, deci ar putea reflecta o formă anterioară față de TM. ◆ În NT (Rom 12:19 și Evr 10:30) este citat ca în TM. ◆ „răsplata", ebr. *ṣillēm*: hapax.

32:36 „Puterea": ebr. *yāḏ*, lit. „mână". ◆ „nici prins, nici slobod", ebr. *'āṭūr wᵉ'āzūḇ*: expresie cu înțeles incert, de tipul care alătură două categorii de oameni – ar putea fi robi și liberi, curați și necurați, neasupriți și asupriți, nedatori și datori, ocrotiți și neocrotiți, copii și adulți.

32:37 „Și va zice": LXX are în plus „Domnul". Targ. *Pseudo-Ionatan* are „vrăjmașul va zice". Targ. *Neofiti* are „și va zice:

«Popoarele vor spune»: Unde...". ◆ „stânca la care căutau scăpare": LXX are „cei în care s-au încrezut".

32:38 „Care mâncau ... și beau": LXX are persoana a 2-a plural: „ați mâncat ... ați băut" – un fel de a-i disocia pe israeliți (care doar au participat la ospețele rituale) de idolatrii propriu-ziși. ◆ „adăpost", ebr. *siṯrāʰ*: hapax.

32:39 „Eu, Eu Sunt": ebr. *'anī, 'anī hū'*, lit. „Eu, Eu [sunt] Acela". Formula *'anī hū'* apare și în alte locuri ca substitut al Numelui divin, *e.g.* Is 41:4; 43:10; 44:7 (*cf.* Williams 2000).

32:40 „Spre ceruri": Targ. *Onqelos* și *Pseudo-Ionatan* au „în ceruri". LXX are în plus „și voi jura pe dreapta mea" (*cf.* Is 62:8).

32:43 Textele de la Qumran (4QDeut^{q}) au în plus două stihuri la început („Veseliți-vă, ceruri, împreună cu el / Închinați-vă lui, toți zeii") și un penultim stih. Ele se regăsesc în LXX: „Veseliți-vă, ceruri, împreună cu el / și să i se închine lui toți fiii lui Dumnezeu [...] și le va plăti celor care Îl urăsc". După „Strigați de bucurie, neamuri, pentru poporul lui", LXX mai are în plus și un al patrulea stih: „și să-l întărească toți îngerii lui Dumnezeu".

32:44 La începutul versetului, LXX are „Și Moise a scris cântul în ziua aceea și i-a învățat pe fiii lui Israel", reluând 31:22. ◆ „Hoșea": ebr. *Hōšēa'*, numele inițial al lui Iosua, pe care Moise l-a schimbat într-un nume teofor: *Yᵉhōšua'*, „Domnul mântuiește", *cf.* Num 13:16.

32:45-47 Cele din urmă cuvinte rostite de Moise în fața adunării întregului popor.

32:48-52 Această secțiune reia porunca dumnezeiască pe care o primește Moise în Numeri 27:12-14, aceea de a urca pe muntele Avarim/Nebo și a-și da obștescul sfârșit acolo. În legătură cu motivul pentru care Moise nu avea să intre în Țară, vezi Num 12:3 și nota, 20:8-12 și nota la 20:12.

32:51 „Nu m-ați sfințit": expresie specifică, de mare densitate teologică, care înseamnă totodată „nu m-ați socotit *sfânt* = Dumnezeu atotputernic", „n-ați pus în evidență sfințenia mea" etc. Pentru reluarea în NT, *cf.* Matei 6:9, Luca 11:2.

33:1-29 Binecuvântarea celor douăsprezece triburi. Enumerarea programatică a fiilor lui Israel (vv. 6-25), amintind de cea din Gen 49, este încadrată de două imnuri preamărind faptele minunate ale lui Dumnezeu (2-5 și 26-29). Textul este dificil și unele soluții de interpretare sunt conjecturale.

33:2 „Seir ... Paran": prezența celor două toponime, care sunt asociate cu Esau și, respectiv, cu Ismael (Gen 21:21) îi dă targumistului posibilitatea să „narativizeze" textul poetic într-o manieră ingenioasă. După arătarea sa pe Sinai, Domnul a vrut să le încredințeze fiilor lui Esau Legea, dar aceștia au citit în ea „Să nu fiți ucigași" și n-au primit-o. Apoi s-a arătat în slavă pe Muntele Paran, la fiii lui Ismael. Dar când fiii lui Ismael au citit porunca „Să nu fiți hoți", nu au primit-o. Domnul s-a întors din nou pe Sinai, cu zecile de mii de îngeri, iar copiii lui Israel au făgăduit: „Vom face și vom asculta tot ce ne-a spus Cuvântul Domnului". Atunci Domnul și-a întins mâna dreaptă din mijlocul flăcărilor de foc și a dat Legea poporului său. Vezi Targ. *Neofiti, ad loc.* ◆ „dintre miriadele de sfinți", ebr. *mĕrib^{e}bōṯ qōdeṣ*: Dumnezeu e văzut ca venind în ajutorul poporului, însoțit de cetele îngerești. Alții, emendând ușor TM, au interpretat, mai terestru: „de la Meriba Qadeș". Alter: „din Ribbeboth Qodeș". ◆ „țâșnea foc", ebr. *'ēṣdāṯ*: înțeles incert, hapax. Forma *ketiv* (scrisă) are un singur cuvânt, ebr. *'ēṣdāṯ*, care se citește (*qere*) despărțit: *'ēṣ* („foc") și *dāṯ* („lege"). Asocierea simbolică dintre Lege și foc se întâlnește în targumuri, *e.g.* în *Pseudo-Ionatan*, Legea, „scrierea mâinii drepte" a lui Dumnezeu, este dată din mijlocul unor văpăi de foc. În Talmud se spune că primul set

de table ale Legii ar fi fost scris cu foc negru pe foc alb. În momentul când tablele au fost sparte, literele de foc au zburat înapoi la Domnul. Așa se explică de ce Moise avea foc în mâna lui. „R. Pinhas în numele lui R. Simeon b. Lakiș: Tora pe care Cel Sfânt, binecuvântat fie El, a dat-o este foc alb. Literele cu care e gravată sunt foc negru. Este foc înconjurat de foc, gravat cu foc și așezat în foc. Cu văpaie de foc în dreapta sa (Deut. 33:2)" (*T. ier. Ṣ^{e}qalim*, 25, 2.6.i). O altă propunere pentru a explica acest *dāṯ*, pe care am urmat-o, vine de la Richard C. Steiner și Sid Z. Leiman (2009), care consideră că ebr. *dāṯ* este o formă contrasă de la *D'H*, „a zbura", „a țâșni prin". Imaginea este în acord cu iconografia teofanică, atât cât o avem (vezi Theodore J. Lewis, „Divine Fire in Deuteronomy 33:2", *JBL* 132.4 [2013]: pp. 791-803). ◆ În LXX *'ēṣdāṯ* este echivalat prin *ággeloi*. Se presupune că rolul îngerilor ca intermediari ai Legii este o particularitate a iudaismului alexandrin, care a fost moștenită și în sursele creștine (Fp 7:53; Gal 3:19; Evr 2:2).

33:3 Verset a cărui interpretare pune multe probleme. „Iubește popoarele (ebr. *'ammīm*)": de vreme ce poemul se va referi doar la fiecare dintre triburile lui Israel, această notă de universalism pare stranie. Unii au propus lectura *'ammām*, „poporul lor", alții au presupus că termenul se referă aici la triburi. ◆ „iubește", ebr. *ḥōḇēḇ*: hapax. ◆ „umiliți", ebr. *w^{e}hēm tukkū*: verbul e hapax, interpretat doar în context ca referindu-se la poziția ucenicului la picioarele maestrului (*cf.* NET, *ad loc.*). După altă opinie, dacă sintagma se citește ca un singur cuvânt, reiese *w^{e}himtakkū*, o formă de *hitpael* (deci reflexivă) de la *MKK*, „a fi modest, a fi umil" – Ps 106:43; Qoh 10:18 și Iov 24:24. (A.D.H. Mayes, *Deuteronomy*, 1981). ◆ În plus, chiar dacă Deuteronomul ne-a obișnuit cu trecerile de la sg. la pl. și de la o persoană la alta, aici variația e extremă. ◆ Și versiunile antice atestă aceste dificultăți: LXX are lit. „Și a cruțat poporul său și toți cei sfințiți

sunt sub mâinile tale; și aceștia sunt sub tine, și a primit din cuvintele lui", iar Vg. are „A iubit popoarele, toți sfinții sunt în mâna lui (*illius*) și cei care se apropie de picioarele lui (*eius*) vor primi din învățătura lui (*illius*)".

33:5 „Rege": termenul pare a se referi la Dumnezeu; unii însă consideră că e vorba de viitorul rege pe care Domnul îl va pune peste Israel (*cf.* Ps 2:2,7). LXX are *árchōn*, „căpetenie". ◆ „Ieșurun", *cf.* 32:15 și nota. Rabinii (*T.bab. Roș Haşşana* 32b) atrag atenția că acest verset e unul din cele trei întâlnite în Tora care afirmă suveranitatea/regalitatea lui Dumnezeu (*cf.* Ex 15:18; Num 23:21).

33:6 „Dar să fie oamenii lui puțini": text dificil. Unii au interpretat ca o decădere a tribului întâiului-născut din cauza unor greșeli ale strămoșului, alții au inserat diverși conectori, echivalând: „pentru că/deși oamenii lui sunt puțini" (CJB, CEI), „să dăinuie oamenii lui puțini" (JB, TOB), „și nici oamenii lui să nu fie puțini" (KJV, NIV), „și oamenii lui să fie numeroși" (Segond, NRV). De altfel LXX are „și să fie mult la număr".

33:7 „Adu-l la poporul lui": Iuda e privit aici din perspectiva triburilor din nord și din centru, părând a fi distanțat de ele. Iuda este binecuvântat de Moise și pentru că el este cel care l-a salvat pe Iosif de la moarte, vânzându-l în schimb midianiților (Gen 37:26).

33:8 „*Tummim*-ul tău și *urim*-ul": ebr. *tummīm ... 'ūrīm*, *cf.* Ex 28:30; Lev 8:8. LXX le traduce cu *dēloi* „dezvăluiri" și *alḗtheia*, „adevăr". În același timp, întregește fraza: „Dați-i lui Levi..." ◆ „l-ai pus la încercare la Masa, te-ai certat la ... Meriba", joc de cuvinte: ebr. *massāʰ*, „încercare"; ebr. *mᵉrîḇāʰ*, ceartă", „vrajbă". LXX traduce toponimele prin *peirasmós*, „(punere la) încercare", respectiv *loidórēsis*, „ceartă", „ocară". *Cf.* Ex 17:7, Ps 81:8, Ps 95:8.

33:9 „(Nu caut) la ei", lit. „la el": referința e obscură, dar pare să evoce ignorarea legăturilor de rudenie de către leviți, care au

luat partea lui Dumnezeu în episodul vițelului de aur (*cf.* Alter, *ad loc.*).

33:10 „Ei": se referă la leviți. ◆ „tămâie", ebr. *qᵉṭōrāʰ*: hapax; sens incert, cel mai probabil se referă la fumul de tămâie. ◆ „ardere-de-tot": ebr. *kālīl*, nu *ʿōlāʰ*, care e termenul uzual pentru „ardere-de-tot". Se presupune că termenul *kālīl* este mai arhaic și că ar pune astfel în evidență vechimea textului poetic din acest capitol. În Lev 6:15-16 este folosit în contextul reglementărilor privind prinosul din cereale (ebr. *minḥāʰ*) adus de către preot în ziua ungerii. Acesta nu putea fi mâncat, ci trebuia să fie ars în întregime (*kālīl*).

33:12 „Va adăposti", ebr. *ḥōpēp*: hapax. ◆ „se va sălășlui între umerii Lui": după alții, „se va așeza între dealurile Lui".

33:14 „Roade", ebr. *gereṣ*: hapax.

33:17 „(Coarnele) bivolului": LXX are „inorogului" (*monókeros*, lit. „cel cu un singur corn"). ◆ Efraim și Manase sunt fiii lui Iosif; împreună formează „casa lui Iosif": *cf.* Gen 48:13-20.

33:19 „Popoare vor chema ei pe munte": LXX are „neamuri vor nimici și îi veți chema acolo". ◆ „muntele" ar putea fi Taborul, aflat la granița dintre teritoriile lui Zabulon și Neftali (*cf.* Jud 4:12-16). ◆ „vor sorbi din belșugul (ebr. *šepaʿ*: hapax) mărilor și din comorile ascunse (ebr. *śᵉpūnēy*: hapax) în nisip": aluzie la câștigul de pe urma comerțului maritim al vecinilor fenicieni și, poate, la fabricarea sticlei. ◆ Partea a doua a versetului sună astfel în LXX: „căci bogăția mării te va hrăni și mărfurile celor care locuiesc pe țărm".

33:21 „E tăinuită partea cuvenită cârmuitorului": LXX are „a împărțit pământul căpeteniilor". ◆ „a mers în fruntea poporului": se poate înțelege și „a venit cu căpeteniile poporului" – aluzie la Gad care mergea în fruntea trupelor israelite (*cf.* Deut 3:18-20, Ios 22:1-6) (Tigay 1996, 331).

33:22 „Se va avânta", ebr. *yᵉzannēq*: hapax, sens incert, dar opțiunea e sprijinită de LXX.

33:23 „Marea și partea de miazăzi", ebr. *yām wᵉḏārōm*: ebr. *yām* se referă fie la vest (punct cardinal), fie la orice suprafață mai întinsă de apă, mare sau lac. În acest caz referința este la Marea Galileii (Lacul Ghenezaret) din nordul Țării Sfinte; țărmul vestic și sudic ale acesteia aveau să fie luate în stăpânire de tribul lui Neftali.

33:25 „Zăvoarele tale", ebr. *minʿāleʸḵā*: hapax. LXX are „încălțarea lui". ◆ „puterea ta", ebr. *dōḇʾeḵā*: hapax, sens incert, dar termenul este înrudit cu ugariticul DB'AT, unde are sensul de „putere" (Frank M. Cross, 1952); opțiunea e sprijinită de LXX și Syr.

33:27 „Din vechime", ebr. *qeḏem*: sau „cel dintâi", cum are Theodotion, ori „de la răsărit". ◆ „pe pământ": lit. „dedesubt".

33:29 „Se vor ploconi": ebr. *qāḥaṣ*, la forma *nifal* înseamnă „a se preface ascultător", „a linguși". LXX are „te vor minți"; Vg. „te vor tăgădui". ◆ „spinările lor": LXX are „grumazul lor".

34:1-7 Sfârșitul lui Moise: contemplarea țării, moartea profetului și înmormântarea lui.

34:1 „Și a urcat Moise ... spre muntele Nebo, pe culmea Pisga": pe ultimul său drum, Moise urcă iarăși un munte, lucru sugestiv pentru personajul biblic despre care Biblia consemnează cele mai multe urcări pe munte. ◆ „Domnul i-a arătat toată țara...": începând de aici și până la sfârșitul v. 2, naratorul descrie privirea Țării într-o manieră circulară: pornind din partea de nord („Galaadul până la Dan"), trecând prin nord-vestul îndepărtat („întregul Neftali, și ținutul lui Efraim și al lui Manase"), către vest („tot ținutul lui Iuda, până la marea de la apus"), coborând în partea de sud („Neghevul") și ajungând, în sfârșit, în zona Ierihonului, sub Muntele Nebo („câmpia – valea

Ierihonului, cetatea palmierilor, până la Țoar"). ◆ „Galaadul până la Dan": PenS are „de la râul Egiptului (Nil – n.n.) până la râul cel mare, râul Eufrat, și până la marea de la apus" (*cf.* Gen 15:18). PenS are o formă prescurtată pentru vv. 1-3.

34:5 „După cuvântul Domnului": lit. „pe gura Domnului". Tradiția iudaică ulterioară interpretează că Moise a murit în îmbrățișarea Domnului (*cf.* de ex. Alter, nota *ad loc.*).

34:6 „L-a îngropat": *Testamentul lui Moise*, apocrifă scrisă probabil în ebraică, dar păstrată în latină (prin intermediar grecesc), este incomplet, dar specialiștii presupun că partea de final, care s-a pierdut, trebuie să fi descris îngroparea lui Moise de către arhanghelul Mihail. La acest episod se face probabil referire în Noul Testament (Iuda 9). Dacă această ipoteză este corectă, ea confirmă tendința literaturii târzii, motivată de scrupul teologic, de a-l înlocui pe Dumnezeu cu îngerii (de pildă, Legea însăși ar fi fost dată prin intermediar angelic; *cf.* Gal 3:19; Fp 7:53). ◆ „nimeni nu-i cunoaște mormântul până astăzi": implică faptul că nu există nici un loc în care i s-ar putea aduce omagiu lui Moise; singura formă de manifestare a recunoștinței față de marele profet este asumarea, deopotrivă la nivel teoretic și practic, a moștenirii pe care acesta a lăsat-o lui Israel și întregii umanități, anume învățătura sa (Tora).

34:7 „O sută douăzeci de ani": numărul simbolic al anilor vieții lui Moise reflectă durata de referință a vieții umane, stabilită de voința divină, potrivit Gen 6:3. Cei 120 de ani ai vieții lui Moise par să fie calculați prin însumarea vârstei de 80 de ani, pe care îi avea pe când grăia cu Faraon solicitându-i eliberarea israeliților (vezi Ex 7:7), cu perioada de 40 de ani de peregrinare prin pustiu (vezi Deut 29:4), după ieșirea din Egipt. ◆ „vlaga", ebr. *lēḥō^{h}*: hapax. ◆ „nici vlaga nu-l părăsise": LXX are „buzele nu i se zbârciseră".

34:8 „Fiii lui Israel l-au plâns pe Moise ... treizeci de zile": *cf.* Num 20:29 (doliul israeliților pentru moartea lui Aron). ◆ „Moabului": LXX are în plus „la Iordan, în drept de Ierihon".

34:10-12 Epitaful lui Moise: scurt epilog al naratorului, care elogiază personalitatea profetului Moise.

34:10 „Nu s-a mai ridicat profet ... asemenea lui Moise": declarație care sintetizează statutul special al lui Moise (*cf.* și Num 12:6-7). Poate fi corelată cu făgăduința din Deut 18:15-18, unde Dumnezeu anunță venirea unui profet asemenea lui Moise.

34:11 „Semne și minuni": de obicei autorul lor este Dumnezeu însuși; săvârșirea lor prin Moise constituie o glorificare a acestuia.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBLIOGRAFIE

Deoarece bibliografia biblică tinde spre infinit, am indicat aici doar principalele instrumente de lucru folosite direct pentru realizarea acestei lucrări.

Biblia Hebraica Stuttgartensia, ed. K. Elliger, W. Rudolph, editio quinta emendata opera A. Schenker, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1997

Biblia Hebraica Quinta: Deuteronomy, eds Carmel McCarthy/Adrian Schenker, quinta editione cum apparatu critico novis curis elaborato, vol. 5, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2007

Biblia Sacra Vulgata, ed. R. Gryson, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, ^{5}2007

K^{e}ṯāḇē qaddīšē, hānaw dēn k^{e}ṯāḇā da-ḏ^{e}yāṯēqē 'attīqtā wa-ḥ^{e}ḏattā („Sfintele Scripturi, adică cartea Vechiului și Noului Testament" – Peșitta), United Bible Societies, London, 1979

Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum Editio, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1979

Septuaginta, ed. Alfred Rahlfs; editio altera Robert Hanhart, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2006

The Peshitta, Peshitta Institute – Brill, Leiden, 2008

*

Biblia după textul ebraic: Geneza, ediție îngrijită de Maria Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, traducere, studii introductive și note de Maria Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Melania

Bădic, Emanuel Conțac, Octavian Florescu, Victor-Lucian Georgescu, Cristinel Iatan, Alex Mihăilă, Delia Mihăilă, Ovidiu Pietrăreanu, Tarciziu-Hristofor Șerban, Silviu Tatu, Editura Humanitas, București, 2017

Biblia după textul ebraic: Exodul-Leviticul, ediție îngrijită de Maria Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, traducere, studii introductive și note de Maria Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Melania Bădic, Emanuel Conțac, Octavian Florescu, Victor-Lucian Georgescu, Cristinel Iatan, Alex Mihăilă, Delia Mihăilă, Ovidiu Pietrăreanu, Tarciziu-Hristofor Șerban, Silviu Tatu, Cătălin Vatamanu, Editura Humanitas, București, 2019

Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, cu trimiteri [=Dumitru Cornilescu], ediție revizuită ortografic, Societatea Biblică Interconfesională din România, București, 2014

Biblia sau Sfânta Scriptură, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2001

Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2015

Septuaginta, vol. I–VI, traducere (coord. Cristian Bădiliță, Maria Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu), Colegiul Noua Europă–Polirom, București–Iași, 2004–2011

Biblia. Traducere, introduceri și note de pr. Alois Bulai și pr. Eduard Pătrașcu, Editura Sapientia, Iași, 2013

La Bible d'Alexandrie, tome 4: Les Nombres, traduction du texte grec de la Septante, Introduction et Notes par Gilles Dorival, Éditions du Cerf, Paris, 1994

La Bible d'Alexandrie, tome 5: Le Deutéronome, traduction du texte grec de la Septante, Introduction et Notes par Cécile Dogniez et Marguerite Harl, Éditions du Cerf, Paris, 2007

La Bible de Jérusalem, nouvelle édition entièrement revue et augmentée, Éditions du Cerf, Paris, 1998

La Bible: Notes intégrales, traduction œcuménique, 12e édition, Éditions du Cerf & Bibli'O – Société Biblique Française, Paris, 2012

La Sacra Bibbia della Conferenza Episcopale Italiana, Città del Vaticano, 1997.

La Sainte Bible, Version établie par les moines de Maredsous, Nouvelle édition revue et corrigée, Brepols, Paris–Turnhout, 1975

New English Translation (The NET Bible), Biblical Studies Press, 2005

Sifra Tsav https://www.sefaria.org/Sifra?lang=bi, 13.03.2020

Sifrei Bamidbar, https://www.sefaria.org/Sifrei_Bamidbar.1?lang=bi, 13.03.2020

The Five Books of Moses. A Translation with Commentary by Robert Alter, Norton, New York–London, 2004

The HarperCollins Study Bible: Fully Revised and Updated, HarperOne, San Francisco, 2006

The Holy Bible, Revised Standard Version, An Ecumenical Edition, Collins, New York–London, 1973

The Jewish Annotated New Testament (NRSV), Amy-Jill Levine, Marc Zvi Brettler (eds.), Oxford University Press, Oxford, 2011

The Jewish Study Bible, Adele Berlin, Marc Zvi Brettler (eds), Oxford University Press, Oxford, ²2014

The Aramaic Bible: Targum Neofiti 1. Deuteronomy. Translated by Martin McNamara (vol. 5A), The Liturgical Press, Collegeville, MN, 1997

The Aramaic Bible: Targum Pseudo-Jonathan. Deuteronomy. Translated by Ernest G. Clarke and Sue Magder (vol. 5B), The Liturgical Press, Collegeville, MN, 1998

The Aramaic Bible: The Targum Onqelos to Deuteronomy. Translated by Bernard Grossfeld (vol. 9), Liturgical Press, Collegeville, MN, 1990

The Israelite Samaritan Version of the Torah: First English Translation Compared with the Masoretic Version. Benyamim Tsedaka (Editor & Translator), Sharon Sullivan (Co-Editor), Eerdmans, Grand Rapids, MI, ¹2013

Targum du Pentateuque. III. Nombres. Traduction des deux recensions palestiniennes complètes avec introduction, parallèles, notes et index par Roger Le Déaut, avec la collaboration de J. Robert, (Sources chrétiennes 261), Éditions du Cerf, Paris, 2008

Targum du Pentateuque. IV. Deutéronome. Traduction des deux recensions palestiniennes complètes avec introduction, parallèles, notes et index par Roger Le Déaut, avec la collaboration de J. Robert (Sources chrétiennes 271), Éditions du Cerf, Paris, 2013

*

Alexander, T. Desmond, David W. Baker (eds), *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2003

Anchor Bible Dictionary, ed. D.N. Freedman, 6 vol., Doubleday, New York, 1992

Enciclopedia iudaismului (red. coord. G. Wigoder, trad. Radu Lupan și G. Weiner), Editura Hasefer, București, 2006

Encyclopaedia Judaica, second edition, 22 vol., ed. Fred Skolnik Fred & Michael Berenbaum, Macmillan–Keter Publishing House, Detroit – Jerusalem, 2007

Ilan, Tal, *Lexicon of Jewish Names in Late Antiquity: Part I: Palestine 330 BCE- 200 CE*, TSAJ 91, Tübingen, Mohr Siebeck, 2002

Ryken, Leland, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (eds), *Dictionary of Biblical Imagery*, InterVarsity, Downers Grove, 1998. Trad. rom. *Dicționar de imagini și simboluri biblice*, trad. Silviu Tatu *et al.*, Casa Cărții, Oradea, 2011

Schiffman, Lawrence H., James C. VanderKam (eds), *Encyclopedia of the Dead Sea Scrolls*, 2 vol., Oxford University Press, Oxford, 2000

Walton, John H., Victor H. Matthews, Mark W. Chavalas, *The IVP Background Bible Commentary: Old Testament*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2000. Trad. rom. *Comentariu cultural-istoric al Vechiului Testament*, trad. Silviu Tatu, Luca Crețа și Romana Cuculea, Casa Cărții, Oradea, 2014

*

Barkay, Gabriel, Marilyn Lundberg, Andrew Vaughn, Bruth Zuckerman, Kenneth Zuckerman, „The Challenges of Ketef Hinnom: Using Advanced Technologies to Reclaim the Earliest Biblical Texts and Their Context", *Near Eastern Archaeology* 66.4 (2003), pp. 162–171

Beale, Gregory K., Donald A. Carson (eds), *Commentary on the New Testament Use of the Old Testament*, Baker Academic, Grand Rapids, 2007

Bendor, S., „The Social Structure of Ancient Israel: The institution of the family (beit 'ab) from the settlement to the end of the monarchy", *Jerusalem Biblical Studies* 7, Simor, Jerusalem, 1996

Bergsma, John, Brant Pitre, *A Catholic Introduction to the Bible*, vol. I, *The Old Testament*, Ignatius Press, San Francisco, 2018

Borman, Joshua A., „Histories Twice Told: Deuteronomy 1–3 and the Hittite Treaty Prologue Tradition", *Journal of Biblical Literature* 132 (2013), pp. 229–250

Bourdon, C., „La route de l'Exode de la terre de Gessé à Mara", *Revue Biblique* 41.3 (1932), pp. 370–392

—, „La route de l'Exode de la terre de Gessé à Mara", *Revue Biblique* 41.4 (1932), pp. 538–549

Bratcher, Robert G., Howard A. Hatton, *A Handbook on Deuteronomy*, coll. *UBS Handbook Series*, United Bible Societies, New York, 2000

Childs, Brevard S., *Introduction to the Old Testament as Scripture*, Fortress Press, Philadelphia, 1979

Christensen, Duane L., *Deuteronomy 1–21:9* (Word Biblical Commentary, vol. 6A), Word, Dallas, 2001

—, *Deuteronomy 21:10–34:12* (Word Biblical Commentary, vol. 6B), Word, Dallas, 2002

Clements, Ronald E., *Deuteronomy* (Old Testament Guides), Sheffield Academic Press, Sheffield, 1997

Craigie, Peter C., *Deuteronomul* (Comentariile Exegetice Logos la Vechiul Testament), trad. Daniela Rusu, Editura Logos, Cluj-Napoca, 2008

Cross, Frank M., „Ugaritic DB'AT and Hebrew Cognates", *Vetus Testamentum* 2 (1952), pp. 160–164

Diamond, James S., *Scribal Secrets: Extraordinary Texts in the Torah and Their Implications*, Wipf and Stock, Eugene, 2019

Finkelstein, Israel, *The Archaeology of the Israelite Settlement*, Israel Exploration Society, Jerusalem, 1988

Friedman, Richard Elliott, *The Bible with Sources Revealed*, HarperOne, New York, 2005

Hamilton, Mark W., *A Theological Introduction to the Old Testament*, Oxford University Press, New York, 2018

Hoffmann, David, *Das Buch Deuteronomium. Erster Halbband (Deut. I–XXI, 9)*, Verlag von M. Poppenlauer, Berlin, 1913

Iatan, Cristinel, „Codexul Aleppo sau Coroana din Aleppo", *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian" din București*, anul 5, Editura Universității din București, București, 2005, pp. 149–160

—, „Elemente de gnoseologie biblică vechi-testamentară", *Studii teologice* 11.1 (2015), pp. 13–80

—, *„Rogu-te, ghicește-mi chemând un mort" (I Rg 28,8). Magia, vrăjitoria și divinația din perspectivă biblică*, Editura Universității din București, București, 2011

Ishida, Tomoo, „The Structure and Historical Implication of the Lists of Pre-Israelite Nations", *Biblica* 60 (1979), nr. 4, pp. 461–490

Josephus Flavius, *Antichități iudaice*, (2 vol.), trad. Ion Acsan, Editura Hasefer, București, 2004

Kline, Meredith G., *Treaty of the Great King: The Covenant Structure of Deuteronomy: Studies and Commentary*, Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1963

Korošec, V., *Hethitische Staatverträge. Ein Beitrag zu ihrer juristischen Wertung* (Lepziger rechtswissenschaftliche Studien 60), T. Weicher, Leipzig, 1931

Le Déaut, René, „La Septante: un Targum?", *Études sur le judaïsme hellénistique*. Publié sous la direction de R. Kuntzmann et J. Schlosser, Éditions du Cerf, Paris, 1984

Levine, Baruch Abraham, *Numbers 1–20: A New Translation with Introduction and Commentary* (Anchor Bible vol. 4), Yale University Press, New Haven, 2008

—, *Numbers 21–36: A New Translation with Introduction and Commentary* (Anchor Bible vol. 4A), Yale University Press, New Haven, 2008

Levinson, Bernard M., *Deuteronomy and the Hermeneutics of Legal Innovation*, Oxford University Press, Oxford, 1997

Lewis, Theodore J., „Divine Fire in Deuteronomy 33:2", *JBL* 132.4 [2013]: pp. 791–803

Loewenstamm, Samuel E., *The Evolution of the Exodus Tradition* (Publication of the Perry Foundation for Biblical Research in the Hebrew University of Jerusalem), 1992

Lundbom, Jack R., *Deuteronomy: A Commentary*, Eerdmans, Grand Rapids, MI, 2013

MacRae, Allan A., „Targum", în Moisés Silva, Merrill Chapin Tenney (eds), *The Zondervan Encyclopedia of the Bible, Q-Z*, Zondervan, Grand Rapids, 2009

Maimonides, Moses, *The Guide of the Perplexed*, Translated and with an Introduction and Notes by Shlomo Pines, vol. I, The University of Chicago Press, Chicago, 1963. (Ed. rom. *Călăuza rătăciților*, trad. D. Hîncu, Editura Hasefer, București, 2000)

Markl, Dominik, „Deuteronomy", în J.E. Aguilar Chiu *et al.* (eds), *The Paulist Biblical Commentary*, Paulist Press, New York, 2018, pp. 147–193

—, „The Ten Words Revealed and Revised: The Origins of Law and Legal Hermeneutics in the Pentateuch", în *The Decalogue and Its Cultural Influence* (Hebrew Bible Monographs 58), Sheffield Phoenix Press, Sheffield, 2013, pp. 13–27

Martínez, Florentino García – Eibert J. C. Tigchelaar (eds.), *The Dead Sea Scrolls. Study Edition*, 2 vols., Brill, Leiden–New York, 1997–1998

Mayes, Andrew David Hastings, *Deuteronomy* (New Century Bible Commentary), Eerdmans, Grand Rapids, MI, 1981

Mazar, Amihai, „The «Bull Site»: An Iron Age I Open Cult Place", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 247 (1982), pp. 27–42

Mazar, Benjamin, „The Early Israelite Settlement in the Hill Country", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 241 (1981), pp. 75–85

McCarthy, D.J., *Treaty and Covenant: A Study in Form in the Ancient Oriental Documents and in the Old Testament* (Analecta Biblica 21), Biblical Institute Press, Roma, 1963

Mendenhall, George E., „Covenant Forms in Israelite Tradition", *The Biblical Archaeologist* 17 (1954), pp. 49–76

Millard, Alan, „King Og's Iron Bed: Fact or Fancy?", *Bible Review* 6 (1990), 16-21.44.

Milgrom, Jacob, *Numbers* (The JPS Torah Commentary), Jewish Publication Society, Philadelphia, 1990

Montet, Pierre, *Egypt and the Bible*, Philadelphia, 1968

Moyise, Steve, J.J. Menken Maarten (eds), *Deuteronomy in the New Testament: The New Testament and the Scriptures of Israel*, Continuum International, London, 2007

Na'aman, Nadav, „Lebo-Hamath, Ṣubat-Hamath and the Northern Boundary of the Land of Canaan", *Ugarit-Forschungen* 31 (1997), pp. 417–441

Naveh, J., „A Hebrew Letter from the Seventh Century BC", *Israel Exploration Journal* 10 (1960), nr. 3, pp. 129–139

Otto, Eckart, *Deuteronomium 1–11: Erster Teilband: 1,1–4,43* (HThK.AT), Herder, Freiburg, 2012

—, *Deuteronomium 1–11: Zweiter Teilband: 4,44–11,32* (HThK.AT), Herder, Freiburg, 2012

—, *Deuteronomium 12–34: Erster Teilband: 12,1–23,15* (HThK.AT), Herder, Freiburg, 2016

—, *Deuteronomium 12–34: Zweiter Teilband: 23,16–34,12* (HThK.AT), Herder, Freiburg, 2017

Rad, Gerhard von, *Deuteronomy: A Commentary* (Old Testament Library), Westminster Press, Philadelphia, 1966

Ramban/Nachmanides, *Commentary on the Torah. Deuteronomy*, translated and annotated by Rabbi Dr. Charles B. Chavel, Shilo Publishing House, New York, 1976

Rofé Alexander, *Deuteronomy: Issues and interpretations*, T&T Clark, London, 2002

Römer, Thomas, „Deuteronomy in Search of Origins", în Knoppers, Gary N. – McConville, Gordon J. (eds.), *Reconsidering Israel and Judah: Recent studies on the Deuteronomistic history* (Sources for Biblical and Theological Study 8), Eisenbrauns, Winona Lake, 2000, pp. 112–138

—, „The Book of Deuteronomy", în Steven L.McKenzie, M. Patrick Graham (eds), *The History of Israel's Traditions: The Heritage of Martin Noth* (Journal for the Study of the Old Testament Supplement 182), Sheffield Academic Press, Sheffield, 1994, pp. 178–212

—, *Dieu obscur: cruauté, sexe et violence dans l'Ancien Testament*, Labor et Fides, Geneva, 2009

Römer, Thomas, Jean-Daniel Macchi, Christophe Nihan (eds), *Introduction à l'Ancien Testament*, Labor et Fides, Geneva, 2009

Sénéchal, Vincent, *Rétribution et intercession dans le Deutéronome*, Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 408, 2009

Sonnet, Jean-Pierre, *The Book within the Book: Writing in Deuteronomy* (Biblical Interpretation Series 14), Brill, Leiden, 1997

—, „The Fifth Book of the Pentateuch: Deuteronomy in Its Narrative Dynamic", în *Journal of Ancient Judaism* 3.2 (2012), pp. 197–234

Steiner, Richard C., Sid Z. Leiman, „The Lost Meaning of Deuteronomy 33:2 as Preserved in the Palestinian Targum to the Decalogue", în Nili S. Fox, David A. Glatt-Gilad, Michael J. Williams (eds), *Mishneh Todah: Studies in Deuteronomy and Its Cultural Environment in Honor of Jeffrey H. Tigay*, Eisenbrauns, Winona Lake, IN, 2009, pp. 157–166

Tatu, Silviu (ed.), *Introducere în studiul Vechiului Testament – Pentateuhul și Cărțile istorice*, Risoprint Cluj, Casa Cărții Oradea, 2016

Tigay, Jeffrey H., *Deuteronomy* (The JPS Torah Commentary), Jewish Publication Society, Philadelphia, 1996

Ulrich, Eugene, *The Biblical Qumran Scrolls: Transcriptions and Textual Variants* (Vetus Testamentum Supplements 134), Brill, Leiden, 2010

Wegner, Paul D., *A Student's Guide to Textual Criticism of the Bible: Its History, Methods & Results*, InterVarsity Press, Downers Grove, 2006

Weinfeld, Moshe, *Deuteronomy 1-11, A New Translation with Introduction and Commentary* (Anchor Bible), Yale University Press, New Haven, 2008

Weitzman, M.P., *The Syriac Version of the Old Testament*, Cambridge University Press, 2005

Williams, Catrin H., *I am He: The Interpretation of 'Anî Hû' in Jewish and Early Christian Literature* (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 113), Mohr Siebeck, Tübingen, 2000

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Redactor: Marieva Ionescu
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Corina Roncea, Veronica Dinu

Tipărit la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Biblia după textul ebraic / ed. îngrijită de Maria Francisca Băltăceanu
și Monica Broșteanu; trad., introd. și note de Maria Francisca Băltăceanu,
Monica Broșteanu, Melania Bădic, ... – București: Humanitas, 2017
vol.
ISBN 978-973-50-5870-8
Vol. 3.: Numerii – Deuteronomul. – 2021. – Conține bibliografie. –
ISBN 978-973-50-6869-1
I. Băltăceanu, Maria Francisca (ed.; trad.; pref.)
II. Broșteanu, Monica (ed.; trad.; pref.)
III. Bădic, Melania Daniela (trad.; pref.)
22

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

BCU "CAROL I" UNIVERSITY LIBRARY

Volumul de față, Numerii. Deuteronomul, este al treilea dintr-o serie care va cuprinde traducerile celor treizeci și nouă de cărți ale Bibliei ebraice însoțite de studii introductive, note și comentarii. Participanții la acest proiect, coordonat de Maria Francisca Băltăceanu și Monica Broșteanu, sunt specialiști în domeniile studiilor biblice, filologiei clasice și orientalisticii și aparțin mai multor confesiuni: catolică, ortodoxă, baptistă și penticostală. Această ediție a Bibliei după textul ebraic urmează textul masoretic din Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS), editio quinta emendata (1997) și Biblia Hebraica Quinta (BHQ) pentru Deuteronom (fascicul apărut în 2007) – ediții critice realizate după Codex Leningradensis.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cartea Genezei, rodul unui proces îndelung de cristalizare și redactare, este, în ansamblu, o admirabilă revelare a lui Dumnezeu spre a putea fi accesibilă oricărui om. Prin lectură, cititorul este purtat atât în *timpul începuturilor*, unde evenimentele creației se desfășoară în ordinea și în armonia instituite prin cuvântul rostit în mod suveran de Dumnezeu, cât și în *timpul istoric* al umanității, în care *în multe rânduri și în multe chipuri* El vine în întâmpinarea omului ce riscă să-și rateze împlinirea propriei existențe fiindcă s-a abătut de la legea poruncită lui ca o condiție de viață.

Ținând seama că este vorba de un text care provine dintr-un trecut îndepărtat, că există o tradiție îndelungată a traducerii Bibliei în limba română, că textul rămâne contemporan cu toate generațiile, s-a urmărit echivalarea lui într-o limbă actuală, firească, evitând atât arhaismele devenite cvasi-ininteligibile, cât și neologismele stridente și lipsite de conotații poetice. Am dorit astfel să ne apropiem, pe cât posibil, de frumusețea originalului: pentru omul credincios ea este „semnătura" Duhului lui Dumnezeu.

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

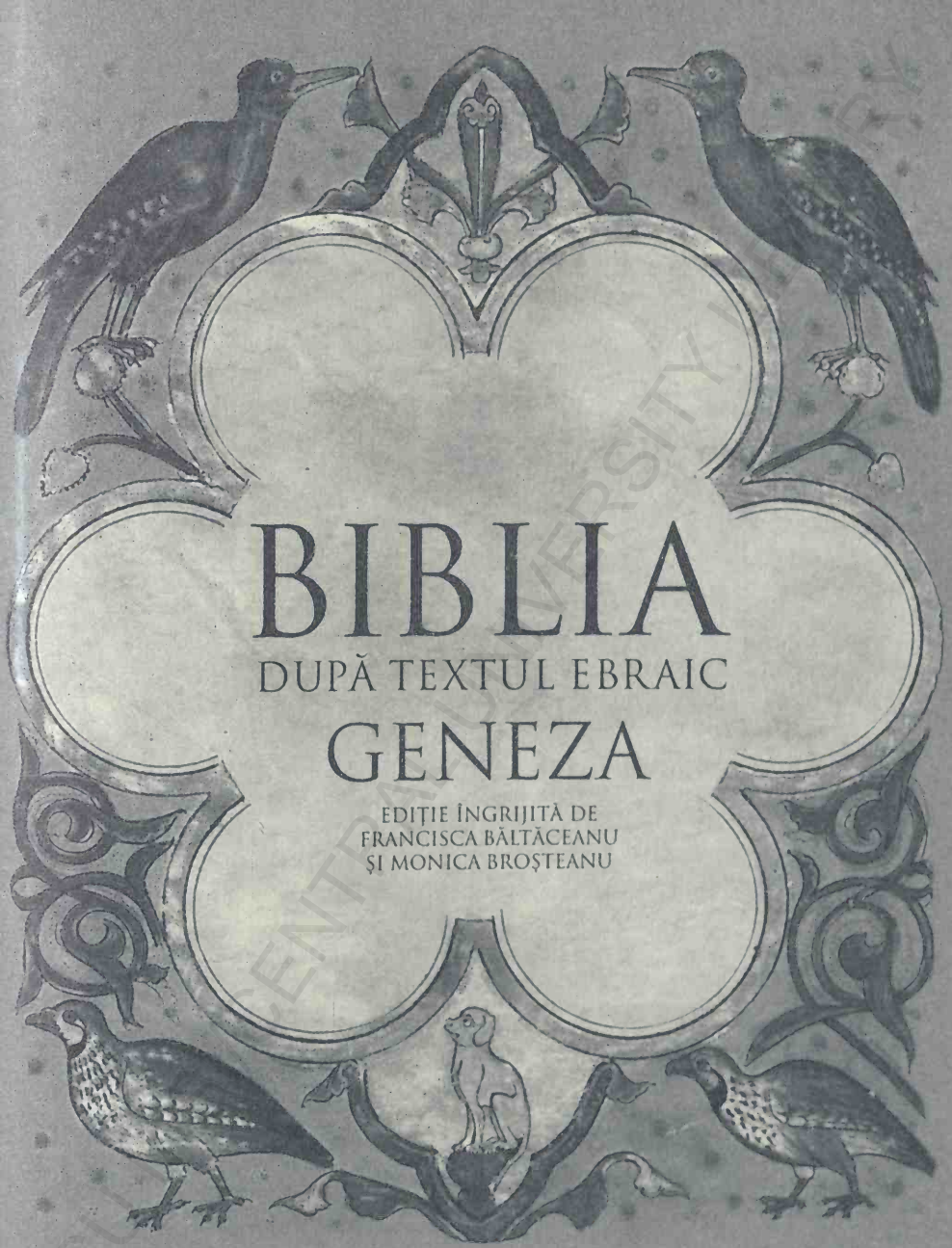

BIBLIA

DUPĂ TEXTUL EBRAIC

GENEZA

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE
FRANCISCA BĂLTĂCEANU
ȘI MONICA BROȘTEANU

HUMANITAS

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Exodul este a doua carte din Tora; împreună cu următoarele trei formează o unitate tematică privind eliberarea poporului israelit din robie și mersul lui îndelungat prin pustiu, până la Țara Făgăduinței, având în centru Legământul încheiat de Dumnezeu cu el. Este considerat cartea esențială a Vechiului Testament, pentru că tot ceea ce urmează își află aici momentul fondator, referința exemplară. Deși sistemul complex de jertfe din Levitic nu mai este de actualitate, citirea Leviticului rămâne importantă pentru creștin fiindcă îl ajută să înțeleagă atât lumea religioasă în care a trăit Isus, cât și conceptele de care s-a folosit El pentru a-și formula mesajul. În plus, dincolo de prescripțiile complicate și adesea caduce, cartea Leviticului vehiculează și adevăruri veșnice, care țin de relația omului cu Dumnezeu.
Ținând seama că este vorba de un text care provine dintr-un trecut îndepărtat, că există o tradiție îndelungată a traducerii Bibliei în limba română, că textul rămâne contemporan cu toate generațiile, s-a urmărit echivalarea lui într-o limbă actuală, firească, evitând atât arhaismele devenite aproape de neînțeles, cât și neologismele stridente și lipsite de conotații poetice. Am dorit astfel să ne apropiem, pe cât posibil, de frumusețea originalului: pentru omul credincios ea este „semnătura" Duhului lui Dumnezeu.

BCU IAȘI · UNIVERSITY LIBRARY

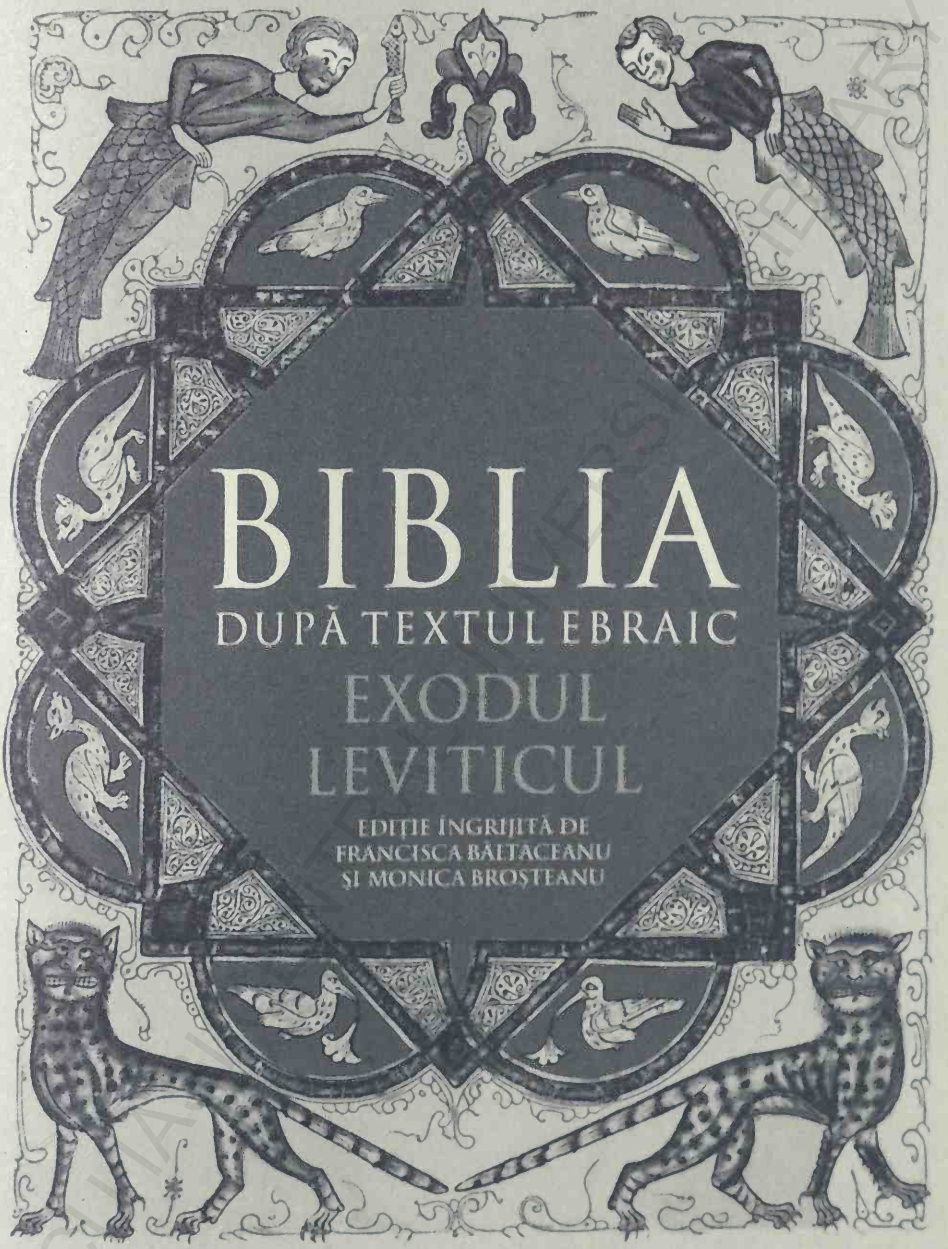

BIBLIA

DUPĂ TEXTUL EBRAIC

EXODUL
LEVITICUL

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE
FRANCISCA BĂLTĂCEANU
ȘI MONICA BROȘTEANU

HUMANITAS

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Volumul de față, *Numerii. Deuteronomul*, este al treilea dintr-o serie care va cuprinde traducerile celor treizeci și nouă de cărți ale Bibliei ebraice însoțite de studii introductive, note și comentarii.

Acest proiect a fost realizat în cadrul Colegiului Noua Europă.

Ilustrația copertei:
Pagină din Biblia Cervera, manuscris cu anluminuri de Joseph Assarfati, Spania, 1299, păstrat la Biblioteca Națională a Portugaliei.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY

Textul Bibliei confirmă, prin structura şi istoria lui, teologia Treimii. Căci el are trei autori: Dumnezeu (inspiratorul lui suprem, izvorul Revelaţiei), autorii textului consemnat în scris (primitorii şi transmiţătorii Revelaţiei) şi *traducătorii* textului originar. Cu volumul de faţă, ne aflăm în prezenţa traducătorilor, exponenţi ai „vorbirii în limbi", mediatori ai Duhului, păstori ai cuvintelor aflate în căutarea Cuvântului. Ei merită toată admiraţia noastră. Pentru că reuşesc să pună erudiţia cea mai temeinică în serviciul cordialităţii, al nevoii de a înţelege ceea ce e dincolo de înţelegerea obişnuită.

ANDREI PLEŞU

ISBN 978-973-50-5870-8
ISBN 978-973-50-6869-1
9 789735 068691